

שבוע פרשת בשלח

(5 - 11 January 14)

ד' - י' שבט תשנ"ד

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין בזמן התפילה, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

וְאַהֲבַתְּ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לִבְּךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבִנְיָד וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בַּדֶּרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַעַתְּ שְׁמִעֻנוּ אֶל מְצוֹתַי, אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוֶּה אֹתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, בְּכָל לִבְבְּכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֵּר אֲרֻצְכֶם בַּעֲתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקָשׁ, וְאֶסְפַּתְּ דָּגָךְ וְתִירְשְׁךָ וְצִהְרְךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֹׁדְךָ לְבְהִמְתֶּךָ, וְאִכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הִשְׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסָרְתֶם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבַּדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם. וּשְׁמַתֶּם אֶת דְּבַר יְיָ אֱלֹהֵיכֶם עַל לִבְבְּכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וּלְמַדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדָבָר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בַּדֶּרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְרָהָם לֵאמֹר, לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ, אֱלֹהִים וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל בְּגָדֵיהֶם לְדֹרֵתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַפֶּנֶת, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מְצוֹתַי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתְּנוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זִנִּיתֶם אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מְצוֹתַי, וְהָיִיתֶם קְדוֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֹתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.

נכון לומר קודם התפילה:

הַרְיֵנִי מִקִּבְל עָלַי מְצוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעְךָ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׂיִבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֲךָ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁבּוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזכור בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוְּנוּ עַל דְּבַר תּוֹרָה:

וְהַעֲרַב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמּוּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ, וְצִאֲצֵאֵי כָל־עַמּוּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, בְּלִנּוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְרֵי תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֱלֹהֵי מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבַרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמֹר לָהֶם:

יְבָרְכֶךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחַדְךָ: יִשְׂאֵל יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שְׁלוֹם:

וְשִׁמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוְּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלי"ד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוְּנוּ עַל מְצוֹת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלִכּוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

כדאי לשלכ ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראש־תיבות "לה") בצירוף שם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדר, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מספר וכדומה, ועל ידי זה החרד כולו ייחפץ "לחרד ובית של צדקה".

ק"ב

גם זה המזמור נאמר בא"ב, בכל פסוק שני אותיות ובשני אחרונים שלש, ומספר על מדות טובות שיבור לו אדם והיאך יתן צדקה ושכרו שלא יצטרך לבריות:

א הַלְלוּ־יָהּ | אֲשֶׁר־אֵישׁ יֵרָא אֶת־יְהוָה בְּמַצּוֹתָיו חֲפֵץ מְאֹד: ב גִּבּוֹר בְּאַרְץ יְהוָה זִרְעוּ דֹּרֹר
יִשְׂרָאֵל יִבְרָךְ: ג הוֹן־וְעֹשֶׁר בְּבֵיתוֹ וְצִדְקָתוֹ עֲמֶדֶת לְעַד: ד זֶרַח בַּחֲשָׁד אֹר לַיִּשְׂרָאֵל חֲנוּן
וְרַחוּם וְצַדִּיק: ה טוֹב־אֵישׁ חֲנוּן וּמְלֹאָה יִכְלָל דְּבָרָיו בְּמִשְׁפָּט: ו בִּי־לְעוֹלָם לֹא־יִמּוּט לְזָכֹר
עוֹלָם יְהוָה צַדִּיק: ז מִשְׁמוּעָה רָעָה לֹא יִירָא נָכוֹן לָבוֹ בַּטָּח בַּיהוָה: ח סֶמֶךְ לָבוֹ לֹא יִירָא
עַד אֲשֶׁר־יֵרָאֶה בְּצַרּוֹ: ט פֶּזֶר | נָתַן לְאֲבִיוָנִים צִדְקָתוֹ עֲמֶדֶת לְעַד קֶרְנוֹ תָרוּם בְּכָבוֹד:
י רָשַׁע יֵרָאֶה | וּכְעַם שִׁנּוּי יַחֲרֹק וְנַמְס תַּאֲוֹת רָשָׁעִים תֵּאבֵד:

ק"ג

בו יסופר נפלאות מציאת מצרים:

א הַלְלוּ־יָהּ | הִלְלוּ עַבְדֵי יְהוָה הִלְלוּ אֶת־שֵׁם יְהוָה: ב יְהִי שֵׁם יְהוָה מְבָרָךְ מִעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:
ג מִמְּזֹרַח־שֶׁמֶשׁ עַד־מְבֹאֵל מְהִלָּל שֵׁם יְהוָה: ד רֵם עַל־כָּל־גּוֹיִם | יְהוָה עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ:
ה מִי בַיהוָה אֱלֹהֵינוּ הַמִּגְבִּיהִי לַשָּׁבֶת: ו הַמְּשַׁפִּיל לְרֹאשׁוֹת בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ: ז מְקִימֵי מַעֲרָךְ
דָּל מֵאֲשַׁפֵּת יָרִים אֲבִיוֹן: ח לְהוֹשִׁיב עַם־נְדִיכִים עַם נְדִיבֵי עַמּוֹ: ט מוֹשִׁיבֵי | עֶקְרֵת הַפֵּית
אִם־הַבָּנִים שְׂמֵחָה הִלְלוּ־יָהּ:

אגרות קודש

ב"ה, י"ח שבט, תשי"ב

ברוקלין.

הור"ח איי"א נו"נ וכו' מלאכתו מלאכת שמים

מו"ה שמעון שי

שלום וברכה!

לאחרי הפסק הכי ארוך, נתקבל מכתבו מג' שבט, עם שני הפ"נ המצורפים אליו, שיקראו בעת
רצון על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

ויהי רצון שהוא וכן זוגתו תחי', יעבדו במסירה ונתינה במסגרת פעולות כ"ק מו"ח אדמו"ר,
אשר על הציון הק' שלו יזכרו, בהתאם לטובת המוסד והענינים אשר בו, ובודאי שזהו ג"כ טובתם
הם, שהרי פעולותיהם הם הצנור והכלים לקבלת ברכות השי"ת ע"י תוספת התעוררות ר"ר מבעל
הציון הק'. ובודאי לדכוותי האריכות בזה אך למותר, ורק לחוסיף שאין לך דבר העומד בפני הרצון
כשרוצים באמת.

לפלא שאינו מזכיר ע"ד יום סגולה יום ההילולא, אשר תקותי שהשתתף בזה ובפעילות, ויהי
רצון שרישומה של ההתועדות יהי ניכר בכל השנה כולה.

בברכה לבשו"ט,

מ. שניאורסאהן

מפתח כללי

- (א) סדר הנחת תפילין ב.
- (ב) מזמורי תהלים קיב, קיג ג.
- (ג) סדר מפורט ליום העשירי בשבט ה.
- (ד) מאמר ד"ה באתי לגני
שבת פרשת בא, יו"ד שבט, ה'תש"י ו.
- (ה) שיחת שבת פרשת בשלח, יו"ד שבט, ה'תשכ"ז כה.
- (ו) לקוטי שיחות – פרשת בשלח
(בלה"ק) כרך יא ל.
- (ז) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח
המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל לו.
- (ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת בשלח לח.
- (ט) שיעור יומי חומש לשבוע פרשת בשלח לט.
- (י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת בשלח פח.
- (יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת בשלח פט.
- (יב) לוח "היום יום" לשבוע פרשת בשלח ק.
- (יג) הלכה יומית לעיון ברמב"ם קג.
- שיעורי רמב"ם – מהדורת חזק :**
- (יד) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת בשלח קו.
- (טו) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת בשלח קכו.
- (טז) – ספר המצוות לשבוע פרשת בשלח קלד.
- (יז) נביאים וכתובים
מלכים ב פרק ד-ה, תהלים פרק קו-קז קמו.
- (יח) משניות – מסכת אבות
ביאור קהתי קמח.
- (יט) עין יעקב מסכת יומא קנו.
- (כ) מסכת יומא עם ביאורים
מדף נח עד דף סד קנח.
- מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:**
- (כא) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו"ר הזקן קפו.
- (כב) שולחן ערוך הלכות שבת
אדמו"ר הזקן קפז.
- (כג) תורה אור
אדמו"ר הזקן קפז.
- (כד) שערי אורה
אדמו"ר האמצעי קפט.
- (כה) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו
אדמו"ר ה"צמח צדק" קפט.
- (כו) תורת שמואל תרל"ב
אדמו"ר מוהר"ש קצ.
- (כז) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב
אדמו"ר מוהרש"ב קצ.
- (כח) ספר המאמרים ה'תש"ט
אדמו"ר מוהרי"צ קצב.
- (כט) לקוטי דיבורים
אדמו"ר מוהרי"צ קצג.
- (ל) רשימת כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ
אדמו"ר מוהרי"צ קצד.
- (לא) אגרות קודש
אדמו"ר מוהרי"צ קצד.
- (לב) חומש לקריאה בציבור קצו.
- (לג) לוח זמנים לשבוע פרשת בשלח רו.
- (לד) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש רז.

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בי"ה, ראש חדש שבט, ה'תשי"א

ברוקלין, נ. י.

אל אני"ש, תלמידי התמימים, אל המקושרים או
השייכים אל כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע
הכ"מ, ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

במענה על שאלת רבים אודות סדר מפורט ביום העשירי בשבט הבע"ל, הוא יום היארצייט של כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, הנני בזה להציע:

בשבת קדש שלפני היארצייט ישתדלו לעלות לתורה.

אם אין מספר העליות מספיק - יקראו בתורה בחדרים שונים, אבל **לא להוסיף** על מספר הקרואים.

ישתדלו שמפטיר יהי הגדול שבחבורה - בריצוי רוב המנין - או על פי הגורל.

יבחרו וירימו מי שיתפלל לפני התיבה ביום היארצייט, ונכון לחלק שיתפלל אחד ערבית, שני - שחרית, שלישי - מנחה כדי לזכות בזה מספר יותר גדול של אני"ש.

להדליק נר שידלק כל המעט לעת. אם אפשר בקל - נר של שעה.

בשעת התפלות ידלקו חמשה נרות.

אחר התפלה (בבקר - אחר אמירת תהלים) ילמוד (יסיים) המתפלל לפני התיבה פכ"ד דכלים ופי"ז דמקואות. אח"כ יאמר המשנה ר' חנניא בן עקשיא כו' ויאדיר. בלחש - איזה שורות בתניא, קדיש דרבנן.

אחר תפלת ערבית - יחזרו חלק מהמאמר דיום ההסתלקות (ד"ה באתי לגני, נדפס בקונטרס ע"ד) בע"פ. ואם אין מי שיחזור בע"פ ילמדוהו בפנים. וכן אחר תפלת הבוקר. ולסיימו אחר תפלת מנחה.

בבוקר קודם התפלה - פרק תניא. וכן לאחר תפלת מנחה.

בבוקר קודם התפלה ירים כל אחד תרומה להעניינים השייכים לנשיאנו, הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, **בעד עצמו ובעד כל אחד מבני ביתו שיחיו**, וכן קודם תפלת מנחה.

לאחר תפלת הבוקר וחזרת הדא"ח - יקרא כל אחד פי"ג (כמובן בחגירת אבנט). אלו שזכו להכנס ליחידות, או עכ"פ לראות את פני כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ - יצייר עצמו, בעת קריאת הפ"ג, כאלו עומד לפניו. להניח הפ"ג אח"כ בין דפי מאמר, קונטרס וכו' של תורת כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ. ולשלחו (אם באפשרי **בו ביום**) על מנת לקראותו על ציון שלו.

במשך המעט לעת - ללמוד פרקי המשניות של אותיות השם.

במשך המעט לעת - לעשות התועדות.

לקבוע שעה במשך המעט לעת - לבאר לבני ביתו ש"י אודות כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ ועבודתו אשר עבד בה כל ימי חייו. במשך המעט לעת - לבקר (אלו הראויים לזה) בבתי הכנסיות ובבהמ"ד אשר בעיר לחזור שם מימרא או פתגם מתורתו של כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, לבאר אודות אהבת **כל ישראל** שלו, להודיע ולהסביר תקנתו ע"ד אמירת תהלים, לימוד חומש עם פירש"י - ובמקומות המתאימים - גם ע"ד לימוד התניא כפי שחלקו לימות השנה. - אם באפשרי לעשות כל הנ"ל מתוך התועדות.

במשך המעט לעת - לבקר (המוכשרים לזה) במקום כנוסי הנוער החרדי - ולהשתדל, ככל האפשרי בדרכי שלום, גם במקום כינוסי הנוער שלעת עתה עדיין אינו חרדי - ולבאר להם איך שחבה יתירה נודעת להם תמיד מאת כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, לבאר להם את אשר תבע מהם והתקוה והבטחון אשר בטח בהם, אשר סוף סוף ימלאו את תפקידם בהחזקת היהדות והפצת התורה בכל המרץ החום והחיות שהם מסגולת הנוער.

* * *

מובן אשר, אם זהו מתאים לתנאי המקום, ימשיכו בכל הנ"ל בימים אשר אחרי היארצייט ובפרט ביום הש"ק שלאחריו.

* * *

והויי יחיש ביאת גואלנו והקיצו ורננו שוכני עפר, ונשיאנו, הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, בעל ההילולא, בתוכם ישמיענו נפלאות וינהלנו בדרך העולה בית א-ל.

מנחם מענדל שניאורסאהן

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 יִאֲרִצִּיט יו"ד שבת הוא יום השנה להסתלקותה של כבוד אִמּוֹ זְקַנְתּוֹ.
 2 הַרְבֵּנִית הַצִּדְקָנִית מֵרַת רִבְקָה נִשְׁמָתָה עֶדֶן סבתו של הרבי
 3 הרי"צ אם אביו הרבי הרש"ב, אשת סבו הרבי מהר"ש (נסתלקה בשנת
 4 תרע"ד) זְכוּתָה יָגֵן עָלֵינוּ שאף הוא נסתלק ביום זה, בשנת תש"י ולאחר
 5 מעשה התברר כי מסר את המאמר הזה
 6 לפרסום ליום הסתלקותו.
 7 הקדוש ברוך הוא אומר לבני ישראל:
 8 "בָּאתִי לִגְנִי אֲחֹתִי כָלָה",
 9 וְאֵיתָא מובא בַּמִּדְרָשׁ רַבָּה
 10 (בַּמִּקְוָמוֹ) על פסוק זה בשיר
 11 הַשִּׁירִים) "לִגְן אֵין פְּתִיב פֶּאן
 12 אֱלָא לִגְנִי, לִגְנוּנִי, לְמָקוֹם
 13 שֶׁהָיָה עֲקָרִי בַּתְּחֵלָה", בפסוק
 14 לא נאמר "לִגְן" סתם אלא "לִגְנִי"
 15 שמשמעו הגן שלי, המקום שבו יש לי
 16 עונג והנאה מכבר דַּעֲקָר שְׂכִינָה
 17 בַּתְּחֵתוֹנִים הֵיטָה, עם בריאת
 18 העולם עיקר השכינה שרתה בעולמות
 19 התחתונים שבאותה שעה היו כלי ראוי
 20 להשראת השכינה וְעַל יְדֵי חֲטָא
 21 עֵץ הַדַּעַת החטא הראשון שהיה
 22 בתחילת הבריאה נִסְתַּלְקָה
 23 הַשְּׂכִינָה מֵאֶרֶץ ועלתה לְרָקִיעַ
 24 הראשון מבין שבעת הרקיעים, וְעַל
 25 יְדֵי חֲטָא קִזְוֹ וְאִנּוּשׁ נִסְתַּלְקָה
 26 הַשְּׂכִינָה ועלתה מִרָקִיעַ א' לְב'
 27 וְג', כלומר, בעקבות חטא קין
 28 השכינה נסתלקה מהרקיע הראשון
 29 ועלתה לרקיע השני ובעקבות חטא
 30 אנוש נסתלקה השכינה מהרקיע השני
 31 ועלתה לרקיע השלישי וְאַחֲרֵי כֵן
 32 בְּדוֹר הַמִּבּוּל בעקבות חטאי אותו
 33 דור נִסְתַּלְקָה השכינה מִרָקִיעַ ג'
 34 לְד', וְכִדְאִיתָא מובא בַּמִּדְרָשׁ
 35 רַבָּה עַל פֶּסוּק "וַיִּשְׁמַע אֱדָם
 36 הָרָשׁוֹן אֶת קוֹל הַיָּוֶה אֱלֹקִים
 37 מִתְּהֵלֶךְ בֶּגֶן בֶּן עֵדֶן - אָמַר רַבִּי
 38 אָבָא, מִתְּהֵלֶךְ אֵין פְּתִיב פֶּאן
 39 אֱלָא מִתְּהֵלֶךְ, הפסוק מדייק
 40 ואומר "מתהלך" ולא "מהלך" להורות שה'הליכה' (כביכול) של הקדוש -
- ברוך-הוא בגן-עדן לא הייתה הליכה רגילה אלא, קָפֵץ וְאָזַל קָפֵץ
 וְאָזַל", קופץ והולך, קופץ והולך, וגם מדרש זה רומז על כך שבהשראת
 השכינה למטה היו שינויים ולאורך הדורות בדרך של קפיצה ודילוג, היינו
 סילוק השכינה מהארץ לרקיע וְאַחֲרֵי כֵן אחרי ששבעה חטאים בזמנים
 שונים גרמו את סילוק השכינה מהארץ
 לרקיע השביעי עֲמָדוֹ שְׂבָעָה
 צִדִּיקִים וְהוֹרִידוֹ אֶת הַשְּׂכִינָה
 בחזרה מהרקיע השביעי עד לְמִטָּה
 בארץ, אֲבָרְהָם הראשון מבין שבעת
 הצדיקים האמורים זָכָה וְהוֹרִיד
 אֶת הַשְּׂכִינָה מִרָקִיעַ ז' ל'ו',
 וַיִּצְחָק מו' לָה', וכך הלאה עד
 כִּי מֹשֶׁה שֶׁהוּא הַשְּׂבִיעִי (וְכָל
 הַשְּׂבִיעִינִי חֲבִיבִין) הוֹרִידוֹ
 את עיקר השכינה להיות שורה
 לְמִטָּה בְּאֶרֶץ.
 וְעַקֵּר גִּלּוּי אֱלֹקִים לאחר
 שהשראת השכינה חזרה להיות כאן
 למטה בארץ הָיָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ,
 דְּכָתִיב "וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ
 וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם", בְּתוֹכּוֹ לֹא
 נֶאֱמַר אֱלָא בְּתוֹכָם, אף שמאחר
 והביטוי "ושכנתי" מתייחס לבית
 המקדש, הפסוק היה צריך לומר
 "ושכנתי בְּתוֹכּוֹ" בלשון יחיד, בכל זאת
 אמר "בתוכם" כי הכוונה היא בְּתוֹךְ
 כָּל אֶחָד וְאֶחָד מבני ישראל, וְזֶהוּ
 הפירוש הפנימי בפסוק "צִדִּיקִים
 יִירָשׁוּ אֶרֶץ וַיִּשְׁכְּנוּ לָעֶד
 עֲלֶיהָ", דְּצִדִּיקִים יִירָשׁוּ אֶרֶץ
 שֶׁהוּא גֵן עֵדֶן, מִפְּנֵי מַה, באיזו
 זכות יזכו הצדיקים לרשת את גן עדן
 לְפִי שֶׁהֵם מְשֻׁפְּעִים (הֵינּוּ)
 מְשֻׁפְּעִים מלמעלה למטה וגורמים
 שתהיה התגלות של) אֱלֹקִים בְּחֵינָת
 שׁוֹכֵן עַד מְרוֹם וְקָדוֹשׁ,
 שֶׁהָיָה בְּגִלּוּי לְמִטָּה בארץ
 שהיא המקום הנמוך ביותר. וְזֶהוּ
 פירוש דברי המדרש שהובאו לעיל
 בַּתְּחֵלָת הַמֵּאמֵר "בָּאתִי לִגְנִי לִגְנוּנִי, לְמָקוֹם שֶׁהָיָה עֲקָרִי

בס"ד*, שבת פרשת בא יו"ד שבט, ה'תש"י

יִאֲרִצִּיט כְּבוֹד אִמּוֹ זְקַנְתּוֹ הַרְבֵּנִית הַצִּדְקָנִית מֵרַת רִבְקָה נִשְׁמָתָה עֶדֶן זְכוּתָה יָגֵן עָלֵינוּ

"בָּאתִי לִגְנִי אֲחֹתִי כָלָה", וְאֵיתָא בַּמִּדְרָשׁ רַבָּה
 (בַּמִּקְוָמוֹ) "לִגְן אֵין פְּתִיב פֶּאן אֱלָא
 לִגְנִי, לִגְנוּנִי, לְמָקוֹם שֶׁהָיָה עֲקָרִי בַּתְּחֵלָה",
 דַּעֲקָר שְׂכִינָה בַּתְּחֵתוֹנִים הֵיטָה, וְעַל יְדֵי חֲטָא עֵץ
 הַדַּעַת נִסְתַּלְקָה הַשְּׂכִינָה מֵאֶרֶץ לְרָקִיעַ, וְעַל יְדֵי
 חֲטָא קִזְוֹ וְאִנּוּשׁ נִסְתַּלְקָה הַשְּׂכִינָה מִרָקִיעַ א' לְב'
 וְג', וְאַחֲרֵי כֵן בְּדוֹר הַמִּבּוּל נִסְתַּלְקָה מִרָקִיעַ ג'
 לְד', וְכִדְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ רַבָּה עַל פֶּסוּק "וַיִּשְׁמַע
 אֶת קוֹל הַיָּוֶה אֱלֹקִים מִתְּהֵלֶךְ בֶּגֶן - אָמַר רַבִּי
 אָבָא, מִתְּהֵלֶךְ אֵין פְּתִיב פֶּאן אֱלָא מִתְּהֵלֶךְ, קָפֵץ
 וְאָזַל קָפֵץ וְאָזַל", וְאַחֲרֵי כֵן עֲמָדוֹ שְׂבָעָה צִדִּיקִים
 וְהוֹרִידוֹ אֶת הַשְּׂכִינָה לְמִטָּה, אֲבָרְהָם זָכָה וְהוֹרִיד
 אֶת הַשְּׂכִינָה מִרָקִיעַ ז' ל'ו', וַיִּצְחָק מו' לָה', עַד
 כִּי מֹשֶׁה שֶׁהוּא הַשְּׂבִיעִי (וְכָל הַשְּׂבִיעִינִי חֲבִיבִין)
 הוֹרִידוֹ לְמִטָּה בְּאֶרֶץ. וְעַקֵּר גִּלּוּי אֱלֹקִים הֵיטָה
 בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, דְּכָתִיב "וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי
 בְּתוֹכָם", בְּתוֹכּוֹ לֹא נֶאֱמַר אֱלָא בְּתוֹכָם, בְּתוֹךְ כָּל
 אֶחָד וְאֶחָד, וְזֶהוּ "צִדִּיקִים יִירָשׁוּ אֶרֶץ וַיִּשְׁכְּנוּ
 לָעֶד עֲלֶיהָ", דְּצִדִּיקִים יִירָשׁוּ אֶרֶץ שֶׁהוּא גֵן עֵדֶן,
 מִפְּנֵי מַה, לְפִי שֶׁהֵם מְשֻׁפְּעִים (הֵינּוּ מְשֻׁפְּעִים)
 בְּחֵינָת שׁוֹכֵן עַד מְרוֹם וְקָדוֹשׁ, שֶׁהָיָה בְּגִלּוּי
 לְמִטָּה. וְזֶהוּ "בָּאתִי לִגְנִי לִגְנוּנִי, לְמָקוֹם שֶׁהָיָה

(* נדפס בספר המאמרים תש"י עמ' 111 ואילך. ההערות ומראי מקומות הם מכ"ק אדמו"ר. 1) ויקרא רבה פרשה כט, יא.
 - ראה גם כן סוף [מאמר] דיבור המתחיל החודש הזה ש"ת. 2) להעיר בענין "עד" מזוהר חלק ב ריש פרשת וארא ובביאורי
 הזוהר שם. לקוטי תורה [מאמר] דיבור המתחיל אלה פקודי פרק ו וביאורו פרק ד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 **בַּתְּחִלָּה**, דַּעֲקֵר שְׂכִינָה בַּתְּחִתּוֹנִים הֵיְתָה ועם בניית המשכן
- 2 והמקדש חזרה השראת השכינה להיות למטה כפי שהייתה בתחילת הבריאה
- 3 לפני חטא עץ הדעת.
- 4 **וְהַעֲנִין הוּא, דְּהִנֵּה תַּכְלִית הַפְּנוּנָה** המטרה **בְּכִרְיָאת וְהִתְהוּוּת**
- 5 **הָעוֹלָמוֹת**, היא כדברי המדרש
- 6 **דִּנְתָּאָנָה הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא** 1 **עָקְרוּ בַּתְּחִלָּה**, דַּעֲקֵר שְׂכִינָה בַּתְּחִתּוֹנִים הֵיְתָה.
- 7 **לְהִיּוֹת לוֹ יִתְבָּרַךְ דִּירָה** 2 **וְהַעֲנִין הוּא, דְּהִנֵּה תַּכְלִית הַפְּנוּנָה בְּכִרְיָאת**
- 8 **בַּתְּחִתּוֹנִים, שְׂיִהִיָּה גְלוּי** 3 **וְהִתְהוּוּת הָעוֹלָמוֹת, דִּנְתָּאָנָה הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא**
- 9 **אֱלָקוֹת לְמִטָּה** וכפי שמבואר על
- 10 כך בספר התניא (פרק לו) אשר "לא
- 11 שייך לפניו יתברך בחינת מעלה
- 12 ומטה... אלא... קודם שנברא העולם
- 13 היה הוא לבדו יתברך יחיד ומיוחד
- 14 וממלא כל המקום הזה שברא בו
- 15 העולם וגם עתה כן הוא לפניו יתברך
- 16 רק שהשינוי הוא אל המקבלים חיותו
- 17 ואורו יתברך שמקבלים על-ידי לבושים
- 18 רבים המכסים ומסתירים אותו יתברך
- 19 ... עד שנברא עולם הזה הגשמי
- 20 והחומרי ממש והוא התחתון במדרגה
- 21 שאין תחתון למטה ממנו כעניין הסתר
- 22 אורו יתברך... והנה תכלית השתלשלות
- 23 העולמות וירידתם ממדרגה למדרגה
- 24 אינו כשביל עולמות העליונים, הואיל
- 25 ולהם [=אם הייתה המטרה והתכלית
- 26 להגיע לעולמות העליונים מצד מעלתם
- 27 הרי הם ב] ירידה מאור פניו יתברך
- 28 [=ובמילא יש דבר שהוא יותר גבוה
- 29 מהם] אלא התכלית הוא עולם הזה
- 30 התחתון" **עַל יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם,**
- 31 **עַל יְדֵי אֲתַפְּקֵיָא** כפיית הסטרא-
- 32 אחרא והרע לצד הקדושה והטוב
- 33 **וְאֲתַהֲפָקָא** של החושך וההעלם
- 34 והסתר הרוחני לאור, וכהמשך דברי רבנו הזקן בתניא שם: "שכך עלה ברצונו
- 35 יתברך להיות נחת רוח לפניו יתברך כד אתכפיא סטרא אחרא ואתהפך חשוכא
- 36 לנהורא" כך שבסופו של דבר יהיה בעולם הזה יותר גילוי אלוקות מאשר
- 37 בעולמות העליונים, וכאמור הדבר נפעל על-ידי עבודת האדם **דִּנְשָׁמָה**
- 38 **תָּרַד** מהעולמות העליונים לְמִטָּה לעולם הזה הגשמי התחתון **לְהִתְלַבֵּשׁ**
- 39 **בְּגוּף וּנְפֶשׁ הַבְּהִמִית, וְהֵם יַעֲלִימוּ וְיִסְתִּירוּ עַל אֹר**
- 40 **הַנְּשָׁמָה, וּבְכָל זֶה לְמִרּוֹת הָהֵעָלָם וְהַהִסְתָּר תִּפְעַל הַנְּשָׁמָה בְּרוּר**
- 41 **הַפְּרָדָה** של הטוב שבו מן הרע שבו והעלאתו לקדושה וְזִכְרוֹף עֵידוֹן הַגּוּף
- 42 **וּנְפֶשׁ הַבְּהִמִית, וְגַם חֵלְקוֹ פְּעוּלָם** לכל יהודי יש חלק מסויים
- 43 בעולם שהבידור וההעלאת של אותו חלק לקדושה מוטלים עליו בפרט, ועל

- 44 ידי שהוא בא במגע עם אותם דברים בעולם ומשתמש לענייני תורה ומצוות
- 45 או מנצל אותם בדרך של 'בכל דרכיך דעהו' וכל מעשיך יהיו לשם שמים'
- 46 הוא מברר ומעלה אותם לקדושה.
- 47 **וְזֶהוּ "וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנִי בְּתוֹכְכֶם", בְּתוֹךְ כָּל אֶחָד**
- 48 **וְאֶחָד, וְהוּא** שהשראת השכינה
- 49 בעולם הזה בתוך כל אחד ואחד בפרט
- 50 היא **עַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה** של האדם
- 51 **בְּעֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים** של העולם
- 52 הזה הגשמי **בְּכִחֲנִית אֲתַפְּקֵיָא**
- 53 כפיית הרע והתגברות עליו
- 54 **וְאֲתַהֲפָקָא** הפיכת החושך לאור,
- 55 **וּכְמֵאֲמַר הוּוּהוּ "כְּדִ" אֲתַפְּקֵיָא**
- 56 **סְטָרָא אַחְרָא אֲסִתְלַק יִקְרָא**
- 57 **דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּכוּלְהוּ**
- 58 **עֲלָמִין**" כאשר הסטרא אחרא (הצד
- 59 האחר שאינו צד הקדושה) נכפית
- 60 (כשמתגברים עליה ומבטלים אותה)
- 61 מתעלה כבודו של הקדוש-ברוך-הוא
- 62 בכל העולמות.
- 63 **וְהִנֵּה מַה שְׂאוּמֵר** הוזהר שעבודת
- 64 האדם גורמת עלייה בכבוד ה'
- 65 **"בְּכוּלְהוּ עֲלָמִין", הַפְּנוּנָה עַל**
- 66 **מִדְּרַגַּת הָאֹר הָאֱלוּקִי דְּהוּא**
- 67 **בְּכוּלְהוּ עֲלָמִין** שהוא [מאיר] בכל
- 68 העולמות **בְּשׂוּה, וְהִינוּ אֹר**
- 69 **הַסּוֹבֵב כָּל עֲלָמִין שְׂמַאֲרִי**
- 70 **כָּל הָעוֹלָמוֹת בְּשׂוּה,** כמבואר
- 71 בקבלה וחסידות שהאור האלוקי בא
- 72 לעולם בשני אופנים הנקראים "אור
- 73 הסובב כל עלמין" ו"אור הממלא כל
- 74 עלמין". אור הסובב הוא התגלות האור
- 75 האינסופי הבלתי מוגבל שמאיר על כל
- 76 העולמות והנבראים בשווה, ונקרא
- 77 'סובב' על שם שמאיר על העולמות 'מלמעלה', מבלי להתלבש בתוכם ואור
- 78 הממלא הוא התגלות האור כפי שבא בגבול וצמצום בהתאמה לכל עולם ולכל
- 79 נברא לפי עניינו ומתלבש בכל אחד מהם בפנימיות **דְּבַעוֹלָמוֹת הָרִי יֵשׁ**
- 80 **חֲלוּקֵי מִדְּרַגּוֹת,** העולמות נבדלים זה מזה בדרגתם, היינו באיזו מידה
- 81 האור האלוקי מאיר בהם **דְּאִינוּ דוּמָה עוֹלָמוֹת עֲלִיוֹנִים לְעוֹלָמוֹת**
- 82 **תַּחְתּוֹנִים,** וההבדל ביניהם הוא **דְּבַעוֹלָמוֹת הָעֲלִיוֹנִים מְאִיר הָאֹר**
- 83 **הָאֱלוּקִי בְּגִלּוּי, וּבַעוֹלָמוֹת הַתַּחְתּוֹנִים הָאֹר הָאֱלוּקִי אִינוּ מְאִיר**
- 84 **בְּגִלּוּי כָּל כֶּף, וְיֵשׁ שְׁהָאֹר כֹּא בְּכִחֲנִית הָעֵלָם וְהַסְתָּר,** היינו
- 85 שלא זו בלבד שאינו מאיר בגילוי כל-כך אלא אינו מאיר כלל (ומידת הגילוי
- 86 היא ההבדל בין העולמות, כי בעצם הקדוש-ברוך-הוא נמצא בכל מקום

באתי לגני אחותי כלה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 בשווה ומצידו "מעלה" ו"מטה" שווים אלא שמצד העולמות יש הבדל עד
2 כמה האור מאיר בהם בגלוי) **וְיֵשׁ בְּזֶה חֲלֻקֵּי מַדְרָגוֹת**, הבדלי דרגות,
3 באיזו מידה האור האלוקי המאיר באותו עולם גלוי או נעלם ונסתר **וּכְמוֹ**
4 **שֶׁפְּתוּב "אֶף יָדִי יִסְדֶּה אֶרֶץ וְיִמִּינִי טִפְחָה שְׁמַיִם", וְאֵיתָא**
5 **וּמוּבָא עַל פֶּסוּק זֶה**
6 **בַּמִּדְרָשׁ⁴ "נֹטָה יְמִינוּ וּבָרָא**
7 **שְׁמַיִם, וְנֹטָה שְׁמָאלוֹ וּבָרָא**
8 **אֶרֶץ",** כלומר, הקדוש-ברוך-הוא
9 ברא את השמים באמצעות יד ימין
10 ואת הארץ באמצעות יד שמאל
11 **וְיָדוּעַ דִּיד יָמִין מוֹרָה עַל**
12 **הָאֹר וְהַגְלִי יוֹתֵר מֵאִשׁר יָד**
13 **שְׁמָאל (כְּמוֹכֵן גַּם הַמְּנַאמֵר ב"פֶּתַח**
14 **אֱלִיהוֹ" שִׁיד יָמִין הִיא מִידַת הַחֲסֵד וִיד**
15 **שְׁמָאל הִיא מִידַת הַגְּבוּרָה וְהִיא מִידַת הַחֲסֵד**
16 **הִיא מִידַת הַנְּתִינָה וְהַגְּלִי, וְהַגְּבוּרָה**
17 **הִיא מִידַת הַצְּמִצּוּם וְהַחֲסֵד), וְזֶהוּ**
18 **הַפִּירוּשׁ הַפְּנִימִי בְּדַבְרֵי הַכְּתוּב**
19 **"וְיִמִּינִי טִפְחָה שְׁמַיִם",**
20 **דִּ"שְׁמַיִם" הַנִּמְצָאִים לַמַּעַל**
21 **הַכּוֹנֵה עוֹלָמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים -**
22 **שֶׁם הַגְּלִי בְּבַחֲיִנַת יָמִין**
23 **שֶׁהוּא גְּלִי הָאֹר, וְהָאֹר**
24 **עֲצָמוֹ הוּא בְּבַחֲיִנַת גְּלִי,**
25 **כְּלוּמֹר שֶׁבְּעוֹלָמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים יֵשׁ גְּלִי**
26 **אֱלוּקוֹת בִּשְׁנֵי מוּבָנִים, הָאֶחָד - שִׁישׁ**
27 **בְּהֵם אֹר רַב, וְהַשֵּׁנִי - שֶׁהָאֹר הוּא**
28 **בְּגִלְי וְלֹא בַּהֶעֱלָם וְ"אֶרֶץ"**
29 **הַכּוֹנֵה עוֹלָמוֹת הַתַּחְתּוֹנִים,**
30 **הֵם מְבַחֲיִנַת שְׁמָאל שָׂאִין**
31 **הָאֹר בְּגִלְי כָּל כֶּף, וְגַם**
32 **הָאֹר עֲצָמוֹ בָּא בְּבַחֲיִנַת**
33 **הָעֵלָם וְהֶסְתֵּר, וְהֵם עוֹלָמוֹת תַּחְתּוֹנִים בִּשְׁנֵי מוּבָנִים הָאֲמֻרִים גַּם בְּמִידַת**
34 **הָאֹר שֶׁהוּא אֹר מוּעַט וְגַם שְׁאִינוֹ בְּגִלְי אֲלֵא בַּהֶעֱלָם וְהַסְתֵּר, וְהוֹלֵךְ וּמַפְרֵט**
35 **אֶת הַחֲלוּקָה הַכִּלִּית בֵּין הָעוֹלָמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים לְעוֹלָמוֹת הַתַּחְתּוֹנִים פִּיּוּעַ**
36 **הַהֶפְרָשׁ הַהִבְדֵּל בְּד' עוֹלָמוֹת, בֵּין אַרְבַּעַת הָעוֹלָמוֹת הַכִּלִּיִּים דְּכֶתִיב**
37 **כִּפִּי שְׁמוּרָמוֹ בַּכְּתוּב "כָּל הַנִּקְרָא בְּשֵׁמִי וְלִכְבוֹדִי בְּרִאֲתִי יִצְרָתִי**
38 **אֶף עֲשִׂיתִיו", שֶׁהֵם ד' עוֹלָמוֹת - אֲצִילוֹת בְּרִיאָה יִצִּירָה**
39 **עֲשִׂיָּה - בְּזֶה בַּחֲלוּקָה זוֹ הָאֹר אֵינוֹ כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּאֲצִילוֹת, כְּמוֹ**
40 **שֶׁהוּא בְּבְרִיאָה יִצִּירָה עֲשִׂיָּה, בְּאַרְבַּעַת הָעוֹלָמוֹת עֲצָמָם יֵשׁ הַבְּדֵל**
41 **גָּדוֹל בְּמִיּוּחַד בֵּין עוֹלָם הָאֲצִילוֹת, הָעֲלִיּוֹן מְבִינֵהם, לְשִׁלוּשׁ הָעוֹלָמוֹת**
42 **שֶׁלֹּמֶטָה מִמֶּנּוּ בְּרִיאָה, יִצִּירָה עֲשִׂיָּה דְּאֲצִילוֹת הוּא⁵ בְּבַחֲיִנַת גְּלִי**
43 **הַהֶעֱלָם, הַבְּרִיאָה כּוֹלָה מוּגֵדֶת כִּי"ש" (דְּבַר, מְצִיאוֹת מוֹרָגֶשֶׁת) מִ"אֵין"**
- (לא-דבר, שאינו מציאות מורגשת) כי הבריאה היא מציאות מוגדרת עם
הגבלות ואילו הבורא הוא "אין" אינו מוגדר ומורגש בגדרי המציאות, ובעוד
שבראה "יש" מ"אין" היא חידוש מציאות שטרם הייתה, עולם האצילות
נקרא "גילוי ההעלם" להורות שאין הוא מציאות חדשה של "יש" שלא היה
קודם לכן אלא רק גילוי של מה שהיה
נעלם בדרגות שלמעלה ממנו (ולכן,
למרות שגם בעולם האצילות יש עשר
ספירות מוגדרות וגם הוא נחשב
"עולם", בכל זאת הוא נקרא "אלוקות
ממש"), **וְאֲצִילוֹת מְלִשׁוֹן אֲצִלוֹ**
49 **וְסֻמוּךְ, כְּלוּמֹר, עוֹלָם "קְרוֹב וּסְמוּךְ"**
50 **לְבוּרָא יוֹתֵר מֵהָעוֹלָמוֹת כִּי"ע" שֶׁלֹּמֶטָה**
51 **מִמֶּנּוּ שִׁבְחָם לְאֲצִילוֹת הֵם רְחוּקִים**
52 **מֵהָבוּרָא וְכֵן פְּרוּשׁ אֲצִילוֹת**
53 **מְלִשׁוֹן הַצֵּלָה הָאֲצֵלָה**
54 **וְהַפְרָשָׁה, וְגַם הַמִּשְׁמָעוֹת הֵם**
55 **בְּאֲצִילוֹת, מְלִשׁוֹן הָאֲצֵלָה וְהַפְרָשָׁה**
56 **(כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּתוֹרָה לְגַבִּי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ**
57 **וּשְׁבַעִים הֻזְקָנִים "וַיֵּצֵא מִן הָרֹחוֹ")**
58 **מִלְמַד עַל מַעֲלַת הַמִּיּוּחַדֶּת שֶׁל עוֹלָם**
59 **הָאֲצִילוֹת שֶׁהוּא חֵלֶק בְּלֹתִי נִפְרָד**
60 **מֵהַדְּרוֹת הַגְּבוּהוֹת בְּאֱלוּקוֹת שֶׁלֹּמֶעֱלָה**
61 **מֵהָאֲצִילוֹת וְאֵינוֹ דְּבַר חֲדָשׁ אֲלֵא כְּמוֹ**
62 **חֵלֶק שֶׁנִּצְטָל וְהוּפְרַשׁ מֵהֶם דְּאֲצִילוֹת**
63 **עִם הֵיְיֹתוֹ בְּחִינַת עוֹלָם,**
64 **וּבְמוּבָנִים מְסֻיָּיִמִם הוּא דּוּמָה**
65 **לְעוֹלָמוֹת שֶׁלֹּמֶטָה מִמֶּנּוּ (וְגַם כּוֹי יֵשׁ**
66 **עֶשֶׂר סְפִירוֹת מוּגֵדֶרוֹת, מוֹשֵׁג שֶׁלֹּא**
67 **קִיִּים בְּאוֹתָהּ צוּרָה לַמַּעַל מֵהָאֲצִילוֹת)**
68 **אֲבָל בְּכָלֹתוֹ עוֹלָם הָאֲצִילוֹת**
69 **הוּא בְּכָלֶל עוֹלָמוֹת הָאֵין**
70 **סוּף, שֶׁלֹּמֶעֱלָה מִמִּדְרָה וְהַגְּבֻלָּה,**
71 **מֵה שָׂאִין כֵּן בְּרִיאָה עוֹלָם הַבְּרִיאָה שֶׁהוּא הַתַּחֲלַת**
72 **הָאֲצִילוֹת שֶׁהוּא הַתַּחֲלַת הַמְּצִיאוֹת בְּבַחֲיִנַת יֵשׁ מֵאֵין וְלִמְרוֹת**
73 **שֶׁעוֹלָם הַבְּרִיאָה הוּא רַק "הַתַּחֲלַת הַמְּצִיאוֹת" וְלֹא מוּגֵדֶר כְּמִצִּיאוֹת מִמֶּנּוּ וְגַם**
74 **הוּא עוֹלָם רֹחוֹת נִעְלָה, בְּכָל זֹאת הוּא "יֵשׁ" לְעוֹמֶת הִ"אֵין" הַבוּרָא אוֹתוֹ. וְזֶהוּ**
75 **פִּירוּשׁ הַתַּחֲלַת הַפֶּסוּק שֶׁהוּא לַעִיל "כָּל הַנִּקְרָא בְּשֵׁמִי וְלִכְבוֹדִי",**
76 **שֶׁכּוֹנֵתוֹ לְעוֹלָם הָאֲצִילוֹת דְּשֵׁמִי וְכַבּוֹדִי לְשׁוֹן הַפֶּסוּק "שִׁמִּי" וְכַבּוֹדִי"**
77 **מִלְמַד שֶׁמְדוּבָר בְּדִרְגָּה גְּבוּהָה בִּיּוֹתֵר, הֵיֵינוּ דְּרָגָה שֶׁהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אוֹמֵר**
78 **עֲלֶיהָ הֵשֵׁם שְׁלִי וְהַכְּבוֹד שְׁלִי הוּא הָאֹר הָאֱלוּקִי הַמִּיּוּחַד בִּי וְהוּא דְּבַר**
79 **אֶחָד וּמוֹאחֵד אֵיתִי בְּעֲצָמִי עֲדִין, כִּי עֲדִינִי לֹא יִרַד לְדִרְגוֹת נִמְכוֹת יוֹתֵר**
80 **שֶׁבָּהֶם הָאֲחֵדוֹת עִם הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּעֲצָמוֹ פָּחוֹת נִיכָרֶת שֶׁקָּאִי וְהַכּוֹנֵה**
81 **הִיא עַל עוֹלָם הָאֲצִילוֹת שֶׁהוּא עוֹלָם הַיְּחִיד עוֹלָם שֶׁמֵּאוּחֵד עִם**

(4) ראה פרקי דר' אליעזר פרק יח. זוהר חלק ב כ, א. לז, א. פה, ב. 5) ראה בכל זה תורה אור פרשת בראשית ביאור [למאמר] דיבור המתחיל כי כאשר השמים. שם ריש פרשת וירא. ביאור דואלה המשפטים ועוד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הבורא וְהַתְּפִלּוֹת שֶׁהָאֲוֵרוֹת וְהַסְפִּירוֹת שֶׁבּוֹ כְּלוּלוֹת זֶה מִזֶּה בְּגִלְל שְׂכוּלָן
- 2 יחד בטלות לגבי הבורא, כיוון שֶׁהָאֲוֵר שֶׁמִּתְּכַלֵּית הַגְּלוֹי, ללא כל
- 3 העלם והסתר דֹּמָה כָּלֵל לְכֻמוֹ שֶׁהוּא בְּעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה
- 4 יִצְרָה עֲשִׂיהָ, אין כל דימיון בין מידת גילוי האור בעולם האצילות למידת
- 5 גילוי האור בעולמות ב"ע ובבריאה
- 6 יִצְרָה עֲשִׂיהָ עֲצָמָן יֵשׁ חֲלוּקֵי
- 7 מְדֻרָּגוֹת הַבְּדִילֵי דְרָגוֹת בְּהַגְלִי
- 8 אֲוֵרוֹת בְּמִידַת הַגִּילוי שֶׁל הָאֲוֵרוֹת
- 9 כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה
- 10 וְעוֹלָם הַיְצִירָה וְעֲשִׂיהָ שֶׁבְּעוֹלָם
- 11 הַבְּרִיאָה הָאֲוֵר מֵאִיר בְּגִילוי יוֹתֵר מֵאִשֶׁר
- 12 בְּעוֹלָם הַיְצִירָה, וּבְעוֹלָם הַיְצִירָה יֵשׁ
- 13 יוֹתֵר גִּילוי מֵאִשֶׁר בְּעוֹלָם הַעֲשִׂיָּה,
- 14 נִמְצָא שֶׁבֶסֶךְ הַכּוֹל יֵשׁ עוֹלָמוֹת שׁוֹנִים
- 15 בְּדֻרְגוֹת שׁוֹנוֹת.
- 16 אֲמָנָם כָּל זֶה כֹּל הַבְּדִילֵי הַדְּרָגוֹת
- 17 בֵּין הָעוֹלָמוֹת הַשׁוֹנִים הַמְּבֹרָאִים לְעֵיל
- 18 הוּא בְּהָאֲוֵר הָאֱלֹקִי שֶׁבָּא
- 19 לְהַחְיֹת אֶת הָעוֹלָמוֹת
- 20 בְּבַחֲנֵית מִמְּלֵא כָּל עֲלָמִין.
- 21 שֶׁמִּתְּלַבֵּשׁ בְּכָל עוֹלָם לְפִי עֲרֻכּוֹ וּלְפִי
- 22 מִהוּתוֹ הַמִּיּוֹחֶדֶת אֲבָל בְּהָאֲוֵר
- 23 הָאֱלֹקִי שֶׁהוּא מִצַּד עֲצָמוֹ אֲוֵר
- 24 אֵינְסוֹפִי לֹא מְדוּד וְלֹא מוֹגְבֵּל, הָאֲוֵר
- 25 שֶׁהוּא לְמַעַל מְשִׁיכּוֹת אֵל
- 26 הָעוֹלָמוֹת, וְהוּא בְּחִינַת אֲוֵר
- 27 הַסּוֹכֵב כָּל עֲלָמִין, שֶׁבָּא וּמֵאִיר
- 28 בְּבַחֲנֵית סוֹכֵב וּמִקִּיף
- 29 לְעוֹלָמוֹת, וְאֵינוֹ מֵאִיר בְּכָל עוֹלָם
- 30 לְפִי מִהוּתוֹ הַפְּרִטִּית הָרִי מֵאִיר
- 31 בְּכָל הָעוֹלָמוֹת בְּשִׁוּהוּ, בְּאוֹתָהּ
- 32 מִידָּה, וְזֶהוּ פִּירוּשׁ דְּבָרֵי הַזֹּהָר שְׁאוֹרֵי
- 33 שֶׁל הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מֵאִיר
- 34 "בְּכוֹלָהוּ עֲלָמִין", בְּכָל הָעוֹלָמוֹת
- 35 וְהֵינּוּ שְׁאוֹר זֶה הֵנָּה אֵפֶן
- 36 הַמְּשַׁכְּתוֹ הוּא בְּכָל הָעוֹלָמוֹת
- 37 בְּשִׁוּהוּ וְהוּא מֵאִיר בְּאוֹתָהּ מִידָּה
- 38 בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת הַעֲלִיּוֹן וּבְעוֹלָם
- 39 הַעֲשִׂיָּה הַתַּחְתּוֹן.
- 40 אֲמָנָם בְּכַדִּי לְהַמְשִׁיךְ אֲוֵר זֶה בְּכוֹלָהוּ עֲלָמִין, שֶׁאֵין יָכוֹל וְיֵאֵיר
- 41 בְּפִעוּל (כַּמְּבֹרָא בַּחֲסִידוֹת שֶׁשֶׁ אֲוֵרוֹת אֱלֹקִיִּים שֶׁמִּשְׁפִּיעִים קִיּוֹם וְחַיּוֹת
- 42 בְּעוֹלָמוֹת מִצַּד עֲצָמָם (כִּי הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא "חָפֵץ חַסֵּד") וְיֵשׁ אֲוֵרוֹת שִׁיּוּרִים
- 43 וְנִמְשָׁכִים לְמַטָּה רַק עֲלִידֵי עֲבוֹדַת הָאֵדָם. וְהַמְשַׁכֵּת אֲוֵר "הַסּוֹכֵב כָּל עֲלָמִין"

- 44 בְּכָל הָעוֹלָמוֹת הוּא עַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה שֶׁל הָאֵדָם בְּעֲבוֹדַת הַבְּרִיּוֹתִים
- 45 שֶׁל עֲנִינֵי הָעוֹלָם הַזֶּה וְעֲבוֹדָה זֹאת הִיא בְּשֵׁנֵי הָאֲוֵפִיּוֹת הָאֲמֹרִים בְּבַחֲנֵית
- 46 אֲתַפְּכִיָּה וְאֲתַהֲפֹכָא דְּיוֹקָא וְרַק הַמִּגַּע עִם עֲנִינֵי הָעוֹלָם וְהַתְּגַבְּרוֹת
- 47 עַל הַקְּלִיפָה וְהַסְטֵרָא-אַחֲרָא בְּדֶרֶךְ "אֲתַכְפִּיא" בְּדֶרֶךְ "אֲתַהֲפֹכָא" כְּכֹחַהּ לְגִרוֹם
- 48 הַמְשַׁכְּתוֹ שֶׁל הָאֲוֵר הָאֱלֹקִי הַנִּעְלָה
- 49 הַ"סּוֹכֵב כָּל עֲלָמִין".
- 50 וְזֶהוּ פִּירוּשׁ דְּבָרֵי הַזֹּהָר "כִּד
- 51 אֲתַכְפִּיא סְטֵרָא-אַחֲרָא",
- 52 כִּפְּאֵשׁ פּוֹעֵל הָאֵדָם בְּעֲבוֹדָתוֹ
- 53 הַרְחֹנִית לְהִיּוֹת אֲתַכְפִּיא
- 54 סְטֵרָא-אַחֲרָא וְאֲתַהֲפֹכָא
- 55 חֲשׂוֹכָא לְנִהוּרָא, כַּמּוּר לְעֵיל,
- 56 הֵנָּה יִתְרוֹן הָאֲוֵר הוּא
- 57 מִהַחֲשֵׁךְ דְּיוֹקָא, כְּתוּב (בְּקֹהֶלֶת)
- 58 "וְרֵאִיתִי אֲנִי שֵׁשׁ יִתְרוֹן לַחֲכָמָה מִן
- 59 הַסְּכָלוֹת כִּיתְרוֹן הָאֲוֵר מִן הַחֹשֶׁךְ"
- 60 וְהֵינּוּ וְאַחַד הַפִּירוּשִׁים בִּ"תְרוֹן הָאֲוֵר
- 61 מִן הַחֹשֶׁךְ" דִּכְפָּאֵשׁ הַחֲשֵׁךְ
- 62 נִהַפֵּךְ לְאֲוֵר, הֵנָּה נַעֲשֶׂה יִתְרוֹן
- 63 הָאֲוֵר, כְּלוּמָר, בְּאוֹר שֶׁמֵאִיר מִתּוֹךְ
- 64 הַחֹשֶׁךְ יֵשׁ יִתְרוֹן וּמַעַל מִיּוֹחֶדֶת לְגַבִּי
- 65 אֲוֵר סֵתֵם, וְזֶה הַמַּעַל מִיּוֹחֶדֶת שֶׁל
- 66 "אֲתַהֲפֹכָא" שֶׁעֲנִינָהּ הוּא הַפִּיכָה
- 67 הַחֹשֶׁךְ לְאֲוֵר שֶׁהִיא פּוֹעֵלָתָהּ אֶת "תְּרוֹן
- 68 הָאֲוֵר" הֵינּוּ שֶׁהָאֲוֵר מֵאִיר בְּגִלְלֵי
- 69 בְּכָל הָעוֹלָמוֹת עַד אֲשֶׁר יֵאֵיר
- 70 לְמַטָּה מִמֶּשֶׁ, וְהֵינּוּ שְׁנִמְשָׁךְ
- 71 הָאֲוֵר בְּאֵפֶן כְּזֶה שֵׁשׁ בּוֹ יִתְרוֹן
- 72 גְּדוֹל, אֲשֶׁר אֵפֶן הַמְּשַׁכְּתוֹ הוּא
- 73 בְּכָל הָעוֹלָמוֹת בְּשִׁוּהוּ.
- 74 וְזֶהוּ לְסִיכּוֹם, פִּירוּשׁ דְּבָרֵי הַזֹּהָר
- 75 "כִּד אֲתַכְפִּיא סְטֵרָא-אַחֲרָא
- 76 אֶסְתַּלַּק יִקְרָא דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּכוֹלָהוּ
- 77 הוּא בְּכוֹלָהוּ עֲלָמִין", עֲלִיית
- 78 כְּבוֹדוֹ שֶׁל הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּכָל
- 79 הָעוֹלָמוֹת פִּירוּשׁ בְּחִינַת הָאֲוֵר,
- 80 הַמְשַׁכָּה וְהַתְּגַלּוֹת שֶׁל אֲוֵר נַעֲלָה בְּיוֹתֵר
- 81 שְׁנִמְשָׁךְ⁶ מִלְּמַעַל לְמַטָּה וּמִתְּגַלָּה
- 82 בְּעוֹלָם אֲוֵר הַסּוֹכֵב כָּל עֲלָמִין שֶׁאֵפֶן הַמְּשַׁכְּתוֹ הוּא בִּיתְרוֹן גְּדוֹל
- 83 בְּבַחֲנֵית סוֹכֵב וּמִקִּיף בְּכָל הָעוֹלָמוֹת בְּשִׁוּהוּ, וְאֵם כֵּן מֵאִיר
- 84 גַּם לְמַטָּה כְּמוֹ שֶׁהוּא לְמַעַל כְּלוּמָר, לֹא זֶה בְּלִבְדּוֹ שֶׁהָאֲוֵר הַ"סּוֹכֵב"
- 85 מֵאִיר גַּם לְמַטָּה וְלֹא רַק לְמַעַל אֲלָא שֶׁגַם לְמַטָּה הוּא מֵאִיר בְּדִיק כְּמוֹ
- 86 לְמַעַל.

6 נקראת המשכה זו בזוהר לשון אסתלק שהוא בחינת גילוי אור הסוכב כל עלמין כו' בבחינת רוממות (תורה אור סוף פרשת ויקהל עיין שם).

באתי לגני אחותי כלה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְזֶהוּ "וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנִיתִי בְּתוֹכָם", לפי כל האמור מובן
 2 כיצד השראת השכינה ("ושכנתי בתוכם") אכן יכולה להיות בְּתוֹךְ קָל
 3 אָחָד וְאָחָד מבני ישראל, כי על ידי הָעֲבוֹדָה דְּבַחֲנִית אֲתֶּפְכָּא
 4 וְאֲתֶּהֱפֵכָא חֲשׂוֹכָא לְנֹהוּרָא, הִנֵּה נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי זֶה יִתְרוֹן
 5 הָאֹר, כאמור לעיל במעלת ויתרון
 6 האור שבא מתוך החושך דְּאִסְתָּלַק
 7 יִקְרָא דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא
 8 בְּכוֹלָהוּ עַלְמִין, שְׁמַאִיר
 9 וּמִתְגַּלָּה בכל העולמות במידה שווה
 10 אור הַסּוֹבֵב שהוא האור הנעלה
 11 שלמעלה משייכות לעולמות אבל על
 12 ידי "אתכפא" ו"אתהפכא" הוא מאיר
 13 בעולמות.
 14 קָצוּר. עֶקֶר שְׁכִינָה שורה
 15 ומתגלית בַּתְּחִתּוֹנִים דווקא
 16 בעולמות התחתונים ביותר, כך היה
 17 בתחילת הבריאה וכך היה בהקמת
 18 המשכן על ידי משה רבנו. יִקְרָא
 19 דְּכֻנָּת המטרה של בְּרִיאת
 20 הָעוֹלָמוֹת היא שְׁיִהְיֶה דִּירָה
 21 לקדוש-ברוך-הוא בעצמו
 22 בַּתְּחִתּוֹנִים, ובמיוחד בעולם הזה
 23 וְנַעֲשֶׂה מטרה זו של עשיית העולם
 24 התחתון 'לדירה' לקדוש-ברוך-הוא
 25 מיושמת 'על ידי אֲתֶּפְכָּא
 26 וְאֲתֶּהֱפֵכָא, שְׁמַמְשִׁיךְ האדם
 27 העובר את ה' בדרכים אלה את אור
 28 הַסּוֹבֵב, שְׁזָהוּ אור המאיר
 29 בְּכוֹלָהוּ עַלְמִין בכל העולמות
 30 בְּשׂוּה.
 31 (ב) וְהִנֵּה עבודת ה' האמורה לעיל
 32 (ב"אתכפא" ו"אתהפכא") שממשיכה
 33 לעולם הזה אור אלוקי נעלה ביותר,
 34 למעלה מהעולמות, זאת הִיְתָה
 35 הָעֲבוֹדָה בְּמִשְׁכָּן וּמִקְדָּשׁ
 36 בְּעֲבוֹדַת הַבְּרִוּיִם של בירור
 37 ענייני העולם הזה והעלאתם לקדושה,
 38 דְּבַחֲנִית אֲתֶּפְכָּא שתחילתה בדרך
 39 של "אתכפא" הַמְבִּיא מוביל
 40 וּמַעֲלָה את האדם לדרגה גבוהה יותר
 41 לְנֹהוּרָא, שהרי הפיכת החושך עצמו לאור היא עבודה יותר נעלית מאשר
 42 כפיית הרע והכנעתו כי ב"אתכפא" הרע נשאר במהותו וגם אם כעת הוא
 43 הוכנע ייתכן שמאוחר יותר יחזור ויתעורר וישוב להיות רע. ואילו
- ב"אתהפכא" הרע הפך לטוב (ובמקומות אחרים מבואר ש"אתכפא" היא
 עבודת כל אדם ו"אתהפכא" היא עבודת הצדיקים) וְלִכְן אַחַת הָעֲבוֹדוֹת
 שְׁהִיָּה בְּמִקְדָּשׁ הוּא עֲנִין עֲבוֹדַת הַקְּרִבָּנוֹת, שְׁהוּא עֲבוֹדָה
 רוּחָנִית שְׁבִנְפֶּשׁ, כי הקרבת הקרבנות בגשמיות הייתה מלווה בעבודה
 רוחנית-נפשית. וְזֶהוּ החלק הרוחני-
 נפשי של עבודת הקרבנות הוא עֲנִין
 הַשְׁתַּתְּפוּת הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם
 בְּעֲבוֹדָתָם וְשִׁירָם וְזִמְרָם בַּעַת
 הַבָּאָה הַקְּרִבָּן, שְׁזָהוּ עֲבוֹדָה
 רוּחָנִית כי פרט להקרבת הקרבן
 בפועל, הכהנים היו עובדים עבודה
 רוחנית והלויים היו שרים וזמזמרים
 בעת העבודה במקדש וגם זו עבודה
 רוחנית.
 וכיוון שעבודת הקרבנות היא עבודה
 רוחנית, הרי היא שייכת לכל אדם, בכל
 זמן ובכל מקום, כפי שהולך ומבאר.
 וְעִנִּין עֲבוֹדַת הַקְּרִבָּן בְּעֲבוֹדָה
 בְּנַפֶּשׁ הָאָדָם הוּא, דְּכִתִּיב⁷
 בתחילת פרשת הקרבנות בתורה,
 בחומש ויקרא "אָדָם כִּי יִקְרִיב
 מִכֶּם קִרְבָּן לַהוֹי', מִן הַבְּהֵמָה
 מִן הַבֶּקָר וּמִן כו', דִּלְכָּאוּרָה
 יִקָּשֶׁה יש לתמוה על לשון הכתוב
 דָּאִם הִיְתָה פִּנְתּוֹ בְּזָה באמירה
 "אדם כי יקריב מכם" רק לְבָאָר
 מִשְׁפָּטִי הַקְּרִבָּן הלכה למעשה,
 הִוָּה לִיָּה לְמִימַר היה לו (לפסוק)
 לומר אָדָם מִכֶּם אחד מבני ישראל
 כִּי יִקְרִיב קִרְבָּן לַהוֹי', הִנֵּה
 כֹּף וְכֹף יִהְיֶה מִשְׁפָּט הוֹבָאָת
 הַקְּרִבָּן וְהַלְכוּתִיו, וּמִפְּנֵי מָה
 אוֹמֵר "אָדָם כִּי יִקְרִיב מִכֶּם"
 לשון שמשמעו הקרבה "מכם",
 מעצמכם וכו'. אֶלָּא יְדוּעַ בתורת
 החסידות הַפְּנִיָּה בְּזָה הטעם
 שהכתוב אומר "אדם כי יקריב מכם"
 ולא "אדם מכם כי יקריב" הוּא
 שְׁבָא הכתוב לא לבאר רק את דיני
 הקרבנות בפועל אלא גם לְבָאָר פְּלִלִיּוֹת עֲנִין הַקְּרִבָּנוֹת בְּעֲבוֹדָה
 הרוחנית בְּנַפֶּשׁ הָאָדָם, וְזֶהוּ הפירוש הפנימי בלשון הכתוב "אָדָם כִּי
 יִקְרִיב", הָאָדָם פְּאָשֵׁר יִתְקַרֵּב לְאֱלֻקוֹת, כאשר תהיה לו התעוררות
 ויעלה ברצונו להתקרב לאלוקות (למרות שהוא חי בעולם הזה הגשמי ונשמתו

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 האדם הרוצה לעלות ממצבו הרוחני הנחות ולהגיע ולהתקרב
2 לאלקות, ואין הקדוש ברוך הוא בא בטרוניא¹⁰ עם
3 בריותיו, מלכתחילה, הקדוש ברוך הוא לא דורש מהבריות דברים שאין
4 להם יכולת לבצע ומתגלה ומאיר בכל אחד ואחד לפי כחו
5 ויכלתו ובכל אדם מאיר אור אלוהי
6 עד כמה שביכולתו להכיל ולקלוט,
7 פדאיתא מובא במדרש
8 רבה¹¹ "וכשאני הקדוש ברוך
9 הוא מבקש מבני אדם לעשות דבר
10 כזה או אחר אני מבקש לפי
11 כחי בהתאם לכוחות ויכולות שלי,
12 של הקדוש ברוך הוא אלא לפי
13 כחן", לפי הכח של כל אחד
14 ואחד מבני ישראל בפרט, דעל ידי
15 זה על ידי הכוחות שהקדוש ברוך
16 הוא נותן לכל אדם הנה בכח כל
17 אחד ואחד מבני יוצא מן הכלל
18 לעלות להתעלות ממצבו לפי שעה
19 ולהגיע למדרגה היותר
20 געלית וכאמור, הכוונה היא
21 להתעלות אפילו לדרגת האבות.
22 וזהו הפירוש הפנימי בכתוב "אדם
23 פי יקריב", דבכדי שהאדם
24 יתקרב לאלקות הוא "מפם",
25 שפכם הדבר תלוי, כמבואר
26 לעיל, והינו והעבודה הרוחנית הזו
27 היא "מפם קרבן להו",
28 דמפם מתוך עצמם תקריבו את
29 הקרבן להו, דאין הפנה
30 רק הקרבן של הבהמה
31 הגשמית על גבי המזבח הגשמי
32 בלבד, כי אם מפם מתוך האדם
33 עצמו ממש, והוא "מן
34 הבהמה", הבהמה שבלבו
35 של אדם, שהוא הנפש
36 הבהמית כפי שכתוב בכתבי
37 הארז"ל ומבואר בספר התניא (פרק א)
38 "דלכל איש ישראל, אחד צדיק ואחד
39 רשע, יש שתי נשמות... שהן שתי נפשות, נפש אחת מצד הקליפה וסטרא
40 אחרא", והיא הנפש הבהמית, ונפש השנית שהיא הנשמה האלוהית, ועל
41 האדם לקרב ולהעלות את נפשו הבהמית לאלקות. והכתוב ממשיך ומפרט
42 לגבי הקרבן "מן הבהמה" שעליו להיות "מן הבקר ומן הצאן", הן
43 המה הפרטי מדרגות והסוגים השונים דישנם בנפש הבהמית,

1 מלובשת בגוף גשמי כך שהוא רחוק מאלקות) הנה מפם מתוך עצמכם
2 הוא קרבן להו, ובנוסף לכך מפם ובכם תלוי הדבר להיות
3 קרבן להו, הינו להיות קרוב אל הו, וכאשר האדם רוצה
4 להתקרב לאלקות אין הדבר תלוי אלא בו עצמו דידוע דקרבנות⁸ מלשון
5 קירוב והתקרבות הם ענין קרוב
6 גם במובן של הקרבה, לתת ולמסור את
7 הפחות והחוששים וכאשר האדם
8 מבקש להתקרב לאלקות עליו למסור
9 את הכוחות והכישרונות והיכולות שלו
10 לעבודת ה', ובא בזה הכתוב "אדם
11 כי יקריב מפם" לבאר, דכאשר
12 בא האדם להתקרב לאלקות,
13 הוא "מפם", והינו שתלוי הדבר בכם, דאל יאמר אדם
14 איך אתקרב אל אלקות, ובפרט פאשר יודע
15 מהותו העצמי שהוא בשפלות ומלכלך בכמה
16 ענינים לא טובים, ואם פן הוא בתכלית הרחוק
17 מאלקות ואיך אתקרב לאלקות, ועל זה הוא אומר
18 מפם, בכם הדבר תלוי, דכל אחד ואחד מישראל
19 יכול לאמר⁹ מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי
20 אברהם יצחק ויעקב, ואין בזה הגבלות כלל, ואין
21 שום דבר המונע ומעכב חלילה, לעלות ולהגיע
22 ולהתקרב לאלקות, ואין הקדוש ברוך הוא בא
23 בטרוניא¹⁰ עם בריותיו, ומתגלה ומאיר בכל אחד
24 ואחד לפי כחו ויכלתו, פדאיתא במדרש רבה¹¹
25 "וכשאני מבקש מבני אדם מבקש לפי כחי אלא לפי
26 כחן", לפי הכח של כל אחד ואחד, דעל ידי זה
27 הנה בכח כל אחד ואחד לעלות ולהגיע למדרגה
28 היותר געלית. וזהו "אדם פי יקריב", דבכדי
29 שהאדם יתקרב לאלקות הוא "מפם", שפכם
30 הדבר תלוי, והינו "מפם קרבן להו", דמפם
31 תקריבו את הקרבן להו, דאין הפנה רק הקרבן
32 של הבהמה בלבד, כי אם מפם ממש, והוא "מן
33 הבהמה", הבהמה שבלבו של אדם, שהוא הנפש
34 הבהמית. "מן הבקר ומן הצאן", הן המה הפרטי
35 מדרגות דישנם בנפש הבהמית, וכידוע הענינים
36 ולשאל את עצמו מתי יגיעו
37 מעשי למעשי אבותי אברהם יצחק ויעקב, היינו שעליו לשאוף
38 להגיע לרמה רוחנית כל כך געלית, כמו האבות, ואין בזה הגבלות
39 כלל, שום דבר לא מהווה הגבלה שבגללה רק אנשים מסוימים, נעלים
40 במיוחד, יוכלו להתקרב לאלקות ואין שום דבר המונע ומעכב
41 חלילה, ושום דבר לא יכול להיות, חלילה, מחסום ומעצור בדרכו של

(8) ראה [מאמר] דיבור המתחיל טעמה הנ"ל, ושם נסמן. (9) תנא דבי אליהו רבה פרק כה. (10) עבודה זרה ג א. וראה ספר המאמרים אידיש בתחלתו. (11) במדבר רבה פרשה יב, ג.

באתי לגני אחותי כלה

ביאור בדרך אפשר

נס שירדה על המזבח אש מן השמים וְכַדָּאִיתָא וכמו שכתוב **פְּיוֹמָא (כא)** 43
עמוד (ב) רְבוּצָה פְּאָרִי שהאש שירדה מן השמים אל המזבח הייתה 44
 רבוצה עליו כמו אריה שרובץ על הארץ (**גַּחְלֵת** של אש **שֶׁנִּפְלָה מִן** 45
הַשָּׁמַיִם פִּימִי שְׁלֹמָה וְהִיתָה עַל הַמִּזְבֵּחַ, רִשׁ"י). וְכֹהֵר 46
אֵיתָא מובא אודות האש שירדה על 47
 המזבח מהשמים¹³ **"אַרְיָה דְּאָכַל** 48
קוֹרְבָּנִין", אריה שאוכל קרבנות, 49
הֵנָּה כְּמוֹ כֵּן הוּא בַּעֲבוּדָה 50
 הרוחנית **בְּנִפְשָׁהּ הָאֵדָם**, שאף היא 51
 צריכה להיות בדרך זו כפי שהולך 52
 ומפרט **הָרִי יֵשׁ אֵשׁ שְׁלֹמְעֵלָה**, 53
 שבאה מלמעלה לא מצד עבודת האדם 54
וְהוּא הִרְשִׁפִּי אֵשׁ שְׁבִנְפָשׁ 55
הָאֱלֹקִית, שקיימים בה מעצם 56
 מהותה כי הצמאון והתשוקה לאלוקות 57
 בוערים כאש וְכִמְאָמֵר 58
 השירים **"רִשְׁפִּיָּה רִשְׁפִּי אֵשׁ** 59
שֶׁלֹּהֶבֶת יָהּ", וְאֵיתָא בְּמִדְרָשׁ 60
רַבָּה (הוּבָא בְּלִקּוּט) על פסוק 61
 זה שרשפי האש שבנפש האדם הם 62
כָּאֵשׁ שְׁלֹמְעֵלָה, שְׁאִין הָאֵשׁ 63
מְכַבֶּה לְמִים וְאִין הַמִּים 64
מְכַבִּין לָאֵשׁ, וְהִינוּ שְׁבִטְבַּע 65
הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית מצד טבעה 66
 ומהותה **הָרִי יֵשׁ בּוֹ רִשְׁפִּי אֵשׁ** 67
הָאֵהָבָה לְאֱלֹקִית, שנמשלה לאש 68
 בגלל הצימאון הבווער כאש וְהוּא 69
בְּדוּגְמָא אֵשׁ שְׁלֹמְעֵלָה שְׁאִין 70
הַמִּים מְכַבִּין אוֹתוֹ, וְהַמִּים 71
 שבנפש שעלולים לכבות את האהבה 72
 לאלוקות ובכל זאת למעשה לא מכבים 73
 אותה **הֵם מִים רַבִּים** ככתוב בשיר 74
 השירים **"מִים רַבִּים לֹא יוֹכֵלוּ לְכַבּוֹת** 75
 את האהבה ונהרות לא 76
 ישטפוה"¹⁴ **בְּרַבּוּי הַטָּרְדוֹת בְּטָרְדַת הַפְּרִנְסָה וּבְלִבּוּלִים** 77
שׁוֹנִים בְּטָרְדוֹת שׁוֹנוֹת הַמְּבַלְבְּלִים ועלולים להוות גורם מפריע, 78
 מטריד ומבלבל את האדם מלעסוק כראוי **בְּתוֹרָה וְעִבּוּדָה**, ולמרות 79
 שהטרדות הללו הן רבות מאד ומטרירות מאד, כמו שטף וזרם חזק של מים 80
 רבים וּבְכָל זֶה הֵנָּה גַּם הַנְּהָרוֹת שהם משל למים רבים מאד הזורמים 81
 בשטף ובזרם חזק ביותר **לֹא יִשְׁטְפוּהָ**, ואין בכוחן של הטרדות וההפרעות 82
 הרבות לפגוע באהבת ה' שקיימת בנפש האלוקית **לְפִי דִרְשִׁפִּי אֵשׁ** 83
הָאֵהָבָה שְׁבִנְפָשׁ הָאֱלֹקִית הוּא בְּדִגְמַת אֵשׁ שְׁלֹמְעֵלָה דְּאִין 84

וְכִידוּעַ הַעֲנָנִים בְּזָה, דְּאִינוּ דוּמָה הָאֶפְנִי הַבְּרוּרִים כָּכָל 1
אָחָד וְאָחָד, כאמור לעיל עבודת הקרבנות הרוחנית (על ידי "אתכפיא" 2
 ו"אתהפכא") נקראת "עבודת הבירורים" (מושג רחב שכולל גם את עניין 3
 העלאת ניצוצות הקדושה ש'נפל' בעניינים גשמיים. וכאן הכוונה בעיקר 4
 ל'בירור' ותיקון של הנפש הבהמית 5
 עצמה שעניינו הפרדת הטוב שבה 6
 מהרע, וזיכוך ועידון המידות הלא 7
 טובות של הנפש הבהמית שנועד 8
 להביא העלאה של הנפש הבהמית 9
 לקדושה ועד להתאחדות שלה עם 10
 הנפש האלוקית על ידי הפיכתה 11
 לקדושה, ובעבודה זו יש הבדלים 12
 בהתאם לאופייה ומהותה של הנפש 13
 הבהמית (שכל אדם) **דִּישְׁנוּ** 14
שְׁהִנְפֵּשׁ הַבְּהֵמִית שְׁלֹו הוּא 15
 "מן הברק" היינו נפש בהמית מגושמת 16
 בדוגמת **שׁוֹר נִגַּח וּבַעַל מְדוֹת** 17
גִּסּוֹת בְּיוֹתֵר, וְיֵשׁ שְׁהוּא צֶאֱן 18
שְׁהוּא בְּהֵמָה דְּקָה וְלֹא גִסָּה, אָף 19
שָׁגַם זֶה בְּכָלִל בְּהֵמָה, אָכַל 20
הוּא בְּדִקּוֹת עַל כָּל פְּנִים וּבִיחַס 21
 לנפש הבהמית מסוג "בקר", הרי נפש 22
 בהמית מסוג "צאן" היא עדינה ו'דקה' 23
 כך שבמובנים מסויימים מלאכת 24
 הבירור והתיקון שלה יותר קלה 25
(וְכִמְבָּאֵר בְּאִרְכּוּת¹² בְּקִנְטֵרֵס 26
הַתִּפְלָה, תר"ס מאמר מיוחד 27
 בנושא עבודת ה' בתפילה שכתב הרבי 28
 הרש"ב נ"ע בשנת תר"ס שם הוא עוסק 29
 בהרחבה בביאור סוגים שונים של 30
 הנפש הבהמית ואופן הבירור 31
 וההעלאה של כל סוג), וְהוּ 32
שְׁאֹמֵר הפסוק ומסיים **אֲשֶׁר** 33
"תִּקְרִיבוּ אֶת קִרְבָּנְכֶם" שעל כל 34
 אדם להקריב את הקרבן המיוחד שלו בהתאם למהותה של הנפש הבהמית 35
 הפרטית שלו. 36
 והולך ומוסיף פרטים לגבי המשמעות של עבודת הקרבנות בעבודה הרוחנית 37
 של האדם: 38
וְהֵנָּה בְּהִקְרָבָן הַגִּשְׁמִי אופן העבודה **הוּא שְׁמִיבִיאִין** במשכן ובבית 39
 המקדש **בְּהֵמָה גִּשְׁמִית** ולאחר תהליך השחיטה ושאר ההכנות שורפים 40
 את הבהמה (כולה או חלקה, בהתאם לסוג הקרבן) **עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ**, 41
וְהִיָּה הָאֵשׁ שְׁלֹמְעֵלָה, מלבד האש שהדליקו הכהנים היה בבית המקדש 42

(12) ראה גם כן שיחת שמחת תורה תרס"א (בספר תורת שלום). [מאמר] דיבור המתחיל משכני (השני) תש"א. (13) ראה זוהר חלק א ו, ב. זוהר חלק ב רעה, א. זוהר חלק ג יז, א. ועוד. (14) בארוכה ראה תורה אור ריש פרשת נח. המשך מים רבים תרל"ו. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

תורה כשור לעול ימצא על ידו תורה הרבה" (מצודת דוד) וכאן הכוונה
 שמתהפך ה"שור" הוא הנפש הבהמית מבהמיותו והיא מפסיקה להיות
 "בהמית" ועולה ונכלל ברשפי אש התשוקה והצמאון לאלוקות
 שפנפוש האלקית (וכמבואר בספר התניא שהנפש האלוהית והנפש
 הבהמית נלחמות זו עם זו על השליטה
 באברי הגוף וגם על השליטה בכוחות
 הנפשיים. והשאיפה של הנפש
 האלוהית היא להפוך את הנפש
 הבהמית לטוב, כמו שכתוב בתניא פרק
 ט: "לשנותה ולהפכה מתענוגי עולם
 הזה לאהבת ה'... שהרע נהפך להיות
 טוב גמור כמו יצר טוב ממש" וכן
 שצל ידי קרפן הגשמי הרי
 מתפרר הניצוצי דומם צומח
 חי, בכל דבר גשמי יש ניצוצות של
 קדושה שהם מקור החיות והקיום שלו
 וכיון שניצוצות אלה יורו והתלבשו
 בגשמיות וחומריות יש צורך לברר
 ולהעלות אותם בחזרה למקורם
 באלוקות. וכאשר מקריבים קרבנות
 מהדומם, הצומח והחי מבררים את
 הניצוצות שבהם הנה כמו כן על
 ידי ההקדשה ברוחניות שתוכנה
 הוא התקרבות של הנפש הבהמית
 לקדושה ואלוקות הרי מתפרר
 ומתהפך החשוקא החושך
 דנפש הבהמית לנהורא לאור.
 וזהו התוכן הפנימי של הציווי
 "ועשו לי מקדש ושכנתי
 בתוכם", שבנוסף למשמעות
 הפשוטה של ציווי להקים את המשכן
 ובית המקדש, הכוונה גם להשראת
 השכינה והחזרת קדושה ואלוקות
 בנפש, וכאמור שלכן נאמר "בתוכם"
 (ולא "בתוכו") דבתוך כל אחד
 ואחד הרי על ידי עבודתו
 הרוחנית בבחינת אתפפא, והעקר המביא לידי אתהפכא
 כו', כאמור שהעבודה הנעלית יותר היא הפיכת החושך לאור והיא האופן
 העיקרי שדרכו ממשיכים קדושה לעולם הנה פד אתפפא סטרא-
 אחרא אסתלק יקרא דקודשא בריך הוא בכולהו עלמין,
 ו"הסתלקות" ועלית כבודו של הקדוש-ברוך-הוא האמורה כאן עניינה
 בחינת האור והגלוי, של האור האלוהי בכל העולמות שהיא בחינת
 סובב כל עלמין כו'. האור המאיר בכל העולמות בשווה, כמבואר לעיל.

המים מכבין אותה, היינו אש בעוצמה כזו ששום דבר לא יכול לכבות
 אותה ובה צריך להיות ההקדשה ה"קרבן" של הנפש
 הבהמית, שגם הוא יהיה לו אהבה לאלוקות, שאהבת ה' של
 הנפש האלוהית תשפיע על הנפש הבהמית שגם היא תתקרב לאלוקות וכן
 שכתוב בפרשת "שמע ישראל"
 "ואהבת את הוי' אלקיך בכל
 לבבך", ואמרו רז"ל שדיוק
 הלשון "לבבך" ולא "לבך" וכאלו
 נאמר שאהבת ה' צריכה להיות בשני
 לבבות ולא רק בלב אחד מלמד שעל
 האדם לאהוב את ה' "בשני
 יצריך", גם ביצר טוב וגם ביצר
 הרע, דגם הנפש הבהמית ולא
 רק הנפש האלוהית יהיה לו אהבה
 לאלוקות, דזה בא הדרך להביא
 לידי כך שאהבת ה' תהיה גם בנפש
 הבהמית היא על ידי התלבשות
 הנפש האלקית בנפש
 הבהמית, דתחלה במצב
 ההתחלתי הרי¹⁵ הנפש
 הבהמית מצד עצמה ומטבע מהותה
 אין לו שום ידיעה והרגש
 בעניני אלקות כלל, אמנם על
 ידי התלבשות הנפש האלקית
 בגוף הגשמי ובנפש הבהמית,
 ומתבונן האדם באמצעות הנפש
 האלוהית שלו בהתבוננות אלקי
 דגם הנפש הבהמית יוכל
 להשיגו, התבוננות באופן ובסגנון
 המובן גם לנפש הבהמית הנה על
 ידי זה נעשה התקרבות
 הנפש הבהמית לעניני אלוהות
 (וכמו שמבאר במקום אחר
 לגבי מהות ההתקרבות של הנפש
 הבהמית לאלוקות בעקבות פעולה
 מסוג זה של הנפש האלוהית
 שנעשה בשלב ראשון חקיקה החלטה והסכמה פללית בהנפש
 הבהמית דאלוקות הוא גם כן דבר המובן והמשג כו' ועצם
 החקיקה וההחלטה שניתן להבין ולהשיג אלוהות מקרבת את הנפש הבהמית
 לאלוקות, הנה אחר כך בשלב מאוחר יותר יש לנפש האלוהית השפעה
 יותר מעמיקה על הנפש הבהמית ותכונתה מכך היא כשלון הכתוב במשלי
 "רב תבואות בלח שור", לפי פשוטו כוונת הפסוק היא "הרבה
 תבואות באה עלייך כח השור, כי יחרוש בשדה, רצה לומר המקבל עליו עול

באתי לגני אחותי כלה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 קצור. יבאר ענין הקרבנות בעבודה הרוחנית בנפש האדם
2 ד"אדם פי יקריב" כאשר אדם ירצה להתקרב לאלוקות צריך להיות
3 "מפם קרבן" עליו "להקריב" מתוכו, היינו את הנפש הבהמית שלו. אש
4 שלמעלה ואש מלמטה, כשם שעל המזבח הייתה אש שירדה
5 מלמעלה והייתה גם אש שהביאו
6 למטה כך בעבודת ה' יש אהבה
7 דנפש האלקית שקיימת בה
8 מטבעה בדוגמת אש שלמעלה
9 ודנפש הבהמית שצריך להשפיע
10 עליה ולהתדיר בה אהבת ה', בדוגמת
11 אש שבאה מלמטה. אהבה דנפש
12 הבהמית באה על ידי
13 התלבשות נפש האלקית
14 בנפש הבהמית שתחילתה היא
15 בהתבוננות באלוקות באופן המובן גם
16 לנפש הבהמית.
17 ג) ובהז' לאחר שנתבאר לעיל עניין
18 השראת השכינה במשכן ועניין השראת
19 השכינה בנפש האדם יובן מה
20 שהמשכן היה מעצי שטים
21 דיןקא, לאור המשמעות המיוחדת
22 של המושג "שטים" כפי שיתבאר
23 להלן, דלהיות שעקר העבודה
24 במשכן ומקדש הוא
25 לאתהפכא חשוכא לנהורא,
26 להפוך חושך של היפך הקדושה לאור
27 אלוקי שזהו ענין עבודת
28 הקרבנות כנ"ל (ובפרט)
29 מעשה הקטרת שבו עניין בירור
30 החושך והעלאתו לקדושה מודגש יותר
31 מאשר בעבודות אחרות בבית המקדש
32 כי הסמנים של הקטרת היו מדברים
33 שאין בהם טעם ואינם משמשים למזון
34 והם בבחינת דומם שנחות יותר מצומח
35 וחי, ולאחר שעלו על גבי המזבח נוצר
36 מהם "ריח ניחוח אשה לה", היינו
37 הפיכת חושך לאור, ועל ידי
38 העבודה שפמקדש בבירור
39 והעלאת ענייני העולם לקדושה הנה על ידי זה האיר גלוי אלקות
40 בעולם, ולכן היה המשכן בנוי מעצי שטים, דהנה שיטה
41 בהקשר זה פרושה נטיה, סטייה, דהינו שיש דבר שהוא
42 אמצעי, שנמצא באמצע וההטיה מהאמצע לאיזה צד, לצד כלשהו
- 43 למעלה או למטה, נקראת שיטה, נטייה וסטייה וכן פרוש
44 שטות, דשטות חוסר הגיון הוא ההטיה מהידיעה והחקמה,
45 ידיעה והשגה הבנה הוא דרך המצוע, הדרך הישרה הממוצעת
46 וההטיה הנטייה והסטייה מזה נקרא שטות.
47 והנה יש שטות דלעמית זה,
48 שטות בכיוון הלא רצוי היינו נטייה
49 לצד הסטרא-אחרא שאינו צד הקדושה
50 (הנקרא "לעומת זה" על שם הכתוב
51 "את זה לעומת זה עשה אלוקים")
52 וכמו שכתוב לגבי אשה סוטה
53 "כי תשטה אשתו", ופרש
54 רש"י ש"תשטה" פירושו תט
55 מדרך הציניעות, וכתוב
56 "וישב ישראל בשטים"
57 ובהמשך נאמר שבני ישראל חטאו שם,
58 שהוא הנטייה לצד הסטרא-אחרא
59 ענין¹⁸ השטות דלעמית זה,
60 היינו נטייה מדרך המיצוע לצד של
61 היפך הקדושה וכמאמר רז"ל
62 "אין אדם עובר עברה אלא
63 אם כן נכנס בו רוח שטות",
64 הרי שנטייה מורכב התורה, ועבירה על
65 רצון ה' נקראת "שטות" ורוח הנה
66 רוח השטות שגורמת לאדם לחטא
67 מכסה על האמת, ורוח
68 שטות זו שגורמת את החטא הוא
69 רוח הקלפה וסטרא אחרא,
70 צד אחר שאינו צד הקדושה ונקרא
71 "שטות" על-דרך מלך זקן
72 וקסיל, כשם שהיצר הרע המפתה
73 את האדם לעבור עבירה נקרא "כסיל",
74 טיפש, והם הקליפות והסטרא אחרא
75 המכסים על האור והגלוי
76 האלוקי, דאלקות הוא אמת
77 וחיים, וכמו שכתוב "והוי'
78 אלקים אמת הוא אלקים
79 חיים", האלוקות היא האמת והיא
80 מקור החיים כי האלוקות היא
81 המציאות האמיתית וממנה נובעת החיות של כל הנבראים אלא שבעולם הזה
82 הרבר מכוסה ונעלם, והאמת האלוקות היא לא בגלוי והנבראים לא מרגישים
83 שהחיות והקיום שלהם נובעים מהאלוקות וסבורים בטעות שהם בעלי
84 מציאות עצמאית והרוח שטות מכסה על האמת והחיות

16 ראה תורה אור פרשת וישב ריש [מאמר] דיבור המתחיל בכ"ה בכסלו. אור התורה פרשת תולדות הגהה לריש [מאמר]
דיבור המתחיל ראה ריח בני. 17 ראה בכל הנ"ל המשך וככה תרל"ז פרק טל ואלך. קונטרס ומעין. 18 סנהדרין קו, א.
ספרי, במדבר רבה ותנחומא סוף פרשת בלק.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 אֱלֹקִית, וְהִיא הַסִּיבָה לְהַעֲלֵם וְהַסְתֵּר הָאִמּוֹר וּלְכַן נִקְרָא בְּשֵׁם
 - 2 "קִלְפָּה", וְכִמּוֹ הַקִּלְפָּה הַמְכֻסָּה עַל הַפְּרִי, עַד כִּד כִּךְ שֶׁהַפְּרִי
 - 3 אֵינוֹ נִרְאֶה כָּלל, בֵּן הָרוּחַ שְ�טוּת שֶׁל הַקִּלְפָּה וְהַסְטָרָא אַחֲרָא מְכֻסָּה
 - 4 מְעֵלִים וּמְסִתִּיר עַל הָאוֹר דְּגִלּוּי אֱלֹקוֹת.
 - 5 וְזֶהוּ הַסִּבָּה מֵה שְׁאֵפְשֵׁר אֵיךְ
 - 6 יִתְכַּן אֲשֶׁר הָאָדָם יָכוֹל לִהְיוֹת
 - 7 חֶסֶד-וְשָׁלוֹם עוֹבֵר עֲבֵרָה,
 - 8 דִּלְכָּאוּרָה אֵיךְ אֲפָשֵׁר יִתְכַּן
 - 9 הַדְּבָר אֲשֶׁר יוֹבֵא הָאָדָם לְיָדֵי
 - 10 עֲבֵרָה, וְהִרִי מַעֲצָם טַבְעוֹ וּמַהוּתוֹ
 - 11 יִהְיֶה קָשׁוֹר בְּאִלּוּקוֹת בְּקֶשֶׁר שֶׁלֹּא נִיתַן
 - 12 לְנִיתוּק (כַּפְתָּגָם רַבְנֵי הַזֶּקֶן – "יְהוּדִי
 - 13 לֹא יִכּוֹל וְלֹא רוֹצֵה לִהְיוֹת נִפְרָד
 - 14 מֵאִלּוּקוֹת", וְכַפִּי שִׁיבוּרָא (לְהִלֵּךְ)
 - 15 וְהוּא רַק לְפִי שְׁאֵינוֹ מְרַגֵּשׁ¹⁹
 - 16 שְׂבִיבָה בְּעִשְׂיִית הַעֲבִירָה הוּא נִפְרָד
 - 17 מֵאִלּוּקוֹת, וְנִדְמָה לוֹ בְּטַעוֹת
 - 18 אֲשֶׁר עוֹדְנֵנוּ בִּיְהוּדוּתוֹ וְהַדְּבָר
 - 19 שֶׁלֹּא בְּאִלּוּקוֹת לֹא נִפְגַּמָּה, וְאֵם הָאָדָם
 - 20 הַחֲטוּטָה הִיא יוֹדֵעַ אֵת הָאֲמִתּוֹת כִּמּוֹ
 - 21 שֶׁהוּא, שְׂעַל יְדֵי הַחֲטָא וְעוֹן
 - 22 נַעֲשֶׂה נִפְרָד מֵאִלּוּקוֹת, הִרִי
 - 23 לֹא הִיא עוֹשֶׂה אֵת דְּבָר
 - 24 הַעֲבֵרָה רַחֲמָנָא-לְצִלָּן ה' יַעֲלִינוּ
 - 25 בְּשׁוֹם אֲפֹן, לְמַרּוֹת שִׁיתְכֵּן שֶׁהוּא
 - 26 מִתְּאוּרָה לַעֲשׂוֹת זֹאת וְכִדִּי לְהִימָנַע
 - 27 מֵעֲבִירָה עָלָיו לְהַתְּגַבֵּר עַל נִסְיוֹנוֹת
 - 28 קִשִּׁים לְפִי שְׂבִיבָה כָּל יִשְׂרָאֵל
 - 29 מַעֲצָם מַהוּתוֹ שְׁאֵינוֹ רוֹצֵה בְּשׁוֹם
 - 30 אֲפֹן וְאֵינוֹ יָכוֹל כָּלֵל לִהְיוֹת
 - 31 נִפְרָד מֵאִלּוּקוֹת, וְהִרְאָהָ
 - 32 הַהוֹכָחָה לַכֵּךְ שֶׁבַעֲצָם מַהוּתוֹ כָּל יְהוּדִי,
 - 33 יִהְיֶה מִי שִׁיחִיד, לֹא רוֹצֵה וְלֹא יִכּוֹל
 - 34 לְהִיפָּרֵד וּלְהַתְּנִיק מֵאִלּוּקוֹת הִיא
 - 35 דִּכְאֲשֶׁר בָּא לְיָדֵי נְסִיּוֹן וְכּוֹפִין
 - 36 אוֹתוֹ חֶסֶד-וְשָׁלוֹם עַל עֲנִין שֶׁל
 - 37 כְּפִירָה, לְמַשֵּׁל, כֹּאשֶׁר מֵאִלְצִים
 - 38 יְהוּדִי לְעַבֹּד עַבְדוּה זֹרָה, חֶסֶד-וְשָׁלוֹם,
 - 39 דָּאָז בְּשׁוֹנָה מֵעֲבִירוֹת אַחֲרוֹת בָּהֶם
 - 40 הָאָדָם עֲשׂוֹי לְחֶשֶׁב בְּטַעוֹת שְׂעִשְׂיִית
 - 41 הַעֲבִירָה לֹא גּוֹרֵמַת לוֹ לִהְיוֹת נִפְרָד
 - 42 מֵאִלּוּקוֹת הִרִי כִּשְׁמִדּוּבָה עַל עַבְדוּה זֹרָה
 - 43 חֶסֶד-וְשָׁלוֹם אֵי אֲפָשֵׁר לְטַעוֹת
 - 44 וְלַחֲשֹׁב שְׁאֵינוֹ נַעֲשֶׂה נִפְרָד מֵאִלּוּקוֹת, וּבְמַצֵּב כֹּזֶה הִרִי הוּא
- מְשַׁלֵּיף חֲזִיו מַנְגֵּד, וְלֹא מַסְכִּים לְעַבֹּד עַבְדוּה זֹרָה אִפְּלוּ אִם לְשֵׁם כֵךְ
עָלָיו לְוֹתֵר עַל חֲזִיו וּמִקְבֵּל עָלָיו כָּל הַמִּינִי יְסוּרִין חֶסֶד-וְשָׁלוֹם
וּמוֹסֵר נִפְשׁוֹ עַל קִדְשַׁת שְׁמוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְכֵן נִרְאֶה בְּמוֹחַשׁ
מִמֶּשׁ גַּם אֲפֵלוּ בְּדִרְגוֹת הַפְּחוּתוֹת כֹּאנִשִּׁים שֶׁמַּצְבָּם הַרוּחָנִי נְחוּת
מֵאֵד בְּקָל שְׂבִיבָלִים וּפּוֹשְׁעִי
יִשְׂרָאֵל לְגַבִּי שְׁמִירַת מִצְוֹת אַחֲרוֹת
דְּעִלּוּלִים מְסוּגִלִּים גַּם הֵם לְמִסֵּר
נִפְשָׁם עַל קִדְשַׁת שְׁמוֹ יִתְבָּרֵךְ,
לְמַרּוֹת שֶׁבְּמִצְוֹת אַחֲרוֹת הֵם כֵּן
עוֹבְרִים עַל רִצּוֹן ה' לְפִי דָּאָז כִּשְׁהוּא
נִיצֵב בְּפָנֵי נְסִיּוֹן שֶׁל עֲבִירָה כּוֹז שְׁבָה
אֵין מִקּוֹם לְסַפֵּק שֶׁאֵם יַעֲבֹר אֵת
הַעֲבִירָה יִהְיֶה נִפְרָד מֵאִלּוּקוֹת יִתְרִי
יֹדֵעַ וּמְרַגֵּשׁ בְּנִפְשׁוֹ אֵת הַפִּירּוֹד
וְהַנִּיתוּק, וְאֵינוֹ רוֹצֵה חֶסֶד
וְשָׁלוֹם לְהַפְּרֵד מֵאִלְקִי
יִשְׂרָאֵל, דִּכְזֶה לִהְיוֹת חֶסֶד
וְשָׁלוֹם וְחֶסֶד-וְחִלְלָה נִפְרָד
מֵאִלְקִי יִשְׂרָאֵל אֵין בִּיכְלֵת
שׁוֹם בְּרִי יִשְׂרָאֵל, אֵף יְהוּדִי אִפְּלוּ
מִי שֶׁכֹּאמֹר לְגַבִּי מִצְוֹת אַחֲרוֹת נִחְשָׁב
"קָל שְׂבִיבָלִים" ו"פּוֹשְׁעִי יִשְׂרָאֵל" גַּם
הוּא לֹא מְסוּגֵל לְהִפְּרֵד מֵאִלּוּקוֹת
אֲבָל בְּשָׂאֲרֵי דְבָרִים, הֵינּוּ
בְּשָׂאֲרֵי עֲבִירוֹת רַחֲמָנָא-
לְצִלָּן, הִרִי אֵינוֹ יוֹדֵעַ וְאֵינוֹ
מְרַגֵּשׁ שֶׁנַּעֲשֶׂה עַל יְדֵי זֶה
נִפְרָד מֵאִלּוּדוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ,
וְנִדְמָה לוֹ בְּטַעוֹת כִּי הוּא עוֹד
בִּיְהוּדוּתוֹ כֹּאֲשֶׁר הִיא, וְלֹא חָל
שׁוֹם שִׁנּוּי בְּקֶשֶׁר שֶׁלֹּא עִם הַקְּדוּשָׁה-
בְּרוּךְ-הוּא וְזֶה הַטַּעוֹת הוּא שְׁהִיא
לְמַעֲשֵׂה הַגּוֹרֵם לְאָדָם לְעַבֹּד אֵת
הַעֲבִירָה כֹּא בִּי הַהִרּוּחַ שְׁטוּת
דְּסִטְרָא אַחֲרָא שְׂמֻכְסָה עַל
הָאוֹר וְהַגִּלּוּי שֶׁלֹּא יִרְגֵּשׁ בּוֹ,
הֵינּוּ שִׁישׁ עַל נִשְׁמָתוֹ אוֹר וְגִלּוּי אֱלֹקִי
אֲבָל הַדְּבָר לֹא נִיכָר וְלֹא נִרְגָּשׁ בּוֹ
פְּרוּשׁ דְּהִרּוּחַ שְׁטוּת שֶׁמַּכְסֶּה עַל
הָאֲמִת גּוֹרֵם לוֹ לְהָאָדָם הָעֵדֵר
הַהִרְגָּשׁ, וְהוּא מֵאֲבֵר אֵת הַיְכֻלֹת
לְחוּשׁ עֵינָיו אֱלֹקוֹת וְהֵינּוּ שֶׁתִּקְףָה
הַחֲמָדָה²⁰ בְּתִמְנָה הַעוֹבֵדָה
שֶׁהָאֲוֹת לְעֵינָיו הַעוֹלָם הַזֶּה הֵם בְּתוֹקֵף רַב וּבְתִשְׁקוּהָ חֲזָקָה וְהַחֲמִימוֹת

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 **דְּנֶפֶשׁ הַבְּהֵמָה** שמתחממת ומתלהבת לתאוות העולם **גֹרֶם לוֹ**
2 **הַקְרִירוֹת** והאדישות ו**הַעֲדָר הַהֶרְגֶּשׁ** חוסר יכולת לחוש **בְּעֵנִינִים**
3 **הַרוֹחֲנִיִּים** ולהתלהב ולהתרגש מהם, **פְּרוּשׁ דִּיא צוֹגַעְבוֹנְדִיקֵיט**
4 **און צַעקאַכְטִיקֵיט** ההתקשרות והלהט **אין עֵנִינִי הַמֶּדָּה** הלא טובה
5 **וּמֵאִוָּה בְּרִתִּיחָה, זֶה מְקַרֵּר**
6 **הַהֶרְגֶּשׁ (דָּעם) דְּעֶרְהֶער און**
7 **גַּעפִּיל** את ההכרה הפנימית ואת
8 יכולת (התחושה) **בְּעֵנִינִים**
9 **הַרוֹחֲנִיִּים, עַר אִיז אַזוי פִּיל**
10 **אִיבערגעגעבען** הוא מסור וקשור
11 במידה כל-כך גדולה **בְּעֵנִינִי**
12 **תַּאֲוֹתָיו וּרְצוֹנוֹתָיו הַחֲמִירִים**
13 **וְהַגְשָׁמִים, אַז דָּער**
14 **רוֹחֲנִיתִ'דִיקער הַרְגֶּשׁ אִיז בַּא**
15 **אִים** כך שההרגש הרוחני הוא אצלו
16 **בְּתִכְלִית הַהֶעָלֶם וְהַסְּתֵר,**
17 **וְהֵינּוּ שְׁנַעֲשָׂה בְּלִתי מְרָגִישׁ כָּלֵל, וְאִינוּ מְרָגִישׁ**
18 **כָּלֵל,** ומאבר לחלוטין את היכולת
19 לחוש ולהרגיש דברים רוחניים
20 ולהתרגש ולהתפעל מהם **וְאִינוּ**
21 **מְרָגִישׁ לְהַנְעִם וְהַעֲרִיבֹת**
22 **הַמִּתְקִיֹּת וְהַטּוֹב וְהַעֲלִי וְהַמַּעֲלָה**
23 **בְּקִיּוֹם הַמַּצּוֹת, וְכֵן אִינוּ**
24 **מְרָגִישׁ הַפְּחִיתוֹת** עד כמה זה
25 גרוע **בְּרַחוּקוֹ מֵאֲלֻקוֹת שְׁנַעֲשָׂה**
26 **עַל יְדֵי חֲטָא וְעוֹן, וּבִדְרֹךְ**
27 **כָּלֵל** ה"רוח שטות" הגורמת את כל
28 זה **הוא כְּסוּי הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמָה**
29 **שְׁמִכְסָה עַל הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית,**
30 ומונעת ממנה לפעול כפי שמתחייב
31 מצד מהותה כי מהותה האמיתית של
32 הנפש האלוקית מכוסה ונעלמת **דְּהֵנָּה**
33 **הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית הוא אֲלֻקוֹת**
34 **בְּעֵצֶם מֵהוּתוֹ,** ובלשון רבנו הזקן
35 בספר התניא (פרק ב'): "חלק אלוקה
36 ממעל ממש" **וּבִפְרָט הַנִּיצוּץ שְׁבוֹ²¹(הוא הַנִּיצוּץ פְּרָטִי הַשִּׁנְיָה**
37 **אֶל גּוֹפּוֹ הַפְּרָטִי כו')** כמובא בהערת הרבי בשולי הגיליון כאן מכתבי
38 האר"ז: "יש ניצוץ קטן מאוד שהוא בחינת אלוקות כו' וזה הניצוץ מתלבש
39 בכוח ניצוץ אחד נברא כו' הנקרא יחידה עד כאן לשונו. ויותר נראה לי
40 שמכוון כאן לניצוץ נברא הנ"ל". כלומר, הנפש האלוקית בכלל היא אלוקות,
41 והדברים אמורים במיוחד לגבי ניצוץ הבורא שמתלבש בבחינת "יחידה"
42 (שבנשמה), **שְׁעַל יְדוֹ** על-ידי אותו ניצוץ אלוקות **הוא מְרָגִישׁ כָּלֵל**
- 43 **הַעֲנִינִים הָאֱלֹקִיִּים,** מאחר שהנפש האלוקית היא אלוקות בעצם מהותה
44 הרי גם לאחר שהתלבשה בגוף עדיין יש לה מטבעה יכולת לחוש אלוקות
45 ולהתרגש מדברים אלוקיים-רוחניים **וּמְרָגִישׁ מְאֹד בְּדָבָר שֶׁהוּא**
46 **מְנַגֵּד לְאֲלֻקוֹת,** וכשם שבכוון החיובי יש לנפש האלוקית תחושה חיובית
47 לענייני אלוקות, כך יש לה מעצם
48 טבעה תחושה של דחייה ושלילה
49 ביחס לדברים המנגדים לאלוקות
50 **וְהֵינּוּ דְּדָבָר שֶׁאִינוּ אֲלֻקוֹת**
51 **בְּגִלּוּי אִינוּ רוֹצֶה בוֹ,** אין לו
52 עניין בו והוא מתרחק ממנו **וּבִפְרָט**
53 **בְּדָבָר שֶׁהוּא מְנַגֵּד עַל**
54 **אֲלֻקוֹת,** היינו דבר שלא זו בלבד
55 שאינו אלוקות בגלוי אלא אפילו מנגד
56 לאלוקות הרי לא זו בלבד שאינו רוצה
57 בו אלא הסלידה ממנו היא בתוקף
58 גדול בהרבה **וּבּוֹרַחַ מִזֶּה כְּבוֹרַחַ**
59 **מִדְּבָר הַמַּזִּיק,** ולא עוד אלא
60 שההתרחקות והבריחה מדבר המנגד
61 לאלוקות היא לא רק כבורח מדבר
62 המזיק סתם אלא **וּכְאֲדָם הַבּוֹרַחַ**
63 **מִמָּוֶת, דְּכָרוּר לוֹ לְהַנְפֹּשׁ**
64 **הָאֱלֹקִית דְּמִיתָה רוֹחֲנִית**
65 **רַחֲמָנָא-לְצֻלָּן** וזה למעשה מה
66 שהאדם מביא על עצמו כאשר הוא
67 עובר עבירות ונפרד ומתנתק מאלוקות
68 שהיא מקור חייו **הוא קָשָׁה יוֹתֵר**
69 **מִמִּיתָה גְּשָׁמִית חַס וְשָׁלוֹם,**
70 ואם ממיטה גשמית, חס ושלום, אדם
71 מתרחק ובורח בכל כוחו קל-וחומר
72 שהוא נוהג כך כאשר הוא ניצב בפני
73 סכנה של מיתה רוחנית **וְכָל**
74 **תְּשׁוּקָתוֹ וְחִפְצוֹ** של האדם מצד
75 הנפש האלוקית **הוא בְּאֲלֻקוֹת,**
76 **וְלַעֲשׂוֹת מַעֲנִינֵי הָעוֹלָם הַזֶּה כָּלִים**
77 **לְאֲלֻקוֹת** להכשיר אותם להיות כלים
78 ראויים להשראת השכינה, אלא שכל זה הוא מצד נפש האלוקית כפי שהיא
79 מטבעה ומהותה, אבל עליה להתמודד עם הנפש הבהמית שמכסה ומסתירה
80 עליה **וְכָל גִּסּוֹת וְחֲמִירִיּוֹת יִשׁוּת וּמַצִּיאוֹת הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמָה,**
81 שהיא גסה וחומרית, והמציאיות שלה לא בטלה למה שנעלה ממנה אלא היא
82 חשה את עצמה ל"יש" ובעלת מציאות עצמאית חשובה, ובתור שכזו **הִרְיָ**
83 **הוא** הנפש הבהמית **מְכַסֶּה וּמַסְתִּיר וּמַעֲלִים** היינו שלא מדובר בכיסוי
84 קל אלא כיסוי ש"מכסה ומסתיר ומעלים" **עַל הַהֶרְגֶּשׁ דְּנֶפֶשׁ**

(סג) פרק יב יג. (21) אולי הכוונה למה שנאמר בעץ חיים שער דרושי אצילות בריאה יצירה עשיה פרק א (הובא בלקוטי תורה [מאמר] דיבור המתחיל ושמתי כדכד השני פרק ב): יש ניצוץ קטן מאוד שהוא בחינת אלקות כו' וזה הניצוץ מתלבש בכח ניצוץ אחד נברא כו' הנקרא יחידה, עד כאן לשונו. ויותר נראה לי שמכוון כאן לניצוץ נברא הנ"ל. ועיין גם כן לקוטי

ביאור בדרך אפשר

1 הָאֱלֹקִית, על התחושה הטבעית של הנפש האלוהית שנמשכת לענייני
2 אלוהות ושוללת כל דבר שמנגד לאלוהות ובפשטות הביטוי הפשוט של
3 כיסוי הנפש הבהמית על הנפש האלוהית הוא אַז דָּעַר גַּעֲשֵׁמָאק פּוֹן
4 וְעוֹלָט העונג והנועם של העולם הזה הגשמי והחומרי (עולם שֶהוּא
5 הָעֵלָם והסתר על אלוהות ועל
6 רוחניות) אִיז מְכַסֶּה וּמְסַתִּיר
7 אוֹיף דָּעם הָרָגֶשׁ אֱלֹקִי, הרי
8 הוא מכסה ומסתיר על ה'הרגש'
9 האלוהי שקיים בנפש האלוהית ומונע
10 ממנו לפעול בגלוי שְׂזָהוּ ההעלם
11 וההסתר על האלוהות שורר בעולם,
12 ובמיוחד ההעלם וההסתר על הנפש
13 האלוהית הוא הַיִּפְךָ הַפְּנִיָּה
14 מִמָּשׁ, ניגוד גמור מִמָּה שֶהִיָּתָה
15 פְּנִיָּה והמטרה הַעֲלִיּוֹנָה
16 בְּבִרְיַת הָעוֹלָמוֹת, ההעלם
17 וההסתר על אלוהות הוא ההיפך הגמור
18 מהכוונה והמטרה של הקדוש-ברוך-
19 הוא בבריאית העולם שהיא דְּנִתְאַוּהָ
20 הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהִיּוֹת לוֹ
21 יִתְבָּרַךְ דִּירָה בַּתְּחִתּוֹנִים העולם
22 נברא בגלל רצונו וְתַאוּתוֹ של
23 הקדוש-ברוך-הוא שדווקא העולם
24 הזה, למרות היותו גשמי וחומרי,
25 יהפוך להיות לו 'דירה', מקום ראוי
26 להשראת השכינה ודווקא כאן יהיה
27 גילוי אלוהות, וזאת עַל יְדֵי עֲבֹדַת
28 הָאָדָם דווקא בְּגוֹף וּנְפֶשׁ
29 הַבְּהֵמִית שמעלימים ומסתירים על
30 האלוהות, וְלִהְיוֹת כְּנִשְׁמָה בגוף
31 בְּעוֹלָם זֶה דוֹקָא למרות שהוא
32 מעלים ומסתיר על האלוהות וּלְבָרְרוֹ
33 להפריד את הטוב שבו מהרע
34 ולהעלותו לקדושה ולהפוך את החושך
35 לאור וּלְזַכּוֹ, ולשנות את הגסות
36 והחומריות של הגוף והנפש הבהמית
37 ולזכך ולעדן אותם, וּבִפְעַל ייתכן
38 מצב שבו האדם נוהג למעשה בניגוד

39 מוחלט לכוונה העליונה שהיא מטרת הבריאיה, ואז בֶּא לְהִיפֹךְ חֵס
40 וְשָׁלוֹם, ותמורת זאת שהאדם יברר ויזכך את העולם נוצר מצב שֶהָעוֹלָם
41 מְסַתִּיר אֲצָלוֹ עַל אוֹר הָאֱמֶת האלוהית, ובגלל ההעלם וההסתר הזה,
42 וְנִתְעַבָּה וְנִתְגַּשֵּׁם כָּל כֶּף עַד שֶׁנַּחֲסֵר אֲצָלוֹ ואין לו כל חוש
43 מִהֶהָרָגֶשׁ (הַנִּקְרָא פִּילֶעֶן להרגיש) בְּעִנְיָנִים הָרוּחָנִיִּים, שְׂזָהוּ

ביאור בדרך אפשר

44 בֶּא בְּסִבַּת הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית, שֶהוּא קְבוּעַ וּמִשְׁרָשׁ בְּעִנְיָנֵי
45 הָעוֹלָם, לעומת הנפש האלוהית הנוטה לעניינים אלוהיים-רוחניים
46 ומשתוקקת להתקרב אל ה', הנפש הבהמית נוטה לשקוע בענייני העולם
47 הגשמי, להתחבר אליהם ולהתאחד איתם וְזָהוּ כָּל מַהוּתוֹ וְעִנְיָנוּ,
48 וּבִהֶם יִהְיֶה וְיִחַשְׁבֵּה וְיִדְבֹּר
49 בְּחַיּוֹת בְּהֶרְגֶשׁ, מִיט אַ
50 גְרוֹיִסְעֵן גִּישְׁמָאק, בנועם ועונג
51 גדול אֲשֶׁר הָרָגֶשׁ זֶה בְּכָלּוּתוֹ
52 עצם ההתחברות וההשתרשות בענייני
53 העולם החומרי ובפֶּרֶט עִנְיָן
54 הַנֶּעֱם (דָּעַר גִּישְׁמָאק) שִׁישׁ
55 לוֹ בְּזֶה הוּא שׁוֹלָל אֶת
56 הֶהָרָגֶשׁ בְּרוּחָנִיּוֹת, ומונע מהנפש
57 האלוהית להתגלות ולפעול, שהרי
58 הרדיפה אחרי הגשמיות ובמיוחד
59 כשהיא מתוך הנאה גדולה והאדם
60 שקוע בה עמוק היא סתירה מוחלטת
61 להתלהבות והתרגשות מענייני אלוהות
62 וְהָעֵקֶר הגורם העיקרי למצב של
63 העדר רגש חיובי לענייני אלוהות הוּא
64 מִפְּנֵי הַקְרִירוֹת והאדישות שֶׁל
65 הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית, דִּי עֲצָם
66 קַאֲלֻטְקִיט עצם הקרירות שֶׁלוֹ
67 אין עִנְיָנִים רוחניים וזאת מִפְּנֵי
68 שֶהוּא בְּהֵמִי בְּעֲצָם מַהוּתוֹ,
69 דְּשִׁמּוֹ מוֹכִיחַ עָלָיו נֶפֶשׁ
70 הַבְּהֵמִי, והשם הזה נובע מהעובדה
71 שזו אכן מהותו כָּל חַיּוּתוֹ הנושאים
72 שבהם הוא עוסק בחיות ובעניין רב
73 וְהָרָגֶשׁתוֹ ובהם יש לו רגש
74 והתלהבות הוּא רַק בְּעִנְיָנִים
75 בְּהֵמִיִּים, עניינים גשמיים וחומריים
76 שבהם האדם דומה לבהמה וּכְמוֹ
77 שְׂאֲנוּ רואין בְּמוֹחַשׁ, דִּישׁ
78 אֲנָשִׁים כְּאֵלּוֹ אֲשֶׁר לְבַד זֹאת
79 שֶהֵם רִיקִים מִחֻקְמָה תוֹרָה
80 ומדות יְשׁוּרוֹת כך שאין בהם תוכן
81 רוחני חיובי הֵנָּה בנוסף לכך

82 מַעֲשִׂיהֶם כְּמַעֲשֵׂה בְּהֵמָה מִמָּשׁ, שְׂדוּרְסִים דורכים ומתייחסים
83 בזלזול ומלעיגים רַחֲמָנָא לְצֻלָן מַעֲנִינִים הָרוּחָנִיִּים אֲשֶׁר אין
84 לָהֶם שׁוֹם מִשָּׁג כָּלָל, באותם עניינים ורוחניים וְהִרִי הֵם כְּבִהְמָה
85 מִמָּשׁ, הַהוֹלָכֶת וְדוּרְסֶת ברגליה את כל מה שהיא פוגעת בו מִכְּבִּלִי
86 הַבָּחֵן כָּלָל אם הוא עֶפֶר וְעֵץ אוֹ גוֹף אָדָם, שֶהוּא מִפְּנֵי

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הַעֲדָר הַהֶרְגֵשׁ, בגלל חוסר היכולת להרגיש ולהבחין על מה ראוי לדרוך
 - 2 ועל מה לא דְּבַהֲמָה הָרִי אֵין לָהּ דַּעַת ויכולת הבחנה, כְּמוֹ כֵּן
 - 3 יִשְׁנֶם אֲנָשִׁים פְּאֵלוּ שֶׁהֵם כְּבֹהֲמָה מִמֶּשׁ, וְלוֹעֲגִים עַל
 - 4 הַתּוֹרָה וּמַצּוֹת מאחר שאבדו את התחושות הנכונות ואת היכולת
 - 5 להבחין (וּמִהֶם בֵּין אֵלֶּה שֶׁהִנֵּפֶשׁ
 - 6 הַבְּהֵמָה קוֹבֵעַת אֶת צוֹרֵת הַתַּהֲנָהּ
 - 7 שֶׁלֹּהֶם יִשְׁנֶם כֹּלֵה הַבּוֹחֲרִים לָהֶם
 - 8 בְּעֶצְמָם, בְּשִׁרְרוֹת לִבָּם דְּרָכִים
 - 9 שׁוֹנִים, בְּשִׁמְרֵת הַתּוֹרָה וּהַמַּצּוֹת
 - 10 וּמַחֲלִיטִים כִּי מַצּוּה זֶה הֵם
 - 11 מְקַיְמִים, וּבִזָּה אֵינָם רוֹצִים
 - 12 לְקַיְמָה כֹּי' בְּדוּמָה לֵאמֹר לֵעִיל
 - 13 שֶׁבִּגְלַל הַ"רוּחַ שְׁטוּת" שֶׁל הִנֵּפֶשׁ
 - 14 הַבְּהֵמָה הִמְכִּסָּה עַל הִנֵּפֶשׁ הָאֱלֹקִית,
 - 15 הָאָדָם יוֹצֵר בְּטֻעוֹת אֲבָחָה בֵּין עֲבִירוֹת
 - 16 מִסּוּיֹמוֹת לְעֲבִירוֹת (אֲחֵרוֹת),
 - 17 וְהַדּוּמָה, וְכֵן יִיתֵכֵן שֶׁאֲנִשִּׁים
 - 18 מְקַבְּלִים הַחֲלֻטוֹת מוֹטְעוֹת דּוּמוֹת לְגַבִּי
 - 19 קִיּוֹם הַתּוֹרָה וּהַמַּצּוֹת דְּכָל זֶה הוּא
 - 20 בָּא מִהֲעֻזּוֹת הַחֲצוּפָה וְהַקְרִירוֹת
 - 21 הָאֲדִישוֹת דִּנִּפְשׁ הַבְּהֵמָה לַעֲנִינִי
 - 22 קְדוּשָׁה וְאֱלֹקוֹת, אֲשֶׁר זֶה הוּא
 - 23 הַסִּפָּה וְהַגּוֹרֵם מִה שֶׁאָדָם בָּא
 - 24 לִידֵי עֲבָרָה רַחֲמָנָא- לְצִלּוֹ,
 - 25 שֶׁהוּא כְּמִבּוֹאָר לֵעִיל רוּחַ שְׁטוּת
 - 26 דִּסְטָרָא אַחֲרָא וְהַפְסוּי דִּנִּפְשׁ
 - 27 הַבְּהֵמָה, שֶׁהֵם מַעֲלִימִים
 - 28 וּמַסְתִּירִים עַל אֹרֹךְ הָאֱמָת
 - 29 הָאֱלֹקִית שֶׁל הִנֵּפֶשׁ הָאֱלֹקִית שֶׁמִּצַּד
 - 30 עֲצָמָה הִיא קְשׁוּרָה בָּאֱלֹקוֹת בְּקֶשֶׁר
 - 31 בִּלְתִּי נִיתֵן לְנִיתוּק עַד כִּדִּי כֵךְ שֶׁהָאָדָם
 - 32 עוֹבֵר עֲבִירָה חֹס וְשׁוֹלֵם שֶׁנִּפְשָׁהּ
 - 33 כְּתוּצָה מִהַעֲבִירָה הִיפֹךְ הַכּוֹנֵה
 - 34 הַמְטֵרָה הַעֲלִיּוֹנָה בְּבִרְיַת הָעוֹלָם,
 - 35 דְּכּוֹנֵה הַעֲלִיּוֹנָה שֶׁנִּבְרָא
 - 36 הָעוֹלָם לְמַעַנָּה הִיא בְּכַדִּי לְכַרְוֹ
 - 37 וְלַעֲדָן וְלִזְכֹּךְ אוֹתוֹ וְלַעֲשׂוֹתוֹ כְּלִי
 - 38 לְאֱלֹקוֹת, שֶׁהָעוֹלָם הוּא הַגִּשְׁמִי
 - 39 עֲצָמוֹ יִהְיֶה מִקּוֹם רָאוּי לְהִשְׁרָא
 - 40 הַשְׁכִּינָה וְדִירָה' לְאֱלֹקוֹת וְעַל יְדֵי
 - 41 כְּסוּי הִנֵּפֶשׁ הַבְּהֵמָה שֶׁמִּסְתִּירָה עַל הָאֱמָת הֵנָּה בָּא לְמַעֲשֶׂה
 - 42 הַהִיפֹךְ מִמֶּשׁ, שֶׁהָעוֹלָם לֹא דִי שֶׁאֵינִי מִתְּבַרֵר וּמִזְדַּבֵּךְ וְלִכֵּן
 - 43 אֵינִי הוֹפֵךְ לַחַיּוֹת 'דִּירָה' לְאֱלֹקוֹת, הֵנָּה עוֹד מַעֲלִים וּמַסְתִּיר עַל אֹרֹךְ
- הָאֱמָת, וְזֶהוּ הָרוּחַ שְׁטוּת שֶׁמִּכְסֶּה עַל הָאֱמָת וּבִגְלַל הָאָדָם
עֵלּוּל לְעִבּוּר עֲבִירוֹת.
- קְצוּר. יִבְאֵר דְּרוּחַ שְׁטוּת, שֶׁהִיא תִּקְוָה הַתְּאֻוָּה הַעוֹבְדָה שֶׁהַתּוֹרָה
לַעֲנִינִי הָעוֹלָם הוּא הֵם בְּתוֹקֶף וְהָאָדָם שְׁקוּעַ בָּהֶן וְנִפְשׁ הַבְּהֵמָה בְּכָלִי,
מִצַּד טְבֵעָה וּמַהוּתָהּ, מְכַסִּים עַל
- הָאֱמָת הָאֱלֹקִית שֶׁאֵמֹרָה לְהֵאִיר
בְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית וְגוֹרָמִים הַעֲדָר
הַהֶרְגֵשׁ הָאֱלֹקִית חוֹסֵר הַרְגֵשָׁה
וְהַכְרָה פְּנִימִית בָּאֱלֹקוֹת וְעֵלּוּי
הַמַּצּוֹת, וְכֵן חוֹסֵר הַרְגֵשָׁה וְהַכְרָה
בְּמַעֲלֵת הַמַּצּוֹת מִצַּד אֶחָד וּפְחִיתוּת
הִרְחוּק מִהֶם וּמִצַּד שְׁנֵי הָאָדָם
מֵאֲבֵד אֶת הַהַכְרָה וְהַרְגֵשָׁה בִּכְךָ
שֶׁהַתְּרַחֲקוֹת מֵאֱלֹקוֹת וּמֵהַמַּצּוֹת הִיא
דְּבַר פְּחוּת וְגִרְעָה.
- ד) אֲמָנָם זֶה שֶׁהִנֵּפֶשׁ
הַבְּהֵמָה מְכַסֶּה עַל הִנֵּפֶשׁ
הָאֱלֹקִית וּמַעֲלִימָה וּמַסְתִּירָה עַל
אוֹרָה, וְהֵינּוּ הָרוּחַ שְׁטוּת שֶׁל
הַסְטֵרָא אַחֲרָא, שֶׁמִּכְסֶּה וּמַעֲלִים
עַל אֹרֹךְ הָאֱמָת וְהַגּוֹלִי שֶׁל
הָאֱלֹקוֹת, וְהֵינּוּ דָּאס וְאָס
וְעֵלְט אִיז מַעֲלִים אוֹיֵף
אֱלֹקוֹת, הַעוֹבְדָה שֶׁהָעוֹלָם מַעֲלִים
עַל אֱלֹקוֹת הוּא רַק עַל הַמַּדּוּת
הַרְגֵשׁ דִּנִּפְשׁ הָאֱלֹקִית, כְּמִבּוֹאָר
לֵעִיל בְּהַרְחָבָה כִּיזֵּד הַכִּסּוּי וְהַהֲעֵלֵם
עַל הִנֵּפֶשׁ הָאֱלֹקִית פּוֹגַע בִּיכּוּלֵת לְחוּשׁ
וְלִהְרָגִישׁ אֶת חֲשִׁיבוֹתָם וּמַעֲלָתָם
וְהַעֲרִיבוֹת שֶׁל עֲנִינֵי אֱלֹקוֹת אֲבָל
לֹא עַל הָעֲצָמוֹת דִּנִּפְשׁ
הָאֱלֹקִית כִּי עַל עֲצֵם הַמַּהוּת שֶׁל
הִנֵּפֶשׁ הָאֱלֹקִית לֹא נִיתֵן לְהַעֲלִים
וְלַהֲסִתֵּר וְשׁוּם דְּבַר לֹא פּוֹגַע וְלֹא פּוֹגֵם
בָּהּ, כִּפִּי שֶׁהוֹלֵךְ וּמִבְּאֵר.
- דְּהֵנָּה כְּתִיב בְּשִׁירַת הָאֲזִינוּ
"יַעֲקֹב חֲבֵל נִחְלָתוֹ", וּמוֹסְבֵר
עַל כֵּךְ בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת אֲשֶׁר
הַתְּקַשְׁרוֹת הַקֶּשֶׁר וְהַחִיבּוּר הַעֲמוּק
וְהַפְּנִימִי שֶׁל הַנִּשְׁמָה בְּאֱלֹקוֹת
- הוּא כְּמוֹ חֲבֵל²² עֲבָה הַשְׁזוּר מִתְּרִי"ג נִימִין חוֹטִים דְּקִים,
דְּהַחֲבֵל בְּנִמְשָׁל הוּא הַנִּשְׁמָה עֲצָמָה, דִּנִּשְׁמָתוֹ שֶׁל אָדָם הוּא
הַחֲבֵל הָאֲמֻצִּי מִקְשָׁרוֹ בְּאֱלֹקוֹת, וְלִזְאוֹת הַנִּשְׁמָה עֲצָמָה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 האמצעי המקשר ומחבר בין האדם לאלוקות **מִתְרַגֵּם נִימִין**,
 - 2 כנגד תרי"ג המצוות (כפי שיבואר להלן) **וְכִדְאִיתָא מובא בְּסִפְרָא שֶׁל**
 - 3 **בִּינוּנִים** ספר התניא הנקרא "ספר של בינונים" כי הוא עוסק בעבודת ה'
 - 4 של ה"בינוני" שאינו צדיק ואינו רשע **פָּרָק נָא, דְּהִנְשָׁמָה פְּלוּלָה**
 - 5 **מִתְרַגֵּם כַּחוֹת**, ובלשון ספר
 - 6 התניא שם: "שתרי"ג מיני כוחות
 - 7 וחיות כלולים בה במהותה ועצמותה
 - 8 לצאת אל הפועל והגילוי מההעלם,
 - 9 להחיות רמ"ח אברין ושס"ה גידין
 - 10 שבגוף על-ידי התלבשותם בנפש
 - 11 החיונית שיש לה גם כן רמ"ח ושס"ה
 - 12 כוחות הללר".
 - 13 **וְטַעַם הַדְּבָר הוּא**, הסיבה לכך
 - 14 שכוחות הנפש הם במספר תרי"ג היא
 - 15 **דְּאִמְרוּ רַז"ל (סְנֵהֲדִין פָּרָק**
 - 16 **ד מִשְׁנָה ה) "חֵיב אָדָם לומר**
 - 17 **בְּשִׁבְלִי נִבְרָא הָעוֹלָם"**,
 - 18 **דְּעוֹלָם הוּא מְלֻשׁוֹן הָעֵלֶם**,
 - 19 ולפי זה יש לפרש את המשנה **דָּקָל**
 - 20 **אֶחָד וְאֶחָד חֵיב לומר דְּהָעֵלֶם**
 - 21 ("עולם") **וְצִמְצוּם הָרָאשׁוֹן** כדי
 - 22 שמהאור האלוקי האינסופי והבלתי
 - 23 מוגבל יתהוו עולמות ונבראים
 - 24 מוגבלים, הקדוש-ברוך-הוא עשה
 - 25 באור האין-סוף שורה של צמצומים
 - 26 שמעלימים את האור, כך שרק הארה
 - 27 מועטת ממנו תתגלה ותרד להיות את
 - 28 הנבראים. ותחילת הצמצומים היא
 - 29 בצמצום הראשון שבו הקדוש-ברוך
 - 30 הוא סילק את אורו הגדול הצידה,
 - 31 כביכול, כדי שתהיה אפשרות ונתינת
 - 32 מקום לעולמות. והאדם חייב לדעת
 - 33 ולומר לעצמו שהעולם והצמצום
 - 34 **נִבְרָא בְּשִׁבְלִי**, כמשימה לכל אחד
 - 35 ואחד **בְּכַדִּי לְכַרְרוֹ וּלְצַכּוֹ**,
 - 36 **וְהָאָדָם הוּא בְּצִיּוּר בְּדַמוֹת**
 - 37 ובתבנית רמ"ח אברים ושס"ה
 - 38 **גִּידִים שֶׁהֵם בְּמִסְפַּר תְּרִי"ג**, דלכן כיוון שמשימת כירור העולם
 - 39 מוטלת על האדם **כָּל הַמְּדַרְגּוֹת בְּהַשְׁתַּלְשָׁלוֹת** של האור האלוקי
 - 40 מדרגה לדרגה **הֵם בְּמִסְפַּר הָזֶה**, ובעצם כל דרגה מתחלקת לתרי"ג
 - 41 בחינות **וְלִכֵּן הֵנָּה גַם בְּהִנְשָׁמָה** עצמה שעליה מוטל לעסוק בכירור
 - 42 **הָרִי יֵשׁ גַּם בֵּין תְּרִי"ג כַּחוֹת**, שִׁבְהֵם **תְּלוּיִם תְּרִי"ג מְצוּוֹת**,
 - 43 **וְהָכֵל זֶה דִּנְשָׁמָה הָרִי מִתְקַשֵּׁר בְּאַלְקוֹת**, וכמו **הַחֵבֶל**
 - 44 **שֶׁרָאשׁוֹ אֶחָד קָשׁוּר לְמַעְלָה, וְרָאשׁוֹ הַשְּׁנִי קָשׁוּר לְמַטָּה**,
 - 45 כאשר קצה אחד של החבל קשור למעלה וקצהו השני קשור למטה **הָרִי עַל**
 - 46 **יָדֵי זֶה נַעֲשֶׂה הַהִתְקַשְּׁרוֹת** בין ה"מעלה" וה"מטה" **לְהִיּוֹת**
- לְאַחֲדִים, להפוך לדבר אחד למרות שעדיין נשאר מרחק גדול ביניהם שזה
- למעלה וזה למטה **הֵנָּה כְּמוֹ כֵּן הוּא גַם בֵּין בְּחֵבֶל דִּנְשָׁמָה**, גם
- הנשמה נמשלה לחבל המקשר ומחבר **שֶׁרָאשׁוֹ הָאֶחָד קָשׁוּר לְמַעְלָה**
- באלוקות, **וְהוּא הַהִתְקַשְּׁרוֹת אוֹת ה' תַּתְּאָה** שם הוי' מורכב מארבעת
- האותיות יו"ד, ה"א, ו"ו, ה"א. והאות
- ה"א הראשונה נקראת "ה' עילאה"
- (עליונה) והאות ה"א האחרונה נקראת
- "ה' תתאה" (תחתונה) והקשר של
- הנשמה באלוקות פירושו שהאות ה'
- תתאה קשורה ומחוברת **בְּהִג'**
- אוֹתִיּוֹת יו"ו**, שלמעלה ממנה
- בדרגה **וְרָאשׁוֹ אֶחָד** הקצה השני
- של 'חבל' הנשמה **קָשׁוּר לְמַטָּה**,
- וְהוּא בְּהִאָרַת הַנְּשָׁמָה**
- הַמְתַּלַּבֶּשֶׁת בְּגוֹף הָאָדָם**
- לְהַחְיּוֹתוֹ**, כמבואר בחסידות שגם
- לאחר ירידת הנשמה למטה להתלבש
- בגוף, חלק פנימי ועצמי של הנשמה
- נשאר למעלה ורק הארה מועטת ממנה
- מלוכשת בתוך הגוף הנשמי.
- וְזֶהוּ "עֵקֶב חֵבֶל נִחְלָתוֹ"**,
- דָּגָם בְּמַדְרָגוֹת הַנְּמוּכּוֹת** של בני
- ישראל **שֶׁהֵם בְּבַחֲנֵינָת עֲקָבִים**
- שנמשלו לעקב שברגל שהוא החלק
- התחתון ביותר של גוף האדם, **הֵנָּה**
- עַל יְדֵי חֵבֶל דִּנְשָׁמָה הָרִי הֵם**
- גם היהודים הללו **קָשׁוּרִים**
- ומחוברים ומאוחדים **בְּהִעֲצָמוֹת**,
- בעצמותו ומהותו של הקדוש-ברוך
- הוא **וּכְבִּיכּוֹל שֶׁהֵם (נִשְׁמוֹת**
- יִשְׂרָאֵל) נִחְלָתוֹ** החלק והירושה
- שֶׁל מַעְלָה, וְעַל יְדֵי זֶה עַל יְדֵי**
- החיבור של הנשמה **הֵם קָשׁוּרִים**
- באלוקות **בְּתַכְלִית הַהִתְקַשְּׁרוֹת**
- תמיד, ככל מצב, גם אם הנפש
- הבהמית והקליפות מעלימים ומסתירים
- על ההרגש ועל המידות של הנפש
- האלוקות, כמבואר לעיל. ומעתה, לאחר שהוסבר כי על עצם הנשמה אין
- העלם והסתר בשום מצב ומצד שני על ההרגש ועל המידות יכול להיות הסתר
- בגלל ה"רוח שטות" מובן מדוע האדם לעולם לא יעבור עבירה שבה הוא
- יודע בכירור שהוא נפרד ומתנתק מאלוקות ועם זאת לגבי עבירות אחרות
- יתכן שה"רוח שטות" כן תכסה על האמת: **וְהֵנָּה עֲנֵינָּה הַכִּפְּרִיָּה**
- רַחֲמָנָא-לְצַלֵּן אוֹ עֲבָרָה שֶׁהִיא בְּכֶרֶת חֲסִי-וְשָׁלוֹם, הֲלֹא הֵם**
- נוֹגְעִים לְעַצֵּם הַהִתְקַשְּׁרוֹת** של הנשמה באלוקות, **הֵינּוּ בְּכָלְלוֹת**
- הַהִתְקַשְּׁרוֹת** ולא רק בפרט כזה או אחר, **שֶׁהֵם עֲצָם הַנְּשָׁמָה וְעַצֵּם**
- הַנִּפְשׁ, שֶׁבָּהֶם הִיא "עֵצֶם הַהִתְקַשְּׁרוֹת" וְעַל-דֶּרֶךְ דְּכַתִּיב "כִּי**

באתי לגני אחותי כלה

ביאור בדרך אפשר

1 עֲוֹנֹתֵיכֶם הָיוּ מְבַדְּלִים בֵּינֵיכֶם לְבֵין אֲלֵכֶיכֶם, ויש לפרש את
2 דיוק לשון הפסוק "אלוקים" ולא "אלוקים" סתם דְּאֲלֵכֶיכֶם פְּרוּשׁ
3 אֲלֵקָה שְׁלֹכֶם, וְהֵינּוּ הָאֱלֹקִים שֶׁבִּנְשָׁמָה, כך שהכתוב לא אומר רק
4 שהעונות מבדילים בין האדם לאלוקות בכלל אלא מדגיש גם שהעון יוצר פגם
5 ופירוד ביחס לאלוקות שבנשמתו של
6 האדם וְעֲנִינִים אֵלוּ עבירות
7 שקשורות בכפירה או באיסורי כרת
8 הָרִי הֵם נוֹגְעִים בְּכָל־לֹט
9 הַהִתְקַשְׁרוֹת, כאמור, וְדוּעַ²³
10 דְּעַל עֲצֵם הַנִּשְׁמָה הָרִי אֵין
11 שׁוּם דָּבָר הַמַּעֲלִים וּמַסְתִּיר, והיא נשאת קשורה ומחוברת באלוקות
12 בכל מצב וְלֹא־זֶאת כֹּאשֶׁר בָּא אֵיזָה
13 דָּבָר שֶׁגַם הָאָדָם יוֹדֵעַ וּמְכִיר בְּכַךְ שׁוֹהוּ
14 דְּבַר הַנּוֹגֵעַ בְּכָל־לֹט הַהִתְקַשְׁרוֹת
15 נִפְשׁוֹ, שִׁכּוֹל לְהִיּוֹת נִפְרָד עַל יְדֵי זֶה מֵאֲלֹקִים
16 וְיָדִי זֶה מֵאֲלֹקִים חֹס־וְשָׁלוֹם,
17 וְכַנִּי דְּאִישׁ יִשְׂרָאֵל אֵינוּ
18 רוֹצֵה בְּשׁוּם אִפֹּן וְאֵינוּ כּוֹל
19 חֹס־וְשָׁלוֹם לְהַפְרִיד מֵאֲלֹקִים
20 וְלִכֵּן נִרְגָּשׁ אֲצִלְוֹ דָּבָר זֶה, וזה
21 פֶּשֶׁר הָעוֹבְדָה שֶׁבִּמְקָרָה כֹּה אֵפִילוּ "קל
22 שְׁבָקִים" מוֹסֵר אֶת נִפְשׁוֹ שֶׁלָּא לַעֲבֹד
23 עֲבֹדָה זֹרָה אֲבָל בְּשִׂאֲרֵי עֲבֵרוֹת
24 חֹס־וְשָׁלוֹם שֶׁבָּהֶם לֹא נִיכָר
25 שֶׁהַעֲבִירָה עֲלֵיהֶם הִיא כְּפִירָה וְכֵן
26 עֲבִירוֹת שֶׁאֵינָם בְּכָרַת הָרִי הֵם
27 נִימִין פְּרִטִּים וְדִקִּים כִּחְבֵּל הַעֲבָה
28 שֶׁל הַנִּשְׁמָה, וְלִכֵּן אֵינָם נִרְגָּשִׁים
29 אֲצִלְוֹ כֹּל כֵּן וּבַעֲבִירוֹת אֵלוּ הָאָדָם
30 לֹא מַרְגִּישׁ אֶת הַנִּתּוּק וְהַפִּירוֹד
31 מֵאֲלֹקִים.
32 וְהִגַּם אִף עַל פִּי שְׁלֹא־מִיתוּ שֶׁל דְּבַר
33 דְּבָעֲבָרוּ עַל אַחַת מִמִּצְוֹת
34 הָרִי אֲשֶׁר צִוָּה לַעֲשׂוֹת וְאֵינוּ
35 עוֹשֶׂה וּמִבְטֵל מִצְוֹת עֲשֵׂה, או
36 שְׁעוֹשֶׂה אַחַת מִמִּצְוֹת הָרִי
37 אֲשֶׁר צִוָּה הָרִי לְבָלְתִּי
38 לַעֲשׂוֹתָן וְעוֹבֵר עַל מִצְוֹת לֹא
39 תַעֲשֶׂה, הָרִי עַל יְדֵי זֶה נִפְסָק
40 הַנִּימָא פְּרִטִּית מֵתִירָג³¹ הַחוּטִים
41 שֶׁמֶם שׁוֹר הַחֲבֵל, אוֹתוֹ חוּט שֶׁיֵּיךְ
42 לַמִּצְוָה זֹו בִּפְרָט (ולא־מִיתוּ שֶׁל דְּבַר גַּם זֶה גּוֹרֵם נִתּוּק וּפִירוֹד מֵאֲלֹקִים כְּמוֹ
43 עֲבִירוֹת שֶׁל כְּפִירָה וְאִיסוּרֵי כָרַת אִף שֶׁמְדוּבֵר בִּנְיָמָא פְּרִטִּית כִּיּוֹן דְּבִפְרָט

ביאור בדרך אפשר

45 זֶה הָרִי הוּא כֹּל הָעֲצָמוֹת שֶׁל הַפְּרִט הַזֶּה וְלֹא רַק חֵלֶק מוֹעֵט
46 מִמֶּנּוּ, וְעוֹד יוֹתֵר בַּעֲבִירָה פְּרִטִּית קִיִּים עוֹד הֵיבֵט חֲמוּר שְׁדוּמָה לַעֲבִירָה
47 עַל אִיסוּר חֲמוּר שְׁפּוּעֵל חֲלִישׁוֹת בְּכָל־לֹט הַחֲבֵל כְּמוֹכֵן בִּפְשֻׁטוֹת
48 שֶׁפִּגְמָה וְנִתּוּק בְּאֶחָד מִמְרַכְיֵי הַחֲבֵל מַחְלִישָׁה אֶת כָּל הַחֲבֵל, וְכֵן בְּנִמְשָׁל,
49 אִף שֶׁמְדוּבֵר עַל עֲבִירָה פְּרִטִּית, בְּסוּפוֹ
50 שֶׁל דְּבַר יֵשׁ לִכֵּן הַשְׁפָּעָה עַל כָּל־לֹט
51 הַקָּשֶׁר (וּבְלִשׁוֹן סֵפֶר הַתְּנִיָּא, פֶּרֶק כֹּד:
52 "אֲבָל בְּאֵמַת לֵאמֹתוֹ אֵפִילוּ עֲבִירָה
53 קָלָה הִיא הָעוֹבְרָה עוֹבֵר עַל רִצּוֹן
54 הָעֲלִיּוֹן בְּרוּךְ הוּא וְהוּא בְּתַכְלִית
55 הַפִּירוֹד מִיִּחְרוּדוֹ וְאֶחָדוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ..."),
56 וּבְכָל זֶה הִנֵּה לְהִיּוֹתָם רַק
57 נִימִין פְּרִטִּים הָרִי אֵינוּ נִרְגָּשׁ
58 אֲצִלְוֹ כֹּל כֵּן, וְהָאָדָם טוֹעָה
59 לַחֲשׁוֹב שֶׁבַעֲצֵם הוּא לֹא נִפְרָד וְלֹא
60 מִתְנַתֵּק וְהֵינּוּ שְׁבִיזָה בַּעֲבִירוֹת
61 פְּרִטִּית אֵלוּ הִנֵּה הַמְדוּת דִּנְפָשׁ
62 הַבְּהִמִּית הַתְּחוּשׁוֹת וְהוֹגֶשׁוֹת שֶׁלָּה
63 מַעֲלִימִים וּמַסְתִּירִים עַל
64 הַמְדוּת דִּנְפָשׁ הָאֲלֵקִית, וְהֵינּוּ
65 שְׁאֵינוּ נִרְגָּשׁ אֲצִלְוֹ הָאֹר
66 וְהַחֲיִית הָאֲלֵקִי, וְזֶהוּ הַסִּבָּה
67 שֶׁבָּא לִידֵי עֲבָרָה רַחֲמָנָא
68 לַצֵּלָן, וְהֵינּוּ הָרוּחַ שְׁטוֹת
69 דְּסִטְרָא אַחְרָא שְׁמַכְסָה
70 וּמַעֲלִים עַל אֹר הָאֲמָת,
71 שְׁאֵינוּ נִרְגָּשׁ אֲצִלְוֹ הָאֹר
72 הָאֲלֵקִי, כְּמִבְּאוּר לַעֲלִיל בְּאִירִיכוֹת
73 וְכֵה הִנֵּה יוֹרֵד רַחֲמָנָא לַצֵּלָן
74 מִדְּחִי אֶל דְּחִי לְאַחֵר שֶׁבִּשְׁלֵב
75 רָאשׁוֹן הָעֵלֶם וְהַכִּסּוּי שֶׁל הַנֶּפֶשׁ
76 הַבְּהִמִּית וְהַקְּלִיפּוֹת גּוֹרֵמִים לוֹ לֹאֲבֹד
77 אֶת הַרְגֵּשׁ הָרָאוּי לְאֲלֹקוֹת, בַּהֲמִשָּׁךְ
78 הוּא יוֹרֵד לְמַטָּה מִזֶּה עַד שֶׁבָּא
79 לַעֲשׂוֹת דְּבַר אֲסוּר רַחֲמָנָא
80 לַצֵּלָן, בְּפֹרַע, וְהוּא מַצֵּד הָרוּחַ
81 שְׁטוֹת כַּנִּי ל.
82 קָצוּר. יִמְשִׁיף וְיוֹסִיף עַל הַמְּבֹאֵר
83 בְּפֶרֶק הַקּוּדֵם דְּרוּחַ שְׁטוֹת
84 הַמַּעֲלִימָה וּמְסִירָה עַל הַנֶּפֶשׁ הָאֲלֹקִית
85 מִכְסָּה רַק עַל מְדוּת הָרִגֵּשׁ
86 וְהַתְּחוּשׁוֹת דִּנְפָשׁ הָאֲלֵקִית וְלֹא
87 עַל עֲצָמוֹתָהּ שֶׁל הַנֶּפֶשׁ וְעֲצָמֹתָהּ וְהַתְּחוּשׁוֹת שֶׁל הַנִּשְׁמָה
88 בְּאֲלֹקוֹת שֶׁלְעוֹלָם לֹא נִפְגְּעוֹת וּנִפְגָּמוֹת.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 (ה) וְהָיָה כִּשְׁם שְׁיֵשׁ הַטִּיָּה נְטִייה, סְטִייה לְמִטָּה מִן הַדַּעַת
- 2 שֶׁהַדַּעַת הִיא הַדֶּרֶךְ הַיְשֵׁרָה וְהַמְּמוּצָעַת שֶׁהוּא שְׁנִטִּייה מִמֶּנָּה נִקְרָא בְּשֵׁם
- 3 שְׁטוּת דְּקִלְפָּה, הִיפֶךְ הַקְדוּשָׁה, הֵנָּה כְּמוֹ כֵּן יִשְׁנֻ הַטִּיָּה נְטִייה
- 4 מִהַדֶּרֶךְ הַמְּמוּצָעַת וְהַרְגִּילָה לְמַעֲלָה מִן הַדַּעַת, וְהוּא שְׁטוּת
- 5 דְּקִנְיָה, כְּפִי שֶׁהוּלֵךְ וּמִבְּאֵר.
- 6 וְהִעֲנִין הוּא, דְּהֵנָּה אֲמָרוּ
- 7 רַ"ל (כְּתוּבֹת יז עמוד א)
- 8 "אֲמָרוּ עָלָיו עַל ר' יְהוּדָא
- 9 בְּרַבִּי אֵילְעָאִי, שֶׁהָיָה נוֹטֵל
- 10 בַּד שֶׁל הֶדֶס וּמִרְקָד לִפְנֵי
- 11 הַכֶּלֶה וְכו', כְּדִי לִשְׂמַח אוֹתָהּ רַב
- 12 שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק מִרְקָד
- 13 הָיָה מִרְקָד לִפְנֵי הַכֶּלֶה אֲתֵלֶת
- 14 (שֶׁלֹּשׁ בִּדְיִין שֶׁל הֶדְסִים, זוֹרֵק
- 15 אֶחָת וּמִקְבֵּל תּוֹפֵס אֶחָת,
- 16 רַ"ש"י), אֲמָר רַבִּי יִזְרָא קָא
- 17 מְכַסֵּף לָן סָבָא הוּקֵן מִבֵּישׁ אוֹתָנוּ
- 18 (שְׁמוּזְלוֹל בְּכַבּוֹד תַּלְמִידֵי
- 19 חֲכָמִים וְנוֹהֵג קָלוֹת רֹאשׁ
- 20 בְּעַצְמוֹ לִרְקוֹד כֵּן לִפְנֵי הַכֶּלֶה,
- 21 רַ"ש"י), כִּי נָח נִפְשִׁיָּה אֶפְסִיק
- 22 עֲמוּדָא דְנוּרָא בֵּין יְדִידָה
- 23 לְכֹלָא עֲלָמָא וְכו', כֹּאשֶׁר נָחָה
- 24 נִפְשׁוֹ (וּנְפִטָּר מִן הָעוֹלָם) הַפְסִיק (חֲצִין)
- 25 עֲמוֹד אֵשׁ בֵּינוֹ לְכֹל הָעוֹלָם, וְאוֹ אֲמָר
- 26 רַבִּי יִזְרָא אֶהְיֵי לִיה שׁוּטִיָּה
- 27 לְסָבָא הוֹעִיל לוֹ לִזְקֹן הַשּׁוּט שְׁלוֹ
- 28 (שׁוּט שֶׁל הֶדֶס שֶׁהָיָה מִרְקָד
- 29 בּוֹ, רַ"ש"י) וְאֲמָרִי לִיה וִישׁ
- 30 אוֹמְרִים שְׂרָבִי זִירָא הַתְּבַטָּא בְּנוֹסַח
- 31 אַחֵר, שֶׁהוֹעִילָה לוֹ לִזְקֹן שְׁטוּתִיָּה
- 32 לְסָבָא הַשּׁוּטוֹת שְׁלוֹ (שֶׁהָיָה
- 33 מִתְּנַהֵג בְּשׁוּטָה, רַ"ש"י),
- 34 וְאֲמָרִי לִיה וִישׁ אוֹמְרִים שְׂרָבִי זִירָא
- 35 הַתְּבַטָּא שֶׁהוֹעִילָה לוֹ לִזְקֹן שִׁיטָּתִּיָּה
- 36 לְסָבָא" (שִׁיטָּתוֹ וּמִנְהַגוֹ,
- 37 רַ"ש"י), דְּשְׁטוּת זֹו שֶׁל זִלְזוֹל
- 38 בְּכַבּוֹד עֲצֻמוֹ, כְּבִיכּוֹל, וְעִשִּׂית מַעֲשֶׂה
- 39 שְׁנֵרָאָה כְּשִׁטּוֹת כְּדִי לִשְׂמַח אֶת הַכֶּלֶה
- 40 הָרִי הִיא לְמַעֲלָה מִן הַדַּעַת,
- 41 שֶׁהוּא מִדְּרָגָה גְּבוּהָה וְנִפְלְאָה
- 42 בְּמָאֵד מָאֵד, הַתְּנַהֲגוֹת בְּדֶרֶךְ שֶׁל
- 43 לְמַעֲלָה מִן הַדַּעַת, בְּדֶרֶךְ עֲלִישְׁכֻּלִּית,
- 44 הִיא דְּרָגָה רוּחָנִית גְּבוּהָה בִּיּוֹתֵר, וְהִיא
- 45 נּוֹבַעַת מִהֲבִנָּה וְהַכְּרָה עֲמוּקָה בְּמַעֲלָתוֹ וְחִשְׁבֻּתּוֹ שֶׁל עֲנִין הַנִּישׁוּאִין כְּמֵאמֹר
- 46 חֲכָמֵינוּ ז"ל 'דְּאִישׁ וְאִשָּׁה הָרִי זָכוּ אִם הָאִישׁ וְהָאִשָּׁה זָכוּ הָרִי

- 47 שְׂכִינָה שְׂרוּיָה בִּינִיָּהֶם, דְּאִישׁ הוּא אוֹתִיּוֹת אֵשׁ י' וְאִשָּׁה הוּא
- 48 אוֹתִיּוֹת אֵשׁ ה', וְכֹאשֶׁר זָכוּ אֲזַ הָרִי הֵם י"ה שֶׁם ה' כו', (וְכֹא
- 49 בְּגִלּוּי כֹאשֶׁר הָאִישׁ וְהָאִשָּׁה זָכוּם וִישׁ עֲלֵיהֶם הַשְׂרָאָה הַשְׂכִּינָה הָאֱלּוּקִית
- 50 הַדְּבָר בֹּא לִידֵי בִטּוּי בְּכֵךְ שֶׁהֵם זָכוּם לְהִקִּים בְּנִין עֲדִי עַד כו' נִצְחִי,
- 51 לְדוּרֵי דוֹרוֹת, דְּבַר שִׁתְּכֵן רַק בְּכוֹחַ
- 52 הַבוֹרָא), אִם כֵּן הָרִי זֹו הִרְקוֹד
- 53 לִפְנֵי הַכֶּלֶה בְּצוּרָה כּוֹז מִדְּרָגָה
- 54 גְּבוּהָה, לָכֵן בְּשִׁבְלִי זֹה בְּשֶׁל
- 55 הַדְּרָגָה הַגְּבוּהָה שְׁלוֹ בְּעַבּוּדַת ה',
- 56 לְמַעֲלָה מִטַּעַם וְדַעַת עַל-פִּי הַשְׂכֵּל,
- 57 זָכָה לְגִלּוּיִים נְעִלִים בִּיּוֹתֵר שֶׁל
- 58 אוֹר אֱלּוּקִי מִדְּרָגָה גְּבוּהָה מָאֵד
- 59 דְּאֶפְסִיק עֲמוֹדָא דְנוּרָא כו',
- 60 שֶׁהַפְּסִיק עֲמוֹד אֵשׁ בֵּין מִיטָּתוֹ לְכֹל
- 61 הָעוֹלָם שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת גְּלוּי אוֹר
- 62 בְּגִלּוּי מִפְּשֵׁ בֹאפֵן הַנִּרְאָה לְעֵין כֹּל
- 63 כו'.
- 64 וְהוּלֵךְ וּמִפְּרֵט אֶת הַמַּעֲלָה וְהַחֲשִׁיבוֹת
- 65 הַמִּיּוּחָדֹת שֶׁל "שְׁטוּת דְּקְדוּשָׁה":
- 66 וּבִיאור הִעֲנִין הוּא, דְּהֵנָּה אוֹר
- 67 אֵין סוֹף מִצַּד עֲצֻמוֹ וּמִהוּתוֹ הָרִי
- 68 לִית מַחֲשָׁבָה תְּפִסָּא בִּיה
- 69 כָּלֵל, שׁוּם מַחֲשָׁבָה אֲנוּשִׁית לֹא
- 70 'תּוֹפְסַת' וּמִבְּנִיה אוֹתוֹ כֹּלֵל וְהוּא
- 71 לְמַעֲלָה מִגְּדֵר הַשְּׂגָה, הוּא נַעֲלָה
- 72 לֹא רַק מִהֲבִנָּה וְהַשְּׂגָה בְּפוֹעֵל אֱלֹא
- 73 אֶפִּילוֹ מ"גֵּדֵר הַשְּׂגָה" הֵינּוּ שְׂכֵל
- 74 הַהִגְדֵּרָה שֶׁל הַבְּנָה וְהַשְּׂגָה לֹא
- 75 מִתִּיַּחֲסֵת אֱלֹו מִלְּכַתְּחִילָה דְּכָל
- 76 הַשְּׂגָה רַעִיּוֹן שְׂכִלִי שִׁכּוֹל לְהִיּוֹת
- 77 מוֹבֵן וּמוֹשֵׁג הֵנָּה גַּם הִיּוֹתֵר
- 78 נְעִלִית גַּם הַרְעִיּוֹן הַנַּעֲלָה בִּיּוֹתֵר
- 79 וְהַעֲמוּק בִּיּוֹתֵר שֶׁשָּׂה מָאֵד לְהִבִּין
- 80 וְלַהֲשִׁיג אֶת הָעוֹמֵק שְׁלוֹ הָרִי הוּא
- 81 בְּגֵדֵר הַשְּׂגָה עַל כָּל פְּנִים,
- 82 אֲכָל מָה שְׂאִינוּ בְּגֵדֵר הַשְּׂגָה
- 83 וּמִלְּכַתְּחִילָה נַעֲלָה מִלְּהִיּוֹת מוֹבֵן
- 84 וּמוֹגֵדֵר הָרִי אִי אֶפְשָׁר לֹא יִתְּכֵן
- 85 שִׁיטָּתָם בְּהַשְּׂגָה כָּלֵל,
- 86 וְכִדְאִיתָא ב'סָפֵר שֶׁל בִּינּוּנִים
- 87 פֶּרֶק יח, וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: "וּלְגַבִּי
- 88 הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא
- 89 מַעֲצֵם מִהוּתוֹ לְמַעֲלָה מִן הַשְּׂכֵל
- 90 וְהַדַּעַת וְלִית מַחֲשָׁבָה תְּפִסָּא
- 91 בִּיה כָּלֵל וְאֵין מַחֲשָׁבָה תּוֹפְסַת וּמִשְׁגִּיה בּוֹ כֹּלֵל, גַּם הַחֲכָמִים
- 92 הַגְּדוֹלִים בִּיּוֹתֵר כְּפִתִּיִּים חֲסִירֵי שְׂכֵל אֲצִלּוּ לְגַבִּי וְהַבְּרָךְ, כְּדִכְתִּיב

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 "וְאֲנִי בָעֵר וְלֹא אָדָּע בְּהִמּוֹת הָיִיתִי עִמָּךְ, וְאֲנִי תָמִיד עִמָּךְ" וְגו', כִּי כָל עוֹד לֹא הָיָה לָהֶם יָצָר הָרַע לֹא הָיָה מָקוֹם לְהִתְבַּיֵּשׁ
2 מִכֵּן שֶׁהִגּוֹף עָרוֹם וְעַל יְדֵי חֲטָא עֵץ הַדַּעַת נִתְחַדֵּשׁ עֲנִין הַלְבוּשִׁים, וְיִדְוֶע דַּעְקָר הַחֲטָא הוּא הַהֲרָגָשׁ הַמַּעֲרָב בְּטוֹב
3 שְׁהָרִי כָּל שֶׁהָאָדָם יַעֲלִיחַ לְהַבִּין וְלַהֲשִׁיג בְּאֻלּוּקוֹת בְּסוּפוֹ שֶׁל דְּבַר הָרִי
4 מִחֲשָׁבָה אֲנוּשִׁית לֹא מְסוּגֶלֶת לְהַגִּיעַ
5 לְהַבְנָה וְהַשְׁגָּה אֲמִיתִית בְּקִדּוּשׁ-
6 בּוֹרֶךְ-הוּא שְׁלֹמֶעֱלָה מִגְדֵּר שָׁכַל
7 דְּבִכְרֵי לְהַגִּיעַ לְעֲצָמוֹתוֹ
8 וְתִבְרָךְ וְלַהֲתַחֲבֹר וְלַהֲתַקְשֵׁר עִמּוֹ
9 הוּא לֹא עַל-יְדֵי הַשָּׁכַל אֲלֵא אֲדַרְבָּה
10 עַל יְדֵי בְּטוֹל הַרְצוֹן הָאִשִּׁי שֶׁל
11 הָאָדָם שְׁלֹמֶעֱלָה מִטַּעַם וְדַעַת, וְזֶהוּ גַם כֵּן מִה שֶׁהִנְכִּיָּא
12 נִקְרָא בְּשֵׁם מִשְׁגָּע, וְכִמּוֹ שֶׁפְּתוּב "מִדּוּעַ בָּא
13 הַמִּשְׁגָּע הַזֶּה", דְּהֵנָּה בַּעַת הַתְּגִלּוֹת הַנְּבוּאָה הִיָּה
14 צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּהַפְשָׁטַת הַגִּשְׁמִיּוֹת²⁴, וְהֵינּוּ
15 הַפְשָׁטַת הַשָּׁכַל וְהַמַּדּוּת, וְלִהְיוֹת בְּבַחֲיִנַת בְּטוֹל
16 שְׁלֹמֶעֱלָה מִטַּעַם וְדַעַת, וְזֶהוּ גַם כֵּן עֲנִין הַפְשָׁטַת
17 הַלְבוּשִׁים בַּעַת הַנְּבוּאָה, וְכִמּוֹ שֶׁפְּתוּב בְּשָׂאוֹל
18 "וַיִּפְשָׁט גַּם הוּא אֶת²⁵ בְּגָדָיו וַיִּתְּנָבֵא",
19 דְּהַלְבוּשִׁים הֵם בָּאִים מִצַּד חֲטָא עֵץ הַדַּעַת, דְּקִדְּם
20 הַחֲטָא פְּתִיב "וַיְהִי שְׁנִיָּהֶם עָרוּמִים כֹּו" וְלֹא
21 יִתְבַּשְׁשׁוּ", וְעַל יְדֵי חֲטָא עֵץ הַדַּעַת נִתְחַדֵּשׁ עֲנִין
22 הַלְבוּשִׁים, וְיִדְוֶע דַּעְקָר הַחֲטָא הוּא הַהֲרָגָשׁ
23 הַמַּעֲרָב בְּטוֹב וְרַע, וְכִתִּיב "וַיִּדְעוּ כִּי עִירְמָם הֵם",
24 שְׁנִתְחַדֵּשׁ בָּהֶם הַהֲרָגָשׁ הַמַּעֲרָב בְּטוֹב וְרַע, שְׁזָהוּ
25 גַם כֵּן עֲנִין הַלְבוּשִׁים, הַהֲרָגָשׁ הַמַּעֲרָב בְּטוֹב וְרַע,
26 וּבִשְׁרָשׁוֹ הוּא הַרְגָּשׁ הַשָּׁכַל וְהַמַּדּוּת, וְלִכְּנָן בַּעַת
27 הַנְּבוּאָה הִיָּה צָרִיךְ לִהְיוֹת הַפְשָׁטַת הַלְבוּשִׁים
28 שְׁהוּא עֲנִין הַפְשָׁטַת הַהֲרָגָשׁ דְּשָׁכַל וּמַדּוּת, וְהֵינּוּ
29 לִהְיוֹת בְּבַחֲיִנַת בְּטוֹל הַכַּחוֹת וְהַחוּשִׁים, וְכִמּוֹ בְּאֶר
30 בְּרַמְבַּ"ם בְּהַלְכוֹת יְסוּדֵי הַתּוֹרָה, "מִיְסוּדֵי הַדַּת
31 לִידַע שְׁהָא-ל יִתְבְּרָךְ מִנְּבֵא בְּנֵי אָדָם, וְהַנְּבוּאָה
32 חָלָה עַל חֲכָם וְגַבּוֹר הַמִּתְגַּבֵּר עַל יִצְרוֹ, וְאִין יִצְרוֹ
33 מִתְגַּבֵּר עָלָיו בְּשׁוּם דְּבָר", וְכִמּוֹ בְּאֶרְכָּה,
34 וְלִכְּנָן נִקְרָא בַּחֲיִנָּה זֹו שְׁטוּת, שְׁזָהוּ הַהֲטָיָה
35 לְמַעְלָה מִן הַדַּעַת וְהַהֲשָׁגָה, וְלִהְיוֹת שְׁהַעֲבֹדָה בְּמִשְׁכָּן
36 וּמִקְדָּשׁ הוּא לֹא-הִפְכָּא לְהַוֵּרָא, לְהַפּוֹךְ חוּשֵׁן
37 דְּקִדְּם הַחֲטָא פְּתִיב עַל אֲדָם וְחוּהוּ "וַיְהִי שְׁנִיָּהֶם עָרוּמִים כֹּו" לְאוֹר עַד כִּי כֵן דְּהִחֲשֵׁף עֲצָמוֹ יֵאָר, כִּמְבוֹרָא לְעִיל בְּפִרְקִים א-ב
38
39
40
41
42

24) תניא קונטרס אחרון דיבור המתחיל להבין מה שכתוב בפרי עץ חיים בשם רעיא מהימנא פרשת משפטים. וראה זוהר חלק ב קטז, ב. - ועיין גם כן טור ושולחן ערוך אורח חיים סימן צח. שולחן ערוך רבנו שם והלכות תלמוד תורה פרק ד סעיף ה. 25) בכתוב (שמואל א יט, כד) ליתא חיבת "את". אבל ככפנים הוא בגוף כתב יד קודש דתרג"ח, מה שאין כן ב[קונטרס] ומעין (מאמר כו פרק א).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְהִינוּ דְמַהֲשָׁטוֹת דְּלַעֲמַת זֶה שלמטה מן השכל המעלימה ומסתירה
 - 2 על אלוקות ולכן היא בבחינת חושך יְהִיָּה בְּבַחֲנִית שְׁטוֹת דְּקִדְשָׁה
 - 3 שהיא למעלה מן השכל ובבחינת אור, לְכֵן הָיָה הַמְשָׁפָן מַעֲצֵי שְׁטִיטָה
 - 4 דְּוָקָא, "שטים" מלשון שטות וְהִינוּ הַלְמַעְלָה מִן הַדַּעַת הַמִּתְבָּרָר
 - 5 וְנַעֲשֶׂה מִן הַלְמַטָּה מִן הַדַּעַת
 - 6 לאחר שחושך ה"למטה מן הדעת"
 - 7 מתברר ומזדקן והופך לאור של
 - 8 "למעלה מן הדעת".
 - 9 והולך ומפרט את משמעות הדברים
 - 10 בעבודת ה' של כל אחד ואחד:
 - 11 וְזֶהוּ "וְעָשׂוּ לִי מִקֹּדֶשׁ
 - 12 וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכָם", בְּתוֹךְ כָּל
 - 13 אֶחָד וְאֶחָד, שעניין זה של הפיכת
 - 14 השטות לדעומת-זה לשטות דקדושה
 - 15 שהיה במשכן קיים למעשה בעבודת ה'
 - 16 של כל אחד ואחד וְזֶה בָּא עַל יְדֵי
 - 17 עֲבֹדַת הָאָדָם בְּעֲבֹדַת
 - 18 הַבְּרִיּוֹת הַפְּרִיטִית שְׁלֹו, שְׁפֹעֵל
 - 19 לְאֶהֱפָא חֲשׂוֹכָא לְנִהוּרָא,
 - 20 וְהִינוּ לְהַפֵּךְ אֶת הַלְמַטָּה מִן
 - 21 הַדַּעַת דְּעוֹלָם (פון וועלט של
 - 22 העולם), שְׁיִהְיָ מִזֶּה לְמַעְלָה
 - 23 מִן הַדַּעַת, כפי שהולך ומבאר
 - 24 דִּישָׁנָם כְּמָה דְּבָרִים בְּאָדָם
 - 25 שֶׁהוּא נוֹהֵג מִתְנַהֵּג וְעוֹשֶׂה כֵּן
 - 26 לא בגלל סיבה הגיונית המתקבלת על
 - 27 הדעת אלא וויילע אזוי טוט
 - 28 וועלט, כי כך נוהגים בעולם
 - 29 וְהַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הֵם כְּמוֹ חֵק
 - 30 שֶׁבְּלִתִּי מְזִיזִים אוֹתוֹ מִמְקוֹמוֹ
 - 31 ואנשים עושים אותם ללא טעם אלא
 - 32 רק לפי דְּכֵן הוּא הַנְּהַגַּת
 - 33 הָעוֹלָם, וְכִמוֹ בְּכָמָה עֲנִינִי
 - 34 נְמוּס וְהַדּוּמָה כו', שנהוג
 - 35 לעשות אותם רק כי כך נהוג בעולם
 - 36 הֵנָּה אֵת זֶה צְרִיכִים לְהַפְּכוֹ
 - 37 ממצב של למטה מהדעת אֶל
 - 38 הַלְמַעְלָה מִן הַדַּעַת בְּעֲבֹדָה,
 - 39 וְכִמוֹ עַל-דֶּרֶךְ-מִשְׁל זְמַנִּי
 - 40 הָאֲכִילָה וְזִמְנֵי הַשְׁנָה, הֵנָּה
 - 41 מִצַּד הָרִגָּשׁ הָעוֹלָם הֵם
 - 42 קְבוּעִים בְּעֵתִים וְזִמְנִים, ובדרך
 - 43 כלל אנשים אוכלים וישנים בזמנים
 - 44 קְבוּעִים וְלֹא מוֹכְנִים לַשְׁנוֹת אֶת הַהֲרָגֶל שֶׁלָּהֶם בְּעִינֵי זֶה וְגַם כְּשֶׁצְרִיךְ
- וְהִינוּ דְמַהֲשָׁטוֹת דְּלַעֲמַת זֶה
יְהִיָּה בְּבַחֲנִית שְׁטוֹת דְּקִדְשָׁה
מַעֲצֵי שְׁטִיטָה דְּוָקָא, וְהִינוּ הַלְמַעְלָה מִן הַדַּעַת
הַמִּתְבָּרָר וְנַעֲשֶׂה מִן הַלְמַטָּה מִן הַדַּעַת. וְזֶהוּ
"וְעָשׂוּ לִי מִקֹּדֶשׁ וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכָם", בְּתוֹךְ כָּל אֶחָד
וְאֶחָד, וְזֶה בָּא עַל יְדֵי עֲבֹדַת הָאָדָם בְּעֲבֹדַת
הַבְּרִיּוֹת שְׁלֹו, שְׁפֹעֵל לְאֶהֱפָא חֲשׂוֹכָא לְנִהוּרָא,
וְהִינוּ לְהַפֵּךְ אֶת הַלְמַטָּה מִן הַדַּעַת דְּעוֹלָם (פון
וועלט), שְׁיִהְיָ מִזֶּה לְמַעְלָה מִן הַדַּעַת, דִּישָׁנָם
כְּמָה דְּבָרִים בְּאָדָם שֶׁהוּא נוֹהֵג וְעוֹשֶׂה כֵּן וויילע
אזוי טוט וועלט, וְהַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הֵם כְּמוֹ חֵק
שֶׁבְּלִתִּי מְזִיזִים אוֹתוֹ מִמְקוֹמוֹ לְפִי דְּכֵן הוּא
הַנְּהַגַּת הָעוֹלָם, וְכִמוֹ בְּכָמָה עֲנִינִי נְמוּס וְהַדּוּמָה
כו', הֵנָּה אֵת זֶה צְרִיכִים לְהַפְּכוֹ אֶל הַלְמַעְלָה מִן
הַדַּעַת בְּעֲבֹדָה, וְכִמוֹ עַל-דֶּרֶךְ-מִשְׁל זְמַנִּי
הָאֲכִילָה וְזִמְנֵי הַשְׁנָה, הֵנָּה מִצַּד הָרִגָּשׁ הָעוֹלָם הֵם
קְבוּעִים בְּעֵתִים וְזִמְנִים, וְגַם כְּשֶׁצְרִיךְ לְהַתְעַסֵּק
בְּמִשְׁא וּמִתָּן, וּמִכָּל מְקוֹם הֵנָּה זְמַנִּים הָאֵלֶּה עַל פִּי
הָרֵב בְּלִתִּי נִיזְזִים וּבְלִתִּי נִדְחִים כָּלָל וְעָקָר, וְזִמְנֵי
הַקְּבִיעוּת שֶׁל תוֹרָה וּתְפִלָּה הֵם נִדְחִים וְאִין לָהֶם
קָבַע, וְיֵשׁ שָׁהֶם נִדְחִים חֲסִי-וְשָׁלוֹם לְגַמְרִי, הֵנָּה
הָאָדָם אֲשֶׁר נֹתֵן אֵיזָה חֲשָׁבוֹן לְנַפְשׁוֹ, הָאֵם יֵשׁ
אֵיזָה חֲכָמָה בְּהַנְהִיגָה כְּזוֹ, דְּמִי הוּא הַיּוֹדֵעַ עֵתוֹ
וְזִמְנֵי, וְכִדְאִיתָא בְּמִדְרַשׁ רַבָּה²⁶ "אִין אָדָם שְׁלִיט
לוֹמַר הַמִּתִּינֵי לִי עַד שְׁאַעֲשֶׂה חֲשָׁבוֹנוֹתִי וְעַד
שְׁאַצְוֶה לְבִיתִי" כו', וְאִיךְ יִתֵּן כָּל נַפְשׁוֹ עַל דְּבַר
שְׁאִין בּוֹ מִמֶּשׁ כָּלָל, וְעַל הָעָקָר מֵה שֶׁהִיתָה
הַפְּנוּגָה בִּירִידַת נִשְׁמָתוֹ לְמַטָּה הוּא שׁוֹכַח לְגַמְרִי,
וְהוּא רַק מִצַּד הָרוּחַ שְׁטוֹת שְׁמִכְסָה עַל הָאֲמָת,
הֵנָּה זֹאת תְּהִיָּה עֲבֹדָתוֹ לְהַפֵּךְ שְׁטוֹת זֶה
דְּעוֹלָם ל"שטות דקדושה", לַהֲפֹךְ
אֶת הַחוּשׁ לְאוֹר, וְיַעֲמִיד עַל נַפְשׁוֹ
וְיִקְבַּע לוֹ עֵתִים לְתוֹרָה מְבִלִּי
לְבַטֵּל אוֹ אֶפִּילוֹ לְדַחוּת אוֹתָם, וְאֵז
כֹּאשֶׁר יִקִּים בְּעַצְמוֹ אֶת הַצִּיּוּר "וְעַשׂוּ
לִי מִקֹּדֶשׁ" וְיַהֲפֹךְ אֶת חוּשׁ הַקְּלִיפָה
לְאוֹר הַקְּדוּשָׁה הֵנָּה יְקוּיִים בּוֹ בִּפְרָט
וְ"וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכָם", שְׁתַּמּוּרָת
הַמַּצֵּב בּוֹ יֵשׁ עַל הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹוֹקִית הָעֵלִם וְכִסּוּי יִתִּיה מַצֵּב הַפּוֹךְ שְׁאִיֵּר לוֹ

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 גְּלוּי אֹר אֶלְקִי בְּנִפְשׁוֹ, וְזֶהוּ סִיכּוּם וְהַהוּרָאָה לַמַּעֲשֶׂה שֶׁבְּדַבְּרִי
2 הַזֶּה שֶׁהוּבָאוּ בְּתַחֲלִיל הַמֵּאמֶר כִּד אֶתְכַפֵּיָא סְטָרָא אַחְרָא,
3 שְׁעַל יְדֵי שְׁפּוּעַל לְהַפֵּךְ אֶת הַשְּׁטוּת דְּנִפְשׁ הַבְּהֵמִית
4 אֲוִן דְּעַם קֶאֱדָ פּוֹן וְעֵלְט וְאֵת הַהִתְלַהֲבוּת וְהַלֵּהט שֶׁל הָעוֹלָם
5 בַּעֲנִינִים גַּשְׁמִיִּים אֶל הַקִּדְשָׁה
6 בְּקִיּוֹם הַתּוֹרָה וְהַמְצִוּוֹת, אֲזִי 1 בְּנִפְשׁוֹ, וְזֶהוּ כִּד אֶתְכַפֵּיָא סְטָרָא אַחְרָא, שְׁעַל יְדֵי
7 אֶסְתָּלַק יִקְרָא דְּקוּדְשָׁא 2 שְׁפּוּעַל לְהַפֵּךְ אֶת הַשְּׁטוּת דְּנִפְשׁ הַבְּהֵמִית אֲוִן
8 בְּרִיף הוּא כְּבוֹלָהוּ עֲלִמִין, 3 דְּעַם קֶאֱדָ פּוֹן וְעֵלְט אֶל הַקִּדְשָׁה בְּקִיּוֹם הַתּוֹרָה
9 מִתְעַלָּה כְּבוֹדוֹ שֶׁל הַקִּדּוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
10 בְּכָל הָעוֹלָמוֹת שְׁמַאִיר וּמִתְגַּלָּה 4 וְהַמְצִוּוֹת, אֲזִי אֶסְתָּלַק יִקְרָא דְּקוּדְשָׁא בְּרִיף הוּא
11 אֲוִר הַסּוֹבֵב כָּל עֲלִמִין הָאוּר 5 כְּבוֹלָהוּ עֲלִמִין, שְׁמַאִיר וּמִתְגַּלָּה אֲוִר הַסּוֹבֵב כָּל
6 עֲלִמִין.

- 7 קְצוּר. יִבְאָר שְׁטוּת וְהִטָּיָה לְמַעְלָה מְטַעַם וְדַעַת דְּקִדְשָׁה, וְכִמּוֹ הַפְּשֻׁטָּה הַרְגֵּשׁ הַשְּׁכָל וְהַמְדוּת בְּעֵת
8 הַנִּבְיָאָה. הַמְשָׁכֵן מַעְצֵי שְׁטִים, אֶתְהַפְּכָא דְּשְׁטוּת דְּלַעֲמַת זֶה לְשְׁטוּת דְּקִדְשָׁה. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בַּעֲבוּדַת
9 כָּל אֶחָד וְאֶחָד.

אגרות קודש

ב"ה, ט' שבט, תש"כ

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מג' שבט, בו כותב.

(א) איך להסביר יסודות תורת חב"ד ועניני' לרבים.

מובן שקשה לבאר זה בביאור הדרוש במכתב, ועוד והוא העיקר שאין כל צורך בזה, שהרי כו"כ מאנ"ש נמצאים באה"ק ת"ו מתעסקים בהנ"ל זה כו"כ שנים, ויש להם נסיון ביחוד בהנוגע לביאור המתאים לאה"ק ת"ו לאישי' ותנאי', ואמרו חז"ל אין חכם כבעל נסיון, הם אנ"ש הנ"ל, אתם יתייעץ, ותשועה ברוב יועץ.

(ב) באישור תעודת הסמיכה שלו ע"י הרבנות.

מובן שצריך לברר סיבת עכוב האישור עד עתה ובהתאם לזה למלאות החסר, ולהשתדל באישורה.

(ג) נשען על תחלת מכתבו, שמשתייך לכת ולתנועת החסידים, תקותי חזקה שיש לו קביעות עתים בתורת החסידות וכן בהנוגע להדרכותי' ולהנהגותי', שהרי על כל חלק מתורתנו הק' תורת חיים, נאמר, שהלימוד צריך להיות מביא לידי מעשה, כי המעשה הוא העיקר, וכיון שלא רק נצטוונו על הלימוד אלא גם נצטוונו להעלות בקדש בטח מוסיף בלימוד הוא ובמילא מתוסף גם בהנוגע לפועל, שהרי ככל שיהי' המצב בעניני קדושה, תמיד יש מקום להוסיף עוד, כיון שקשורים בהקב"ה שהוא אין סופי.

בטח שמע משלשת השיעורים דחומש תהלים ותנאי הידועים, ועכ"פ ישמור עליהם מכאן ולהבא, וכ"פ שמענו מכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, אשר יום ההילולא שלו הוא יו"ד שבט הבע"ל, אשר שוים הם לכל נפש וסגולה לכמה ענינים.

בברכה לבשו"ט בכל האמור,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

בס"ד. שיחת ש"פ בשלח, יו"ד שבט, ה'תשכ"ז.

בלתי מוגה

- א. יום הילולא ("יאָרצייט") נכלל בסוג הימים שעליהם נאמר¹ "והימים האלה נזכרים ונעשים", והיינו, שבכל שנה חוזר ונשנה ענין זה כמו בפעם הראשונה.
ומזה מובן – וגם מפורש בכ"מ² – שכשם שבפעם הראשונה היתה עליית הנשמה, כמו"כ נעשית עליית הנשמה ביום ה"יאָרצייט" בכל שנה ושנה.
- ואף שעליית הנשמה היא בתמידות, בכל יום ויום, כדאיתא בגמרא³ "צדיקים אין להם מנוחה לא בעוה"ז ולא בעוה"ב, שנאמר⁴ ילכו מחיל אל חיל" – הרי העלי' התמידית אינה מגעת לעלי' שנעשית ביום ה"יאָרצייט", שזוהי עלי' שבאיך ערוך לגבי העלי' שיש בכל יום לגבי היום שלפניו.
- וזהו הטעם שדוקא ביום ה"יאָרצייט" ישנם כמה דינים והלכות ומנהגים הקשורים עם עליית הנשמה (אף שענין העלי' ישנו גם בכל יום) – כיון שביום ה"יאָרצייט נעשית עלי' שבאיך ערוך לגבי העליות שעליהם נאמר "ילכו מחיל אל חיל".
- ב. וכיון שביום ה"יאָרצייט" נעשית עלי' גדולה כזו, הרי מובן שביום זה צ"ל גם ענין של דין וחשבון: ובהקדים – שיש ענינים שאף שלגבי דרגא פחותה יותר אינם תופסים מקום להחשב לענין של חטא, הרי לגבי דרגא נעלית יותר, הרי זה נחשב לענין של חטא.
- וכפי שמצינו בפע"ח⁵ אודות "צדיק" שהיו דנין אותו כשהיו רוצין להעלותו למדרגה העליונה גדולה, והיו מענישין אותו על שפעם א' ה' מכוון בקדושת ובא לציון.. ואז ע"י אותו כוונה שכח והסיח דעתו מן התפילין כו".
- וזהו גם הביאור בטעם אמירת תחנון לאחר שמו"ע:
- לכאורה ה' צ"ל בסדר הפכי – שתחילה יש לבקש סליחה ומחילה, ואח"כ אפשר לבקש צרכיו, וכנהוג אצל מלך בשר ודם. וע"פ הידוע גודל מעלת תפלת שמו"ע, שזהו בדוגמת הכניסה לפלטרין של מלך, שלכן צריך לעמוד "כעבדא קמי מרי"י"⁶, ד"תמן אתי מלכא"⁷ – ה' ראוי שלפנ"ז יהי' הענין דאמירת תחנון ? !
- וידוע הביאור בזה⁸ – שבודאי צ"ל ענין של בקשת סליחה ומחילה לפני שמו"ע, אבל לא זהו הענין דאמירת תחנון לאחר שמו"ע; אמירת תחנון לאחר שמו"ע היא מצד העלי' לדרגא נעלית יותר שנעשית בתפלת שמו"ע, שלגבי דרגא נעלית זו, הנה גם הענינים שעד עתה לא נחשבו לחטא, נחשבים עתה לחטא, שדורש אמירת תחנון.
- וכמבואר בארוכה בתניא⁹ שכאשר מתעלים לדרגא נעלית יותר, אזי יש צורך בכפרה גם על ענינים כאלו שעד עתה לא ה' צורך בכפרה עליהם, או שלא נחשבו לחטא כלל.
- וענין זה מתבטא גם בהלכה (כמדובר כמ"פ¹⁰ שכל דבר צריך להתבטא להלכה במעשה בפועל, ש"המעשה הוא העיקר"¹¹):

(6) שבת יו"ד, רע"א.

(7) זח"ג רכג, ב. רכז, ב. תקו"ז בהקדמה (ג, ב).

(8) ראה תו"א וארא נה, ד. מג"א צה, סע"ג. בהוספות תשא

קיא, סע"ג ואילך. וראה גם לקו"ש חכ"ה ע' 15 ואילך.

(9) פכ"ט.

(10) ראה גם תורת מנחם חמ"ח ע' 277. ריש ע' 287. וש"נ.

(11) אבות פ"א מ"ז.

(1) אסתר ט, כח. וראה רמ"ז בס' תיקון שובבים. הובא ונת'

בס' לב דוד (להחיד"א) פכ"ט.

(2) ראה גם שיחת מוצש"ק פ' בשלח, י"א שבט תשכ"ד סכ"ח

(תו"מ חל"ט ס"ע 58 ואילך). וש"נ.

(3) ברכות ומו"ק בסופן.

(4) תהלים פד, ח.

(5) שער התפילין פ"י. וראה גם תורת מנחם חמ"א ע' 337

ואילך. וש"נ.

1 בנוגע לחילול השם – שזהו ההיפך דקידוש השם, שהוא תכלית קיום התומ"צ, כך, שהפכו הוא היפך
2 כל התורה כולה – מצינו שיש חילוקי דרגות, היינו, שיש ענינים שלגבי מי שאינו בדרגא נעלית אינם
3 נחשבים לחילול השם, ורק לגבי מי שהוא בדרגא נעלית הרי זה נחשב לחילול השם, כדברי הגמרא¹²:
4 "היכי דמי חילול השם, אמר רב, כגון אנא, אי שקילנא בישראל מטבחא ולא יהיבנא דמי לאלתר" (וכשאני
5 מאחר לפרוע הוא אומר שאני גזלן, ולמד ממני להיות מזלזל בגזל), אע"פ שאצל משהו אחר שאינו
6 בדרגתו של רב, הרי זו הנהגה רגילה.

7 ומזה מובן גם בנוגע ל"אֶרֶצִיט" – שמצד עליית הנשמה לדרגא נעלית ביותר, צריך להיות ענין של
8 דין וחשבון, שהרי יתכן שלגבי דרגא נעלית כזו יש ענינים שנחשבים עתה לחטא כו'.

9 ג. ובכל זה ניתוסף עליו מיוחד כאשר ה"אֶרֶצִיט" הוא ביום הש"ק:
10 כאשר ה"אֶרֶצִיט" הוא ביום הש"ק (כמו ההסתלקות בפעם הראשונה שהיתה ביום הש"ק, ומזה
11 מובן, שכאשר ה"נזכרים ונעשים" הוא ביום הש"ק, הרי זה באופן נעלה יותר), אזי העלי' היא ביתר
12 שאת וביתר עוז לגבי העלי' ב"אֶרֶצִיט" שבימי החול, כי כללות ענינו של יום השבת הו"ע העלי',
13 שמעלה את כל ימות החול שלפניו¹³, ולכן, כאשר ענין ה"אֶרֶצִיט" בא בבת-אחת עם יום הש"ק, אזי
14 העלי' היא באין-ערוך לגמרי.

15 ובפרט כאשר עומדים (ביום הש"ק עצמו) בזמן של רעוא דרעוין, שזהו תכלית העילוי של יום השבת
16 [וכמבואר בדרושי חסידות דפרשת השבוע¹⁴ בנוגע למ"ש ביום השבת "היום" ג"פ, ובפעם הג' כתיב¹⁵
17 "היום לא תמצאוהו בשדה", דקאי על הזמן של רעוא דרעוין], הרי בודאי שהעלי' היא נעלית ביותר.

18 ועלי' זו היא באופן שאין מקום לענין של דין וחשבון, כי ענין הדין כו' שייך רק בימות החול, ולא
19 ביום הש"ק, וכפי שמבאר הצ"צ¹⁶ על הפסוק¹⁷ "לא תבערו אש בכל מושבותיכם", שביום הש"ק אין
20 ענין של דינים ועונשים כו'.

21 ד. אמנם, לכאורה נשאלת השאלה: כל האמור לעיל נוגע לבעל ההילולא; אבל מהי השייכות אלינו,
22 נשמות בגופים בעלמא דין, לאורך ימים ושנים טובות?!

23 אך הענין הוא – כמדובר כמ"פ שזהו בדוגמת משפחה אחת וקומה אחת, שכאשר נעשה חיזוק באבר
24 אחד, הרי זה פועל על כל האברים, וכן הוא גם בנדו"ד. ובפרט כאשר מדובר אודות ראש וגוף, אשר
25 "בתר רישא גופא אזיל"¹⁸, הרי מובן, שכאשר נעשית עלי' בהראש, הרי זה פועל בדרך ממילא על כל
26 הגוף.

27 וגם בענין זה ניתוסף מצד הקביעות ביום הש"ק, שהרי ענין העלי' שביום הש"ק הוא אצל כאו"א
28 מישראל, וכדאיתא בירושלמי¹⁹ שאפילו עם הארץ אינו משקר בשבת, והיינו, שאע"פ שנקרא בתורה בשם
29 "עם הארץ", ובימות החול הוא חשוד על אמירת דבר שקר, מ"מ, ביום הש"ק מתעלה גם הוא, אע"פ
30 שמעלת השבת אינה אצלו באופן של הבנה והשגה; ועאכ"כ שנעשית עלי' אצל אלו שיודעים את מעלת
31 השבת.

32 ועלי' זו של בעל ההילולא שפועלת על כאו"א, כיון ש"בתר רישא גופא אזיל" – נעשית ע"י שמירת
33 ה"אֶרֶצִיט", ובפרט ע"י לימוד תורתו, ובאופן שהתלמוד מביא לידי מעשה (שזוהי הגדלות של התלמוד
34 – "גדול תלמוד שמביא לידי מעשה"²⁰), ש"הוא העיקר"²¹, ע"י ההליכה "בדרך ישרה אשר הורנו מדרכיו
35 ונלכה באורחותיו נס"ו"²¹; ועי"ז נעשית עלי' גם אצל כל בני, נשמות בגופים.

ואילך).

(17) ויקהל לה, ג.

(18) עירובין מא, א. וראה סוטה מה, ב.

(19) דמאי רפ"ד. וראה תורת מנחם חל"ז ע' 195. וש"נ.

(20) קידושין מ, ב. וש"נ.

(21) לשון אדה"ז – בתניא אגה"ק סכ"ז (קמו, א).

(12) יומא פו, א (ובפרש"י).

(13) ראה לקו"ת בהר מא, א. ובכ"מ.

(14) ראה אוה"ת פרשתנו ע' תרכא. ע' תרלא. וראה גם לקו"ש

חכ"א ע' 84. וש"נ.

(15) פרשתנו טז, כה.

(16) בשהמ"צ שלו מצות איסור לא תבערו אש (דרמ"צ פח, א

וכיון שיום הש"ק פועל על כל ימי השבוע, ד"מיני' מתברכין כולהו יומין²² – נמשכת עלי' זו על כל הימים שלאח"ז, ומתוך שמחה וטוב לבב.

* * *

ה. על הפסוק²³ "ויקח משה את עצמות יוסף עמו", אמרו רז"ל²⁴ שבשעה שכל בני' עסקו בבזיה, התעסק משה עם עצמות יוסף, ולכן במדה שמדד לקבור את יוסף ע"י גדול שאין בישראל גדול ממנו, מדדו לו, שנתעסק בו מי שאין גדול ממנו – הקב"ה. והחידוש בזה – לפי שגם ההתעסקות בבזיה מצרים היתה עבודה רוחנית:

לכאורה אינו מובן²⁵: זה עתה ביציאתם ממצרים ראו בני' גילוי אלקות, ואיך יתכן שהיו עסוקים ומונחים בבזיה מצרים?

אך הענין הוא²⁶ – שבבזיה מצרים הי' גם ענין רוחני, ועד לענין הקשור עם קידוש השם (שזהו התכלית של התומ"צ, כנ"ל ס"ב), שהרי "אמר לי' הקב"ה למשה בבקשה ממך (כמ"ש²⁷ "דבר נא באזני העם וגו'", "אין נא אלא לשון בקשה") לך ואמור להם לישראל, בבקשה ממך, שאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב, שלא יאמר אותו צדיק (אברהם) ועבדו וענו אותם²⁸ קיים בהם, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול²⁹ לא קיים בהם³⁰, כך, שההתעסקות עם ביות מצרים – שמהוה הוכחה שהקב"ה קיים גם את ההבטחה "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול" – שוללת ענין של חילול השם.

וזהו החידוש – שאעפ"כ לא התעסק משה בבזיה מצרים, אלא בענין נעלה יותר – "עצמות יוסף". ו. ענין זה קשור גם עם המסופר³¹ אודות כ"ק מו"ח אדמו"ר, שבשעת פטירתו זקנתו הרבנית רבקה נ"ע, אם אביו כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, לא הי' אדנ"ע בביתו, וכ"ק מו"ח אדמו"ר טיפל בכל הענינים, ולקח את האחריות על עצמו, וכפי המסופר, ראו עליו טרדה ("צוטרָאָגענקייט") יתירה, שלא בערך לגמרי לגבי האחריות שהיתה דרושה על ענין זה. וחסידים מסבירים, שטרדה יתירה זו היתה קשורה עם העובדה שביום זה שבו נסתלקה הרבנית – יו"ד שבט – היתה גם ההסתלקות שלו (בשנים שלאח"ז)!!!

וגם כאן הי' הענין ד"מדה כנגד מדה" – שכיון שהוא בעצמו התעסק בזה ("ויקח גו'"), הי' גם אצלו הענין של גדול שאין גדול הימנו, זה הקב"ה.

וכיון שגם לפני הצמצום ישנם כו"כ מדריגות, כמבואר גם במאמר ההילולא בסעיף השייך לשנה זו³², הרי מובן, שלאחרי כל העליות שבכל שנה ושנה (כנ"ל ש"צדיקים אין להם מנוחה כו'"), הנה הענין דגדול שאין גדול למעלה הימנו הוא – בחי' עצמותו ית'.³³

וגם ענין זה קשור עם יום השבת – שהרי תכלית ענין השבת הו"ע המנוחה, מעין "יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים"³⁴, שזהו למעלה מכל ענין העליות³⁵, כי כל העליות הם באופן של הליכה, "ילכו מחיל אל חיל", ואילו ענין המנוחה הוא למעלה מענין ההליכה.

(30) ברכות ט, סע"א ואילך.

(22) זח"ב סג, ב. פח, א.

(31) ראה גם ליובאוויטש וחיילי' (לר"נ כהן) ס"ע 67 ואילך. לקוטי סיפורים (לרח"מ פרלוב) ע' שכב ואילך. זכרון לבני ישראל (לר"י דזשיקאבסאָהן) ע' מג ואילך. רשימות דברים (לר"י חיטריק) ע' 345 ואילך.

(23) פרשתנו יג, יט.

(24) סוטה ט, ב. יג, א. מכילתא עה"פ. שמו"ר פ"כ, יט. דב"ר פ"א, ז. יל"ש ברכה רמז תתקסח.

(25) ראה גם תורת מנחם חכ"ב ע' 288. וש"נ.

(26) ראה שיחת יו"ד שבט תשי"ט סמ"ג (תורת מנחם חכ"ה ע' 52). וש"נ.

(27) בא יא, ב ובפרש"י.

(28) לך לך טו, יג.

(29) שם, יד.

(32) ד"ה באתי לגני ה'שי"ת סי"ז (סה"מ תשי" ע' 152 ואילך). וראה גם ד"ה זה דמוצש"ק פ"ג ואילך (תורת מנחם חמ"ט ע' 15 ואילך).

(33) תמיד בסופה.

(34) ראה המשך תרס"ו ע' יב. ועוד.

- 1 ז. ועלי' זו שנעשית אצל בעל ההילולא, פועלת גם אצלנו, שהרי "בחר רישא גופא אזיל" (כנ"ל ס"ד).
 2 ועיי' נעשית עלי' ביתר שאת וביתר עוז אצל כל ההולכים בדרכיו ואורחותיו, ועוסקים בהפצת רצונו,
 3 שאם ישנו יהודי שעדיין אינו מניח תפילין, יפעלו עליו להניח תפילין, וכו' וכו'.
 4 וכללות העבודה וקיום השליחות נעשה באופן של מנוחה – בהתאם לענינו של יום השבת, שממנו
 5 נמשך גם על כל ימות החול, ע"ד שהי' בימי שלמה, ש"קיימא סיהרא באשלמותא"³⁵, שכל ניצוצות
 6 הקדושה נתקבצו אליו³⁶, ועבודתו היתה מתוך מנוחה.
 7 ועד שבאים לעיקר ושלמות ענין המנוחה – "ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים", כפי שהי'
 8 לאחר הגאולה השלימה ע"י משיח צדקנו.

* * *

- 9 ח. צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה באתי לגני אחותי כלה.

* * *

- 10 ט. נזכר לעיל (ס"ו) שיו"ד שבט הוא גם יום ההילולא של הרבנית רבקה נ"ע, זוגתו של אדמו"ר
 11 מהר"ש, שהשנה היא שנת המאה לשנה הראשונה של נשיאותו.
 12 ומזה מובן, שיום זה קשור במיוחד עם חינוך הבנות, כידוע³⁷ גודל ההדגשה על ענין זה אצל חסידים
 13 בכלל, ובפרט אצל גזע נשיאי חב"ד.
 14 ובהתאם לכך, יתבאר עתה פירוש רש"י ששייך לבנות ישראל (ומה גם שזהו פירוש רש"י קצר,
 15 ובמילא לא יהי' צורך לעכב את הקהל למשך זמן ארוך...)
 16 י. הביאור בפירוש רש"י על הפסוק³⁸ "ותקח מרים הנביאה", "היכן נתנבאה, כשהיתה אחות אהרן,
 17 קודם שנולד משה אמרה, עתידה אמי שתלד בן וכו', כדאיתא בסוטה. ד"א אחות אהרן, לפי שמסר נפשו
 18 עלי' כשנצטרעה, נקראת על שמו",
 19 – דלכאורה אינו מובן: איך יתכן ש"ותקח מרים" מדעת עצמה (ללא נטילת רשות ממשה³⁹)? ולכן
 20 מוסיף הכתוב "הנביאה אחות אהרן", שנתנבאה "קודם שנולד משה"⁴⁰, אודות לידתו – ענין שאינו שייך
 21 אלי' ביחוד, אלא לעמרם ויוכבד⁴¹, ואעפ"כ באה הנבואה על ידה דוקא, שבוזה מודגשת מעלת נבואתה
 22 (ומציין לסוטה דוקא (ולא למגילה⁴²), ששם מובא לפנ"ז "שהלכה בזרירות כעלמה", שמזה מובן, שאף
 23 שהיתה קטנה בשנים, ראוי⁴³ היתה שתחול עלי' נבואה⁴⁴). ולכן "ותקח מרים גו' ותען וגו'".
 24 אך⁴⁵ עפ"ז הול"ל ענין נעלה יותר – "אחות משה" (בנבואה⁴⁶)? ולכן מביא רש"י פירוש נוסף,
 25 שנקראת "אחות אהרן, לפי שמסר נפשו עלי'". אלא שפירוש זה רחוק יותר מפשש"מ, כיון שמדובר
 26 אודות מאורע שאירע כמה זמן לאחר"ז.

בנבואה, כמבואר בדברי הרמב"ם (הל' יסוה"ת פ"ז ה"ו. מו"נ ח"ב פל"ה פמ"ה).

(41) וגם לאהרן, כמ"ש (וארא ז, א) "ואהרן אחיך יהי' נביאך".
 (42) ואף שענין זה הובא גם במכילתא – הרי סדר הלימוד הוא שלימוד הגמרא קודם ללימוד המכילתא.
 (43) וכמארז"ל (שבת צב, א. וש"נ. רמב"ם שם רפ"ז) "אין הנבואה שורה אלא על כו'".

(44) משא"כ בנוגע לקריאתה בשם "פועה", "זו מרים על שם שפועה ומדברת והוגה לולד כו'" (פרש"י שמות א, טו) – שענין זה שייך שפיר גם לקטנה בשנים.

(45) נוסף לכך שבשביל זה אין צורך להדגיש את גודל מעלת נבואתה, כי גם אם היתה קטנה בנבואה, היתה חייבת לקיים את הנבואה כפי שצוה אותה הקב"ה.

(46) וגם "אחות משה" בענין השירה – דכשם שמשא אמר

(35) זח"א קנ, רע"א. רכג, א"ב. רכה, סע"ב. ועוד. וראה גם שמו"ר פט"ו, כו.

(36) ראה תו"א בראשית ו, א. לקו"ת במדבר ד, א. ובכ"מ.

(37) ראה גם שיחת יו"ד שבט תשכ"ה סי"ט (תורת מנחם חמ"ב ס"ע 171 ואילך). שם חמ"ח ע' 68. וש"נ.

(38) פרשתנו טו, כ.

(39) ולהעיר, שיש איסור לתלמיד להורות הלכה בפני רבו (ברכות לא, ב. וש"נ), אפילו אם אינו רבו היחיד, כיון שקיבל גם מאחרים, ועאכ"כ כשמדובר אודות משה רבינו.

(40) שזהו חידוש גדול – כיון שהי' עדיין מעמד ומצב של חושך, קודם ש"נתמלא הבית כולו אורה" ע"י לידת משה (פרש"י שמות ב, ב), מושיען של ישראל (תחלת ה"הזוה" בנוגע לגאולתם של ישראל), כולל גם בנוגע לענין הנבואה, שאצל משה הי' ענין הנבואה בהתפשטות גדולה ובדרגה הכי עליונה – דרגה העשירית

- ומ"יינה של תורה": ב' הפירושים מורים על ב' ענינים בספירת המלכות (מרים): מצד שרשה –
 למעלה מכל הספירות (כפי' הא' שמדגיש מעלת נבואתה), ובגילוי למטה – מקבלת מכל הספירות (כפי'
 הב' שנקראת ע"ש אהרן)⁴⁷.
 וההוראה בנוגע לנשי ישראל, שלמרות גודל מעלתן על האנשים⁴⁸ מצד שרשן, הרי גילוי מעלתן היא
 עי"ז שמקבלות מהאנשים (גם בנוגע למעלות שיש להן מצד עצמן, כמו טבע הקירוב, כמרומו בכך
 שנקראת ע"ש אהרן דוקא⁴⁹, שהי' אוהב שלום כו'⁵⁰, וכן מרים היתה "פועה ומדברת והוגה לולד כדרך
 נשים המפייסות תינוק הבוכה"⁵¹) –
 הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס⁵² בלקו"ש חי"א ע' 55 ואילך. [נדפס כאן בעמוד הבא]

(מלאכי ב, ו. וראה סנהדרין ו, ב) "תורת אמת היתה בפיהו",
 מלמעלה למטה, להיותו שושבינא דמלכא, שלכן, הי' האבל על
 פטירת אהרן ע"י "כל בית ישראל" (חוקת כ, כט ובפרש"י. וראה
 לקו"ש חכ"ד ע' 253 ואילך. וש"נ).
 (50) וזהו גם ענינו של אהרן בהדלקת המנורה – "בהעלותך
 את הנרות", "עד שתהא שלהבת עולה מאליי" (ר"פ בהעלותך
 ובפרש"י) – כפי שמבאר רבינו הזקן בארוכה בדרושי פ'
 בהעלותך (לקו"ת ר"פ בהעלותך) בענין נרות המנורה, שעבודתו
 של אהרן היתה להדליק ולהאיר את נש"י באופן שכל אחד יהי'
 נר דולק ("נר הוי' נשמת אדם" (משלי כ, כז)) מעצמו ומאליו,
 ללא צורך לקבל עזר מזולתו. שכן, לאחר שכתב הי' הענין
 ד"הוכח תוכיח" (קדושים יט, יז) – בדרכי נועם ובדרכי שלום –
 ע"י הזולת, הרי זה נעשה אצלו באופן ש"שלהבת עולה מאליי".
 (51) והיא זו שמכינה אותו למעמד ומצב שכאשר מתחיל לדבר
 – אזי אביו מלמדו תורה, שזהו תפקידו של הרב, משה רבינו –
 "תורה צוה לנו משה" (ברכה לג, ד. וראה סוכה מב, א).
 (52) בשילוב שיחת מוצאי ש"ק פ' בשלח.

שירה לאנשים, כמ"ש (פרשתנו טו, א) "אז ישיר משה (ואח"כ)
 ובני ישראל" (כולל גם אהרן), כך אמרה מרים שירה לנשים.
 (47) וסדר הדברים: כיון שהתורה היא "מן השמים", מלמעלה
 למטה, מקדימים תחילה כפי שהענין הוא מצד שרשו ומקורו,
 ששרש המלכות הוא למעלה מכל הספירות, ועד לפני הצמצום,
 בבחי' רדל"א, ואח"כ כפי שנמשך בגילוי למטה (ולכן פירוש זה
 הוא "דבר אחר" – כפי שנעשה לאחר הצמצום, בסדר
 השתלשלות, עד לעוה"ז הגשמי).
 (48) וכדאיתא בגמרא במסכת נדה (מה, ב) "כתיב ויבן ה'
 [אלקים] את הצלע, מלמד שנתן הקב"ה בינה יתירה באשה יותר
 מבאיש".
 (49) ובהקדמה – שבתורה אין ענינים שהם במקרה, ולכן, אף
 שכאשר נצטרעה מרים הי' אהרן זה שמסר נפשו עלי' להשתדל
 אצל משה כו', הרי בודאי היו יכולים להיות הזדמנויות נוספות
 שגם משה יוכל לפעול לטובת מרים. אך הענין הוא – שמרים
 היתה "אחות אהרן", שהנהגתה כמו הנהגת אהרן, שהי' מקרב את
 כולם (בניגוד למשה, שהנהגתו היתה ע"פ מדת האמת, כמ"ש

אגרות קודש

ב"ה, ד' שבט, תש"כ
 ברוקלין.

הרה"ג וו"ח אי"א מלאכתו מלאכת שמים מו"ה משה ארי' ליב שי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מכ"ד טבת, הילולא של רבנו הזקן, בו כותב אודות הזזה לטובה
 בנוגע לחדו"ת של התלמידים שליט"א.

ויהי רצון שהזזה זו תצמח ותגדל הלוך והוסיף הלוך ואור בכל עניני תורתנו תורת אמת,
 אמת לאמיתו, לאפוקי דין מרומה [היינו דלא זכה ובירר ערמת הנחש, שבמילא חסר ביראתו, או
 עכ"פ בקודמת לחכמתו - שצ"ל בשלימות - ירושלים וקודמת דוקא], והעצה לזה לחקור העדים בטוב
 (תוס' מגילה טו, ב) ע"פ מ"ש ואעידה בס, עיין תענית יא, א. לקו"ת פקודי ד, ע"ב ואילך. ביאורי
 הזהר שופטים ועוד. וק"ל, ואז הרי הלכה כמותם, שהרי ממשיכים ואמת ה' - לעולם שבראשית ברא
 אלקים וגו', והוא שהנביא אומר וה' אלקים אמת, וכמרומו ברמב"ם הלכות יסוה"ת פרק א' ד' מאמת
 לאמיתו, עיי"ש.

ויהי רצון בהתקרבונו ליום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר מנהל ומיסד ישיבת תו"א, שיבוא
 זה בפו"מ וכנ"ל - באמת לאמיתו.

בברכה לבשו"ט.

לקוטי שיחות פרשת בשלח כרך יא

25 (ב) מה מכריח את רש"י להודיע כאן (בפירושו
26 הפשט של כתוב זה) תוכן נבואת מרים? לכאורה
27 הו"ל לכתוב רק "והיכן נתנבאה, כשהיתה אחות
28 אהרן" ותו לא!¹⁰

29 (ג) לאידך, מנ"ל לרש"י, בפשוטו של מקרא,
30 שנבואת מרים היתה "עתידה אמי שתלד בן
31 וכו'"?¹¹

32 (ד) כידוע, אין דרכו של רש"י לציין מקור
33 פירושו. ובמקום שהוא כן מציין המקור, ה"ז
34 בשביל להוסיף ביאור לפירוש הכתוב; אלא שאין
35 הוספה זו מוכרחת להבנת הפשט (כי אז ה' רש"י
36 כותבו בפירוש) (כדרכו - באופן שגם ה"בן חמש
37 (למקרא) (יבין)), רק שבאם יהי' התלמיד זריז
38 וממולח יוקשה לו בפירוש שרש"י מביאו - ולתרץ
39 הקושיא כותב רש"י "כדאיתא כו" - שע"י העיון
40 שם תתישב הקושיא.

41 ובאם דברי רז"ל המובאים בפרש"י נמצאים
42 בכמה מקומות, ורש"י מציין לא' מהם (ולא סתם
43 "דאיתא בגמרא", או כיו"ב) - אז כוונתו שדוקא
44 ע"י העיון במקום המצוין ברש"י יתוסף ביאור בפ"י
45 הכתוב¹²;

האחים", כי (נוסף ע"ז שלא נרמז זה בפרש"י - הנה) בנדר"ד
(ובפרט זה) מתאים יותר לייחסה אל משה שהוא הוציא את בני
ממצרים ובקע הים והוא שהתחיל לומר את השירה לאנשים.
גם אין לומר כמ"ש בכלי יקר "ומ"ש אחות אהרן לפי שהיתה
דומה לו בנבואה, אבל לא למשה, כי כן משמע סוף פ' בהעלותך"
- כי מה נוגע כאן שהיתה שזה לאהרן בנבואה - והכל"י לשיטתי
ש"עכשו נעשית נביאה".

(9) ואפילו אם נאמר שהתיבה "הנביאה" שייכת להתירוק,
שהיתה "הנביאה" כשהיתה "אחות אהרן" - הרי לפי"ז ה' רש"י
צריך להעתיק גם תיבות אלו. ולא רק תיבות אלו. ועוד: תיבות
"ותקח מרים" אין שייכות לפירושו, ולמה מעתיקן.

(10) לכאור' אפ"ל שכוונת רש"י בזה היא לתרץ תיבת
"הנביאה" ולכן מביא שהתנבאה עתידה אמי שתלד בן כו', היינו
שעכשו התחילה לשיר שראתה שנבואתה "עתידה אמי שתלד בן
שמושיע את ישראל" נתקיימה (ראה חרא"ג מהרש"א סוטה שם).
אבל לפי"ז הו"ל לרש"י להעתיק בעיקר התיבות "שמושיע את
ישראל" (במקום הרמז "וכו" כדאיתא בסוטה"), שתיבות אלו
מתרצות ומבארות שעתה התקיימה נבואתה (משא"כ התיבות
"עתידה אמי שתלד בן").

(11) בפשטות י"ל שמכיון שרש"י מציין "כדאיתא בסוטה" אין
צריך ע"ז מקור בפשט"מ, אבל באם לא ה' מוכרח בפשט"מ ה'
מתאים יותר ע"פ סגנון רש"י לכתוב: ואמרו רבוותינו (וכיו"ב)
אמרה עתידה אמי כו'.

(12) או שרוצה לשלול הדרוז"ל כפי שהוא במקום השני.

1 א. עה"פ¹ "ותקח מרים הנביאה אחות אהרן את
2 התוף בידה ותצאן כל הנשים אחרי" בתופים
3 ובמחולות", מעתיק רש"י התיבות "ותקח מרים
4 הנביאה" ומפרש: "היכן נתנבאה, כשהיתה אחות
5 אהרן, קודם שנולד משה, אמרה עתידה אמי שתלד
6 בן² כו' כדאי' בסוטה³. ד"א⁴ אחות אהרן לפי
7 שמסר נפשו עלי' כשנצטרעה⁵ נקראת על שמו"⁶.
8 בפשטות כוונת רש"י היא לתרץ קושיא פשוטה
9 המתעוררת בלימוד הכתוב - וכמפורש במס' סוטה
10 המצויינת בפרש"י: "אחות אהרן ולא אחות משה
11 (בתמי")?", ומתרץ רש"י שאין תיבות "אחות
12 אהרן" תואר על מרים (שאז קשה "ולא אחות
13 משה"?), אלא הן באות בהמשך לתיבת "הנביאה"
14 שלפניהן: שהיתה "נביאה" כשהיתה עדיין רק
15 "אחות אהרן קודם שנולד משה"⁷. והנבואה היתה:
16 "עתידה אמי שתלד בן כו'". ואח"כ מוסיף רש"י
17 תירוץ שני (למה נקראת רק "אחות אהרן") "לפי
18 שמסר נפשו עלי' וכו'".⁸

19 אבל עפי"ז צלה"ב:

20 (א) למה מעתיק רש"י התיבות "ותקח מרים
21 הנביאה" - הרי התיבות המכריחות את פירושו הן:
22 "אחות אהרן" (שבזה קשה "ולא אחות משה"),
23 וא"כ ה' לו לרש"י להעתיק תיבות אלו⁹, ולא
24 "ותקח מרים הנביאה".

(1) פרשתנו טו, כ.

(2) ברש"י כת"י הלשון הוא: אמרה עתידה אמי שתלד בן
להושיע את ישראל וכו' כדאי' במס' סוטה ד"א וכו'. ובדפוס שני:
אמרה עתידה אמי שתלד בן שמושיע את ישראל ד"א וכו'. אבל
ברוב הדפוסים (כולל דפוס ראשון) הלשון הוא כבפנים. וראה
לקמן הערה 37.

(3) יב, סע"ב. וכ"ה במגילה יד, א. וראה מכילתא עה"פ.

(4) והוא ממכילתא. וראה לקמן הערה 32.

(5) בהעלותך יב, יא"ב.

(6) ובדפוס שני: כשנצטרעה, לכך אמר כן. וראה לקמן הערה

31.

(7) וכמו שפירש"י בסוטה שם ד"ה שהייתה.

(8) אבל אין לתרץ בפשוטו של מקרא כמ"ש הרמב"ן (ועד"ז
הוא ברבינו בחיי) "מפני שהוזכרו בשירה משה ומרים ולא הוזכר
אהרן רצה הכתוב להזכירו ואמר אחות אהרן דרך כבוד לו וכו'"
- כי תירוץ זה ה' שייך לומר אם משה ומרים היו רק נזכרים בענין
זה לשם זכר בעלמא, אז צריך להזכיר גם אהרן, אבל כאן הרי
הוזכרו לפי שמשה התחיל השירה לאנשים ומרים לנשים, וא"כ
מה ענין להזכיר כאן את אהרן?

גם אין לפרש (בפשט"מ) כמ"ש הרמב"ן שם (ועד"ז הוא
ברשב"ם וברבינו בחיי) "ויתכן שדרך הכתובים לייחס אל גדול

18 ב. הביאור בכל זה:
 19 כוונת רש"י בפירושו כאן היא לתרץ: (א)
 20 "הנביאה" בה"א הידיעה - היינו שנתנבאה כבר -
 21 היכן נתנבאה. (ב) ועיקר: קושיא פשוטה
 22 המתעוררת בלימוד התיבות שמעתיקם "ותקח מרים
 23 הנביאה": מובן שכאשר התורה בסיפור מאורע
 24 מוסיפה תואר לאדם שמזכירה, ה"ז או: (א) להודיע
 25 במי מדובר, כי בלעדי התואר לא היינו יודעים
 26 זאת. או (ב) להוסיף הכנה בהמאורע המסופר.
 27 והנה בנדו"ד שהתורה מוסיפה תואר "הנביאה"
 28 ל"מרים", מובן שאי"ז בכדי להודיע באיזו מרים
 29 מדובר, כי עדיין לא ידענו (עד פסוק זה) שהיתה
 30 נביאה. ועוד: תומ"י מפורש שהייתה "אחות
 31 אהרן", שזהו בירור גמור.
 32 ועכצ"ל שכוונת הכתוב שהמאורע המסופר כאן
 33 יש לו קשר עם זה שהיתה נביאה. ולכאורה אי"ז
 34 מובן:

35 כבר למדנו בפ' וירא¹⁶: "ועתה השב אשת
 36 האיש כי נביא הוא וגו'" ופרש"י: "כי נביא הוא -
 37 ויודע שלא נגעת בה כו'", היינו שענין הנביא הוא
 38 לדעת דברים נסתרים. ובפרש"י בפ' ויצא¹⁷ "לפי
 39 שהאמהות נביאות היו ויודעות כו'" - ידיעת העתיד
 40 לבוא¹⁸. ובפרש"י וארא¹⁹: "כל לשון נבואה אדם
 41 המכריז ומשמיע לעם דברי תוכחות כו'".
 42 נמצא שגדר הנביא הוא: יודע דברים נסתרים,
 43 יודע עתידות, מדבר ומשמיע לעם דברי תוכחות
 44 כו'.

45 וא"כ, מהי השייכות של "ותקח מרים" עם זה
 46 שהיתה "הנביאה" - הרי זה שלקחה מרים את
 47 התוף בידה ואמרה שירה, אינו ענין של ידיעת
 48 נסתרות או עתידות, וגם לא השמיעה בזה
 49 תוכחות²⁰, כ"א זוהי תוצאה טבעית מהרגש הנפש

1 ועפ"ז בנדו"ד: מהי כוונת רש"י לתרץ בפי'
 2 פשט הכתוב ע"י ציון המקור? מארז"ל זה נמצא
 3 במס' סוטה וגם במס' מגילה ורש"י מדייק ומציין
 4 לסוטה - והרי אדרבא, מגילה (שהיא בסדר מועד)
 5 קודמת בש"ס למס' סוטה (שבסדר נשים)¹³
 6 - שמזה מובן שדוקא ע"י מה דאיתא במס'
 7 סוטה יתוסף ביאור בפירושו.
 8 (ה) למה מעתיק רש"י בפירושו הב' את התיבות
 9 "אחות אהרן" שכבר כתבם בפ' הא' והול"ל "ד"א
 10 לפי שמסר נפשו כו'?"
 11 וא"ו) מדובר כמה פעמים שבמקום שרש"י
 12 מביא ב' פירושים ואינו מקדים שיש כאן ב'
 13 פירושים (שזה מראה ששקולים הם)¹⁴, ה"ז הוכחה
 14 שבכל אחד מהפירושים ישנו קושי שאין בהשני;
 15 והפ' הראשון הוא העיקר, אלא שאעפ"כ אין הוא
 16 מספיק עדיין, וזקוקים להפ' הב'. ובנדו"ד: מהו
 17 הקושי שבב' הפירושים?¹⁵

(13) כ"ה לפי סדר הרגיל בששה סדרי משנה זמ"ן נק"ט -
 מתחיל בסדר זרעים ומסיים בטהרות, כן היא דעת התקו"ז
 בהקדמה (ה, א), הרמב"ם בהקדמתו לפיה"מ, וכן משמע קצת
 בשבת (לא, א) - משא"כ לפי מאי דמשמע מבמדב"ר* (פי"ג,
 טו"ט בסופו) וממדרש תהלים (יט) דעת ר' תנחומא - נז"ם קט"ן:
 מתחיל מסדר נשים ומסיים בנוזקין. ועד"ז מוכח (לא רק בחלק
 האגדה שבתורה אלא גם בנוגע להלכה) מתוס' (ע"ז כב, א סד"ה
 אין מעמידין) ומהרא"ש (שם), דסדר טהרות בא לפני סדר נוזקין
 (עיי' נו"ב מהד"ת חיו"ד סע"ט).
 (14) ראה לקמן ס"ע 141 ואילך.

(15) במשכיל לדוד כתב: דאילו לפי' הא' קשה דלא הול"ל
 הנביאה דמשמע השתא, אלא הול"ל לכתוב בלשון עבר שנבאה
 אחות אהרן. אבל בפשטות פ' הכתוב - בה"א הידיעה - הוא
 שהיתה יודעת כנביאה, לפי שנתנבאה לפניו.

(*) ואף שבמדב"ר (שם) מובא דתורה שבע"פ מתחלת במס'
 "מאמת" ומסיימת במס' "בשלום", שלכאורה זהו רק לפי סדר הרגיל
 - י"ל דמשנה שבסיים עוקצין אין לה קישור כ"כ עם המשניות
 שקודמות לה, וכמש"כ כמה ממפרשי המשנה, וא"כ אפ"ל דלכל הדעות
 באה משנה זו בסיום הש"ס. ועד"ז י"ל בנוגע לתחילת הש"ס, דמס'
 ברכות אינה שייכת כ"כ לסדר זרעים, ונשנית בתחילת הש"ס "להתחיל
 סדר המשנה ביחודו של הקב"ה ולקבל עליו עומ"ש ועול תורה
 והמצות ערב ובוקר וכו'" (פסקי ריא"ו לברכות בתחלתו (הובא גם
 בהגה"ה בהקדמת פיה"מ להרמב"ם), וראה מאירי בהקדמתו
 באורכה), וא"כ אפ"ל דלכל הדעות באה מס' זו בתחילת הש"ס.

או י"ל - ע"פ הכלל (ראה בהנמון ביד מלאכי כללי שני התלמודים
 סי' יו"ד (לענין מחלוקת בבלי וירוש'). דרכי שלום (נדפס בשד"ח כרך
 יו"ד בסופו) כללי הש"ס אות ל' סרנ"ו) שלא להרבות במחלוקת -
 דעשה הסודרים לא נרמזו בכתוב ע"פ סדרן ע"י רבינו הקדוש, וכמו
 שמצינו עד"ז בסדר עשר מכות שבתהלים (עז, קה). ועוד. וראה נ"כ
 במד"ד שם. ובבעה"ט דברים כו, יו. ותויו"ט בפתיחתו לסדר זרעים
 ולסדר נוזקין.

(16) כ, ז.

(17) כט, לד.

(18) וכ"ה בפרש"י נח י, כה: שהי' עבר נביא כו' ע"ש העתיד

כו'.

(19) ז, א.

(20) בכמה מפרשים הובא (בס' צידה לדרך. ובכ"מ) כתבו
 שלכן לקחו תופים, כדי שלא ישמעו הנשים את קולן, לפי ש"קול
 באשה ערוה" (ברכות כד, א), ועפ"ז הרי (לא רק שלא השמיעה
 דברי תוכחות, כ"א) לא השמיעה קולה בכלל.

ואף שמה שלא הביא רש"י פירוש זה, מובן שע"פ פשש"מ

26 לכן מוסיף הכתוב "הנביאה", שהיתה נביאה
 27 ידועה, גדולה ביותר עד שהתנבאה כשהיתה עדיין
 28 "אחות אהרן", קודם שנולד משה, והנבואה היתה
 29 "עתידה אמי וכו'", לכך היתה יכולה לענות השירה
 30 בפני משה רבינו (כדלהלן).

31 דהנה לכאורה טפי הול"ל "הנביאה בת עמרם"
 32 אביו של משה, משא"כ "אחות אהרן" שהי' נביא
 33 (וטפל) למשה - ומאחר שהכתוב מדגיש "הנביאה
 34 אחות אהרן" עכצ"ל שכוונתו לומר שתוכן הנבואה
 35 הוא הדיוק אהרן ולא משה - "קודם לידת משה"
 36 - (כי באם כוונתו רק לומר שהתנבאה מכבר הול"ל
 37 "הנביאה מאז" וכו"ב), "אמרה עתידה אמי שתלד
 38 בן וכו'".

39 ובזה מודגשת גדולת דרגת נבואתה (וערכה
 40 לדרגת משה)²⁶: א) התנבאה וידעה מקודם שעתיד
 41 משה (רבן של ישראל - וכולם בטלים אליו)
 42 להולד. ב) התנבאה בענין שאינו שייך אל' ביחוד
 43 (כ"א בענין השייך לעמרם ויוכבד וכו'). ג) עתידה
 44 אמי שתלד - היינו שעמרם ויוכבד בעולם ובכ"ז
 45 הנבואה באה על ידה -

46 שמכ"ז מוכח שדרגת נבואתה היתה גדולה
 47 ביותר²⁷.

48 וזוהי כוונת הכתוב לומר: מכיון שהיתה נביאה,
 49 ולא עוד אלא שהתנבאה קודם (ועל) הולדת משה,
 50 לכן - "ותקח מרים וגו' ותען להם מרים וגו'"
 51 "ותצאן כל הנשים אחרי' גו'".

52 ד. אבל לכאורה אי"ז מספיק עדיין:
 53 כיון שכוונת הכתוב לספר ערך נבואתה לגבי
 54 משה, ולכן מפרש תוכן נבואתה "אחות אהרן",
 55 כנ"ל - הרי אדרבא הי' מתאים יותר לומר "הנביאה
 56 אחות משה", אשר גם אז היתה מובנת הכוונה:
 57 מאחר שאין מאורע זה שייך לנבואה, מוכרח לומר
 58 ש"הנביאה" נמשכת למ"ש אח"כ "אחות משה",
 59 ויתירה מכשכותב "אחות אהרן" שהכוונה שהיתה
 60 "אחות" - בדרגת - משה בנבואה, ועפ"י מש"כ

1 שלה בראותה הנס. ובלשון רש"י בענין זה עצמו²¹:
 2 "אז כשראה (משה) הנס עלה בלבו שישיר שירה וכו'
 3 אמר לו לבו שישיר, וכן עשה כו' וכן ביהושע כו'
 4 וכן שירת הבאר שפתח בה אז ישיר כו'"; ומובן
 5 בפשטות שגם מרים, בראותה הנס, עלה בלבה
 6 שתאמר שירה - ומה נוגע כאן שהיתה נביאה?

7 ג. ומתרץ רש"י, שאין כוונת הכתוב לומר שכאן,
 8 במאורע זה יש שייכות לנבואה, כ"א שתיבת
 9 "הנביאה" נמשכת למ"ש אח"כ בכתוב "אחות
 10 אהרן",

11 - כי תיבות אלו שבפירושו הן הן תיבות הכתוב
 12 (וכאלו היו נדפסות באותיות גדולות), אלא
 13 שבאמצע מכניס פירוש, וכדרכו בכמה מקומות²²
 14 היינו: שהתנבאה כשהיתה עדיין רק אחות אהרן,
 15 קודם שנולד משה - וכוונת הכתוב בזה היא לתרץ
 16 קושיא:

17 בהכתובים שלפנ"ז בענין זה עצמו כתוב²³
 18 "ויאמינו בה' ובמשה עבדו", שמזה מובן עד כמה
 19 בטלים היו כל בני אל משה באותה שעה.

20 ובכלל עוד קודם לזה ראו אשר ה' שמו
 21 "אלקים" לפרעה²⁴ שאפילו המושג לפרעה בלעדו
 22 "לא ירים איש את ידו ואת רגלו"²⁵. וא"כ אי"מ:
 23 איך זה עשתה מעשה גדול כזה אמירת שירה וכו'
 24 "ותצאן כל הנשים אחרי' גו'" - ולא מצינו שנטלו
 25 רשות ממשה ע"ז?

לא היתה זאת כוונתן*, ואדרבה: מפרש"י להלן "מובטחות היו
 צדקניות שבדור שהקב"ה עושה להן ניסים והוציאו תופים
 ממצרים" משמע שכוונת התופים היתה בשביל להגדיל השמחה
 (ודוחק גדול לומר שכוונת רש"י שמכיון שידעו שהקב"ה עושה
 להם ניסים, ובודאי יאמרו שירה, ובמילא צריך איזה דבר לכלבל
 קולן שלא ישמעו האנשים, וכמובן).

אעפ"כ הרי לפועל שרו ביחד עם קול התופים ובודאי
 שנתבלבל קולן.

(21) טו, א.

(22) ראה פרש"י בראשית ד, יז. וראה לקמן ע' 164 הערה 19.

(23) יד, לא.

(24) וארא ז, א.

(25) מקץ מא, מד.

* והטעם (גם ע"פ דין) י"ל: בנדוד אי"ז שייך, דהרי מפורש בפרש"י
 (טו, ב) ראתה (אפילו) שפחה על הים מה שלא ראו נביאים. הרי
 באותה שעה אין שום חשש וכו'. ואינו דומה למשארז"ל בסוכה (נב,
 א) "ומה לע"ל שנטסקין בהספד ואין יצה"ד שולט בהם אמרה תורה
 אנשים ונשים לבד וכו'". כי בקרי"ס היתה יתרה מזה (כפרש"י): זה א"ל
 - היו מראין אותו באצבע.

(26) ועפ"ז מובן בפשטות מה שלא העתיק רש"י גם התיבות
 "שמושיע את ישראל" (ראה לעיל הערה 10) כי עיקר הדיוק הוא
 להדגיש דרגת גודל נבואתה אבל אינו נוגע כ"כ תוכן הנבואה.
 (27) להעיר מרמב"ם הל' יסוה"ת פ"ז ה"ז: "הנביא אפשר
 שתהי' נבואתו לעצמו בלבד להרחיב לבו ולהוסיף דעתו וכו'
 ואפשר שישולח לעם מעמי הארץ וכו'".

בקר"ס - ו"נקראת על שמו" של אהרן - "אחות
אהרן" ולא "אחות משה" - הוא מצד מאורע
שאייר כמה זמן אח"כ!
ועוד ועיקר - כאן צ"ל הדיבור במעלתה של
מרים, ואיך יקראנה אחות אהרן - המזכיר
שנצטרעה! - ולכן פי' הא' קודם.

אבל לכאורה אין מקום לומר בפשטות
הכתובים שהתנבאה קודם שנולד משה, שהרי
היתה קטנה עדיין³⁵ - לכן מוסיף רש"י כדאי'
בסוטה, ושם (משא"כ במס' מגילה) אמרו"ל (לפני
מאמר זה) בביאור מ"ש³⁶ "ותלך העלמה וגו'" -
"מלמד שהלכה בזריות כעלמה", שמזה מובן
שעם היותה קטנה בשנים, היו בה תכונות של
גדולה ("עלמה"), וראוי' היתה שתחול עלי'
נבואה³⁷.

(35) ראה שמו"ר פ"א, יג. ומטעם זה אין זו קושיא פשוטה,
ומפרשה רש"י ברמז, כי בלימוד פש"מ אין הכרח שהיתה אז
קטנה, וראה לקמן שוה"ג הב' להערה 37.

(36) שמות ב, ח. וראה פרש"י שם ובהערה הבאה.
(37) ובנוגע להגירסא בדפוס שני (ראה לעיל הערה 2) שאינו
מציין למס' סוטה, י"ל עה"פ המדובר כמה פעמים שבמקום
שהפי' מובן ע"פ מ"ש רש"י עצמו לפנ"ז אי"צ לפרשו - ובנדור'^ד,
הרי דרש הנ"ל מובא גם בפרש"י (שמות שם). ואעפ"כ לפי רוב
הדפוסים מציין רש"י למס' סוטה, כי
(א) בנדור' אינו מפרשו כ"א מרמז.

(ב) בפרש"י הלשון "הלכה בזריות ועלמות כעלם" (ולא
כעלמה), שמזה מובן שכוונתו רק לתרץ "העלמה למה ל"י"
(רא"ש שם) *, ומתרגם שהלכה כעלם (זכר - תקיף וחזק), ובמילא
אין זה שייך להשאלה אם היתה כקטנה או גדולה, כי גם אם
היתה גדולה קשה כנ"ל ("העלמה ל"ל") **, ולאידך, גם אם היתה
קטנה אין שום הוכחה שבכל תכונותי' ועניני' היתה גדולה וכו',
כי עיקר הדיוק הוא שהלכה כו' כעלם (זכר - תקיף) אבל בודאי
שלא היתה כעלם (זכר) בכל עניני', משא"כ במס' סוטה הלשון
"שהלכה בזריות כעלמה", ובמילא מובן שכוונתו לתרץ איך
כתוב "העלמה" והלא היתה עדיין קטנה***, ומתרגם, שהלכה
בזריות כגדולה (נקבה), ובמילא אפ"ל שבכל עניני' היתה כן.

(*) ומש"כ בחדא"ג מהרש"א (סוטה שם) שההכרח הוא לפי שלפנ"ז
קוראה "אחותו" וכאן קוראה "עלמה", צ"ע. כי כן דרך המקראות
לשנות מפני יופי המליצה, וכנראה בתיבת העלמה גופא שם שמתחלה
כתוב (ח"ש כד, יד) "והי' הנערה אשר אומר אלי' וגו'", ואח"כ כתוב
בענין זה עצמו (שם, מג) "והי' העלמה היוצאת וגו'".

(**) ועפ"ז מובן שגם מפרש"י זה אין הכרח שדויתה אז קטנה.
(***) אף שגם עלמה היא רכה בשנים (ראה ישע"י, יד ובפי' הרד"ק
ומצודת ציון) אבל מ"מ אינה קטנה (ראה משל"ל, יט. תהלים סח, כו
ובמפרשים שם. ועוד).

1 רש"י בספר בראשית עה"פ²⁸ "שמעון ולוי אחים"
2 "בעצה אחת וכו'?"

3 ואף שנאמר²⁹ "ולא קם עוד נביא בישראל"
4 כמשה" - הרי מפרש תומ"י שזהו בענין "אשר
5 ידעו הוי' פא"פ", ואדרכא הבטיח משה³⁰ "נביא
6 מקרבך מאחריך כמוני יקים לך ה'א".

7 ובדוחק י"ל: שבנדור' הרי אין מספיק להיות
8 "אחות משה" בתור "נביאה", שה"ז בדוגמת "נביא
9 - כמוני" שלא יעשה דבר גדול בזמן משה מבלי
10 לשאלו, כ"א צ"ל נביאה שנתנבאה קודם משה,
11 בימי עמרם ויוכבד וכו', וכנ"ל.

12 וכיון שדוחק הוא, שהרי אין המדובר בנבואה,
13 ועוד ועיקר - הרי כל בנ"י אמרו שירה - והחידוש
14 הוא רק בזה שגם הנשים תאמרנה (והרי אף הן היו
15 באותו הנס) - לכן מביא רש"י פי' ב' "ד"א אחות
16 אהרן כו'", היינו שישנו עוד טעם למה מפרש
17 דרגת מרים ע"י המלים "אחות אהרן" (ולא "אחות
18 משה") - "לפי שמסר נפשו עלי' כשנצטרעה נקראת
19 על שמו" היינו שכן היו קורין אותה³¹, ומכיון
20 שנקראה ע"ש אהרן, לכן קוראה הכתוב "אחות
21 אהרן".

22 ומתחיל רש"י פירושו השני בתיבת "ד"א)
23 אחות אהרן" - להדגיש, שאין זה ד"א בתירוצו
24 הקושיא איך "ותקח מרים וגו'" לפני משה כ"א רק
25 ד"א בתיבות "אחות אהרן" (ולא "אחות משה")³²,
26 אבל התירוצו על הקושיא הנ"ל - הוא כפי'
27 הראשון³³.

28 אבל לפי ד"א זה קשה³⁴ שהרי כאן מדובר

(28) ויחי מט, ה.

(29) ברכה לד, יו"ד.

(30) שופטים יח, טו.

(31) משא"כ לפי הגירסא שבדפוס שני (לעיל הערה 6) הכוונה
רק שהכתוב כאן קוראה כן, ולא שכן נקראה בכלל.

(32) להעיר ממכילתא שעל התיבות "ותקח מרים הנביאה"
מבאר: "וכי היכן מצינו שנביאה היתה כו' אלא שאמרה לאבי'
וכו'", ואח"כ בפיסקא בפ"ע, על התיבות "אחות אהרן" מקשה
"ולא אחות משה כו' אלא לפי שנתן אהרן נפשו כו'".

(33) ועפ"ז מתורץ בפשטות מה שהקשה בתו"ת, שלפי פי' הב'
למה דוקא במקום זה יחסה הכתוב כן, ולא במקום אחר שזכר
שמה.

(34) אבל עכ"פ אפשר לאומרו, וכפרש"י (בראשית ב, יד):
"עדיין לא היו וכתב המקרא ע"ש העתיד", אבל דוחק הוא, כי
שם הרי א"א לקרותו בשם אחר. משא"כ בנדור'.

27 כמרז"ל⁴⁹ "איזוהי אשה כשרה העושה רצון
28 בעלה", ועי"ז דוקא תבואנה לידי גילוי המעלות
29 הנמצאות בהן.
30 והוראה זו היא לא רק בנוגע לאותן המעלות
31 אשר נראה בגלוי שהן מקבלות מבעליהן, אלא גם
32 - להמעלות שישנן בנשים מצ"ע, וכמרומז ג"כ
33 בפרש"י דילן:
34 דלכאורה אי"מ: למה באמת (אהרן מסר נפשו
35 עלי, ולכן) "נקראת על שמו" של אהרן דוקא?
36 אמנם הטעם בזה, כי צד השווה בהם: ענינו של
37 אהרן הוא "אוהב שלום ורודף שלום אוהב את
38 הבריות ומקרבן לתורה"⁵⁰; וכן ענינה של מרים
39 הוא "פועה ומדברת והוגה לולד כדרך הנשים
40 המפייסות תינוק הבוכה"⁵¹ - ולכן הוא מסר נפשו
41 עלי, ונקראת על שמו.
42 ובזה הרמז, שאף בהענינים שהן ממעלות
43 הנשים מצ"ע, וכלשון רש"י "כדרך הנשים
44 המפייסות וכו'", היינו שמטבע האשה לקרב
45 וכו'⁵², גם בזה אומרים שהיא "נקראת על שמו" של
46 אהרן, שצריכה לקבל גם זה מהבעל וכו'.
47 ולאידך מובן, שלאחר שמקבלת מהבעל,
48 מתגלות בה כל מעלותי עוד באופן נעלה יותר
49 מהבעל, והיא גם משפיעה מעלותי אליו, עד
50 שלעת"ל יבוא הדבר לידי גילוי, כי "נקיבה תסובב
51 גבר".

(משיחת ש"פ בשלח וי"ד שבט תשכ"ז)

1 ה. מ"ינה של תורה" בפ"י דילן:
2 מרים מורה על ספי' המלכות³⁸ - ובספירת
3 המלכות מוצאים אנו ב' ענינים³⁹: ספירת המלכות
4 מושרשת בעצמותו ית', למעלה מכל הספירות⁴⁰;
5 ספי' המל' "לית לה מגרמה כלום" (בדוגמת הלבנה
6 שנמשלה אלי), כ"א רק מה שמקבלת מהספירות
7 שלמעלה ממנה: ולפי שהיא בבחי' ביטול גמור,
8 ורק מקבלת מהספירות שלמעלה ממנה⁴¹, לכן
9 אפשר שיורגש בה כח עצמותו שישנו בהאור
10 הנמשך אלי⁴² (אף שאינו מורגש בהספירות
11 שלמע' ממנה⁴³).
12 עד"ז הוא במרים - ומרומז הדבר בב'
13 הפירושים שברש"י:
14 פי' הראשון מדבר במעלותי של מרים - שהיתה
15 נביאה, ונביאה גדולה ומנבאה (ומגלה וממשיכה)
16 לידת משה, ובפי' הב' מבואר ש"נקראת על שמו"
17 של אהרן - היינו שבטילה וטפילה אליו וע"י מס"נ
18 דאהרן עלי⁴⁴ פעל אשר יכופר דיבורה וכו'; ונת"ל
19 שגם לפי' הב' "מרים הנביאה אחות" - מדגיש
20 גודל מעלת מרים: זה שישנן מעלות במרים, ספי'
21 המלכות (התחלת פרש"י) הוא לפי שבטילה
22 לאהרן, בחי' שושבינא דמטרוניתא⁴⁵, ז"א⁴⁶,
23 שלמעלה ממנה (פי' הב').
24 ומזה הוראה מיוחדת לנשי ובנות ישראל: שאף
25 שכו"כ מעלות בהן, שאין בהאנשים⁴⁷ (עד שלעת"ל
26 "נקיבה תסובב גבר"⁴⁸), מ"מ עליהן לדעת, אשר

(46) וראה אוה"ת תצוה ע' א'תרנז. ובכ"מ.
(47) ראה תענית (כג, ב): דאיתתא שכיחא בביתא וכו'. וראה
מפרשי התורה עה"פ (ויקהל לה, כב) "ויבואו האנשים על הנשים
גו'". וראה פרש"י (שם לח, ח): "ואף אותן לא עיכבו מלהביא
לנדבת המשכן כו'". וראה פרד"א פמ"ה (הובא בפרש"י מגילה
כב, ב. ובטווא"ח בתי"ז). פרש"י פינחס (כו, סד). ועוד.
(48) ירמ' לא, כא.
(49) תדא"ר פ"ט (בשינוי לשון).
(50) אבות פ"א מי"ב. וראה אדר"נ פי"ב, ג.
(51) פרש"י שמות א, טו.
(52) וראה פרש"י (קדושים יט, ג): שמשדלתו בדברים.

(38) ראה שעה"פ (שמות ב, ד). הגהות מהרח"ו לזח"ב יב, א.
(39) ראה אגה"ק סי' כ (קל, ב) לקו"ת ואתחנן ה, ג ואילך.
ד"ה יחינו תרנ"ט. המשך תרס"ו ע' שלח, שמה ואילך, תקנז.
המשך ר"ה תש"ח פכ"ד ואילך. ובכ"מ.
(40) ע"ח שער א"א ספ"ג.
(41) ראה ד"ה אשרי העם תש"ג ס"ג.
(42) ראה אוה"ת בראשית ד"ה ויאמר לו יהונתן ס"ה (ט, ב
ואילך).
(43) ראה ד"ה יחינו שם. המשך תרס"ו שם ע' תקנז.
(44) בהעלותך יב, יא ואילך.
(45) זח"א וסו, ב. ח"ב מט, ב. ובכ"מ.

אגרות קודש

ב"ה, יום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר

ברוקלין, נ.י.

עשרה לחודש אחד עשר הוא חודש שבט, ה'תשט"ו

להתושבים, להמתישבים, לאלו אשר יתיישבו בכפר חב"ד

אשר בארץ הקדושה, ארץ אשר עיני הוי' אלקיך בה

מראשית השנה ועד אחרית שנה, תבנה ותכונן במהרה

בימינו על ידי משיח צדקנו, הם וכל אשר להם

הוי' עליהם יחיו

שלום ברבוי וברכה ברבוי!

נצטערי לשמוע אשר יש מי בכם ונפל רוחו בקרבו אחרי המאורע הידוע הי"ד, ונחלשה החלטתו בהתיישבות והתקשרותו לכפר חב"ד אשר בארעא קדישא.

ואנא שליחותיהו דרבנן עבידנא להעתיק מכתבי קדש של רבותינו הקדושים נשיאי ישראל.
וז"ל:

א. רבנו הזקן - בעל התניא (פוסק בנסתר דתורה) והשולחן ערוך (פוסק בנגלה דתורה).

- שמעתי מפי קדושי עליון על מרגלא בפומא דאינשי שאחר השריפה מתעשרים יען כי השתלשלות מדות העליונות הקדושות וסדרן כך חסד דין רחמים ולזאת אחר מדה"ד בשריפה מתעוררת מדת הרחמי שהיא גדולה ממדת החסד שבתחלה כנודע שהיא מדתו של יעקב נחלה בלי מצרים מברית מן הקצה כו'. עכ"ל הזהב.

ב. אדמו"ר האמצעי.

- באתי לנחם לבבם על אודות אשר נגע יד ה'... לא יפול לבבם כי בודאי יעורר ה' חסדו הגדול וחמלתו עליהם... בתוסי' ברכה אחרי אשר... וידוע דכל דין מלובש בו מבחי' החסד בהעלם. ועי"כ כל מה דעביד רחמנא לטב כי אין רע יורד מלמעלה. ולכך מברכין על הרעה כשם כו'. ובכלות מדה"ד שם דוקא יגלה עוז האהבה שהי' מלובש בו כמשל האב המייסד לבנו שמלביש האהבה ביסורים שמייסרו. ועכ"ז מיד אחר שמייסרו יתגלה פנימיות אהבתו וחמלתו ביותר עד שנותן לו חסד וטוב. וכמו ששמעתי מאדמו"ר זצלה"ה נ"ע בשרש ענין הקללות שבתוכחות שיהפכו לברכות מצד כח תוקף החסד המלובש בהן והן מתגלים אחר כלות לבוש מעשה הדין הקשה דוקא. וז"ש והפכתי אבלם לששון, אבלם דייקא, כמו ת"ב שנשתלחה ידם כו' יהופך לששון וגילוי אור, רב חסד שבו, כמו ביום א' דפסח שהי' חסד העצמי כו'. וכמבואר דבר זה בכתבים באריכות כו'. ועי"כ אמרתי דרך עצה שלא נכון בעיני על אשר עלה בדעת קצת אנשים ממחניכם לעקור משכנם מ... כי לדעתי שם דוקא יצוה ה' את הברכה מטעם הנ"ל. וכאשר שמתי בפי ידידי המוכיז שמטעם זה שמעתי ממנו ז"ל שלא רצה לעקור משכנו מק"ק לאדי אחר שריפת ביתו כידוע. והי' ישוב ירחמנו אחר שובו אפו וינחמם וירום קרנם למעלה כל ימי עולם... דברי אוהבם באמת המצפה לישועת ה' עליהם בקרוב. דובער באדמו"ר ז"ל נ"ע.

ג. אדמו"ר ה"צמח צדק".

- מכתבם קבלתי גם למשמע און שמעה נפשי מזה מקודם, והנני לנחמם מאשר הועתק מכי"ק אאזמו"ר נ"ע אשר כתב לאיש אי מאנ"ש שנשרף ה"ה יוסף מזוראוויץ, וז"ל שמעתי מפי קדושי עליון על שאומרים ומרגלא בפומא דאינשי שאחר השריפה מתעשרים יען כי השתלשלות מדות העליונות הקדושות וסדרן כך חסד דין רחמים ולזאת אחר מדה"ד בשריפה מתעוררת מדת הרחמי שהיא גדולה

אגרות קודש

ממדת החסד שבתחלה כנודע שהיא מדתו של יעקב נחלה בלי מצרים מברית מן הקצה כו'. עכ"ל זהב. ולכן צוה מעלי בכי"ק הנ"ל לאיש הנ"ל להתחזק ולבנות ביתו במקומו. ומדבריו הקדושים נ"ע נ"ל לנודן שלכם כי איש את רעהו יחזקו נא לבנות ביתם במקומם. כי מהידוע דזכותא דרבים גדול יותר מהיחיד לעורר רחמים רבים לסומכם ולהרים קרנם ע"כ יתחזקו נא ואיש את רעהו יעזור וה' הנותן כח לעשות חיל הוא יברכם בכל טוב בכל אשר יעשו כנפשם ונפש אוהבם דושו"ט: מנחם מענדל.

דברי צדיקים קיימים לעד ופועלים פעולתם.

והשי"ת יברך את כל אחד ואחת מכם, בתוך כלל ישראל, שיקיים כל האמור בכתבי קדש הנ"ל במילואו בטוב הנראה והנגלה ובקרוב ממש.

בברכה - המחכה ומצפה לבשורות טובות.

נ.ב.

אגה"ק א - ספר המצות להצ"צ סוף ע' רכח

אגה"ק ב - בסידור מאה שערים סוף ע' כח.

אגה"ק ג - שם ע' לו.

ב"ה, י"א שבט, תשי"כ

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מיום הראשון ט' שבט, בו כתב בהנוגע לדרשה ברבים על עניני קבלה, ואשר אמרו לו שכן נוהגים חסידי ליובאוויטש.

והנה בימינו המושג קבלה, נעשה רחב יותר מדי, וכמובן שאין אחד יכול להיות אחראי על מה שהשני רוצה להכניס בתואר האמור.

ובהנוגע לפועל, אנשי ליובאוויטש וחב"ד מתעסקים בהפצת עניני פנימיות התורה, שבדורנו נתגלתה בתורת החסידות, שבה מתבארים בכמה וכמה מקומות ענינים המבוארים בספרי קבלה, וענין האמור הוא מעבודת והשתדלות היסודיות של אנשי חב"ד, כמצוה עלינו מרבתינו נשיאינו שמסרו נפשם על הפצת תורת חסידות חב"ד, שהיא היא תורת הבעל שם טוב, וכמה סיפורים בזה בהנוגע לגודל ההתמסרות שלהם עצמם וגם מה שדרשו מאלו הנשמעים לקולם, והביעו תקותם הכי חזקה, אשר יבוא יום הבהיר ואור, אשר תעשה תורה זו נחלת כל בני ישראל כולם מבלי יוצא מן הכלל, ונחלה בהנוגע לתורה הרי פירושה, לימוד באופן דהבנה והשגה, וככל חלקי התורה, לימוד המביא לידי מעשה.

לפלא הדבר, שכנראה מסגנון מכתבו, אין ידוע לו מפעולה האמורה, ותקותי חזקה, אשר כשיכיר פרטי הדברים על בורים ופנימיותם, הרי ישתתף ויכנס במחנה אלו המתמסרים להפצת מעינות תורת החסידות ועד שיגיעו גם חוצה, וינצל כח השפעתו בכל מקום שידו מגעת לתכלית האמורה והשי"ת יצליחו.

בכבוד ובברכה.

כמ"ש בלקוטי תורה להאריז"ל זיע"א ר"פ נשא. והכופר שמבפנים ומבחוץ הוא בחי' חסדים. כי גבורות צריך להיות בין ב' בחי' חסדים שיתמתקו, כמו שמדת הגבורה יצחק⁶ הוא בין אברהם – חסד⁷, ויעקב – תפארת הנוטה⁸ לחסד. וכן מדת ואמת⁹ בין רב חסד לנוצר חסד. לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד ריא

דהנה, מכיון שנתנית הצדקה צריכה להיות בסבר פנים יפות ומתוך שמחה (ולא מספיק רק המעשה בפועל) – מובן, שענין ה"משפט" צריך לחדור גם ברגש הלב, היינו, במקום שיהי' בו הרגש "ארץ לא שבעה מים", "מי יש לו מנה רוצה מאתיים כו'" – יפעול בעצמו את הרגש שכל המותר ביחס לחיי נפשו מגיע לזולת. וזהו בחי' גבורה דו"א בעבודת האדם – ענין ה"משפט" (גבורה) ביחס לרגש שבלב. וענין ה"משפט" בשייכות לשכל והבנה והשגה – הוא בחי' גבורה דבינה, שזוהי ההתבוננות בשכלו ומחשבתו בכל הקשור לענין ה"משפט". דהנה, מבואר בתניא (פ"ל) החשבון השכלי שמביא את האדם להיות במעמד ומצב ד"הוי שפל רוח בפני כל האדם" – עי"ז שמוצא לימוד זכות על הזולת, ש"מקומו גורם לו לחטוא, להיות פרנסתו לילך בשוק כל היום ולהיות מיושבי קרנות . ויצרו בוער כתנור בוער מאופה כו", וכך הולך ומלמד עליו זכות (היינו, אפילו כאשר בגלוי לא רואים בו ענין של זכות, הרי הוא מתייגע ללמד עליו זכות). והנה, מובן וגם פשוט שכל עניני לימוד זכות הנ"ל צריכים להיות ביחס לכל אדם, מלבד בנוגע לעצמו! כי – כאשר האדם יתחיל ללמד זכות על עצמו [שמחה שיצרו מתאוהו כו'] – הרי זה מפני שכן בראו הקב"ה, ומה שאינו יכול לכבוש את יצרו – הרי זה מפני ש"יצרו בוער כתנור כו", וכיו"ב], מי יודע לאיזה מצב עלול הוא להגיע! אלא בנוגע לעצמו – צריך להיות ענין של "משפט" (גבורה ודין), וזוהי בחי' גבורה דבינה – ההתבוננות בשכלו ומחשבתו לעשות "משפט" בנוגע לעצמו, ע"ש.

(5) עיין גם לעיל סימן ח. לקמן סימן קמב.
(6) יצחק בחי' גבורה: כמ"ש (בראשית לא, מב) "ופחד יצחק הי' לי". ראה פרדס שער (כג) הכינויים פרק ד. מאמרי אדמו"ר הזקן פרשיות התורה חלק ב עמוד תקפ, ובהנסמן שם.
(7) ראה לקוטי תורה פרשת ואתחנן ה, א ואילך.
(8) ראה לקוטי לוי יצחק הערות לזהר בראשית עמוד קלב וז"ל: יעקב מתייחס לאברהם ביחוד, שהוא לו לבן ואברהם לו לאב כמ"ש (בראשית כו, כד) אלקי אברהם אביך ואלקי יצחק, שעל אברהם – חסד, אמר אביך, דיעקב – תפארת, ולא על יצחק גבורה, כי תפארת נוטה ומתייחס לחסד, כי פעולת התפארת הוא לרחם כמו פעולת החסד, וכתוב (ישעי' כט, כב) ליעקב אשר פדה את אברהם, ע"כ יעקב תפארת הנוטה ושייך לחסד.
וראה גם לקמן סימן עט. קטז. קכג. ר. ראה בהערה 21.
(9) שמות לד פסוקים ו. ז. בהי"ג מדות הרחמים כתיב "ורב חסד ואמת נצר חסד" (אמת שהוא דין ומשפט באמצע).

בראשית ו, יד – עשה לך תבת עצי גפר קנים תעשה את התבה וכפרת אותה מבית ומחוץ בכופר

סב

ביאור, ד"גפר" הוא בחי' גבורות, "כפר" בחי' חסדים, וזהו "מבית ומחוץ בכפר", כי גבורות צ"ל בין ב' בחי' חסדים כדי שיתמתקו

וכפרת אותה מבית ומחוץ בכופר. כופר שהוא לטיח על התיבה להגן עלי', וזהו בחי' חסד. התיבה עצמה מעצי גפר היא בחי' גבורות¹, אעא דקרדו².

ג-פר³, כי יש ג' מיני' גבורות, ג' חלוקות דהלויים,

(1) ראה גם לקוטי לוי יצחק הערות לזהר שמות-דברים עמוד מ' וז"ל: "קו השמאל בכלל בחי' גבורות, בינה גבורה" גימטריא גפר"ר ע"ש. (2) לשון התרגום "עשה לך תבת עצי גפר", עבד לך תיבותא דאעין דקדדום. (בזהר פרשת נח דף סג ע"א מובא הלשון "טורי דקרדו", ובלקוטי לוי יצחק הערות לזהר בראשית עמוד כה, מפרש וז"ל טורי קרדו הם הרי חשן או הרי אררט כמ"ש בדרך אמת (בזהר שם)... אררט הוא לווטותא כמ"ש בזה"ק פרשת פנחס דף רנח ע"ב ע"ש, והוא מלשון ארור ע"ש).

(3) פירוש: תיבת "גפר" הוא נוט' "ג-פר" ג' מיני פ"ר, ותיבת פ"ר מרמז על גבורות, וכידוע שהוא בגי' אותיות "מנצפך" (עיין לעיל סימן א הערה 2, לקמן סימן עה הערה 17) והיינו ג' מיני גבורות. ראה הערה 4.

(4) ראה לקמן סימן קצו. תורת מנחם התועדויות ה'תשמ"ג חלק ג עמוד 1609. וז"ל: מהו הענין דג' גבורות (גבורה דמלכות, גבורה דו"א, וגבורה דבינה) בעבודת האדם?

הביאור בהערות אאמו"ר:

מבואר בכ"מ כפי' הכתוב "משפט וצדקה ביעקב אתה עשית", "משפט" לפני "צדקה" – שלכל לראש צריך האדם לשפוט את עצמו (לפי מעשיו ועבודתו כו') כמה מגיע לו מכל רכושו, וע"י "משפט" זה מגיע למסקנא שחלק גדול מרכושו אינו מגיע לו, ולכן נותן זאת לצדקה.

דוגמא פשוטה ל"משפט" המביא לצדקה – המבואר באגה"ק (סט"ז) שכאשר "העני צריך לחם לפי הטף ועצים וכסות בקרה וכה"ג, כל דברים אלו קודמין לכל מלבושי כבוד וזבח משפחה בשר ודגים וכל מטעמים . . שאינן חיי נפש ממש", וכפי שמסיים שם ש"זהו עפ"י שורת הדין גמור", וכתוצאה מ"משפט" זה – נותן הוא לצדקה את כל עניני המותרות ביחס לחיי נפש ממש.

ועפ"י מובן ענינים של כל ג' הבחי' דגבורה (גבורה דמלכות, גבורה דו"א, וגבורה דבינה) – בעבודת האדם:

ענין ה"משפט" (דין וגבורה) בשייכות אל המעשה בפועל ממש – הרי זה בחי' "דינא דמלכות", כי ספירת המלכות ענינה – מעשה בפועל. ענין ה"משפט" בשייכות למדות שבלב – הוא בחי' גבורה דו"א.

יד, י – ופרעה הקריב וישאו בני ישראל את עיניהם והנה מצרים נסע אחריהם וייראו מאד ויצעקו בני ישראל אל ה'

סב. לימוד מפרשת בשלח, שהגלות עצמה גורמת העלי' של הגאולה, וכל רגע בגלות אינו רגע של גלות, אלא רגע של הכנה לגאולה

כט... הגאולה ממצרים בפועל – היא בפרשת בא, שבה נאמר "בעצם היום הזה יצאו גו' מארץ מצרים".
ולפנ"ז באה התחלת הגאולה – בפרשת וארא², שבה מסופר אודות המכות, והרי כשהתחילו המכות בטלה עבודה מאבותינו במצרים³. ועוד לפנ"ז – בתחילת הפרשה – נאמר⁴ "לכן אמור לבני ישראל אני הוי'", שזוהי ההודעה (וההתחלה) על הגילוי דשם הוי' דלעילא⁵, שקשור עם הגאולה מגלות מצרים⁶, שהיא גם ההתחלה להגאולה האמיתית והשלימה, עלי' נאמר⁷ "כימי צאתך מארץ מצרים וגו'".

ולאח"ז באה פרשת בשלח – שבה עומדים עתה: התחלת הפרשה היא: "ויהי בשלח פרעה את העם". ומבואר בזה בתורה אור⁸, שפרעה "הי' משלח פארות וענפים ועושי פרי למעלה את העם שע"י גלותם במצרים והשתעבדותם בהם גרמו שנתעלו בחי' ניצוצי אלקים שנפלו שמה בשבירת הכלים, והוא הוא בחי' כח הצומח להצמיח ישועות ישראל, כמו"ש⁹ ופרעה הקריב, ואמרו רז"ל¹⁰ שהקריב את לבם של ישראל לאביהם שבשמים".
וע"ד שבגשמיות שלח פרעה עם בני' זבחים ועולות להקריב לה' [כפי שאמר לו משה רבינו "גם אתה תתן בידינו זבחים ועולות ועשינו לה' אלקינו"¹¹, וכן הי' בפועל¹²], כך גם בפנימיות הענינים – ששלח עמהם את ניצוצות הקדושה שהיו במצרים, שלקחום בני' עמהם בצאתם ממצרים.
ל. וידעת ענין זה (שהגלות עצמה גורמת העלי' של

הגאולה) פועלת שיהי' קל יותר כשנמצאים עדיין בגלות: לא זו בלבד שיודעים שבודאי יצאו מהגלות, אלא יתירה מזה – שיודעים שכל רגע שנמצאים במעמד ומצב של גלות, מהוה **הכנה והכשרה** ליציאה מן הגלות אל הגאולה. ובמילא, מסתכלים על כל רגע **בגלות** – לא כמו רגע בגלות, אלא כמו רגע של **הכנה לגאולה**.

וההסברה בזה – שבכל פעולה שיהודי עושה בכל יום ויום במשך שהותו בגלות, ה"ה מאיר עוד חלק בעוה"ז הגשמי והחומרי, ובמילא ה"ה מברר ומזכך עוד חלק בעוה"ז הגשמי והחומרי, עוד חלק מקליפת נוגה כו', שע"י פועלים את תכלית השלימות של ימות המשיח שהוא גילוי אוא"ס ב"ה בעוה"ז הגשמי, כמבואר בארוכה בתניא¹³. וכיון שכן, הרי מובן שצריכים להסתכל על כל רגע שבו מוכרחים עדיין להיות בגלות – לא כמו רגע של גלות, אלא כמו רגע של **הכנה והקדמה לגאולה**. ואז, **נקל יותר** להתמודד עם קשיי הגלות ולעבוד עבודתו כדבעי.

זאת ועוד – שהעבודה היא באופן שהאדם מרגיש את עצמו ל"בן חורין" ("ער איז שוין ניט אין גלות"), והיינו, **שהנשמה** היא במעמד ומצב של **חירות**, ועבודתו בגלות היא כמו "בן חורין" שצריך להוציא מישהו אחר שנמצא עדיין בשבי'.

וענין זה מתבטא באמונה בביאת המשיח שיבוא בכל יום¹⁴ – לא אמונה בדרך מקיף, אלא אמונה שחודרת בכל כחות נפשו בדרך פנימי, ואמונה זו גופא מוציאה אותו מהגבלות של הגלות, ובמילא יכול לעבוד עבודתו מבלי להתחשב בהמצרים וגבולים שמצד הגלות.

– וזהו הביאור בפתגם המקובל בשם הבעש"ט¹⁵, שכל אחד מישראל יכול לחצות נהר ע"ג מטפחת ("דורכשווימען אַ טייך מיט אַ פאַטשיילע"), אלא שצריך להאמין בזה. והיינו, שכאשר האמונה היא (לא בדרך מקיף, אלא) בדרך **פנימי**, מעמידה היא את האדם כולו, בכל רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו, במעמד ומצב שלה (של האמונה), ואז, לא יפלא שהוא **מושל על הטבע**, כיון ש**מציאותו היא למעלה מהטבע**, וכל מציאות הטבע לא נבראה אלא **בשבילו**, כמארז"ל¹⁶ "בראשית, בשביל ישראל שנקראו ראשית", וכיון שהענין ד"נקראו ראשית" הוא אצלו **בגילוי**, פועל הוא כל מה שצריך לפעול באין מפריע.

(1) יב, מא.

(2) מושא"כ בפרשה שלפנ"ז – שסיומה וחזרתה בקושי השעבוד עד לטענת משה רבינו "למה הרעות לעם הזה" (ה, כב).

(3) ראה הנסמן בשיחת ש"פ וארא בתורת מנחם התוועדויות חלק יו"ד ע' 322 ואילך הערה 27 (שם ע' 325).

(4) 1, 1.

(5) ראה אוה"ת וארא ע' קכז.

(6) מיכה ז, טו.

(7) ראה סה"מ תש"ח ע' 164.

(8) פרשתנו (בשלח) סא, ג.

(9) יד, יו"ד.

(10) ראה שמו"ר פכ"א, ה.

(11) בא יו"ד, כה.

(12) ראה פרש"י שם יב, לא.

(13) פל"ז.

(14) ראה אגרות קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ב ע' רלג ואילך.

(15) ראה בהנעתק בס' בעש"ט עה"ת ח"א פ' לך בהגהת מקור מים חיים אות מב. וראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ח ס"ע 242. מכתב כ"ה ניסן שנה זו (אגרות קודש ח"ח ע' שנג).

(16) פרש"י בראשית א, א – מויק"ר פל"ו, ד.

• יום ראשון ד' שבט •

יִזְוֶהוּ כִּד שְׁלַח פְּרַעַה יֵת עֲמָא וְלֹא דִבְרִנּוֹן
יִי אֲרַח אֲרַעָא פִּלְשְׁתָּאִי אַרְי קִרְיָא הוּא אַרְי
אָמַר יִי דִילְמָא יִזְוֶעוֹן עֲמָא בְּמַחְזִיחוֹן קִרְבָּא
וּיְתוּבוֹן לְמַצְרִים:

יג (יז) וַיְהִי בִשְׁלַח פְּרַעַה אֶת־הָעָם וְלֹא־נָחַם אֱלֹהִים
דֶּרֶךְ אֲרָץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרוֹב הוּא כִּי אָמַר אֱלֹהִים
פֶּן־יִנָּחֵם הָעָם בְּרֹאֲתָם מִלַּחְמָה וְשָׁבוּ מִצְרַיִם:

רש"י: וַיְהִי בִשְׁלַח פְּרַעַה וְגו' וְלֹא נָחַם • וְלֹא נָחַם, כְּמוֹ: (שמות לב) "לֹךְ נָחַם אֶת הָעָם", (משלי ו) "בְּהִתְהַלֵּךְךָ תִּנָּחֵם אוֹתָךְ". כִּי קָרוֹב הוּא • וְנוֹחַ לְשׁוֹב בְּאוֹתוֹ הַדֶּרֶךְ לְמַצְרִים, וּמִדְּרָשִׁי אֲגָדָה יֵשׁ הֲרֵבָה. בְּרֹאֲתָם מִלַּחְמָה • כְּגוֹן מִלַּחְמַת (במדבר יד) "וַיִּרְדּוּ הָעָמְלָקִי וְהַכְּנַעֲנִי וְגו'", (מכילתא) אִם הִלְכוּ דֶּרֶךְ יֵשׁר הָיוּ חוֹזְרִים. וְכֵּן, אִם כְּשֶׁהִקִּיפָם דֶּרֶךְ מִצְרָם, אָמְרוּ: "נִתְּנָה רֹאשׁ וְנִשְׁוֹכָה מִצְרַיִמָּה", אִם הוֹלִיכֶם בַּפְּשׁוּטָה עַל־אֲחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה. (לפי סֵדֶר הַכְּתוּב נִרְאֶה הַרְשִׁימוֹת מִהַפְּכִים וְעַיִן בְּרַבִּי אֱלִיהוּ מִזְרְחִי, וּבְגִיור אֲרִיָּה וּבְרַבִּי מְרִדְכִי יִפָּה יֵשׁוּב נִכּוֹן עַל זֶה). פֶּן יִנָּחֵם • יִחְשְׁבוּ מִחֻשְׁבָּה עַל שְׂעִיצָאוֹ וְיִתְּנוּ לֵב לְשׁוֹב.

(יח) וַיִּפְּסֹב אֱלֹהִים אֶת־הָעָם דֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר יַם־סוּף
וַחֲמִשִּׁים עָלוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֲרָץ מִצְרַיִם:

רש"י: וַיִּפְּסֹב • הִסִּיכֶם מִן הַדֶּרֶךְ הַפְּשׁוּטָה לְדֶרֶךְ הָעֲקוּמָה. יַם סוּף • כְּמוֹ לִים סוּף. וְסוּף הוּא לְשׁוֹן אָגֶם שְׁגָדִילִים בּוֹ קָנִים, כְּמוֹ: "וַתֵּשֶׂם בְּסוּף", "קָנָה וְסוּף קָמְלוֹ". וַחֲמִשִּׁים • אֵין חֲמוּשִׁים אֶלָּא מְזִינִים (לפי

רש"י כפשוטו – מהדורות לשם

פֶּן יִנָּחֵם. 'נִיחָם' הוּא לְשׁוֹן 'חֲרָטָה', וּכְלוּמָר: פֶּן יִחְשְׁבוּ מִחֻשְׁבָּה שֶׁל חֲרָטָה עַל שְׂעִיצָאוֹ מִמִּצְרַיִם, וְיִתְּנוּ לֵב לְשׁוֹב: תורה יח

(יח) וַיִּפְּסֹב. אֵין זֶה לְשׁוֹן סִיבּוּב גָּמוּר, שֶׁמִּסְבֵּב וּמְקִיף עַד שְׁחוּזָר לְמָקוֹם שֶׁהִתְחִיל בּוֹ, אֶלָּא הוּא לְשׁוֹן הֶסְבָּה וְהִטָּה, וּכְלוּמָר: הִסִּיכֶם אוֹתָם מִן הַדֶּרֶךְ הַפְּשׁוּטָה לְדֶרֶךְ הָעֲקוּמָה (באמ"ח):

יַם סוּף. מִשְׁמְעוּ כְּמוֹ 'לִים סוּף'. וּכְלוּמָר, בְּדֶרֶךְ הַמִּדְבָּר הַמוֹלִיכָה לִים סוּף. וְהָיָה זֶה מִקְרָא קֶצֶר, שֶׁהִסְתִּיר בּוֹ אֶת הַלֵּמ"ד [וּכְדוּגְמָתוֹ (בראשית לג, יח) 'וַיָּבֹא יַעֲקֹב... עִיר שְׂכֵם', כְּמוֹ 'לְעִיר שְׂכֵם']. וְ'סוּף' הוּא לְשׁוֹן אָגֶם – 'סוּף' בְּלִשׁוֹן הַמִּקְרָא מִשְׁמְעוּ כְּמוֹ 'אָגֶם' בְּלִשׁוֹן חֻקִּים, וְהוּא מָקוֹם שָׁבוּ הַאֲדָמָה לְחָה בְּיוֹתֵר, וְנִקְרָא בֵּן עַל־שֵׁם שְׁגָדִילִים בּוֹ צִמְחֵי נָחַל וּבִיצָה, כְּגוֹן קָנִים וְסוּף, כְּמוֹ שְׁמִצְיָנוּ: 'וַתֵּשֶׂם בְּסוּף' עַל שִׁפְתֵי הַיָּאֵר' (לעיל ב, א) [וּיִכְבֹּד הַטְּמִינָה אֶת בְּנֵיהּ מִשָּׁה עַל גְּדוֹת הַיָּאֹר, בְּתוֹךְ קָנֵי הַסוּף הַגְּדִילִים שָׁם]; וְכֵן 'קָנָה וְסוּף קָמְלוֹ' (ישעיה טו, י) [צִמְחֵי הַקָּנָה וְהַסוּף הַגְּדִילִים עַל גְּדוֹת הַנָּחַל

בְּרֹאֲתָם מִלַּחְמָה וְשָׁבוּ מִצְרַיִם. וְאֲכֵן כִּף מִצְאָנוּ, שֶׁמִּתּוֹךְ פָּחַד הַמִּלְחָמוֹת הָיוּ יִשְׂרָאֵל מִבְּקָשִׁים לְחַזֹּר לְמִצְרַיִם, כְּגוֹן לְאַחֵר מִלַּחְמַת הָעָמְלָקִי וְהַכְּנַעֲנִי (ראה במדבר כא, אִיד. וּבְרִשִׁי שם), שְׁאֵזוּ בְּקִשׁוֹ לְשׁוֹב מִצְרַיִם, וּבְכֹר חֲזָרוּ לְאַחֲרֵיהֶם שְׁמוֹנֶה מִסְעוֹת עַד שֶׁרָּדְפוּ אַחֲרֵיהֶם בְּנֵי לֵוִי וְהַחֲזִירוּם (ירושלמי יומא פ"א ד"א, וְהִבֵּאוּ רִשִׁי דְּבָרִים ג', ר"ז), וְאִם הִלְכוּ דֶּרֶךְ יֵשׁר וְקָרוֹב הָיָה בְּנִקְלָה הָיוּ חוֹזְרִים, כִּי הֵלֵא הַדְּבָרִים קֵל וְחוּמָר: וְכֵּן אִם כְּשֶׁהִקִּיפָם וְסִיבְּבָם בְּדֶרֶךְ מְעוּקָם וְאֲרוּף, אִף־עַל־פִּי־כֵן כְּשֶׁעָמְדוּ סְמוּךְ לְכַנִּיסָתָם לְאַרְץ, וְשָׁמְעוּ אֶת דְּבָרֵי הַמְּרַגְּלִים לֹא נִכְלָה לְעֲלּוֹת אֶל הָעָם כִּי חִזַּק הוּא מִמֶּנּוּ, בְּקִשׁוֹ לְחַזֹּר לְמִצְרַיִם וְאָמְרוּ 'נִתְּנָה רֹאשׁ וְנִשְׁוֹכָה מִצְרַיִמָּה' (במדבר יד, יד) [נִשְׁשִׁים עֲלִינוּ רֹאשׁ וּמִנְהִיג וְנִשְׁוֹב לְמִצְרַיִם], עַל אִף שֶׁהַדֶּרֶךְ אֲרוּכָה וְקֹשֶׁה, הֵלֵא אִם הוֹלִיכֶם בְּדֶרֶךְ הַפְּשׁוּטָה וְהַקְּרוּבָה עַל אֲחַת כַּמָּה וְכַמָּה שָׁהִיו מִבְּקָשִׁים לְשׁוֹב לְאַרְץ מִצְרַיִם. לְפִיכָּה לֹא הוֹלִיכֶם דֶּרֶךְ אֲרָץ פְּלִשְׁתִּים (כ"ב ע"י גִּירֶסֶת ר"ש אֶלְבָּכִי):

(יז) וַיְהִי בִשְׁלַח פְּרַעַה, וְלֹא נָחַם. 'נָחַם' הִיא תִּיבָה מְקוּצָרָה שֶׁפִּירוּשָׁה 'נָחַם אוֹתָם'. וּכְלוּמָר: 'וְלֹא נָחַם אֱלֹהִים דֶּרֶךְ אֲרָץ פְּלִשְׁתִּים'. שָׁבוּ 'נִחָה' הוּא לְשׁוֹן 'הִנְחָה', כְּמוֹ 'לֹךְ נָחַם אֶת הָעָם' (לעמ' לב, לד) [מִאֲמַר ד' לְמַשָּׁה לְאַחֵר חֲטָא הָעָל: מַעֲתָה לֹא אֵלַי אֲנִי לְפָנֶיכֶם, אֶלָּא לָךְ אֲתָה וְהִנְחָה אֶת הָעָם, וּמִלְאֲכִי יִלָּךְ לְפָנֶיךָ]. וְכֵן: 'בְּהִתְהַלֵּךְךָ תִּנָּחֵם אוֹתָךְ' (משלי ו, כב) [הַכְּתוּב מְדַבֵּר בְּשִׁבְחַת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר הִיא מְנַהִיגָה אֶת הָאָדָם וּמְדִירָכָה אוֹתוֹ בְּכָל אֲשֶׁר יִלָּךְ] (ה"ח):

כִּי קָרוֹב הוּא. וְנוֹחַ לְשׁוֹב בְּאוֹתוֹ הַדֶּרֶךְ לְמִצְרַיִם, וּלְפִיכָּה יֵשׁ לְחִשּׁוֹשׁ פֶּן יִנָּחֵם הָעָם וְגו' וּכְפִי שֶׁהַכְּתוּב מְפָרֵשׁ וְהוֹלֵךְ (רא"ם). וּבְמִדְרָשִׁי אֲגָדָה יֵשׁ הֲרֵבָה טַעְמִים נוספים עַל כִּף שֶׁלֹּא הוֹלִיכֶם דֶּרֶךְ אֲרָץ פְּלִשְׁתִּים, וְכוּלָם נִדְרָשִׁים בְּלִשׁוֹן 'כִּי קָרוֹב הוּא' [כְּגוֹן: 'כִּי קָרוֹבָה הִיא עֲדִיין אוֹתָהּ שְׁבוּעָה שְׁנִשְׁבַּע אֲבָרְהָם אֲבִינוּ לְאַבְרָמָלְךָ מִלֶּךְ פְּלִשְׁתִּים' אִם תִּשְׁקֹר לִי וּלְנִינִי וּלְנִכְדִּי וְגו' וְעֲדִיין נְכָדוֹ שֶׁל אֲבִימֶלֶךְ הָיָה קָיָם], וְלֹא הִגִּיעָה שְׁעָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל לְכַבּוֹשׁ אֲרָצוֹ מִיָּדוֹ (מכילתא ויהי בשלח פתחתא):

שְׁהִסְבֵּתָן בַּמִּדְבָּר, גֵּרַם לָהֶם שְׁעָלוּ חֲמוּשִׁים, שְׁאֵלוּ הָיָה דֶּרֶךְ יָשׁוּב לֹא הָיוּ מִחֲמָשִׁים לָהֶם כָּל מֵה שְׁצָרִיכִים, אֲלֹא כְּאֵדָם שְׁעוֹבֵר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם וּבִדְעָתוֹ לִקְנוֹת שֵׁם מֵה שְׁיִצְטָרֵךְ, אָבָל כִּשְׁהוּא פּוֹרֵשׁ לַמִּדְבָּר, צָרִיךְ לְזַמֵּן כָּל הַצָּרָה. וְכֵתוּב זֶה לֹא נִכְתָּב כִּי אִם לְסַבֵּר אֶת הָאֵזֶן, שֶׁלֹּא תִתְמַה: בְּמִלְחָמָה עִמָּלֶךְ וּבְמִלְחָמָה סִיחוּן וְעוֹג וּמִדָּן, מֵהִיכָן הָיוּ לָהֶם כָּלֵי זִינִי, שֶׁהֵכִי יִשְׂרָאֵל בַּחֶרֶב? בְּרַשִׁי יִשָּׁן) וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (יְהוֹשֻׁעַ א) "וְאַתֶּם תַּעֲבֹרוּ חֲמוּשִׁים", וְכֵן תִּגָּס אֲוִינָקְלוּס: מִזְרִיזִין, כְּמוֹ: (בְּרַאשִׁית יד) "וַיִּרְקֶה אֶת חֲנִיכָיו", וְזִרְיָו. דְּבַר אַחֵר: חֲמוּשִׁים, אָחָד מִחֲמָשָׁה יֵצְאוּ וְאַרְבָּעָה חֲלָקִים מֵתוֹ בְּשִׁלְשֵׁת יָמֵי אַפְלָה.

(יט) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־עֲצָמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ בִּי הַשֶּׁבַע
הַשְּׂבִיעִי אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פֶּקֶד פֶּקֶד אֱלֹהִים
אֶתְכֶם וְהַעֲלִיתֶם אֶת־עֲצָמֹתַי מִזֶּה אֶתְכֶם:

כ"א • הַשֶּׁבַע הַשְּׂבִיעִי • הַשְּׂבִיעִים שֶׁיִּשְׁבִּיעוּ לְבִנְיָהֶם (מְכִילֵתָא). וְלָמָּה לֹא הַשְּׂבִיעִי לְבָנָיו שִׁישְׁאוּהוּ לְאַרְץ כְּנָעַן מִיָּד, כְּמוֹ שֶׁהַשְּׂבִיעִי יַעֲקֹב? אָמֵר יוֹסֵף: אֲנִי שָׁלִיט הָיִיתִי בְּמִצְרַיִם וְהָיָה סֶפֶק בְּיָדִי לַעֲשׂוֹת, אָבָל בְּנֵי, לֹא יִנְיָחוּם מִצְרַיִם לַעֲשׂוֹת. לָכֵף הַשְּׂבִיעִים לְכַשִּׁיגָּאֵלוֹ וְיִצְאוּ מִשָּׁם, שִׁישְׁאוּהוּ (סוֹטָה יב) • וְהַעֲלִיתֶם אֶת עֲצָמֹתַי מִזֶּה אֶתְכֶם • לְאַחֲיוֹ הַשְּׂבִיעִי כֵּן. לְמַדְנוּ שֶׁאֵף עֲצָמוֹת כָּל הַשְּׂבִיעִים הָעָלוּ עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶתְכֶם".

(כ) וַיִּסְעוּ מִסֹּפֶת וַיַּחֲנוּ בְּאֶתֶם בְּקֶצֶה הַמִּדְבָּר:

כ"ב • וַיִּסְעוּ מִסֹּפֶת • בַּיּוֹם הַשְּׁנִי, שֶׁהָיָה בְּרֵאשׁוֹן בָּאוּ מִרְעַמְסֵס לְסִכּוֹת.

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

שִׁישְׁבִיעוּ גַם הֵם לְבִנְיָהֶם, אֲחֵרֵיהֶם, לְהַעֲלוֹת אֶת עֲצָמוֹתָיו כִּשְׁיִצְאוֹ מִמִּצְרַיִם. וְלָמָּה דָּחָה אֶת הַעֲלָתוֹ כָּל־כֵּף וְלֹא הַשְּׂבִיעִי אֶת בְּנָיו שִׁישְׁאוּהוּ לְאַרְץ כְּנָעַן מִיָּד לְאַחֵר מוֹתוֹ, כְּמוֹ שֶׁהַשְּׂבִיעִי יַעֲקֹב אֶת יוֹסֵף וְהַעֲלוּהוּ לְאַרְץ כְּנָעַן מִיָּד (רֹאה בְּרַאשִׁית מו כט)? אֲלֹא כֵּף אָמֵר יוֹסֵף: 'אֵינָה דוֹמָה יְכוּלֶּת שְׁלִי לִיכָלְתָם שֶׁל בְּנֵי, אֲנִי שָׁלִיט הָיִיתִי בְּמִצְרַיִם וְהָיָה סִפְק בְּיָדִי (דִּי כח וְרִשׁוֹת) לַעֲשׂוֹת זֹאת וְלִקְיִים אֶת צְוֹאֵת אָבִי, אָבָל בְּנֵי, אִם יִרְצוּ לְהַעֲלוֹתִי לְאַרְץ כְּנָעַן לֹא יִנְיָחוּם מִצְרַיִם לַעֲשׂוֹת כֵּן, לָכֵף הַשְּׂבִיעִים רַק לְכַשִּׁיגָּאֵלוֹ וְיִצְאוּ מִשָּׁם, שֶׁאֵז יִשְׁאוּהוּ וְיַעֲלוּהוּ עִמָּהֶם (רֹא'ס):

וְהַעֲלִיתֶם אֶת עֲצָמוֹתַי מִזֶּה אֶתְכֶם. לְאַחֲיוֹ הַשְּׂבִיעִי כֵּן, שֶׁכֵּן נֶאֱמַר כָּאֵן 'אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כְּלֹמֵר בְּנֵי יַעֲקֹב אָבִיו. וְכִיִּצַּד אָמֵר לָהֶם 'אֶתְכֶם, וְהָרִי הֵם לֹא יִהְיוּ עוֹד בְּחַיִּים כְּדִי לְהַעֲלוֹתוֹ? אֲלֹא מִכָּאֵן לְמַדְנוּ שֶׁאֵף עֲצָמוֹת כָּל הַשְּׂבִיעִים הָעָלוּ יִשְׂרָאֵל עִמָּהֶם בְּצִאתָם מִמִּצְרַיִם, וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר 'אֶתְכֶם', לְפִי שֶׁגַּם הֵם עָלוּ 'אֶתוֹ' (מְכִילֵתָא) (רֹא'ס): תוֹרָה כ

(כ) וַיִּסְעוּ מִסֹּפֶת וַיַּחֲנוּ בְּאֶתֶם. הַמִּסָּע

בְּרַשִׁי יִשָּׁן), וּמִצִּינוּ עוֹד בְּמִקְרָא לְשׁוֹן 'חֲמוּשִׁים' בְּמִשְׁמַעוֹת הַגִּירָת כָּלִי מִלְחָמָה, כִּי כֵן הוּא אוֹמֵר (יְהוֹשֻׁעַ א, ד) 'וְאַתֶּם תַּעֲבֹרוּ חֲמוּשִׁים' לְפָנֵי אֲחֵיכֶם כָּל גְּבוּרֵי הַחֵיל, וְגַר [מִדְּבָרֵי יְהוֹשֻׁעַ אֵל בְּנֵי הַשְּׂבִיעִים שֶׁנֶּחֱלוּ אֶת חֲלָקֶם מִמִּצְרַיִם לִירְדוֹן, כְּנֶגֶד הַתְּחִיבּוּתָם לְבֹא לְעִזְרַת אֲחֵיהֶם בְּמִלְחָמָה מִמַּעֲרָב לִירְדוֹן], וְכֵן תִּרְגְּמוּ אוֹנְקְלוּס כָּאֵן: 'חֲמוּשִׁים' - 'מִזְרִיזִין', שִׁפִּירוּשׁוֹ: 'חֲמוּשִׁים כְּכָלִי מִלְחָמָה, וּכְמוֹ שֶׁתִּרְגְּמוּ 'וַיִּרְקֶה אֶת חֲנִיכָיו' (בְּרַאשִׁית יד, יד) 'וְזִרְיָו יֵת עוֹלְמוֹהִי' - חָגַר אֶת נַעֲרָיו כְּכָלִי מִלְחָמָה [בְּמִלְחָמָה הַמְּלָכִים] כִּשְׁכַּבְּשׁוּ אֶת סֻדּוֹם, וְעָרָף אֲבָרְהָם מִלְחָמָה עִם הַכּוֹכָשִׁים כְּדִי לְשַׁחֲרֵר אֶת לוֹט בֶּן אֲחִיו שֶׁנִּשְׁבָּה בִּידֵיהֶם]. דְּבַר אַחֵר דְּרָשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּלִשׁוֹן חֲמוּשִׁים - אָחָד מִחֲמָשָׁה (חֲמִישִׁית) מִמִּסְפֵּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יֵצְאוּ מִמִּצְרַיִם, וְאֵילוֹ שְׁאָר אַרְבָּעָה חֲלָקִים מֵתוֹ בְּמִצְרַיִם בְּשִׁלְשֵׁת יָמֵי אַפְלָה - בְּמִשְׁךְ שִׁלְשֵׁת הַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁל מִכַּת חוֹשֶׁף, לְפִי שֶׁהָיוּ רִשְׁעִים (רֹאה רִשִׁי לַעֲלִי י כב) (מְכִילֵתָא): תוֹרָה יט

(יט) הַשֶּׁבַע הַשְּׂבִיעִי. מִכְּפִילוֹת הַלְשׁוֹן דְּרָשׁוּ חֲכָמִים שֶׁהַשְּׂבִיעִים יוֹסֵף

נִשְׁבָּרוּ וְנִפְּלוּ, כִּי יִכְשׁוּ מִי הַנְּחָלִים], וְאֵף כָּאֵן הוּא קְרוִי 'יָם סוּף' עַל שֵׁם הַצְּמָחִים הָלְלוּ הַגְּדִלִים עַל שִׁפְתוֹ (לִיב וַעֲפִי רִשִׁי סוֹטָה יב):

וְחֲמוּשִׁים. אֵין 'חֲמוּשִׁים' אֲלֹא לְשׁוֹן מִזְוִינִים - חֲגוּרִים בְּכָלִי מִלְחָמָה (וְהַפְתּוֹב הַזֶּכִּיר זֹאת כָּאֵן, לְפִי שֶׁהִסְבֵּתָן בַּמִּדְבָּר הוּא אֲשֶׁר גֵּרַם לָהֶם שְׁעָלוּ חֲמוּשִׁים, שְׁאֵילוֹ הָיָה מוֹלִיכֵם דֶּרֶךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים שְׁהוּא דֶּרֶךְ יָשׁוּב, לֹא הָיוּ מִחוּמוּשִׁים לָהֶם כָּל מֵה שְׁצָרִיכִין, אֲלֹא כְּאֵדָם שְׁעוֹבֵר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם וּבִדְעָתוֹ לִקְנוֹת שֵׁם מֵה שְׁיִצְטָרֵךְ, אָבָל כִּשְׁהוּא פּוֹרֵשׁ מִן הַיָּשׁוּב וְיוֹצֵא לַמִּדְבָּר צָרִיךְ לְזַמֵּן לוֹ (לְהִכִּין לוֹ מִרְאֵשׁ) כָּל הַצּוֹרֶה, וְאַפִּילוֹ כָּלִי מִלְחָמָה. לָכֵן נֶאֱמַר כָּאֵן 'חֲמוּשִׁים', לֹמֵר שֶׁהָיוּ מִצְוִינִים כְּכָל הַדְּרוֹשׁ לְהִלָּכָה בַּמִּדְבָּר, וְכֵתוּב זֶה לֹא נִכְתָּב כִּי אִם לְשַׁבֵּר אֶת הָאוֹזֵן (לְהַסְבִּיר לְשׁוֹמְעִים), שֶׁלֹּא תִתְמַה בְּמִלְחָמָה עִמָּלֶךְ (לְהִלֵּךְ יו, ח) וּבְמִלְחָמָה סִיחוּן וְעוֹג (בְּמִדְבָּר כֹּא, כֹּא־לֹה) וּבְמִלְחָמָה מִדָּן (בְּמִדְבָּר לֹא), מֵהִיכָן הָיוּ לָהֶם כָּלִי זִינִי שֶׁהֵכִים יִשְׂרָאֵל בַּחֶרֶב; לָכֵף הַקְּדִים הַכְּתוּב וְהוֹדִיעֵךְ כָּאֵן שֶׁחֲמוּשִׁים הָיוּ בְּצִאתָם מִמִּצְרַיִם.

כא וַיִּי מְדַבֵּר קְדָמִיהוֹן בִּימָמָא בְּעִמּוּדָא
דְּעֵנְנָא לְדַבְּרוּתְהוֹן בְּאוּרְחָא וְלִילִיא
בְּעִמּוּדָא דְאַשְׁתָּא לְאַנְהָרָא לְהוֹן לְמִיזֵל
בִּימָמָא וּבְלִילִיא:

(כא) וַיְהִי הַלֵּךְ לַפְּנִיָּהֶם יוֹמָם בְּעִמּוּד עֲנָן לְנַחֲתָם
הַדֶּרֶךְ וְלִילָה בְּעִמּוּד אֵשׁ לְהַאִיר לָהֶם לָלֶכֶת יוֹמָם
וְלִילָה:

רש"י • לְנַחֲתָם הַדֶּרֶךְ • נְקוּד פֶּתַח, שֶׁהוּא כְּמוֹ לְהַנְחוֹתָם, כְּמוֹ (דְּבָרִים א) "לְרֹאוֹתְכֶם בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר תֵּלְכוּ בָּהּ" שֶׁהוּא כְּמוֹ לְהַרְאוֹתְכֶם. אֵף כֵּאֵן לְהַנְחוֹתָם עַל יְדֵי שְׁלִיחַ, וְיָמִי הוּא הַשְּׁלִיחַ? עִמּוּד הָעֲנָן, וְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בִּכְבוֹדוֹ מוֹלִיכֵם לַפְּנִיָּהֶם. וּמִכָּל מְקוֹם, אֵת עִמּוּד הָעֲנָן הָכִין לְהַנְחוֹתָם עַל יְדוֹ, שֶׁהָיָה עַל יְדֵי עִמּוּד הָעֲנָן הֵם הוֹלְכִים. עִמּוּד הָעֲנָן אֵינוֹ לְאוּרָה, אֲלָא לְהוֹרוֹתָם הַדֶּרֶךְ.

(כב) לֹא-יָמִישׁ עִמּוּד הָעֲנָן יוֹמָם וְעִמּוּד הָאֵשׁ לִילָה
לִפְנֵי הָעָם:

רש"י • לֹא יָמִישׁ • הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵת עִמּוּד הָעֲנָן יוֹמָם וְעִמּוּד הָאֵשׁ לִילָה. מַגִּיד שֶׁעִמּוּד הָעֲנָן מְשַׁלֵּם
לְעִמּוּד הָאֵשׁ, וְעִמּוּד הָאֵשׁ מְשַׁלֵּם לְעִמּוּד הָעֲנָן, (שְׁבַת כג) שֶׁעַד שֶׁלֹּא יִשְׁקַע זֶה, עוֹלָה זֶה.

א ומליל יי עם משה למימר:

יד (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

ב מליל עם בני ישראל ויתוכו וישרון קדם
פום חידתא בין מגדול ובין ימא קדם בעיל
צפון לקבלה תשרון על ימא:

(ב) דַּבֵּר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּשְׁבוּ וַיַּחֲנוּ לִפְנֵי פִי הַחַיֹּת
בֵּין מִגְדָּל וּבֵין הַיָּם לִפְנֵי בַּעַל צֶפֶן נִכְחוּ תַּחְנוּ
עַל-הֵימָם:

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

(כב) לֹא יָמִישׁ. לֹא יִסִּיר הַקְדוּשׁ-
בְּרוּךְ-הוּא אֵת עִמּוּד הָעֲנָן יוֹמָם,
וְלֹא יִסִּיר אֵת עִמּוּד הָאֵשׁ לִילָה
[וְלִכְפָּר נֶאֱמַר 'לֹא יָמִישׁ' (כְּמוֹ 'לֹא
יִסִּיר') לְפִי שֶׁהוּא מוֹסֵב עַל הַקִּבְ"ה,
וְאֵילּוּ הָיָה מוֹסֵב עַל עִמּוּד הָעֲנָן הָיָה
נֶאֱמַר 'לֹא יָמוּשׁ' (כְּמוֹ 'לֹא יִסִּיר')].
וְמֵה בֹא הַכְּתוּב לְהַשְׁמִיעֵנוּ, וְכִי לְמָה
תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שִׁיִּסִּירֵם הַקִּבְ"ה
אַחֵר שֶׁקֵּבַע אוֹתָם זֶה לַיּוֹם וְזֶה
לְלֵילָה? אֲלָא הַכְּתוּב מַגִּיד בְּזֶה, שֶׁגַּם
בְּשִׁהִיּוֹ מִתְחַלְּפִים בְּמִשְׁמְרוֹתֵיהֶם
(בְּסוּף הַיּוֹם אוֹ בְּסוּף הַלַּיְלָה), לֹא
הִסְתַּלַּק זֶה תִּיכָף בְּבִיאָתוֹ שֶׁל זֶה,
אֲלָא שֶׁעִמּוּד הָעֲנָן מְשַׁלֵּם לְעִמּוּד
הָאֵשׁ (נִכְנָס קִמְעָא בְּתוֹךְ זִמְנוֹ), וְרַק
אִזְּ הָיָה מִשׁ מִמְּקוֹמוֹ, וְעִמּוּד הָאֵשׁ
מְשַׁלֵּם לְעִמּוּד הָעֲנָן, שֶׁעַד שֶׁלֹּא
יִשְׁקַע זֶה – בְּשַׁעֲדֵיין לֹא שִׁקַּע זֶה,
כְּכָר הָיָה עוֹלָה זֶה [וְדֶרֶךְ חֲבִיבּוּת
הִיא, שֶׁלֹּא יְהִי נִדְמָה כִּי תִפְקִידֵם
עֲלֵיהֶם כְּמִשָּׂא וּמִצְפִּים לְהַפְטֵר מִמֶּנּוּ]
(ב"א: תורה א)

וְעִמּוּד הָאֵשׁ לְהַרְאוֹת לָכֶם בְּאִיּוֹ דֶּרֶךְ
תֵּלְכוּ], שֶׁהוּא כְּמוֹ 'לְהַרְאוֹתְכֶם',
וְאֵף כֵּאֵן הִרְיֵהוּ כְּמוֹ 'לְהַנְחוֹתָם'.
וְלִכְפָּר נֶאֱמַר 'לְנַחֲתָם' (כְּמוֹ
'לְהַנְחוֹתָם'), וְלֹא נֶאֱמַר 'לְנַחֲתָם'
בְּחִירִי"ק, מִשּׁוֹם שֶׁהִנְחָה אוֹתָם הַקִּבְ"ה
עַל-יְדֵי שְׁלִיחַ וְלֹא 'נִקְחָה' אוֹתָם
בְּעַצְמוֹ, וְיָמִי הוּא הַשְּׁלִיחַ – עִמּוּד
הָעֲנָן. וְלָכֵן נִכְוֵן לְשׁוֹן 'לְנַחֲתָם'
שֶׁמִּשְׁמַעוֹ 'מִפְעִיל' אַחֲרֵיהֶם, וְלֹא
'לְנַחֲתָם' שֶׁהוּא לְשׁוֹן 'פּוֹעֵל' בְּעַצְמוֹ,
וְאוּלָּם, אֵין הַכּוּוּנָה בְּזֶה שֶׁעִמּוּד הָעֲנָן
הוֹלֵךְ לְבָדּוֹ, כִּי בּוֹדֵאי הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-
הוּא בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ הָיָה מוֹלִיכֵם
לַפְּנִיָּהֶם, שֶׁהָיָה נֶאֱמַר כֵּאֵן 'וְהָיָה
לַפְּנִיָּהֶם' וְגו', וּמִכָּל מְקוֹם אֵת עִמּוּד
הָעֲנָן הָכִין וְקֵבַע 'לְהַנְחוֹתָם' עַל יְדוֹ,
שֶׁהָיָה עַל-יְדֵי עִמּוּד הָעֲנָן הֵם
הוֹלְכִים. וּמוֹסֵף רש"י: עִמּוּד הָעֲנָן
אֵינוֹ לְאוּרָה, אֲלָא רַק לְהוֹרוֹתָם
הַדֶּרֶךְ עַל-פִּי הַלִּיכָתוֹ, וְמֵה שֶׁנֶּאֱמַר
כֵּאֵן 'לְהַאִיר לָהֶם' מוֹסֵב עַל 'עִמּוּד
הָאֵשׁ' (לְשׁוֹן, נח"י: תורה כב

הָיָה הָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁנִי לִיצִיאָתָם
מִמִּצְרַיִם, שֶׁהָיָה בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן, מִיָּד
עִם צֵאתָם מִשָּׁם, בְּאוֹ מִרְעַמְסֵס
לְסֻכּוֹת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (לְעִיל יב, לו) 'וַיִּסְעוּ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִרְעַמְסֵס סִפְתָּה', שֶׁבְּאוֹ
לְסוּכּוֹת בְּדֶרֶךְ נִסַּ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם רש"י שם,
וּמִתּוֹךְ שֶׁלֹּא נֶאֱמַר שָׁם שֶׁהוֹסִיפוּ
וְהִגִּיעוּ אֵף לְאִיתָם, לְמַדְנוּ שֶׁנִּסְעִיעֵתָם
לְאִיתָם אֵינָה הַמִּשְׁפָּה הַנִּסַּ הַקּוֹדֵם, אֲלָא
מִסָּע בְּפָנֵי עַצְמוֹ הוּא שֶׁהָיָה בַּיּוֹם
הַמִּחְרָת, לְאַחֵר חֲנִיית לִילָה בֵּינֵתִיּוֹם
(משכ"ל: תורה כא

(כא) לְנַחֲתָם הַדֶּרֶךְ. לְהַנְהִיגֵם
בְּדֶרֶךְ. וְהַלְמ"ד שֶׁל 'לְנַחֲתָם' נְקוּד
פֶּתַח וְלֹא חִירִי"ק (לְנַחֲתָם) לְפִי
שֶׁהוּא כְּמוֹ 'לְהַנְחוֹתָם', אֲלָא
שֶׁלְּפָעִמִּים הַכְּתוּב מַחְסֵר אֵת הַה"א,
וְאִזְּ עוֹבֶרֶת הַפֶּתַח"ח אֶל הַלְמ"ד
שֶׁבְּרֹאשׁ הַתִּיבָה, כְּמוֹ שֶׁמִּצְיֵנוּ
דְּיוֹגְמָתוֹ: 'לְרֹאוֹתְכֶם בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר
תֵּלְכוּ בָּהּ' (דְּבָרִים א, לג) [מִדְּבָרֵי מֹשֶׁה
אֶל הָעָם: רָאוּ אֵת הַחֶסֶד אֲשֶׁר הַקִּבְ"ה
עוֹשֶׂה אִתְּכֶם, שֶׁשׁוּלַח עִמּוּד הָעֲנָן

רש"י וישובו • לאחוריהם, לצד מצרים היו מקרבין כל יום השלישי, כדי להטעות את פרעה, שיאמר: תועים הם בדרך, כמו שנאמר: "ואמר פרעה לבני ישראל וגו'". ויחנו לפני פי החירות • (מכילתא) הוא פיתם, ועכשו נקרא פי החירות, על שם שנעשו בני חורין. והם שני סלעים גבוהים זקופים, והגיא שביניהם קרוי פי הסלעים. לפני בעל צפון • (מכילתא) הוא נשאר מפל אלהי מצרים, כדי להטעותן שיאמרו קשה יראתן, ועליו פרש איוב: (איוב יב) "משגיא לגוים ויאבדם".

~ נקודות משיחות קודש ~ (ממכתב כ"ז ניסן תש"ח, אג"ק ח"ב אגרת שס – מוה"ר 'לקראת שבת')

איך היו בני ישראל נבוכים לפני פי החירות

וישובו ויחנו לפני פי החירות (יד, ב)

מה היו חירות הללו, לא היו משפעות אלא גדודיות, ולא היו תרסות אלא מקפות, ולא היו עגולות אלא מרבעות, ולא היו מעשה אדם אלא מעשה שמים, ועינים להם פתוחות (מכילתא) לפום ריהטא דברי המדרש תמוהים מאד, דלמאי נפק"מ כל הפרטים שבאבנים אלו? ויש לישב, שעל פי זה מבאר היטב מה שאמר פרעה, דמחמת זה שנמצאים לפני "פי החירות" לפיכך "נבוכים הם בארץ" (שם, ג) ואינם יכולים לברח. ושיעור הדברים כך הוא: לא היו משפעות – באם היו האבנים משפעות הרי היו יכולים לטפס עליהם ולברח, אלא גדודיות – שהיו ישרות, ואי אפשר היה לטפס עליהן. לא היו תרסות – לא היו האבנים פתוחות אפילו מעט (ראה ערוך ערך טרסות), דאז היו יכולין לברח ממקום הפתוח, אלא מקפות – שלא היה בהם שום פתח. לא היו עגולות – דבשני עמודים עגולים סמוכין זה אצל זה, הנה הרוצה לעבור ביניהם עליו לנתץ רק חלק הקצר ביותר שבעגול, אלא מרבעות – שנגעו זה בזה בכל עבים, וכדי לברח צריך לנתץ כל עבים. לא היו מעשה אדם – דאם בן אדם עשה פשיטא שאדם אחר יכול להרסם, אלא מעשה שמים. אף אם היו מעשה שמים – קשה, הרי אמרו חז"ל (ירושלמי, סוף מעשרות. נדרים פ"ג ה"ב. ועוד) "אין מרבע מששת ימי בראשית", ואם כן איך היו "מרבעות"? ועל זה מתרץ – עינים להם פתוחות – דשטח הסלע לא היה חלק לגמרי, אלא היו בו חורים כמין עינים, ובמילא לא היה רבועם שלם. וק"ל.

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

בזמן מכת בכורות [כמו שנאמר (לעיל יב, יב) 'ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים'. ושם ברש"י: של עץ נרקבת ושל מתכת נמסת ונתכת לארץ], וזאת כדי להטעותן, שיאמרו כי קשה יראתן, כלומר, כדי שיטעו המצרים ויאמרו כי האליל הזה חזק מהאחרים ומציל את עצמו מידו של הקב"ה, וכך זאת כדי שיתפתה לבם לרדוף אחרי בני ישראל ולהלחם עמם שם, בחשבם שהוא מסוגל להגן עליהם (ג"א). ועליו (על ענין זה) פירש איוב (יב, כג) 'משגיא לגוים ויאבדם' [הקב"ה מגדיל כחם של הגוים וגורם להם להתגאות בהצלחתם, ועל ידי זה הוא מאבדם] (מכ"א: תורה ג

ועכשיו (כאן) הוא נקרא דיוקא בשם הבלתי מפורסם 'פי החירות', כי יש בו רמז לשון 'חרות', על שם שנעשו שם ישראל בני חורין גמורים, על-ידי קריעת ים סוף שהיתה במקום ההוא (שע"א). והם שני סלעים גבוהים זקופים, והגיא (העמק) שביניהם קרוי 'פי הסלעים', לפי שהוא דומה לפה פתוח בין סלע אחד לשני, וזהו לשון 'פי החירות', לפי שהסלעים הללו דומים כמי שהגיא העמוק 'חרת' וחקק חריץ ביניהם (מהר"ק):

לפני בעל צפון. הוא שם של עבודה זרה, והוא היחיד שנשאר קיים מפל אלהי מצרים, בעוד שכולם נשחתו

יד (ב) וישובו ויחנו לפני פי החירות. עדיין לא חנו ישראל במקום ששמו 'פי החירות', וקרא הכתוב להליכה זו בלשון וישובו, משום פיתול הדרך, שעד עתה היו מתרחקים ממצרים, וכאן סובבו את הדרך לאחוריהם, כלומר לצד מצרים שמשם באו היו חוזרים ומקרבין (מתקרבין) כל אותו היום השלישי ליציאתם משם. והוא כדי להטעות את פרעה שיאמר: 'תועים הם בדרך', כמו שנאמר (על בני ישראל) נבכים הם בארץ וגו' (מ"א): ויחנו לפני פי החירות. עיקר שמו של מקום זה הוא 'פיתום', ורק מעטים קוראים לו 'פי החירות'.

(ג) וַאֲמַר פְּרַעְהַ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל נִבְכִּים הֵם בְּאַרְצָן סָנַר
עֲלֵיהֶם הַמִּדְבָּר:
ג וַיִּמַּר פְּרַעְהַ עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מַעֲרָבְלִין אֲנִין
בְּאַרְעָא אַחַד עֲלֵיהוֹן מִדְּבָרָא:

י"ז • וַאֲמַר פְּרַעְהַ • כְּשִׁישְׁמַע שְׁהֶם שָׁבִים לְאַחֲרֵיהֶם. לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל • עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְכֵן: "ה' יִלְחֶם לָכֶם", עֲלֵיכֶם, (בראשית כ) "אֲמַרְי לִי אַחִי הוּא", אֲמַרְי עָלַי. נִבְכִּים הֵם • כְּלוּאִים וּמִשְׁקָעִים, וּבִלְע"ז: שִׁירֵי"ר, כְּמוֹ: (תהלים פד) "בְּעֶמְקַ הַבְּכָא", (איוב כא) "מִבְּכֵי נְהֹרוֹת", (שם לח) "נִבְכֵי יָם". נִבְכִּים הֵם, כְּלוּאִים הֵם בַּמִּדְבָּר שְׁאִינָן יוֹדְעִין לְצַאת מִמָּוְנו וּלְהִיכָן יִלְכוּ.

(ד) וַחֲזַקְתִּי אֶת־לִבִּי פְּרַעְהַ וְרַדְף אַחֲרֵיהֶם וְאַפְכַּדְהָ
בַּפְּרַעְהַ וּבְכָל־חִילוֹ וַיִּדְעוּ מִצָּרִים כִּי־אֲנִי יְהוָה
וַיַּעֲשׂוּ־בִן:
ד וַאֲתַקֵּף יָת לִבָּא דְּפְרַעְהַ וְיִרְדֹּף בְּתַרְיָהוֹן
וַאֲתַקֵּר בַּפְּרַעְהַ וּבְכָל מִשְׁרִיתָהּ וַיִּדְעוּ
מִצָּרַי אֲרִי אֲנָא יְיָ וַעֲבָדוּ בִן:

י"ח • וַאֲפַכַּדְהָ בַּפְּרַעְהַ • כְּשֶׁהִקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוא מִתְנַקֵּם בְּרָשָׁעִים, שְׁמוֹ מִתְגַּדֵּל וּמִתְכַּבֵּד, וְכֵן הוּא אוֹמֵר:
(יחזקאל לח) "וְנִשְׁפָּטְתִּי אֹתוֹ וְגו'", וְאַחֵר כֵּן: "וְהִתְגַּדַּלְתִּי וְהִתְקַדַּשְׁתִּי וְנִוְדַעְתִּי וְגו'". וְאוֹמֵר: (תהלים עז) "שְׁמָה שֶׁבֶר רִשְׁפֵי קִשְׁתִּי", וְאַחֵר כֵּן: "נִוְדַע בִּיהוּדָה אֱלֹהִים". וְאוֹמֵר: (שם ט) "נִוְדַע ה' מִשְׁפָּט עֲשָׂה". בַּפְּרַעְהַ וּבְכָל חִילוֹ • הוּא הַתְּחִיל בַּעֲבָרָה, וּמִמָּוְנו הַתְּחִילָה הַפְּרַעְנוּת (מכילתא) • וַיַּעֲשׂוּ־בִן • לְהַגִּיד שִׁבְחָן שְׁשֻׁמְעוֹ לְקוֹל מִשָּׁה, וְלֹא אֲמָרוּ: הֵיאֵךְ נִתְקָרַב אֶל רוֹדְפֵינוּ, אֲנִי צָרִיכִים לְבָרַח, אֲלֹא אֲמָרוּ אֵין לָנוּ אֲלֹא דְבָרֵי בִן עֲמָרָם (מכילתא) •

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

(שם ט, יז) 'נודע ה' משפט עשה' [נודע הקב"ה לבריות כי שליט הוא, ומושל ונוקם לאויביו שהרי משפט עשה בהם (רש"י שם)]. ואף כאן: שמי יתכבד בעולם על ידי שאנקום בפרעה ובכל חילו (רא"ם, ב"ם):

בפרעה ובכל חילו. לא כלל הכתוב הכל בלשון אחד [כגון 'ואפכדה במצרים'], אלא פירט את 'פרעה' תחילה ואחריו 'כל חילו'; לפי שהוא התחיל בעבירה, כמו שנאמר (לעיל א, כב) 'ויצו פרעה לכל עמו לאמר כל הבן הילוד' וגו', ולפיכך ממונו התחילה הפורענות, שהוא יטבע תחילה בים ואחר כך יטבע כל חילו (וראה לעיל יב, כט) ובמילואים (שם) (מכילתא בשלח פ"א):

ויעשו בן. בא הכתוב להגיד שבחן של ישראל ששמעו לקול משה, ששבנו לאחריהם ולא אמרו 'היאך נתקרב אל רודפינו, הלא אנו צריכים לברוח מהם', אלא אמרו 'אין לנו אלא דברי בן עמרם' (משה בן עמרם) (מכילתא): תורה ה

הר"ק: תורה ד
(ד) ואפכדה בפרעה. אתפכד על ידי פרעה, כי כשהקדוש־ברוך־הוא מתנקם ברשעים, אזי שמו מתגדל ומתכבד, כלומר כבוד מלכותו מתפרסם בעולם. וכן הוא אומר (יחזקאל לח, כב) 'ונשפטי אתו בדבר ובדם... אש וגופרית אמטיר עליו' וגו' [הנביא מתאר את המפלה הגדולה שינחלו גוג מלך ארץ מגוג והעמים אשר אתו, כאשר יבואו להלחם על ישראל באחרית הימים], ואחר־כך נאמר שם 'והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי לעיני גוים רבים וידעו כי אני ה'; ועוד אומר הכתוב (תהלים עז, ד) 'שמה שבר רשפי קשתי' [הקב"ה שיבר את חצי קשתם של חיל סנחריב מלך אשור שבא להלחם על ירושלים], ואחר־כך נודע ונתפרסם כבוד שמו, כפי שהכתוב מקדים ואומר שעל ידי זה (שם פסוק ב) 'נודע ביהודה אלהים' [מתפרסם בישראל כבוד ה' וגבורתו]; ועוד אומר הכתוב

(ג) ואמר פרעה. כך הוא עתיד לומר כשישמע שהם שבים לאחריהם: לבני ישראל. פירושו כמו: על בני ישראל. וכן דרך הכתוב לפעמים לכתוב 'ל...' במקום 'על...', כגון: 'ה' ילחם לכם' (לקמן פסוק יד) – שפירושו: ילחם עליכם (בעבורכם). וכן: 'אמרי לי אחי הוא' (בראשית כ, יג) – שפירושו: אמרי עלי שאני אחיך. ואף כאן: ואמר פרעה אל עבדיו, על אודות בני ישראל, שהם נבוכים במדבר: נבכים הם. כלומר כלואים הם במדבר ומשוקעים בו מבלי למצוא דרך נכונה, ובלע"ז שירי"ר, ומצינו כמה מקראות דוגמתו, כמו 'נבכי ים' (איוב לח, טו) [מעמקי הים שאי אפשר לצאת משם], וכן: 'בעמק הבכא' (תהלים פד, ז), או 'מבכי נהרות' (איוב כח, יא), שכולם לשון עומק מים הסוגרים על השוקע בהם מבלי יכולת לצאת משם, ואף כאן, 'נבוכים הם' – כלואים הם במדבר, שאינן יודעין לצאת ממנו ולהיכן ילכו (משת"ע פ"י)

(ה) וַיִּגְדַּל לְמִלְחָה מִצְרַיִם כִּי בָרַח הָעָם וַיִּהְיֶה לָבָב
פָּרַעַה וַעֲבָדָיו אֲלֵהֶם וַיֹּאמְרוּ מַה־זֹּאת עֲשִׂינוּ
כִּי־שַׁלַּחְנוּ אֶת־יִשְׂרָאֵל מִעֲבָדֵינוּ:

ה וַיִּגְדַּל לְמִלְחָה מִצְרַיִם אֲרִי אֶזֶל עַמָּא
וַאֲתֵּהפִיךְ לָבָא דְּפָרַעַה וְעַבְדֵּיהִי לְעַמָּא
וַאֲמָרוּ מָא דָּא עַבְדָּנָא אֲרִי שַׁלַּחְנָא יִת
יִשְׂרָאֵל מִפְּלִחְנָא:

רש"י • וַיִּגְדַּל לְמִלְחָה מִצְרַיִם • איקטורין שלח עמהם, וכיון שהגיעו לשלשת ימים שקבעו לילך ולשוב, וראו שאינן חוזרין למצרים, באו והגידו לפרעה ביום הרביעי. (מכילתא) ובחמשי ובששי רדפו אחריהם, וליל שביעי ירדו להם. (פ"ק דסוטה) בשחרית אמרו שירה, והוא יום שביעי של פסח. לך אני קורין השירה ביום השביעי. וַיִּהְיֶה לָבָב • נהפך ממה שהיה, שהרי אמר להם: (לעיל יב) "קומו צאו מתוך עמי" ונהפך ללבב עבדיו, שהרי לשעבר היו אומרים: "עד מתי יהיה זה לנו למקש"? ועכשו, נהפכו לרדף אחריהם בשביל ממונם שהשאילום. מעבדנו • מעבד אותנו.

(ו) וַיֹּאמֶר אֶת־רַכְבּוֹ וְאֶת־עַמּוֹ לָקַח עִמּוֹ:

ו וַיִּטְקִים יִתְרֵה וְיִתְרֵה דְּבַר עַמָּה:

רש"י • וַיֹּאמֶר אֶת רַכְבּוֹ • הוא בעצמו (מכילתא) • וְאֶת עַמּוֹ לָקַח עִמּוֹ • משכם בדברים: לקינו, ונטלו ממוננו ושלחנו, בואו עמי, ואני לא אתנהג עמכם כשאר מלכים: דרך שאר מלכים, עבדי קודמין לו במלחמה, ואני אקדים לפניכם, שנאמר: "ופרעה הקריב", הקריב עצמו ומהר לפני חילותיו. דרך שאר מלכים לטל בזה בראש כמו שיבחר, אני אשנה עמכם בחלק, שנאמר: "אחלק שלל".

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

עמו. ואף זה האמור כאן פירושו: **משכם** ופיתתה אותם **בדברים**, ועל ידי כן 'לקח' את לבבם ללכת אחרינו. וכך אמר להם: **לקינו** בעבורם בכל המכות שפאו עלינו, וגם **נטלו ממוננו**, וגם **שלחנו** מעבוד אותנו, ונמצאנו עתה נפסדים מכל וכל, **בואו עמי** להלחם בנגדם **ואני לא אתנהג עמכם כשאר מלכים**, כי **דרך שאר מלכים שעבדיו קודמין לו במלחמה**, כלומר, העבדים הולכים לפניו בראש המערכה ומעמידים חייהם בסכנה, ואילו המלך עצמו הולך בסוף המענה, ואולם **אני אקדים לפניכם** ואלך בראש, כמו **שנאמר** (להלן פסוק י) **'ופרעה הקריב'** - ללמד שהקריב (התקרב) הוא **עצמו ומיהר לפני חילותיו**; ועוד אמר להם: **דרך שאר מלכים ליטול בזה בראש כמו שיבחר** - להיות ראשון בנטילת הרכוש ששוללים מהאויב, כפי הפעו וחשקו, ואחר כך מתחלקים שאר העם, אבל **אני אשנה עמכם בחלק** השלל, **שנאמר** (לקמן טו, טז) **'אחלק שלל'**, כלומר, אתחלק ואטול חלקי בשלל בחלק שאר העם. וכל זאת אמר פרעה כדי לפייסם ולפתותם לרדוף אחר ישראל (גא': תורה ו

מתוך עמי גם אתם... ולכו' וגו' (לעיל יב, לא), מבלי להזכיר כלל שישובו אחר כך, ועתה נהפך לבו לרדוף אחריהם, וכמו כן **נהפך גם ללבב עבדיו, שהרי לשעבר** - כשהיו עוד במצרים [בהתראה על מכת הארבה] **היו עבדיו של פרעה אומרים לו 'עד מתי יהיה זה לנו למקש שלח את האנשים' וגו' (שם יז, יח) ועכשיו נהפכו לרדוף אחריהם**, הן משום שנתחרטו על ששלחו אותם מעבודתם, והן **בשביל ממונם שהשאילום** (נח"י, עפ"י לשון המכילתא):

מעבדנו. פירושו כמו **'מעבד אותנו'**, אבל אין פירושו **'מהעבודה שלנו'**, שאם כן היה לו לומר **'מעבדנתנו'** (חכרן: תורה ו

(ו) וַיֹּאמֶר אֶת רַכְבּוֹ. הדברים אמורים על פרעה, שהוא בעצמו רתם את מרכבתו, ולא בדרך המלכים שאחרים מכינים להם את המרכבה, 'כי השנאה מקלקלת את השורה' [משפשת את התנהגותו הרגילה]

(מכילתא) (חזקוני עפ"י פסיקתא דזוטראתא):

וְאֶת עַמּוֹ לָקַח עִמּוֹ. כל מקום שנאמר 'לקיחה' בבני אדם, אין משמעותה נטילה בידים כמשלטלין, אלא פיתוי בדברים שיתרצה ללכת

(ה) וַיִּגְדַּל לְמִלְחָה מִצְרַיִם. מי הגיד לו? איקטורין שלח עמהם [פקידי המלכות הממונים על כך] כדי לראות אם אכן יקיימו את דברם ללכת רק 'דרך שלשת ימים' (ראה לעיל ה, א), וכיון שהגיעו לסוף שלשת ימים שקבעו לילך ולשוב וראו האיקטורין שאינן חוזרין למצרים, אלא הם חונים אצל הים 'לפני פי החירות' ואין בדעתם לחזור כלל, **באו והגידו זאת לפרעה ביום הרביעי**, ואז נהפך לבב פרעה לרדוף אחריהם, וביום החמישי **ובששי רדפו אחריהם, וליל שביעי ירדו להם, וטבעו בו פרעה וחילו, ובשחרית של יום שביעי אמרו ישראל שירה** [שירת 'אז ישיר' האמורה להלן (טו, א-יח)], **והוא יום שביעי של פסח. לכן, בסדר הקריאות שנקבעו לימי חג הפסח, אנו קורין את השירה בשחרית של יום השביעי**, לפי שאז שרו משה ובני ישראל את השירה הזאת על קריעת ים סוף (רא"ם, ערוך השלם):

וַיִּהְיֶה לָבָב פָּרַעַה וְעַבְדָּיו. **נהפך לבו ממה שהיה קודם לכן, שהרי לאחר מכת בכורות כבר נתרצה והסכים לשלחם לגמרי, ואמר להם 'קומו צאו**

(ו) וַיִּקַּח שֵׁשׁ־מֵאוֹת רֶכֶב בַּחֹר וְכָל רֶכֶב מִצְרַיִם וַיִּדְבֹּר שֵׁת מֵאָה וְתַמְצִין בְּחִירֵן וְכָל רִתְפִי מִצְרָאִי וְגִבְרִין מִמֶּנּוּ עַל כָּלֵהוֹן: וְשָׁלְשָׁם עַל־כָּלֹ:

ש"י • בַּחֹר • נִבְחָרִים. בַּחֹר, לְשׁוֹן יְחִיד, כָּל רֶכֶב וְרֶכֶב שְׁבַמְנִין זֶה הָיָה בַּחֹר. וְכָל רֶכֶב מִצְרַיִם • וְעַמָּהָם כָּל שָׂאֵר הָרֶכֶב (מכילתא). וַיִּמְחִיבֵן הָיוּ הַבְּהֵמוֹת הָלְלוּ? אִם תֹּאמַר מִשָּׁל מִצְרַיִם, הָרִי נֹאמַר: (לעיל ט) "וַיִּמָּת כָּל מִקְנֵה מִצְרַיִם", וְאִם תֹּאמַר מִשָּׁל יִשְׂרָאֵל, וְהֵלֵא נֹאמַר: (שם י) "וְגַם מִקְנֵנוּ יִלְךְ עִמָּנוּ". מִשָּׁל מִי הָיוּ? מִ"הִיֶּרָא אֶת דְּבַר ה'". מִכָּאן הָיָה רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: כָּשֶׁר שְׁבַמְצָרִים, הָרִג! טוֹב שְׁבַנְחָשִׁים, רָצִץ אֶת מֹחוֹ! • וְשָׁלְשָׁם עַל כָּלֹ • שְׁרֵי צְבָאוֹת, כְּתָרְגוּמוֹ.

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (לְקוּסִי שִׁיחוֹת טו עמ' 160)

טוֹב שְׁבַנְחָשִׁים רָצִץ אֶת מֹחוֹ (רש"י יד, ז)

חז"ל אוֹמְרִים עַל הַנֶּחֱשׁ "דָּא יִצְרֵה רַע". וְהִנֵּה יְדוּעַ הַדִּיּוּק בְּלִשׁוֹן הַפֶּסֶק "יִגִּיעַ כְּפִיךָ כִּי תֹאכַל", שֶׁהִיָּיעָה בְּפִרְסָה צְרִיכָה לְהַעֲשׂוֹת רַק בְּכַח הַמַּעֲשֶׂה, אֲךָ הִרְאֵשׁ צְרִיף לְהִיּוֹת תְּמִיד מְלֵא בְּתוֹרָה. זֶהוּ רָצִץ אֶת מֹחוֹ – יֵשׁ לְרוֹצֵץ אֶת הַמֹּחַ שֶׁל יִצְרֵה רַע, כְּדִי שֶׁהַמֹּחַ יִתְמַסֵּר כָּלֹ לְתוֹרָה וְלִקְדָּשָׁה.

(ח) וַיַּחֲזֹק יְהוָה אֶת־לֵב פְּרַעֲה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיִּרְדֹּף אַחֲרָיו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יֵצְאוּ בְּיַד רָמָה:

ש"י • וַיַּחֲזֹק ה' אֶת לֵב פְּרַעֲה • שֶׁהָיָה תוֹלָה אִם לְרַדֵּף אִם לָאו, וַיַּחֲזֹק אֶת לְבוֹ לְרַדֵּף. בְּיַד רָמָה • (מכילתא) בְּגִבּוּרָה גְּבוּהָה וּמִפְרָסְמָת.

♦ יום שני ה' שבט ♦

(ט) וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם אַחֲרֵיהֶם וַיִּשְׁיֹגּוּ אוֹתָם חֲנִים עַל־הֵיָם כָּל־סוֹס רֶכֶב פְּרַעֲה וּפָרָשָׁיו וַחֲיָלוֹ עַל־פִּי הַחִירָת לִפְנֵי בָעַל צִפּוֹן:

ט וַיִּרְדְּפוּ מִצְרָאִי בְּתִרְהוֹן וְאִדְבִיקוּ יְתֵהוֹן כִּד שְׁרֹן עַל יָמָא כָּל סוֹסוֹת רִתְפִי פְרַעֲה וּפָרָשׁוֹהִי וּמִשְׁרִיתָהָ עַל פּוֹם חִירִתָא קָדָם בְּעִיל צִפּוֹן:

רש"י כפשוטו – מהדורות לשם

לְפִי שְׂאִינָךְ יוֹדֵעַ אֵימָתִי יָקוּם עָלֶיךָ וַיִּכְרֹשׁ (מכילתא) (ג"א):
וְשָׁלְשָׁם עַל כָּלֹ • שְׁרֵי צְבָאוֹת, שֶׁהָיוּ מְמוּנִים עַל מַחְנֵה הָרֶכֶב כּוֹלֹ, וּבְתִרְהוֹן בְּאוֹנֶקְלוֹס: 'וְגִבְרִין מִמֶּנּוּ עַל כָּלֵהוֹן' [שְׁרֵי צְבָא, גְּבוּרֵי חֵיל הַמְמוּנִים עַל כּוֹלֵם]: תוֹרָה ח
(ח) וַיַּחֲזֹק ה' אֶת לֵב פְּרַעֲה. מִכָּאן שָׁגַם לְאַחֵר שְׁנֵהֲפָף לְבוֹ כְּשֶׁשְׁמַע 'כִּי בָרַח הָעַם' (לעיל פֶּסוּק ח), עֲדִינִין הָיָה תוֹלָה וּמִסְתַּפֵּק בְּלָבוֹ אִם לְרַדֵּף אִם לָאו, וְהִקְבִּיחַ חֲזָק אֶת לְבוֹ לְרַדֵּף (שם) (כ"ב):

בְּיַד רָמָה. בְּגִבּוּרָה גְּבוּהָה וּמִפְרָסְמָת – כְּלֹמֵר בִּיצִיָּאָה שֶׁל מִנְצָחִים, הַנַּעֲשִׂית בְּפִרְסוֹם רַב: תוֹרָה ט

בְּמִצְרַיִם שׁוּם מִקְנֵה, אֶלָּא מִשָּׁל מִי הָיוּ – מִן הַכְּשָׁרִים שְׁבַמְצָרִים, שֶׁעָלִיָּהֶם נֹאמַר בְּמִכְתָּב בְּרַד (לעיל ט, ב) 'הִיֶּרָא אֶת דְּבַר ה' מַעֲבָדֵי פְרַעֲה הַנִּיס אֶת עֲבָדָיו וְאֶת מִקְנֵהוּ אֶל הַבְּתִים' [וְכֵן הָיָה גַם בְּמִכְתָּב דְּבַר כְּמִבּוֹאֵר בְּרַש"י (לעיל ט, ב)], וְאוֹתָם שֶׁהָיוּ 'יִרְאִים אֶת דְּבַר ה'', הֵם אֵלֹו שֶׁסִּיפְקוּ כָּאֵן אֶת מִקְנֵיהֶם לְהַלְחִם כְּנָגַד יִשְׂרָאֵל (שם ט, ב). מִכָּאן הָיָה רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר, כָּשֶׁר שְׁבַגוּם הָרֹג [בְּשַׁעַת מִלְחָמָה (תוֹס' ע"ז כ: ד"ה וְלֹא מוֹרִידִין וְכ"ה בְּמִס' סוֹפְרִים סוֹף פֶּסוּק)], שְׂאָף הַגּוֹי אֲשֶׁר יִסְבִּיר לָךְ פָּנִים וַיִּשְׁלִים עִמָּךְ, אֵינָךְ יוֹדֵעַ אֵימָתִי יִהְיֶה לְבוֹ לְהָרְגֵךְ; וְעַל מִשְׁקַל זֶה: טוֹב שְׁבַנְחָשִׁים רָצִץ (שְׁבוֹר) אֶת מֹחוֹ,

(ז) בַּחֹר. שֵׁשׁ מֵאוֹת רֶכֶב נִבְחָרִים, כְּלֹמֵר: הַטּוֹבִים וְהַמְשׁוּבָּחִים בְּיוֹתֵר. וְנֹאמַר 'בַּחֹר' בְּלִשׁוֹן יְחִיד, כִּי כָּל רֶכֶב וְרֶכֶב שְׁבַמְנִין זֶה ('שש מאות') הָיָה בַּחֹר, וְכֹאִילוּ נֹאמַר: שֵׁשׁ מֵאוֹת רֶכֶב, שְׁכוּלָם נִבְחָרוּ אֶחָד אֶחָד (ג"א):
וְכָל רֶכֶב מִצְרַיִם. כְּלֹמֵר: וְעַמָּהָם (עִם שֵׁשׁ מֵאוֹת הַנִּבְחָרִים) נִצְטָרְפוּ כָּל שָׂאֵר הָרֶכֶב הַפְּשׁוּטִים שֶׁל מִצְרַיִם, וַיִּמְחִיבֵן הָיוּ הַבְּהֵמוֹת הָלְלוּ (הַסּוֹסִים שֶׁל הָרֶכֶב). אִם תֹּאמַר מִשָּׁל מִצְרַיִם הָיוּ – הָרִי נֹאמַר בְּמִכְתָּב דְּבַר (לעיל ט, ו) 'וַיִּמָּת כָּל מִקְנֵה מִצְרַיִם', וְאִם תֹּאמַר מִשָּׁל יִשְׂרָאֵל הָיוּ – וְהֵלֵא נֹאמַר (שם י, ב) 'וְגַם מִקְנֵנוּ יִלְךְ עִמָּנוּ' לֹא תִשְׁאָר פְּרָסָה וְגו', הָרִי שֶׁלֹּא הִשְׁאִירוּ יִשְׂרָאֵל

י ופרעה קרב וזקפו בני ישראל את עיניהם וקרא מצררי נטלין בתריהון ודחילו לחדא וזעיקו בני ישראל קדם יי:

(י) ופרעה הקריב וישאו בני ישראל את עיניהם ותנה מצרים נסע אחריהם ויראו מאד ויצעקו בני ישראל אליהו:

ה"י ופרעה הקריב • היה לו לכתב ופרעה קרב, מהו הקריב? הקריב עצמו ונתאמץ לקדם לפניו כמז שהתנה עמם. נסע אחריהם • בלב אחד כאיש אחד. דבר אחר: "ותנה מצרים נסע אחריהם", ראו שר של מצרים נוסע מן השמים לעזור למצרים. (תנחומא) • ויצעקו • (מכילתא) תפשו אמונות אבותם: באברהם הוא אומר: (בראשית יט) "אל המקום אשר עמד שם", ביצחק: (שם כד) "לשוח בשדה", ביעקב: (שם כח) "ויפגע במקום".

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש ח"א עמ' 52 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

"אמונות" התפלה

ויצעקו בני ישראל אל-יהוה:

תפסו אמונות אבותם (יד, י. ובפרש"י)

לכאורה יש לתמוה: איך מתאים לכנות התפלה בשם 'אמונות' שמשמעותה היא, עסוקו התמידי של האדם, ואלו תפלה שהיא בקשת צרכיו היא רק בשעה שמצטרף? ויש לבאר בזה:

משמעות לשון "תפלה" בפשטות היא, תחנה להקב"ה שימלא צרכי האדם. ועל פי זה, עקרה של תפלה הוא לתועלת האדם, שעל ידי זה מקבל הוא את כל הנצרך לו בגשם וברוח.

אך האמת היא שאין התפלה רק לתועלת עצמו, אלא כמ"ש הרמב"ם (ב"כותרת" להל' תפלה) שהמצות-עשה דתפלה היא "לעבד את ה' בכל יום בתפלה", שעקרה אינה בקשת צרכיו אלא "לעבד את ה'", שעל ידי התפלה מתקרב האדם ומתחיד עם הקב"ה.

ולכן כנו את הצעקה להקב"ה בשם "אמונות", ללמדנו שאין התפלה והזעקה רק לתועלת המתפלל, שיושיעו הקב"ה מצרותיו, אלא בני ישראל מתפללים בכל עת, כי התפלה מעקרי עבודת השי"ת היא, ועל ידה מתחידים עם הבורא ית', ולכן מתאים הלשון אמונות גבי תפלה, כי התפלה היא עסוקם התמידי של בני ישראל (ולא רק בעת צרה).

רש"י כפשוטו – מהדרות לשם

וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם את פני ה' (בראשית יט, כ) [למחרת הפיכת סדום השכים אברהם והתיצב במקום שעמד אתמול בתפילה, והשקיף על פני סדום לראות מה היה להם], ושם היתה לו קביעות להתפלל (ברכות ו); ביצחק נאמר: ויצא יצחק לשוח בשדה' (שם כד, טז), ושיחה זו לשון תפילה היא [כמו שנאמר (תהילים נח, יח) 'ערב ובקר וצהרים אשיחה ואהמה וישמע קולי' (מכילתא)]; וכן בייעקב נאמר: ויפגע במקום' (שם כח, יא), ופגיעה זו לשון תפילה היא [כמו שנאמר (ירמיה טו, יז) 'ואתה אל תתפלל בעד העם הזה... ואל תפגע ב' (מכילתא)]; תורה יא

שנסעו בולם בלב אחד כאיש אחד, בשהם מאוחדים ברצונם להלחם בישראל. דבר אחר – טעם נוסף שנקט לשון יחיד, משום שפך פירושו: ותנה מצרים נסע אחריהם – ראו ישראל את השר של מצרים (המלאך שלהם, הממונה מאת ה' להיות להם לסניגור) נוסע מן השמים – אחריהם של המצרים – לעזור למצרים [ראה שמות רבה (כא, ה) 'שר של מצרים, מצרים שמו']. כך הוא במדרש תנחומא (יב);

ויצעקו בני ישראל אל ה'. תפשו אמונות אבותם. כלומר, הלכו בדרך של האבות שהיו רגילים בתפילה, שפך מצינו אצל אברהם יצחק ויעקב: באברהם הוא אומר:

(י) ופרעה הקריב. לפי דרך הלשון היה לו לכתוב ופרעה קרב, בלשון 'פעל', שהרי הוא עצמו קרב אליהם, ולא בלשון 'הפעיל', שמשמע שגרים לאחרים להתקרב אליהם, ומהו 'הקריב'? אלא הקריב עצמו ונתאמץ לדחוף את גופו יותר משאר צבאו, כדי לקדם לפניו ולדרוך ראשון, כמו שהתנה עמם בצאתם (כמובאר לעיל פסוק ו), ולפיכך נקט הכתוב לשון 'הקריב', על שם שזיר ו הפעיל את גופו בכח כדי להתקרב לפניו, ובכגון זה דרך הלשון לתאר כמי שמפעיל את האחרים (כא"י):

נוסע אחריהם. נאמר 'נוסע' בלשון יחיד, ולא 'נוסעים' בלשון רבים; לומר

יא ואמר משה למדליה קברין במצרים
דברתנא למת במדברא מא דא עבדתא
לנא לאפקותנא ממצרים:

(יא) וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה הַמְבִלִי אֵין־קְבָרִים בְּמִצְרַיִם
לְקַחְתָּנוּ לָמוֹת בַּמִּדְבָּר מִה־זֹּאת עֲשֵׂיתָ לָנוּ
לְהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם:

ה"י א' המבלי אין-קברים • וכי מחמת חסרון קברים, שאין קברים במצרים ליקבר שם, לקחתנו משם?
שיפו"ר פלינצס"א דינו"ן פושי"ש בלע"ז.

יב הלא דין פתגמא די מללנא עמך
במצרים למימר שבוק מננא ונפלח ית
מצראי ארי טב לנא דנפלח ית מצראי
מדנמות במדברא:

(יב) הלא־זה הדבר אשר דברנו אליך במצרים
לאמר חדל ממנו ונעבדה את־מצרים כי טוב לנו
עבד את־מצרים ממתנו במדבר:

ה"י א' אשר דברנו אליך במצרים • (מכילתא) והיכן דברו? "נרא ה' עליכם וישפט". ממתנו • מאשר נמות,
ואם היה נקוד מלאפום (רצה לומר: חולם, פנוע לבצלי דקדוק שקראו חולם – מלאפום, ועין לקמן
פרשת יתרו ברש"י פסוק "פן יפרץ") היה נבאר ממיתתנו, עכשו שנקוד בשורוק נבאר: מאשר נמות, וכן:
"מי יתן מותנו", שנמות, וכן: (שמואל ב יט) "מי יתן מותי" דאבשלום, שאמות, כמו: (צפניה ג) "ליום קומי לעד",
(דברי הימים ב יח) "עד שובי בשלום", שאקום, שאשוב.

יג ואמר משה לעמא לא תדחלון אתעדו
וחזו ית פורקנא דיי דיעבד לכון יומא דין
ארי קמא דחזיתון ית מצראי יומא דין לא
תוספון למחזיהון עוד עד עלמא:

(יג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם אֶל־תִּירְאוּ הַתִּיַּצְבוּ וְרֵאוּ
אֶת־יְשׁוּעַת יְהוָה אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה לָכֶם הַיּוֹם כִּי אֲשֶׁר
רְאִיתֶם אֶת־מִצְרַיִם הַיּוֹם לֹא תִסְפוּ לִרְאֹתָם עוֹד
עַד־עוֹלָם:

ה"י א' כי אשר ראיתם את-מצרים וגו' • מה שראיתם אותם, אינו אלא היום, היום הוא שראיתם אותם,
ולא תוסיפו עוד.

רש"י כפשוטו – מהדורות לשם

על סיר הבשר' וגו' (לקמן טו, א) האמור
בתלונת ישאל באילים – לו היה
בידינו לעשות שנמות שם, ולא נמות
כאן; וכן 'מי יתן מותי' אני תחתיך
(שמואל ב יט, א) האמור בקינת דוד על
נפילתו דאבשלום – לו היה בידי
לעשות שאמות במקומי; ולשון זה
הוא כמו: 'ליום קומי לעד' (צפניה ג, ח)
[נבואת פורענות לישראל: חבו לי
ליום שאקום להתועד עליכם
ולדונכם]. וכן 'עד (יום) שובי בשלום'
(דברי הימים ב יח, כח) [הוראת צדקה בן
בנענה לאסור את הנביא מיכיהו בן
ימלא עד שישוב מן המלחמה
בשלום]. שאין פירושם 'עד קימתי',
'עד שיבתי', אלא 'עד שאקום', 'עד
שאשוב': תורה יג

(יג) כי אשר ראיתם את מצרים היום
וגו'. לשון 'אשר' האמור כאן, משמעו

דברים אלו, הדומים לתלונותיהם כאן
(מכילתא) (בא"י):
ממותנו. 'מות' אינו שם דבר, אלא שם
פעולה. שאין הלשון משתמשת כאן
בשמות העצם (עבודה, מיתה),
וכלומר: טובה לנו עבודתנו את
מצרים ממיתתנו במדבר, אלא
בשמות הפעולה (לעבוד, למות),
וכלומר: טוב לנו שנעבוד את מצרים
מאשר נמות במדבר. ואם היה נקוד
'ממותנו' במלאפום (רצה לומר
חולם, פנוע לבצלי דקדוק,
שקראו חולם מלאפום. ועין לקמן
פרשת יתרו ברש"י פסוק פן יפרץ יט,
כח), היה נבאר (מתפרש) 'ממיתתנו',
עכשיו שנקוד בשור'ק הרי הוא
נבאר 'מאשר נמות'. וכן יש לפרש
שאר המקראות הדומים לזה, כגון 'מי
יתן מותנו... בארץ מצרים בשבתנו

(יא) המבלי אין קברים במצרים וגו'.
כך אמרו וישאל למשה: וכי מחמת
חסרון קברים, שאין די קברים
במצרים ליקבר שם, לכן לקחתנו
משם כדי למות כאן במדבר! ומה
שדיבר הכתוב בלשון כפולה 'המבלי
אין', כך דרך הלשון לפעמים, וכמו
בלשון לע"ז: שיפו"ר פלינצס"א
דינו"ן פושי"ש שפירושו: 'ואם בגלל
מחסור של העדר קברים': תורה יב
(יב) אשר דברנו אליך במצרים.
והיכן מצינו שדברו בן במצרים?
כשאמרו למשה ולארה"ן 'נרא ה'
עליכם וישפוט אשר הבאשתם את
ריחנו בעיני פרעה' וגו' (לעיל ה, כא)
[ישפוט ה' אתכם על אשר הרעותם
לנו, כי מאז באתם אל פרעה הוסיף
להכביד את העבודה עלינו], הרי
שבמצרים כבר היו טענים מעין

(יד) יְהוָה יִלְחֶם לָכֶם וְאַתֶּם תַּחֲרִשׁוּן:

יד יי יגים לכון קרב ואתון תשתקון:

רש"י ה' ילחם לכם • בשבילכם, וכן: "כי ה' נלחם לכם", וכן: (איוב יג) "אם לא תריבון", וכן (בראשית כד) "ואשר דבר לי", וכן (שופטים ו) "האתם תריבון לפעל"?

• יום שלישי ו' שבט •

(טו) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מַה־תַּצַּעַק אֵלַי דְּבַר אֶל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וִיסִעוּ:

טו וַיֹּאמֶר יי לְמֹשֶׁה קְבִילֵת צְלוֹתָהּ מִלִּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִטְלוּן:

רש"י מה תצעק אלי • למדנו שהיה משה עומד ומתפלל. אמר לו הקדוש ברוך הוא: לא עת עתה להאריך בתפלה, שישאל נתיני בצרה. דבר אחר: "מה תצעק אלי", עלי הדבר תלוי ולא עליך, כמו שנאמר להלן (ישעיה מה): "על-בני ועל-פעל ידי תצוני". דבר אל בני ישראל ויסעו • (מכילתא) אין להם אלא ליסע, שאין הם עומד בפניהם, כדאי זכות אבותיהם והם והאמונה שהאמינו כי ויצאו, לקרע להם הים.

(טז) וְאַתָּה הָרֶם אֶת־מִטְוֶה וְנָטָה אֶת־יָדְךָ עֲלֵיהֶם וּבִקְעָהוּ וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בִּיבֶשֶׁה:

טז ואת טול ית חטך ונארים ית ידך על ימא ובקעהי ויעלו בנני ישראל בגו ימא ביבשהא:

(יז) וְאַנִּי הִנְנִי מִחֹזֶק אֶת־לֵב מִצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם וְאַפְבֹּרָה בַּפֶּרֶעַ וּבְכַלְחִילוֹ בִּרְכָבוֹ וּבַפָּרִשׁוֹ:

יז וַיֹּאמֶר הָא אָנָּה מִתְקַף ית לִפְא דְמִצְרַיִם וַיַּעֲלוּן בַּתְרִיהוֹן וְאַתְיָקָר בַּפֶּרֶעַ וּבְכָל מִשְׁרִיתָה בַּרְתְּכוּהִי וּבַפָּרִשׁוּהִי:

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

'מה תצעק אלי': 'אלי' כמו 'עלי', כלומר למה לך כלל לצעוק, הרי עלי הדבר תלוי - על אחרייתי הוא מוטל ולא עליך, כי כבר הודעתיה מראש 'ואפבורה בפרעה' (לעיל פסוק ד) (רמב"ז). וכענין הנה מצינו בדברי הנביאים, כמו שנאמר להלן (במקום אחר) (ישעיה מה, יא) 'על בני ועל פועל ידי תצוני' [הקב"ה מתמיה ואומר: האם על דברים שהבטחתי לישראל, אשר הם בני ופועל ידי, אתם צריכים לעוררני ולרונני שאקיימם; וכי מי הוא שאוהב את הן יותר מן האב?]

(מהר"י קרא):
דבר אל בני ישראל ויסעו. אין להם לעשות מאומה אלא ליסע, לפי שאין הם עומד במכשול בפניהם, כי כדאי (ראויה) היא זכות אבותיהם וכן זכות האמונה שהאמינו כי ויצאו אחרי מוצרים לילך במדבר, כדי שאעשה להם נס לקרוע להם הים (מכילתא) (ש"א):

תורה טז

הקב"ה כדי להדיקו], וכן 'ואשר דבר לי... לזרעך אתן את הארץ הזאת' (בראשית כד, א) [דברי אברהם אל אליעזר עבדו: הקב"ה אשר דיבר לצרכי ולמעני להטיב עמי, הוא ישלח מלאכו לפניך, שתוכל למלאות שליחותך ולהביא אשה לבני יצחק], וכן 'האתם תריבון לפעל' (שופטים ו, לא) [מודברי יואש אל המבקשים להמית את גדעון על נתיצתו את המנפח של אליל הפעל: וכי אתם תריבו למען הפעל?]:

תורה טז

(טו) מה תצעק אלי. מכאן למדנו שהיה משה עומד ומתפלל, והיה בדעתו להמשיך ולהאריך בתפלתו, ובעודו מתפלל אמר לו הקדוש ברוך הוא, די בכך במה שהתפללת עד עכשיו, לא עת עתה להאריך בתפלה בשעה שישאל נתיני בצרה, כי המצרים קרובים להגיע ואין להמתין יותר (מכילתא) (משכ"ל). דבר אחר - דרך אחרת לפרש את הלשון

כמו 'את אשר', שפירושו: 'מה ש... [בדוגמת האמור להלן (פסוק כג) 'את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשל ב'שלו' - מה שתאפו תאפו ומה שתבשל תבשל]. וכלומר: מה שראיתם אותם אינו אלא היום בלבד ולא יותר, כי היום הנה הוא הפעם האחרונה שראיתם אותם, ולא תוסיפו לראותם עוד לעולם: תורה יד

(יד) ה' ילחם לכם. 'לכם' האמור כאן משמעותו בשבילכם. וכלומר, ה' ילחם במצרים בעבורכם ולטובתכם. שקף הוא דרך הלשון לגבי מלחמה: 'לכם' פירושו נגדכם, ואילו 'לכם' פירושו בעבורכם. וכן יש לפרש: 'כי ה' נלחם להם' (פסוק כה) [כשראו המצרים כי מפתחם קרובה אמרו: גברח מפני ישראל כי ה' נלחם למענם], וכן 'אם לא תריבון' (איוב יג, ח) [דברי איוב אל חבריו המתווכחים עמו: האם באתם לריב עמי, בעבור

יח וידעו מצרים כי אני יהוה בהכבדי בפריעה ברכבו ובפרישיו:

(יח) וידעו מצרים כי אני יהוה בהכבדי בפריעה ברכבו ובפרישיו:

יט ויסע מלאך האלהים להלך לפני מחנה ישראל וילך מאחריהם ויסע עמוד הענן מפניהם ויעמוד מאחריהם:

(יט) ויסע מלאך האלהים להלך לפני מחנה ישראל וילך מאחריהם ויסע עמוד הענן מפניהם ויעמוד מאחריהם:

כ"א ויבא בין מחנה מצרים • להבדיל בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל ולקבל חצים ובליסטראות של מצרים. בכל מקום הוא אומר: "מלאך ה'", וכאן: "מלאך האלהים", אין 'אלהים' בכל מקום אלא דין, מלמד שהיו ישראל נתונים בדין באותה שעה, אם להנצל, אם להאבד עם מצרים. ויסע עמוד הענן • כשחשקה והשלים עמוד הענן את המחנה לעמוד האש, לא נסתלק הענן כמו שהיה רגיל להסתלק ערבית לגמרי, אלא נסע והלך לו מאחריהם להחשיף למצרים.

כ"ב ויבא בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל ויהי הענן והחשך ויאר את הלילה ולא קרב זה אל זה בלילה:

(כ"ב) ויבא בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל ויהי הענן והחשך ויאר את הלילה ולא קרב זה אל זה בלילה:

כ"ג ויבא בין מחנה מצרים • משל למהלך בדרך ובנו מהלך לפניו. באו לסטים לשבותו, נטלו מלפניו ונתנו לאחוריו. באו זאבים מאחוריו, נתנו לפניו. באו לסטים לפניו וזאבים מאחוריו, נתנו על זרועו ונלחם בהם. כ"ד: (הושע יא) "ואנכי תרגלתי לאפרים קחם על זרועותיו". ויהי הענן והחשך • למצרים. ויאר עמוד האש את הלילה לישראל והולך לפניהם, בדרך כל הלילה. והחשך של ערפל לצד מצרים. ולא קרב זה אל זה • (מכילתא) מחנה אל מחנה.

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

הקב"ה עם ישראל: בתחילה - 'וה' הלך לפניהם' (לעיל ג, כא) ואחר כך - 'ויסע... וילך מאחריהם', ולבסוף לקחם הקב"ה על זרועותיו והעבירם את הים, וכפי שהמשיל הכתוב (הושע יא, א) 'ואנכי תרגלתי לאפרים קחם על זרועותיו' [כשהוצאתי את ישראל ממצרים הולכתי אותם בנחת בדרך שמרגילים את התינוק ללכת, ובמקום הצורך אף לקחתים על זרועותי (עפ"י רד"ק ומהר"י קרא)] (מכילתא גר"א):

ויהי הענן והחשך. הענן החשיף למצרים:

ויאר. עמוד האש את הלילה לישראל, והולך לפניהם בדרך כל הלילה, כל הלילות ללכת כל הלילה ולהאיר להם, והחשך של הערפל הבא מעמוד הענן, החשיף לצד מצרים (רא"ם):

ולא קרב זה אל זה. לא קרב מחנה מצרים אל מחנה ישראל כל הלילה (שם): תורה כא

החמה והגיע הלילה והשלים עמוד הענן את משמרת תפקידו להנחותם ביום, ומסר את המחנה להנחיית עמוד האש, לא נסתלק הענן מעליהם כמו שהיה רגיל ביום הקודמים להסתלק בזמן ערבית לגמרי, אלא אותו מלאך ה' ההולך עם הענן לפניהם נסע והלך לו עתה מאחריהם של ישראל כדי להחשיף למצרים, שלא יגיע אליהם אורו של עמוד האש (רד"י, אור החיים): תורה כ

(כ) ויבא בין מחנה מצרים. משל למהלך בדרך ובנו מהלך לפניו, באו לסטים לקראתם, ובקשו לשבותו - לקחת את הבן בשבי, נטלו האב מלפניו ונתנו לאחוריו, ונלחם בהם וסילקם, משהמשיכו עוד בדרך בא זאב מאחוריו - לטרוף את הבן, חזר האב ונתנו לפניו; לבסוף באו גם לסטים לפניו וגם זאבים מאחוריו - נתנו על זרועו ונלחם בהם. כ"ד עשה

(יט) וילך מאחריהם. כדי להבדיל במחיצה בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל ולקבל ולקלוט אל תוכו חצים ובליסטראות (אבני קלע הנזרקות כחץ) של מצרים, שלא יפלו על מחנה ישראל. ומעיר רש"י: שניה הפתוב כאן לשונו, כי בכל מקום שאנו מוצאים וירדת מלאך משמים לעזרה ולהצלה, הוא אומר מלאך ה' [כגון: וימצאה מלאך ה' (בראשית טו, א) ויבא מלאך ה' (שם פסוק ט) ויבא מלאך ה' (לעיל ג, ט), ואילו כאן הוא אומר מלאך האלהים, והטעם הוא, לפי שאין לשון 'אלהים' בכל מקום אלא לענין מידת הדין, והכתוב מלמד שהיו ישראל נתונים בדין באותה שעה אם להנצל אם להאבד עם מצרים [המדובר הוא רק על אותה פת שאמר: המבלי אין קברים וגו'] (לעיל פסוק יא) (קיצו"מ) (שם) (רע"ב):

ויסע עמוד הענן. כשחשקה (שקעה)

כא וְאִרְיִם מִשֶּׁה יֵת יְדָה עַל נֶמֶא וְדָבָר יֵי יֵת
נֶמֶא בְּרוּחַ קְדוּמָא תַקִּיף כָּל לִילְיָא וְשׁוּי יֵת
נֶמֶא לִיבְשֶׁתָא וְאַתְבָּזְעוּ מִיָּא:

(כא) וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הֵימָּה וַיּוֹלֶךְ יְהוָה אֶת־
הַיָּם בְּרוּחַ קָדִים עֹזָה כָּל־הַלַּיְלָה וַיִּשָּׁם אֶת־הַיָּם
לַחֲרֵבָה וַיִּבָּקְעוּ הַמַּיִם:

הש"י • בְּרוּחַ קָדִים עֹזָה (מכילתא) בְּרוּחַ קָדִים שֶׁהִיא עֹזָה שֶׁבְּרוּחוֹת, הִיא הָרוּחַ שֶׁהִקְדוּשׁ־בְּרוּחָהּ הוּא נִפְרָע בָּהּ
מִן הָרָשָׁעִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיה יח) "בְּרוּחַ קָדִים אֶפְיָצִם", (דושיע יג) "יָבֵא קָדִים רוּחַ ה'", (יחזקאל כז) "רוּחַ הַקְּדִים שֶׁבְּרוּחַ
כָּלֵב יָמִים", (ישעיה כז) "הִגָּה בְּרוּחוֹ הַקָּשָׁה בְּיוֹם קָדִים". וַיִּבָּקְעוּ הַמַּיִם • כָּל מַיִם שֶׁבָּעוֹלָם (מכילתא) •

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קודש יט עמ' קנחה)

וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת יָדוֹ עַל הַיָּם (יד, כא)

בְּתַרְגוּם יוֹנָתָן נֶאֱמַר, שֶׁעַל הַמַּטָּה הָיָה חֲקוּקִים שְׁמוֹתֵם שֶׁל שְׁלֹשֶׁת הָאֲבוֹת, שִׁשֶּׁת הָאֲמָהוֹת, וְי"ב הַשְּׁבָטִים. וְלִכְאוּרָה, הָרִי
בְּדָרְךָ כָּלֵל מִזְכִּירִים רַק ד' אֲמָהוֹת, וְאִין קוֹרִין אֲמָהוֹת אֱלָא לְאַרְבַּע (ברכות טז, ב), וּמִדּוּעַ נִחְקְקוּ בַּמַּטָּה גַם בִּלְהֵא זִלְפָּה.
וַיֵּשׁ לִזְמוּר בִּפְשִׁיטוֹת: מִכִּיּוֹן שֶׁבַּמַּטָּה נִחְקְקוּ לֹא רַק שְׁלֹשֶׁת הָאֲבוֹת אֱלָא גַם כָּל הַשְּׁבָטִים, הוֹסִיפוּ גַם אֶת שֵׁם הָאֵם שֶׁל
כָּל שְׁבָט וְשְׁבָט.

כב וְעָלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּגוּ יֶמֶא בִּיבְשֶׁתָא וּמִיָּא
לְהוֹן שׁוּרִין מִיַּמִּינְהוֹן וּמִסְמָאֲלִיהוֹן:

(כב) וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בִּיבֹשֶׁה וְהַמַּיִם
לָהֶם חֹמָה מִיַּמִּינָם וּמִשְׁמָאלָם:

כג וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם וְעָלוּ בְּתִרְהוֹן כָּל סוֹסוֹת
פְּרָעָה רִתְכּוּהִי וּפְרָשׁוּהִי לָגוּ יֶמֶא:

(כג) וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם כָּל סוּם פְּרָעָה
רָכְבוּ וּפָרָשָׁיו אַל־תּוֹךְ הַיָּם:

הש"י • כָּל סוּם פְּרָעָה • וְכִי סוּם אֶחָד הָיָה? אֱלָא מִגִּיד שָׁאִין כָּלֵם חֲשׁוּבִין לִפְנֵי הַמָּקוֹם אֱלָא כְּסוּם אֶחָד.

כד וַיְהִי בְּאַשְׁמֹרֶת הַבֹּקֶר וַיִּשְׁקֹף יְהוָה אֶל־מַחֲנֶה
מִצְרַיִם בַּעֲמֹוד אֵשׁ וְעָנָן וַיָּהֶם אֶת מַחֲנֶה מִצְרַיִם:

(כד) וַיְהִי בְּאַשְׁמֹרֶת הַבֹּקֶר וַיִּשְׁקֹף יְהוָה אֶל־מַחֲנֶה
מִצְרַיִם בַּעֲמֹוד אֵשׁ וְעָנָן וַיָּהֶם אֶת מַחֲנֶה מִצְרַיִם:

הש"י • בְּאַשְׁמֹרֶת הַבֹּקֶר • (ברכות ג) שְׁלֹשֶׁת חֲלָקֵי הַלַּיְלָה קְרוּיִין אֲשֶׁמֶרֶת, וְאוֹתָהּ שֶׁלִּפְנֵי הַבֹּקֶר קוֹרָא אֲשֶׁמֶרֶת

רש"י כפשוטו – מהדורות לשם

מַיִם שֶׁבָּעוֹלָם נִבְקָעוּ, בֵּין הַמְּכוּבָּסִים
בִּקְרָקַע וּבֵין הַשְּׂאוּבִין בְּכָלִים [כְּדִי
שִׁיתְפָּרֶסֶם הַנֶּס בְּכָל הָעוֹלָם, וְכוּלָם
יִכְרִירוּ כִּי יָד ה' עָשְׂתָה זֹאת (יפ"ח)] (עפ"י

גירסת הרא"ם במכילתא): תורה כב

(כג) כָּל סוּם פְּרָעָה. לָמָּה נֶאֱמַר 'סוּם'
בְּלִשׁוֹן יחִיד, וְכִי רַק סוּם אֶחָד הָיָה לוֹ
לְפָרָעָה? אֱלָא מִגִּיד בְּזֶה הַכְּתוּב, שָׁאִין
כּוֹלֵךְ חֲשׁוּבִין לִפְנֵי הַמָּקוֹם אֱלָא כְּסוּם
אֶחָד (מכילתא): תורה כד

(כד) בְּאַשְׁמֹרֶת הַבֹּקֶר. שְׁלֹשֶׁת חֲלָקֵי
הַלַּיְלָה קְרוּיִין כָּל אֶחָד מֵהֶן
'אֲשֶׁמֶרֶת', וְאוֹתָהּ הַאֲחֵרוֹנָה שֶׁלִּפְנֵי
הַבֹּקֶר קוֹרָא הַכְּתוּב 'אֲשֶׁמֶרֶת'
הַבֹּקֶר. וּמִדּוּעַ לִשׁוֹן 'אֲשֶׁמֶרֶת'? אוֹמֵר

[קִינָה עַל הָעִיר צוּר הַעֲתִידָה לְהִכָּבֵשׁ
עַל יְדֵי נְבוּכַדְנֶצַּר וּלְהִתְרוֹשֵׁשׁ מִכָּל
עֲשָׂרָה, כְּסִפְיָהּ הִטְעוּנָה כָּל הוֹן
הַמְּפִלְגָה בָּלָב יָמִים, וְרוּחַ הַקְּדִים בָּאָה
וְשׁוֹבְרָתָהּ וּמִטְבִּיעָתָהּ בְּמִצּוֹלוֹת יָם],

וְכֵן 'הִגָּה בְּרוּחוֹ הַקָּשָׁה בְּיוֹם קָדִים'
(ישעיה כז, ח) [כְּשֶׁהִקְבָּה מְבַקֵּשׁ לְהִבְיֵא
פּוֹרְעָנוֹת עַל הָרָשָׁעִים, אֵינּוּ פּוֹגַע
בְּנִפְשׁוֹת מִיָּד, אֱלָא בְּתַחֲלִילָה הוּא
'הוֹגָה' (מְסִיר) אֶת פְּרִי הָאֵילָנוֹת בְּרוּחַ
מִזְרֵחִית קָשָׁה (מִצְרַח)]. וְאִם כֵּן שִׁמְשָׁה
אוֹתָהּ הָרוּחַ לְפּוֹרְעָנוֹתֵם שֶׁל מִצְרַיִם:
וַיִּבָּקְעוּ הַמַּיִם. לֹא נֶאֱמַר 'וַיִּבָּקַע הַיָּם'
אֱלָא 'וַיִּבָּקְעוּ הַמַּיִם'. מִכָּאן דָּרְשׁוּ
חֲכָמִים, שֶׁלֹּא רַק הַיָּם נִבְקַע אֱלָא כָּל

(כא) בְּרוּחַ קָדִים עֹזָה. בְּרוּחַ הַקְּדִים
הַיְדוּעָה שֶׁהִיא עֹזָה שֶׁבְּרוּחוֹת, הִיא
הָרוּחַ הַקָּשָׁה הַנוֹשֶׁבֶת מִן הַמִּזְרָח
שֶׁהִקְדוּשׁ־בְּרוּחָהּ הוּא נִפְרָע בָּהּ מִן
הָרָשָׁעִים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: 'בְּרוּחַ קָדִים
אֶפְיָצִם לִפְנֵי אוֹיֵב' (ירמיה יח, יז) [נִבְּוֵאתָ
פּוֹרְעָנוֹת לִפְנֵי הַחוּרְבָן: בְּרוּחַ הַקְּדִים
הַמְּפִיעָה וּמְפָרֶטֶת אֶת הַקֶּשׁ מִן הַשָּׁדוֹת,
כֵּן אֶפְיָן אֶת יִשְׂרָאֵל בְּמִנּוּסָתָם מִפְּנֵי
הָאוֹיֵב (רד"ק)] וְכֵן: יָבֹא קָדִים רוּחַ ה'
(דושיע יג, טו) [מִשָּׁל הוּא עַל מֶלֶךְ אֲשׁוּר
שֶׁיָּבֹא לְצוּר עַל שׁוּמְרוֹן, וּבִיאָתוֹ
תִּהְיֶה כַּחוֹזֵק רֵב בְּרוּחַ הַקְּדִים, שָׁאִין
אִישׁ וְכוּל' לְעַבְדּוֹ (מִצְרַח)], וְכֵן 'רוּחַ
הַקְּדִים שֶׁבְּרוּחַ כָּלֵב יָמִים' (יחזקאל כז, כז)

הבקר. ואמר אני, לפי שהלילה חלוק למשמרות שיר של מלאכי השרת, פת אחר פת, לשלשה חלקים, לכך קרוי אשמרת, זהו שתרגם אונקלוס מטרת. וישקף • ויבט, כלומר, פנה אליהם להשחיתם. ותרגומו ואסתכי, אף הוא לשון הבטה, כמו (במדבר כג) "שדה צופים", לחקל סכנותא. בעמוד אש וענן • עמוד ענן יורד ועושה אותו כטיט, ועמוד אש מרתחו וטלפי סוסייהם משתמטות (מכילתא). ויהם • לשון מהומה אשטורדישו"ן בלע"ז. ערבכם, נטל סגניות שלהם. ושנינו בפרקי רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי: 'כל מקום שנאמר בו: "מהומה", הרעשת קול הוא, וזה אב לכלן' (שמואל א ט) "וירעם ה' בקול גדול וגו' על פלשתים ויהם".

כה ואעדי ית גלגלי רתכוהי ומדברין להון פתקוף ואמר מצראי געירוק מן קדם ישראל ארי דא היא גברתא דיי דעבד להון קרבין במצרים:

(כה) ויסר את אפן מרבכתיו וינהגהו בכבדת ויאמר מצרים אנוסה מפני ישראל כי יהיה נלחם להם במצרים:

כ"א ויסר את אפן מרבכתיו • מכת האש נשרפו הגלגלים, והמרפכות נגרות, והיושבים בהם נעים ואכריהן מתפרקין. וינהגהו בכבדת • בהנהגה שהיא כבדה וקשה להם, במדה שמדדו: "ויכבד לבו הוא ועבדיו", אף כאן: "וינהגהו בכבדות". נלחם להם במצרים • במצריים. דבר אחר: "במצריים", בארץ מצרים, שכשם שאלו לוקים על הים, כך לוקים אותם שנשארו במצרים.

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

(כה) ויסר את אפן מרבכתיו. הסיור

הקב"ה את גלגלי רכבם, שממח האש נשרפו הגלגלים, והמרפכות היו נגרות על הקרקע ללא גלגליהם, ומתוך כך היו היושבים בהם נעים ומתנדנדים ואכריהן מתפרקין וזוים ממקומם (מכילתא) (הזכרון):

וינהגהו בכבדות. נהגם הקב"ה בהנהגה שהיא כבדה וקשה להם – הסרת אופני הרכב גרמה להם להיות נהגים בכובד רב וקושי גדול, ועושה זה ניתן להם 'מידה כנגד מידה'; במדה הזאת שמדדו [סוג הרשעה שהרשיעו] שנאמר בה 'ויכבד' לבו הוא ועבדיו (לעיל ט, לד), אף כאן

בענשם נאמר: וינהגהו בכבדות; נלחם להם במצרים. כלומר במצריים; באנשי מצרים אשר על הים, ואין הפונה לארץ מצרים. דבר אחר: לשון במצרים משמעו אכן בארץ מצרים, שכשם שאלו לוקים על הים, כך היו לוקים אותם מצריים מבני משפחותיהם שנשארו במצרים, והיו רואין אלו את אלו, ולכן נכנע לבם (מכילתא) (לש"ר): תורה כו

(גרא):

בעמוד אש וענן. לאחר שבאו מהנה מצרים אל תוך הים שנהפך ליבשה, היה עמוד הענן יורד ומרטיב את הקרקע ועושה אותו כטיט, ועמוד אש מרתחו (מחממו), ומחממת רתיחת המים היו טלפי סוסייהם משתמטות (ציפורני פרסות רגליהם נושרות) (מכילתא) (משכ"ל):

ויהם. לשון מהומה, אשטורדישו"ן בלע"ז, ערבכם, כלומר הכניס בהם מבוכה ובלבול, שנטל מהם סגניות שלהם – את כח השכל המ שליט סדר ומשטר במחשבות [ולא היו יודעים מה הם עושים] (מכילתא), וכיצד הכניס בהם את המהומה? שנינו בפרקי רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי, כל מקום שנאמר בו 'מהומה' – הרעשת קול הוא, כלומר, 'מהומה' היא ענין של בלבול הבא מחמת קול רעש גדול, וזה אב לכלן – המקרא דלהלן הוא דוגמא המלמדת על שאר המקראות: 'וירעם ה' בקול גדול וגו' על פלשתים ויהומם' (שמואל א ט, י) (עפ"י

הערוך, ומוסף הערוך): תורה כה

אני, לפי שהלילה חלוק למשמרות שיר של מלאכי השרת, פת אחר פת, לשלשה חלקים, באשר בכל חלק של הלילה משוררים לפני ה' קבוצת מלאכים אחרת, לכך קרוי כל שליש בשם 'אשמורת', שמשמעו כעין 'משמרת' (מלוי תפקיד קבוע המסודר מראש על פי זמנים קצובים). וזהו שתרגם אונקלוס 'במשמרת צפרא' [במשמרת הבוקר] – (גרא):

וישקף. ויבט. כלומר, פנה אליהם בהבטה חמורה להשחיתם. שכן כל לשון 'וישקף' שבמקרא אין פירושו 'ראיה' סתם אלא הסתכלות לרעה (ראה רש"י בראשית יח, טז), ותרגומו באונקלוס: 'ואסתכי', שאף הוא לשון הבטה והסתכלות, כמו שמתרגם 'שדה צופים' (במדבר כג, יד) – 'חקל סכנותא' – מקום גבוה ששם הצופה עומד לשמור אם יבוא צבא אויב על העיר (רש"י שם). [אבל לשון 'ראיה' סתם, מתורגם 'חיו' (ראה במדבר כא, ח)]. כי ה' השקפה האמורה כאן, לא היתה לראותם בלבד, אלא כדי להשחיתם

♦ יום רביעי ז' שבט ♦

(כו) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נִמָּה אֶת־יִדְדְךָ עַל־הֵימָּוֶת וַיֵּשְׁבוּ הַמַּיִם עַל־מִצְרַיִם עַל־רֶכְבּוֹ וְעַל־פָּרָשָׁיו:

כז וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה אֲרִים יָדְךָ עַל יָמָא וַיִּתְּבוּן מִיָּא עַל מִצְרָאִי עַל רַתְּפִיהוֹן וְעַל פָּרָשִׁיהוֹן:

הש"י • וַיֵּשְׁבוּ הַמַּיִם • שְׁזָקוּפִים וְעוֹמְדִים כְּחוֹמָה, יָשׁוּבוּ לְמָקוֹמָם וַיִּכְסּוּ עַל מִצְרַיִם.

(כו) וַיֵּט מֹשֶ�ה אֶת־יָדוֹ עַל־הֵימָּוֶת וַיָּשָׁב הַיָּם לִפְנוֹת בִּקְרֹל לְאִיתָנוֹ וּמִצְרַיִם נָסִים לְקִרְאָתוֹ וַיִּנְעַר יְהוָה אֶת־מִצְרַיִם בְּתוֹךְ הַיָּם:

כז וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה יְיָ יְדֵה עַל יָמָא וְתֵב יָמָא לְעֵדֶן צַפְרָא לְתַקְפָּה וּמִצְרָאִי עֲרֻקִין לְקִדְמוֹתָהּ וְשִׁנִּיק יְיָ יְתַּ מִצְרָאִי בְּגוֹ יָמָא:

הש"י • לִפְנוֹת בִּקְרֹל • לַעֲת שֶׁהַבֶּקֶר פּוֹנֶה לְבָא. לְאִיתָנוֹ • לְתַקְפוֹ הִרְאָשׁוֹן. נָסִים לְקִרְאָתוֹ • שֶׁהָיוּ מִהֶמָּמִים וּמִטְרָפִין וְרָצִין לְקִרְאָת הַמַּיִם. וַיִּנְעַר ה' • כְּאֵדָם שֶׁמִּנְעַר אֶת הַקְּדֵרָה וְהוֹפֵף הָעֲלִיּוֹן לְמִטָּה וְהַתְּחַתּוֹן לְמַעֲלָה, כִּף הָיוּ עוֹלִין וְיורִדִין וּמִשְׁתַּבְּרִין בָּיָם, וְנָתַן הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא בָהֶם חַיּוּת, לְקַבֵּל הַיִּסּוּרִין. וַיִּנְעַר • וְשִׁנִּיק, וְהוּא לְשׁוֹן טְרוּף בְּלִשׁוֹן אֲרָמִי, וְהִרְבֵּה יֵשׁ בְּמִדְרַשׁ אֲגָדָה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש ח"ו עמ' 91 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

קרי"ס מצד טבע הים

וַיָּשָׁב הַיָּם לִפְנוֹת בִּקְרֹל לְאִיתָנוֹ (יד, כז)

וַיָּשָׁב הַיָּם . . . לְתַנְאוֹ שֶׁהִתְנִיתִי עִמּוֹ מִתְחַלָּה . . . כִּף הַתְּנִיתִי עִמּוֹ מִתְחַלָּה שְׁאֲנִי קוֹרְעוֹ . . . (שמות רבה פכ"א, ו ובכ"מ). וְתַמּוּיָה הָרִי בִּילְתָּת הַקֶּבֶ"ה לַעֲשׂוֹת בְּעוֹלָם כְּרָצוֹנוֹ, וּבִדְוָאִי הָיָה בִּיכְלָתוֹ יֵת' לְבָקֶע אֶת הַיָּם גַּם אִם לֹא הָיָה מִתְּנָה אֶת זֶה עִם הַיָּם מִקֵּדָם שֶׁנִּבְרָא, וְאִ"כ לְמָה הִצְרִךְ תִּנְאוֹ זֶה?

וַיֵּשׁ לְתַרְץ: יֵס פְּרוּשׁוֹ שְׂדוּד מַעֲרֻכּוֹת הַטָּבַע, שֶׁבְּדֶרֶךְ־כָּלֵל מִנְהִיג הַקֶּבֶ"ה אֶת עוֹלָמוֹ בְּגִדְרִים מְסֻיָּמִים, וְרַק בְּזִמְנִים מִיְּחָדִים בְּאִפֶּן יוֹצֵא מִן הַכָּלֵל "מִשְׁדָּד" הַקֶּבֶ"ה גִּדְרִים אֵלּוּ, וְזֶה נִקְרָא "נֵס". וְהִנֵּה אָמְרוּ רַ"ל שֶׁהַעוֹלָם נִבְרָא בְּשִׁבְלִי וְשִׁבְלִי הַתּוֹרָה – שֶׁבִּנְיָ ע"י עֲבוֹדָתָם בְּתוֹמָצ' יַעֲשׂוּ אֶת הָעֵלֶם לְדִירָה לֹא יֵת', וְלָכֵן צָרִיךְ הָעוֹלָם לְהִיּוֹת כְּלִי גַם לְאוֹר הָאֱלֹקִי הַנֶּעֱלָה מִעוֹלָמוֹת הַמִּתְגַּלָּה ע"י נְסִים, וּמִכֵּיּוֹן שֶׁנֶּס שׁוֹלֵל אֶת מִצִּיאוֹת הָעוֹלָם 'טָבַע', לָכֵן הָיָה צָרִיךְ לְהַתְּנוֹת עִם הַיָּם (וְעַד"ז כָּל הַנִּבְרָאִים) בְּבִרְיָאָתוֹ "שִׁינִיקָר עַל לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל" (שִׁינִיקָרִים לְמִצִּיאוֹת הַנְּסִים), שֶׁהִדִּין בִּ'תִּנְאוֹ' הוּא שֶׁשְּׂאִינוֹ מְקִיִּים מִתְבַּטֵּל הַעֲנָן מִעֲקָרוֹ, וְאִ"כ מִצִּיאוֹת הַיָּם גּוֹפָא מִסְכִּימָה לְשׁוֹנֵי הַטָּבַע (דאל"כ תַּתְּבַטֵּל מִצִּיאוֹתָהּ).

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

(כו) וַיֵּשְׁבוּ הַמַּיִם עַל מִצְרַיִם. לְשׁוֹן וַיֵּשְׁבוּ עַל מִצְרַיִם, אֵינוֹ מִשׁוּם שֶׁהַמַּיִם כָּבְדוּ הָיוּ עַל הַמִּצְרַיִם וְעַתָּה הֵם שָׁבִים לְהִיּוֹת עֲלֵיהֶם, אֲלֹא כִּינִן שְׁזָקוּפִים הֵם וְעוֹמְדִים כְּחוֹמָה [כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל פסוק כב) וְהַמַּיִם לָהֶם חֹמָה מִיַּמִּינָם וּמִשְׁמָאלָם], הִרְיָהּ אוֹמֵר שֶׁיֵּשְׁבוּ עַתָּה לְמָקוֹמָם הִרְאָשׁוֹן לְקַרְקַע הַיָּם כְּאִשֶּׁר הָיוּ מִתְחַלְלָה, וַיִּכְסּוּ עַל מִצְרַיִם (רא"ם):

תורה כז

(כו) לִפְנוֹת בִּקְרֹל. לַעֲת שֶׁהַבֶּקֶר פּוֹנֶה לְבָא, כְּלֹמֶר בְּזִמְנִין שֶׁהַבֶּקֶר קָרוֹב לְבֹא, אֲזַ חוֹר הַיָּם לְאִיתָנוֹ:

לְמִטָּה וְהַתְּחַתּוֹן לְמַעֲלָה, כִּף הָיוּ עוֹלִין וְיורִדִין וּמִשְׁתַּבְּרִין (עֲצֻמוֹתֵיהֶם מִתְפַּרְקִין) בָּיָם, וְנָתַן הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא בָהֶם כַּח חַיּוּת כְּדִי שִׁיּוּכְלֹ לְקַבֵּל הַיִּסּוּרִין וְלֹא יָמוּתוּ מִיָּד (שם) (משכ"ל):

וַיִּנְעַר. תַּרְגוּם אוֹנְקֵלוֹס: 'וְשִׁנִּיק', וְהוּא לְשׁוֹן טְרוּף בְּלִשׁוֹן אֲרָמִי, שֶׁפִּירוּשׁוֹ עִירְבּוֹב דְּבָר עַל יְדֵי נְעֻנָּע וְטַלְטוּל, וְהִרְבֵּה לְשׁוֹנוֹת שֶׁל 'שִׁנִּיק' יֵשׁ בְּמִדְרַשׁ־אֲגָדָה שֶׁשֶּׁמֶמֶעַם טִירוּף וְעִירְבּוֹב (רֵאָה בְּרֵאשִׁית רַבָּה לז, ד; אִיכָה־רַבָּה פְּתִיחָתָא כד; קֵהֶלֶת־רַבָּה יב, ז; וְיִירוּשְׁלַי בְּרֻכּוֹת פ"ד ה"א): תורה כח

לְאִיתָנוֹ. לְתַקְפוֹ (לְחַזְקוֹ וְלִשְׁלֻמוֹתוֹ) הִרְאָשׁוֹן – כְּלֹמֶר, מִי הַיָּם שֶׁבּוּ לְמַצְבֵּם הַקּוֹדֶם, לְאוֹתוֹ הַחוּזֵק שֶׁהָיוּ טָרִם בְּקִיעֵתָם, שֶׁשׁוֹב לֹא נִיתָן הָיָה לְסַלֵּק מִמָּקוֹמָם וְלַעֲבֹד בָּהֶם (מכילתא) (ב"ב):

נָסִים לְקִרְאָתוֹ. שֶׁהָיוּ מְהוֹמָמִים וּמִטְרָפִים (מְבוֹלְבָלִים בְּדַעֲתָם), וּבְמָקוֹם לְבָרוּחַ וְלָנוֹס מִן הַמַּיִם הָיוּ רָצִין לְקִרְאָת הַמַּיִם, אֲלֹא הַמָּקוֹם שֶׁהַמַּיִם שָׁבִים לְמָקוֹמָם (וּחִבּוּךְ):

וַיִּנְעַר ה'. לְשׁוֹן עִירְבּוֹב וּבְחִישָׁה, כְּאֵדָם שֶׁמִּנְעַר אֶת הַתְּבַשִּׁיל שֶׁבְּקִדְרָהּ וּבִבְחֻשׁוֹ כִּכְף וְהוֹפֵף הָעֲלִיּוֹן

כח וַתָּבוּ מֵאָה וַחֲפֹזֵי יָת רַחֲמָנָא וַיֵּת פְּרִשְׁיָא
לְכָל מַשְׁרִית פְּרַעָה דְּעֵלוּ בְּתַרְיָהוֹן בְּיָמָא
לֹא אֲשַׁתָּאָר בְּהוֹן עַד חָד:

(כח) וַיָּשָׁבוּ הַמֵּיִם וַיִּכְסּוּ אֶת־הָרֶכֶב וְאֶת־הַפָּרָשִׁים
לְכָל חֵיל פְּרַעָה הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם בַּיָּם לֹא־נִשְׁאָר
בָּהֶם עַד־אֶחָד:

הש"י וַיִּכְסּוּ אֶת הָרֶכֶב וְגו' לְכָל חֵיל פְּרַעָה • כִּן דְּרָךְ הַמִּקְרָאוֹת לְכַתֵּב לְמַ"ד יִתְּרָה, כְּמוֹ (לִקְמֹן כו) "לְכָל
כְּלִי תַעֲשֶׂה נְחֹשֶׁת", וְכֵן: (שם) "לְכָל כְּלִי הַמִּשְׁכָּן כָּכָל עֲבוֹדָתוֹ", (במדבר ד) "וַיִּתְּנוּהֶם וּמִיתְרֵיהֶם לְכָל כְּלִיָּהֶם",
וְאֵינִי אֶלָּא תַקֵּין לְשׁוֹן.

כט וּבְגִי יִשְׂרָאֵל הִלְכּוּ בִּבְשָׁתָא בְּגוּ יָמָא
וּמִיָּא לְהוֹן שׁוֹרִין מִיַּמְיָנִיהוֹן וּמִסְמָא־לִיהוֹן:

(כט) וּבְגִי יִשְׂרָאֵל הִלְכּוּ בִּבְשָׁתָא בְּתוֹךְ הַיָּם וְהַמֵּיִם
לָהֶם חֲמָה מִיַּמִּינָם וּמִשְׁמָאלָם:

ל וּפָרַק יִי בְּיוֹמָא הַהוּא יֵת יִשְׂרָאֵל מִיָּדָא
דְּמִצְרָאִי וַחֲזוּ יִשְׂרָאֵל יֵת מִצְרָאִי מִיָּתִין עַל
בִּיף יָמָא:

(ל) וַיֹּשַׁע יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרַיִם
וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת־מִצְרַיִם מֵת עַל־שַׁפַּת הַיָּם:

הש"י וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת־מִצְרַיִם מֵת • שְׁפִלְטָן הָיָה עַל שַׁפְּתוֹ, כְּדִי שְׁלֹא יֵאמְרוּ יִשְׂרָאֵל: כְּשֵׁם שָׁאֲנוּ עוֹלָיִם
מִצַּד זֶה, כִּן הֵם עוֹלִין מִצַּד אַחֵר רְחוֹק מִמֶּנּוּ, וַיִּרְדְּפוּ אַחֲרֵינוּ.

לא וַחֲזָא יִשְׂרָאֵל יֵת גְּבוּרְתָּא יָדָא רַבָּתָא דִּי
עָבַד יִי בְּמִצְרַיִם וַדְּחִילוּ עִמָּא מִן קָדָם יִי
וְהִמִּינוּ בְּמִיָּקָא דִּי וּבְנִיאוֹת מִלְּשָׁה
עֲבָדָה:

(לא) וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת־הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה
יְהוָה בְּמִצְרַיִם וַיֵּירָאוּ הָעָם אֶת־יְהוָה וַיֹּאמְרוּ
בִּיהוָה וּבַמִּשָּׁה עָבָדוּ:

הש"י אֶת־הַיָּד הַגְּדֹלָה • אֵת הַגְּבוּרָה הַגְּדוֹלָה שֶׁעָשְׂתָה יְדוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. וְהִרְבֵּה לְשׁוֹנוֹת נּוֹפְלִין
עַל לְשׁוֹן יֵד, וְכֵלֵן לְשׁוֹן יֵד מִמֶּשׁ הֵן. וְהַמְּפָרְשׁוֹ, יִתְקֵן הַלְשׁוֹן אַחֵר עֲנִין הַדְּבָר.

רש"י כפשוטו – מהדורות לשם

אֵת הַגְּבוּרָה הַגְּדוֹלָה שֶׁעָשְׂתָה יְדוֹ
שֶׁל הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא בְּמִצְרַיִם. הָרִי
שֶׁלְשׁוֹן יֵד מִשְׁמֶשֶׁת כָּאֵן לְעֲנִין מַעֲשֶׂה
גְּבוּרָה, וְהִרְבֵּה לְשׁוֹנוֹת מִצִּינּוֹ בְּמִקְרָא
נוֹפְלִין (מִתְאַמִּיִּם) עַל לְשׁוֹן יֵד
[כְּגוֹן: לְשׁוֹן יֵרֵשׁוֹת – וַיִּקַּח מִן הַבָּא
בְּיָדוֹ] (בְּרַשִׁית לז, יד); לְשׁוֹן יֵמְקוֹם – וַיִּד
תְּהִיָּה לָךְ (דְּבָרִים כג, יג); לְשׁוֹן יֵכֹחַ – וַיֵּלֵא
הָיָה בָהֶם יָדִים (יְחֻזֵּעַ ח, כ); וַאֲיֵלוּ כָּאֵן
פִּירֻשׁוֹ לְשׁוֹן גְּבוּרָה (לִשְׁרִי) וַיִּסּוֹד
מִשְׁמַעוֹת כּוֹלֵן מִלְשׁוֹן יֵד מִמֶּשׁ הֵן,
כִּי יְדוֹ שֶׁל אָדָם, הִיא רִשְׁוֹתוֹ וּמִקוּמוֹ
וְכּוֹחוֹ, וְרוֹב פְּעוּלוֹתָיו בְּיָדָיו נַעֲשׂוֹת,
וְהַמְּפָרְשׁוֹ יִתְקֵן הַלְשׁוֹן אַחֵר עֲנִין
הַדְּבָר – כְּלוּמָר, בְּכָל מְקוֹם יֵשׁ
לְפָרְשׁוֹ לְפִי עֲנִינּוֹ (ש"א, בא"י) תוֹרָה א

בָּאָה לְשֵׁם תַקֵּין הַלְשׁוֹן, כְּדִי לִפְתּוֹתוֹ
בְּלִבָּד (ר"א"ס, גר"א): תוֹרָה כֵּט
(ל) וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת מִצְרַיִם מֵת.
טְבַעוֹ שֶׁל יָם לְפָלוֹט אֶת הַמֵּתִים
שֶׁבָּתוּכוּ לְאַחַר כְּמָה יָמִים, וְהִשְׁמִיעֵנוּ
הַכְּתוּב שְׁפִלְטָן הָיָה עַל שַׁפְּתוֹ בְּשַׁעַה
קֵלָה, וַדּוּקָא לְאוֹתוֹ צַד שְׁבוּ הָיָה
יִשְׂרָאֵל עוֹמְדִים, וְהִטְעַם הוּא, כְּדִי
שְׁלֹא יֵאמְרוּ יִשְׂרָאֵל בְּשֵׁם שָׁאֲנוּ
עוֹלָיִם מִתּוֹךְ הָיָם מִצַּד זֶה, שְׁמָא כִּן
הֵם עוֹלִים מִצַּד אַחֵר, רְחוֹק מִמֶּנּוּ,
וּמִשֵּׁם יְבֹאוּ וַיִּרְדְּפוּ אַחֲרֵינוּ, לְפִיכָךְ
הָרָאָה לָהֶם הַקִּבְ"ה שֶׁבּוֹלֵם מֵתִים
וּמוֹטְלִים עַל שַׁפַּת הָיָם (פִּסְחִים קיח)
(מִלֻּאֵה ק, מִשְׁכִּיל): תוֹרָה לֹא
(לא) אֵת הַיָּד הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה ה'.

(כח) וַיִּכְסּוּ אֶת הָרֶכֶב וְגו' לְכָל חֵיל
פְּרַעָה. תִּיבַת 'לְכָל' הָאֲמוּרָה כָּאֵן
פִּירֻשָּׁה כְּמוֹ 'כָּל', שֶׁהֵמִים פִּיטוֹ אֵת
הָרֶכֶב וְאֵת הַפָּרָשִׁים וְאֵת כָּל חֵיל
פְּרַעָה, אֶלָּא שְׁכָךְ דְּרָךְ הַמִּקְרָאוֹת
לְכַתּוּב לְמַ"ד יִתְרִיהַ בְּתִיבַת 'כָּל', כְּמוֹ
'לְכָל כְּלִי תַעֲשֶׂה נְחֹשֶׁת' (לִקְמֹן כו, א)
שֶׁפִּירֻשׁוֹ: 'כָּל כְּלִי' שֶׁל הַמִּזְבֵּחַ יִהְיֶה
עֲשׂוּיִים נְחֹשֶׁת. וְכֵן: 'לְכָל כְּלִי
הַמִּשְׁכָּן כָּכָל עֲבוֹדָתוֹ' (שם פִּסְחִי יט)
שֶׁפִּירֻשׁוֹ: 'כָּל כְּלִי' הַמְלַאכָה שֶׁל
הַקָּמַת הַמִּשְׁכָּן וּפְרִיקָתוֹ. וְכֵן: 'וַיִּתְּנוּהֶם
וּמִיתְרֵיהֶם לְכָל כְּלִיָּהֶם' (במדבר ד, לב)
[וַיִּתְּנוּ אֵת הַמִּשְׁכָּן וּמִיתְרֵי יִרְעֻעוֹתָיו
וְכָל כְּלִיָּהֶם], וְאוֹת לְמַ"ד זוֹ אֵינִיהַ
מִשְׁנָה אֵת מִשְׁמַעוֹת הַתִּיבָה אֶלָּא הִיא

טו (א) אִזּוּ יִשְׁרָאֵל מִשֶּׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַיהוָה וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר אֲשִׁירָה לַיהוָה כִּי־גָאָה גָאָה סוּם וּרְכָבוֹ רַמָּה בָּיָם:

א כֵּן שָׁפַח מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל זֶת תוֹשִׁיבָתָא דְרָא קָדָם יִי וַאֲמָרוּ לְמִימָר נִשְׁבַּח וְנוֹדָה קָדָם יִי אֲרִי אֲתַגִּיאַי עַל גּוֹתֵנִיא וְגֵאֻתָא דִּילָהּ הִיא סוּסִיא וּרְכָבָהּ רַמָּא בִּימָא:

טז י אִזּוּ יִשְׁרָאֵל מִשֶּׁה • אִזּוּ, כְּשֶׁרָאָה הֵגֶס, עָלָה בְּלָבוּ שִׁשִּׁיר שִׁירָה, וְכֵן: (יהושע י) "אִזּוּ יִדְבֹר יְהוֹשֻׁעַ", וְכֵן: (מלכים א י) "וּבֵית יַעֲשָׂה לְבַת פְּרָעָה", חָשַׁב בְּלָבוּ שִׁיעֲשָׂה לָהּ. אַף כָּאן "יִשִּׁיר", אָמַר לוֹ לָבוּ שִׁשִּׁיר וְכֵן עָשָׂה, "וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר אֲשִׁירָה לָהּ". וְכֵן בִּיהוֹשֻׁעַ, כְּשֶׁרָאָה הֵגֶס, אָמַר לוֹ לָבוּ שִׁידְבֹר וְכֵן עָשָׂה, "וַיֹּאמְרוּ לְעֵינֵי יִשְׂרָאֵל". וְכֵן שִׁירַת הַבָּאָר שִׁפְתָּח בָּהּ: "אִזּוּ יִשִּׁיר יִשְׂרָאֵל", פֶּרֶשׁ אַחֲרָיו: "עָלִי בָּאָר עָנּוּ לָהּ". (מלכים א יא) "אִזּוּ יִבְנֶה שְׁלֹמֹה בְמָה", פֶּרֶשׁוֹ בּוֹ חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל: שִׁבְקֶשׁ לְבָנוֹת וְלֹא בְנָה, לְמַדְנֹה, שֶׁהִיוּ ד' עַל שֵׁם הַמַּחֲשָׁבָה נֶאֱמָרָה, זֶהוּ לִישָׁב פְּשׁוּטוֹ. אָבָל מְדַרְשׁוֹ: אָמְרוּ רַבּוּתֵינוּ זְכוּרֵנָם לְכַרְכָּה: מִכָּאן רָמַז לְתַחֲתֵת הַמַּתִּים מִן הַתּוֹרָה, וְכֵן בְּכָלֵן, חוּץ מִשָּׁל שְׁלֹמֹה שֶׁפֶּרֶשׁוֹהוּ: בְּקֶשׁ לְבָנוֹת וְלֹא בְנָה. וְאֵין לֹמַר וּלְיִשָּׁב לְשׁוֹן הִזָּה כְּשֶׁאָר דְּבָרִים הַנִּכְתָּבִים בְּלָשׁוֹן עֲתִיד וְהֵן מִיד, כְּגוֹן: (איוב א) "כִּכָּה יַעֲשֶׂה אִיּוֹב", (במדבר ט) "עַל פִּי ה' יִחַנּוּ", "וַיֵּשׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה הָעֵנָן", לְפִי שֶׁהֵן דְּבַר הַהוּנָה תְּמִיד, וְנוֹפֵל בּוֹ בֵּין לְשׁוֹן עֲתִיד וּבֵין לְשׁוֹן עֶבֶר, אָבָל זֶה שְׁלֹא הִיָּה אֶלָּא לְשֻׁעָה, אֵינוֹ יָכוֹל לְיִשָּׁב בְּלָשׁוֹן הִזָּה.

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

בְּעִתִּיד יוֹסִיף וַיַּעֲשֶׂה כֵן, וּכְבָר פִּירְשׁוֹהוּ רַבּוּתֵינוּ כִּי רַק בְּקֶשׁ לְבָנוֹת וְלֹא בְנָה, וְכַמְבּוֹאֵר לְמַעַלָּה [וּכְמוֹ כֵן לֹא מְצִינוּ שֶׁדְּרָשׁוֹהוּ חוּ"ל לְגַבִּי וּבֵית יַעֲשָׂה לְבַת פְּרָעָה, שְׂאִינוֹ אֶלָּא דְּבַר הַרְשׁוּת].

וּמוֹסִיף רש"י לְבָאָר מַה נִּשְׁתַּנָּה לְשׁוֹן הַעֲתִיד הָאֲמוּר כֵּאֵן, שְׁהוֹצֵרָנוּ לְפִרְשׁוֹ עַל שֵׁם הַמַּחֲשָׁבָה, אוֹ עַל הַעֲתִיד לְבּוֹא: וְאֵין לֹמַר וּלְיִשָּׁב לְשׁוֹן עֲתִיד הִזָּה כְּדֶרֶךְ שְׂאֵנוּ מִיִּישָׁבִים שְׂאֵר דְּבָרִים הַנִּכְתָּבִים בְּלָשׁוֹן עֲתִיד וְהֵן דְּבָרִים שֶׁנַּעֲשׂוּ בְּעֶבֶר, אוֹ נַעֲשִׂים בַּהוּנָה מִיָּד, כְּגוֹן: 'כִּכָּה יַעֲשֶׂה אִיּוֹב' (איוב א, ח) [כֶּף הִיָּה נִוְהַג אִיּוֹב לַעֲשׂוֹת], אוֹ: 'עַל פִּי ה' יִחַנּוּ' (במדבר ט, ט) [בְּמַסְעוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: עַל פִּי ה' חוֹנִים הֵם], אוֹ: 'וַיֵּשׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה הָעֵנָן' (שם) [פְּעָמִים שֶׁהָעֵנָן שׁוּחָה עַל הַמִּשְׁכָּן מִסָּפֶר יָמִים], לְפִי שֶׁהַפְּסוּקִים הַלָּלוּ הֵן מְדַבְּרִים בְּדְבַר הַהוּנָה וְרָגִיל לְהִיּוֹת תְּמִיד, כְּלֹמֶר, דְּבָרִים שֶׁנַּעֲשׂוּ בְּתַמִּידוֹת וּבְאֹפֶן קְבוּעַ, וְכֵן נוֹפֵל בּוֹ שִׁימוּשׁ שֶׁל כָּל סוּגֵי הַלְשׁוֹנוֹת, בֵּין לְשׁוֹן עֲתִיד וּבֵין לְשׁוֹן עֶבֶר, וְכָל שֶׁכֵּן לְשׁוֹן הוּנָה. כִּי כָּל דְּבַר הַרְגִּיל לְהִיּוֹת בְּתַמִּידוֹת, הָרִי גַם הִיָּה בְּעֶבֶר וְגַם יִהְיֶה לְעִתִּיד: אָבָל מְקָרָא זֶה הָאֲמוּר כָּאן, 'אִזּוּ יִשִּׁיר מִשֶּׁה', וְכֵן שְׂאֵר הַכְּתוּבִים שֶׁהוֹצֵרוּ לְמַעַלָּה, שְׁלֹא הִיָּה הַדְּבַר נִוְהַג בְּקִבְעוֹת אֶלָּא

שֶׁמֶשׁ בְּגִבְעוֹן וגו'. וְכֵן מְצִינוּ בְּשִׁירַת הַבָּאָר – אֲשֶׁר שָׂרוּ יִשְׂרָאֵל אוֹדוֹת נֶס בָּאָר הַמַּיִם – שִׁפְתָּח בָּהּ הַכְּתוּב בְּלָשׁוֹן עֲתִיד, שֶׁנֶּאֱמָר (במדבר כא, יז) 'אִזּוּ יִשִּׁיר יִשְׂרָאֵל' וּמִיָּד פִּירְשׁ אַחֲרָיו אֶת הַשִּׁירָה שֶׁשָּׂרוּ: 'עָלִי בָּאָר עָנּוּ לָהּ' וגו', אָבָל מַה שֶׁנֶּאֱמָר (מלכים א יא, ז) 'אִזּוּ יִבְנֶה שְׁלֹמֹה בְמָה' לְכַמוֹשׁ שֶׁקֶן מוֹאֲב' [בְּמָה הָעֲשׂוּיָה לְעַבְדוּת זָרָה שֶׁל מוֹאֲב הַקְּרוּיָה 'כְּמוֹשׁ'], פִּירְשׁוֹ בּוֹ חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁרַק בְּקֶשׁ לְבָנוֹת וּלְכַסּוֹף לֹא בְנָה, שֶׁהָרִי נֶאֱמָר 'יִבְנֶה' וְלֹא נִתְפָּרֶשׁ אַחֲרָיו שְׂאֵבֵן בְּנָה אֶת הַבְּמָה, וּמִתּוֹךְ דְּבָרֵיהֶם לְמַדְנֵה שֶׁהִיוּ ד' הַבָּאָה בְּרֹאשׁ כָּל אֵלּוֹ הַתִּיבּוֹת [יִשִּׁיר, 'יְדְבֹר', 'יַעֲשֶׂה'] הַמּוֹרָה עַל לְשׁוֹן עֲתִיד, עַל שֵׁם הַמַּחֲשָׁבָה הַקּוֹדֶמֶת לְמַעֲשֶׂה נֶאֱמָרָה, וְכָאֲמוּר, שֶׁעֲלָתָה בְּמַחֲשַׁבַת לְבָם לֹמַר אוֹ לַעֲשׂוֹת דְּבַר מַה, וְאַחֵר כֶּף עֲשֻׂאוֹהוּ. זֶהוּ לִישָׁב פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מְקָרָא. אָבָל עַל־פִּי מְדַרְשׁוֹ אָמְרוּ רַבּוּתֵינוּ ז"ל (סנהדרין צא, א) מִכָּאן רָמַז לְתַחֲתִית הַמַּתִּים מִן הַתּוֹרָה, כִּי לְכָךְ נֶאֱמָר 'אִזּוּ יִשִּׁיר' בְּלָשׁוֹן עֲתִיד, לֹמַר לָךְ כִּי אַף 'אִזּוּ' לְעִתִּיד לְבּוֹא יוֹסִיף מִשֶּׁה וְיִשִּׁיר' אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לָהּ, וְכֵן יֵשׁ לְדְרוֹשׁ בְּכוּלָן – גַּם בְּשֶׁאֵר הַשִּׁירוֹת שֶׁנִּזְכְּרוּ לְעִיל [שִׁירַת יְהוֹשֻׁעַ, וְשִׁירַת יִשְׂרָאֵל עַל הַבָּאָר], חוּץ מִכָּאן הַבְּמָה שֶׁל שְׁלֹמֹה, שְׂאִי אֶפְשָׁר לֹמַר שְׂאֵף

טו (א) אִזּוּ יִשִּׁיר מִשֶּׁה. מֵאֲחֵר שֶׁכָּל הַמַּעֲשֶׂה הִזָּה מְסוּפֵר בְּלָשׁוֹן עֶבֶר, הִיָּה נִכּוֹן לֹמַר 'אִזּוּ שָׂר מִשֶּׁה' וְלָמָּה נֶאֱמָר 'יִשִּׁיר' בְּלָשׁוֹן עֲתִיד? אֶלָּא כֶּף פִּירוּשׁוֹ: אִזּוּ, כְּשֶׁרָאָה מִשֶּׁה אֶת הֵגֶס, עָלָה בְּלָבוּ שִׁשִּׁיר שִׁירָה, וְהַכְּתוּב מְפָרֵשׁ וְהוֹלֵךְ אֶת הַשִּׁירָה אֲשֶׁר שָׂר. וְכֵן יֵשׁ לְפָרֵשׁ אֶת הַמְקָרָא: 'אִזּוּ יִדְבֹר יְהוֹשֻׁעַ... וַיֹּאמְרוּ לְעֵינֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁמֶשׁ בְּגִבְעוֹן דּוּם וְיָרַח בְּעֶמֶק אֵילָן' (יהושע י, יב) [דְּבָרֵי יְהוֹשֻׁעַ בֵּן נֹון בַּעֲת מִלְחָמַת כִּיבוּשׁ הָאֶרֶץ, כְּשֶׁעָצַר אֶת הַחֲמָה שֶׁלֹּא תִשְׁקַע, כְּדִי לְהַאֲרִיף אֶת הַיּוֹם לְצוּרָהּ הַמִּלְחָמָה], שְׁלֹא נֶאֱמָר 'אִזּוּ דְבַר יְהוֹשֻׁעַ' בְּלָשׁוֹן עֶבֶר, אֶלָּא 'יְדְבֹר' בְּלָשׁוֹן עֲתִיד. וְכֵן יֵשׁ לְפָרֵשׁ 'וּבֵית יַעֲשָׂה לְבַת פְּרָעָה' (מלכים א, ח) הָאֲמוּר אֶצֶל שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ, שְׁלֹא נֶאֱמָר 'וּבֵית עָשָׂה' אֶלָּא 'יַעֲשָׂה', כְּלֹמֶר: חָשַׁב בְּלָבוּ שִׁיעֲשָׂה לָהּ בֵּית [שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ, שֶׁלֶקַח לְאִשָּׁה אֶת בַּת פְּרָעָה, עָשָׂה לָהּ בֵּית כְּדוֹגְמַת בֵּית הַמִּלְכוּת שֶׁבְּנָה לְעַצְמוֹ], אַף כָּאן 'אִזּוּ יִשִּׁיר מִשֶּׁה', פִּירוּשׁוֹ: אָמַר לוֹ לָבוּ שִׁשִּׁיר, וְהַכְּתוּב מְפָרֵשׁ מִיד כִּי כֵן עָשָׂה, שֶׁהוֹצִיא אֶת מַחֲשַׁבְתּוֹ אֶל הַפּוֹעֵל וְשָׂר, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמָר: 'וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר אֲשִׁירָה לָהּ'. וְכֵן בִּיהוֹשֻׁעַ פִּירוּשׁוֹ: כְּשֶׁרָאָה הֵגֶס אָמַר לוֹ לָבוּ שִׁידְבֹר, וְכֵן עָשָׂה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמָר שֵׁם: 'וַיֹּאמְרוּ לְעֵינֵי יִשְׂרָאֵל

פי גאה גאה • פתרגומו. (דבר אחר: בא הכפל לומר שעשה דבר שאי-אפשר לבשר-ודם לעשות, כשהוא נלחם בחברו ומתגבר עליו, מפילו מן הסוס, וכאן: "סוס ורכבו רמה בים", וכל שאי-אפשר לעשות על ידי זולתו נופל בו לשון גאות, כמו "פי גאות עשה", וכן כל השירה תמצא בפולה: "עזי וזמרת יה, ויהי-לי לישועה", "ה' איש מלחמה, ה' שמו", וכן כלם. ברש"י ישן). דבר אחר: "פי-גאה גאה" – על כל השירות וכל מה שאקלס בו – עוד יש בו תוספת, ולא כמדת מלך בשר-ודם שמקלסין אותו ואין בו. סוס ורכבו • שניהם קשורים זה בזה, והמים מעלין אותם לרום ומורידין אותם לעמק ואינן נפרדים. רמה • השליף, וכן (דניאל א) "ורמי לגו אתון נורא", ומדרש אגדה: כתוב אחד אומר "רמה" וכתוב אחד אומר "ירה" – מלמד שהיו עולין לרום ויורדין לתהום, כמו (איוב לח) "מי ירה אכן פנתה" מלמעלה למטה.

(ב) עזי וזמרת יה ויהי-לי לישועה זה אלי ואנוהו
אלהי אבי וארממנהו:

עזי וזמרת יה • אונקלוס תרגם: תקפי ותשבחתי. עזי, כמו עזי בשורוק, וזמרת כמו וזמרת, ואני תמה על לשון המקרא, שאין לה כמוהו בנקודתו במקרא, אלא בשלשה מקומות שהוא סמוך אצל

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

בפקודת נבוכדנצר על שלא השתחוו לפסל, ונעשה להם נס שהאש לא שלטה בהם]. הרי ש'רמה' הוא לשון השלכה. ומדרש-אגדה מפרשו מלשון 'רום' (הרמת דבר לגובה). וכך דרשוהו: כתוב אחד אומר 'רמה בים' (שמשמעו מלמטה למעלה) וכתוב אחד אומר (פסוק ד) 'ירה בים' (שמשמעו מלמעלה למטה); מלמד שהיו עולין לרום בתוך המים, וחוררים ויורדין לתהום, שכן 'יריה' הוא לשון השלכה מלמעלה למטה, כמו שמצינו דוגמתו: 'מי ירה אכן פנתה' (איוב לח, ו) [תוכחת ה' לאיוב: וכי יודע אתה מי הוא זה שהניח את אבן היסוד? לבריאת העולם], וכשמניחים את האבן מניחים אותה מלמעלה למטה (כא"ר): תורה ב

(ב) עזי וזמרת יה. אונקלוס תרגם: תקפי ותושבחתי [הזקי ותהלתני]. ולפי זה 'עזי' בקמ"ץ הוא כמו 'עזי בשור"ק' (העזו שלי). 'וזמרת' הוא כמו 'וזמרתני' (הזמרה שלי). ומשמעות הכתוב היא: הקב"ה הוא 'החזק שלנו' אשר עליו אנו סומכים, והוא 'זמרתנו' אשר לפניו הננו מומרים ומשבחים.

ואני תמה על לשון המקרא, שאין לה לשון 'עזי' כמוהו בנקודתו זו (בקמ"ץ ובחיר"ק) במקרא, אלא בשלשה מקומות בלבד, ורק כשהוא

להכפיל הקשונות, וכן כל השירה תמצא שהיא כפולה בכמה מקומות, כגון: 'עזי וזמרת יה – ויהי לי לישועה'; זה אלי ואנוהו – אלהי אבי וארממנהו; 'ה' איש מלחמה – ה' שמו'; וכן כלם. [ראה דוגמאות בהמשך השירה (להלן פסוק ו) 'מינך ה'... מינך ה', וכן (פסוק יא) 'מי כמכה... מי כמכה']. ברש"י ישן. דבר אחר: פי גאה גאה' הוא פנתנית טעם על 'אשירה לה', וכלומר: יכול אני להרבות בשירה, כי הקב"ה גאה ונתרומם יותר על כל השירות, וכל מה שאקלס בו (כל שבח שאזכיר בו), לעולם עוד יש בו תוספת קילוסים ותשבחות שלא אמרתים, ולא כמדת מלך בשר-ודם שמקלסין אותו בדברים הרבה ואין בו מהם אלא מעט (ש"א, לשי"ר):

סוס ורכבו. הסוס והרכב עליו, שניהם נותרו קשורים זה בזה אף בתוך המים, והמים היו מעלין אותן לרום ומורידין אותם לעומק ואינן נפרדין, ובזיון רב הוא להרכב שאינו נפרד מן הבהמה אלא מת כשהוא כרוך עמה (מכילתא (ד"ר):

רמה בים. השליף בתוך הים. וכן מצינו דוגמתו בלשון ארמית: 'ורמי לגוא אתון נורא' (דניאל ג, כא) 'שפירושו: והושלכו לתוך כבשן האש [הננייה מישאל ועזריה והשלכו לכבשן האש

לאותה שעה בלבד, אינו יכול המפרשו ליישוב בלשון הזה אלא על דרך שנתפרש למעלה, שהדברים נאמרו על-שם המחשבה הקודמת למעשה, או על-פי מדרשו לענן תחילת המיתים (הזכרון, מפרשים):

כי גאה גאה. כפל הכתוב לשון 'גאות', לפי שבקריעת ים סוף נתגאה הקב"ה על כל גאה, ופתרגומו באונקלוס: 'ארי אתגאי על גותנאי' – כי התגאה על הגאים [והדברים אמורים על פרעה מלך מצרים שנתגאה באמרו (לעיל ה, א) 'מי ה' אשר אשמע בקול?'] (דבר אחר – טעם אחר לכפילות הלשון: בא הכפל לומר שעשה הקב"ה דבר שאי אפשר לבשר-ודם לעשות, שהרי כל לוחם כשהוא נלחם בחבירו הרוכב על סוס ומתגבר עליו, אינו נלחם בשניהם יחד, אלא הוא מפילו מן הסוס והורגו, ואילו הסוס עצמו בורח וניצל, וכאן – 'סוס ורכבו רמה בים' שהתגבר על שניהם יחדיו כמו שהם; וכל דבר של גבורה שאי אפשר לעשות על-ידי זולתו נופל (מתאים ונכון לומר) בו לשון גאות, כמו 'זמרו לה' פי גאות עשה' (ישעיה יב, ה) [לעתיד לבוא יזמרו לה' שהקאה את גאותו וגבורתו לעיני כל העמים], וכשהמדובר בגבורות מופלגות ביותר כגון אלו האמורות כאן, הדרך היא

"וְזָמַרְתָּ", וְכָל שָׁאָר מִקּוֹמוֹת נִקְוָה שְׁוֹרֵי ק: (ירמיה טו) "ה' עֲזֵי וּמַעֲזֵי", (תהלים נט) "עֲזֹ אֱלִיךָ אֲשֶׁמְרָה", וְכֵן כָּל תִּיבָה בַּת שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת הַנִּקְוָה מְלֵאפּוֹם, כְּשֶׁהִיא מְאָרְכָת בְּאוֹת שְׁלִישִׁית וְאֵין הַשְּׁנִיָּה (בשן"א) בְּחֻטָּף, הָרֵאשׁוֹנָה נִקְוָה בְּשְׁוֹרֵי ק, כְּגוֹן: עֲזֹ – עֲזִי, רֶקֶ – רִקִּי, חֶק – חֲקִי, עֶל – עֲלִי, "יִסּוֹר עֲלוֹ", כָּל – כָּלוֹ, "וְשִׁלְשִׁים עַל כָּלוֹ". וְאֵלוֹ הַשְּׁלֵשָׁה: עֲזִי וְזָמַרְתָּ שֶׁל כָּאן, וְשֶׁל יִשְׁעִיָּה וְשֶׁל תְּהִלִּים נִקְוָה בְּחֻטָּף קִמְ"ץ. וְעוֹד, אֵין בְּאֶחָד מֵהֶם כְּתוּב 'וְזָמַרְתָּ', אֲלֵא 'וְזָמַרְתָּ', וְכָלֶם סִמּוֹן לָהֶם "וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה". לִכְךָ אֲנִי אוֹמֵר לִישָׁב לְשׁוֹן הַמִּקְרָא: שָׁאִין עֲזִי כִּמוֹ עֲזִי וְלֹא וְזָמַרְתָּ כִּמוֹ וְזָמַרְתָּ, אֲלֵא עֲזִי שֵׁם דְּבָר הוּא, כִּמוֹ (שם קכג) "הַיּוֹשֵׁבִי בַּשְּׂמִימִים", (עובדיה א) "שׁוֹכְנִי בְּחֻגֵי סֹלַע", (דברים לג) "שׁוֹכְנֵי סִנְה", וְזֶהוּ הַשִּׁבְחָה: "עֲזִי וְזָמַרְתָּ יְהִי", הוּא הִזָּה לִי לִישׁוּעָה. וְזָמַרְתָּ דְּבוֹק הוּא לְתִיבַת ה', כִּמוֹ: (שופטים ה) "לְעֶזְרָת ה'", (ישעיה ט) "בְּעֶבְרַת ה'", (קהלת א) "עַל דְּבַרְתָּ בְּנֵי הָאָדָם". וְלְשׁוֹן 'וְזָמַרְתָּ', לְשׁוֹן (ויקרא כה) "לֹא תִזְמַר", (ישעיה כה) "זָמִיר עֲרִיצִים" לְשׁוֹן כְּסוּחַ וּכְרִיתָה. עֲזֹ וְנִקְמָתוֹ שֶׁל אֱלֹהֵינוּ הִזָּה לָנוּ לִישׁוּעָה. וְאֵל תַּתְּמָה עַל לְשׁוֹן 'וַיְהִי' שֶׁלֹּא נֶאֱמַר הִזָּה, שְׁיֵשׁ לָנוּ מִקְרָאוֹת מְדַבְּרִים בְּלִשׁוֹן זֶה, וְזֶה דְּגֻמָּתוֹ: (מלכים א ו) "אֵת קִירוֹת הַבַּיִת סָבִיב לְהִיכָל וּלְדָבִיר וַיַּעַשׂ צִלְעוֹת סָבִיב", הִזָּה לוֹ לֹמַר: "עֲשֵׂה צִלְעוֹת סָבִיב". וְכֵן (דברים הימים ב ו) "וּכְנִי יִשְׂרָאֵל הַיּוֹשֵׁבִים בְּעָרֵי יְהוּדָה וַיִּמְלֹךְ עֲלֵיהֶם רַחֲבֶעֱם", הִזָּה לוֹ לֹמַר: "מְלֹךְ עֲלֵיהֶם רַחֲבֶעֱם". (במדבר יד) "מִבְּלַתִּי יִכְלֹת ה' וְגו' וַיִּשְׁחָטֵם", הִזָּה לוֹ לֹמַר: "שְׁחָטֵם". (שם לו) "וְהֶאֱנָשִׁים אֲשֶׁר שָׁלַח מִשָּׁה וְגו' וַיִּמָּתוּ", "מִתּוֹ" הִזָּה לוֹ לֹמַר. (לעיל ח) "וְאֲשֶׁר

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

תִּזְמַרְתָּ (ויקרא כה, ד) [לֹא תִקְצוֹץ עֲנָפֵי הַכֶּרֶם, בַּשָּׁנָה הַשְּׁמִיטָה], וְכֵן: **זָמִיר** **עֲרִיצִים** (ישעיה כה, ה) [הַכְּרַתַּת הָרִשְׁעִים], שְׁכּוֹלֶם לְשׁוֹן **כִּסּוּחַ וּכְרִיתָה** – אָף כָּאן פִּירוּשׁוֹ: **עֲזֹ וְנִקְמָתוֹ שֶׁל אֱלֹהֵינוּ** הַמְכַרִּית אֶת אוֹיְבֵינוּ, זֶה הַדָּבָר הִזָּה לָנוּ לִישׁוּעָה, וְנִמְצָא כִּי 'עֲזִי וְזָמַרְתָּ יְהִי' לִי לִישׁוּעָה הוּא עֲנָן אֶחָד, וְלֹא כַּמְבוּאָר עַל פִּי אוֹנְקֵלוֹס שֶׁשְׁנֵי עֲנָיִינִים בַּפָּנִי עֲצָמָם הֵם. וְאֵל תַּתְּמָה עַל לְשׁוֹן 'וַיְהִי' לִי לִישׁוּעָה, שֶׁמִּשְׁמַע לְכֹאדָרָה שֶׁהוּא דְּבָר נִזְקֵף עַל הָרֵאשׁוֹן, וְשֶׁלֹּא נֶאֱמַר 'הִזָּה' לִי לִישׁוּעָה, כִּפִּי שֶׁהִזָּה נִכּוֹן לֹמַר אִם אֶכֶן עֲנָן אֶחָד הוּא, לִפִּי שְׁיֵשׁ לָנוּ עוֹד מִקְרָאוֹת הַמְדַבְּרִים בְּלִשׁוֹן זֶה, וְזֶה דּוּגְמָתוֹ: **אֵת קִירוֹת הַבַּיִת סָבִיב לְהִיכָל וּלְדָבִיר וַיַּעַשׂ צִלְעוֹת סָבִיב** (מלכים א ג, ה) [שְׁלֹמֹה הִמְלִיךְ עָשָׂה אֶת קִירוֹת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ מִקְפָּיִם צִלְעוֹת (חֲדָרִים) מִשְׁלֹש רִוּחוֹת], הִרִי שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיַּעַשׂ' אָף שֶׁעַל פִּי דֶרֶךְ הַלְשׁוֹן הִזָּה לוֹ לֹמַר 'עֲשֵׂה צִלְעוֹת סָבִיב' שֶׁהִרִי עֲנָן אֶחָד הוּא. וְכֵן בְּדִבְרֵי-הַיָּמִים (ב' יז) 'וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הַיּוֹשֵׁבִים בְּעָרֵי יְהוּדָה וַיִּמְלֹךְ עֲלֵיהֶם רַחֲבֶעֱם', הִזָּה לוֹ לֹמַר 'מְלֹךְ עֲלֵיהֶם רַחֲבֶעֱם'. וְכֵן: 'מִבְּלַתִּי יִכְלֹת ה' וְגו' וַיִּשְׁחָטֵם' (במדבר יד, טו) [תַּחֲנוּגַת מִשָּׁה אֶל ה' בְּחֶרֶן הָאֵף אַחֵר חָטָא הַמְרֹגְלִים: אֵל תִּגּוֹף אֶת הָעָם שְׁמָא יֹאמְרוּ הַגּוֹיִים:

שָׁאִין 'עֲזִי' כִּמוֹ 'עֲזִי', וְלֹא 'וְזָמַרְתָּ' כִּמוֹ 'וְזָמַרְתָּ', כִּי הִי"ד הַנוֹסֶפֶת בְּשִׁתִּי אֵלּוֹ הַתִּיבּוֹת אֵינָנָה יו"ד שִׁימוּשִׁית הַבָּאָה לֹמַר שֶׁהוּא 'שְׁלִי' (הַעֲזוֹ שְׁלִי, הַזְמָרָה שְׁלִי), **אֲלֵא 'עֲזִי' שֵׁם דְּבָר בַּפָּנִי עֲצָמוֹ הוּא**, וּכְאִילוֹ נֶאֱמַר 'עֲזוֹ', וְהִי"ד בָּאָה לִפִּי הַלְשׁוֹן בְּלִכְדָּה, **כִּמוֹ שְׁמִצִּינוּ: 'הַיּוֹשֵׁבִי בַּשְּׂמִימִים'** (תהלים קכג, א), שָׁאִין פִּירוּשׁוֹ 'הַיּוֹשֵׁב שְׁלִי בַּשְּׂמִימִים' אֲלֵא 'הַיּוֹשֵׁב בַּשְּׂמִימִים' וְהִי"ד יִתִּירָה; וְכֵן: **'שׁוֹכְנֵי בְּחֻגֵי סֹלַע'** (עובדיה א, א) [נְבוּאָה עַל אֲדוֹם: בְּשִׁתִּית שׁוֹכֵן בְּהַר שַׁעִיר חִשְׁבָּת שְׁאֵתָה נִשְׁגָּב בּוֹ וְאֵין מִי שִׁיורִידָךְ מִמֶּנּוּ (ירמיה)], וְכֵן: **'שׁוֹכְנֵי סִנְה'** (דברים לג, טו) [מִבְּרַכַת מִשָּׁה לְיוֹסֵף: תִּהְיֶה אֲרָצְךָ מְבוֹרָכָה בְּרָצוֹנוֹ שֶׁל הַקְּבִ"ה שֶׁהִזָּה שׁוֹכֵן בְּסִנְהָ, שָׁאִין פִּירוּשׁוֹ 'הַשׁוֹכֵן שְׁלִי' אֲלֵא 'הַשׁוֹכֵן', וְהִי"ד יִתִּירָה. וְזֶהוּ הַשִּׁבְחָה הָאֲמוּרָה כָּאן: **עֲזִי וְזָמַרְתָּ יְהִי** – הוּא הִזָּה לִי לִישׁוּעָה, כְּלוּמַר, כָּל זֶה הוּא שִׁבְחָה אֶחָד: 'הַעֲזוֹ וְזָמַרְתָּ שֶׁל הַקְּבִ"ה הִזָּה לִי לִישׁוּעָה'. וְתִיבַת 'וְזָמַרְתָּ' (דְּבוֹק) הוּא לְתִיבַת הַשֵּׁם, וּכְאִילוֹ נֶאֱמַר 'וְזָמַרְתָּ שֶׁל ה'', **כִּמוֹ שְׁמִצִּינוּ בְּדוּגְמָתוֹ: 'לְעֶזְרָת ה'** (שופטים ה, כג) [לְעֶזְרָתוֹ שֶׁל ה'], **בְּעֶבְרַת ה'** (ישעיה ט, יח) [בְּכַעֲסוֹ שֶׁל ה'], **עַל דְּבַרְתָּ בְּנֵי הָאָדָם** (קהלת ג, יח) [עַל דְּבַרְתָּם (הַנְהַגַת הַשְּׁרָרָה) שֶׁל בְּנֵי הָאָדָם]. וְלְשׁוֹן 'וְזָמַרְתָּ' אֵינוֹ לְשׁוֹן זְמָרָה וְשִׁיר, אֲלֵא לְשׁוֹן זְמִירָה וּכְרִיתָה, בְּדוּגְמַת 'לֹא

סִמּוֹן אֲצֵל תִּיבַת 'וְזָמַרְתָּ', וְאוֹלָם בְּכָל שָׁאָר מִקּוֹמוֹת שְׁמִצִּינוּ לְשׁוֹן כְּזֶה, הִרִיחוּ נִקְוָה 'עֲזִי' בְּשְׁוֹרֵי ק, בְּדוּגְמַת הַמִּקְרָאוֹת דְּלֶהֱלֹן: 'ה' עֲזִי וּמַעֲזִי' (ירמיה טו, יט), וְכִמוֹ כֵּן: 'עֲזֹ אֱלִיךָ אֲשֶׁמְרָה' (תהלים נט, יז) וְכֵן **כָּל תִּיבָה בַּת שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת הַנִּקְוָה בְּתַחֲלִילָתָהּ מְלֵאפּוֹם (כְּלוּמַר חוֹלָם), **כְּשֶׁהִיא מְאָרְכָת בְּאוֹת שְׁלִישִׁית** הַמְשִׁיבָת אוֹתָהּ לְפָלוּגִי, וְאֵין הָאוֹת הַשְּׁנִיָּה (בִּשְׁוֹ"א) בְּחֻטָּף, אֲזִי הָאוֹת הָרֵאשׁוֹנָה נִקְוָה בְּשְׁוֹרֵי ק [כְּגוֹן כְּשֶׁהַשְּׁנִיָּה בְּחִירִי"ק: 'עֲזִי', אוֹ בְּחוֹלָם: 'עֲזוֹ'. אֲכָל כְּשֶׁהַשְּׁנִיָּה מְנוּקְדָת בִּשְׁוֹ"א, יֵשׁ שֶׁהָאוֹת הָרֵאשׁוֹנָה הִיא בְּקִמְ"ץ, כִּמוֹ (לַחֲלֹ פִסּוֹק יג) 'בְּעֶזְרְךָ', כְּגוֹן: 'עֲזִי', 'עֲזִי', 'רוֹק', 'רִקִּי', 'חֶק', 'חֲקִי', 'עוֹל', 'עֲלוֹ', 'יִסּוֹר עֲלוֹ', 'כָּל', 'כָּלוֹ' – כְּלִשׁוֹן הַכְּתוּב (לַעֲלִי יד, ז) 'וְשִׁלְשִׁים עַל כָּלוֹ', וְאָף כָּאן, אֵילוֹ הִזָּה פִּירוּשׁוֹ 'הַעֲזוֹ שְׁלִי' בְּתַרְגוּמוֹ שֶׁל אוֹנְקֵלוֹס, הִזָּה צְרִיר לֹמַר 'עֲזִי' וְאֵילוֹ ג' הַמִּקּוֹמוֹת שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם **'עֲזִי וְזָמַרְתָּ יְהִי לִי לִישׁוּעָה'** – שֶׁל כָּאן, וְשֶׁל יִשְׁעִיָּה (יב, ב), וְשֶׁל תְּהִלִּים (קיה, יד) – כּוֹלֶם נִקְוָדִים 'עֲזִי' בְּחֻטָּף קִמְ"ץ, וְעוֹד, אֵין בְּאֶחָד מֵהֶם כְּתוּב 'וְזָמַרְתָּ' אֲלֵא 'וְזָמַרְתָּ', וְאֵילוֹ לִפִּי הַתַּרְגוּם אֵין מְבוּאָר לָמָּה נִשְׁמַט הִי"ד, וְכּוֹלֶם סִמּוֹן לָהֶם 'וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה', וְכָל אֵלוֹ הַדְּבָרִים מְלַמְּדִים כִּי לְשׁוֹן זֶה וְדֹאֵי שׁוֹנָה בְּמִשְׁמַעוֹ מִכָּל 'עֲזִי' שֶׁבִּמְקָרָא, לִכְךָ אֲנִי אוֹמֵר לִישָׁב לְשׁוֹן הַמִּקְרָא,**

שיעור יומי ליום רביעי ז' שבט ושנים מקרא ואחד תרגום – טו – פרשת בשלח
 לא שם לבו אל דבר ה' ויעזב, ה'יה לו לומר "עזב". זה אלי • בכבודו נגלה עליהם, והיו מראין אותו באצבע: ראתה שפחה על הים, מה שלא ראו נביאים. ואננהו • אונקלוס תרגם לשון ננה, (ישעיה לג) "ננה שאנן", (שם סה) "לנה-צאן". דבר אחר: ואננהו, לשון נוי, אספר נוי ושבחו לבאי עולם, כגון: "מה דודך מדוד? דודי צח ואדם". וכל הענין. אלהי אבי • הוא זה, וארוממנהו. אלהי אבי • לא אני תחלת הקדשה, אלא מחזקת ועומדת לי הקדשה ואלהותו עלי מימי אבותי.

(ג) יהוה איש מלחמה יהוה שמו: ג יי מרי נצחן קרביא יי שמה:

ה'ה' ה' איש מלחמה • בעל מלחמה, כמו (רות א) "איש נעמי", וכל איש ואיש מתרגמין בעל, וכן (מלכים א ב) "וחזקת והיית לאיש", לגבור. ה' שמו • מלחמותיו לא בכלי זין, אלא בשמו הוא נלחם, כמו שאמר דוד: "ואנכי בא אליך בשם ה' צבאות". דבר אחר: ה' שמו, אף בשעה שהוא נלחם ונוקם מאויביו, אוהז הוא במדתו לרחם על בוראיו ולזון את כל באי עולם, ולא כמדת מלכי אדמה: כשהוא עוסק במלחמה פונה עצמו מכל עסקים ואין בו כח לעשות זו וזו.

רש"י כפשוטו – מהדורת שלם

מלחמה. כלומר, הוא האדון והשליט במלחמות פי הוא תמיד מנצח בהם, וכמתורגם באונקלוס: 'מרי נצחן קרביא' [בעל הנצחונות במלחמות], ולשון 'איש' האמור כאן משמעו 'שלטון ואדנות', כמו שמצינו: **איש נעמי** (רות א, א) שמשמעו: בעלה ואדונה של נעמי. וכל מקום שנאמר '**איש**' ו'**איש**' הרי אלו מתורגמין בלשון '**בעל**'. לפי שהבעלים של כל דבר הוא קרוי 'איש' הדבר [ראה לדוגמא (בראשית ט, ט) 'ויחל נח איש האדמה' – אדוני האדמה (רש"י שם)], וכן מצינו: '**וחזקת והיית לאיש**' (מלכים ב, ה), שפירושו: והיית לגבור, הרי שלשון 'איש' בולל במשמעו שלטון וגבורה על אחרים, ואף כאן: ה' איש מלחמה – הוא בעל המלחמות והגבור לנצח בהם (מפרשים):

ה' שמו. מה ענין כאן להזכיר ששמו ה' אלא כף פירוש הכתוב: הקב"ה הרי הוא בעל המלחמות, אף **מלחמותיו לא בכלי זין הם, אלא בשמו הוא נלחם**, כלומר, בלח מידתו הרמוזה בשמו הקדוש, הוא לוחם את מלחמותיו ומנצח בהם, ו**כמו שאמר דוד** אל גלית הפלשתי: אתה בא אלי בחרב ובכנית ובכידון ו**אנכי בא אליך בשם ה' צבאות** אלהי מערכות ישראל וגו' (שמואל א י, מה) (ב"ב). דבר אחר: לכה הזכיר כאן 'ה' שמו', ללמד כי אף בשעה שהוא נלחם ונוקם מאויביו, עם זאת אוהז הוא במדתו – מדת הרחמים הרמוזה בשם ה'ה'ה,

לישראל: עתיד השרון להיות שוב מקום מרעה ודיור [לצאן]. דבר אחר: **ואננהו** האמור כאן הוא **לשון נוי**, ופירוש הכתוב: אעשה לו שם נאה, כי **אספר נוי ושבחו לבאי עולם**, ובכך איפה ואפאר את כבוד שמו, וכפי שאכן מצינו שמשבחים ומפארים את כבוד ה' בלשונות של נוי יופי, כגון: **'מה דודך מדוד... דודי צח ואדום'** וגו' (שיר השירים ה, ט"ו) [אומות העולם תמהים ושואלים: מה אלהיכם מכל אלהים שכל כף אתם דבוקים בו ומתקשרים אליו, וכנסת ישראל משיבה ואומרת: אכן דודי נאה הוא ביותר, צח ולבן הוא וגם אדום וכו']. וכן **בכל הענין** האמור שם, נמשלים הרבה עניינים של נוי ופאר יופי המכוונים לשבחיו של הקב"ה: **אלהי אבי** וארוממנהו. תיבת 'זה' האמורה בתחילת הפסוק [זה אלי ואננהו], מוסכת גם על סופו, וכאילו נאמר כאן שוב: '**אלהי אבי הוא זה, וארוממנהו**' (יריעות שלמה):

אלהי אבי. אין פירושו שהוא 'אלהי אבי' בלבד ולא האל שלי, שהרי כבר אמר 'זה אלי', אלא כף הוא אומר: זהו אלי, אף לא אני הוא תחלת הקדושה אשר נבחרתי להיות לו לעם קדוש, אלא כבר מוחזקת ועומדת לי הקדושה ואלהותו עלי עוד מימי אבותי אברהם יצחק ויעקב, להיות אנחנו קדושים אליו והוא יהיה לנו לאלהים (ר"ה) תורה ג
 (ג) ה' איש מלחמה. פירושו: בעל

מאחר שלא היה יכול להביאם אל הארץ, שחטם במדבר, היה לו לומר '**שחטם**'. וכן נאמר שם לגבי המרגלים: '**והאנשים אשר שלח משה וגו' וימתו**' (שם פסוק לו), 'מתו' היה לו לומר. וכן: '**ואשר לא שם לבו אל דבר ה' ויעזב**' (לעיל ט, כא) [במכת ברד, כל מי שהתעלם מדברי ה', לא הכניס את מקנהו אלא השאירו בשדה], היה לו לומר '**עזב**'. וכדוגמת אלו אף כאן, נאמר 'עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה', אף שעל פי דרך הלשון היה לו לומר 'היה', כי הכל ענין אחד הוא:

זה אלי. לשון 'זה' מורה על דבר הנראה לעינים ומורים עליו באצבע, מלמד שהקב"ה בכבודו נגלה עליהם ונתראה לעיניהם, והיו מראין אותו באצבע ואומרים: 'זה אלי'. ומתוך שכל ישראל אמרו כן, נמצא כי ראתה אפילו שפחה על הים מה שלא ראו נביאים, שהרי אצל הנביאים נאמר (חושע יב, יב) 'ויבד הנביאים אדם' – לשון דימוי בלבד שהיא ראיה בלתי מושלמת, ואילו כאן נאמר 'זה' שמשמעו ראיה ברורה ומושלמת (משכ"ל, נח"י במדבר ל, ב) (מכילתא): **ואננהו. אונקלוס תרגם תיבה זו מלשון 'ננה'** (בית לדור בו). ואבני ליה מקדשא [אבנה לו בית מקדש], ומצינו עוד במקראות לשון 'ננה' במשמעות זו, כגון 'ננה שאנן' (ישעיה לג, ט) [בית שקט ושל, והוא כינוי לירושלים], וכן 'לנה צאן' (שם סה, ט) [נבואת תנחומים

(ד) מִרְכַּבַּת פָּרָעָה וַחֲלוֹי יִרְהוּ בִּים וּמִבְחַר שְׁלִישִׁי
 ד רַחֲבִי פָּרָעָה וּמִשִּׁירֶתָהּ שְׂדֵי כִּמְאָ וּשְׂפָר
 גְּבֻרָהּ אֶטְבְּעוּ כִּמְאָ דְסוּף:
 טְבַעוּ בִּים-סוּף:

כ"י יִרְהוּ בִּים • שְׂדֵי כִּמְאָ, 'שְׂדֵי' לְשׁוֹן יִרְהוּ, וְכֵן הוּא אֹמֵר: (לקמן יט) "אוֹ-יִרְהוּ יִרְהוּ", תַּרְגוּם אֲוִנְקְלוֹס:
 'אוֹ אֲשֶׁתְּדָאָה יִשְׁתְּדִי', וְהִתִּי' מִשְׁמָשֶׁת בְּאֵלּוּ בְּמָקוֹם יִתְפַּעַל. וּמִבְחַר • שֵׁם דְּבָר, כְּמוֹ: מִרְכַּב, מִשְׁכָּב,
 "מִקְרָא קֶדֶשׁ". טְבַעוּ (מכילתא) אֵין טְבִיעָה אֶלָּא בְּמָקוֹם טִיט, כְּמוֹ: (תהלים סט) "טְבַעְתִּי בִּיּוֹן מִצּוֹלָה", (ירמיה
 לח) "וַיִּטְבַּע יִרְמְיָהוּ בְּטִיט", מִלְמַד שֶׁנַּעֲשֶׂה הַיָּם טִיט לְגַמֵּל לָהֶם כְּמִדָּתָם, שֶׁשָּׁעֲבָדוּ אֶת יִשְׂרָאֵל בַּחֲמָר
 וּבִלְבָנִים.

(ה) תַּהֲלֹמַת יִכְסִּימוּ יִרְדּוּ בְּמִצּוֹלָת כְּמוֹ-אֶבֶן:
 ה תַּהֲלֹמִיָּא חֲפּוֹ עֲלִיהוֹן נַחְתּוּ לְעוֹמִקְיָא
 כְּאֶבֶן:

כ"י יִכְסִּימוּ • כְּמוֹ יִכְסוּם, וְהִי"ד הָאֲמָצְעִית יִתְּרָה בּוֹ. וְדָרָךְ הַמִּקְרָאוֹת בְּכָף, כְּמוֹ: (דברים ח) "וַיִּבְקַרְךָ וַצֹּאנְךָ
 יִרְבֶּנָּה", (תהלים לו) "וַיִּרְוֶנָּה מִדֶּשֶׁן בֵּיתְךָ", וְהִי"ד רֵאשׁוֹנָה שֶׁמִּשְׁמָעָה לְשׁוֹן עֲתִיד, כֵּךְ פֶּרֶשְׁהוּ: טְבַעוּ בִּים סוּף,
 כְּדֵי שִׁחְזָרוּ הַמִּים וַיִּכְסּוּ אוֹתָן. יִכְסִּימוּ אֵין דּוּמָה לוֹ בְּמִקְרָא בְּנִקְדָּתוֹ, וְדָרָכּוֹ לִהְיוֹת נִנְקָד יִכְסִּימוּ
 בְּמִלָּאפּוֹ"ם (גַּם כָּאֵן מוֹכַח לִהְיוֹת חוֹלָם כְּמוֹ שְׁנִתְבָּאָר). כְּמוֹ אֶבֶן • וּבְמָקוֹם אַחֵר: "צִלְלוּ פְּעוּפְרָת",
 וּבְמָקוֹם אַחֵר: "יֵאכְלָמוּ פֶּקֶשׁ". הִרְשָׁעִים פֶּקֶשׁ הוֹלְכִים וּמִטְרַפִּין עוֹלִים וַיּוֹרְדִין, בִּינּוּנִיִּים כְּאֶבֶן, וְהַשְׂרִים
 פְּעוּפְרָת שְׁנָחוּ מִדָּר.

רש"י כפשוטו – מהדורת שלם

אוֹתָם), וְהִי"ד הָאֲמָצְעִית יִתְּרָה בּוֹ,
 וְאֵינָהּ מִשְׁנָה אֶת הַמִּשְׁמָעוֹת, וְדָרָךְ
 הַמִּקְרָאוֹת בְּכָף לְהוֹסִיף יוֹ"ד בְּתִיבוֹת
 כְּגוֹן זֶה [שֶׁשְׂרָשָׁם מִסְתַּיִים בְּה"א
 (כְּדִלְהֶלֶן) וְהִי"ד מִשְׁלִים אוֹתוֹ כְּאֶשֶׁר
 הִי"א נִשְׁמַט מִמֶּנּוּ], כְּמוֹ שֶׁמִּצִּינוּ:
 'בְּקֶרֶךְ וַצֹּאנָה יִרְבִּינוּ' (דברים ח, יג)
 בְּמָקוֹם 'יִרְבּוּ' [שׁוֹרֵשׁ רִבָּה], וְכֵן:
 'וַיִּרְוֶנָּה מִדֶּשֶׁן בֵּיתְךָ' (תהלים לו, ט) בְּמָקוֹם
 'וַיִּרְוֶנָּה' [שׁוֹרֵשׁ רוּה]. וְאֵף כָּאֵן 'יִכְסִּימוּ'
 הוּא בְּמָקוֹם 'יִכְסוּם' [שׁוֹרֵשׁ כִּסָּה].
 וְהִי"ד הֵרֵאשׁוֹנָה שֶׁמִּשְׁמָעָה לְשׁוֹן
 עֲתִיד, הוּא הַמִּשְׁפָּה לְסוּף הַפְּסוּק
 הַקּוֹדֵם, וְכֵךְ פֶּרֶשְׁהוּ: וּמִבְחַר שְׁלִישִׁי
 טְבַעוּ בִּים-סוּף, כְּדֵי (בְּאֻפֶּן) שִׁחְזָרוּ
 תְּהוֹמֹת הַמִּים וַיִּכְסּוּ אוֹתָן, וְכֵךְ הִיָּה
 שְׂכִיסוֹ אוֹתָם הַמִּים, עַד אֲשֶׁר 'יִרְדּוּ
 בְּמִצּוֹלָת כְּמוֹ אֶבֶן'. וְאֵלֶם לְעִנְיָן
 הַשּׁוֹרֵר'ק שֶׁבְּסוּף תִּיבַת 'יִכְסִּימוּ' אֵין
 דּוּמָה לוֹ בְּמִקְרָא בְּנִקְדָּתוֹ, זֶה וְדָרָכּוֹ
 לִהְיוֹת נִנְקָד 'יִכְסִּימוּ' בְּמִלָּאפּוֹ"ם גַּם
 כָּאֵן מוֹכַח לִהְיוֹת חוֹלָם, כְּמוֹ
 שְׁנִתְבָּאָר (לעיל יד, יב) (לשח"ת):
 כְּמוֹ אֶבֶן. כָּאֵן נֶאֱמַר שִׁירִידָתָם
 בְּמִצּוֹלוֹת הַיָּתֵה פִּירִידָת הָאֶבֶן,
 וּבְמָקוֹם אַחֵר נֶאֱמַר (לקמן פסוק י') 'צִלְלוּ
 פְּעוּפְרָת', וּבְמָקוֹם אַחֵר נֶאֱמַר (פסוק ז')
 'יֵאכְלָמוּ פֶּקֶשׁ', אֵם כֵּן פִּיצֵד יִתְקַיֵּמוּ

שְׁלִישִׁי], אֶלָּא 'מִבְחַר' הוּא שֵׁם דְּבָר
 (שֵׁם תּוֹאֵר) שֶׁפִּירוּשׁוֹ 'נִבְחָרִים',
 וּבְלֹמַר: שְׁלִישִׁי אֲשֶׁר כּוֹלֵם הִיָּה
 נִבְחָרִים וְטוֹבִים, טְבַעוּ בִּים סוּף. וְלִשְׁוֹן
 זֶה הוּא כְּמוֹ 'מִרְכַּב', 'מִשְׁכָּב',
 'מִקְרָא-קֶדֶשׁ', שֶׁהָאוֹת מ"ם שֶׁבָּהֶם
 אֵינָנָה שִׁמּוּשִׁית אֶלָּא מִיִּסּוּד הַתִּיבָה
 (ר"ד):
 טְבַעוּ. אֵין טְבִיעָה זֶה אֶלָּא בְּמָקוֹם
 טִיט, וְלֹא בְּמִים צִלּוּלִים, כְּמוֹ שֶׁמִּצִּינוּ
 לְשׁוֹן טְבִיעָה בְּדָבָר מַעֲוָה: כְּגוֹן
 'טְבַעְתִּי בִּיּוֹן מִצּוֹלָה' (תהלים סט, א)
 [טְבַעְתִּי בְּבוֹץ טִיט שֶׁבְּקֶרֶק עוֹמֵק
 הַמִּים], וְכֵן: 'וַיִּטְבַּע יִרְמְיָהוּ בְּטִיט'
 (ירמיה לח, ו), מִלְמַד שֶׁנַּעֲשֶׂה הַיָּם טִיט,
 וְזֹאת כְּדֵי לְגַמּוֹל לָהֶם כְּמִדָּתָם –
 לְהַשׁוּת אֶת עֲנָשׁ כְּדוּגְמַת רִשְׁעָתָם,
 כְּדָרָךְ שֶׁשָּׁעֲבָדוּ אֶת יִשְׂרָאֵל בַּחֲמָר
 וּבִלְבָנִים, נַעֲנָשׁוּ בְּטְבִיעָה קִשָּׁה בְּטִיט
 הַמַּעֲוָה (מכילתא) (כ"ב): תּוֹרָה ה'
 (ה) יִכְסִּימוּ. פִּירוּשׁוֹ: הַתְּהוֹמֹת כִּיסוּ
 אֶת הַמִּצִּירִים, וְלִפִּי כָּלְלִי הַלְשׁוֹן הִיָּה לוֹ
 לֹאמַר 'כִּסּוּמוֹ'. וְאֵם כֵּן יֵשׁ כָּאֵן שֶׁלִּשָּׁה
 שְׁנוּיִים: יוֹ"ד יִתְּרָה בְּאֲמָצְעִת הַתִּיבָה,
 יוֹ"ד שֶׁל עֲתִיד בְּתַחֲלִיל הַתִּיבָה, וְנִיִּקוּד
 שׁוֹרֵר'ק בְּמָקוֹם חוֹלָם בְּסוּף הַתִּיבָה.
 וּמִבְּאֵר רִש"י אֶת שְׁלֹשֶׁת אֲחָד לֹאחַד:
 'יִכְסִּימוּ' הוּא כְּמוֹ 'יִכְסוּם' (יִכְסוּ

לְרַחֵם עַל כָּל שְׂאֵר בְּרוּאֵיו וְלִזְוֹן
 וַיִּלְפָּנֵם אֶת כָּל בָּאֵי עוֹלָם, וְלֹא
 כְּמִדָּת מַלְכֵי אֲרָמָה (מַלְכֵי בְנֵי אֲדָם)
 שֶׁבִּשְׁהוּא עוֹסֵק בְּמִלְחָמָה הִרְיָהוּ
 פּוֹנֵה עֲצָמוֹ מִכָּל שְׂאֵר עַסְקִים וְאֵין בּוֹ
 כַח לַעֲשׂוֹת גַּם זֶה וְגַם זֶה בַּעַת וּבַעֲנָה
 אַחַת, אֲבָל הַקִּבָּה בִּיכְלָתוֹ לִהְיוֹת זַעֲוָף
 לָזֶה וְלָרֹחַם לָזֶה (מכילתא) (ר"א), וְעַפ"י רִש"י
 נחום א, ז): תּוֹרָה ד'
 (ד) יִרְהוּ בִּים. פִּירוּשׁוֹ כְּתַרְגוּמוֹ
 בְּאֻנְקְלוֹס: 'שְׂדֵי כִּמְאָ' – זֶרֶק וְהַשְׁלִיף
 בִּים, וְלִשְׁוֹן 'שְׂדֵי' בְּאֲרָמִית הוּא כְּלִשְׁוֹן
 יִרְיָה בְּמִקְרָא, וְכֵן הוּא אֹמֵר, 'אוֹ
 יִרְהוּ יִרְהוּ' (לקמן יט, יג) [אֲנִיִּהָרָה שְׁנִיתָנָה
 בְּזִמְן מִתֵּן תּוֹרָה: כָּל הַנוֹגֵעַ בְּדָר עֲנָשׁוֹ
 בְּמִיתָה וַיּוֹשְׁלָף לְמָטָה לְאַרְץ (רש"י שם)],
 וְאֵף שֵׁם תַּרְגֵּם אֲוִנְקְלוֹס 'אוֹ
 אֲשֶׁתְּדָאָה אִישְׁתְּדִי' [אוֹ וְרוֹק יִזְרַק],
 וְהִתִּי' מִשְׁמָשֶׁת בְּאֵלּוּ בְּמָקוֹם
 'יִתְפַּעַל' [יִרְהוּ שֶׁהוּא בְּנִין 'פַּעַל'
 תַּרְגוּמוֹ 'שְׂדֵי', וְאֵילּוֹ 'יִרְהוּ' שֶׁהוּא לְשׁוֹן
 'יִפְעַל' (צוּרַת הָעֲתִיד שֶׁל 'נִפְעַל')],
 מִתּוֹרָגֵם בְּלִשְׁוֹן 'יִתְפַּעַל' (צוּרַת הָעֲתִיד
 שֶׁל 'יִתְפַּעַל')], וְלָכֵן נּוֹסַפְתָּ בּוֹ הָאוֹת
 תִּי"ו: 'אִישְׁתְּדִי', עַל מִשְׁקַל 'יִתְּרָה':
 וּמִבְחַר. אוֹת מ"ם שֶׁל 'מִבְחַר' אֵינָנָה
 אוֹת שִׁמּוּשִׁית [הַבָּאָה בְּמָקוֹם מִילַת
 מֶן, וְהִיָּה פִּירוּשׁ הַכְּתוּב: מִתּוֹךְ 'בְּחָר'

(1) יְמִינָהּ יְהוָה נֶאֱדָרִי בַּכֹּחַ יְמִינָהּ יְהוָה תִּרְעֶץ אוֹיֵב:

כ"א יְמִינָהּ. יְמִינָהּ • שְׁתֵּי פְעָמִים: כְּשִׁישָׁרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם, הַשְׂמָאֵל נַעֲשִׂית יָמִין. יְמִינָהּ ה' נֶאֱדָרִי בַּכֹּחַ • לְהַצִּיל אֶת יִשְׂרָאֵל, וְיִמִּינָהּ הַשְּׁנִית תִּרְעֶץ אוֹיֵב. וְלִי נִרְאָה: אוֹתָהּ יָמִין עֲצָמָה "תִּרְעֶץ אוֹיֵב", מֵה שְׁאִי-אֶפְשָׁר לָאֵדָם לַעֲשׂוֹת שְׁתֵּי מְלָאכּוֹת בְּיָד אַחַת. וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מְקָרָא: יְמִינָהּ הַנֶּאֱדָרֶת בַּכֹּחַ, מֵה מְלָאכְתָּהּ? יְמִינָהּ הִיא תִּרְעֶץ אוֹיֵב, וְכַמָּה מְקָרָאוֹת דִּגְמָתוֹ: (תהלים צב) "כִּי הִנֵּה אוֹיְבֶיךָ ה', כִּי הִנֵּה אוֹיְבֶיךָ יֵאָבְדוּ", (שם צד) "עַד-מָתִי רְשָׁעִים, ה', עַד-מָתִי רְשָׁעִים יַעֲלֹזוּ", (שם צג) "נִשְׂאוּ נְהָרוֹת, ה', נִשְׂאוּ נְהָרוֹת קוֹלָם", "לֹא לָנוּ, ה', לֹא לָנוּ", (הושע ב) "אֲעֲנֶה, נֹאס-ה', אֲעֲנֶה אֶת-הַשָּׁמַיִם", (שופטים ה) "אֲנֹכִי לֵה', אֲנֹכִי אֲשִׁירָה", (תהלים קכד) "לֹאִלִּי ה' וְגו' לֹאִלִּי ה' שֶׁהִיָּה לָנוּ בָּקוִים עָלֵינוּ אָדָם", (שופטים ה) "עוֹרִי, עוֹרִי, דְּבוֹרָה, עוֹרִי, עוֹרִי, דְּבָרִי-שִׁיר", (ישעיה כז) "תִּרְמְסֶנָּה רֶגֶל, רֶגֶל עֲנִי", (תהלים קלז) "וְנָתַן אֶרֶצָם נַחֲלָה, נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ". נֶאֱדָרִי • הִיוֹד' יִתְרָה, כְּמוֹ: "רַבִּיתִי עִם", "שָׂרְתִי בַּמְדִּינוֹת", "גִּנְבְּתִי יוֹם". תִּרְעֶץ אוֹיֵב • תְּמִיד הִיא רוֹעֶצֶת וּמְשַׁכְּרֶת הָאוֹיֵב. וְדוּמָה לוֹ "וִירְעָצוּ וִירְעָצוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", בְּשׁוּפָטִים (י). דְּבָר אַחֵר: יְמִינָהּ הַנֶּאֱדָרֶת בַּכֹּחַ הִיא מְשַׁכְּרֶת וּמְלָקָה אוֹיֵב.

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

[לשון מליצה: השמים יענו בנתינת גשם, לבקשתה של הארץ], 'אנכי לה' – ומה אעשה לה' – אנכי אשירה' (שופטים ה, א), וכן: 'לולי ה' וגו' – ומה הייה לנו לולי ה' – 'לולי ה' שיהיה לנו בָּקוִים עָלֵינוּ אָדָם' (תהלים קכד, ב) [אלמלא עזרת ה' לנו, היו קמים עלינו שונאינו ומכילים אותנו], וכן: 'עורי עורי דבורה' – ולשם מה תתעוררי – 'עורי עורי דברי שיר' (שופטים ה, יב), וכן: 'תרמסנה רגל' – רגלו של מי – רגלי עני' (ישעיה כז, א) [רגלי מלך המשיח הדומה לעני ורובב על החמור, ירמסו את העיר צור], וכן: 'ונתן ארצם נחלה' – נחלה למי – נחלה לישראל עבדו' (תהלים קלז, כא-כב) (בא"י):

נֶאֱדָרִי. פִּירוּשׁוֹ כְּמוֹ 'נֶאֱדָר' (לשון אֲדִיר וְחֹזֵק), וְהִיוֹד' שְׁבִטוֹף הַתִּיבָה יִתְרָה הִיא, שְׁנִיתוֹסָפָה רַק לִיפִי הַלְשׁוֹן בְּלָבָד, כְּמוֹ שֶׁמִּצִּינוּ בְּכַמָּה מְקָרָאוֹת: 'רַבִּיתִי עִם', 'שָׂרְתִי בַּמְדִּינוֹת' (איכה א, א) [רבת עם, שרת וגבירת המדינות], וכן: 'גִּנְבְּתִי יוֹם' (בראשית לא, לט) [גנבת יום, צאן שנגנבה ביום]:

תִּרְעֶץ אוֹיֵב. תִּשְׁבֵּר אֶת הָאוֹיֵב. וְנֶאֱמַר 'תִּרְעֶץ' בְּלִשׁוֹן עֲתִיד, וְלֹא נֶאֱמַר 'רַעֲצָה' בְּלִשׁוֹן עֲבָד, לִפִּי שְׁכּוּנוֹת הַכְּתוּב לִדְמוֹת כִּי יְמִינוּ שֶׁל ה' תְּמִיד הִיא רוֹעֶצֶת וּמְשַׁכְּרֶת הָאוֹיֵב, וְכָל דְּבַר הָרִגִּיל לְהִיּוֹת תְּמִיד, יֵשׁ אֲשֶׁר הַכְּתוּב נֹקֵט בּוֹ לְשׁוֹן עֲתִיד (ראה רש"י

הִיא אֲשֶׁר תִּרְעֶץ אוֹיֵב, מִכְּנִי שֶׁעֲנִינָם אַחֵד, וְכָף פִּירוּשׁ הַכְּתוּב: 'יְמִינָהּ ה' נֶאֱדָרִי בַּכֹּחַ' לְהַצִּיל אֶת יִשְׂרָאֵל, וְאוֹתָהּ 'יְמִינָהּ ה', הִיא אֲשֶׁר 'תִּרְעֶץ אוֹיֵב', וְנִמְצָאָה דָּו אַחַת שֶׁל הַקֶּבֶץ עוֹשָׂה שְׁתֵּי פְעוּלוֹת שׁוֹנוֹת זוֹ מִזֹּו, מֵה שְׁאִי אֶפְשָׁר לָאֵדָם – לַעֲשׂוֹת שְׁתֵּי מְלָאכּוֹת בְּיָד אַחַת (אחדות). וְלִפִּי פְשׁוּטוֹ שֶׁל מְקָרָא, אֵין הַכְּתוּב מְדַבֵּר בְּשְׁתֵּי יָדִים, וְגַם לֹא בְּשְׁתֵּי פְעוּלוֹת שׁוֹנוֹת (כְּהַצְלָה וּפּוֹרְעָנוּת), אֲלָא הַכֹּל מְדוּבָר בְּיָד יָמִין הָאֶחָת הַרוֹעֶצֶת אֶת הָאוֹיֵב, וְכָף פִּירוּשׁ הַכְּתוּב: יְמִינָהּ הַנֶּאֱדָרֶת בַּכֹּחַ – וּמִפְּרֵשׁ הַכְּתוּב וְהוֹלֵךְ מֵה מְלָאכְתָּהּ – יְמִינָהּ הִיא תִּרְעֶץ אוֹיֵב, שֶׁכֵּן דְּרָךְ הַכְּתוּב שֶׁכָּאֲשֶׁר הוּא כָּא לְפָרֵשׁ דְּבָרָיו, הוּא כּוֹפֵל שׁוּב אֶת הַעֲנִין הָרָאוּשׁוֹן שְׁאוֹתוֹ הוּא מִפְּרֵשׁ, וְיֵשׁ כַּמָּה מְקָרָאוֹת דִּגְמָתוֹ, אֲשֶׁר דְּבָרֵיהֶם נִכְפָּלִים תּוֹךְ כְּדֵי פִירוּשָׁם, כְּגוֹן: 'כִּי הִנֵּה אוֹיְבֶיךָ ה' – וְמֵה יְהִיָּה בְּאוֹיְבֶיךָ – 'עַד מָתִי רְשָׁעִים ה' – וְעַל מֵה מִמְעָשֶׂה הַרְשָׁעִים אָנוּ קוֹרְאִים כֵּן – עַד מָתִי רְשָׁעִים יַעֲלֹזוּ' (תהלים צב, י), וכן: 'נִשְׂאוּ נְהָרוֹת ה' – וְמֵה נִשְׂאוּ הַנְּהָרוֹת – נִשְׂאוּ נְהָרוֹת קוֹלָם' (תהלים צג, א), וכן: 'לֹא לָנוּ ה' – וְעַל מֵה אָנוּ אוֹמְרִים לֹא לָנוּ – לֹא לָנוּ כִּי לְשִׁקּוֹךְ תֵּן כְּבוֹד' (תהלים קטו, א), וכן: 'אֲעֲנֶה נֹאסִים ה' – וְמֵה אֲעֲנֶה – אֲעֲנֶה אֶת הַשָּׁמַיִם' (הושע ב, כג)

כָּל הַכְּתוּבִים הַלְלוּ אֱלֹא שֶׁלֹּשׁ כְּתוּבִים הֵיוּ שֵׁם: הַרְשָׁעִים הֵיוּ דוּמִים בְּטִבְעֵתָם כְּשֶׁאֵינוֹ טוֹבֵעַ בְּמַהֲרָה, שְׁהִיוּ הוֹלְכִים וּמִשְׁוֹרְפִים – מִתְנַוָּדִים לְכָאן וּלְכָאן וְעוֹלִין וְיוֹרְדִין עַד שְׁמָתוֹ הַבִּינוּנִים נִדְמוּ בְּטִבְעֵתָם כְּאֶבֶן הַיּוֹרְדֶת בְּמִצּוֹלוֹת בְּמַהֲרָה בִּינוּנִית, וְהַבְּשָׁרִים שֶׁבָּהֶם צָלְלוּ בַּעֲוֹפֶרֶת, שְׁהִיא מִתְכַּת כְּבֹדָה בְּיוֹתֵר, שֶׁשֶּׁקְעוּ בְּמַהֲרָה רַבָּה וְנָחוּ מִיָּד עַל קֶרֶקֶק הָיָם, וּמָתוּ בְּמִיעוּט יְסוּרִים (מכילתא: תורה ו

(ו) יְמִינָהּ, יְמִינָהּ. יָד שְׂמָאֵל אֵינָה נִזְכָּרָת כָּאן, וְאֵילּוֹ יָד יָמִין נִזְכָּרָת שְׁתֵּי פְעָמִים, כִּי כְּשִׁישָׁרָאֵל עוֹשִׂין אֶת רְצוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם, אֲזִי אֶפִּילוֹ יָד הַשְׂמָאֵל שֶׁל הַקֶּבֶץ" (שְׁעֵנִינָה לְהַעֲנִישׁ אֶת הַרְשָׁעִים) נַעֲשִׂית בְּשִׁבְלֵם כִּימִין שְׁבָה הוּא מַעֲנִישׁ אֶת רוֹדְפֵיהֶם (שם), לְפִיכָךְ נֶאֱמָרוּ פְעָמִים 'יְמִינָהּ'; עַל הָרָאוּשׁוֹנָה הוּא אוֹמֵר: יְמִינָהּ ה' נֶאֱדָרִי בַּכֹּחַ, וְהִיא הַמְשָׁמֶשֶׁת לְהַצִּיל אֶת יִשְׂרָאֵל (שֶׁכֵּן יָד יָמִין עֲנִינָה לְהַטִּיב), וְיִמִּינָהּ הַשְּׁנִית – הִיא הַשְׂמָאֵל שֶׁנַּעֲשִׂית לָהֶם כִּימִין – 'תִּרְעֶץ אוֹיֵב', וּכְלָפִי יִשְׂרָאֵל גַּם הִיא חֲשׁוּבָה כִּימִין, שֶׁהָיָה גַם בָּהּ עוֹשָׂה עִמָּהֶם חֶסֶד (כ"א). וְלִי נִרְאָה, שֶׁבִּיד יָמִין הָאֶחָת הַכְּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁכָּאֲשֶׁר הַקֶּבֶץ" נִפְרָע מִן הָאוֹיְבִים כְּדֵי לְהַצִּיל אֶת יִשְׂרָאֵל, הָיָה אוֹתָהּ יָמִין עֲצָמָה הַמְשָׁמֶשֶׁת לְהַצְלָה,

(ו) וּבָרֹב גֵּאוֹנוֹ תַּהְרֵם קִמּוֹי תִּשְׁלַח חֲרוֹנְךָ יֹאכְלֶמֶוּ
 וּבִסְגִי תִקְפֹּף תִּבְרַתְנוֹן לְדָקְמוּ עַל עַמֶּךָ
 שְׁלַחְתָּ רִגְזָךְ שִׁיִּצְנוֹן כְּנוֹרָא לְקִשָּׁא:
 בַּקֵּשׁ:

ש"י • וּבָרֹב גֵּאוֹנוֹ • אם היד בלכד רועצת האויב, כשהוא מרימה ברוב גאונו, אז יהרס קמיו. ואם ברוב גאונו לבד אויביו נהרסים, קל-וחמר כששלח בם חרון אף, יאכלמו. תהרס • תמיד אתה הורס קמיו, הקמים נגדך, ומי הם הקמים כנגדו? אלו הקמים על ישראל, וכן הוא אומר: (תהלים פג) "כי הגה אויביך יִהְיֶינָה". ומה היא ההמיה? "על עמך יערימו סוד", ועל זה קורא אותם אויביו של מקום.

(ח) וּבְרוּחַ אֲפִיךָ נַעֲרֶמֶוּ מִים נִצְבּוּ כְמוֹ-נֵר גְּזִלִים
 ח וּבְכִמִּימָר פּוֹמֶךָ חֲכִימוּ מֵיָא קָמוּ כְשֹׁר
 אֲזִלְיָא קָפוּ תְהוּמִין בְּלִבָּא דִּימָא:
 קַפְּאוּ תַּהֲמַת בְּלִבֵּי־יָם:

ש"י • וּבְרוּחַ אֲפִיךָ • היוצא משני נחירים של אף. דבר הכתוב, בביכול, בשכינה דגמת מלך בשר-ודם, כדי להשמיע און הבריות כפי ההנה, שיוכלו להבין דבר: כשאדם כועס יוצא רוח מנחיריו, וכן: (תהלים יח) "עלה עשן באפו", וכן (איוב ד) "ומרוח אפו יכלו", וזהו שאמר (ישעיה מח) "למען שמי אאריך אפי", כשזעפו נחה, נשימתו ארכה, וכשהוא כועס, נשימתו קצרה. (שם) "ותהלתי אחטם לך", ולמען תהלתי אשים חטם באפי לסתם נחירי בפני האף והרוח שלא יצאו. לך, בשבילך, אחטם, כמו "נאקה בחטם" במסכת שבת,

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

כף) בשכינה כדוגמת מלך בשר-ודם, והוא כדי להשמיע לאון הבריות כפי ההוזה (הרגילות), שיוכלו להבין את הדבר. ולפי שכן הוא טבע הדברים, ששאדם כועס יוצא רוח – נשיפת אור חזקה ומהירה מנחיריו, וכן מצינו עוד בלשון הזה: "עלה עשן באפו" (תהלים יח, ט), וכן 'ומרוח אפו יכלו' (איוב ד, ט), וכולם כמשל לכעסו של מקום. וזהו שאמר הכתוב (ישעיה מח, ט) "למען שמי אאריך אפי" [למען כבודי אתרצה לכם, ואשקוט ואנוח מפעס], ואף זה לא נאמר אלא בביכול וכדוגמת טבעו של בשר-ודם, כי כשזעפו של האדם נח נעשית נשימתו ארוכה ונוחה כפי שהיתה קודם כעסו, וכשהוא כועס נשימתו קצרה לפיכך קורא הכתוב לשקטת הכעס בלשון 'אריכות אפים'; והמשל הכתוב 'ותהלתי אחטם לך' (שם) – גם הוא יתפרש על פי אותו המשל, וכן פירושו: ולמען תהלתי אבטל את כעסי, על ידי שאשים חטם (דבר הסותם) באפי לסתום נחירי כדי למנוע ולעכב בפני האף והרוח שלא יצאו, ומה שנאמר אחטם לך – משמעו: בשבילך, כלומר אסתום את אפי בעבורך, והלשון 'אחטם' הוא כמו זו ששנינו 'נאקה בחטם' במסכת שבת (דף נא) [טבעת ברזל הנתונה

אף, שלא רק 'נהרסו' אלא יאכלמו בקש, שמשמעו כליון גמור שאינו מותר אחריו כלום (בא"י, אור החמה):
 תהרס. נאמר 'תהרס' בלשון עתיד, ולא נאמר 'הרסת' בלשון עבר, לפי שכוננת הכתוב לומר: תמיד אתה הורס את קמיו שהם אלו הקמים נגדך. וכל דבר הרגיל להיות תמיד, יש אשר הכתוב נוקט בו לשון עתיד (ראה רש"י לעיל פסוק א), ומי הם הקמים כנגדו של מקום, הקרויים כאן 'קמיו'? אלו הקמים על ישראל, שכל אויב הקם כנגד ישראל נחשב כאויב הקם כנגד המקום. וכן הוא אומר (תהלים פג, א) 'כי הגה אויביך יִהְיֶינָה' [הנה האויבים ירעשו ויתקבצו], והכתוב הולך ומפרש – ומה היא ההמיה של אויבי ה' – 'על עמך יערימו סוד... לכו ונכחידם מגוי ולא יזכר שם ישראל עוד' (שם פסוק ד), ועל זה שהם אויבי ישראל קורא אותם הכתוב אויביו של מקום, כף גם קרויים המצרים כאן 'קמיו' ולא רק 'קמינו' (נח"י): תורה ח
 (ח) וּבְרוּחַ אֲפִיךָ. לשון זה הוא ביטוי בדרך משל המתאר את כעסו של הקב"ה, שהוא ברוח היוצא משני נחיריים (נקבים) של אף בשעת הכעס, והגם כי הדברים הללו אינם שייכים כלפי השכינה, עם זאת דיבר הכתוב בביכול (=באילו אפשר לומר

לעיל פסוק א), וירעיצה' היא לשון 'שבירה', ודומה לו מצינו במקום אחד במקרא: 'וירעצו וירוצצו את בני ישראל', והוא בספר שופטים (י, ח) [לאחר מות השופט יאיר הגלעדי באו הפלשתים ובני עמון, ושרו ורוצצו את בני ישראל כלומר דחקו ושיעברו אותם] (תרגום יב"ע, מצ"ע) [עפ"י שם אפרים: תורה ז]

(ז) וּבָרֹב גֵּאוֹנוֹ. [שלוש לשונות של איבוד האויבים נאמרו כאן: 'תתעץ', 'תהרס', 'יאכלמו' בקש'. והן שלש דרגות של פורענויות קשות, זו חמורה מזו, ואצל כל אחת מהן נקט הכתוב לשון שונה: הראשונה נעשית ב'ידו' של הקב"ה, והשניה ב'רוב גאונו' והשלישית ב'חרונו'. ועל פי זה יש לפרש כי השתנים הראשונות הנזכרים הכתוב רק בדברי הקדמה אל השלישית, וכן הוא אומר: אם ימנה תתעץ אויב, כלומר, אם היד בלכד די בכחה שתהא רועצת האויב, הרי כל שכן ששהוא מרימה (מרים את ידו) ברוב גאונו, כי אז לא רק יערוץ וישבר אלא אף יהרס קמיו (הריסה – שבירה גמורה ומוחלטת); ואם כשהוא מרים ידו ברוב גאונו לבד כבר אויביו נהרסים, הרי קל-וחמר הוא, מה עלתה להם למצרים בקריעת ים סוף, כששלח בם חרון

(דף נא) כֶּף נִרְאָה בְּעֵינַי. וְכָל אֶף וְחֶרֶן שֶׁבִמְקָרָא אָנִי אוֹמֵר כֵּן: "חֶרֶה אֶף", כְּמוֹ: (איוב ל) "וְעֲצָמֵי חֶרֶה מִנִּי-חֶרֶב", לְשׁוֹן שְׂרָפָה וּמוֹקֵד, שֶׁהִנְחִירָם מִתַּחַמָּמִים וְנִחְרִים בַּעַת הַקָּצֵף. וְחֶרֶן מִגְזֵרֵת חֶרֶה, כְּמוֹ רָצוֹן מִגְזֵרֵת רָצָה, וְכֵן חֶמָה, לְשׁוֹן חֲמִימוֹת, עַל כֵּן הוּא אוֹמֵר: (אסתר א) "וְחֶמְתוּ בַּעֲרָה בּוֹ", וּבִנְחוֹת הַחֶמָה אוֹמֵר: נִתְקַרְרָה דַּעְתּוֹ. נַעֲרָמוּ מַיִם • אוֹנְקְלוֹס תַּרְגָּם לְשׁוֹן עֲרֻמִּימוֹת, וּלְשׁוֹן צָחוֹת הַמְקָרָא, כְּמוֹ (שיר השירים ז) "עֲרֻמַּת חֲטִים", "וְנִצְבּוּ כְּמוֹ-גֵד" יוֹכִיחַ. נַעֲרָמוּ מַיִם • מִמוֹקֵד רוּחַ שֶׁיֵּצֵא מֵאֶפֶד יָבֹשׁוּ הַמַּיִם, וְהֵם נִעְשׂוּ כְּמִין גָּלִים וְכָרִיזוֹת שֶׁל עֲרָמָה שֶׁהֵם גְּבוּהִים. כְּמוֹ גֵד • כְּתִיב כּוֹנֵס כְּנָאד, אֲלֵא 'כְּנָד', וְאֵלּוּ הֵיךְ כְּנָד כְּמוֹ (ישעיה נז) "גֵּד קָצִיר בְּיוֹם נַחֲלָה", (תהלים לג) "כֹּנֵס כְּנָד", לֹא כְּתִיב כּוֹנֵס כְּנָאד, אֲלֵא 'כְּנָד', וְאֵלּוּ הֵיךְ כְּנָד כְּמוֹ כְּנָאד וְכוֹנֵס לְשׁוֹן הַכְּנָסָה, הֵיךְ לוֹ לְכַתֵּב 'מְכַנֵּס כְּכִנָּאד מִי הֵי'ם', אֲלֵא כּוֹנֵס לְשׁוֹן אוֹסֵף וְצוֹבֵר הוּא, וְכֵן: (יהושע ג) "קָמוּ גֵד אַחֵד", "וַיַּעֲמֵדוּ גֵד אֶחָד", וְאֵין לְשׁוֹן קִימָה וְעֲמִידָה בְּנֵאדוֹת אֲלֵא בְּחוֹמוֹת וְצְבוּרִים, וְלֹא

רש"י כפשוטו – מהדרות לשם

(ישעיה נז, יא) [ערימה גבוהה של תבואה קצורה], וְכֵן: 'כּוֹנֵס כְּנָד' מִי הֵי'ם' (תהלים לג, ז) [הקב"ה מקבץ פְּעִרִימָה אֶת מִי הֵי'ם; שֶׁהַגָּלִים בְּלֵב יָם מִתְרוֹמָמִים וְנִשְׁאִים לְגוֹבָה רַב יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר בִּשְׂפַת הַיָּם שֶׁשָּׁם הֵם נִמְוָכִים וְהוֹלְכִים וּמִשְׁתַּפְּלִים, וּבִכֵּף דוֹמָה הֵי'ם כְּעֵין עֲרִימָה הַגְּבוּהָה בְּאֶמְצָתָהּ], אֲבָל אֵין לְפָרֵשׁ 'גֵּד' כְּלָשׁוֹן 'נָאד' [=כְּלִי קִיבּוּל לְנוֹזְלִים הָעֲשׂוּי עוֹר], וְהֵיךְ פִּירוּשׁ הַכְּתוּב 'נַצְבּוּ כְּמוֹ גֵּד' – שֶׁהַמַּיִם נִתְאַסְפוּ כְּאֵילוּ הָיוּ מְכוֹנְסִים בְּנָאד, וְכֵמוֹ כֵּן הֵיךְ פִּירוּשׁ הַכְּתוּב 'כּוֹנֵס כְּנָד מִי הֵי'ם' – שֶׁהַקַּב"ה מְכַנֵּס אֶת מִי הֵי'ם בְּכַתּוֹף נָאד, שֶׁהִרִי לֹא כְּתוּב כּוֹנֵס 'כְּנָד' בְּבִי'ת שֶׁהָא פִּירוּשׁוֹ 'בְּתוֹף הַגֵּד', אֲלֵא 'כְּנָד' בְּכ"ף, שֶׁפִּירוּשׁוֹ כְּאֵמֹר כָּאֵן 'כְּמוֹ גֵּד', וְאֵילוּ הֵיךְ 'כְּנָד' כְּמוֹ 'כְּנָאד' וְ'כּוֹנֵס' לְשׁוֹן 'הַכְּנָסָה' בְּתוֹכוֹ, הֵיךְ לוֹ לְכַתֵּב 'מְכַנֵּס כְּכִנָּאד מִי הֵי'ם', אֲלֵא מִכָּאֵן שֶׁלָּשׁוֹן 'כּוֹנֵס' אֵין מִשְׁמַעוֹ 'מְכַנֵּס' בְּתוֹף כְּלִי, אֲלֵא לְשׁוֹן אוֹסֵף וְצוֹבֵר הוּא, כְּלֹמֵר הוּא מֵאֶסֶף וּמְקַבֵּץ אֶת הַמַּיִם יְחִידִי, אֲבָל לֹא 'מְכַנֵּס' לְמָקוֹם כְּלָשׁוֹ אֲלֵא 'כּוֹנֵס' אוֹתָם יַחַד, וְאוֹתָם הַמַּיִם הַמְאֻסְפִּים וּבְנוֹסִים, מְכַנֵּס 'גֵּד' לְפִי שֶׁהֵם עוֹמְדִים כְּעֵין עֲרִימָה. וְכֵן יֵשׁ לְהוֹכִיחַ עוֹד כִּי 'גֵּד' אֵינוֹ לְשׁוֹן 'נָאד', מִן הַכְּתוּבִים הָאֲמֹרִים בְּבִקְיעַת הַיַּרְדֵּן: 'קָמוּ גֵד אַחֵד' (יהושע ג, טז), 'וַיַּעֲמֵדוּ גֵד אֶחָד' (שם פסוק יג) [כְּשֶׁעָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן בְּכִנִּסְתָּם לְאָרֶץ, נִבְקַע הַנָּהָר לְשָׁנִים, כְּשֶׁהַמַּיִם שֶׁבָּצַד יִמִּינָם הַיַּרְדִּים מִן הַצָּפוֹן נִעְצְרוּ מִזְרִימָתָם וְנִנְקְפוּ בְּתַל גְּבוּהָ, וְאֵילוּ הַמַּיִם שֶׁלְּצַד שְׂמֹאלָם הִמְשִׁיכוּ בְּמִרוּצָתָם דְּרוֹמָה אֶל יָם הַמֶּלַח], וְהִרִי אֵין לְשׁוֹן קִימָה

חֲטִים' (שיר-השירים א, ג) [גֵּדִישׁ שֶׁל חֲטָה], וְכִלּוֹמֵר, נִעְשׂוּ הַמַּיִם פְּעִרִימָה וְנִגְדָּשׁוּ אֵלּוּ עַל אֵלוּ בְּשָׁנֵי הַצִּדִּים, וּבִכֵּף פִּינוּ מָקוֹם בְּאֶמְצַע לְהַלִּיכַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְסוֹף הַפֶּסוּק 'נַצְבּוּ כְּמוֹ גֵּד' יוֹכִיחַ כֵּן, כִּי מִשְׁקַל הַלָּשׁוֹן בְּסוֹפוֹ שֶׁל הַפֶּסוּק הוּא כְּעֵין זֶה שֶׁבְּתַחֲלִילָתוֹ [נַעֲרָמוּ מַיִם] – 'נַצְבּוּ נוֹזְלִים', וְהַדָּבָר מְלֻמֵּד שֶׁשָּׁנֵי הַבִּיטוּיִים, 'נַעֲרָמוּ' וְ'נַצְבּוּ', מְדַבְּרִים בְּעֵנִין אֶחָד, שֶׁהוּא תִיאוֹר צוּרַת עֲמִידָתָם שֶׁל הַמַּיִם, כִּי כֵן דָּרָךְ הַשִּׁיר לְכַפּוֹל בְּפֶסוּק אֶחָד אוֹתוֹ הֵעֵנִין בְּמִילִים שׁוֹנוֹת [אֲבָל לְפִירוּשׁ אוֹנְקְלוֹס שֶׁהַמַּיִם נִתְחַכְּמוּ, לֹא הֵיךְ לוֹ לְנָקוּט בְּסוֹפוֹ לְשׁוֹן כְּעֵין תַּחֲלִילָתוֹ ('נַצְבּוּ נוֹזְלִים'), אֲלֵא הֵיךְ לוֹ לומר: 'וּבִירוּחַ אֶפֶיךָ נַעֲרָמוּ מַיִם, וַיִּתְּצֵבּוּ כְּמוֹ גֵּד' (עפ"י לש"ד):

נַעֲרָמוּ מַיִם. כֶּף פִּירוּשׁ הַכְּתוּב: 'וּבִירוּחַ אֶפֶיךָ נַעֲרָמוּ מַיִם' – מִמוֹקֵד (מִחוּם) הָרוּחַ שֶׁיֵּצֵא מֵאֶפֶיךָ יָבֹשׁוּ הַמַּיִם – נִהְפָּה טְבַעַם שֶׁל הַמַּיִם כְּאֵילוּ הָיוּ דְּבָרִים יָבֹשִׁים, וְהֵם נִעְשׂוּ כְּמִין גָּלִים וְכָרִיזוֹת שֶׁל עֲרִימָה – כְּלֹמֵר, מֵאֶחָד שֶׁנִּהְפְּכוּ הַמַּיִם לְחוֹמֵר יָבֵשׁ, נִתְקַבְּצוּ לְצִדִּים כְּגִלֵּי אֲבָנִים וְכִכְרִיִּים שֶׁל תְּבוּאָה הַנֶּעֱרָמִים אֵלּוּ עַל אֵלוּ עַד שֶׁהֵם גְּבוּהִים, וְאֵינָם מִתְפַּזְרִים וּמִתְיַשְּׁרִים לְמַטָּה בְּדֶרֶכָם שֶׁל הַמַּיִם (באר יעקב):

כְּמוֹ גֵּד. כְּתִיב גּוֹמֵז בְּאוֹנְקְלוֹס: 'כְּשׂוֹר', שֶׁפִּירוּשׁוֹ: כְּחוֹמָה [וְכֵמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר לְמַעֲלָה (יה, כג) 'וְהַמַּיִם לָהֶם חֲמָה מִימִינָם וּמִשְׂמָאלָם']: גֵּד. לְשׁוֹן 'גֵּד' מִשְׁמַעוֹ דְּבָר צְבוּר וְכוֹנֵס, וְהוּא נֶעֱרַם לְגוֹבָה וְעֵמֶד כְּגוֹשׁ אֶחָד (כְּגוֹן תַּל עֶפְרָא קִיר גְּבוּהָ), כְּמוֹ שֶׁמִּצֵּינִי בְּמִקְרָא 'גֵּד קָצִיר בְּיוֹם נַחֲלָה'

בְּחוֹטְמָה שֶׁל הַנֶּאֱקָה, וְהִיא מִין גָּמֶל, הִרִי שֶׁדָּבָר הַנֶּתוּן בְּחוֹטָם קָרוֹי 'חֲטָם', כֶּף נִרְאָה בְּעֵינַי. וְכָל לְשׁוֹנוֹת 'אֶף' וְ'חֶרֶן' שֶׁבִּמְקָרָא הִמְשַׁמְשִׁים בְּכִינוּי לְכַעַס, אָנִי אוֹמֵר וּמִפְּרֵשׁ כֵּן, שֶׁהַמְקוֹר לְבִיטּוֹי זֶה הוּא עַל שֵׁם הַחִימוֹם הַנִּיכָר בְּנִחְרֵי הָאֶף בְּשַׁעָה שֶׁהָאֵדָם כּוֹעֵס, כִּי הַלָּשׁוֹן 'חֶרֶה אֶף' מִשְׁמַעוֹ 'חִימוֹם' שֶׁל הָאֶף, כְּמוֹ שֶׁמִּצֵּינִי 'וְעֲצָמֵי חֶרֶה מִנִּי חוֹרֵב' (איוב ל, ל) [מְדַבְּרִי אֵיבֹב כְּאֲשֶׁר הִיָּה מִתְיַסֵּר בִּיסוּרָיו: עֲצָמוֹתַי כְּבָר נִתְיַבְּשׁוּ מִחוּם הַחוֹלִי], הִרִי שֶׁ'חֶרֶה' הוּא לְשׁוֹן שְׂרִיפָה וּמוֹקֵד [וְכָלִשׁוֹן הַכְּתוּב (תהלים קב, ד) 'וְעֲצָמוֹתַי כְּמוֹקֵד נִחְרוּ'], וּמִתּוֹךְ שֶׁהִנְחִירָם מִתַּחַמָּמִים וְנִחְרִים בַּעַת הַקָּצֵף, לְכֶף מִתּוֹאֵר הַכּוֹעֵס כְּמִי שֶׁ'חֶרֶה אֶפּוֹ', וְלָשׁוֹן 'חֶרֶן אֶף' גַּם הוּא כְּמוֹ 'חֶרֶה אֶף', כִּי 'חֶרֶן' הוּא שֵׁם דְּבָר מִגְזֵרֵת 'חֶרֶה' (מְקוֹר הַפּוֹעֵל שֶׁל 'חֶרֶה'), כְּמוֹ תִיבַת 'רָצוֹן' שֶׁהוּא שֵׁם דְּבָר מִגְזֵרֵת 'רָצָה' (מְקוֹר הַפּוֹעֵל שֶׁל 'רָצָה'). וְכֵן הַלָּשׁוֹן 'חֲמָה' שֶׁהוּא אֶחָד מִכִּינוּיֵי הַכַּעַס, הוּא מְלֻשׁוֹן חֲמִימוֹת, עַל כֵּן הוּא אוֹמֵר 'וְחֶמְתוּ בַּעֲרָה בּוֹ' (אסתר א, יב), שֶׁנֶּבֶר כְּעֵסוֹ כְּאֵשׁ בּוֹעֲרַת, וְלָכֵן אָנוּ מוֹצִאִים בְּלָשׁוֹן חֲקָמִים כִּי בִנְחוֹת הַחֶמָה אוֹמֵר

'נִתְקַרְרָה דַּעְתּוֹ' (יבמות טג) (מפרשים):

נַעֲרָמוּ מַיִם. אוֹנְקְלוֹס תַּרְגָּם תִּיבַת 'נַעֲרָמוּ' מְלֻשׁוֹן עֲרֻמִּימוֹת [חֲכִימוֹ מִיָּא]. כְּלֹמֵר, נִתְחַכְּמוּ הַמַּיִם כְּאֵילוּ הֵיךְ בָּהֶם דַּעַת, וְעֲשׂוּ בַּעֲרָמָה עַל הַמְצָרִים, כְּאֲשֶׁר נַצְבּוּ כְּמוֹ גֵּד מִכָּאֵן וּמִכָּאֵן כְּדִי לַעֲשׂוֹת דְּרָךְ לְמַעֲבַר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וּמִשְׁנַכְנְסוּ הַמְצָרִים שְׁבוּ וְהִטְבִּיעוּ אוֹתָם (רבינו בחי). וְאוֹלָם לְשׁוֹן צָחוֹת הַמְקָרָא (פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מְקָרָא) פִּירוּשׁוֹ שֶׁל 'נַעֲרָמוּ' הוּא כְּמוֹ 'עֲרַמַת

מְצִינוּ נָאֵד נָקוֹד אֶלָּא בְּמִלָּאפּוֹם (חולם) כְּמוֹ (תהלים נ) "שִׁמְיָה דְּמַעְתִּי בְּנֹאדָךְ", (שופטים ד) "אֵת נָאֵד הַחֶלֶב".
קָפָאוּ • כְּמוֹ (איוב י) "וְכִגְבִּינָה תִקְפִּיאֲנִי", שֶׁהָקְשׁוּ וְנִעְשׂוּ פְּאֻכִּים, וְהָמִים זֹרְקִים אֵת הַמַּצִּירִים עַל הָאָבֶן בְּכַח וְנִלְחָמִים בָּם בְּכָל מִינֵי קָשִׁי. **בָּלֶב-יָם •** בְּחֹזֶק הַיָּם, וְדֶרֶךְ הַמַּקְרָאוֹת לְדַבֵּר בֶּן: "עַד-לֵב הַשָּׁמַיִם", (שמואל ב יח) "בָּלֶב הָאֱלֹהִים", לְשׁוֹן עֲקָרוֹ וְתִקְפוֹ שֶׁל דָּבָר.

(ט) **אָמַר אוֹיֵב אֶרְדֹּף אֲשִׁיג אַחֲלֶק שְׁלָל תִּמְלָאמוּ**
נִפְשִׁי אֲרִיק חֲרָבִי תוֹרִישְׁמוּ יָדִי:
 טדהוה אָמַר סְנָאָה אֶרְדֹּף אֲדַבֵּק אֶפְלַג
 בְּזָתָא תִּשְׁבַּע מִנְהוּן נִפְשִׁי אֶשְׁלוּף חֲרָבִי
 תִּשְׁיַצְנִין יָדִי:

רש"י: **אָמַר אוֹיֵב •** לַעֲמֹ כְּשֶׁפֶתֶם בְּדָבָרִים: אֶרְדֹּף וְאֲשִׁיגֶם וְאַחֲלֶק שְׁלָל עִם שָׂרִי וְעַבְדִּי. **תִּמְלָאמוּ •** תִּתְמַלֵּא מֵהֶם. **נִפְשִׁי •** רוּחִי וְרִצּוֹנִי. וְאַל תִּתְמַה עַל תִּיבָה הַמְדַּבֶּרֶת בְּשִׁתִּים. **תִּמְלָאמוּ** – תִּמְלֵא מֵהֶם. יֵשׁ הִרְבֵּה כְּלִשׁוֹן הַזֶּה: (שופטים א) "כִּי אֶרֶץ הַנֶּגֶב נִתְתַּנִּי", כְּמוֹ 'נִתַּתְּ לִי', (בראשית לו) "וְלֹא יָכֹלוּ דַּבְּרוֹ לְשָׁלוֹם", כְּמוֹ 'דַּבֵּר עִמּוֹ', (ירמיה י) "בְּנִי יִצְאוּנִי", כְּמוֹ 'יִצְאוּ מִמֶּנִּי', (איוב לא) "מִסְפָּר צַעְדֵי אֲגִידָנוּ", כְּמוֹ אֲגִיד לוֹ, אֵף כָּאֵן תִּמְלָאמוּ תִּמְלֵא נִפְשִׁי מֵהֶם. **אֲרִיק חֲרָבִי •** אֶשְׁלֹף, וְעַל שֵׁם שֶׁהוּא מְרִיק אֵת הַתַּעַר בְּשִׁלְיָתוֹ וְנִשְׁאָר רִיק, נּוֹפֵל בּוֹ לְשׁוֹן הִרְקָה, כְּמוֹ "מְרִיקִים שְׁקִיהֶם", (ירמיה מח) "וְכִלְיוֹ יִרְקוּ". וְאֵם תֹּאמַר אֵין לְשׁוֹן רִיקוֹת נּוֹפֵל עַל הַיּוֹצֵא,

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

רש"י: וְאַל תִּתְמַה עַל תִּיבָה אַחַת
הַמְדַּבֶּרֶת בְּמָקוֹם שְׁתִּים, כְּדוֹגְמַת
'תִּמְלָאמוּ' – תִּמְלֵא מֵהֶם; כִּי יֵשׁ
הִרְבֵּה מִקְרָאוֹת בְּלִשׁוֹן הַזֶּה, וְהָרִי
 כְּמֵה דוֹגְמָאוֹת לָכֵן: **'כִּי אֶרֶץ הַנֶּגֶב נִתְתַּנִּי'**
 (שופטים א, טו), שְׁתִּיבַת 'נִתְתַּנִּי'
 הִיא כְּמוֹ 'נִתַּתְּ לִי', וְכֵן: **'וְלֹא יָכֹלוּ דַּבְּרוֹ לְשָׁלוֹם'**
 (בראשית לו, ד) – 'דַּבְּרוּ'
 כְּמוֹ 'דַּבֵּר עִמּוֹ', וְכֵן: **'בְּנִי יִצְאוּנִי'**
 (ירמיה י, ב) – 'יִצְאוּנִי' כְּמוֹ 'יִצְאוּ מִמֶּנִּי',
 וְכֵן: **'מִסְפָּר צַעְדֵי אֲגִידָנוּ'**, (איוב לא, לו) –
 'אֲגִידָנוּ' כְּמוֹ אֲגִיד לוֹ, אֵף כָּאֵן
'תִּמְלָאמוּ' – תִּמְלֵא נִפְשִׁי מֵהֶם:
אֲרִיק חֲרָבִי. אֶשְׁלוּף אֵת חֲרָבִי
 מִתַּעֲרָה (מִהַנְּרִיק שְׁבוּ הִיא נִתְּנָה);
 וְעַל שֵׁם שֶׁהוּא מְרִיק אֵת הַתַּעַר
 בְּשִׁלְיָתוֹ מִמֶּנּוּ וְנִשְׁאָר הַתַּעַר רִיק,
 לָכֵן נּוֹפֵל בּוֹ (מִתְּאִים בּוֹ) לְשׁוֹן הִרְקָה,
 כִּי הַמְרוֹקֵן אֵת הַכְּלִי קְרוִי מְרִיק, כְּמוֹ
 שְׁמָצִינוּ: 'וְהִי הֵם מְרִיקִים שְׁקִיהֶם'
 (בראשית מב, לו) [הוֹצִיאוּ אֵת הַתְּבוּאָה
 מִהַשְּׂקִים], וְכֵן: **'וְכִלְיוֹ יִרְקוּ'** (ירמיה מח,
 יב) [נְבוֹאָת פִּרְעֹנּוֹת עַל מוֹאָב: יְבוֹאוּ
 אוֹיְבִים וִירוֹקְנוּ אֵת כְּלִיו, כְּלוֹמַר
 יִשְׁדְּדוּ אוֹתוֹ מִנְּכִסִּין]. וּמִבָּאֵר רִש"י אֵת
 דְּקָדוֹק לְשׁוֹן 'אֲרִיק חֲרָבִי' וְאַל תִּתְמַה
 שֶׁאֵם כֵּן הִיָּה לוֹ לֹמַר 'אֲרִיק תַּעֲרִי',
 וְלֹא 'אֲרִיק חֲרָבִי', וְתֹאמַר כִּי אֵין לְשׁוֹן
 'רִיקוֹת' נּוֹפֵל עַל הַדָּבָר הַיּוֹצֵא מִן
 הַכְּלִי, אֶלָּא רַק עַל הַכְּלִי עַצְמוֹ
 שֶׁהַמְרוֹקֵן מִתְּכוּלָתוֹ, כְּגוֹן הַתִּיק שֶׁל

וְלִכְנוֹת חֻקּוֹ שֶׁל דָּבָר בְּלִשׁוֹן 'לֵב', כְּמוֹ
'עַד לֵב הַשָּׁמַיִם' (דברים ה, יא), שְׁמִשְׁמָעוֹ:
 מְרַכֵּז הַשָּׁמַיִם וְנִבְהֶם, וְכֵן **'בָּלֶב
 הָאֱלֹהִים'** (שמואל ב יח, יד) – אֲמָצְעוֹ וְעִיקְרוֹ
 שֶׁל עֵץ הָאֱלֹהִים, שֶׁכֵּן הִבִּטוּי 'לֵב' שֶׁל
 דָּבָר הוּא לְשׁוֹן 'עִיקְרוֹ וְתִקְפוֹ שֶׁל
 דָּבָר' [כְּמוֹ הַלֵּב, שֶׁהוּא עִיקְרוֹ שֶׁל הַחַי
 (באמרי'ח): תורה ח
(ט) אָמַר אוֹיֵב אֶרְדֹּף אֲשִׁיג אֲחִיג קִיצָר
 הַכְּתוּב וְלֹא פִירַשׁ אֵימָתִי אֲמַר כֵּן
 וְלָמִי. וּמִתּוֹךְ הַעֲנִין מְבֹאָר כִּי אֲמַר
 זֹאת לַעֲמֹ בַּעֲדוֹ בְּמַצִּירִים כְּאֶשֶׁר
 הוֹגֵד לוֹ 'כִּי בִרְחַ הָעַם' (לעיל יד, ה),
כְּשִׁפְיָתָם בְּדָבָרִים – לְהַתְרַצוֹת לְרִדּוֹף
 אַחֲרֵיהֶם, וְאִזּוֹ אֲמַר לָהֶם: הִבֵּה אֶרְדֹּף
 וְאֲשִׁיגֶם וְאַחֲלֶק אֵת הַשְּׁלָל שֶׁאֶשְׁלוּל
 מֵהֶם, בְּחֶלֶק שְׁנֵה עִם שָׂרִי וְעַבְדִּי,
 וְכִמְבֹּאָר שֵׁם (רש"י לְעִיל יד, ח) רִא'ם):
תִּמְלָאמוּ. אֵינוֹ מִתְּפָרֵשׁ 'תִּמְלֵא אוֹתָם',
 אֶלָּא תִּתְמַלֵּא מֵהֶם: **נִפְשִׁי**. פִּירוּשׁוֹ
 כָּאֵן **'רוּחִי וְרִצּוֹנִי'**, וְכְלוֹמַר, אֲמִלֵּא אֵת
 חֲשָׁקִי וְתַאֲוֹתִי מִהַשְּׁלָל שֶׁלָּהֶם [כְּמוֹ
 שְׁמָצִינוּ לְשׁוֹן 'נִפְשִׁי' בְּמִשְׁמַעוֹת 'רִצּוֹן':
 'אֵם יֵשׁ אֵת נִפְשָׁם' (בראשית כג, ח) – אֵם
 יֵשׁ בְּרִצּוֹנָם; וְכֵן: 'וְאֶכְלֶת עֲנָבִים
 כְּנִפְשִׁי' (דברים כג, כה) – אֶכּוֹל כְּמֵה
 שֶׁתִּרְצֶה. וְרָאָה לְשׁוֹן רִש"י בְּמִסְכַּת
 חוּלִין (נף קב) 'נִפְשִׁי' מִשְׁמַע כֵּל דָּבָר
 הַמִּיִּשֵׁב דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם... כְּמוֹ 'אֵם יֵשׁ
 אֵת נִפְשָׁם', שֶׁהוּא לְשׁוֹן תַּאֲוָה וְקוֹרֵת
 רִיחַ שֶׁהַנֶּפֶשׁ נִהְיִית מִמֶּנּוּ]. וּמוֹטִיף

וְעַמִּידָה ('קְמוּ', 'וְיַעֲמִדוּ') שִׁיּוֹף
 בְּדָבָרִים הַכְּנוּסִים **בְּנֹאדוֹת אֶלָּא** רַק
 בְּדָבָרִים הַנּוֹקְפִים וְנִעְמָדִים לְגוֹבָה,
 כְּגוֹן **חֻמוֹת** הַבְּנוֹיּוֹת וְצִבּוּרִים –
 דָּבָרִים הַנּוֹצְבִים כְּתֵל וְעִרְיָמָה,
 שֶׁעֲלֵיהֶם נִכּוֹן לֹמַר 'קָם' אוֹ 'עָמַד'.
 וְעוֹד יֵשׁ לְהוֹכִיחַ שֶׁנֶּדֶר אֵינוֹ כְּנֹאֵד,
 שֶׁאֵף אֵם הַשְּׁמִיט הַכְּתוּב אֵת הָאֶלֶף
 שֶׁל 'נֹאֵד' (מִשּׁוֹם שֶׁאֵינֶנָּה מוֹרְגֶשֶׁת
 בְּמִבְטָא), מִכָּל מָקוֹם נִיקוּדוֹ שֶׁל 'נֹד'
 הִיָּה רָאוּי לְהִיּוֹת דּוֹמָה כְּנִיקוּד 'נֹאֵד',
 וְלֹא מְצִינוּ בְּשׁוֹם מָקוֹם 'נֹאֵד' נָקוֹד
 בְּצִיר'י ('נֹאֵד') אֶלָּא בְּמִלָּאפּוֹם
 (כְּלוֹמַר בְּחוּל'ם), כְּמוֹ: **'שִׁמְיָה
 דְּמַעְתִּי בְּנֹאדָךְ'** (תהלים נ, ט), **'אֵת נָאֵד
 הַחֶלֶב'** (שופטים ד, יט) (בֹּאֵר רְחוּבֹת, יוֹסֵף הַלֵּל):
קָפָאוּ. מִשְׁמָעוֹ כְּמוֹ לְשׁוֹן הַכְּתוּב
'וְכִגְבִּינָה תִקְפִּיאֲנִי' (איוב י, י) [דָּבָרִי
 אֵיבֹב הַמִּתְאַר אֵת תְּחוּלַת יִצִּירַת הָאָדָם
 בִּידֵי הַקֶּבֶד: הַקְשִׁיָּת אוֹתִי כְּגִבִּינָה],
 וּפִירוּשׁוֹ כָּאֵן, **שֶׁהוֹקְשׁוּ** (נִתְקַשּׁוּ) הַמִּים
 וְנִעְשׂוּ כְּאֻבִּים [כֵּל הַפִּיכַת דָּבָר נוֹזֵל
 לְגוֹשׁ קְרוִי הַקְפָּאָה (מִצְר' שם)], וְנִשְׁאָר
הַמִּים אֶשֶׁר לֹא נִעְשׂוּ קָשִׁים הִיוּ
**זֹרְקִים אֵת הַמַּצִּירִים עַל הַמָּקוֹם
 שֶׁנִּתְקַשְׁה בְּאָבֶן בְּכַח וְנִלְחָמִים בָּם
 בְּכָל מִינֵי קוֹשִׁי שֶׁל טִלְטוּל וְהַכָּאָה:
 בָּלֶב יָם**. כְּלוֹמַר **בְּחֹזֶק הַיָּם** – בְּאֲמָצֵעַ
 הַיָּם, בְּמָקוֹם שְׁמִימִי חֻקִּים וּמִתְגַּבְּרִים
 בִּיטוּר, וְלֹא בְּשִׁפְתּוֹ בְּמָקוֹם שֶׁהַמִּים
 רְדוּדִים, וְדֶרֶךְ הַמַּקְרָאוֹת לְדַבֵּר בֶּן,

אֶלָּא עַל הַתִּיק, וְעַל הַשֶּׁק וְעַל הַכְּלִי שֶׁיֵּצֵא מִמֶּנָּה, אֲבָל לֹא עַל הַחֶרֶב וְעַל הַיֵּין, וְלִדְחֹק וּלְפָרֶשׁ "אֲרִיק חֶרֶב" כְּלָשׁוֹן (בראשית יד) "וַיֵּרֶק אֶת חֲנִיכָיו", 'אֲזִינֵן בְּחֶרֶב'. מְצִינוּ הַלָּשׁוֹן מוֹסֵב אֵף עַל הַיּוֹצֵא: (שיר השירים א) "שֶׁמֶן תּוֹרֶק", (ירמיה מז) "וְלֹא-הוֹרֶק מִכְּלִי אֶל כְּלִי", 'לֹא הוֹרֶק הַכְּלִי אֵין כְּתִיב כָּאֵן, אֶלָּא לֹא הוֹרֶק הַיֵּין מִכְּלִי אֶל כְּלִי, מְצִינוּ הַלָּשׁוֹן מוֹסֵב עַל הַיֵּין, וְכֵן (יחזקאל כח) "וְהִרְיָקוּ חֲרֻבוֹתֶם עַל-יָפִי חֲכֻמָּתְךָ" דְּחִירָם. תוֹרִישְׁמוּ • לָשׁוֹן רִישׁוֹת וְדִלוֹת, כְּמוֹ (שמואל א ב) "מוֹרִישׁ וּמַעֲשִׂיר".

(י) נִשְׁפָּת בְּרוֹחַךְ בְּפִסְמוֹ יִם צָלְלוּ כְּעוֹפֶרֶת בְּמִים יֵאמְרָת בְּמִימְךָ חָפָא עֲלֵיהוֹן יִמָּא אֲשַׁתְקֵעוּ כְּאֶבְרָא בְּמִין תְּקִיפִין: אֲדִירִים:

כ"ט • נִשְׁפָּת • לָשׁוֹן הִפְחָה, וְכֵן (ישעיה מ) "וְגַם נִשְׁפָּ בָהֶם". צָלְלוּ • אֲשַׁתְקֵעוּ וְעָמְקוּ לָשׁוֹן מִצוּלָה. כְּעוֹפֶרֶת • אֶבֶר פְּלוֹ"ם בְּלַע"ז.

(יא) מִי־כְמֻכָּה בְּאֵלִם יְהוָה מִי כְּמֻכָּה נֶאֱדָר בְּקֹדֶשׁ נוֹרָא תַּהֲלֵת עֵשָׂה פִּלָּא:

כ"ט • בְּאֵלִים • בְּחֻזְקִים, כְּמוֹ (יחזקאל יז) "וְאֵת אֵילֵי הָאָרֶץ לִקַּח", (תהלים כב) "אֵילוֹתַי לַעֲזָרָתִי חוֹשָׁה". נוֹרָא תַּהֲלֵת • יֵרָאוּ מִלְּהַגִּיד תַּהֲלוֹתֶיךָ פֶּן יִמְעֹטוּ, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב: "לֵךְ דְּמִיָּה תַּהֲלֵה".

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

משופש), וְכֵן מְצִינוּ בְּלָשׁוֹן הַזֶּה: יוֹגֵם נִשְׁפָּ בָהֶם וַיִּכְשׁוּ וּסְעָרָה בְּקֶשׁ תִּשְׁאֹם (ישעיה מ, כד) [הַנִּבִּיא מְתָאֵר אֶת גְּבוּרַת ה', אֲשֶׁר כָּל הַגְּבוּרִים הֵם כְּאֵין לִפְנָיו, וּבְנִשְׁיבַת רִחוּוֹ הוּא מְפָרִיחֵם]: צָלְלוּ. פִּירוּשׁוֹ בְּמִתּוֹרֶגֶם בְּאוֹנְקָלוּס: 'אֲשַׁתְקֵעוּ'. כְּלוֹמֵר שֶׁקֵּעוּ בְּתוֹךְ הַמִּים. וְנָקַט הַכְּתוּב דְּוֻקָּא לָשׁוֹן 'צָלְלוּ' (וְלֹא 'שִׁקְעוּ') כְּדִי לְהַשְׁמִיעֵנוּ שֶׁהֵם עָמְקוּ (שִׁקְעוּ עַד לְעוֹמֶק מִצוּלַת הַיָּם), שֶׁכֵּן 'צָלְלוּ' הוּא לָשׁוֹן 'מִצוּלָה' (גרא):

כְּעוֹפֶרֶת. הִיא מִתְּכַת כְּבֶדָה שֶׁשְּׁמָה 'עוֹפֶרֶת', וּבְלָשׁוֹן חֲכָמִים הִיא נִקְרָאת אֶבֶר [רָאָה לְדוּגְמָא (מקראות י, ה) 'מְבִיא סִילּוֹן שֶׁל חֶרֶס אוֹ שֶׁל אֶבֶר'], וְהִיא הַקְרוּיָה פְּלוֹ"ם בְּלַע"ז, וְכֵאֲשֶׁר מְנִיחִים אוֹתָהּ בְּמִים הִיא שׁוֹקֶעֶת וַיּוֹרֶדֶת לְמִצְוֹלוֹת בְּמַהֲרָה: תוֹרָה יֵא

(יא) בְּאֵלִים. 'אֵלִי' הוּא לָשׁוֹן חוֹזֵק; וּפִירוּשׁוֹ כָּאֵן: מִי כְּמוֹךְ בְּחֻזְקִים. וְהוּא כְּמוֹ שֶׁמְצִינוּ 'וְאֵת אֵילֵי הָאָרֶץ לִקַּח' (יחזקאל יז, ח) [מִלֵּךְ בְּכָל לִקַּח אֶתוֹ אֶת הַיָּשָׁרִים וְהַחֲזָקִים שֶׁבְּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל, לְהִיּוֹת אֲצִלּוֹ כְּעֶרְבוֹן שֶׁלֹּא יִמְרֹד בּוֹ צִדְקָהוּ מִלֵּךְ יְהוּדָה (רד"ק וּמַצִּיד)]. וְכֵן: 'אֵילוֹתַי לַעֲזָרָתִי חוֹשָׁה' (תהלים כב, ט) [אֶתָּה ה', בּוֹחִי וְחוֹזְקִי, מִהֵרָ לַעֲזָרְנִי (רד"ק

אֶלָּא 'לֹא הוֹרֶק הַיֵּין מִכְּלִי אֶל כְּלִי', הָרִי שֶׁמְצִינוּ הַלָּשׁוֹן 'רִיקוֹת' כְּשֶׁהוּא מוֹסֵב עַל הַיֵּין הַיּוֹצֵא מִהַכְּלִי, וְלֹא רַק עַל הַכְּלִי שֶׁהִתְרוֹקֵן עַל יְדֵי הַהוֹצָאָה. וְכֵן: 'וְהִרְיָקוּ חֲרֻבוֹתֶם עַל יָפִי חֲכֻמָּתְךָ' (יחזקאל כח, ז) בְּנִבְּוֹאָת הַפּוֹרְעָנוֹת דְּחִירָם – שֶׁל הוֹרֶם מִלֵּךְ צוּר [יָפִי חֲכֻמָּתְךָ לֹא יוֹעִיל לָךְ, כְּאֲשֶׁר יָבוֹאוּ גִזְיִים תְּקִיפִים לְהִלָּחֵם בָּךְ וַיִּשְׁלְפוּ חֲרֻבוֹתֵיהֶם עָלֶיךָ], וּבְדוּגְמַת כָּל אֵלֶּה, אֵף 'אֲרִיק חֶרֶב' הָאִמּוֹר כָּאֵן הוּא לָשׁוֹן הַרְקָה הַמוֹסֵב עַל הַחֶרֶב, וּפִירוּשׁוֹ: אֲשִׁלוֹף חֶרֶבִי מִתְעָרָה (וּחֹכְרוֹ): תוֹרִישְׁמוּ. לָשׁוֹן 'הוֹרֶשָׁה' הָאִמּוֹר כָּאֵן, אֵין מִשְׁמַעוֹ גִּירוּשׁ וְשִׁילּוּחַ (וּכְמוֹ: 'כִּי אוֹרִישׁ גִּזְיִים מִפְּנֵיךְ' (להלן יז, כד)), שֶׁהָרִי לֹא כָּא פֶּרַעַה לְרִדּוֹף אַחֲרֵיהֶם כְּדִי לְגַרֵּשׁם, אֶלָּא הוּא לָשׁוֹן רִישׁוֹת וְדִלוֹת, כְּלוֹמֵר אֶעֱשֶׂה אוֹתָם רִשִּׁים וְדִלִּים כְּאֲשֶׁר נָבִזּוּ וְנִשְׁלָלוּ אֶת כָּל קְמוֹנֵם, וְהוּא כְּמוֹ 'מוֹרִישׁ וּמַעֲשִׂיר' (שמואל א ב, ז) [הַקִּבָּה הוּא הַמְרוֹשֵׁשׁ אֶת הָעֲנִיִּים וּמַעֲשִׂיר אֶת הָעֲשִׂירִים] (וּחֹכְרוֹ): תוֹרָה י

(י) נִשְׁפָּת בְּרוֹחַךְ. 'נִשְׁפָּתָה' הִיא לָשׁוֹן הִפְחָה (נִשְׁיבַת רִחוּחַ), כְּמוֹ 'נִשְׁבָּתָה' [הָאוֹתִיוֹת פ"א וּבִי"ת מִתְחַלְּפוֹת לְפַעֲמִים זֶו בְּזֶו (רמב"ן, וְרָאָה רִש"י מַנְחוֹת כו, ד"ה

הַחֶרֶב שֶׁנִּתְרוֹקֵן בְּהוֹצָאת הַחֶרֶב מִמֶּנּוּ, וְעַל הַשֶּׁק שֶׁנִּתְרוֹקֵן מִן הַתְּבוּאָה, וְעַל הַכְּלִי שֶׁיֵּצֵא מִמֶּנָּה, אֲבָל לֹא עַל הַחֶרֶב עֲצָמוֹ וְעַל הַיֵּין עֲצָמוֹ אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ אוֹתָם מִהַכְּלִים שֶׁלָּהֶם, כִּי הֵם לֹא נַעֲשׂוּ רִיקִים, וּמִתּוֹךְ תְּמִיּהָה זֶו תְּבוּאָה לְדְחֹק וּלְפָרֶשׁ שֶׁהַלָּשׁוֹן 'אֲרִיק חֶרֶב' הוּא חֶסֶר בִּי"ת וּכְאִילוֹ נִאֲמַר 'אֲרִיק בְּחֶרֶב', וְתִאֲמַר שֶׁלָּשׁוֹן 'אֲרִיק' אֵינוֹ לָשׁוֹן הַרְקָה אֶלָּא הַתְּחַמְּשׁוֹת בְּכָלִי זֶין, כְּלָשׁוֹן 'וַיֵּרֶק אֶת חֲנִיכָיו' (בראשית יד, יד) [שִׁפְירוּשׁוֹ: חָגַר וַיִּזֵּן אוֹתָם בְּכָלִי זֶין וּמִלְחָמָה], וְאֵף כָּאֵן תִּפְרָשׁוּ 'אֲזִינֵן בְּחֶרֶב' [כְּלוֹמֵר אֲחֻגּוֹר חֶרֶבִי לְהִלָּחֵם בָּהֶם]. רִש"י דוּחַה אֶת הַצַּעַת הַפִּירוּשׁ הַדּוּחַ: כִּי מְצִינוּ כְּמוֹ מְקַרְאוֹת שֶׁבָּהֶם הַלָּשׁוֹן 'רִיקוֹת' מוֹסֵב אֵף עַל הַיּוֹצֵא מִן הַכְּלִי [אֵף שֶׁהַכְּלִי הוּא שֶׁנִּשְׁאָר רִיק, וְלֹא הַיּוֹצֵא מִמֶּנּוּ], כְּגוֹן: 'שֶׁמֶן תּוֹרֶק שֶׁמֶךְ' (שיר השירים א, א) [שֶׁמֶךְ מִפִּיךָ רִחוּוֹ הַטּוֹב כְּשֶׁמֶן מְבוֹשֵׁם שֶׁהוֹרֶק מִן הַצְלוּחִית], וְכֵן: 'לֹא הוֹרֶק מִכְּלִי אֶל כְּלִי' (ירמיה מז, יא) [מִשָּׁל הוּא עַל מוֹאֵב, שֶׁמַּעוֹלָם לֹא הוֹגֵלָה מֵאָרֶץ אֶל אָרֶץ, כִּיֵּין שֶׁלֹּא הוֹרִיקוּהוּ מִכְּלִי אֶל כְּלִי וְלֹא פָּג טַעַמּוֹ], וְאֵף-עַל-פִּי שֶׁהַכְּלִי הוּא שֶׁנַּעֲשֶׂה רִיק וְלֹא הַיֵּין, עִם זֹאת 'לֹא הוֹרֶק הַכְּלִי אֵין כְּתִיב כָּאֵן,

(יב) נְטִיתָ יְמִינְךָ תִּבְלַעְמוּ אֶרֶץ:

יב אֶרֶמֶת יְמִינְךָ בִּלְעֲמֹנִי אֶרֶץ:

כ"א נְטִיתָ יְמִינְךָ • כְּשֶׁהֲקִדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא נוֹטָה יָדוֹ, הִרְשָׁעִים כָּלִים וְנוֹפְלִים, לְפִי שֶׁהִפֵּל נִתּוֹן בִּידוֹ, וְנוֹפְלִים בְּהִטְיָתָהּ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (ישעיה לא) "וְהָיָה יָדוֹ וְכִשְׁל עוֹזֵר וְנִפְל עוֹזֵר". מִשָּׁל לְכָלִי זְכוּכִית הַנְּתוּנִים בְּיָד אָדָם: מִטָּה יָדוֹ מַעֲט וְהֵן נוֹפְלִים וּמִשְׁתַּבְּרִין. תִּבְלַעְמוּ אֶרֶץ • מִכָּאן שֶׁזָּכוּ לְקַבּוּרָה, בְּשֹׁכֵר שֶׁאָמְרוּ: "ה' הַצִּדִּיק".

(יג) נְחִיתָ בְּחֶסֶדְךָ עִם־זוֹ גִּאֲלָתָהּ נִהְלֵתָ בְּעוֹזְךָ אֶל־נֹהָ קִדְשֶׁךָ:

יג יִדְבָּרְהִי בְּטִבְחוֹתָי עִמָּא דָּבָן דִּפְרָקְתָּא סוֹבְרָהּ בְּתַקְפָּךָ לִדְרָא דְקִדְשֶׁךָ:

כ"ב נִהְלֵתָ • לְשׁוֹן מְנַהֵל, וְאוֹנֵקְלוֹס תִּרְגָּם לְשׁוֹן נוֹשֵׂא וְסוֹבֵל, וְלֹא דִקְדַּק לְפָרֵשׁ אַחֵר לְשׁוֹן הָעֵבְרִית.

(יד) שִׁמְעוּ עַמִּים יִרְגְּזוּן חֵיל אֲחִי יוֹשְׁבֵי פְלִשְׁתָּ:

יד שִׁמְעוּ עַמִּמָּא וְזַעו דִּחְלָא אֲחִידְתְּנוֹן דִּהְווּ יִתְכִּין בְּפִלְשֶׁת:

כ"ג יִרְגְּזוּן • מִתְרַגְּזִין. יוֹשְׁבֵי פְלִשְׁתָּ • מִפְּנֵי שֶׁהֲרִגוּ אֶת בְּנֵי אֶפְרַיִם שֶׁמָּהְרוּ אֶת הַקֶּץ וַיֵּצְאוּ בְּחֻזְקָה בְּמִפְרָשׁ בְּדִבְרֵי הַיָּמִים, וְהִרְגוּם אֲנָשֵׁי גֵת.

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

וְסוֹבֵל, כְּלוֹמֵר הַקִּבָּה נוֹשֵׂא אֶת יִשְׂרָאֵל וּמְזִיזָהּ אוֹתָהּ כְּלָפִי מִטָּה, בְּתִרְגוּמוֹ זֶה לְפָרֵשׁ אֶת הַמִּשְׁמָעוֹת הַמְדוּקָתָא אַחֵר לְשׁוֹן הָעֵבְרִית, אֲלֹא רַק אֶת עֵינֵי הַקִּבָּה הַנְּתוּבָה וְעֵינֵינוּ [וְאֵכָן יֵשׁ סְפָרִים הַגּוֹרְסִים בְּאוֹנֵקְלוֹס 'דִּבְרֵתִי' שֶׁהוּא לְשׁוֹן נִיהוֹל וְהַנְּהַגוֹת] (הַחֹכֵן, לִשְׁרִי: תוֹרָה יֵד)

(יב) יִרְגְּזוּן, לְשׁוֹן חֲרָדָה וְזַעוּעָה, וְאִף שֶׁנֶּאֱמַר 'יִרְגְּזוּן' בְּלִשׁוֹן עֲתִידִי, אֵין הַכּוֹנֵה שֶׁרַק לְאַחַר זְמַן הֵם עֲתִידִים לְהִיטֵר רֹגְזִים, אֲלֹא כִּבְר מַעֲתָה הֵם מִתְרַגְּזִין וְנִתְקַפִּים בְּפִחָד, כֹּל עִם כֶּאֱשֶׁר מִגִּיעַ לְאֻזְנוֹ מַעֲשֵׂה הַנֶּסֶם שֶׁל קָרִיעַת יָם סוּף (גו"א, בא"י):

יוֹשְׁבֵי פְלִשְׁתָּ, פִּחָד מִיּוּחָד פִּחָדוֹ הַפְּלִשְׁתִּים (יוֹשְׁבֵי פְלִשְׁתָּ), שֶׁהִיוּ סוֹבְרִים כִּי עֲתֵה יְבוֹאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְנֶקֶם בָּהֶם מִפְּנֵי מַעֲשֵׂה שֶׁאִירַע שֶׁהֲרִגוּ הַפְּלִשְׁתִּים אֶת בְּנֵי שִׁבְט אֶפְרַיִם, שֶׁמִּחְמַת טְעוֹת שִׁטְעוּ בְּנֵי אֶפְרַיִם בְּחֻשְׁבוֹן שְׁנוֹת גְּזִירַת הַגְּלוּת בְּמִצְרַיִם, מִהֲרִי אֶת הַקֶּץ שְׁלִשִׁים שָׁנָה קוֹדֵם הַזְמַן וַיֵּצְאוּ מִמִּצְרַיִם בְּחֻזְקָה (עַל דַּעַת עֲצָמָם, שֶׁלֹּא בְּרִשְׁוֹת), וְכִאֲשֶׁר הִגִּיעוּ אֶל אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים, יֵצְאוּ כְּנִגְגָם וְהִרְגוּ מֵהֶם שְׁלִשִׁים רִיבּוֹא (שְׁמוֹת רַבָּה ב, יא), כְּמִפְרָשׁ בְּדִבְרֵי־הַיָּמִים (א ו, ט) וְכִנֵּי אֶפְרַיִם שׁוֹתֵלֵחַ וּבְרָד... וְהִרְגוּם

הוּא נוֹטָה (מִטָּה) אֶת יָדוֹ, אֲפִילוֹ הוּא רַק מְזִיזָהּ וּמִרְפִּין אוֹתָהּ כְּלָפִי מִטָּה, **הִרְשָׁעִים** כְּבָר כָּלִים וְנוֹפְלִים, **לְפִי שֶׁהִפֵּל** (כֹּל הָעוֹלָם) נִתּוֹן וּמוֹנָח בִּידוֹ וְהִרְשָׁעִים שֶׁאֵינֶם דְּבוּקִים בּוֹ **נוֹפְלִים בְּהִטְיָתָהּ**, וְהֵם כָּלִים וְנִתְקַדִּים מִן הָעוֹלָם, **וְכֵן הוּא אוֹמֵר: 'וְהָיָה יָדוֹ וְכִשְׁל עוֹזֵר וְנִפְל עוֹזֵר'** (ישעיה לא, ג), [דִּבְרֵי הַנְּבִיא לְיִשְׂרָאֵל שֶׁבִקְשׁוּ אֶת עֲזֶרַת הַמִּצְרַיִם שֶׁיִּצְלִיחַם מִיַּד מֶלֶךְ אֲשׁוּר: הַקִּבָּה מִטָּה אֶת יָדוֹ וְכִשְׁל עוֹזֵר – אֵלּוֹ הַמִּצְרַיִם; 'וְנִפְל עוֹזֵר' – אֵלּוֹ יִשְׂרָאֵל הַמְבַקְשִׁים אֶת עֲזָרָתָם]. הָרִי שֶׁבְּהִטְיָתָהּ יָדוֹ נִכְשָׁלִים וְנוֹפְלִים הִרְשָׁעִים, **מִשָּׁל לְכָלִי־זְכוּכִית הַנְּתוּנִים בְּיָדֵי אָדָם**, וְהָרִי הוּא מִטָּה יָדוֹ אֲפִילוֹ מַעֲט, **וְהֵן נוֹפְלִין וּמִשְׁתַּבְּרִין** (מַכִּילָתָא) (מִפְרָשִׁים):

תִּבְלַעְמוּ אֶרֶץ, מִכָּאן יֵשׁ לְלַמּוֹד שֶׁזָּכוּ הַמִּצְרַיִם לְקַבּוּרָה [לְאַחַר שֶׁטִּבְּעוּ, וְנִפְלְטוּ שׁוֹב עַל שִׁפְתָּ הֵימָּה (רַאה לַעֲלִיל יֵה, ל) נִבְלָעוּ בְּקֶרֶקַע וְזָכוּ לְקַבּוּרָה] (רַמְבַּ"ם), וְזֹאת בְּשֹׁכֵר שֶׁאָמְרוּ 'ה' הַצִּדִּיק' (לַעֲלִיל ט, כז) (מַכִּילָתָא): תוֹרָה יֵד

(יג) נִהְלֵתָ, כְּמוֹ 'נִהְגֵת', וְהוּא לְשׁוֹן מְנַהֵל. כְּלוֹמֵר, הַקִּבָּה מְנַהֶגֶת וּמְנַהֵלָה אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּעוֹזוֹ אֶל נֹה קִדְשׁוֹ. **וְאוֹנֵקְלוֹס תִּרְגָּם** 'סוֹבְרָהּ בְּתַקְפָּךָ' [סִבְלָתוֹ בְּגִבּוּרָתָךְ], לְשׁוֹן נוֹשֵׂא

(וּמַצִּידִי). וְכַוּוֹנָתָהּ הַקִּבָּה לִזְמַן: אֵין כְּמוֹךָ בְּכָל הַחֻזְקִים, כִּי אֲתָה הוּא הַחֻזְקָה מְכֻלָּם:

נוֹרָא תִהְלֹת, 'נוֹרָא' הוּא בְּנִין 'פְּעוּל' שֶׁל לְשׁוֹן 'יִרְאָה' (כְּמִשְׁקַל 'אֲהוּב', פְּעוּל שֶׁל 'אֲהַבָה'), שֶׁהִפֵּל יִרְאִים מִפְּנֵי וְהוּא 'יִרְאוּ' עַל כּוֹלָם, וְהִלְשׁוֹן 'נוֹרָא תִהְלֹת' פִּירוּשׁוֹ: הַקִּבָּה הוּא יִרְאוּ עַל הַבְּרִיּוֹת מִלְּהִגִּיד תִּהְלֹתֵינוּ, שֶׁהֵם מִתְיַדְרִים מִלְּפָרֵט וְלִמְנוּת אֶת שִׁבְחֵנוּ וְתִהְלֹתֵינוּ הַרְבִּים, **פֶּן יַמְעִטוּ** הַשִּׁבְחִים מִן הַקִּרְאוּ לּוֹ, שֶׁלֹּא יִזְכִּירוּ אֶת כּוֹלָם, **וּבְמֹו שִׁבְחוּ** **לָךְ דּוּמִיָּה תִהְלָה** (שם סה, א) [הַשְׁתִּיקָה הִיא תִהְלָה לָךְ, לְפִי שֶׁאֵין קֶץ לְשִׁבְחָךְ, וְכָל הַמִּרְבָּה בְּשִׁבְחָ יוֹתֵר מִן הַמְדִּידָה הַקִּרְאוּ, אֵינוֹ אֲלֹא גִרְעָה (רִש"י שם), כִּי מִתּוֹךְ שֶׁהוּא מְרַבֶּה לְשִׁבְחָ יוֹתֵר עַל מֶה שֶׁקִּבְּעוּ חֻכְמִים, נִרְאִים הַדְּבָרִים כְּאִילוֹ הוּא בָּא לְפָרֵט אֶת כָּל שִׁבְחֵנוּ, וּמִכֵּיּוֹן שֶׁלֹּא יִתְכַּן לְהַבִּיעַ אֶת הַכָּל, הָרִי הוּא כְּפֻגָם וּמִמַּעַט בְּכָבוֹדוֹ שֶׁל מְקוֹם (עַפ"י מְגִילָה כה);] תוֹרָה יֵד

(יב) נְטִיתָ יְמִינְךָ תִּבְלַעְמוּ אֶרֶץ, פִּירוּשׁוֹ: הִרְמַתָּ אֶת יְמִינְךָ עֲלֵיהֶם לְהַפּוֹתָם, עַד שֶׁנִּבְלָעוּ וְנִתְפַּעְרוּ מִן הָעוֹלָם (ר"י בְּכוֹר שׁוּר), וְאוֹלָם חֻכְמִים דָּרְשׁוּ אֶת הַלְשׁוֹן 'נְטִיתָ' בְּמִשְׁמָעוֹת 'הִטְיָתָה' וְכֵן אָמְרוּ: כְּשֶׁהֲקִדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא

(טו) **אִז נִבְהִלּוּ אֱלֹפִי אֲדֹם אֵילִי מוֹאָב יֶאֱחֹזְמוּ רַעַד**
נִמְגּוּ כָּל יִשְׁבֵי כְנָעַן:
 טו כִּנן אֲתַבְהִילוּ וְכִרְכִּי אֲדֹם תְּקִיפִי מוֹאָב
 אֲתַדְתַּנֵּן רִמִּיתָא אֲתַבְרוּ כָּל דִּהּוּ יִתְבִּין
 בְּכַנְעָן:

רש"י: **אלופי אדום אילי מואב** • (מכילתא) וְהָלֵא לֹא הָיָה לָהֶם לִירָא כְּלוּם שֶׁהָרִי לֹא עָלִיהֶם הוֹלְכִים? אֵלֶּא מִפְּנֵי אֲנִינּוֹת, שֶׁהָיוּ מִתְּאוֹנָנִים וּמִצִּטְעָרִים עַל כְּבוֹדָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. **נִמְגּוּ** • נִמְסּוּ, כְּמוֹ (תהלים עה) "בְּרִכְבֵּיכֶם תִּמְגַּגְנָה". אָמְרוּ: 'עֲלִינוּ הֵם בָּאִים לְכַלּוֹתֵנוּ וְלִירֹשׁ אֶת אֶרֶצֵנוּ'.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לב עמ' 92)

עלינו הם באים . . לירש את ארצנו (רש"י טו, טז)
 נִרְאָה, שְׁלִישִׁיבִי כְנָעַן נֹדֵעַ שֶׁהִקְבִּה"ה הִבְטִיחַ לְאַבְרָהָם שֶׁיִּרְשׁ אֶת הָאָרֶץ. וְרָאָה רִש"י וַיִּשְׁלַח (לד, ל): "מִסֵּרְתָּ הָיְתָה בְּיַד כְּנַעֲנִים שֶׁיִּפְּלוּ בְיַד בְּנֵי יַעֲקֹב, אֲלֵא שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים עַד אֲשֶׁר תִּפְרָה וְנַחֲלַת אֶת הָאָרֶץ". וְלִהְיוֹת מִרְש"י נח (ט, כו): "בְּרוּךְ ה' אֱלֹקֵי שָׁם, שֶׁעָתִיד לְשַׁמֵּר הַבְּטָחָתוֹ לְזִרְעוֹ לְתַת לָהֶם אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן".

(טז) **תִּפְּלָ עֲלֵיהֶם אֵימָתָהּ וּפָחַד בְּגִדְלָ זְרוּעֶהּ יִדְמוּ**
כָּאֵבֶן עַד־יַעֲבֹר עִמָּךְ יְהוָה עַד־יַעֲבֹר עִם־זוֹ קִנִּית:
 טז תִּפְּלָ עֲלֵיהֶם אֵימָתָהּ וּפָחַד בְּגִדְלָ זְרוּעֶהּ יִדְמוּ
 תִּקְפֹּף יִשְׁתַּקֵּן כָּאֵבֶן עַד דִּיעֲבֹר עִמָּךְ זֶי יִת
 אֲרִנָּא עַד דִּיעֲבֹר עִמָּךְ דָּנָן דִּי פִרְקָתָא יִת
 יִרְדָּנָא:

רש"י: **תפל עליהם אימתה** • (מכילתא) **על הרחוקים**. וּפָחַד • **על הקרובים**, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע ב) "כִּי שִׁמְעֵנוּ אֶת אֲשֶׁר הוֹכִישׁ וְגו'". **עַד יַעֲבֹר עַד יַעֲבֹר** • כְּתִירוֹמוֹ. **קִנִּית** • חֲבִבָּתָּ מִשְׁאֵר אֲמוֹת כְּחֶפֶץ הַקְּנוּי בְּדָמִים קָרִים שֶׁחִיב עַל הָאָדָם.

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

אימתכם עלינו... **כי שמענו את אשר הוֹכִישׁ** ה' אֶת מִי יָם סוּף... וְאֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם לִשְׁנֵי מַלְכֵי הָאֱמֹרִי... וְנִשְׁמַע וַיִּמָּס לְכַבְּנוֹ. הָרִי שֶׁכָּל זֶמֶן שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל רְחוּקִים מֵהֶם, כְּאֲשֶׁר הוֹכִישׁ ה' אֶת מִי יָם סוּף, קְרוּיָה הִירָאָה בְּלִשׁוֹן 'אֵימָה', וְאֵילוּ כְּאֲשֶׁר הִתְקַרְבוּ יִשְׂרָאֵל אֲלֵיהֶם, כְּשִׁשְׁמַעוּ אֶת 'אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם לִשְׁנֵי מַלְכֵי הָאֱמֹרִי', נִשְׁתַּנָּה הַלִּשׁוֹן לְהִמָּסֶת הַלֵּב, הָרִי שֶׁהִיאִימָה הִיא מִן הַסִּפְּנָה הָרְחוּקָה, וַיִּפְחַד הוּא מִן הַסִּפְּנָה הָקְרוּבָה (באר יעקב):

עד יעבר, עד יעבר. כָּפַל הַפְּתוּב 'עַד יַעֲבֹר' פְּעַמִּיִּים, לְפִי שֶׁמֶלֶכְד מַעֲבֵר יָם סוּף, יֵשׁ לָהֶם לַעֲבוֹר עוֹד שְׁנֵי נְהוּרוֹת, **כְּתִירוֹמוֹ** בְּאוֹנְקְלוֹס: 'עַד דִּיעֲבֹר עִמָּךְ ה' יִת אֲרִנָּא עַד דִּיעֲבֹר עִמָּךְ דָּנָן דִּי פִרְקָתָא יִת יִרְדָּנָא' [עַד שִׁיעֲבֹרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת נַחַל אֲרִנָּון (במדבר כא, יג-טו)]

וְעַד אֲשֶׁר יַעֲבֹרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן (יהושע א): **קִנִּית**. לִשׁוֹן 'קִנְיָן' הָאֱמֹרִי כָּאֵן, אֵין פְּוִנְתּוֹ שִׁיִּשְׂרָאֵל קְנוֹיִים לוֹ [שֶׁהָרִי לֹא רַק יִשְׂרָאֵל קְנוֹיִים לוֹ, אֲלֵא כָּל הָעוֹלָם כּוֹל קְנוֹי לוֹ], אֲלֵא פִירוּשׁוֹ: **חֲבִבָּתָהּ**, שֶׁחִיבָהּ הִקְבִּה"ה אֶת יִשְׂרָאֵל יוֹתֵר **מִשְׁאֵר אֲמוֹת**, וְהַחֲבוּב קְרוּי בְּלִשׁוֹן

שֶׁמִּצִּינוּ לִשׁוֹן 'נִמְגּוּ' שֶׁמִּשְׁמַעוּ 'נִמָּס': **'בְּרִכְבֵּיכֶם תִּמְגַּגְנָה'** (תהלים סה, יא) [שִׁבַּח וְהִילּוּל לְהִקְבִּי"ה עַל הוֹרֶדֶת הַגִּשְׁמִים: עַל יְדֵי טִיפּוֹת הַגֶּשֶׁם, תִּרְכֹּף וְתִמָּס אֶת הָאֲדָמָה לְהִירוּתָהּ בְּמִים], וְהִפְחַד אֲצֹל עֲמִי כְנָעַן אֵבֶן הָיָה פָּחַד קִשָּׁה וְחִמּוֹר יוֹתֵר, כִּי בְּשׁוּנָה מֵאֲדֹם וּמוֹאָב שֶׁיִּדְעוּ שֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל בָּאִים לְכַבְּשֵׁם, הָרִי שִׁישׁוּבִי כְנָעַן **אֲמְרוּ 'עֲלִינוּ וְדָאִי הֵם בָּאִים, לְכַלּוֹתֵנוּ וְלִירֹשׁ אֶת אֶרֶצֵנוּ'** [וּכְפִי שֶׁנֶּאֱמַר עֲלֵיהֶם (דברים ב, טז) 'לֹא תַחֲזִיחַ כָּל נִשְׁמָה כִּי הִחָרֵם תַּחֲרִימֶם' וְגו'. וְרָאָה עוֹד בְּרִש"י (בראשית לה, ל): מִסּוּרְתָּ הָיְתָה בְּיַד הַכְּנַעֲנִים שֶׁעָתִידִים בְּנֵי יַעֲקֹב לְהִשְׁמִידָם וְלַנְּחוֹל אֶת אֶרֶצָם] (מכילתא (לש"י): תורה טז

(טז) **תפול עליהם אימתה ופחד**. מֵה בֵּין 'אֵימָתָה' לְבֵין 'פָּחַד'? לִשׁוֹן 'אֵימָה' נֶאֱמַר עַל הִירָאָה הַנּוֹפֶלֶת **עַל הָרְחוּקִים** מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם יִרְאִים וְדוֹאֲגִים מִן הַסִּפְּנָה הַצִּפּוּיָה לְבֵא עֲלֵיהֶם לְאַחֵר זֶמֶן; וּפָחַד. לִשׁוֹן זֶה נֶאֱמַר **עַל הָקְרוּבִים** לְיִשְׂרָאֵל, הִירְאִים וּמִפְּחָדִים מִן הַסִּפְּנָה הַבָּּאָה וּמִתְקַרְבָּת אֲלֵיהֶם, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע ב, י) 'נִפְלָה

אֲנָשִׁי גֵת' [אֲמָנָם בַּמִּקְרָא שֶׁם לֹא נִתְפָּרַשׁ כָּל הָעִנְיָן, וְרִבּוּתֵנוּ ז"ל הֵם שֶׁדִּרְשׁוּ וּבִיָּאֲרוּ אֶת טַעַם הַדָּבָר, שֶׁהוּא מִשּׁוֹם שֶׁמִּקְרָיו אֶת הַקֵּץ לְצֵאת מִמִּצְרַיִם טָרַם הַזֶּמֶן (זכורין)] (מכילתא): תורה טו

(טו) **אלופי אדום אילי מואב**. לְמַה נִּבְהִלּוּ וְרָעְדוּ בְּנֵי אֲדֹם וּמוֹאָב, וְהָלֵא **לֹא הָיָה לָהֶם לִירָא כְּלוּם, שֶׁהָרִי לֹא עֲלֵיהֶם הוֹלְכִים** יִשְׂרָאֵל לְהִלָּחֵם וּלְכַבּוֹשׁ אֶרֶץ מִיָּד, כִּי אֲרִצּוֹתֵיהֶם אֵינָן בְּכָלֵל הָאֲרִצּוֹת שֶׁנֶּאֱמָרוּ לְמִשְׁה לְרִשְׁתָּ אוֹתָן (ראה לעיל א, ח"י)? **אֵלֶּא מִפְּנֵי אֲנִינּוֹת** (הַתְּלוּנּוֹת) שֶׁבָּהֶם נִבְהִלּוּ וְנִרְעְדוּ, **שֶׁהָיוּ מִתְּאוֹנָנִים** – מִחֲמַת קִנְיָה וּמִצִּטְעָרִים **עַל כְּבוֹדָם הַגָּדוֹל שֶׁל יִשְׂרָאֵל**, בְּעוֹד הֵם לֹא זָכוּ לְכֹף [שֶׁהָרִי אֲדֹם (בְּנֵי עֶשָׂו) הוּא מְזַרַע אֲבָרָהִם וְיִצְחָק, וְכֵן מוֹאָב הוּא מְזַרַע לוֹט בֶּן אֲחִיו שֶׁל אֲבָרָהִם, וְעַם זֹאת לֹא זָכוּ כִּי־יִשְׂרָאֵל לְהַפְחֵר לְהִיּוֹת לָעַם סְגוּלָה לָהּ, לְפִיכָךְ אֲחֻזָּתָם בְּהִלָּה שֶׁל קִנְיָה בְּרִאיוֹתָם מַעֲלַת יִשְׂרָאֵל וּכְבוֹדָם (עפ"י גו"א)] [וילקוט]:

נִמְגּוּ כָּל יִשְׁבֵי כְנָעַן. **נִמְסּוּ** לְכַבֵּיהֶם וּבִאֵילוּ הִפְכוּ לְמִים מְרֹב פָּחַד, כְּמוֹ

(יז) **תִּבְאֲמוּ וְתִטְעֲמוּ בְּהַר נַחֲלֹתֶיךָ מִכּוֹן לְשִׁבְתֶּךָ**
פַּעֲלֹת יְהוָה מִקֹּדֶשׁ אֲדֹנֶי פּוֹנְנֵי יָדֶיךָ:
 יוֹתַעֲלִינוּ וְתִשְׁרֹנוּ בְּטוֹרָא דְאַחְסִנְתֶּךָ אֲתֵר
 לְבֵית שְׁכִנְתֶּךָ אֲתִקְנֵתָא יְיָ מִקֹּדֶשׁ אֵין
 אֲתִקְנֵתָהּ יָדֶיךָ:

י"ז • **תִּבְאֲמוּ** • נתנבא משה שלא יבנס לארץ, לכך לא נאמר 'תביאנו'. (נראה שצריך לומר שלא יבנסו לארץ וכו' והכי איתא בהדיא פרק 'יש נוהלין' דף קי"ט ובמכילתא: 'הבנים יבנסו ולא האבות' אף שלא נגזרה גזירת מרגלים עדין, מפל-מקום, נבא ולא ידע מה נבא. מהרש"ל). **מִכּוֹן לְשִׁבְתֶּךָ** • מקדש של מטה מכון פנגד פסא של מעלה אשר פעלת. **מִקֹּדֶשׁ** • הטעם עליו זקף גדול, להפרידו מתבת השם שלאחריו, המקדש אשר "פוננו ידיך", ה'. חביב בית המקדש, שהעולם נברא ביד אחת, שנאמר: (ישעיה מט) "אף ידי יסדה ארץ", ומקדש בשתי ידים, ואימתי יבנה בשתי ידים? בזמן ש"ה' ימלך לעולם ועד", לעתיד לבא שכל המלוכה שלו.

(יח) **יְהוָה יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד:**
 יח יי מלכותה קאם לעולם ולעלמי עלמא:

י"ח • **לְעוֹלָם וָעֶד** • לשון עולמית הוא, והיינו בו יסוד, לפיכך, היא פתוחה, אבל (ירמיה כט) "ואנכי היודע יעד" שהיינו בו שמוש, קמוצה היא.

(יט) **כִּי בָא סוּם פְּרַעְה בְּרַכְבּוֹ וּבִפְרָשָׁיו בָּיִם וַיֵּשֶׁב**
יְהוָה עֲלֵיהֶם אֶת־מִי הֵימ וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בִּיבֶשֶׁת
בְּתוֹךְ הַיָּם:
 יט ארי עלו סוסות פרעה ברכבו ובפרשיו בים וישב
 ובפרשהו בנמא ואתיב יי עליהון ית מי
 נמא ובני ישראל הליכו ביבשתא בגו ימא:

י"ט • **כִּי בָא סוּם פְּרַעְה** • כאשר בא.

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

יקבלו בולם את עול מלכותו עליהם
 'יהיה ה' למלך על כל הארץ' (וכריה יד.
 ט) [נראה לשון רש"י (סוכה מא) 'ומקדש'
 העתיד שאנו מצפים, בנוי ומשוכלל
 הוא יגלה ויבוא משמים]: תורה יח
(יח) 'לְעוֹלָם וָעֶד' • תיבת 'ועד' לשון
 'עולמית' הוא, ומשמעותו כמו
 'לעולמי עולמים'. והיינו בו יסוד -
 אות וי"ו שבתבת 'ועד' אינה וי"ו
 המוסיף (ובלומר: 'לעולם וגם עד'),
 אלא היא מעיקר התיבה, לפיכך היא
 פתוחה - לכך מנוקדת העי"ן
 שבהמשך התיבה בפתח [הקרוי
 סגול בשמות הניקוד שלנו], אבל
 הלשון שמצינו: 'ואנכי היודע ועד'
 (ירמיה כט, כג), 'שהיינו בו שמוש' - מאחר
 שהיינו שבו אינו מעיקר התיבה אלא
 הוא וי"ו המוסיף (ובלומר: 'היודע וגם
 עד'), לפיכך קמוצה היא - העי"ן
 שבהמשך התיבה היא בקמץ [כלומר
 בצירי, לפי שמות הניקוד שלנו] (בא"ר:
 תורה יט

(יט) כִּי בָא סוּם פְּרַעְה • כי האמור
 כאן משמש בלשון 'כאשר' [כמו ולעיל

יהיו נקראים באחד (רש"י מלכים א' ג, כח).
 ואף כאן הוא משמש להפרידו
 מתיבת השם שלאחריו, שלא יקראו
 בתיבות דבוקות: 'מקדש ה' שמשמעו
 'מקדש של ה', אלא תיבת 'מקדש'
 עומדת לעצמה, ובאילו יש פסיק
 לאחריה, וכך פירוש הכתוב: **הַמִּקְדָּשׁ**
 הַזֶּה אֲשֶׁר הוּא 'מִכּוֹן לְשִׁבְתֶּךָ', הוא
 אשר פוננו ידיך ה' [נעל פי זה, תיבת
 ה' מחוברת אל התיבות 'פוננו ידיך'
 הבאות לאחריה, ונקראות באחד: ה'
 פוננו ידיך]. ומוסיף רש"י: בוא וראה
 כמה חביב בית המקדש לפני
 הקב"ה, שהעולם כולו נברא ביד
 אחת בלבד, כמו שנאמר (ישעיה מח, יג)
 'אף ידי יסדה ארץ' בלשון יחיד;
 ואילו בית המקדש נבנה בשתי ידים,
 שהרי נאמר 'פוננו ידיך' שהוא לשון
 רבים, ולא 'פוננה ידיך' בלשון יחיד.
 ואימתי יתקיים הדבר שבית המקדש
 יבנה בשתי ידים של הקב"ה? לזאת
 מפרש הכתוב ואומר: בזמן ש'ה'
 ימלוך לעולם ועד' - לעתיד לבא
 שאז תהיה כל המלוכה שלו, כאשר

קנונו, כחפץ הקנוי בדמים יקרים
 שחביב על האדם (ראה גם רש"י פסחים פז)
 (רא"ם): תורה יז
(יז) תִּבְאֲמוּ • נתנבא משה - יצאה
 נבואה מפיו שלא בידיעתו, שלא יבנס
 לארץ, לכך נאמר 'תביאמו' שמשמעו
 'תביא אותו' (את העם), ולא נאמר
 'תביאנו' שהיא משמעו 'תביא אותנו'
 (פסיקתא רבתי פט"ו ס"ב. ועפ"י הריב"א):
מִכּוֹן לְשִׁבְתֶּךָ • מקום מושב לכבודך,
 והוא בית המקדש. ותיבת 'מכון'
 דרשוהו חכמים כאילו הוא נקוד
 'מכון', לרמוז כי בית המקדש של
 משה - הפנוי בעולם הזה, הריהו
 מכון פנגד פסא הכבוד של מעלה
 בשמים ממעל, וכך נדרש הכתוב: הר
 נחלתך מכון הוא למקום שבתך אשר
 פעלת - אל אותו פסא הכבוד שפבר
 פעלת והכנת מאז (מכילתא) (מדרש תהילים
 יא, ד):

מִקֹּדֶשׁ ה' • הטעם מטעמי המקרא
 אשר עליו הוא זקף גדול, שהוא
 טעם מפסיק, מאותם המשמשים
 להפרידת התיבה מזו שלאחריה שלא

כ ונסִיבֶת מְרִים נְבִיאָתָא אַחְתָּה דְּאַהֲרֹן יֵת
תַּפָּא בִידָה וּנְפָקוּ כָּל נָשִׂיא בְּתֵרֵהָ בְּתַפִּין
וּבְחִנְגִין:

(כ) וַתִּקַּח מְרִים הַנְּבִיאָה אֲחוֹת אֶהֱרֹן אֶת־הַתָּף
בִּידָה וַתַּצֵּאנָה כָּל־הַנָּשִׂים אַחֲרֶיהָ בְּתַפִּים וּבְמַחֲלֹת:

כ"א וַתִּקַּח מְרִים הַנְּבִיאָה • הֵיכָן נִתְנַבְּאָה? כְּשֶׁהִיְתָה אֲחוֹת אֶהֱרֹן, קֹדֶם שֶׁנוֹלַד מֹשֶׁה, אָמְרָה: 'עֲתִידָה
אִמִּי שֶׁתֵּלֵד בֶּן וְכוּ', כִּדְאִיתָא בְּסוּטָה (דף י"ב). דְּבָר אַחֵר: "אֲחוֹת אֶהֱרֹן", לְפִי שֶׁמִּסֵּר נִפְשׁוֹ עָלֶיהָ כְּשֶׁנֶּצְטָרְעָה,
נִקְרָאת עַל שְׁמוֹ. אֶת הַתָּף • כָּלִי שֶׁל מִינֵי זָמֶר. בְּתַפִּים וּבְמַחֲלֹת • מִבְּטָחוֹת הָיוּ צִדְקָנוֹת שֶׁבְּדוֹר
שֶׁהִקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא עוֹשֶׂה לָהֶם נִסִּים, וְהוֹצִיאוּ תַפִּים מִמֶּצְרַיִם.

כ"ב וּמַעֲנִיָּא לְהוֹן מְרִים שִׁבְחוּ וְאוֹדוּ קֹדֶם יי
אַרִי אֲתַנְּאִי עַל גּוֹתֵנִיָּא וּגְאוּתָא דִּילָהּ הִיא
סוּסִיָּא וְרַכְבָּה רָמָא כִּימָא:

(כא) וַתַּעַן לָהֶם מְרִים שִׁירָו לַיהוָה כִּי־נָאָה גָּאָה
סוּם וְרַכְבּוֹ רָמָה בָּיִם:

כ"ג וַתַּעַן לָהֶם מְרִים • מֹשֶׁה אָמַר שִׁירָה לְאַנְשֵׁים: הוּא אוֹמֵר וְהֵם עוֹנִין אַחֲרָיו, וּמְרִים אָמְרָה שִׁירָה לְנָשִׁים

(מכילתא)

כ"ד וַיִּסַּע מֹשֶׁה יֵת יִשְׂרָאֵל מִיִּמָּא דְסוּף
וּנְפָקוּ לְמִדְבָּרָא דְחִגְרָא וַאֲזָלוּ תִלְתָּא יוֹמִין
כְּמִדְבָּרָא וְלֹא אֲשַׁכְחוּ מֵיָא:

(כד) וַיִּסַּע מֹשֶׁה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּם־סוּף וַיֵּצְאוּ אֶל־
מִדְבַר־שׁוּר וַיֵּלְכוּ שְׁלֹשֶׁת־יָמִים בַּמִּדְבָּר וְלֹא־מָצְאוּ
מַיִם:

כ"ה וַיִּסַּע מֹשֶׁה • (מכילתא) הִסְיַעַן בְּעַל כָּרְחִם, שֶׁעֲטָרוּ מִצְרִים אֶת סוּסִיָּהֶם בְּתַכְשִׁיטֵי זָהָב וְכֶסֶף וְאַבְנִים
טוֹבוֹת (מכילתא) וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל מוֹצְאִין אוֹתָם בָּיִם, וּגְדוּלָּה הֵיְתָה בֵּית הַיָּם מִבֵּית מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שִׁיר הַשִּׁירִים א)
"תּוֹרֵי זָהָב נַעֲשֶׂה לָךְ עִם נִקְדוֹת הַכֶּסֶף". לְפִיכָךְ הִצְרֵךְ לְהִסְיַעַן בְּעַל כָּרְחִם.

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

'וַתַּעַן', הִיא גּוֹרֶמֶת לָהֶן לְעֻנּוֹת] (סוטה ל)
(וְחִכְרוּן, לְשׁוֹ: תוֹרָה כב
(כב) וַיִּסַּע מֹשֶׁה אֶת יִשְׂרָאֵל. לֹא נֶאֱמַר
וַיִּסַּע מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל, אוֹ וַיִּסַּע
יִשְׂרָאֵל, כִּדְרָךְ לְשׁוֹן הַכְּתוּב בְּכָל
הַמִּסְעוֹת, אֲלֹא וַיִּסַּע מֹשֶׁה, כְּלוֹמַר
'הִסְיַעַן', לְפִי שֶׁהוֹצִירָהּ מֹשֶׁה לְהִסְיַעַם
בְּעַל־כָּרְחִם, בְּעוֹד שֶׁהָיוּ בִקְשׁוֹ לְשִׁחֹת
וּלְהַתְּעַבֵּב שֵׁם עוֹד לְצוּרָה הַשֵּׁלֶל,
מִשׁוּם שֶׁעֲטָרוּ מִצְרַיִם סוּסִיָּהֶם
בְּתַכְשִׁיטֵי זָהָב וְכֶסֶף וְאַבְנִים טוֹבוֹת,
וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל מוֹצְאִין אוֹתָן בָּיִם
[וְאָמַר לָהֶם מֹשֶׁה: וְכִי מָה אַתֶּם
סְבוֹרִים שֶׁבְּכָל יוֹם יוֹצִיא לָכֶם הַיָּם
אַבְנִים טוֹבוֹת וּמִרְגְּלִיּוֹת? (תְּנַחֲמוּם יִשׁוּ
טז)], וּגְדוּלָּה הֵיְתָה בֵּית הַיָּם (הַבִּינָה
שֶׁבָּזוּ יִשְׂרָאֵל בָּיִם סוּף), יוֹתֵר מִבֵּית
מִצְרַיִם (זוֹ שֶׁבָּזוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם) בְּעַת
יְצִיאָתָם מִשָּׁם (לְעֵיל יב לִחִלּוֹ), שֶׁנֶּאֱמַר
(שִׁיר־הַשִּׁירִים א, יא) 'תּוֹרֵי זָהָב נַעֲשֶׂה לָךְ
עִם נִקְדוֹת הַכֶּסֶף' [קְשׁוּטִי זָהָב, וְכָלִי
כֶּסֶף מְנוּקָדִים וּמְצוּיָרִים בְּחִבְרָבוֹרוֹת
וּגְוִנוֹנִים], שֶׁכָּךְ אוֹמַר הַקַּב"ה אֶל

שֶׁשְׁמוֹ 'תּוֹף':
בְּתוֹפִים וּבְמַחֲלוֹלוֹת. מִנֵּי הָיוּ לָהֶם
לְיִשְׂרָאֵל תּוֹפִים בְּמִדְבָּר? אֲלֹא
מוֹבְטָחוֹת (בְּטוּחוֹת) הָיוּ נָשִׁים
צִדְקָנוֹת שֶׁבְּדוֹר שֶׁהִקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־
הוּא עוֹשֶׂה לָהֶם נִסִּים וַיִּשְׁעוּת לְאַחַר
יְצִיאָתָן מִמִּצְרַיִם, וַיִּשְׁרִיר עֲלֵיהֶם
שִׁירֹת וְתִשְׁבָּחוֹת, וְלָכֵן הוֹצִיאוּ עִמָּהֶם
תּוֹפִים מְנוּקָדִים, כְּדִי שֶׁתִּהְיֶה הַשִּׁירָה
נֶאֱמָרֶת בְּכָלִי זָמֶר (מכילתא); תוֹרָה כא
(כא) וַתַּעַן לָהֶם מְרִים. דְּרָךְ הַשִּׁירָה
הִיא שֶׁהַמְשׁוֹרֵר וְהָעֵם שֶׁרִים אוֹתָהּ
יַחְדָּיו בְּדָרָךְ שֶׁל 'אֲמִירָה וְעִנְיָה':
הַמְשׁוֹרֵר פּוֹתֵחַ וְאוֹמֵר מַעֲט מִן הַשִּׁירָה
וְהָעֵם 'עוֹנִים' אַחֲרָיו וְחוֹזְרִים עַל
דְּבָרָיו, וְשׁוֹב מִמְשִׁיף הַמְשׁוֹרֵר עוֹד,
וְהֵם 'עוֹנִים'. וְהוּא שֶׁנֶּאֱמַר כָּאן 'וַתַּעַן
לָהֶם מְרִים' שֶׁכָּן מֹשֶׁה אָמַר כֶּךָ שִׁירָה
לְאַנְשֵׁים, שֶׁהִיא הוּא אוֹמֵר וְהֵם
(הָאֲנָשִׁים) הָיוּ עוֹנִין אַחֲרָיו, וּבְכֶשֶׁם
שֶׁמֹּשֶׁה הָיָה מְשׁוֹרֵר עִם הָאֲנָשִׁים, כֶּךָ
מְרִים אָמְרָה שִׁירָה לְנָשִׁים, שֶׁהִיא
אוֹמֶרֶת וְהֵן עוֹנוֹת אַחֲרֶיהָ [וְהוּא לְשׁוֹן

יב, כה) 'כִּי תִבְאֻ אֶל הָאֶרֶץ' – כַּאֲשֶׁר
תִּבְאוּ], וְכְלוֹמַר כָּל הַשִּׁירָה הַזֹּאת שֶׁרוּ
מֹשֶׁה וְיִשְׂרָאֵל – 'כַּאֲשֶׁר בָּא סוּם
פָּרְעָה בְּרַכְבּוֹ וּבְכַרְשִׁיו בָּיִם' וְגו' (בא"ט):
תוֹרָה כ
(כ) וַתִּקַּח מְרִים הַנְּבִיאָה. מָה רָאָה
הַכְּתוּב לְהַזְכִּיר כָּאן שֶׁהִיא 'אֲחוֹת
אֶהֱרֹן', וְלֹא הַזְכִּיר שֶׁהִיא גַּם אֲחוֹתוֹ
שֶׁל מֹשֶׁה? אֲלֹא מִתּוֹךְ שֶׁהוּא קוֹרָא
אוֹתָהּ 'הַנְּבִיאָה' רָמַז לָךְ הֵיכָן (אֵימָתִי)
נִתְנַבְּאָה, כִּי כְּשֶׁהִיְתָה 'אֲחוֹת אֶהֱרֹן'
בְּלֶבֶד, כְּלוֹמַר קוֹדֶם שֶׁנוֹלַד מֹשֶׁה, אָז
נִתְנַבְּאָה וְאָמְרָה 'עֲתִידָה אִמִּי שֶׁתֵּלֵד
בֶּן שִׁישִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל' וְכוּ', כִּדְאִיתָא
בְּמִסְכַּת סוּטָה (דף י"ב). דְּבָר אַחֵר – לְמָה
נִקְרָאת כָּאן 'אֲחוֹת אֶהֱרֹן' – לְפִי
שֶׁמִּסֵּר נִפְשׁוֹ עָלֶיהָ כְּשֶׁנֶּצְטָרְעָה
(כְּשֶׁלְקָתָהּ בְּצִרְעַת) וְהִתְפַּלֵּל
לְרַפְּאָתָהּ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יב, יא"ב)
'וַיֹּאמֶר אֶהֱרֹן אֶל מֹשֶׁה בִּי אֲדֹנִי אֵל נָא
תֵּשֶׁת עָלֵינוּ חֲטָאת... אֵל נָא תְהִי כִפּוֹת'
וְגו'. לְפִיכָךְ הִיא נִקְרָאת עַל שְׁמוֹ:
אֶת הַתּוֹף. הוּא כָּלִי שֶׁל מִינֵי זָמֶר,

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש חכ"א עמ' 77 – מתוך 'לקראת שבת')

הטעם שהיה צריך להסיע את בני ישראל

ויסע משה את ישראל מים-סוף

ויסע משה – הסיען בעל פרחם, שעטרו מצרים את סוסייהם בתכשיטי זהב וכסף ואבנים טובות, והיו ישראל מוצאין אותם בים, וגדולה היתה בזה הים מבואת מצרים, שנאמר תורי זהב נעשה לך עם נקודות הכסף, לפיכך הצרך להסיען בעל פרחם. (טו, כב. ובפרש"י)

וצריך באור: בני ישראל ידעו ש"בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה", שמקריעת ים-סוף באים למתן תורה, עד שמרב תשוקתם ספרו את הימים שעד מ"ת, ואיך יכול להיות שבבוא הים תפסקה מקום אצלם יותר מההליכה למתן תורה?

ויש לומר: בגאלת מצרים היה צווי מה' "ונצלתם את מצרים", שבג"י היו צריכים לזקן את מצרים מכסףם וזהבם, ולפ"ז, בשעה שהיהודים ראו בים סוף שיש למצרים עוד כסף וזהב, ממילא הבינו שהם מחזיקים בהתעסק בבוא הים מצד הצווי של "ונצלתם את מצרים".

ואע"פ שידעו שבהוציאך את העם גו' תעבדון על ההר הזה הוא צווי ה', בכ"ז חשבו שיש להמתין עד שיסימו את מצות "ונצלתם", ובפרט שמצות "ונצלתם" היא מצוה עוברת, ומצות תלמוד תורה (מ"ת) נדחית מפניה.

והגם שנצטוו ע"י משה להפסיק בבוא הים, וא"כ הרי"ז הוכחה שעל פי רצון ה' יש להפסיק בזה, ולהתקדם לעבר מ"ת, בכ"ז היה זה בעל פרחו, פי לפי הבנתם (בתורה) מצות ת"ת נדחית מפניה וכנ"ל.

(כג) ויבאו מרתה ולא יכלו לשאת מים ממרה כי מרים הם על-פן קרא-שמה מרה:
כג ויבאו מרתה ולא יכלו לשאת מים ממרה כי מרים הם על-פן קרא-שמה מרה:

יש"א ויבאו מרתה • כמו למרה, ה"א בסוף תיבה במקום למ"ד בתחלתה והת"י היא במקום ה"א הנשרשת בתיבת מרה, ובסמיכתה פשהיא נדבקת לה"א שהוא מוסיף במקום הלמ"ד, תהפך הה"א של שרש לתי"ו, וכן כל ה"א שהיא שרש בתיבה תהפך לתי"ו בסמיכתה, כמו (ישעיה כז) "חמה אין לי", (אסתר א) "ונחמתו בערה בו". הרי ה"א של שרש נהפכת לתי"ו מפני שנסמכת אל ה"א הנוספת. וכן "עבד ואמה", (בראשית ל) "הנה אמי בלהה". "לנפש חיה", (איוב לג) "וזהמתו חיתו לחם". "בין הרמה", "ותשובתו הרמתה".

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

לי' (ישעיה כז, ד) ואילו באשר מסמיכים לה אות נוספת, אנו מוצאים לשון 'ונחמתו בערה בו' (אסתר א, יב), הרי ה"א של שרש נהפכת לתי"ו (חמה-חמת) מפני שנסמכת אל ה"ו הנוספת, וכן תיבת 'אמה' (שפחה), שצורתה היסודית מצינו בכתוב 'עבד ואמה' (ויקרא כה, מד), ובסמיכות יו"ד מצינו 'הנה אמי בלהה' (בראשית ל, א) (אמה-אמת), וכן תיבת 'חיה', שצורתה היסודית מצינו בכתוב 'לנפש חיה' (שם ב, א), ובסמיכות וי"ו מצינו 'וזהמתו חיתו לחם' (איוב לג, כ) (חיה-חית), וכן תיבת 'רמה', שצורתה היסודית מצינו בכתוב: 'בין הרמה' (שופטים ד, ה), ובסמיכות וי"ו מצינו 'ותשובתו הרמתה' (שמואל-א יז, יז) [היה שם אל הרמה אשר שם ביתו]: תורה כד

פשהיא נדבקת לה"א שהוא מוסיף במקום הלמ"ד – כלומר, כשבא הכתוב להסמיק אות נוספת אחר הה"א שבסוף תיבת 'מרה', כגון כאן שהוא מוסיף ה"א נוספת במקום למ"ד בתחילתה, נמצאת הה"א הנוספת נבלעת בה"א היסודית הקבועה שלה (מרהה). באופן שאי אפשר להגותה כראוי, לפיכך תתהפך הה"א הראשונה של שרש (הה"א היסודית הקבועה בה) לתי"ו, לקרונה 'מרת' במקום 'מרה', כך שהה"א הנוספת, הבאה לשמש במקום למ"ד, נהגית בצורתה כראוי (מרתה). וכן כל ה"א שהיא שרש בתיבה כדוגמת 'מרה', תתהפך לתי"ו בסמיכתה לאות הנוספת אחריה, כמו שמצינו בלשון 'חמה' (כעס), שצורתה היסודית סופה ה"א, בלשון המקרא 'חמה אין

ישראל: למענכם חיוקתי את לב פרעה לרדוף אחריכם בים, כדי לעשות לך קשוי וזה' מבינת הים, נוסף על 'כלי הכסף' שהיו לך מכבר מבינת מצרים, הרי שההבדל בין בינת הים לבינת מצרים היה גדול פיתרון ערך הזהב על הכסף, לפיכך הוצרך משה להסיען מן הים אל המדבר בעל-פרחם (משכ"ל): תורה כג

(כג) ויבאו מרתה. באו למקום ששמו 'מרה'. ותיבת 'מרתה' היא כמו 'למרה', לפי שאות ה"א בסוף התיבה משמשת במקום למ"ד בתחלתה [כמו: לחרן – חרנה; למצרים – מצרימה, וכהנה רבות]. והת"י היא במקום ה"א הנשרשת בתיבת 'מרה' – הת"י שבתיבת 'מרתה' היא במקום הה"א שצורתה היסודית של תיבת 'מרה', ובסמיכתה,

(כד) וַיִּלְנוּ הָעָם עַל-מִשָּׁה לֵאמֹר מַה-נַּשְׁתָּה:

כד ואתרעמו עמא על משה למימר מה נשתי:

הש"י וילנו • לשון נפעל הוא, וכן התרגום לשון נפעל הוא: "ואתרעמו", וכן דרך לשון תלונה להסב הדבור אל האדם: מתלונן, מתרועע, ולא אמר: לונן, רועע, וכן יאמר הלועז: דקומפל"ל ישנ"ק שי"י מוסב הדבור אליו באמרו שי"י.

(כה) וַיַּעֲקֹב אֶל-יְהוָה וַיֹּרְהוּ יְהוָה עֵינַי וַיִּשְׁלַח אֶל-הַמַּיִם וַיַּמְתִּקּוּ הַמַּיִם שֵׁם שֵׁם לוֹ חֶק וּמִשְׁפָּט וְשֵׁם נִסָּהוּ:

כה וצלי קדם יי ואלפה יי אעא ורמא למינא ובסימו מינא תמן גזר לה קים ודין ותמן נסיה:

הש"י שם שם לו • במרה נתן להם מקצת פרשיות של תורה שיתעסקו בהם: שבת ופרה אדמה ודינין (סנהדרין מ). וְשֵׁם נִסָּהוּ • לעם, וראה קשי ערפן שלא נמלכו במשה בלשון יפה: בקש עלינו רחמים שיהיה לנו מים לשתינו, אלא נתלוננו.

(כו) וַיֹּאמֶר אִם-שְׁמוֹעַ תִּשְׁמַע לְקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וַהֲיִשֶׁר בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה וְהֶאֱזַנְתָּ לְמִצְוֹתָיו וְשָׁמַרְתָּ בְּלִחְקָיו בְּלִהֲמַחֲלָה אֲשֶׁר-שָׁמַתִּי בַּמִּצְוִיִּם לֹא-אֲשִׁים עֲלֶיךָ כִּי אֲנִי יְהוָה רַפָּא:

כו ואמר אם קבלא תקבל למימרא דיי אלהיך ודכשר קדמוהי תעבד ותצית לפקודיהי ותשר כל קדמוהי כל מרעין די שגיתי במצרים לא אשונוג עלך ארי אנא יי אסף:

הש"י אם שמוע תשמע • זו קבלה שיקבלו עליהם. תעשה • היא עשיה. והאזנת • תטה אזנים לדקדק בהם. בליחקיו • דברים שאינן אלא גזרת מלך בלא שום טעם, ויצר הרע מקנטר עליהם: 'מה אסור באלו,

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

תעשה. זו היא העשיה עצמה, כלומר קיום המצוות בפועל: והאזנת למצותיו. זו היא תוספת הקשבה והשתיית און יתירה, וכלומר: תטה אזנים לדקדק בהם – ללמוד היטב את פרטי הלכותיהם וקליקם (ב"א):

כל חקיו. ה'חוקים' הם דברים שאינן אלא גזירת מלך, כלומר, חלק ממצוות התורה שהן נאמרות לנו בלא שום טעם הגלוי והידוע לנו, והקושי לקיימן גדול יותר משום שיצר הרע מקנטר עליהם (טוען כנגדם) ומפתה ואומר לאדם: 'מה אסור יש באלו, למה נאסרו, כגון לבישת בלאים (איסור 'שעטנ') ואכילת חזיר ופרה אדומה וכיוצא

בהם (יומא סז) (ב"א):

לא אשים עליך כי אני ה' רפא. וכי מאחר שלא ישים עליך שום מחלה, אם כן מדוע תהא זקוק לרפואה? אלא כך אומר הכתוב: 'אם שמוע תשמע' –

פרשיות של תורה – חלק מן 'החוקים' והמשפטים, שיתעסקו בהם וילמדו הלכותיהם, אף שעדיין אינם מצווים לקיימם, וזאת כדי שיתרגלו לענייני התורה והמצוות. ואלו הן הפרשיות שנתן להם: שבת ופרה אדומה ודינין (דיני ממונות) (סנהדרין נז) (הוכרח, רמב"ן):

ושם נסהו. שם במרה גם ניסה הקב"ה לעם, על ידי שהביאו למקום הזה אשר מימיו מרים, וראה את קשי ערפן (קשי מדתם). שלא נמלכו (נתייעצו) במשה בלשון יפה, כגון: 'בקש עלינו רחמים שיהיה לנו מים לשתינו', אלא נתלוננו עליו בלשון טענה ותלונה: 'מה נשתה': תורה כו

(כו) אם שמוע תשמע לקול ה' אלהיך. שמיעה זו אין משמעה שמיעת האזון בעלמא [שאינו בן הנה נאמר 'את קול' ולא 'לקול'], אלא שמיעה זו פירושה קבלה, וכלומר, שיקבלו עליהם בלבם ויתחייבו לקיים את מצוותיו (א"ע, בא"י):

(כד) וילנו. לא נאמר 'וילינו' אלא 'וילנו', ולשון נפעל הוא, וכאילו נאמר: נעשו בעלי תלונות. וכן התרגום לשון נפעל הוא: 'ואתרעמו' [נעשו לבעלי תרעומות]. וכן דרך לשון תלונה להסב הדבור אל האדם – בלשון תלונה אנו מוצאים שעושה הפעולה נחשב במקבל הפעולה, שהוא עושה עצמו לבעל תלונה, שכן מינוי שהם נאמרים בלשון 'מתפעל': 'מתלונן' 'מתרועע', ולא אמר בלשון 'פועל': 'לונן' 'רועע'; וכן יאמר הלועז (המדבר בלשון לעז): דקומפלישנט שי"י [קונן על עצמו], מוסב הדבור אליו באמרו שי"י [עצמו]. וכן הוא בלשון אשכנזי: (באקלאגט זיך), שאף שהוא מתלונן על אחרים, דרך הלשון לייחס את הקוננות בפעולה החוזרת לעצמו (זיך) (עפ"י לעזי רש"י): תורה כה

(כה) שם שם לו חק ומשפט. בהיותם שם במרה נתן להם הקב"ה מקצת

למה נאסרו? כגון: לבישת פלאים, ואכילת חזיר, ופרה אדמה וכיוצא בהם. לא אשים עליך • ואם אשים הרי הוא כלא הושמה "כי אני ה' רופאך", זהו מדרשו (מכילתא). ולפי פשוטו: "כי אני ה' רופאך", ומלמדך תורה ומצות למען תנצל מהם, רופא הזה האומר לאדם: אל תאכל דברים שמחזירים אותך לידי חלי, וזהו אזון מצות. וכן הוא אומר (משלי א) "רפאות תהי לשרך".

♦ יום חמישי ח' שבט ♦

(כו) ויבאו אילמה ושם שתיים עשרה עינת מים
ושבעים תמרים ויחננושם עליהמים:

יש"י • שתיים עשרה עינת מים • כנגד י"ב שבטים נזדמנו להם. ושבעים תמרים • כנגד שבעים זקנים.

טז (א) ויסעו מאילם ויבאו כל־עדת בני־ישראל
אל־מדבר־סין אשר בין־אילם ובין סיני בחמשה
עשר יום לתדש השני לצאתם מארץ מצרים:

יש"י • בחמשה עשר יום • נתפרש היום של חניה זו, לפי שבו ביום פלטה התורה שהוציאו ממצרים, והוצרכו למן. למדנו, שאכלו משרי הפצק, (גירסת רא"ם משוריי המצה) — ששים ואחת סעודות, וירד להם מן בט"ז באיר, ויום א' בשבת היה, כדאיתא במסכת שבת (דף פו).

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לא עמ' 87)

וירד להם מן בששה עשר באיר, ויום אחד בשבת היה (רש"י טז, א)
הקשו המפרשים, שלפי זה נמצא שביאתם למדבר סין, בט"ו באיר, היתה ביום השבת, הינו שנסעו אז בשבת. ויש לומר,

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

המצה ששים ואחת סעודות. כיצד? סעודה אחת אכלו בט"ו בניסן בבוקר, והשיריים נתברכו והספיקו להם לעוד ששים סעודות (שתי סעודות בכל יום ערבית ושחרית), שלשים סעודות בחמשה עשר ימים הנותרים של חודש ניסן, ועוד שלשים סעודות של חמשה עשר ימים הראשונים של חודש איר, ובשביל ליל ט"ז באיר לא היה להם מה לאכול ולכך התלוננו כבר ביום, ובבילה ההוא אכלו את השלל והלך פסוק ח), וירד להם המן בבוקר שלמחרת, בששה־עשר באיר, ואותו היום שבו התחיל המן לירד, יום ראשון בשבת היה, שהרי נאמר (להלן פסוק כ) 'ששת ימים תלקטוהו וביום השביעי שבת לא יהיה בו', הרי שלקטו אותו כל ששת ימי החול קודם שבת ראשונה, כדאיתא במסכת שבת (דף טז) (משכ"ל): תורה ב

(כו) שתיים עשרה עינות מים. הניכר הכתוב את מניינם, לרמוז שבנגד י"ב שבטים נזדמנו להם י"ב עינות המים (רא"ם):
ושבעים תמרים. שבעים עצי תמר. וגם מספר זה יש בו רמז, כנגד שבעים זקנים (חכמי ישראל, מנהיגי העם ושופטים) (מכילתא): תורה א
טז (א) בחמשה עשר יום. נתפרש היום של חנייה זו. בשונה משאר חניות שלא פירש בהן הכתוב באיזה יום חנו, לפי שמתוך כך אנו יודעים באיזה יום התחיל המן לירד לישראל, ומכאן למדנו שבו ביום פלטה החררה (עוגת המצה) שעשו מהפצק שהוציאו עמהם ממצרים (לעיל יב, ט) ומעתה הוצרכו למן. ומתוך שיום יציאתם ממצרים היתה בחמשה עשר בניסן, וכאן חנו בחמשה עשר לחודש שלאחריו, הרי למדנו שאכלו משרי

הרי אז לא אשים עליך כלל שום מחלה; ואם לא תשמע ואשים עליך מחלה – הרי הוא פאילו לא הושמה, כי בכל שעה תוכל לשוב בתשובה, ואסיר את מחלתך פי אני ה' רופאך. זהו לפי מדרשו. ולפי פשוטו, לשון פי אני ה' רופאך האמור כאן, אינו לריפוי מן המחלה אלא למניעתה, וכך הוא אומר: אני הוא הרופא שלך, המדריךך ומלמדך תורה ומצות למען תקיימם ואז תנצל מהם שלא תחלה; כרופא הזה האומר לאדם בהיותו בריא: 'אל תאכל דבר זה פן וביאך לידי חולי זה', וכן הוא אומר 'רפאות תהי לשרך' ו'שקוי לעצמותיך' (משלי ג, ח) [התורה תהא רפואה לשרירי בטןך, וכמשקה מועיל לעצמותיך]. כלומר התורה תגן בעדך שלא תחלה (משכ"ל לבוש): תורה כו

שבדרף הפשט לא נצטוו על שמירת שבת בשלמותה עד מתן תורה. וכפי שמוכן מפרוש רש"י לעיל (טו, כה), שבמרה קבלו בני ישראל פרשיות של תורה (שבת, פרה אדמה ודינין) **שיתעסקו** בהן, והינו שילמדו פרשת שבת, אף עדן לא נצטוו לקיים מצוה זו בפעל.

(ב) וילוונו פלג עדת בני ישראל על משה ועל אהרן במדבר:
בואתעצמו כל כנשתא דבני ישראל על משה ועל אהרן במדברא:

הש"י • וילוונו • לפי שפלה הלחם.

(ג) ויאמרו אלהם בני ישראל מי יתן מותנו ביד יהוה בארץ מצרים בשבתנו על סיר הבשר באכלנו לחם לשבע פיהוצאתם אתנו אל המדבר הזה להמית את פלהקהל הזה ברעב:
וַיֹּאמְרוּ לָהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִי יִתֵּן מוֹתָנוּ בְּיַד יְהוָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשִׁבְתֵּנוּ עַל-סִיר הַבָּשָׂר בְּאָכְלֵנוּ לֶחֶם לְשַׂבֵּעַ פִּיהוּצֵאתֶם אֹתָנוּ אֶל-הַמִּדְבָּר הַזֶּה לְהַמִּית אֶת-פֶּלֶה־הַקֹּהֶל הַזֶּה בָּרָעֵב:

הש"י • מי יתן מותנו • שנמות, ואינו שם דבר כמו מותנו (בחולם), אלא כמו: עצותנו, חנותנו, שובנו, לעשות אנחנו, לחנות אנחנו, למות אנחנו. ותרגומו: "לוי דמיתנא", כמו לו מתנו, הלואי והיינו מתים.

(ד) ויאמר יהוה אל משה הנני ממטיר לכם לחם מן השמים ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו למען אנפסנו הילך בתורת אים-לא:
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה הֲנִי מִמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן-הַשָּׁמַיִם וַיֵּצֵא הָעָם וּלְקָטוּ דְּבַר-יוֹם בְּיוֹמוֹ לְמַעַן אֲנַפְּסֵנוּ הֵילֶךְ בְּתוֹרַתִּי אִם-לֹא:

הש"י • דבר יום ביומו • צרך אכילת יום ילקטו ביומו, ולא ילקטו היום לצורך מחר (מכילתא). למען אנפסנו הילך בתורת אים • אם ישמרו מצות התלויות בו – שלא יותירו ממנו ולא יצאו בשבת ללקט.

(ה) והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו והיה משנה על אשר ילקטו יום יום:
וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי וְהִכִּינוּ אֶת אֲשֶׁר-יָבִיאוּ וְהָיָה מִשְׁנֵה עַל אֲשֶׁר-יִלְקְטוּ יוֹם יוֹם:

הש"י • והיה משנה • ליום ולמחרת. משנה • על שהיו רגילים ללקט יום-יום של שאר ימות השבוע. ואומר

רש"י כפשוטו – מהדרת לשם

(ב) וילוונו. לפי שאז כבר פלה הלחם (במבואר למעלה): תורה ג
(ג) מי יתן מותנו. מות' הוא שם הפעולה, וכאילו נאמר: 'מי יתן שנמות'. ואינו שם דבר כמו 'מותנו' (בחול'ם, שפירוש: המיתה שלנו), אלא הריהו כמו 'עשותנו', 'חנותנו', 'שובנו' – שפירושם 'לעשות אנחנו' (ולא: עשייתנו), לחנות אנחנו (ולא: חנייתנו), כך גם מותנו – למות אנחנו (ולא: מיתתנו). ותרגומו: 'לוי דמיתנא', כמו 'לוי מתנו' (במדבר יד, ב) – הלואי והיינו מתים: תורה ד
(ד) דבר יום ביומו. כלומר: צורך

תורה ה
(ה) והיה משנה. מדה כפולה לצורך שני הימים, ליום ולמחרת – ליום הששי וליום השבת, מפני שאין המן יורד ביום השבת כמו שנאמר (להלן פסוק טז) 'וביום השביעי שבת לא יהיה בו':
משנה על אשר ילקטו יום יום. אף שלשון 'לקטו' נאמר בלשון עתיד, אין פירושו 'אשר עתידים ללקוט' ב'מים הבאים, אלא כלומר: על שהיו רגילים ללקוט יום יום של שאר ימות השבוע, בין ב'מים שעברו, ובין ב'מים העתידים לבא [ודרך הכתוב לפעמים לנקוט בלשון עתיד בדברים

אכילת כל יום ילקטו ביומו – באותו היום דווקא, ולא ילקטו היום שיעור מרובה כדי להותיר לצורך מחר [וכאילו נאמר: 'דבר יום ילקטו ביומו'] (מכילתא) (גרא):
למען אנפסנו הילך בתורת. אין הכוונה לשמירת כל המצוות שבתורה, שהרי עדיין לא נצטוו עליהן, אלא פירוש: למען אנפסנו אים ישמרו מצות התלויות בו – שתי המצוות התלויות בהן: שלא יותירו ממנו מהיום למחר, ולא יצאו בשבת ללקוט, [ונקראן הכתוב 'תורת', לפי שהמצוות הללו היו אז כל תורתם]:

אָנִי: "אֲשֶׁר יָבִיאוּ וְהָיָה מִשְׁנֵהוּ", לְאַחַר שִׁיבִיאוּ יִמְצְאוּ מִשְׁנֵהוּ בַּמִּדְבָּר עַל אֲשֶׁר יִלְקְטוּ וְיִמְדּוּ יוֹם-יוֹם, וְזֶהוּ: "לִקְטוּ לֶחֶם מִשְׁנֵהוּ", בַּלְקִיטתוֹ הָיָה נִמְצָא לֶחֶם מִשְׁנֵהוּ, וְזֶהוּ: "עַל כֵּן הוּא נֹתֵן לָכֶם בַּיּוֹם הַשָּׁשִׁי לֶחֶם יוֹמִים", נֹתֵן לָכֶם בְּרָכָה בְּבֵית לְמַלְאוֹת הָעֶמֶר פַּעַמִּים, לִלְחֶם יוֹמִים.

(ו) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל-כָּל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲרֹב וַיִּדְעֻתָם כִּי יְהוָה הוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:

כ"ט עֲרֹב • כְּמוֹ לַעֲרֹב. וַיִּדְעֻתָם כִּי ה' הוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם • לִפִּי שְׁאֲמַרְתֶּם לָנוּ: "כִּי הוֹצֵאתֶם אוֹתָנוּ", תִּדְעוּ כִּי לֹא אֲנַחְנוּ הַמוֹצִיאִים, אֲלֹא ה' הוֹצִיא אֶתְכֶם, שִׁיגִיו לָכֶם אֶת הַשָּׁלוֹ.

(ז) וּבִקֶּר וּרְאִיתֶם אֶת-כְּבוֹד יְהוָה בְּשִׁמְעוֹ אֶת-תְּלַנְתִּיכֶם עַל-יְהוָה וְנַחְנוּ מָה כִּי תִלְנְתִיכֶם עָלֵינוּ:

וּבִצְפָרָא וּתְחִיזוּן זֵת יִקְרָא דִּיזֵי בִד שְׁמִיעַ (קְדֻמוּהִי) זֵת תִּרְעֻמוּתְכוֹן עַל מִימְרָא דִּיזֵי וְנַחְנָא מָה אַרִי אֲתִרְעֻמוּתוֹן עֲלָנָא:

כ"י עֲרֹב וּרְאִיתֶם • לֹא עַל הַכְּבוֹד שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה כְבוֹד ה' נִרְאָה בְּעֵינֵינוּ" נֶאֱמַר, אֲלֹא כִּף אָמַר לָהֶם: "עֲרֹב וַיִּדְעֻתָם כִּי הִיכָלְתָּ בִּידוֹ לִתֵּן תַּאֲוֹתֶכֶם וּבִשְׁרֵיתֶם, אֲךָ לֹא בְּפָנִים מְאִירוֹת יִתְנַנֵּה לָכֶם כִּי שְׁלֹא כְּהֻנָּה שְׁאֲלִיתֶם אוֹתוֹ וּמִכָּרֶס מְלֶאכֶה. וְהִלָּחֶם שֶׁשְׁאֲלִיתֶם לְצִרְךָ, בִּירִידָתוֹ לִבְקֹר תִּרְאוּ אֶת כְּבוֹד אוֹר פָּנָיו, שִׁיורִידָהוּ לָכֶם דֶּרֶךְ חֲבֵה, בִּבְקֹר – שִׁישׁ שְׁהוֹת לְהַכִּינוֹ, וְטַל מְלֻמְעָלָה וְטַל מְלֻמְעָלָה כְּמוֹנָה בְּקוֹפֶסָא. אֶת תְּלַנְתִּיכֶם עַל ה' • כְּמוֹ

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

[כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר שָׁם: 'וַיְהִי כִּדְבַר אֱהֲרֹן וְגו',] אֲלֹא הַכְּבוֹד הָאֲמֹר כָּאֵן הוּא בִּישׁוּי לְנִתְיָנָה הֵמֶן בְּדֶרֶךְ כְּבוֹד וּבִסְבָּר פָּנִים יְפוֹת, וְכֵן אָמַר לָהֶם: הֲרִי אִתְּם בְּקִשְׁתֶּם בִּשְׁרֵיתֶם וְלָחֶם; עֲתָה בְּעֲרֹב וַיִּדְעֻתָם כִּי הִיכָלְתָּ בִּידוֹ לִיתֵּן תַּאֲוֹתֶכֶם, וּבִשְׁרֵיתֶם לָכֶם, אֲךָ לֹא בְּפָנִים מְאִירוֹת יִתְנַנֵּה לָכֶם [כִּי הַשָּׁלוֹ יִגִּיעַ אֶל הַמַּחֲנֶה עִם חֲשִׁיכָה בְּשֻׁעָה שְׁאִין שְׁהוֹת לְהַכִּינוֹ כְּרָאוֹן], כִּי מַעֲשֵׂה שְׁלֹא כְּהֻנָּה הוּא זֶה שֶׁשְׁאֲלִיתֶם אוֹתוֹ, כְּלוּמַר בְּקִשְׁתֶּם לֹא הָיָה רְאוּיָה וְצוּרָתָה, לִפִּי שְׁאֲפֶשֶׁר לְהַתְקִיִּים אֲךָ לֹא אֲכִילַת בִּשָּׁר, וְכֵן בְּקִשְׁתֶּם אוֹתוֹ מִתּוֹךְ כָּרֶס מְלֶאכֶה – כְּלוּמַר, בְּעוֹד שִׁישׁ לָכֶם דִּי בְּהֻמּוֹת לְשׁוֹחַט מִשְׁלָכֶם; וְאוֹלָם הִלָּחֶם שֶׁשְׁאֲלִיתֶם הֲרִי זֶה כְּהוֹנָן וְלִצְוֹרָה, לִפִּיקָה בִּירִידָתוֹ לִבְקֹר תִּרְאוּ אֶת כְּבוֹד אוֹר פָּנָיו, שִׁיורִידָהוּ לָכֶם דֶּרֶךְ חֲבֵה, בִּבְקֹר שִׁישׁ שְׁהוֹת לְהַכִּינוֹ, וּבְדֶרֶךְ מְכֻבָּדָת – טַל מְלֻמְעָלָה וְטַל מְלֻמְעָלָה – בְּתַכְשִׁיט הַמוֹנֵחַ בְּקוֹפֶסָא. וְעַל כֵּן הוּא אוֹמֵר: עֲרֹב – בְּנִתְיָנָה הַבִּשָּׁר – וַיִּדְעֻתָם כִּי ה' הוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם; אֲבָל וּבִקֶּר – בְּשִׁינְתָן לָכֶם הֵמֶן, אֲזִי – וּרְאִיתֶם אֶת כְּבוֹד ה' (יוֹמָא עֲדָה) (גו"א, הַחֲרוּךְ):

שִׁיחָא בּוֹ דִּי לְמַלְאוֹת הָעוֹמֶר (=כָּלִי מִדִּידָה שֶׁנִּקְרָא עוֹמֶר, וְהַשִּׁיעוֹר הַמְּמֻלָּא אוֹתוֹ נִקְרָא עוֹמֶר) פַּעַמִּים לִלְחֶם יוֹמִים (כ"א:*) תוֹרָה וְ(ו) עֲרֹב. כְּמוֹ 'לְעֲרֹב', וּכְלוּמַר: בְּשִׁתְּגִיעוֹ לְעֲרֹב, אֲזִי 'וַיִּדְעֻתָם' וְגו' [וְהִרִי זֶה מִקְרָא קֶצֶר שֶׁהַחֲסִיר בּוֹ אֶת הַלְמָ"ד, וּבְדוּגְמוֹתוֹ (בְּרַאשִׁית ל"ג, יח) 'וַיִּבֹא יַעֲקֹב... עִיר שָׁכֶם', כְּמוֹ 'לְעִיר שָׁכֶם']; וַיִּדְעֻתָם כִּי ה' הוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. כְּלוּמַר: ה' הוּא הַמוֹצִיאֶכֶם, וְלֹא אַחֵר. לִפִּי שְׁאֲמַרְתֶּם לָנוּ בְּתַלְוֹנוֹתֵיכֶם (לַעֲלֵי פֶסוֹק א) "כִּי הוֹצֵאתֶם אוֹתָנוּ" וְגו', כְּאִילוֹ אֲנַחְנוּ הוֹצֵאנוֹכֶם עַל דַּעַת עֲצָמָנוּ, וְלַעֲרֹב תִּדְעוּ כִּי לֹא אֲנַחְנוּ הַמוֹצִיאִים, אֲלֹא ה' הוֹצִיא אֶתְכֶם, וְהִרִי לָכֶם הַהוֹכָחָה: 'בֵּיתָה ה' לָכֶם בְּעֲרֹב בִּשָּׁר' (לַחֲלֹן פֶּסוֹק ח), שִׁיגִיו (יִפְרִיחַ) לָכֶם אֶת הַשָּׁלוֹ (רַחֵם לַחֲלֹן פֶּסוֹק ג), וְאֲזִי יוֹדַע לָכֶם כִּי ה' הוּא הַמוֹצִיאֶכֶם וְעוֹשֶׂה לָכֶם הַנִּסִּים הַלְלוּ (כ"ב:*) תוֹרָה וְ(ז) וּבִקֶּר וּרְאִיתֶם אֶת כְּבוֹד ה'. רְאִיתִית כְּבוֹד ה' הָאֲמֹרָה כָּאֵן, לֹא עַל הַכְּבוֹד הַמוֹנֵחַ לַחֲלֹן (פֶּסוֹק ט) שֶׁנֶּאֱמַר 'וְהָיָה כְבוֹד ה' נִרְאָה בְּעֵינֵינוּ' הוּא נֶאֱמַר, כִּי אִם עֵינֵינוּ זֶה לֹא הָיָה לְמַחֲרַת בְּבוֹקֶר, כִּי אִם בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם בְּשַׁעַת דְּבוּרָם אֶל הָעָם

הַרְגִּילִים לְהִיּוֹת בְּתַמִּידוֹת (רַחֵם רִשִׁי לַעֲלֵי ט, א). וּכְלוּמַר: מִדַּת לָחֶם כְּפֹלָה עַל הַמִּדָּה הַנִּלְקָטָה מִדִּי יוֹם בְּיוֹמוֹ. רִשִׁי מְדִיק מִלְשׁוֹן הַכְּתוּב הִיאךְ נִתְקִיִּים מֵאִמֶּר 'וְהָיָה מִשְׁנֵהוּ' וְאֹמֶר אָנִי, כִּי מִתּוֹךְ שֶׁהוּא אוֹמֵר תַּחֲלִילָה 'אֲשֶׁר יָבִיאוּ' וְאַחֵר כֵּף 'וְהָיָה מִשְׁנֵהוּ', מִשְׁמַע שֶׁגַּם בַּיּוֹם הַשָּׁשִׁי הָיָה עֲלֵיהֶם לִלְקוֹט כְּהִרְגָלָם בְּכָל יוֹם, וְלֹא יִשְׁתַּדְּלוּ בַּלְקִיטָה כְּפֹלָה, אוֹלָם לְאַחֵר שִׁיבִיאוּ לְבֵיתָם אֶת אֲשֶׁר לָקְטוּ, אֲזִי יִמְצְאוּ בּוֹ מִשְׁנֵהוּ בַּמִּדְבָּר שִׁימְדּוּ אוֹתוֹ, כְּאֲשֶׁר בְּדֶרֶךְ נֶס תִּהְיֶה מִידָתוֹ כִּי שְׁנַיִם עַל אֲשֶׁר יִלְקְטוּ וְיִמְדּוּ יוֹם יוֹם. וְלִפִּי זֶה 'וְהָיָה מִשְׁנֵהוּ' אֵין פִּירוּשׁוֹ שִׁיחָה כִּי שְׁנַיִם בְּמֶן אֲשֶׁר בְּשֻׁדָּה, אוֹ שְׁעָלִיהֶם לִלְקוֹט כִּי שְׁנַיִם, אֲלֹא סִפּוּר דְּבָרִים הוּא בְּדֶרֶךְ הַבְּטָחָה כִּי כֵף יְהִי לְאַחֵר שִׁימְדּוּהוּ, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר (לַחֲלֹן פֶּסוֹק כב) 'לִקְטוּ לֶחֶם מִשְׁנֵהוּ', שְׁכֵן יֵשׁ לְפָרְשׁוֹ: בַּלְקִיטתוֹ הָיָה נִמְצָא שֶׁהוּא לֶחֶם מִשְׁנֵהוּ, אֲבָל הֵם עֲצָמָם לֹא נִתְכַּוְּנוּ לִלְקוֹט לֶחֶם מִשְׁנֵהוּ, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר (לַחֲלֹן פֶּסוֹק כט) 'עַל כֵּן הוּא נֹתֵן לָכֶם בַּיּוֹם הַשָּׁשִׁי לֶחֶם יוֹמִים', שְׁאִין הַכְּוִנָּה שֶׁהוּא מוֹרִיד לָכֶם בְּשֻׁדָּה לֶחֶם לְיוֹמִים אֲלֹא הוּא נֹתֵן לָכֶם בְּרָכָה (פּוֹיִשׁ) בְּלַע"ז) (רִיבּוֹי) בְּמֶן הַמּוֹכָא בְּבֵית,

אשר על ה'. ונחנו מה • מה אנחנו חשוכין? • כי תלינו עלינו • שתרעמו עלינו את הכל, את בניכם ונשיכם ובנותיכם וערב רב. ועל פרחי אני זקוק לפרש תלינו בלשון תפעילו – מפני דגשותו וקריאתו, שאלו היה רפה הייתי מפרשו בלשון תפעלו, כמו (לקמן יז) "וילן העם על משה", או אם היה דגוש ואין בו יו"ד ונקרא 'תלוננו', הייתי מפרשו לשון 'תתלוננו'. עכשו, הוא משמע תלינו את אחרים, כמו במרגלים: (במדבר יד) "וילינו עליו את כל העדה".

ח ואמר משה בדינתו יי לכו בראש בשרא למיכל ולחמא בצפרא למספע בדשמיצן קדם יי ית תרעמויכו די אתון מתרעמין עלוהי ונחנא מה לא עלנא תרעמויכו אלהן על מימרא דיי:

(ח) ויאמר משה בתת יהוה לכם בערב בשר לאכל ולחם בפקר לשפע בשמע יהוה את תלנתיכם אשר אתם מלינים עליו ונחנו מה לא עלינו תלנתיכם כי עלי יהוה:

י"א בשר לאכל • ולא לשבע. למדה תורה דרך ארץ: שאין אוכלין בשר לשבע. ומה ראה להוריד להם בפקר ובשר בערב? לפי שהלחם שאלו בהגן, שאי אפשר לו לאדם בלא לחם, אבל בשר שאלו שלא בהגן, שהרבה בהמות היו להם. ועוד, שהיה אפשר להם בלא בשר. לפיכך נתן להם בשעת טרם שלא בהגן. אשר אתם מלינים עליו • את האחרים, השומעים אתכם מתלוננים.

ט ואמר משה לאהרן אמר לכל בנשמת דבני ישראל קריבו קדם יי ארי שמיצן קדמוהי ית תרעמויכו:

(ט) ויאמר משה אל-אהרן אמר אל-כל-עדת בני ישראל קרבו לפני יהוה כי שמע את תלנתיכם:

י"ב קרבו • למקום שהעני ירד.

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

באכילתו עד שתהא כל שביעתו ממנו, ומה ראה הקב"ה להוריד להם בפקר ובשר בערב, ולא ירדו שניהם בזמן אחד? לפי שהלחם שאלו בהגן (בקשתם היתה ראויה ומוצדקת), שאי אפשר לו לאדם בלא לחם, אבל בשר שאלו שלא בהגן, שהרבה בהמות היו להם [כמו שנאמר (לעיל יב, לה) 'צא ובקר מקנה כבד מאד'] והיו יכולים לשחוט מהם ולאכול בשר. ועוד, שהיה אפשר להם לחיות ולהתקיים גם בלא בשר כלל, לפיכך נתן להם הקב"ה את הבשר בשעת טרם, כשאין הזמן מספיק להבינו לסעודה כראוי, אלא על ידי טורח וחפזון, וכשם ששאלוהו שלא בהגן כך קבלוהו שלא בהגן

(יומא עה) (ב"ב):

אשר אתם מלינים עליו. אתם גורמים את האחרים השומעים אתכם מתלוננים שיתלוננו אף הם במוותכם (וכמבואר למעלה): תורה ט (ט) קרבו לפני ה'. והיכן הוא המקום הקרוי 'לפני ה'?' למקום שהעני היה

אני זקוק לפרש 'תלינו' בלשון תפעילו – מפני דגשותו (מתוך שהלמ"ד שבו דגושה) וקריאתו (מתוך קריאתו בחיריק מלא, 'תלינו', שהוא לשון הפעיל), שאילו היה רפה (הלמ"ד לא היתה דגושה), הייתי מפרשו בלשון 'תפעלו', וכלומר: כי אתם מלינים בעצמכם עלינו, כמו 'וילן העם על משה' (לקמן יז, א), או אם היה דגש ואין בו יו"ד ונקרא 'תלוננו', הייתי מפרשו לשון 'תתלוננו', וכלומר: כי אתם מתלוננים (עושים עצמכם בעלי תלונות) עלינו; אבל עכשו שהוא דגוש והוא נקרא בחיריק, הרי הוא משמע 'תלינו את אחרים', שגרמו לאחרים להתלונן, כמו שמצינו במרגלים: 'וילינו עליו את כל העדה' (במדבר יד, לה): תורה ח (ח) בשר לאכול ולחם... לשפע. שינה הכתוב בלשון, שבאכילת הלחם נאמר 'לשבע' ואילו בבשר נאמר רק 'לאכול' ולא לשבוע; בכך למדה תורה דרך-ארץ, שאין אוכלין בשר לשבוע – שאין להרבות כל כך

את תלנתיכם על ה'. אף שהתלונות עצמן לא היו על הקב"ה אלא על משה ואהרן, מעלה עליהן הכתוב בתלונות על ה' (כאמור להלן פסוק ח), וירי זה כמו שהיה נאמר: תלונותיכם עלינו אשר הן נחשבות כהתלוננות על ה' (גרי"א):

ונחנו מה. כלומר, מה אנחנו חשוכין להתלונן עלינו, הלא הכל תלוי ביד הקב"ה, ולא בנו [לשון 'מה' האמורה כאן, איננה מילת שאלה, אלא פירושה 'מיעוט החשיבות' כמו 'מה אדם ותדעהו' (תהלים קמד, א), ואמנם יש לשון 'מה' גם במשמעות הפוכה, שפירושה 'גודל החשיבות', כמו 'מה אדיר שמוך בכל הארץ' (תהלים ח, ב"ט) (רא"א):

כי תלינו עלינו. לשון 'מפעיל' את אחרים, וכלומר: מה לכם שתרעמו עלינו את הכל, שאתם מעוררים וגורמים לכולם שיתרעמו עלינו, כי בתלונותיכם אתם מסיתים גם את בניכם ונשיכם ובנותיכם וערביכם להתלונן עלינו. ואומר רש"י: ועל פרחי

יְהוָה פָּדַל מִלֵּיל אֶהָרֶן עִם כָּל כְּנֹשְׁתָּא דְבְנֵי
יִשְׂרָאֵל וְאֶתְפָּנוּי לְמִדְבָּרָא וְהָא יִקְרָא דִּי
אֶתְגַּלִּי בַּעֲנָנָא:

(י) וַיְהִי כַּדְבָר אֶהָרֶן אֶל־כָּל־עַדְת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיִּפְּנוּ
אֶל־הַמִּדְבָּר וַהֲנֵה כְבוֹד יְהוָה נִרְאָה בַּעֲנָן:

♦ יום שישי ט' שבט ♦

יא ומליל יי עם משה למימר:

(יא) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

יב שְׁמִיעַ קְדָמִי יְת תַּרְעֶמֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מִלֵּיל עֲמַהוּן לְמִימַר בֵּין שְׁמִשְׁיָא תִּכְלֹן
בְּסָרָא וּבְצִפְרָא תִּשְׁבַּעוֹן לְחִמָּא וְתִדְעוֹן אֲרִי
אַנָּא יי אֶלְהִכּוֹן:

(יב) שְׁמַעְתִּי אֶת־תְּלֹנֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דְּבַר אֱלֹהִים
לֵאמֹר בֵּין הָעֲרִפִּים תֹּאכְלוּ בָשָׂר וּבִבְקָר תִּשְׁבַּעוּ
לֶחֶם וַיִּדְעֻתָם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

יג וַיְהוָה בְּרִמְשָׁא וּסְלִיקַת סְלִיו וַחֲפַת יְת
מְשִׁירֵתָא וּבְצִפְרָא הֹוֹת נְחֹתָא טָלָא סְחֹר
סְחֹר לְמְשִׁירֵתָא:

(יג) וַיְהִי בָעֶרֶב וַתַּעַל הַשָּׁלֹ וַתִּכֶּם אֶת־הַמַּחֲנֶה
וּבִבְקָר הִיתָה שְׂכַבַת הַטָּל סָבִיב לַמַּחֲנֶה:

כ"י- השליו • מין עוף, ושמן מאד (יומא עה). היתה שכבת הטל • הטל שוכב על המן, ובמקום אחר הוא
אומר (במדבר יא): "וברדת הטל וגו'", הטל יורד על הארץ והמן יורד עליו, וחוזר ויורד טל עליו והרי הוא כמנח
בקופסא (יומא עה. מכלתא) ♦

יד וּסְלִיקַת נְחֹתָא טָלָא וְהָא עַל אִפִּי מִדְבָּרָא
דַּעֲדָק מְקַלָּף דַּעֲדָק כְּגִיר כְּגִלְדָּא עַל
אַרְעָא:

(יד) וַתַּעַל שְׂכַבַת הַטָּל וַהֲנֵה עַל־פְּנֵי הַמִּדְבָּר דֶּק
מַחֲסָפִים דֶּק כִּכְפָּר עַל־הָאָרֶץ:

כ"י- וַתַּעַל שְׂכַבַת הַטָּל וגו' • כשהחמה זורחת, עולה הטל שעל המן לקראת החמה, בדרך טל, עולה
לקראת החמה. אף אם תמלא שפופרת של ביצה של וחסתם את פיה ותניחה בחמה, היא עולה מאליה באויר.
ורבותינו דרשו: שהטל עולה מן הארץ באויר, וכעלות שכבת הטל נתגלה המן, וראו "והנה על פני המדבר"
וגו'. דק • דבר דק. מחספס • מגלה, ואין דומה לו במקרא. ויש לפרש: מחספס, לשון חפיסה ודלוסקמא,

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

אותה בטל) ותניחה בחמה, הרי היא
עולה מאליה באויר. ורבותינו דרשו
כי הלשון 'ותעל', מלבד פירושו
הפשוט שהטל היה 'עולה' ונעלם
באויר בצאת השמש, יש בו גם רמז
שמקור הטל הזה שביסה את המן לא
היה מן השמים, אלא שהטל עולה מן
הארץ ומכסה על המן, וכעלות
שכבת הטל מעל המן בורחת החמה,
אז נתגלה המן לעיני ישראל וראו
'והנה על פני המדבר' וגו' (נח"י דיד):

דק. קיצור לשון הוא, וכאילו נאמר:
דבר דק [תיבת 'דק' הוא שם תואר
בלבד, הכא כרגיל יחד עם שם העצם
המתואר, וכאן חסר שם העצם לכך
יש להוסיף תיבת 'דבר' (רא"ם):
מחוספס. מגולה. שניטל ממנו
הכיסוי [והוא משורש 'חשף' שמשמעו

פיצד? אלא שתי ורידות טל היו: הטל
הראשון יורד על הארץ, והמן יורד
עליו, ואחר כך היה חוזר ויורד טל
נוסף עליו ומכסהו, והרי הוא כמונח
בקופסא: טל מלמטה וטל מלמעלה
והמן באמצע [ומתוך כך הוא נשמר
בנקיות הן מהעפר למטה, והן
מהגבוים מלמעלה (עפ"י ספרי)] (יומא שם)

(נח"י: תורה יד
(יד) וַתַּעַל שְׂכַבַת הַטָּל וגו'.
כשהחמה יוצאת וזורחת, היה עולה
הטל שעל המן לקראת החום של
החמה. ומתאדה ונעלם באויר. ומעיד
רש"י: כך הוא טבעו של הטל, אשר על
ידי חום השמש עולים אדיו לאויר,
ואף אם תמלא שפופרת של ביצה
קליפת ביצה ריקנית) במי טל
ותסתום את פיה (הנזקב שדרכו מלאו

יורד, והוא הענן ההולך לפניכם
להנחותם הדרך, שעליו נאמר (לעיל יג.
כא) 'וה' הולך לפניכם יומם בעמוד ענן'
וגו' (בא"י: תורה י

(י) [נראה בענן. כבוד ה' נגלה
ונתראה להם בתוך עמוד הענן.
כלומר, 'הרגישו בו גילוי שכירת' (העמק
דבר): תורה יא

(יג) השליו. מין עוף הוא ששמו שליו,
והוא שמן מאד (יומא עה):

היתה שכבת הטל. מהאמור כאן
משמע שהטל היה שוכב על המן
ומכסה אותו, כפי שמבואר בפסוק
הבא, כי לאחר 'עליית' הטל בצאת
השמש, נתגלה המן [ותעל שכבת
הטל והנה...], ואילו במקום אחר הוא
אומר (במדבר יא, ט) 'וברדת הטל וגו' ירד
המן עליו, הרי שהטל מתחת למן. הא

שְׂבָלֶשׁוֹן מִשְׁנָה. כְּשֶׁנִּתְגַּלָּה מִשְׁכַּבַּת הַטֵּל רָאוּ שֶׁהִיָּה דָבָר דֵּק מְחֻסָּפֶס בְּתוֹכוֹ, בֵּין שְׁתֵּי שִׁכְבוֹת הַטֵּל. וְאוֹנְקָלוֹס תִּרְגָּם: 'מְקַלֶּף', לְשׁוֹן "מִחְשֵׁף הַלֶּבֶן". **כַּפְּפֹר** • כָּפַר גְּלִיד"א בַּלַּע"ז. דַּעֲדָק כְּגִיר, כְּאֲבִי גִיר, וְהוּא מִין צָבַע שָׁחַר, כְּדֹאמְרִינָן גַּבִּי פִסּוּי הָדָם: 'הַגִּיר וְהוֹרְנִיד'. דַּעֲדָק כְּגִיר כְּגִלִּידָא עַל אֲרַעָא, דֵּק הִיָּה כְּגִיר, וְשׁוֹכֵב מְגֻלָּד כְּקֶרֶחַ עַל הָאֲרֶץ, וְכֵן פִּירוּשׁוֹ: דֵּק כַּפְּפֹר, שְׁטוּחַ קְלוּשׁ וּמְחַבֵּר כְּגִלִּיד. דֵּק טִינַב"ש בַּלַּע"ז, שֶׁהִיָּה מְגִלִּיד גֻּלָּד דֵּק מִלְמַעְלָה. וּכְגִיר שְׁתִּרְגָּם אוֹנְקָלוֹס, תּוֹסַפֶּת הוּא עַל לְשׁוֹן הָעֵבְרִית, וְאֵין לוֹ תִּבְיָה בַּפְּסוּק.

טו וַיִּרְאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמָרוּ גִבֹּר לְאַחֵיהִי מִנָּא הוּא אֲרִי לֹא יָדְעוּ מָה הוּא וַאֲמָרוּ מִשָּׁה לַהוֹן הוּא לְהִמָּא דִּיהֵב יִי לְכוּן לְמִיכָל:

(טו) וַיִּרְאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמָרוּ אִישׁ אֶל־אֶחָיו מִן הוּא כִּי לֹא יָדְעוּ מַה־הוּא וַאֲמָרוּ מִשָּׁה אֶלֵּיהֶם הוּא הַלֶּחֶם אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה לָכֶם לֶאֱכֹלָהּ:

רש"י • מִן הוּא • הִכְנַת מִזֹּון הוּא, כְּמוֹ (דניאל א): "וַיִּמְנֵן לָהֶם הַמֶּלֶךְ". כִּי לֹא יָדְעוּ מַה־הוּא • שִׁיקְרָאוּהוּ בְּשֵׁמוֹ.

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

הָמֵן שֶׁהִיָּה דֵּק, הִיָּה דוֹמָה בְּשִׁכְיָבוֹתוֹ לְכַפּוֹר, שֶׁהִיָּה שְׁטוּחַ וּמְפוּזָר עַל הַקֶּרֶקַע בְּאוֹפֶן שֶׁנִּה וְיִשָּׁר, וְלֹא עֲרִימוֹת עֲרִימוֹת; וְהִיָּה קְלוּשׁ - רַף וְעֵדִין, הַנוּחַ לְהַתְמוּסָה (וְלֹא חֹזֵק וְנוֹקְשָׁה); וּמְחַבֵּר כְּגִלִּיד - כְּלוּמָר, הַגִּירָגִים הָיוּ דְּבוֹקִים מֵעַט זֶה לָזֶה (שִׁיָּה נֹחַ לְלֻקְטָם). וּפִירוּשׁ 'דֵּק' הוּא טִינַב"ש בַּלַּע"ז (דִּין), וְאֵין פִּירוּשׁוֹ 'שְׁחוּק דֵּק' אֲלֵא שֶׁהִיָּה מְגִלִּיד גֻּלָּד - מִתְקַשֶּׁה כְּכִיסוּי נֹקְשָׁה דֵּק מִלְמַעְלָה. וּמַעֲרֵי רִש"י: וְכְגִיר 'שְׁתִּרְגָּם אוֹנְקָלוֹס תּוֹסַפֶּת הוּא עַל לְשׁוֹן הָעֵבְרִית שֶׁבַּמְקָרָא, וְאֵין לוֹ תִּבְיָה בַּפְּסוּק, שְׁאוּתָהּ הוּא בֹּא לְתִרְגָּמָה כְּגִיר', אֲלֵא רַק לְפָרֶשׁ כְּוֹנֵת 'דֵּק' כְּאִמּוֹר (בא"י, וּמִפְרָשִׁים): תּוֹרָה טו

(טו) מִן הוּא. פִּירוּשׁוֹ: הִכְנַת מִזֹּון (מִזֹּון מוֹכֵן) הוּא, כְּמוֹ שֶׁמֻּצְּיָנוּ בַּמְקָרָא: 'וַיִּמְנֵן לָהֶם הַמֶּלֶךְ דָּבָר יוֹם בְּיוֹמוֹ מִפֶּת בֵּג הַמֶּלֶךְ וּמִיָּין מִשְׁתִּיו' (דניאל א, ה) [נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל, לֹאחֵר שֶׁכָּבַשׁ אֶת יְרוּשָׁלַיִם, הֵבִיא אֶל בֵּית מַלְכוּתוֹ יְלָדִים נְכַחֲרִים מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְגִדְלָם אֶצְלוֹ, וְצִוָּה לְהַכִּין לָהֶם אֶת אֲרוּחָתָם מִדִּי יוֹם];

כִּי לֹא יָדְעוּ מַה הוּא. הַמֶּאֱכָל הַזֶּה, כְּדִי שִׁיקְרָאוּהוּ בְּשֵׁמוֹ, לְפִיכָךְ כִּינּוּ אוֹתוֹ בְּשֵׁם כְּלָלִי שֶׁמֻּשְׁמָעוֹ 'מִזֹּון מוֹכֵן' (שע"א): תּוֹרָה טז

עַל אֲרַעָא' [דֵּק כְּאֲבֵן גִּיר, וְכַפְּפֹר עַל הָאֲרֶץ], הָרִי שְׁהוֹסִיף כְּאֵן תִּיבַת 'כְּגִיר' לְצוֹרֶף דְּיוֹגְמָא לְדִקּוּתָהּ שֶׁל שִׁכְבַּת הָמֵן, שֶׁהִיָּה כְּאֲבִי גִיר, וְהוּא מִין אֲבֵן שְׁחוּרָה הָעֲשׂוּיָה שִׁכְבוֹת דִּקּוּת וְעוֹשִׂים מִמֶּנָּה צָבַע שְׁחוּר, וּמוֹזַכְרַת בְּלִשׁוֹן חֻכְמִים כְּדֹאמְרִינָן גַּבִּי מִיָּי הָעֶפֶר הַכְּשָׁרִים לְמִצּוֹת פִּסּוּי הָדָם 'הַגִּיר וְהוֹרְנִיד' (רֹאה חוֹלִין פֶּת) וְלֹא דִימָהּ אוֹנְקָלוֹס לְגִיר אֲלֵא לְעֵנִין דִּקּוּתוֹ, אוֹלָם לְעֵנִין שְׁאֵר תְּכוּנוֹתָיו, וְכֵן בְּצַבְעוֹ הִיָּה דוֹמָה לְכַפּוֹר (כְּדִלְהֵלֶן) וְלֹא לְגִיר, וְהַלֶּשׁוֹן 'דַּעֲדָק כְּגִיר כְּגִלִּידָא עַל אֲרַעָא' אֵינוֹ נִקְרָא כְּאַחַד: 'כְּגִיר כְּגִלִּידָא', אֲלֵא יֵשׁ לִיתֵן הַפֶּסֶק בֵּין הַדְּבָרִים וּלְחַלֵּקם לְשָׁנִים: דֵּק הִיָּה כְּגִיר, וְאוֹלָם לְגַבִּי צוּרָתוֹ וּמִרְאֵהוּ הִיָּה שׁוֹכֵב מְגֻלָּד כְּקֶרֶחַ לְכֵן הַשְׁטוּחַ וּפִירוּשׁ עַל הָאֲרֶץ [וְכְוֹנֵת אוֹנְקָלוֹס בְּהוֹסִיפוֹ תִּיבַת 'כְּגִיר', שֶׁלֹּא נִפְרַשׁ: 'דֵּק' שֶׁהִיָּה טָחוּן וְשְׁחוּק עַד אֲשֶׁר דֵּק, שֶׁהִיָּה נֶאֱמָר לְהֵלֶן (פְּסוּק לא) שֶׁהִיָּתָה צוּרָתוֹ כְּגִירָגִים עֲגוּלִים כְּפִירַע גֹּד', הָרִי שֶׁתִּיאֹר 'דֵּק' הָאִמּוֹר כְּאֵן מוֹסֵב עַל צוּרַת 'שִׁכְבַּת' הָמֵן עַל הָאֲרֶץ, וְלֹא עַל גִּירָהּ הָמֵן עֲצָמָם]. אֲמָנָם הַכְּתוּב לֹא הוֹפִיר 'גִּיר', וְלֹא נָתַן דְּיוֹגְמָא לְדִקּוּתוֹ אֲלֵא דִימָהּ לְכַפּוֹר, הֵגֶם שֶׁהַכַּפּוֹר אֵינוֹ תִּיאֹר לְדִקּוּתוֹ, וְכֵן פִּירוּשׁוֹ: 'דֵּק כַּפְּפֹר' -

לְשׁוֹן גִּילּוּי, בְּחִילוֹף שִׁי"ן שְׁמָאֵלִית בְּסִמ"ף, וּבְכַפִּילוֹת הָאוֹת פְּעָמִים (רמב"ן). וְאֵין דוֹמָה לוֹ בַּמְקָרָא, שִׁיָּהָ קְרוֹי דָּבָר מְגוּלָה בְּלִשׁוֹן 'מְחוּסָּפֶס' וְיִשׁ דְּרָף אֲחֵרַת לְפָרֶשׁ לְשׁוֹן 'מְחוּסָּפֶס': לְשׁוֹן חִפְסָה וְדִלוּסְקָמָא שְׁנוּכָרִים בְּלִשׁוֹן מִשְׁנָה [כְּלִי עוֹר אוֹ קוֹפְסָאוֹת קֻטְנוֹת, הַמְשֻׁמָּשִׁים לְהַנְחִיחַ חִפְצִים בְּתוֹכָם (רֹאה בִבָּא מִצִּיעָא כ: וּבִמְס' פֶּרָה פ"ט מִשְׁנָה א)], וְכַמְבּוּאָר לְמַעְלָה שֶׁהִיָּה הָמֵן כְּמוֹנָח בְּקוֹפְסָא. וְאֵף עַל פִּי שֶׁכְּאֲשֶׁר עָלְתָה שִׁכְבַּת הַטֵּל שׁוֹב לֹא הִיָּה הָמֵן כְּמוֹנָח בְּקוֹפְסָא, הָרִי כֵּף פִּירוּשׁוֹ: כְּשֶׁנִּתְגַּלָּה הָמֵן מִשְׁכַּבַּת הַטֵּל שֶׁכִּיסָהּ, רָאוּ שֶׁהִיָּה דָבָר דֵּק מְחוּסָּפֶס בְּתוֹכוֹ עַד עֵתָה, בֵּין שְׁתֵּי שִׁכְבוֹת הַטֵּל (באמ"ח). וְאוֹנְקָלוֹס תִּרְגָּם 'מְחוּסָּפֶס' - 'מְקַלֶּף', כְּלוּמָר דָּבָר מְקוּלָּף, שֶׁהוֹסֵרָה קְלִיפָתוֹ מִמֶּנּוּ, כִּי הַטֵּל כִּיסָהּ כְּעֵין קְלִיפָה, וְהוּא כְּלִשׁוֹן 'מִחְשֵׁף הַלֶּבֶן' אֲשֶׁר עַל הַמְּקֻלּוֹת' (בראשית ל, לו) שֶׁגַּם שֵׁם תִּרְגָּמוֹ בְּלִשׁוֹן קִילוּף: 'קִילוּף חוֹר דִּי עַל חוּטְרָא' [הַקִּילוּפִים הַלְבָּנִים שֶׁעַל הַמְּקֻלּוֹת]; כַּפְּפֹר עַל הָאֲרֶץ. 'כַּפְּפֹר' הוּא הָקְרוֹי גְּלִיד"א בַּלַּע"ז (וִרְיָה גַּעֲפֵרֵאֲרַעֲרֵן). וּמִשְׁמָעוֹ, שִׁכְבַּת מִים שֶׁקָּפְאוּ מִן הַקּוֹר וְנִצְטָה קֶרֶחַ לָבֶן, כֵּף הִיָּה מִרְאֵה הָמֵן וְצוּרָתוֹ כְּשֶׁהוּא שְׁטוּחַ עַל פְּנֵי הָאֲרֶץ. וְאוֹנְקָלוֹס תִּרְגָּם: 'דַּעֲדָק כְּגִיר כְּגִלִּידָא

(טז) **זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לַקָּטָן מִמֶּנּוּ אִישׁ לְפִי אָכְלוּ עֹמֶר לַגִּלְגָּלֹת מִסֹּפֶר נַפְשֹׁתֵיכֶם אִישׁ לְאִשֶּׁר בְּאַהֲלוֹ תִקְחוּ:**

טז דִּין פִּתְגָמָא דִּי פִקִּיד יְיָ לְקוּטָא מִנֵּה גִבֵּר לְפִימָא מִיכְלָה עֹמֶרָא לַגִּלְגָּלֹתָא מִנֵּן נַפְשִׁיתִיכֹן גִּבֵּר לְדִי בְּמִשְׁכָּנָה תִּסְבוּן:

טז"א • עֹמֶר • שֵׁם מִדָּה. מִסֹּפֶר נַפְשֹׁתֵיכֶם • כְּפִי מִנֵּן נַפְשֹׁת שֵׁשׁ לְאִישׁ בְּאַהֲלוֹ, תִּקְחוּ עִמָּךְ לְכָל גִּלְגָּלֹת.

(יז) **וַיַּעֲשׂוּ־בֶן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּלְקְטוּ הַמִּרְבָּה וַהֲמַמְעִיט:**

יז וַעֲבֹדוּ בֶן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּלְקְטוּ דְּאִסְגִּי וַדְּאִזְעָר:

טז"ב • **הַמִּרְבָּה וַהֲמַמְעִיט** • יֵשׁ שְׁלֶקְטוּ הַרְבֵּה, וְיֵשׁ שְׁלֶקְטוּ מַעֲט, וְכִשְׁבָּאוּ לְבֵיתָם וּמִדְּרוּ בְּעֹמֶר, אִישׁ אִישׁ מִמֶּה שְׁלֶקְטוּ, וּמִצְאוּ שֶׁהַמִּרְבָּה לְלֶקֶט, לֹא הֶעֱדִיף עַל עֹמֶר לַגִּלְגָּלֹת אֲשֶׁר בְּאַהֲלוֹ, וַהֲמַמְעִיט לְלֶקֶט, לֹא מִצָּא חֶסֶר מֵעֹמֶר לַגִּלְגָּלֹת, וְזֶהוּ נִס גָּדוֹל שֶׁנַּעֲשָׂה בּוֹ.

(יח) **וַיִּמְדּוּ בְּעֹמֶר וְלֹא הֶעֱדִיף הַמִּרְבָּה וַהֲמַמְעִיט לֹא הִחֲסִיר אִישׁ לְפִי־אָכְלוֹ לַקָּטָן:**

יח וַיִּמְדּוּ בְּעֹמֶרָא וְלֹא אֹתֵר דְּאִסְגִּי וַדְּאִזְעָר לֹא חֲסִיר גִּבֵּר לְפִימָא מִיכְלָה לַקָּטָן:

(יט) **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם אִישׁ אֶל־יוֹתֵר מִמֶּנּוּ עַד־בָּקָר:**

יט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְהוֹן אֲנִשׁ לֹא יִשְׁאַר מִנֵּה עַד צִפְרָא:

(כ) **וְלֹא־שָׁמְעוּ אֶל־מֹשֶׁה וַיּוֹתֵרוּ אֲנָשִׁים מִמֶּנּוּ עַד־בָּקָר וַיֵּרָם תּוֹלְעִים וַיִּבְאֵשׁ וַיִּקְצַף עֲלֵהֶם מֹשֶׁה:**

כ וְלֹא קִבִּילוּ מִן מֹשֶׁה וַאֲשָׁרוּ גִבְרִיא מִנֵּה עַד צִפְרָא וַיִּרְחַשׁ וַיִּחַשָּׂא וַיִּסְרִי וַיִּרְגֹּז עֲלֵיהֶן מֹשֶׁה:

טז"ג • **וַיּוֹתֵרוּ אֲנָשִׁים** • דָּתֵן וַאֲבִירָם. **וַיֵּרָם תּוֹלְעִים** • לְשׁוֹן רְמָה. **וַיִּבְאֵשׁ** • הָרִי זֶה מִקְרָא הַפּוּף: שֶׁבִּתְחִלָּה הִבְאִישׁ וּלְבִסּוֹף הִתְלִיעַ, כַּעֲנִין שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא הִבְאִישׁ וְרְמָה לֹא הִיְתָה בּוֹ", וְכֵן דֶּרֶךְ כָּל הַמִּתְלִיעִים.

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

‘אֲנָשִׁים’ בְּפִרְשַׁת מַחְלֻקְתּוֹ שֶׁל קָרַח, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר טו, כו) ‘סֹרֹרוּ נָא מֵעַל אֹהֲלֵי הָאֲנָשִׁים’ (שמו"ד כה, ט); **וַיֵּרָם תּוֹלְעִים**. ‘וַיֵּרָם’ הוּא לְשׁוֹן ‘רְמָה’ שֶׁפִּירוּשׁוֹ ‘תּוֹלְעַת’, וְכֵאֵילוּ הִיָּה נֶאֱמַר: ‘וַיִּתְלִיעַ תּוֹלְעִים’ (רא"ם); **וַיִּבְאֵשׁ**. הַתְקַלְקַל טַעְמוֹ וַיִּרְחֹ. וְהָרִי זֶה מִקְרָא הַפּוּף, שֶׁאֵין דִּבְרֵיו סְדוּרִים כְּפִי הַמִּצִּיאוֹת, שֶׁהָרִי בִּתְחִלָּה הִבְאִישׁ הֵמֶן וּלְבִסּוֹף הִתְלִיעַ, כַּעֲנִין שֶׁנֶּאֱמַר (לחלן פסוק כד) **‘וְלֹא הִבְאִישׁ וְרְמָה לֹא הִיְתָה בּוֹ’,** וְכֵן דֶּרֶךְ כָּל הַמִּתְלִיעִים – כָּל מֵאֲכָל שֶׁדִּרְכּוֹ לְהִתְלִיעַ בְּקִלְקוּלוֹ, הָרִי תְחִלָּה הוּא נִבְאֵשׁ וּמִסְרִיחַ, וְאַחַר כֵּךְ הוּא מִתְלִיעַ (מכילתא); תורה כ

שְׁלֶקְטוּ הַרְבֵּה וְיֵשׁ שְׁלֶקְטוּ מַעֲט – כָּל אֶחָד לְפִי מִה שִׁשְׁעִיר בִּדְעֵתוֹ שְׁוֹהִי מִיִּדַּת עֹמֶר, וְכִשְׁבָּאוּ לְבֵיתָם מִדְּרוּ בְּעֹמֶר (כְּלִי הַמִּיּוֹחָד לָכֶּךָ) **אִישׁ אִישׁ מִמֶּה שְׁלֶקְטוּ, וּמִצְאוּ שֶׁהַמִּרְבָּה לְלֶקֶט לֹא הֶעֱדִיף (הַרְבֵּה בַּמִּדָּה) יוֹתֵר עַל עֹמֶר לַגִּלְגָּלֹת אֲשֶׁר בְּאַהֲלוֹ, וַהֲמַמְעִיט לְלֶקֶט** אִף הוּא **לֹא מִצָּא חֶסֶר מֵעֹמֶר לַגִּלְגָּלֹת. וְזֶהוּ נִס גָּדוֹל שֶׁנַּעֲשָׂה בּוֹ** [אָבֵל אֵין לְפָרֵשׁ שֶׁהַמִּרְבָּה וַהֲמַמְעִיט עָבְרוּ עַל הַצִּיּוּי וַיִּלְקְחוּ בְּכּוּנָה בְּמִידָּה אַחֲרַת מְשִׁיעוֹר עֹמֶר, שֶׁהָרִי נֶאֱמַר ‘וַיַּעֲשׂוּ בֶן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל’, מִשְׁמַע שֶׁעָשׂוּ כְּדִבְרֵי מֹשֶׁה] (משכ"ל); תורה יח

(כ) **וַיּוֹתֵרוּ אֲנָשִׁים**. הָאֲנָשִׁים הָאֵלּוּ הֵיוּ דָּתֵן וַאֲבִירָם שֶׁמִּצְוֵנו שֶׁהֵם קְרוּיִים

(טז) **עֹמֶר**. שֵׁם מִדָּה, וְהִיא ‘עֲשִׁירִית הָאִיפָה’ (לחלן פסוק לו) [אָבֵל אֵין פִּירוּשׁוֹ אֶלּוּמַת תְּבוּאָה, כְּמוֹ ‘וְשִׁכַחְתָּ עֹמֶר בַּשָּׂדֶה’ (דברים כט, יט)]; **מִסֹּפֶר נַפְשֹׁתֵיכֶם**. כְּפִי מִנֵּן נַפְשֹׁת שֵׁשׁ לְאִישׁ בְּאַהֲלוֹ כִּי תִקְחוּ מִנֵּן הָעֹמֶרִים, עֹמֶר אֶחָד לְכָל גִּלְגָּלֹת. וְכֵאֵילוּ נֶאֱמַר: כְּמִסְפַּר נַפְשֹׁתֵיכֶם אֲשֶׁר לְאִישׁ בְּאַהֲלוֹ [דֶּרֶךְ הַתְּנוּב לְכּוּנָתָם ‘גִּלְגָּלֹת’, כֵּאֲשֶׁר הָאֲנָשִׁים נִסְפְּרִים בְּאֻפֶּן שׁוֹה מִבְּלִי לְהַבְדִּיל בֵּין דִּרְגוֹת חֲשִׁיבוֹתָם, כְּלוּמַר רֹאשׁוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד] (רא"ם); תורה יז

(יז) **הַמִּרְבָּה וַהֲמַמְעִיט**... וַיִּמְדּוּ בְּעֹמֶר. כֵּאֲשֶׁר יִצְאוּ לְלֶקֶט לֹא הָיוּ לוֹקְחִים עִמָּהֶם כְּלִי מִדָּה, אֲלֹא לַקָּטָן עַל פִּי אוֹמְדֵן הַדַּעַת בְּלִבָּד, וּלְפִיכֶךָ יֵשׁ

(כא) וַיִּלְקְטוּ אֹתוֹ בַּבֶּקֶר בַּבֶּקֶר אִישׁ כֶּפֶי אֹכְלוֹ וְחֶם הַשֶּׁמֶשׁ וְנָמָס:

כא וילקטו וזה בצפר בצפר גבר לפום מיכלה ומה דמשתאר מנה על אפי חקלא כד חמא עלוהי שמשא פשר:

י"א וְחֶם הַשֶּׁמֶשׁ וְנָמָס • הַנֶּשֶׂאֶר בַּשָּׂדֶה נִמּוּחַ וְנִעְשָׂה נְחָלִים, וְשׁוֹתִין מִמֶּנּוּ אֵילִים וְצִבְאִים, וְאִמּוֹת הָעוֹלָם צָדִין מֵהֶם וְטוֹעֲמִים בָּהֶם טַעַם מִן יוֹדְעִים מֶה שֶׁבָּחַן שֶׁל יִשְׂרָאֵל (מכילתא) • וְנָמָס • פֶּשֶׁר, לְשׁוֹן פּוֹשְׁרִין, עַל יְדֵי הַשֶּׁמֶשׁ מִתְחַמֵּם וּמִפְשִׁיר. וְנָמָס • דִּישֻׁטֵּן פֶּרִיר, וְדִגְמָתוֹ בְּסִנְהֶדְרִין בְּסוֹף ד' מִיתוֹת'.

(כב) וַיְהִי בַּיּוֹם הַשֵּׁשִׁי לִקְטוֹ לֶחֶם מִשְׁנֶה שְׁנֵי הָעֶמֶר לְאַחַד וַיָּבֹאוּ כָּל־נִשְׂיָאֵי הָעֵדָה וַיַּגִּידוּ לְמֹשֶׁה:

כב ויהוה ביוםא שתינאה לקטו לחמא על חד תרין תרין עמרין לחד ואתו כל רבבכי כנשתא וחויאו למשה:

י"ב לִקְטוֹ לֶחֶם מִשְׁנֶה • כְּשֶׁמְדָדוּ אֶת לְקִיטָתָם בְּאֶהְלֵיהֶם, מִצָּאוּ כִפְלִים, שְׁנֵי הָעֶמֶר לְאַחַד. וּמִדְרַשׁ אַגְדָּה: לֶחֶם מִשְׁנֶה, אוֹתוֹ הַיּוֹם נִשְׁתַּנָּה לְשִׁבְחַ בְּרִיחוֹ וְטַעְמוֹ. (מכילתא) (שָׂאֵם לְהַגִּיד שְׁשָׁנִים הָיוּ, וְהָלַא כְּתִיב שְׁנֵי הָעֶמֶר לְאַחַד? אֵלָּא מִשְׁנֶה בְּטַעַם וְרִיחַ). וַיַּגִּידוּ לְמֹשֶׁה • שְׁאֵלוּהוּ: מֶה הַיּוֹם מִיּוֹמִים? וּמִכָּאן יֵשׁ לְלַמֵּד שֶׁצָּדִין לֹא הִגִּיד לָהֶם מִשֶּׁה פְּרִשְׁת שִׁבְת שְׁנִצְטָנָה לִזְמַר לָהֶם: "וַהֲיָה בַּיּוֹם הַשֵּׁשִׁי וְהַכִּינוּ וְגו'" עַד שֶׁשְּׁאָלוּ אֶת זֹאת, אָמַר לָהֶם: "הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר ה'" שְׁנִצְטָנִיתִי לִזְמַר לָכֶם, וְלָכֵף עָנְשׁוּ הַכְּתוּב, שֶׁאָמַר לוֹ: "עַד אָנָּה מֵאַנְתָּם" וְלֹא הוֹצִיאוּ מִן הַכֶּלֶל.

(כג) וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה שְׁבִתוֹן שְׁבִת־קָדֶשׁ לַיהוָה מָחָר אֶת אֲשֶׁר־תֹּאכְלוּ אִפּוֹ וְאֶת אֲשֶׁר־תִּבְשְׁלוּ בִשְׁלוּ וְאֶת כָּל־הָעֵדָף הַנִּיחוּ לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד־הַבֶּקֶר:

כג ויאמר להון הוא די מליל יי שבתא שבת קודשא קדם יי מחר ית די אתון עתידין למפא אפּו וית די אתון עתידין לבשלא בשילו וית כל מותרא אצנעו לכון למטרת עד צפרא:

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

וַיַּגִּידוּ לְמֹשֶׁה. שְׁאֵלוּהוּ מִתּוֹךְ תְּמִיּהָה: 'מֶה הַיּוֹם מִיּוֹמִים' – מֶה נִשְׁתַּנָּה יוֹם זֶה מִשְׁאֵר הַיּוֹמִים שְׁלֹקֻטִּים בּוֹ כִּפְלִיִּים, וּמִכָּאן יֵשׁ לְלַמֵּד שֶׁעַד עַכְשָׁיו עֲדִין לֹא הִגִּיד לָהֶם מִשֶּׁה פְּרִשְׁת שִׁבְת שְׁנִצְטָנָה בַּיּוֹם שֶׁקָּדָם לִירִידַת הָמָן לִזְמַר לָהֶם (ולעיל פסוק ד) 'וַהֲיָה בַּיּוֹם הַשֵּׁשִׁי וְהַכִּינוּ וְגו'', עַד שֶׁהִגִּיעַ יוֹם הַשֵּׁשִׁי שֶׁשְּׁאָלוּ אוֹתוֹ 'מֶה זֹאת', וְתַמְהוּ עַל הַמִּדָּה הַכְּפוּלָה שֶׁנִּמְדָּדָה בִּירֵיהֶם, כִּי אִזּוֹ אָמַר לָהֶם 'הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' שְׁנִצְטָנִיתִי לִזְמַר לָכֶם', וּמִשּׁוֹם שֶׁנִּתְאַחֵר מִשֶּׁה מְלִצּוֹתָם עַד אִזּוֹ, לָכֵף עָנְשׁוּ הַכְּתוּב, שֶׁאָמַר לוֹ (לחלן פסוק כח) 'עַד אָנָּה מֵאַנְתָּם לְשִׁמְרַת מִצְוֹתֵי וְתוֹרֹתַי, וְלֹא הוֹצִיאוּ מִן הַכֶּלֶל, שֶׁלֹּא נִצְמַר 'עַד אָנָּה מֵאַנְתָּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל', אֵלָּא נִקְט 'מֵאַנְתָּם' כְּדִי לְרַמּוֹז לוֹ כִּי גַם הוּא בְּכֹלל הַמִּמְאָנִים, שֶׁלֹּא הִקְדִּים לְצִוּוֹתָם עַל הַשְׁבֶּת (כ"א: תורה כג

(מוצק) ההופך לנוזל, דִּישֻׁטֵּן פֶּרִיר (מִצָּדָה בְּלַע"ז. וְלִשׁוֹן 'פֶּשֶׁר' שֶׁבִּתְרָגוּם אוֹנְקְלוֹס, מִצִּינוּ דִּישֻׁטֵּן בְּמִסְכַּת בְּסִנְהֶדְרִין בְּסוֹף פֶּרֶק ד' מִיתוֹת (דף ס"ט): תורה כב (כב) לִקְטוֹ לֶחֶם מִשְׁנֶה. לֹא הִתְכַּוְּנוּ לְלִקְטוֹ שִׁיעוֹר כְּפוֹל [שֶׁהָרִי עֲדִין לֹא נִצְמַרְהָ לָהֶם פְּרִשְׁת הַשְּׁבִת, וְכִדְלֵהָ], אֵלָּא הֵם לִקְטוּ כְּהֶרְגֵלָם, וּבְשִׁמְדָדוֹ אֶת לְקִיטָתָם בְּאֶהְלֵיהֶם, מִצָּאוּ כִפְלִים: 'שְׁנֵי הָעֶמֶר לְאַחַד'. וּמִדְרַשׁ אַגְדָּה דוֹרֵשׁ 'לֶחֶם מִשְׁנֶה', כִּי אִילוּ נִצְמַר לֶחֶם מִשְׁנֶה, לְלַמֵּד כִּי אוֹתוֹ הַיּוֹם (שְׁבִת) נִשְׁתַּנָּה הִלָּחֵם לְשִׁבְחַ בְּרִיחוֹ וְטַעְמוֹ, וְהָיָה מַעֲוָלָה יוֹטֵב יוֹתֵר מִבְּשִׁאֵר יְמֵי הַחֹל (מכילתא) (שָׂאֵם בֶּא הַכְּתוּב רַק לְהַגִּיד שְׁשָׁנִים הָיוּ – וְהָלַא כְּתִיב 'שְׁנֵי הָעֶמֶר לְאַחַד'; וְזֶה תִּלְמוּד לִזְמַר 'לֶחֶם מִשְׁנֶה', אֵלָּא כְּדִי לְדַרְוֹשׁ: מִשְׁנֶה בְּטַעַם וְרִיחַ) (רא"ם):

(כא) וְחֶם הַשֶּׁמֶשׁ וְנָמָס. אֵין הַדְּבָר מוֹסֵב עַל הָמָן הַנִּלְקָט שֶׁהִבִּיאוּ לְבִיתָם, אֵלָּא עַל הַנֶּשֶׂאֶר בַּשָּׂדֶה שֶׁלֹּא נִלְקָט, שֶׁבִּאֲשֶׁר הָיָה מִתְחַמֵּם מִהַשֶּׁמֶשׁ הָיָה נִמּוּחַ וְנָמָס בְּמִים וְנִעְשָׂה מֵהֶם נְחָלִים, וְהָיוּ שׁוֹתִין מִמֶּנּוּ אֵילִים וְצִבְאִים הַבָּאִים מִן הַמִּדְבָּר, וְאִמּוֹת הָעוֹלָם צָדִין מֵהֶם וְאוֹכְלִים אֶת בִּשְׁמָם וְטוֹעֲמִים בָּהֶם טַעַם מִן יוֹדְעִים מֶה שֶׁבָּחַן וְחִשְׁבּוֹתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל [אֲמָנָם, הָמָן שֶׁהִבִּיאוּ לְבִיתָהֶם לֹא הָיָה טִבְעוֹ לְהִיּוֹת נִמָּס בְּחוּם שֶׁהָרִי נִצְמַר לְהֵלֶן (פסוק כג) אֶת אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ אִפּוֹ, הָרִי שֶׁרַק הַנֶּשֶׂאֶר בַּשָּׂדֶה לְבִדּוֹ הוּא אֲשֶׁר נִמָּס בְּשִׁמְשׁ (א"ש)]. וְתִרְגּוּמוֹ שֶׁל וְנָמָס – 'פֶּשֶׁר', וְהוּא לְשׁוֹן 'פּוֹשְׁרִים' (לֹא רוֹתְחִים וְלֹא קָרִים, שֶׁנִּתְחַמְמוּ רַק בְּמַעַט), כִּי עַל־יְדֵי הַשֶּׁמֶשׁ הוּא מִתְחַמֵּם מַעַט וּמִפְשִׁיר וְנִעְשָׂה כְּמִים: וְנָמָס. לְשׁוֹן 'הִמְסָה' מִשְׁמַעוֹ: דִּבֶּר גּוֹשׁ

כ"א • **אֶת אֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אִפּוּ •** מִה שְׁאַתֶּם רוֹצִים לָאֲפֹת בְּתַנּוּר, אִפּוּ הַיּוֹם, הַכֹּל לִשְׁנֵי יָמִים. וּמִה שְׁאַתֶּם צָרִיכִים לִבְשָׁל מִמֶּנּוּ בְּיָמֵינוּ, בְּשָׁלוֹ הַיּוֹם. לִשׁוֹן אֶפְיָה נּוֹפֵל בְּלֶחֶם, וּלְשׁוֹן בְּשׁוּל בְּתַבְשִׁיל. לְמִשְׁמֶרֶת • לַגִּנְיָה.

(כד) וַיִּנְיחוּ אוֹתוֹ עַד-הַבֶּקֶר כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה וְלֹא הִבְאִישׁ וְרָמָה לֹא-הָיְתָה בּוֹ:

(כה) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲכָלוּ הַיּוֹם כִּי-שֶׁבֶת הַיּוֹם לַיהוָה הַיּוֹם לֹא תִמְצָאֶהוּ בַשָּׂדֶה:

כ"א • וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲכָלוּ הַיּוֹם וְגו' • (מכילתא) שְׁחֲרִית, שֶׁהָיוּ רִגְלִים לְצֹאת וּלְלֶקֶט, בָּאוּ לְשָׂא: אִם נִצָּא אִם לֹא? אָמַר לָהֶם: אֶת שְׂבִידְכֶם אֲכָלוּ. לְעֶרֶב חֲזְרוּ לִפְנֵי וּשְׁאַלוּהוּ: מִהוּ לְצֹאת? אָמַר לָהֶם: "שֶׁבֶת הַיּוֹם". רָאָה אוֹתָם דּוֹאֲגִים שְׂמָא פֶסֶק הֵמֶן וְלֹא יֵרֵד עוֹד, אָמַר לָהֶם: הַיּוֹם לֹא תִמְצָאוּהוּ. מִה תִּלְמּוֹד לּוֹמֵר הַיּוֹם? "הַיּוֹם לֹא תִמְצָאוּהוּ", אָבֵל מִחֵר תִּמְצָאוּהוּ.

(כו) שֵׁשֶׁת יָמִים תִּלְקֹטְהוּ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שֶׁבֶת לֹא יִהְיֶה-בּוֹ:

כ"א • וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שֶׁבֶת • שֶׁבֶת הוּא, הֵמֶן לֹא יִהְיֶה בּוֹ, וְלֹא בָּא הַכְּתוּב אֲלָא לְרִבּוּת יוֹם הַכַּפּוּרִים וְיָמִים טוֹבִים (מכילתא) •

(כז) וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יֵצְאוּ מִן-הָעֵם לִלְקֹט וְלֹא מִצָּאוּ:

(כג) **אֶת אֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אִפּוּ וְאֵת אֲשֶׁר** תִּבְשְׁלוּ בְשָׁלוֹ. כִּךְ אָמַר לָהֶם: הוֹאִיל וְהֵמֶן נֶאֱכַל בְּאוֹפְנִים שְׁנִיִּים: חֵי, מִבוֹשָׁל אוֹ אִפּוּ, וּבְשֶׁבֶת אֲסוּר לִבְשָׁל וּלְאֲפֹת, לְפִיכֶךְ כֹּל מִה שְׁאַתֶּם רוֹצִים לָאֲפֹת בְּתַנּוּר, כִּדִּי לֹאֲכָלוּ כִּשְׁהוּא אִפּוּ, אִפּוּ הַיּוֹם הַכֹּל לִשְׁנֵי יָמִים; וּמִה שְׁאַתֶּם צָרִיכִים לִבְשָׁל מִמֶּנּוּ בְּיָמֵינוּ, בְּשָׁלוֹ הַיּוֹם, כִּדִּי שִׁיְהִי לָכֶם בְּשֶׁבֶת מֵאֲכָל מוֹכֵן כִּרְצוֹנְכֶם. וּמוֹטִיף דַּש"י: לִשׁוֹן 'אֶפְיָה' נּוֹפֵל (מִתַּאֲמִים) בְּלֶחֶם שֶׁהוּא נֶאֱפֵה בְּתַנּוּר לֹא מִיָּם, וּלְשׁוֹן 'בִּישׁוּל' מִתַּאֲמִים בְּתַבְשִׁיל הַמִּתְבַּשֵּׁל בְּקִדְרֵת מִיָּם עַל גְּבִי הָאֵשׁ: לְמִשְׁמֶרֶת. לַגִּנְיָה. בְּלֹמֶר, הַנִּחְזָהוּ אֲצִלְכֶם שִׁיְהִי שְׁמֹר וּמוֹכֵן לְשֶׁבֶת [וּלְשׁוֹן 'מִשְׁמֶרֶת' אֵין פִּירוּשׁוֹ שִׁישְׁמְרוּהוּ כְּדֶרֶךְ שְׁשׁוּמְרִים אֵת הַקּוֹדֵשׁ שֶׁלֹּא יֵגַע בּוֹ זֶר, כְּמוֹ 'וּשְׁמֶרְתֶּם

אֶת מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ' (בַּמִּדְבָּר יח, ד) (רא"ם, מ"א): תוֹרָה כֹּד

(כד) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲכָלוּ הַיּוֹם וְגו'. בְּשַׁחֲרִית שֶׁל יוֹם הַשֶּׁבֶת שֶׁהוּא הֵמֶן שֶׁהָיוּ רִגְלִין לְצֹאת וּלְלֶקֶט בְּכָל יוֹם בָּאוּ לְשָׂאוֹל לְמֹשֶׁה 'אִם נִצָּא אִם לֹא' [שְׂמָא תִרְדּוּ מִנָּה נּוֹסֶפֶת לְכַבּוֹד הַשֶּׁבֶת, מִלְּבַד זֶה הַשְּׁמֹרָה אֲתַנּוּ מֵאֲתָמוּל]; אָמַר לָהֶם, 'אֶת שְׂבִידְכֶם אֲכָלוּ'; לְעֶרֶב (לְפָנוֹת עֶרֶב) חֲזְרוּ לִפְנֵי וּשְׁאַלוּהוּ, 'מִהוּ לְצֹאת' וּלְלֶקֶט [שְׂמָא עֲתָה לֵאחֲרֵי שֶׁכָּבֵר אֲכָלְנוּ סְעוּדָה שְׁנִיָּה, וְלֹא נִשְׁאַר בִּידְיֵינוּ מֵאוּמָה, יֵרֵד מִן נּוֹסֶף]; אָמַר לָהֶם, 'שֶׁבֶת הַיּוֹם' וְלֹא יֵרֵד הֵמֶן כֹּלֵל, וְלֹא רַק מִשּׁוּם שֶׁהָיָה בִּידְכֶם לֵאכּוֹל מֵאֲתָמוּל, אֲלָא מִפְּנֵי שֶׁשֶׁבֶת הַיּוֹם וְאֵין הֵמֶן יוֹרֵד בְּשֶׁבֶתוֹ; רָאָה אוֹתָם דּוֹאֲגִים שְׂמָא מַעֲתָה פֶסֶק הֵמֶן וְלֹא

יֵרֵד עוֹד, אָמַר לָהֶם, 'הַיּוֹם לֹא תִמְצָאוּהוּ'. מִה תִּלְמּוֹד לּוֹמֵר שׁוּב 'הַיּוֹם'? אֲלָא כִּדִּי לְהַדְגִּישׁ: הַיּוֹם לֹא תִמְצָאוּהוּ, אָבֵל מִחֵר תִּמְצָאוּהוּ, וְאֵין לָכֶם לְדַאֲוֹג שְׂמָא פֶסֶק הֵמֶן (גו"א, וּמִפְּרָשִׁים): תוֹרָה כֹּד

(כו) וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שֶׁבֶת לֹא יִהְיֶה בּוֹ. לֹא בָּא עֲתָה לְהוֹדִיעַ שְׁמִים הַשְּׁבִיעִי הוּא שֶׁבֶת [שֶׁכָּבֵר אָמַר לָהֶם 'שֶׁבֶת קֹדֶשׁ לַה' מִחֵר' (לַעֲלֵל פֶּסוּק כג)], אֲלָא כִּךְ הוּא אוֹמֵר: בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שֶׁבֶת הוּא, יַעַל כֵּן 'הֵמֶן לֹא יִהְיֶה בּוֹ', וְאִמְנָם גַּם זֹאת כִּבְּרֵי הוֹדִיעַ לָהֶם (בַּפֶּסוּק הַקּוֹדֶם), וְלֹא בָּא הַכְּתוּב כֵּאֵן אֲלָא לְרִבּוּת יוֹם-הַכַּפּוּרִים וְיָמִים-טוֹבִים שֶׁגַּם בָּהֶם לֹא יֵרֵד הֵמֶן, כְּדוּגְמַת הַשֶּׁבֶת, הוֹאִיל וְאֵף הֵם נִקְרָאִים בְּשֵׁם 'שֶׁבֶתוֹ' (רֹאה וּקְרָא כג, פֶּסוּקִים לִב-לט), וְכֹל הַקְּרוֹי שֶׁבֶת – לֹא יִהְיֶה בּוֹ (גו"א): תוֹרָה כֹּד

(כח) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עַד־אֲנִה מֵאֲנַתְּם לְשֹׂמְרֵי מִצְוֹתַי וְתוֹרֹתַי:

כח וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה עַד אֵימָתִי אֶתּוֹן מִסְרְבִּין לְמִשְׁר פְּקוּדֵי וְאוֹרֵתַי:

רש"י: עד אנה מאנתם • משל הדיוט הוא: בהדי הוצא לקי כרבא, על ידי הרשעים, מתגנני הכשרין (ב"ק צב).

(כט) רְאוּ כִּי־יְהוָה נָתַן לָכֶם הַשְׁבֹּת עַל־פִּנּוּן הוּא נָתַן לָכֶם בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי לֶחֶם יוֹמִים שְׁבוּ אִישׁ תַּחְתּוֹתָיו אֲלֵי־יָצָא אִישׁ מִמְּקוֹמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי:

כט חזו ארי יי יהב לכוון שבתא על פן הוא יהב לכוון ביומא שתיקא להם תרין יומין תיכו אנש תחותיה לא פוק אנש מאתרה ביומא שביעא:

רש"י: ראו • בעיניכם כי ה' בכבודו מזהיר אתכם על השבת, שהרי גם נעשה בכל ערב שבת לתת לכם לחם יומים. שבו איש תחתיו • מפאן סמכו חכמים ד' אמות ליוצא חוץ לתחום, ג' לגופו וא' לפשוט ידים ורגלים. אל-יצא וגו' • אלו אלפים אמה של תחום שבת, ולא במפרש, שאין תחומין אלא מדברי סופרים. ועקרו של מקרא, על לוקטי המן נאמר.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש ח"א עמ' 71 ואילך – מותר 'לקראת שבת')

עריכה ברמ"ח איברים – מושתמרת

אל-יצא איש ממקומו ביום השביעי:

אלו אלפים אמה של תחום שבת (טז, כט. ובפרש"י)

יש לבאר תכן אסור יציאה חוץ לתחום בעבודת האדם לקונו:

אף שצוה תורה "ששת ימים תעבד ועשית כל מלאכתך" (יתרו כ, ט) שממשן זמן מסים בימות החל על האדם לעסק ב"עובדין דחל" ובענינים שאינם שייכים לתורה ומצותיה, הנהירה תורה שרק "יגיע פפיר פי תאכל" (תהלים קכח, ד), כלומר, שהעסק צ"ל רק ב"יגיע פפיר", עם הדיים וכח המעשה שלו, וראשו ורגליו צריכים להיות שקועים גם בעת העסק בתורה ובמצותיה.

אף במה דברים אמורים שהתירה תורה שה"כפים" וכח המעשה יהיו עסוקים בעניני עוה"ז, ה"ז דוקא ב"ימות החל", והינו, בזמן שאינו מקדש ללמוד התורה ולקיים מצותיה.

אבל ב"יום השבת", והינו בעתים שהקדשו ללמוד התורה ולקיים המצות, הנה גם הרגלים אסורים ללכת מחוץ לתחום הקדשה, דלא רק ראשו וכח שכלו צריכים להיות שקועים בעסק ועיון התורה, אלא גם ידיו וכח המעשה צריכים להיות שקועים בזה לגמרי.

רש"י כפשוטו – מהדרת לשם

של אדם: ג' אמות לגופו וא' לפשוט (הושטת) ידים ורגלים, הרי אלו ארבע אמות (עירובין נא. גר"א):

אל יצא איש ממקומו. אלו אלפים אמה של תחום שבת הנמדדות סביב כל עיר מארבע רוחותיה, והם הנחשבים 'מגרשי העיר' הנטפלים לה, ויושבי העיר אסורים להרחיק ולצאת משם והלאה (מכילתא). ואיסור זה לא במפורש מן המקרא למדוהו, שאין איסור תחומין אלא מדברי סופרים (גזירת חכמים), ועיקרו של המקרא הזה [שבו איש תחתיו, אל יצא איש ממקומו] על לוקטי המן נאמר שלא יצא העם לקוט כי אין המן יורד (ב"א): תורה ל

היא לראיית עינים כפשוטה: ראו בעיניכם כי ה' הוא אשר בכבודו מזהיר אתכם על השבת, שהרי גם הגלוי לעיניכם נעשה בכל ערב שבת, לתת לכם לחם בעבור יומים, כדי שלא תצאו לקוט בשבת (רא"ם):

שבו איש תחתיו. שלא יצא אדם חוץ לתחום של אלפים אמה (בדלהלן). אף מלשון 'תחתיו' משמע שאין לו לזוז ממקומו, מפאן סמכו חכמים (מצאו סמך מן המקרא) לדין שיעור ד' אמות שנקבעו ליוצא חוץ לתחום [בגון שהוציאוהו נכרים בשבת], שאסור לו לצאת מגבול ארבע אמותיו לפי שמקום זה קרוי 'תחתיו', שזהו מקומו

(כח) עַד אֲנִה מֵאֲנַתְּם. מִשְׁל־הַדְּיוֹט הוּא (פתגם השגור בפי העם) – 'בהדי הוצא לקי כרבא' (ב"ק צב). [יחד עם הקוץ, לוקה הכרוב; קוץ הגדל על-יד הכרוב, כשבא לעקרו, פעמים שנגעך הכרוב עמו, ונמצא לוקה בשבילו (רש"י)]. כלומר, פעמים על-ידי הרשעים מתגננין אף הכשרין, ויגון האמור כאן שכללם הכתוב יחדיו 'עד מתי מאנתם', על אף שרק מיעוט מן העם יצאו לקוט [מן העם] (לש"י): תורה כט

(כט) רְאוּ כִּי ה' נָתַן לָכֶם הַשְׁבֹּת. יש לשון 'ראיה' במקרא שמשמעותו 'התבוננות' [כמו: 'ראו כי רעה נגד פניכם' (לעיל י, ט)], אולם כאן התבונה

וַיֹּאמֶר רַ"ל (עירובין נד, א) עה"פ (שמואל ב כג, ה) "ערוכה בכל ושמורה" – "אם ערוכה בן"ח אברים שלך – משתמרת, ואם לאו – אינה משתמרת". שבעת הלמוד צ"ל בבחינת "כל עצמותי תאמנה" (תהלים לה, י) שכל אברי הגוף שקועים לגמרי בעסק התורה.

ל ונחו עמא ביומא שביעאה :

(ל) וישבתו העם ביום השביעי:

לא וקרו בית ישראל ית שמה מן והוא פורע
זרע גדא חור וטעמה פאסקריטון בדבש :

(לא) ויקראו בית ישראל את שמו מן והוא פורע
זר לזן וטעמו בצפיחת בדבש:

יש"י • והוא פורע גד לזן • עשב ששמו קוליינדר"י זרע שלו עגל ואינו לזן, והמן היה לזן, ואינו נמשל לזרע גד, אלא לענין העגול, פורע גד היה והוא לזן. בצפיחת • בצק שמטגנין אותו בדבש וקורין לו אסקריטון בלשון משנה, והוא תרגום של אונקלוס.

לב ואמר משה דין פתגמא די פקיד יי מלי
עמרא מנה למטרא לדריכון בדיל דיחזון
ית לחמא די אוכלית יתכון במדברא
באפקיית יתכון מארעא דמזרים :

(לב) ויאמר משה זה הדבר אשר צוה יהוה מלא
העמר ממנו למשמרת לדורתיכם למען יראו
את הלחם אשר האכלתי אתכם במדבר בהוציא
אתכם מארץ מצרים:

יש"י • למשמרת • לגניזה. לדורתיכם • בימי ירמיהו פשהיה ירמיהו מוכיחם: "למה אין אתם עוסקים בתורה? והם אומרים: נניח מלאכתנו ונעסק בתורה, מהיכן נתפרנס? הוציא להם צנצנת המן, אמר להם: "אתם, ראו דבר ה'". "שמעו" לא נאמר, אלא 'ראו', בזה נתפרנסו אבותיכם. הרבה שלוחין יש לו למקום להכין מזון ליראיו.

לג ואמר משה לאהרן סב צלוחית חדא והב
תמן מלי עמרא מן ואצנע יתה קדם יי
למטרת לדריכון :

(לג) ויאמר משה אל-אהרן קח צנצנת אחת ותן
שמה מלא העמר מן והנח אתו לפני יהוה
למשמרת לדורתיכם:

יש"י • צנצנת • צלוחית של חרס, בתרגומו. והנח אתו לפני ה' • לפני הארון, ולא נאמר מקרא זה עד שנבנה אהל מועד, אלא שנכתב כאן בפרישת המן.

רש"י כפשוטו – מהדרת לשם

המדבר הייתי לישראל וגו' (ירמיה ב, לא)
[הקב"ה אומר לישראל: האם כמו
מדבר הייתי לכם שאינו ון ונפרנס את
יושביהו]. "שמעו" לא נאמר, אלא
'ראו', לפי שהראה להם את צנצנת
המן, ואמר 'בזה נתפרנסו אבותיכם
במדבר, ולכן גם עתה הרבה שלוחין
יש לו למקום להכין מזון ליראיו
העוסקים בתורה (מצוד: תורה לג
(לג) צנצנת. צלוחית (סוג כלי) של
חרס, בתרגומו – בתרגום יונתן בן
עוזיאל: "צלוחית דפחור" [צלוחית של
חרס]:

הצפחת – מאכל העשוי מקמח ודבש,
והוא כך כל כך שיכול להציקו' –
לצקת אותו בתוך כלי כנוול: תורה ל
(לב) למשמרת. לגניזה, וכפי
שנחבאר לעיל (פסוק ב):
לדורתיכם למען יראו את הלחם וגו'.
ואימתי נתקיים הדבר? בימי ירמיהו
הנביא, פשהיה ירמיהו מוכיחם 'למה
אין אתם עוסקים בתורה, והם
אומרים: 'אם נניח מלאכתנו ונעסוק
בתורה, מהיכן נתפרנס', הוציא להם
צנצנת המן שהיו גנוז מימי משה
ואמר להם 'הדור אתם ראו דבר ה'

(לא) והוא פורע גד לזן. 'גד' הוא מין
עשב ששמו קוליינדר"י בלע"ז, וזרע
שלו עגול ואינו לזן, והמן היה לזן
[לכך הוצרך הכתוב להוסיף ולומר
'לזן']. והמן אינו נמשל לזרע גד
אלא לענין צורת העגול שלו, שכל
אחד מגמרי המן עגול פורע גד היה,
ואולם בצבעו הוא לזן:
בצפיחת בדבש. בצק שמטגנין אותו
בדבש, וקורין לו 'אסקריטון' בלשון
משנה (חלה פ"א מד') וכן הוא תרגום
של אונקלוס כאן: 'אסקריטון בדבש'
[וראה לשון הר"ש (מכשירין פ"ה מ"ט)

(לד) **כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וַיְנַחֲהוּ אֶהָרָן לִפְנֵי הָעֵדֻת לְמִשְׁמֶרֶת:**

לד כַּמָּא דִּי פְקִיד יִי לְמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶהָרָן קָדָם סְהִידוּתָא לְמִשְׁרָא:

(לה) **וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אָכְלוּ אֶת־הֶמֶן אַרְבָּעִים שָׁנָה עַד־בָּאָם אֶל־אֶרֶץ נֹשֶׁבֶת אֶת־הֶמֶן אָכְלוּ עַד־בָּאָם אֶל־קֶצֶה אֶרֶץ כְּנָעַן:**

לה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אָכְלוּ אֶת־הֶמֶן אַרְבָּעִים שָׁנָה עַד דְּמִיתִיהוֹן לְאַרְעָא יִתְבַּתָּא יֵת מִנָּא אָכְלוּ עַד דָּאָתוּ לְסִיפֵי אֶרְעָא דְכְנָעַן:

טז"א אַרְבָּעִים שָׁנָה • וְהָלֹא חָסַר לִי יוֹם, שְׁהָרִי בִט"ו בְּאִיר יָרַד לָהֶם הֶמֶן תַּחֲלָה, וּבִט"ו בְּנִסָּן פָּסַק, שְׁנָאֲמַר: "וַיִּשְׁבֹּת הֶמֶן מִמַּחֲרַת"? אֵלָּא מִגִּיד שְׁהֻעֻגוֹת שְׁהוֹצִיאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, טַעְמֻּ בְּהֶם טַעַם מִן. אֵל אֶרֶץ נֹשֶׁבֶת • לְאַחַר שֶׁעָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן. (קִידוּשִׁין לֵח) (סְפָרִים אַחֲרִים: שְׁאוּתָהּ שְׁבַעֲבָר הַיַּרְדֵּן, מִיִּשְׁבֹּת וְטוֹבָה, שְׁנָאֲמַר: (דְּבָרִים ג) "אֶעֱבְרָה־נָּא וְאֶרְאֶה אֶת הָאֶרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן", וְתִרְגּוּם שֶׁל נֹשֶׁבֶת, יִתְבַּתָּא, רָצָה לֹמַר: מִיִּשְׁבֹּת. רִש"י יִשָּׁן). אֶל־קֶצֶה אֶרֶץ כְּנָעַן • בְּתַחֲלַת הַגָּבֹל קָדָם שֶׁעָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן, וְהוּא עֲרֻבוֹת מוֹאָב. נִמְצְאוּ מִכְחִישִׁין זֶה אֶת זֶה? אֵלָּא בְּעֲרֻבוֹת מוֹאָב, כְּשִׁמַּת מֹשֶׁה בְּז' בְּאֶדְר פָּסַק הֶמֶן מִלִּירָד, וְנִסְתַּפְּקוּ מִמֶּן שְׁלֶקְטוּ בּוֹ בְּיוֹם עַד שֶׁהִקְרִיבוּ הָעָמָר בְּשִׁשָּׁה עָשָׂר בְּנִסָּן, שְׁנָאֲמַר (יְהוֹשֻׁעַ ה): "וַיֵּאכְלוּ מִעֲבוּר הָאֶרֶץ מִמַּחֲרַת הַפֶּסַח".

(לו) **וְהָעָמָר עֲשִׂרִית הָאִיפָה הוּא:**

לו וְהָעָמָר חַד מִן עֲסָרָא בְתַלַּת סָאִין הוּא:

טז"ב עֲשִׂרִית הָאִיפָה • הָאִיפָה שְׁלֹשׁ סָאִין, וְהִסָּאָה ו' קַבִּין, וְהַקֵּב ד' לֹאֲגִין, וְהַלּוֹג שִׁשָּׁה בִּיצִים, נִמְצָא עֲשִׂרִית הָאִיפָה, מ"ג בִּיצִים וְחֻמֶּשׁ בִּיצָה, וְהוּא שְׁעוֹר לְחָלָה וְלִמְנַחֲתוֹ.

רש"י כפשוטו – מהדורת לשר

לִירְדָן. וְאִילוּ לְמַעֲלָה הוּא אוֹמֵר 'עַד בּוֹאִם אֵל אֶרֶץ נֹשֶׁבֶת', שְׁמִשְׁמַע שְׁפָסַק הֶמֶן רַק מִשְׁבָּאוּ לְאַרְץ הַטּוֹבָה וְהַמִּיּוֹשֶׁבֶת שְׁמִמְעָרָב לִירְדָן, נִמְצָאוּ שְׁנֵי הַכְּתוּבִים מִכְחִישִׁין (סוֹתֵרִים) זֶה אֶת זֶה: אֵלָּא אֲכַן בְּעֲרֻבוֹת מוֹאָב כְּשִׁמַּת מֹשֶׁה בְּז' בְּאֶדְר פָּסַק הֶמֶן מִלִּירָד, וְנִסְתַּפְּקוּ – אָכְלוּ כְּדִי צוֹרֵךְ סִיפּוּקָם מִמֶּן שְׁלֶקְטוּ בּוֹ בְּיוֹם בְּמִשְׁךְ כָּל הַיָּמִים הַבָּאִים, עַד שֶׁהִקְרִיבוּ אֶת מִנְחַת הָעוֹמֵר בְּשִׁשָּׁה־עָשָׂר בְּנִסָּן, וְהוֹתֵר לָהֶם לְאָכֹל מִתְּבוּאֹת הָאֶרֶץ הַחֲדָשָׁה (רֹאה וַיִּקְרָא כג, יד), שְׁאֵז כָּלָה וְנִגְמַר גַּם הֶמֶן אֲשֶׁר בְּכָלֵיהֶם, שְׁנָאֲמַר (יְהוֹשֻׁעַ ה, יא) 'וַיֵּאכְלוּ מִעֲבוּר הָאֶרֶץ (מִדְּגַן הָאֶרֶץ) מִמַּחֲרַת הַפֶּסַח, וְשׁוּב אֵין שְׁנֵי הַכְּתוּבִים סוֹתֵרִים, אֵלָּא כִּף פִּירוּשֶׁם: עַד בּוֹאִם אֵל אֶרֶץ נֹשֶׁבֶת – אָכְלוּ אֶת הֶמֶן, וְעַד בּוֹאִם אֵל קֶצֶה אֶרֶץ כְּנָעַן – לְקַטְוָהוּ (רֹאם): תוֹרָה לוֹ (לו) עֲשִׂירִית הָאִיפָה. הָאִיפָה שְׁלֹשׁ סָאִין, וְהִסָּאָה ו' קַבִּין [נִמְצָאָה הָאִיפָה: 18 קַבִּין], וְהַקֵּב ד' לֹאֲגִין [נִמְצָאָה הָאִיפָה: 72 לֹאֲגִין], וְהַלּוֹג ו' בִּיצִים

מִשְׁלִימִים אֶת חֻשְׁבוֹן אַרְבָּעִים שָׁנָה (קִידוּשִׁין לֵח):
אֵל אֶרֶץ נֹשֶׁבֶת. כְּלֹמַר: לְאַחַר שֶׁעָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן וּבָאוּ אֵל עֵינְקָה שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֲזִי פָסַק הֶמֶן (ס"א: אֲכַל בִּיאָתָם לְאַרְץ סִיחּוֹן וְעוּג שְׁמִמְעָרָב לִירְדָן, עֲדִיין אֵינָה נְחֻשְׁבֶּת כְּמִי שְׁבָאוּ אֵל 'אֶרֶץ נֹשֶׁבֶת', שֶׁרַק אוֹתָהּ שְׁבַעֲבָר הַיַּרְדֵּן (אֶרֶץ כְּנָעַן) הִיא הַחֻשְׁבָּה כְּאֶרֶץ מִיּוֹשֶׁבֶת וְטוֹבָה, שְׁנָאֲמַר (דְּבָרִים ג, כח) 'אֶעֱבְרָה־נָּא וְאֶרְאֶה אֶת הָאֶרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן' [מִתְּפִילַת מֹשֶׁה בְּהִיּוֹתוֹ בְּעֲרֻבוֹת מוֹאָב מִמְּזוֹרַח לִירְדָן, בְּבִקְשָׁתוֹ לְהַכְנִס לְאַרְץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר מִמְּעָרָב לִירְדָן], וְתִרְגּוּם שֶׁל 'נֹשֶׁבֶת' – 'יִתְבַּתָּא'. רָצָה לֹמַר (כְּוֹנֵת הַתִּרְגּוּם לֹמַר) אֶרֶץ מִיּוֹשֶׁבֶת בְּבִנֵי אֲדָם, הַזּוֹרְעִים אֶת אֲדָמָתָהּ וְקוֹצְרִים אֶת תְּבוּאָתָהּ, רִש"י יִשָּׁן (בִּאמְרָה):
אֵל קֶצֶה אֶרֶץ כְּנָעַן. לְשׁוֹן 'קֶצֶה' מִלְּמַדְנוּ שֶׁהֶמֶן פָּסַק בְּעוֹדָם בְּתַחֲלַת הַגָּבֹל, קוֹדָם שֶׁעָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן, וְהוּא בְּעֲרֻבוֹת מוֹאָב אֲשֶׁר מִמְּזוֹרַח

וְהִנֵּה אוֹתוֹ לִפְנֵי ה'. הִיכָן הוּא 'לִפְנֵי' לִפְנֵי הָאֶרֶץ, שָׁבוּ מוֹנִיחִים שְׁנֵי לִוְחֹת הַבְּרִית, וּבְמֹו שְׁנָאֲמַר בְּסוּמוֹךְ 'וַיְנַחֲהוּ אֶהָרָן לִפְנֵי הָעֵדֻת'. וְלֹא נִמְצָאוּ מִקְרָא זֶה בְּעַת הַהִיא, אֵלָּא עַד לְשָׁנָה הַבָּאָה שְׁבַעֲבָר אֶהָל מוֹעֵד וְנִקְבַּע מְקוֹם 'אֶרֶץ הָעֵדֻת', כִּי אֲזִי נִצְטְוָה מֹשֶׁה עַל הַנָּחַת הַצִּנְצָנֹת, אֵלָּא שְׁנִכְתָּב כָּאֵן בְּפִרְשַׁת הֶמֶן לְפִי שְׁהוּא שְׁיִיר לְעִנְיָנָה (כ"ט): תוֹרָה לֵד
(לה) אַרְבָּעִים שָׁנָה. וְהָלֹא חָסַר מִתּוֹכָם שְׁלֹשִׁים יוֹם, שְׁהָרִי בִט"ו בְּאִיר בְּשֵׁנֶת יִצִּיאָתָם מִמִּצְרַיִם יָרַד לָהֶם הֶמֶן תַּחֲלָה – הַתְּחִיל הֶמֶן לִירְד (רֹאה לַעֲלֵל פֶּסוֹק א), וּבִט"ו בְּנִסָּן שֶׁל שְׁנַת הָאֶרְבָּעִים פָּסַק מִלִּירָד, שְׁנָאֲמַר (יְהוֹשֻׁעַ ה, יב) 'מִמַּחֲרַת הַפֶּסַח... וַיִּשְׁבֹּת הֶמֶן מִמַּחֲרַת? אֵלָּא מִגִּיד בְּזֶה הַכְּתוּב, שְׁהֻעֻגוֹת שְׁהוֹצִיאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם [כְּמֹו שְׁנָאֲמַר (לַעֲלֵל יב, לט) 'וַיֵּאֲפוּ אֶת הַבֶּצֶק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֲגַת מִצּוֹת'] אֲשֶׁר אָכְלוּ אוֹתָם מִט"ו בְּנִסָּן עַד ט"ו בְּאִיר (רִש"י לַעֲלֵל פֶּסוֹק א), טַעְמֻּ בְּהֶם טַעַם מִן, וְאִילוּ הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם

♦ שבת קודש י' שבט ♦

א וַיִּסְעוּ כָל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּדְבַּר־סִין
לְמַסְעֵיהֶם עַל־פִּי יְהוָה וַיַּחֲנוּ בְּרַפְיִידִים וַאֲזַן מִים
לְשִׁתָּתָם הָעֵם:

ב וַיִּרְבַּ הָעָם עִם־מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ תִּנּוּ־לָנוּ מִים
וַנִּשְׁתֶּה וַיֹּאמֶר לְהוֹן מֹשֶׁה מָה אֲתוֹן נֹצֵן עִמִּי
מָה קִנְסוֹן אֲתוֹן קָדָם יי:

ג וַיִּצְמָא שֵׁם הָעָם לַמִּים וַיִּלֶן הָעָם עַל־מֹשֶׁה
וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶה הָעֲלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם לְהָמִית אֹתִי וְאֶת־
בְּנֵי וְאֶת־מִקְנִי בַצָּמָא:

ד וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר מָה אֶעֱשֶׂה לָעָם
הַזֶּה עוֹד מַעֲט וּסְקָלָנִי:

ה וַיֹּאמֶר יי לְמֹשֶׁה עֲבֹר קָדָם עֲמָא וְדַבֵּר עִמָּךְ
מִסִּבֵּי יִשְׂרָאֵל וְחִטְרָךְ דִּי מַחֲתִיתָ בָּהּ יֵת
נִהְרָא סָב בִּידָךְ וְחִיָּיל:

וַיִּסְעוּ כָל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּדְבַּר־סִין לְמַסְעֵיהֶם עַל־פִּי יְהוָה וַיַּחֲנוּ בְּרַפְיִידִים וַאֲזַן מִים לְשִׁתָּתָם הָעֵם: (א)

וַיִּרְבַּ הָעָם עִם־מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ תִּנּוּ־לָנוּ מִים וַנִּשְׁתֶּה וַיֹּאמֶר לְהוֹן מֹשֶׁה מָה אֲתוֹן נֹצֵן עִמִּי מָה קִנְסוֹן אֲתוֹן קָדָם יי: (ב)

וַיִּצְמָא שֵׁם הָעָם לַמִּים וַיִּלֶן הָעָם עַל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶה הָעֲלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם לְהָמִית אֹתִי וְאֶת־בְּנֵי וְאֶת־מִקְנִי בַצָּמָא: (ג)

וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר מָה אֶעֱשֶׂה לָעָם הַזֶּה עוֹד מַעֲט וּסְקָלָנִי: (ד)

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲבֹר קָדָם עֲמָא וְדַבֵּר עִמָּךְ מִסִּבֵּי יִשְׂרָאֵל וְחִטְרָךְ דִּי מַחֲתִיתָ בָּהּ יֵת נִהְרָא סָב בִּידָךְ וְחִיָּיל: (ה)

וַיִּסְעוּ כָל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּדְבַּר־סִין לְמַסְעֵיהֶם עַל־פִּי יְהוָה וַיַּחֲנוּ בְּרַפְיִידִים וַאֲזַן מִים לְשִׁתָּתָם הָעֵם: (ו)

וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר מָה אֶעֱשֶׂה לָעָם הַזֶּה עוֹד מַעֲט וּסְקָלָנִי: (ז)

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲבֹר קָדָם עֲמָא וְדַבֵּר עִמָּךְ מִסִּבֵּי יִשְׂרָאֵל וְחִטְרָךְ דִּי מַחֲתִיתָ בָּהּ יֵת נִהְרָא סָב בִּידָךְ וְחִיָּיל: (ח)

וַיִּסְעוּ כָל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּדְבַּר־סִין לְמַסְעֵיהֶם עַל־פִּי יְהוָה וַיַּחֲנוּ בְּרַפְיִידִים וַאֲזַן מִים לְשִׁתָּתָם הָעֵם: (ט)

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

קָנוּ בְּרַפְיִידִים (לעיל פסוק א) וְהַמִּים נִתְּנוּ
בְּצוּר בְּחוּרְבַּ שְׁהוּא הָרַ סִינִי, וְהָיוּ
זוֹרְמִים כְּנַחַל עַד מְקוֹם חֲנִייתָם].
לְפִיכָךְ נִצְטוּהוּ: קָח אֶתְךָ מִזְקֵנֵי יִשְׂרָאֵל
לְעֹדוֹת, כְּדֵי שִׁירְאוּ שְׁעַל יָדָךְ הַמִּים
יֹצְאִים מִן הַצּוּר בְּדֶרֶךְ גֶּס, וְלֹא
יֹאמְרוּ יִשְׂרָאֵל: שְׁמָא מַעֲיִינוֹת נִבְעִים
הָיוּ שֵׁם מִימֵי קָדָם וְכֹא מֹשֶׁה וְהָטָה
אֶת מִימֵיהֶם עַד לְכָאן (יפ"ת עפ"י הרמב"ן):
וּמִטָּף אֲשֶׁר הִכִּיתָ בּוֹ אֶת הַיָּאֹר. מָה
תִּלְמוּד לֹמֵר - מָה צוּרָךְ לְהַזְכִּיר כָּאן
'אֲשֶׁר הִכִּיתָ בּוֹ אֶת הַיָּאֹר?' אֵלֹא

לְתֵת מִים בְּאֶרֶץ צִיָּה' (מִדְבַּר שְׁמֹם
וַיִּבְשׁ): תוֹרָה ג
(ד) עוֹד מַעֲט. כְּלֹמֶר, אִם אֲמַתִּין עוֹד
מַעֲט וְלֹא אָבִיא לָהֶם מִים, וּסְקָלָנִי
(ר"א"ס): תוֹרָה ה
(ה) עֲבֹר לִפְנֵי הָעָם. רָמַז לֹא הִקְבִּיָּה
כִּי הִפְלִיג יִתָּר עַל הַמּוֹדָה בְּשִׁחְשֹׁד בְּהֵם
שִׁיטְקָלוּהוּ: לְכָךְ אָמַר לֹא: עֲבֹר בֵּינֵיהֶם
וַיִּרְאֶה אִם יִסְקָלוּהוּ; לָמָּה הוֹצֵאתָ לְעֹד
(שֵׁם רַע) עַל בְּנֵי לֹמֵר עֲלֵיהֶם כֵּן (ב"א"י):
וְקָח אֶתְךָ מִזְקֵנֵי יִשְׂרָאֵל. הוֹצֵאתָ
הַמִּים לֹא הִתְּתָה בְּמִקְוֵם חֲנִייתָם [וְהָם

[נִמְצְאוּ הָאִיפָה: 432 בִּיצִים], נִמְצָא
עֲשִׂירִית־הָאִיפָה מ"ג בִּיצִים וְחוֹמֶשׁ
בִּיצָה (10/234=2.34). וְשִׁיעוֹר עֲשִׂירִית
הָאִיפָה הוּא גַם שִׁיעוֹר לְחֻלָּה
[לְהִתְחַיֵּב בְּמִצְוֹת הַפְּרָשָׁת חֻלָּה בְּשִׁישׁ
בְּמִידַת הַקָּמַח כְּדֵי מ"ג בִּיצִים וְחוֹמֶשׁ
(ר"א במוֹדֵר טו, ס), וְכֵן לְמִנְחֹת שְׂכָל
הַמִּנְחֹת הַקְּרִיבוֹת לְגִבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, אֵין כָּל
אֲחֹת מִקְוֶה מַעֲשָׂרוֹן (רמב"ם מַעֲשֶׂה
הַקְּרִבּוֹת פ"ב ה"ה, וְרָאָה בְּמִשְׁנֵה מִנְחוֹת כו.). תוֹרָה א
י"ז (ב) מָה תִּנְסוֹן. מָה לָכֶם לְנִסּוֹת אֶת
גְּבוּרָתוֹ שֶׁל הַקִּבְיָה, לֹמֵר 'הַיּוֹכֵל

אֶת־הַיָּאֵר • מה תלמוד לומר "אֲשֶׁר הִכִּיתָ בוֹ אֶת־הַיָּאֵר"? אֵלָּא שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים עַל הַמָּטָה שֶׁאִינוֹ מוֹכֵן אֵלָּא לַפְּרָעָנוֹת: בּוֹ לָקָה פְּרָעָה וּמִצְרִים כַּמָּה מִכּוֹת בְּמִצְרִים וְעַל הַיָּם, לָכֵן נֶאֱמַר: "אֲשֶׁר הִכִּיתָ בוֹ אֶת־הַיָּאֵר", וְרָאוּ עֲתָה שֶׁאֵין לְטוֹבָה הוּא מוֹכֵן.

וְהָא אֲנֵא קָאם קְדָמָךְ תַּמָּן עַל טַגְרָא בְּחוּרֵב וְתַמְחִי בְּטַגְרָא וְיִפְקוּן מִנָּה מִיָּא וְיִשְׁתִּי עֲמָא וְעַבְדִּי בִּן מִשָּׁה לְעִינִי סְבִי יִשְׂרָאֵל:

(ו) הִנְנִי עֹמֵד לְפָנֶיךָ שֵׁם, עַל־הַצּוּר בְּחִירָה וְהַכִּיתָ בְּצוּר וַיִּצְאוּ מִמֶּנּוּ מַיִם וַשְּׁתָה הָעָם וַיַּעַשׂ בֵּן מִשָּׁה לְעִינִי וְקִנִּי יִשְׂרָאֵל:

רש"י: וְהַכִּיתָ בְּצוּר • עַל הַצּוּר לֹא נֶאֱמַר, אֵלָּא בְּצוּר. מִכָּאן שֶׁהַמָּטָה הִיָּה שֶׁל מִין דְּבַר חֲזָק וְשִׁמוֹ סִנְפְרִינוֹן וְהַצּוּר נִבְקַע מִפְּנֵיו.

וְיִקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם מִסָּה וּמְרִיבָה עַל־רִיב, בְּנִי יִשְׂרָאֵל וְעַל דְּנִסְיָאוֹ קָדָם יְיָ לְמִימַר הָאִית שְׁכֻנְתָּא דִּי בִּינְנָא אִם לֹא:

(ז) וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם מִסָּה וּמְרִיבָה עַל־רִיב, בְּנִי יִשְׂרָאֵל וְעַל נִסְתָּם אֶת־יְהוָה לְאֹמֵר הִישׁ יְהוָה בְּקִרְבֵּנוֹ אִם־אֵין:

חַוָּאֲתָא עֲמֻלָּךְ וְאַנְחָ קִרְבָּא עִם יִשְׂרָאֵל בְּרַפִּידָם:

(ח) וַיָּבֹא עֲמֻלָּךְ וַיִּלְחֶם עִם־יִשְׂרָאֵל בְּרַפִּידָם:

רש"י: וַיָּבֹא עֲמֻלָּךְ וְגו' • סִמָּךְ פֶּרֶשָׁה זוֹ לְמִקְרָא זֶה, לֹאמַר: "תָּמִיד אֲנִי בִּינְיָכֶם וּמִזְמָן לְכָל צָרְכֵיכֶם וְאַתֶּם אוֹמְרִים "הִישׁ ה' בְּקִרְבֵּנוֹ אִם אֵין"? חֲזִיקָם, שֶׁהַפֶּלֶב בָּא וְנוֹשֵׁף אֶתְכֶם וְאַתֶּם צוֹעְקִים אֵלַי וְתִדְעוּ הִיכָן אֲנִי. מִשָּׁל לְאָדָם שֶׁהִרְפִּיב בְּנוֹ עַל כְּתָפוֹ וַיִּצָּא לְדֶרֶךְ. הִיָּה אוֹתוֹ הַבֵּן רוֹאֶה חֲפֵץ וְאוֹמֵר: אֲבֹא, טַל חֲפֵץ זֶה וְתָן לִי, וְהוּא נוֹתֵן לוֹ, וְכֵן שְׁנִיָּה וְכֵן שְׁלִישִׁית. פָּגְעוּ בְּאָדָם אַחֵר, אָמַר לוֹ אוֹתוֹ הַבֵּן: 'רְאִיתָ אֶת אֲבֹא'? אָמַר לוֹ אֲבִיו: 'אֵינֶךָ יוֹדֵעַ הִיכָן אֲנִי'? הַשְּׁלִיכוֹ מֵעַלְיוֹ וְכֹא הַפֶּלֶב וְנִשְׁכּוֹ.

רש"י כפשוטו - מהדורות לשם

עֲמוּ לְדֶרֶךְ, הִיָּה אוֹתוֹ הַבֵּן רוֹאֶה חֲפֵץ וְאוֹמֵר, 'אֲבֹא, טַל חֲפֵץ זֶה וְתָן לִי'; וְהוּא נוֹתֵן לוֹ. וְכֵן פַּעַם שְׁנִיָּה, וְכֵן שְׁלִישִׁית. וְנוֹתֵן לוֹ כָּכָל בְּקִשׁוֹתָיו פָּגְעוּ בְּאָדָם אַחֵר, אָמַר לוֹ אוֹתוֹ הַבֵּן, 'הֲאִם רְאִיתָ אֶת אֲבֹא? כִּי אֵינִי יוֹדֵעַ הִיכָן הוּא'; אָמַר לוֹ אֲבִיו, 'וְכִי אֵינֶךָ יוֹדֵעַ הִיכָן אֲנִי? הַשְּׁלִיכוֹ מֵעַלְיוֹ, וְכֹא הַפֶּלֶב וְנִשְׁכּוֹ' [לְשׁוֹן הַמְדֻרָּשׁ: כִּי הָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּשִׁינְאוֹ מִמִּצְרִים, הִקְיִפוּ בַּעֲנֵי כְבוֹד - בְּקִשׁוֹ לָחֶם, הוֹרִיד לָהֶם אֶת הַמָּן - בְּקִשׁוֹ בָּשָׂר, נָתַן לָהֶם שְׁלִי; הוּא נוֹתֵן לָהֶם כָּל צָרְכֵיהֶם וְהֵם אוֹמְרִים 'הִישׁ ה' בְּקִרְבֵּנוֹ' אָמַר לָהֶם הַקֹּב"ה: כִּי הִרְהַרְתֶּם, הִרִי הַפֶּלֶב נוֹשֵׁף אֶתְכֶם, לָכֵן 'וַיָּבֹא עֲמֻלָּךְ' (תַּחֲנוּמָא יִתְרָה):

תורה ט

בְּרוֹל (חֻכְרוֹן), וְהִיָּה הַמָּטָה נִכְנָס בְּהַכָּאָתוֹ אֶל תּוֹךְ הַצּוּר וְהַצּוּר נִבְקַע מִפְּנֵיו (שם) (ר"א"ס): תורה ז
(ח) וַיָּבֹא עֲמֻלָּךְ וְגו'. סִמָּךְ פֶּרֶשָׁה זוֹ שֶׁל מִלְחָמַת עֲמֻלָּךְ לְמִקְרָא זֶה הָאִמּוֹר לְפָנָיו 'הִישׁ ה' בְּקִרְבֵּנוֹ אִם אֵין', כְּדִי לֹאמַר, שֶׁמִּלְחָמַת עֲמֻלָּךְ בָּאָה בְּגִלְל נְסוּתָם אֶת ה' שֶׁשָּׁאֲלוֹ אִם הוּא נִמְצָא בִּינְיָהֶם, וְכֵן אוֹמֵר לָהֶם הַקֹּב"ה: הִרִי תָמִיד אֲנִי בִּינְיָכֶם וּמִזְמָן (מוֹכֵן) לְכָל צָרְכֵיכֶם, וְאַתֶּם שׂוֹאֲלִים וְאוֹמְרִים 'הִישׁ ה' בְּקִרְבֵּנוֹ אִם אֵין'? חֲזִיקָם (אֲנִי מִבְּטִיחְכֶם) שֶׁהַפֶּלֶב בָּא וְנוֹשֵׁף אֶתְכֶם - שִׁיבּוֹא הָאוֹיֵב וְיִלְחֶם בְּכֶם וְאַתֶּם צוֹעְקִים אֵלַי שֶׁאֲבֹא לְהַצִּילְכֶם וְתִדְעוּ הִיכָן אֲנִי. מִשָּׁל לְאָדָם שֶׁהִרְפִּיב (הוֹשִׁיב) בְּנוֹ עַל כְּתָפוֹ וַיִּצָּא

מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים עַל הַמָּטָה, שֶׁאִינוֹ מוֹכֵן (מִיּוֹעַד) אֵלָּא לַפְּרָעָנוֹת, שֶׁהָרִי בּוֹ לָקָה פְּרָעָה וּמִצְרִים שֶׁכֵּן כַּמָּה מִכּוֹת הָיוּ בְּמִצְרִים עַל יְדֵי הַמָּטָה, וְגַם עַל הַיָּם, לָכֵן נֶאֱמַר "אֲשֶׁר הִכִּיתָ בוֹ אֶת הַיָּאֵר", וְכֵן יִרְאוּ עֲתָה שֶׁאוֹתוֹ מָטָה אֵף לְטוֹבָה הוּא מוֹכֵן, כִּי אֵין כֹּחַ בַּמָּטָה עֲצָמוֹ אֵלָּא עַל פִּי רִצּוֹן הַקֹּב"ה (מִכִּלְתָּא) (עפ"י שְׁמוֹר כו, ב): תורה ו

(ו) וְהַכִּיתָ בְּצוּר. 'עַל הַצּוּר' לֹא נֶאֱמַר, אֵלָּא 'בְּצוּר' [אֵף עַל פִּי שֶׁהַצּוּר סָלַע קָשָׁה הוּא, וְהַמָּכָה אוֹתוֹ אִינוֹ מִכְנִיס אֶת מָשְׁהוּ בְּתוֹכוֹ, אֵלָּא מִכְהוּ עַל גִּבּוֹר]. אֵלָּא מִכָּאן שֶׁהַמָּטָה הִיָּה שֶׁל מִין דְּבַר חֲזָק וְשִׁמוֹ 'סִנְפְרִינוֹן' [אֲכֹן יִקְרָה שִׁישׁ בְּכֻחָהּ לְשִׁבּוֹר גַּם

(ט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר בְּחַר־לָנוּ אֲנָשִׁים וְצֵא הֵלָחֶם בַּעֲמָלֶק מֵאַחַר אֹנְכִי נֹצֵב עַל־רֹאשׁ הַגְּבָעָה וּמִטָּה הָאֱלֹהִים בְּיָדִי:

ט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לַיהוָה בְּחַר לָנוּ גְבוּרִים וּפִּיֹק אֶנְחָה קֶרֶבָא בַּעֲמָלֶק מֵאַחַר אֹנְכִי נֹצֵב עַל־רֹאשׁ הַגְּבָעָה וּמִטָּה הָאֱלֹהִים בְּיָדִי:

כ"ט • בְּחַר לָנוּ • לִי וְלָךְ, הַשְׁוֶהוּ לוֹ, מִכָּאֵן אָמְרוּ חֲכָמִים: "יְהִי כְבוֹד תִּלְמִידֶךָ חָכִיב עֲלֶיךָ כְּשֶׁלֶךְ". ו"כבוד חֲבֵרְךָ כְּמוֹרָא רַבָּךְ", מִנֵּינ? שְׁנֵאֲמַר: (במדבר יב) "וַיֹּאמֶר אֶהְרֹן אֶל מֹשֶׁה בִּי אֲדֹנִי" וְהֵלֵא אֶהְרֹן גְּדוֹל מֵאַחֲיו הָיָה וְעוֹשֶׂה אֶת חֲבֵרוֹ כְּרַבּוֹ. "וּמוֹרָא רַבָּךְ כְּמוֹרָא שְׁמִינ", מִנֵּינ? שְׁנֵאֲמַר: (שם יא) "אֲדֹנִי מֹשֶׁה כְּלֵאִם". כָּלֵם מִן הָעוֹלָם, חֲכִיבִין הֵם כְּלֵיָה. הַמוֹרָדִים כֶּךָ כְּאֵלֹו מְרֹדוֹ בְּהַקְדוּשׁ־כְּרוּף־הוּא. וְצֵא הֵלָחֶם • צֵא מִן הָעֵנָן וְהֵלָחֶם בּוֹ (מכילתא) • מֵחֶר • בַּעַת הַמִּלְחָמָה אֹנְכִי נֹצֵב. בְּחַר לָנוּ אֲנָשִׁים • גְּבוּרִים וְיִרְאֵי חֹטָא שְׁתַּחֲוֶה זְכוּתָן מְסִיעֶתָן. דְּבַר אַחֵר: בְּחַר לָנוּ אֲנָשִׁים, שְׂיוֹדְעִין לְבַטֵּל כְּשָׁפִים, לְפִי שְׁבִנֵי עַמְלֶק מְכַשְׁפִּים הָיוּ.

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (לְקוּסִי שִׁיחוֹת כֹּא עַמ' 94)

גְּבוּרִים וְיִרְאֵי חֹטָא (רש"י יז, ט)

מוֹתִחִיל וּמִבְאָר "בְּחַר לָנוּ"; לְאַחֵר מִכָּן "וְצֵא הֵלָחֶם"; לְאַחֵר מִכָּן "מֵחֶר"; וּבִסוּף חוֹזֵר לְפָרֶשׁ "בְּחַר לָנוּ אֲנָשִׁים". וְטַעֲמוֹ וְנִמְקוֹ עִמּוֹ: עַל "וְצֵא הֵלָחֶם" פֶּרֶשׁ "צֵא מִן הָעֵנָן וְהֵלָחֶם בּוֹ", וְעַל "מֵחֶר" מִפְּרֶשׁ "בַּעַת הַמִּלְחָמָה". וְלְאַחֲרֵי שְׁבִמְלָחָמָה זֶה הָיָה צָרָךְ הֵן בְּמִלְחָמַת יְהוֹשֻׁעַ וְהֵן בְּתַפְלַת מֹשֶׁה, מוֹכֵן שְׁהָאֲנָשִׁים שְׁנִבְחֵרוּ לְמִלְחָמָה ("בְּחַר לָנוּ – לִי וְלָךְ") הָיוּ צְרִיכִים לְהִיּוֹת גַּם גְּבוּרִים וְגַם יִרְאֵי חֹטָא.

(י) וַיַּעַשׂ יְהוָה כַּאֲשֶׁר אָמַרְלוּ מֹשֶׁה לְהֵלָחֶם בַּעֲמָלֶק וּמֹשֶׁה אֶהְרֹן וְחוּר עָלוּ רֹאשׁ הַגְּבָעָה:

י וַיַּעַבֵּד יְהוֹשֻׁעַ כְּמֹא דְאָמַר לֵה מֹשֶׁה לְאַנְחָא קֶרֶבָא בַּעֲמָלֶק וּמֹשֶׁה אֶהְרֹן וְחוּר סְלִיקוּ לְרִישׁ רְמָתָא:

כ"י • וּמֹשֶׁה אֶהְרֹן וְחוּר • מִכָּאֵן לְתַעֲנִית שְׁצָרִיכִים שְׁלֹשָׁה לַעֲבֹר לְפָנֵי הַתִּבָּה, שְׁבִתְעִנִית הָיוּ שְׁרוּיִים. חוּר • בְּנֵה שֶׁל מְרִינֵי הָיָה, וְכָלֵב בַּעֲלָה.

רש"י כפשוטו – מהדורות לשם

אַחֵר: 'בְּחַר לָנוּ אֲנָשִׁים' פִּירוּשׁוֹ: לֹא רַק גְּבוּרִים בְּכַח וְיִרְאֵי חֹטָא, אֲלָא אֲנָשִׁים מִיּוֹחֲדִים בְּיוֹתֵר, שְׂיוֹדְעִין גַּם לְבַטֵּל כְּשָׁפִים, לְפִי שְׁבִנֵי עַמְלֶק מְכַשְׁפִּין הָיוּ וּמִשְׁתַּמְשִׁים בְּכִישׁוּפֵם לְנִצָּחַת בְּמִלְחָמוֹת (נ"א): תוֹרָה י
(י) וּמֹשֶׁה אֶהְרֹן וְחוּר. מִכָּאֵן אֲנוּ לְמִדֵּים לְתַעֲנִית צִיבוּר, כְּשִׁאוּמְרִים הִקְהֵל סְלִיחוֹת וְתַחֲנוּנִים, שְׁצָרִיכִים שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים לַעֲבֹר לְפָנֵי הַתִּיבָה [כְּלוּמֶר, יַעֲמִדוּ שְׁנַיִם אֶצֶל הַשְּׁלִיחַ צִיבוּר מִשְׁנֵי צִדָּיו וַיֹּאמְרוּ עִמּוֹ סְלִיחוֹת (עֵין שְׂרֵעַ אֲרֵחַ תַּקְסוּ ס"ז) כִּדִּי לְהַרְבּוֹת בְּזִכְרוֹת, שְׁמָא אֵין זְכוּת שְׁלִיחַ הַצִּיבוּר מִסְפִּיק (י"ז) [וְעַכְשֵׁי אֵין נוֹהֲגִים כֵּן, מִשּׁוֹם שְׁכּוֹלֵם אוֹמְרִים אֶת הַסְּלִיחוֹת יַחַד עִם הַשְּׁלִיחַ צִיבוּר (מִשְׁנ"ב)], שְׁהָרִי בְּמִלְחָמַת עַמְלֶק בְּתַעֲנִית הָיוּ שְׁרוּיִים וּמֹשֶׁה שִׁימַשׁ כְּשִׁלְי־צִיבוּר, וְאַהְרֹן וְחוּר הָיוּ תוֹמְכִים בּוֹ וּמְסִיעִים לְתַפְלָתוֹ (מְכִילֵתָא): חוּר. בְּנֵה שֶׁל מְרִינֵים (אַחֲוֹת מֹשֶׁה)

רָעָה, כְּאֵלֹו מְרֹדוֹ בְּהַקְדוּשׁ־כְּרוּף־הוּא [כָּל הַהִשְׁוּאוֹת הֵלְלוּ, בֵּין כְּבוֹד הַתִּלְמִיד לְחֵבֶר, וְהַחֲבֵר לְרַבּוֹ וְכו', לֹא נֹאמְרוּ אֲלָא לַעֲנֵן הַחִיבוּב בְּלָבָד, אוֹלָם לַעֲנֵן דִּינֵי הַקְדוּמָה כְּכָר נִקְבְּעוּ הַלְכוֹת כִּיבוּדָם בְּדִרְגוּתֵיהֶם הַשּׁוֹנוֹת, לְכָל אַחֵר עַל פִּי חֲשִׁיבוֹתוֹ, וְאֵין שְׁקוּלִים זֶה כְּנֶגֶד זֶה] (תוֹרִיט אֲבוֹת פ"ד מ"ד): וְצֵא הֵלָחֶם: לְפִי שִׁישְׁרָאֵל הָיוּ שְׁרוּיִים תַּחַת עֵנָן הַכְּבוֹד, לְכָף אָמַר לוֹ בְּלִשׁוֹן יִצְיָאָה, וְכָלוּמֶר: צֵא מִן הָעֵנָן אֶל הַמִּדְבָּר וְהֵלָחֶם בּוֹ (רֹאשׁ):
מֵחֶר אֹנְכִי נֹצֵב. לֹא נֹאמַר בְּלִשׁוֹן עֲתִיד מֵחֶר אֲתִיבָא, אֲלָא בְּלִשׁוֹן הַזֶּה 'אֹנְכִי נֹצֵב', שְׁכָף פִּירוּשׁוֹ: מֵחֶר בַּעַת שְׁתַּחֲוִיל הַמִּלְחָמָה, כְּכָר אֶהְיָה אֹנְכִי נֹצֵב שֵׁם וּמִתְפַּלֵּל, כִּדִּי לְהַקְדִּים תַּפְלָה לַצֶּרֶחַ (מִשְׁכִּיל):
בְּחַר לָנוּ אֲנָשִׁים. אֲנָשִׁים נִבְחָרִים כִּדִּי לְנִצָּחַת בְּהֵם אֶת עַמְלֶק, אֲלֹו אֲנָשִׁים גְּבוּרִים וְיִרְאֵי־חֹטָא, כִּדִּי שְׁתַּחֲוֶה זְכוּתָן מְסִיעֶתָן לְנִצָּחַת בְּמִלְחָמָה. דְּבַר

(ט) בְּחַר לָנוּ. לֹא דִיבַר מֹשֶׁה לַיהוָה שֶׁ כִּדְרָךְ הִרְבַּ תִּלְמִידוֹ 'בְּחַר לִי אֲנָשִׁים', אֲלָא 'בְּחַר לָנוּ', שְׁמִשְׁמַעוֹ לִי וְלָךְ, וּבְלִשׁוֹן זֶה הַשְׁוֶהוּ לוֹ בְּדִרְךָ עֲנוּהָ עַל יָדִי שְׁכָלֵל אוֹתוֹ עִמּוֹ, מִכָּאֵן אֲמַרוּ חֲכָמִים: יְהִי כְבוֹד תִּלְמִידֶךָ חָכִיב עֲלֶיךָ כְּשֶׁלֶךְ, אִף שְׁתַּחֲוֶה חָשׁוּב מִמֶּנּוּ, ו'כְבוֹד חֲבֵרְךָ יְהִי חָכִיב בְּעֵינֶיךָ כְּמוֹרָא רַבָּךְ' – מִנֵּינ? שְׁנֵאֲמַר (במדבר יב) (א) "וַיֹּאמֶר אֶהְרֹן אֶל מֹשֶׁה בִּי אֲדֹנִי", וְהֵלֵא אֶהְרֹן גְּדוֹל (בְּשָׁנִים) מֵאַחֲיו הָיָה, וְשְׁקוּלִים הָיוּ (רֹאשׁ רִשְׁי לַעֲלִי ה' כו), וְאִף עַל פִּי כֵן עוֹשֶׂה אֶת חֲבֵרוֹ מֹשֶׁה כְּרַבּוֹ, וְאוֹמַר לוֹ לִשׁוֹן 'אֲדֹנִי, וּמוֹרָא רַבָּךְ יְהִי חָכִיב בְּעֵינֶיךָ כְּמוֹרָא שְׁמִינ' – מִנֵּינ? שְׁנֵאֲמַר (שם יא, כו) [וְעַן יְהוֹשֻׁעַ... אֲדֹנִי מֹשֶׁה כְּלֵאִם] [דְּבַרִּי יְהוֹשֻׁעַ כֵּן נוֹן, עַל אוֹדוֹת אֶלְדִּד וּמִיַּד אֲשֶׁר הִתְנַבְּאוּ שְׁמֹשֶׁה יְמוֹת, וְיְהוֹשֻׁעַ יִכְנִים אֶת יִשְׂרָאֵל לְאַרְצָן], וּפִירוּשׁ 'כְּלֵאִם' – כָּלֵם מִן הָעוֹלָם, חֲכִיבִין הֵם כְּלִיָּה הַמוֹרָדִים בְּהַ מִתְנַבְּאִים עֲלֶיךָ

(יא) **וְהָיָה כַּאֲשֶׁר יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ וְגִבֹּר יִשְׂרָאֵל וְכַאֲשֶׁר יִנִּיחַ יָדוֹ וְגִבֹּר עַמְלִק:**
 יא וְהָיָה כַּד יָרִים מֹשֶׁה יָדָיו וְיִמְתַּגְּבִרִין דְּבִית יִשְׂרָאֵל וְכַד מִנַּח יָדָיו וְיִמְתַּגְּבִרִין דְּבִית עַמְלִק:

כ"ט • **כַּאֲשֶׁר יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ** • "וכי יָדוֹ שֶׁל מֹשֶׁה נִוְצָחוֹת הָיוּ הַמִּלְחָמָה וְכוּ'" ? כְּדֹאִיתָא בְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה'.

(יב) **וַיְדִי מֹשֶׁה כְּבָדִים וַיִּקְחוּ אֹכֵן וַיִּשְׁמֹו תַּחְתָּיו וַיִּשָּׁב עָלָיו וְאַהֲרֹן וְחֹור תַּמְכוּ בְּיָדוֹ מִזֶּה אַחַד וּמִזֶּה אַחַד וַיְהִי יָדָיו אֲמוֹנָה עַד־בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ:**
 יב וַיְדִי מֹשֶׁה יִקְרָא וְנִסִּיכוּ אֲכָנָא וְשׁוּיָאוּ תַּחְתּוֹתָיו וַיִּתֵּב עָלָה וְאַהֲרֹן וְחֹור סַעֲדָן בִּידוֹתָיו מִכָּא חַד וּמִכָּא חַד וְהָיָה יָדָיו פְּרִיסָן בְּצִלוֹ עַד דְּעַל שֶׁמֶשׁ:

כ"ט • **וַיְדִי מֹשֶׁה כְּבָדִים** • בְּשִׁבִּיל שְׁתַּעֲצֵל בְּמִצְוָה וּמִנָּה אַחַר תַּחְתָּיו, נְתִיקְרוּ יָדָיו. **וַיִּקְחוּ** • אַהֲרֹן וְחֹור. **אֹכֵן** וַיִּשְׁמֹו תַּחְתָּיו • וְלֹא יִשָּׁב לוֹ עַל כֹּר וְכֶסֶת. אָמַר: "יִשְׂרָאֵל שְׁרוּיִין בְּצַעַר, אִף אֲנִי אֶהְיָ עִמָּהֶם בְּצַעַר". **וַיְהִי יָדָיו אֲמוֹנָה** • וַיְהִי מֹשֶׁה יָדָיו בְּאֲמוֹנָה, פְּרוּשׁוֹת הַשָּׁמַיִם בְּתַפְלָה נֶאֱמָנָה וְנִכְוֶנָה. **עַד־בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ** • שֶׁהָיוּ עַמְלִקִּים מְחַשְׁבִּין אֶת הַשְּׁעוֹת בְּאִיצְטְרוֹלוּגְיָא"ה בְּאִיזוֹ שְׁעָה הֵם נִוְצָחִים, וְהַעֲמִיד לָהֶם מֹשֶׁה חֲמָה וְעָרַב אֶת הַשְּׁעוֹת.

(יג) **וַיַּחֲלֹשׁ יְהוֹשֻׁעַ אֶת־עַמְלִק וְאֶת־עַמּוֹ לְפִי־חֶרֶב:**
 יג וַיַּחֲלֹשׁ יְהוֹשֻׁעַ יְת עַמְלִק וְיֵת עַמָּה לְפַתְגָּם דְּחֶרֶב:

כ"ט • **וַיַּחֲלֹשׁ יְהוֹשֻׁעַ** • חֲתָף רַאשֵׁי גִבּוֹרָיו וְלֹא הִשָּׁאִיר אֵלָּא חֲלָשִׁים שֶׁבָּהֶם וְלֹא הִרְגָם כָּלָם. מִכָּאן אָנוּ לְמַדִּים שֶׁעָשׂוּ עַל פִּי הַדְּבוּר שֶׁל שְׁכִינָה.

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

בְּאִיצְטְרוֹלוּגְיָא"ה שֶׁלָּהֶם (חֲכֵמַת הַכּוֹכָבִים וְהַמְּנֻלּוֹת). כְּדִי לִידַע **בְּאִיזוֹ שְׁעָה** מִשְׁעוֹת הַיּוֹם מִן־לֵס גִּבּוֹר וְאִזּוֹ הֵם **נִוְצָחִים**, וְהַעֲמִיד לָהֶם **מֹשֶׁה חֲמָה** - עֲצַר אֶת מִהְלָף הַשֶּׁמֶשׁ וְעָרַבֵּב לָהֶם **אֶת הַשְּׁעוֹת** [וְהָיוּ שְׁנֶאֱמַר 'וַיְהִי יָדָיו אֲמוֹנָה עַד בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ'; כֹּל זֶמֶן שֶׁהָיוּ יָדָיו אֲמוֹנָה, לֹא בָּאָה הַשֶּׁמֶשׁ (מַהֲרִיק)]

(תַּנְחוּמָא): תוֹרָה יג

(יג) **וַיַּחֲלֹשׁ יְהוֹשֻׁעַ**... לְפִי חֶרֶב. הַחֶרֶב הוֹרֶגֶת אֶת הָאֹיֵב, וְלֹא מַחְלִישָׁה אוֹתוֹ. אִם כֵּן מָהוּ 'וַיַּחֲלֹשׁ'... לְפִי חֶרֶב? אֵלָּא **חֲתָף** בְּחֶרֶבוֹ אֶת **רַאשֵׁי גִבּוֹרָיו וְלֹא הִשָּׁאִיר** בְּחַיִּים אֵלָּא **חֲלָשִׁים שֶׁבָּהֶם, וְלֹא הִרְגָם כָּלָם**, וְלָמָּה עָשָׂה כֵּן, וְהֵלֵא אִם הָיָה בְּכוּחוֹ לְהַרְגֵּם אֶת הַגִּבּוֹרִים, כֹּל שֶׁכֵּן שֶׁהָיָה יָכוֹל לְהַרְגֵּם אֶת הַחֲלָשִׁים? **מִכָּאן אָנוּ לְמַדִּים שֶׁעָשׂוּ עַל־פִּי הַדְּבוּר שֶׁל שְׁכִינָה**, וְלֹא נִצְטוּ אֵלָּא לְהַחֲלִישׁ אֶת עַמְלִק, וְלֹא לְהַאֲבִידוֹ לְגִמְרִי (שֵׁם) (מַנְחִי, גִּרָא):

תוֹרָה יד

וּפִירֵשׁ רִשׁוֹ: אֲבָנִים בְּבִדּוֹת: **וַיִּקְחוּ** אֲכָן. **אַהֲרֹן וְחֹור** שֶׁתַּמְכוּ בְּיָדָיו, הֵם שֶׁלְקָחוּ אֶת הָאֲכָן [שֶׁהָיָה רַק הֵם עָלּוּ עִמּוֹ אֶל הַגִּבְעָה (כְּדַלְעִיל פֶּסוּק י)] (כ"ב): **אֲכָן וַיִּשְׁמֹו תַּחְתָּיו**. לָמָּה יִשָּׁב עַל אֲכָן, וְלֹא יִשָּׁב לוֹ עַל כֹּר וְכֶסֶת הַנּוֹחִים לִישִׁיבָה? לְפִי שֶׁאָמַר: **יִשְׂרָאֵל שְׁרוּיִין בְּצַעַר, אִף אֲנִי אֶהְיָ עִמָּהֶם בְּצַעַר** וְאֶסְבּוֹל גַּם אֶת הַקּוֹשִׁי הַזֶּה (תַּעֲנִית יא):

וַיְהִי יָדָיו אֲמוֹנָה. 'אֲמוֹנָה' הוּא לְשׁוֹן תַּפִּילָה, אֵלָּא שֶׁאֵין הַכּוֹנֶנֶת 'יָדָיו הָיוּ בְּמַתְפָּלּוֹת', שֶׁאִם כֵּן הָיָה נֶאֱמַר בְּלִשׁוֹן רַבִּים: 'וַתִּהְיֶינָה יָדָיו אֲמוֹנוֹת'. אֵלָּא עַל מֹשֶׁה הוּא מוֹסֵב: **וַיְהִי מֹשֶׁה (מְרִים) יָדָיו בְּאֲמוֹנָה**, שֶׁהָיוּ יָדָיו **פְּרוּשׁוֹת הַשָּׁמַיִם בְּתַפְלָה נֶאֱמָנָה וְנִכְוֶנָה**, וְכֵאֵילוּ נֶאֱמַר: וַיְהִי מֹשֶׁה מַתְפַּלֵּל בְּנֶאֱמָנוֹת בְּשִׁידָיו פְּרוּשׁוֹת (הַחֲבוּר, הִדָּח):

עַד בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ. שֶׁהָיוּ עַמְלִקִּים מְחַשְׁבִּין אֶת הַשְּׁעוֹת

הָיָה, וְכָלֵב בַּעֲלָה (סוֹטָה יא) [שְׁנֶאֱמַר (דְּבָרֵי הַיָּמִים ב, ט) 'וַיִּקָּח לוֹ כָּלֵב אֶת אֶפְרַת וַתֵּלֶד לוֹ אֶת חוּר', וְאָמְרוּ חֲכָמִים (שֵׁם) 'אֶפְרַת זֶה מְרִים'] (רִשִּׁי לַהֲלֹךְ כֹּר, יד): תוֹרָה יא

(יא) **כַּאֲשֶׁר יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ וְגִבֹּר יִשְׂרָאֵל** וְגו'. בַּיָּצֵד הָיָה תְלוּי נִצְחוֹן הַמִּלְחָמָה בְּהֶרְמַת יָדָיו שֶׁל מֹשֶׁה; וְכִי **יָדָיו שֶׁל מֹשֶׁה נִוְצָחוֹת הָיוּ הַמִּלְחָמָה?** אֵלָּא כִּף שְׁנִינוּ: כֹּל זֶמֶן שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְסַתְפָּלִין כְּלָפֵי מַעְלָה [כַּאֲשֶׁר רֹאִים שֶׁמֹּשֶׁה מְרִים יָדָיו וּמַתְפַּלֵּל] וּמִשְׁעַבְדִּים לָבָם לְאֻבִּיהֶם שְׁבִשְׁמִים, הָיוּ מְתַגְבְּרִים, וְאִם לֹא [כְּשֶׁהָיָה אֶת יָדָיו וְלֹא רֹאוּהוּ מַתְפַּלֵּל] הָיוּ נִוְצָלִים וְכוּ', **כְּדֹאִיתָא בְּמַסְכַּת רֵאשִׁי הַשָּׁנָה**

(דף כט); תוֹרָה יב

(יב) **וַיְדִי מֹשֶׁה כְּבָדִים. בְּשִׁבִּיל שְׁתַּעֲצֵל בְּמִצְוָה** זֶה שֶׁל מִלְחָמָה עַמְלִק וּמִנָּה אַחַר (אֶת יְהוֹשֻׁעַ) **תַּחְתָּיו**, לְכֹף נִתְיָקְרוּ (כְּבָדוֹ) **יָדָיו** [רָאָה לְשׁוֹן הַכְּתוּב (מַלְכִּי־א ה לא) 'אֲבָנִים יִקְרוּת'

יז ואמר יי למשה כתב דא דוכרנא כספרא
ושני קדם יהושע ארי ממהא אמחי ית
דוכרנא דעמלק מתחות שמאי:

(יד) ויאמר יהוה אל־משה כתב זאת זכרון בפספס
ושנים באזני יהושע כי־מחה אמהה את־זכר
עמלק מתחת השמים:

הש"י • כתב זאת זכרון • שבא עמלק להזדוג לישראל קדם לכל האמות (מכילתא). ושים באזני יהושע •
המכניס את ישראל לארץ, שיצוה את ישראל לשלם לו את גמולו, כאן נרמז לו למשה שיהושע מכניס
את ישראל לארץ. כי מחה אמהה • לכך אני מזהירך בן, כי חפץ אני למחותו.

(טו) ויבן משה מזבח ויקרא שמו יהוה נסי:
טו ובנא משה מדבחה ופלח עלוהי קדם יי
דעבד לה נסין:

הש"י • ויקרא שמו • של מזבח. ה' נסי • הקדוש־ברוך־הוא עשה לנו כאן נס גדול. לא שהמזבח קרוי
ה', אלא המזכיר שמו של מזבח, זוכר את הנס שעשה המקום. ה' הוא נס שלנו.

(טז) ויאמר בייד על־כס יה מלחמה ליהוה בעמלק
מדבר דר:

טז ואמר בשבועה אמירא דא מן קדם
דחילא דשכנתה על כרסי יקרה דעתיד
דאתגח קרבא קדם יי בדבית עמלק
לשפיותהון מדרי עלמא: פ פ פ

הש"י • ויאמר • משה. כייד על־כס יה • ידו של הקדוש־

ברוך־הוא הורמה לישיבע בכסאו, להיות לו מלחמה ואיבה בעמלק עולמית. ומהו כס ולא נאמר כסא,
ואף השם נחלק לחציו? נשבע הקדוש־ברוך־הוא שאין שמו שלם ואין כסאו שלם עד שימחה שמו של
עמלק כלו, וכשימחה שמו, יהיה השם שלם והכסא שלם, שנאמר: (תהלים ט) "האויב תמו חרבות לנצח" –

(* מנהיגו שאומרים פעמיים מילת זכר. הראשון זכר (בסגול) ובשני זכר (בצירה).

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

יד' (דברים לב, ט) – בשבועה (רש"י), ואף
כאן: 'כי יד על כס יה' – ידו של
הקדוש־ברוך־הוא הורמה לישיבע
בכסאו (בכבוד מלכותו), להיות לו
מלחמה ואיבה (שנאה) בעמלק
עולמית, ונקט הכתוב לשון קצרה,
שהזכיר רק 'יד', ולא את הרמתה
לשבועה. ומה שנאמר כאן 'כס' חסר
אל"ף, ולא נאמר 'כסא', ואף השם
של הקב"ה (הוי"ה) (נחלק לחציו) (יה)
ולא נכתב כולו? לפי שנשבע הקדוש־
ברוך־הוא שאין שמו שלם ואין
כסאו שלם (אין כבוד מלכותו
בשלמות בעולם) עד שימחה שמו
של עמלק בן עשו, וכשימחה שמו
אז יהיה השם שלם והכסא שלם,
שנאמר (תהלים ט, י) "האויב תמו חרבות
לנצח" [הערים החרבות של אותו
האויב אשר כלו ונגמרו, תשאנה
חרבות לנצח], ומי הוא האויב
שהכתוב מדבר בו? זהו עשו שכתוב

כי מחה אמהה. זו היא נתינת טעם
לציווי האמור: לכך אני מזהירך בן
שתשלם לו את גמולו, כי חפץ אני
למחותו, אף לא אני בעצמי אמהה
אותו, אלא על ידכם תתקיים מחייתו
(ב"ב: תורה טו)

(טו) ויקרא שמו. של המזבח:
ה' נסי. כלומר, הקדוש־ברוך־הוא
עשה לנו כאן נס גדול, אבל לא
שהמזבח קרוי ה', אלא 'ה' נסי' הוא
שבח להקב"ה על הנס, וקרא שמו של
המזבח בשבח הזה, שעל־ידי זה כל
המזכיר שמו של אותו מזבח זוכר
את הנס שעשה המקום לישראל,
ופירוש 'ה' נסי' ה' הוא נס שלנו (וראה
רש"י בראשית לב, ט) (גרא): תורה טו

(טז) ויאמר. משה:
כי יד על כס יה. הרמת היד הוא
לשון שבועה [כמו 'אשר נשאתי את
יד' (לעיל ג, ח) – הרימותיה להשבע
בכסאי (רש"י); וכן 'כי אשא אל שמים

(יד) כתב זאת זכרון. 'זכרון' פירושו
זכירת דבר שהיה בעבר, ולפיכך אין
לפרשו כמוסב על 'כי מחה אמהה'
[כלומר: כתוב את הענין הזה שמחה
אמהה את זכר עמלק] שהוא דבר
העתידי, אלא: כתוב את מעשה
המלחמה, ותהיה זאת לזכרון שבא
עמלק להזדוג לישראל (להטפל
אליהם ולהלחם בהם) קודם לכל
האומות [שכל האומות היו יראים
להלחם בכס, ובא זה והתחיל והראה
מקום (אפשרות) לאחרים (רש"י דברים כה,
יח) (לש"י):

ושים באזני יהושע. המכניס את
ישראל לארץ, שיצוה את ישראל
שבאשר ינחלו את הארץ יתישבו בה,
קנימו את המצוה לשלם לו את
גמולו הרע שגמל לנו, ולאבד את
זכרו. ובאן נרמז לו למשה שיהושע
הוא שמכניס את ישראל לארץ, ולא
הוא (מכילתא) (סנהדרין ב):

שיעור יומי לשבת קודש י' שבט ושנים מקרא ואחד תרגום - יז - פרשת בשלח
זהו עמלק שכתוב בו: "ועברתו שמרה נצח". (תהלים שם) "וערים נחשת אבד זכרם המה", מהו אומר
אחריו? "וה' לעולם ישב", הרי השם שלם, "כונן למשפט כסאו", הרי הכסא שלם:
קי"ו פסוקים, י"ד אמוג"ה סימן. סנא"ה סימן. חסלת פרשת בשלח

הפמרה לפרשת בשלח לקריאה בציבור ולשמו"ת נדפסה בעמ' רא

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

בו לשון נצח: "ועברתו שמרה נצח" (תהלים שם) אבד זכרם המה' [עריך
(עמוס א, יא) (הפסע שהוא פועל על
ישראל שמונה אצלו לעולם), ועליו
מוסיף הכתוב ואומר: "וערים נחשת"
בן עשו, הרי אז יהיה השם שלם; וכן:
'כונן למשפט כסאו' - הרי כסאו
שלם (גרא, מפרשים):
חסלת פרשת בשלח

אגרות קודש

ב"ה, כ"ז שבט, תשי"ב
ברוקליו.

הרה"ח אי"א נוי"נ וכי' מו"ה שאול ישכר שי

שלום וברכה!

במענה למכתבו מכ"ד טבת, יום ההילולא של רבנו הזקן בעל התניא - פוסק בנסתר דתורה
- והשו"ע - פוסק בנגלה דתורה -

... במ"ש אודות קריאת ויחל ביום ת"צ וכיו"ב.

- הנה בע"פ לא שמעתי הוראות, ומה שמצאתי בשו"ת ורשימות כ"ק רבותינו נשיאנו,
ובאחרונים, הבאתי המסקנא והמנהג בזה בלקוט מנהגים הנדפס בסוף רשימת מגילת איכה, יעו"ש
ובהערה ציוני המקורות, ויש להוסיף מה שבא לידי לאחר ההדפסה: שו"ת צפנת פענח חלק ב' סי'
ל"א, שו"ת מנחת יצחק להרב ווייס שי' במנשסתר, סי' ס"ה. ובכ"א אנו אין לנו אלא פס"ד כ"ק
אדמו"ר הצ"צ, שהרי בכל מקום נמצאים אנו באתרא דרב.

ת"ח על הספר משמרת שלום שהו"ל, ויהי רצון שיעוד רבות בשנים יפרסם מנהגי תלמידי
הבעש"ט ותלמידי תלמידי בתוככי הפצת המעינות בכלל, וככתוב באגה"ק של הבעש"ט עד שיגיעו גם
חוצה, אשר עיי' מקרבים ביאת מלכא משיחא כמבואר באגה"ק הנ"ל.

ואחרון חביב, אשר נעם לי לקבל פ"ש ממנו עיי' בנו הרב אברהם יהושע שי' ועיי' קבלתי גם
פ"ש מאחב"י שי' הנמצאים שם וד"ל, ויהי רצון, אשר הוא וזוגתו תחי' יבשרו טוב בטוב האמתית
בהנוגע לכל עניניהם, ובזה כמובן וגם פשוט מקבלת נחת יהודי מסורתי מיו"ח שי'.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

שיעורי תהלים לשבוע פרשת בשלח

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

בי"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ד' שבט מפרק כג עד סוף פרק כח	יום רביעי - ז' שבט מפרק לט עד סוף פרק מג
יום שני - ה' שבט מפרק כט עד סוף פרק לד	יום חמישי - ח' שבט מפרק מד עד סוף פרק מח
יום שלישי - ו' שבט מפרק לה עד סוף פרק לח	יום שישי - ט' שבט מפרק מט עד סוף פרק נד
שבת קודש - י' שבט פרק כ, מפרק נה עד סוף פרק נט	

יום ראשון ד' שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 44, פרק יז ובוה' יובן... עד עמ' כג, מצותיו ותורתו.

העולם הזה, ואהבת ה', אינן יכולות, בשום אופן, להיות ביחד. כמאמר ה"חובת הלבבות"² שכשם שאש ומים אינם יכולים "לדור" ביחד, כך לא יכולות תאוות העולם הזה ואהבת ה' להיות ביחד בלב האדם. אנו רואים, אם כן, שלא "קרוב" ולא קל כל כך לקבוע בלב האדם

אהבת ה' ויראת ה'. וכן

שכתוב בנמרא: "אטו

יראה מלתא זומרת

היא?" - וכי היראה

(מהקב"ה) היא דבר קטן?

על מה שאמר משה רבנו:

"מה ה' אלקיך שואל

מעמך כי אם ליראה",

שואלת הגמרא: "אטו

יראה מלתא זוטרתא היא?" -

"דמזה מוכח - דאדרבה, בכל

הדורות ואפילו בדורו של משה -

אינו קרוב מאד" (לשון כ"ק

רבינו), ואם כך הדבר ביחס ליראה וכל שכן אהבה - שכן,

קשה יותר להגיע לאהבה מאשר ליראה, שלאחריה בודאי לא

כל כך קל להגיע. הרי, שנוסף לחוש שלנו, יש לנו ראייה גם

מהגמרא, שאין הדבר קל כל כך להגיע ליראת ה' ובמיוחד

לאהבת ה'. כיצד, איפוא, אומר הפסוק ש"קרוב מאד" הדבר?

וגם אמרו רז"ל: "צדיקים - דוקא - לבם ברשותם" -

לעורר בלבם תמיד אהבת ה' ויראת ה'. ואילו מי שאינו "צדיק"

- אין לבו ברשותו, "דמזה מוכח דלא לבד שאינו קרוב כו", אלא

אדרבה אינו שייך רק לצדיקים, שמועטין הן וכו'" (לשון הרבי),

כיצד, איפוא, אומר הפסוק, שלכל יהודי, "קרוב מאד", לקיים

תורה ומצוות "בלבבך", עם הלב, כלומר: שלבו ברשותו, תחת

פיקוחו, להפוך את תאוות העולם הזה לאהבת ה' ויראת ה'?

לא ניתנה רק לצדיקים? אלא "לעשותו", - המלה "לעשותו"

יש בה משום הסבר על "קרוב מאד בלבבך" - איזה "בלבבך"

קרוב מאד? הרי זה אותו "בלבבך" הנוגע ל"לעשותו" בלבד,

לקיים מצוות. שכן, בעצם, קשה הסדר בפסוק: "בפיך ובלבבך

לעשותו" רומזים, כאמור לעיל, על מחשבה, דיבור ומעשה - אך

אין הם מסודרים בפסוק, לא לפי הסדר שמלמעלה למטה, ולא

לפי הסדר שמלמטה למעלה. אם מתחילים במדרגה העליונה

יותר, היה צריך להיות הסדר: "בלבבך" (מחשבה), לאחר מכן

"בפיך" (דיבור), ולאחר מכן "לעשותו" (מעשה), כי מחשבה היא

למעלה מדיבור, ודיבור למעלה ממעשה. ואם מתחילים

במדרגה התחתונה, היה צריך להיות הסדר: "לעשותו", לאחר

מכן "בפיך", ולאחר מכן "בלבבך". מדוע, איפוא, מתחיל הפסוק

"בפיך" - דיבור, וממשיך "בלבבך" - מחשבה, ולאחר מכן

"לעשותו" - מעשה? אלא, המלה "לעשותו" נכתבה מיד אחרי

"בלבבך" מפני שהיא באה להסביר ולפרש, ש"בלבבך" האמור

1 פרק יז. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן כיצד צריך להיות סדר עבודתו

2 של "בינוני": על-ידי התבוננות בגדולת הקב"ה, יעורר בהתגלות בלבו

3 אהבת ה' ויראת ה', וזאת כדי לשלוט ביצר הרע. היראה תימנע אותו

4 מלעשות עבירה, והאהבה תניע אותו לקיים מצוות וללמוד תורה; ואם

5 אין בכוחו לעורר, על-ידי

6 ההתבוננות, אהבה ויראה

7 כאלו, שתהיינה בהתגלות

8 בלבו, אלא רק מוסתרות

9 במוחו ובלבו - גם אז בכוח,

10 להחזיק אותו במדרגת

11 ה"בינוני", ולהיות זהיר בכל

12 התורה והמצוות; כן, עולות

13 גם אז התורה והמצוות שלו

14 למעלה, כאילו למד תורה

15 וקיים מצוות באהבה ויראה שבהתגלות הלב.

16 וכן - במה שלמדנו, שגם מי שאין בכוחו לעורר, על-ידי

17 התבוננות, אהבה ויראה רגשיות בלבו, אלא רק אהבה ויראה

18 המתבטאות בתעלומות מוחו ולבו בלבד - בכל זאת יש בכוחן

19 להביאו לזהירות ולשלמות בכל תרגום המצוות, להכניס בהן

20 "חיות" ולהעלותן למעלה, יובן מה שכתוב: "כי קרוב אליך

21 ה' דברך מאד, בפיך ובלבבך לעשותו". - הפסוק אומר, שקל

22 ליהודי לקיים תורה ומצוות בשלשת לבושי: מחשבה, דיבור

23 ומעשה - "בפיך" - בדיבור, "בלבבך" - במחשבה, "לעשותו" -

24 במעשה. ברם, במובן פנימי ועמוק יותר, אין משמעותה של

25 המילה "לבבך" למחשבה בלבד, אלא גם על עניני האמיתי של

26 הלב, והוא: אהבה ויראה. שכן, מקומם של רגשות האהבה

27 והיראה וכדומה, הוא בלב. בהתאם לכך, הרי משמעותו של

28 הפסוק היא: קרוב (קל) הדבר לכל יהודי לקיים תורה ומצוות

29 מתוך רגש פנימי של מורא מהקב"ה, ומתוך רגש של אהבה

30 להקב"ה. על כך שואל רבנו הזקן: "ללא אורה, הוא - בלבבך"

31 - רגשות הלב באהבה ויראה, נגד החוש שלנו - לפיו לא כל

32 כך קל להגיע לאהבה וליראה מהקב"ה, [והתורה היא

33 נצחית], - כל ענין בתורה עומד בתוקפו לנצח ולכל זמן.

34 כלומר: אי אפשר לבוא ולומר שמשה רבנו אמר זאת לבני

35 ישראל שבדור המדבר, שבדורות דור דעה היה הדבר קל להם

36 להגיע למדרגות אהבה ויראה, ואילו לגבינו אין הדבר קל

37 וקרוב כל כך. אין הדבר כך. שכן, התורה היא נצחית ונאמרה

38 לכל דור, לאו דוקא לדור המדבר, אך, כאמור, במוחש אנו

39 רואים: שאין "קרוב מאד ה'ך" להפך לבו מתאוות עולם

40 הזה לאהבת ה' באמת, - שכן, מטבעו נוטה הלב לתאוות,

41 וכדי לעורר אהבה להקב"ה, על האדם לשנות את הנטייה

42 המציאותית שבלב, מקיצוניות אחת לקיצוניות קוטבית -

43 מתאוות העולם הזה לאהבה להקב"ה. שתי אלה - תאוות

14 גם היא מביאה אותו לקיום המצוות. וְדָבָר זֶה – לעורר בתוכו
15 אהבה כזו שבתעלומות לבו בלבד, "קָרוֹב מְאֹד" וְנִקְלָ לְכָל
16 אָדָם אֲשֶׁר יֵשׁ לוֹ מוֹחַ פֶּקֶדְקֹדוֹ, כִּי מוֹחוֹ בְּרִשְׁתּוֹ, – גם אם אין
17 לבו ברשותו, וְיִכּוֹל
18 לְהִתְבּוֹנֵן בּוֹ – במוחו,
19 כָּכָל אֲשֶׁר יִחְפֹּץ,
20 וּבְשִׁיתְבּוֹנֵן בּוֹ בְּגִדְלָת
21 אֵינְסוֹף בְּרוּךְ־הוּא –
22 מְמִילָא יוֹלִיד, בְּמֹחוֹ עַל
23 כָּל פְּנִימִים, – אם לא בלבד,
24 הָאֱהָבָה לַה' לְדַבְקָה בּוֹ
25 – בְּדַבְקָה, בְּקִיּוֹם – על-
26 ידי קיום, מְצוּתָיו וְתוֹרָתוֹ.

1 כאן, הכוונה לאופן כזה שקשור ל"לעשותו", לקיום המצוות.
2 רוֹצֵה לומר, הָאֱהָבָה הַמְבִיָּאָה לְיָדֵי עֲשִׂית הַמְצֻוֹת בְּלִבָּד, –
3 הכוונה לאהבה "שבתעלומות לבו ומוחו", שעליה דיבר בפרק
4 הקודם, במדריגות אהבת
5 ה', אין זו נקראת אהבה.
6 רק שביחס לקיום המצוות
7 היא נקראת "אהבה", מפני
8 שבכוחה להביא לקיום
9 המצוות, שְׁהִיא "רְעוּתָא"
10 דְלִבָּא – רצון הלב,
11 שְׁתַּעֲלומות לֵב, גַּם כִּי
12 אֵינָה בְּהִתְבּוֹנֵנוֹת לְבוֹ
13 בְּרִשְׁפֵּי אִשׁ. – ובכל זאת

ליקוטי אמרים

המביאה לידי עשיית המצוות בלבד שהיא רעותא
דלכא שבתעלומות לב גם כי אינה בהתגלות לבו
כרשפי אש ודבר זה קרוב מאד ונקל לכל אדם אשר
יש לו מוח בקדקדו כי מוחו ברשותו ויכול להתבונן בו
ככל אשר יחפוץ וכשיתבונן בו בגדולת א"ס ב"ה
ממילא יוליד במוחו על כל פנים האהבה לה' לדבקה
בו בקיום מצותיו ותורתו

יום שני ה' שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' כג, וזה כל האדם.. עד עמ' כג, ובפ' הרמ"ז שם].

57 ולקיים מצוות. לפי זה גם כאשר לבו אינו ברשותו, כפי שזה
58 ב"צדיק", הרי כיון שמוחו ברשותו – ביכולתו להשפיע על הלב
59 ועל שאר האברים, אִם לֹא מִי שְׁהוּא רָשָׁע בְּאִמָּתוֹ, – לא
60 "בינוני" הנקרא "רשע" (כמוזכר בפרק י"ג), אלא רשע באמת,
61 אצלו אין המוח "שליט על
62 הלב", כי אם אדרבה,
63 כְּמֵאמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל⁸
64 שְׁ"הֲרָשָׁעִים הֵם בְּרִשְׁתּוֹ
65 לְבָם", – אין באפשרותם
66 לשלוט על עצמם,
67 כשמתעוררת תאוה
68 בלבם, וְאֵין לָבָם
69 בְּרִשְׁתָּם כָּלֵל, – אין
70 למוח שום פיקוח והשפעה
71 על לבם. באמור לעיל, יוסבר דבר נוסף: לכאורה קשה, מצד
72 אחד נאמר ש"צדיקים לבם ברשותם", כלומר שרק ה"צדיק" לבו
73 ברשותו, ואילו ה"בינוני", שהוא למטה במדריגה מ"צדיק" – אין
74 לבו ברשותו; ומצד שני נאמר, שדוקא רשעים הם "ברשות
75 לבם". ולפי זה מי שאינו בכלל של "רשע" – "בינוני" – לבו הוא
76 אכן ברשותו? אלא כפי שהסברנו, יובן הדבר: שלשה אופנים
77 בדבר: ה"צדיקים" – "לבם ברשותם", ובכל עת שהם רוצים
78 להתעורר באהבת ה', הם מתעוררים. מבלי שיצטרכו להזדקק
79 לכך שהמוח ישפיע על הלב; ה"רשעים" – לא זו בלבד שאין
80 לבם ברשותם, אלא אדרבה: הם ברשות לבם; וה"בינונים" –
81 אמנם אין לבם ברשותם, באותה מדה כפי שזה ב"צדיק". אך
82 המוח משפיע בהם על הלב. הרי שבמדה מסוימת, ב"בינונים",
83 הלב הוא ברשותם, וזאת בכל הקשור להשפעה המעשית
84 במחשבה, דיבור ומעשה. לכן, ב"רשעים" הוא אומר: "אין לבם
85 ברשותם כלל" – גם באמצעות המוח, אין הם יכולים להשפיע
86 על הלב. למדנו שהמוח שליט על הלב בטבע מתולדתו של

27 וְזֶה – העיקר והתכלית של כָּל הָאָדָם, – לקיים מצוות וללמוד
28 תורה, כִּי "הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם" כְּתִיב⁹, – המצוות ניתנו לעשותן
29 "הַיּוֹם", שְׁ"הַיּוֹם" הוּא עוֹלָם הַמַּעֲשֶׂה דְּוָקָא⁷ – "הַיּוֹם" רומז על
30 "עולם המעשה" דוקא, העולם הזה, האהבה להקב"ה
31 כשלעצמה איננה הדבר
32 העיקרי. העיקר הוא קיומן
33 המעשי של המצוות.
34 אלא, כדי לקיים מצוות
35 כראוי, מתוך רגש נפשי
36 פנימי, ודוק האדם לאהבת
37 ה'. אך, עיקרו של
38 ה"היום", הוא "לעשותם",
39 וְלִמְקָח – כלומר לעתיד
40 לבוא, כו", – יקבלו את
41 השכר, כְּמֹו שְׁנֵיתְבָּאָר בְּמָקוֹם אַחֵר. – דרגתה האמיתית של
42 אהבת ה', שהיא כשלעצמה יש בה משום קיבול שכר חלקי,
43 אינה נוגעת כעת, כמו שנוגע עצם המעשה של תורה ומצוות.
44 ולשם כך מספיקה גם האהבה שבתעלומות המוח והלב. הרי
45 שהמלה "לעשותו" מסבירה את "ובלבבך": איזו אהבה "בלבבך"
46 היא "קרוב מאד" לכל אדם – זוהי האהבה הבאה לידי ביטוי
47 במוחו בלבד, ודי בה להביא לידי "לעשותו"; אהבה כזו יכול
48 לעורר בתוכו, גם מי שאינו מסוגל לעורר אהבה בהתגלות הלב.
49 אהבה זו במוח, תביא כבר את האדם לקיום התורה והמצוות –
50 כפי שיוסבר להלן: וְהַמּוֹחַ שְׁלִיט בְּמַכְעוֹ וְתוֹלְדָתוֹ, עַל כָּלֵל
51 הַשְּׂמָאֵלִי שְׁבִלָב, – מקומה של הנפש הבהמית והיצר-הרע,
52 משם עלולות להתעורר תאוות, ולאחר מכן – מחשבות רעות,
53 וְעַל פִּיּוֹ, וְעַל כָּל הָאֲבָרִים שֶׁהֵם כְּלִי הַמַּעֲשֶׂה. – המוח שליט
54 עליהם. ומאחר שבמוח, על-כל-פנים, תהיה לו האהבה והרצון
55 ללמוד תורה ולקיים מצוות, וכך ישלוט המוח, לאחר מכן, על
56 התאוה שבלב, ויניע את הפה ואת שאר האברים ללמוד תורה

6. דברים ז, יא. 7. עירובין כב, א. 8. בראשית רבה לד, יא.

25 הקלפות, שהם - הקליפות, שנוצרו מהעבירות שלהם, מסך
26 מכדייל ומחצה של ברזל המפסקת בינם לאביהם שפשמם,
27 - כיצד, אם כן, ובמה, איפוא, שוברים את הקליפות? - על ידי
28 שכירת לבו ומרירות נפשו על חטאיו, - המרירות ושרון
29 הלב - שוברים את
30 הקליפות. כמו שכתוב
31 בזהר על פסוק: "זכחי
32 אלהים רוח נשברה, לב
33 נשבר וגו'", - קרבן לשם
34 אלקים, הוא "רוח
35 נשברה", כשרוח ה"סטרא
36 אחרא" נשברה. כיצד
37 ובמה נשברת רוח
38 ה"סטרא אחרא"? - ששעל
39 ידי לב נשבר - נשברה
40 רוח הטמאה דסטרא

41 אחרא [עין שם פרשת פינחס דף רמ ופרשת ויקרא דף ח
42 ודף ה עמוד א ובפרוש הרמ"ז שם]. - ב"זהר" שם מדובר,
43 שכל הקרבנות נזכרים בתורה בשייכות לשם הוי", כמו שכתוב
44 תמיד בקרבנות: "ריח ניחוח להוי". ואילו בשייכות לשם אלקים
45 - אינו נזכר שום קרבן. מה, איפוא, משמש כקרבן לשם אלקים?
46 - שכירת רוח ה"סטרא אחרא", זאת אומר הפסוק: "זבחי אלקים
47 - רוח נשברה". הרי, על-כל-פנים, שאכן אין ה"רשעים" יכולים
48 להתחיל בעבודת ה', מבלי שישברו תחילה את לבם -

1 האדם, אך מדוע אין אנו אומרים כך גם ביחס ל"רשעים", הרי,
2 לכאורה, גם בהם ישנו אותו טבע מתולדתם? - מסביר רבנו
3 הזקן: וזה ענין על גדל ועצם עונם. - כעונש על עוונותיהם
4 נלקח מהם כוחו של המוח שלוט על הלב. ברם, אם כן,
5 נשאלת השאלה: כיצד
6 אפשר לומר בהם שהדבר
7 "קרוב מאד", שגם
8 ל"רשעים" קל הדבר
9 לקיים תורה ומצוות
10 ב"בלבבך"? - והתשובה
11 היא: ולא דברה תורה
12 במתים - אלו שכתביהם
13 קרובים מתים. - אין
14 התורה - בה נאמר
15 ש"קרוב אליך וגו'" -
16 מדברת ב"רשעים"

17 שבחייהם נקראים מתים. כ"ק רבינו העיר כאן: "והנה עפנה"ל
18 [דהלב בטבעו רוצה גשמיות ולא אהו"ר אפי" לא שבתעלומות
19 בו, והרשעים אפי" מוחם ברשות לבם] א"כ 1) א"א בהם עבודת
20 ה' 2) לעולם ח"ו (כי מי יעוררם כו'). ומבאר 1) דבאמת במצבם
21 א"א כו'. אבל 2) בידם לשנות מצבם (טבע הלב ותוקפו) ע"י
22 שכירת לבם כו'. בי באמת, אי אפשר לרשעים להתחיל
23 לעבד ה' - שמשמעה לקיים תורה ומצוות מתוך רגש הנפש,
24 באהבה ויראה, בלי שיעשו תשובה על העבר תחלה, לשבר

יום שלישי ו' שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' כג, והיא בחי' תשובה תתאה... עד עמ' 46, כמ"ש במ"א:

67 גלות השכינה, במאמר ר"ן¹⁰: "גלו לאדום - שכינה
68 עמהם", - בתוך הגלות, דהיינו - בעבודה הרוחנית של האדם,
69 הכוונה: כשהאדם עושה מעשה "אדום" - נכשל בעבירות
70 רחמנא-ליצלן, מוריד וממשיך לשם - בתוך הקליפות, בחינת
71 וניצוץ אלהות המחייה
72 את נפש-רוח-נשמה
73 שלו, - "גלות השכינה" -
74 הניצוץ האלקי שבו הוא
75 בגלות; הגלות מתבטאת
76 בכך שהניצוץ האלקי הרי
77 מחיה את נפשו, רוחו
78 ונשמתו, המלכשים בו
79 הנפש
80 מתקלפה, שכלבו
81 שכלל השמאלי, המולכת בו - הנפש הבהמית והקליפה
82 שולטות בו, בעודו רשע, - לפני שחזר בתשובה, ומושלל
83 בעיר קמנה - הגוף, שלו, - הרי שהנפש, רוח ונשמה נמצאות
84 בגלות בתוך הקליפה, ויחד איתן ועליהן נמצא בגלות גם

49 והיא - שברון הלב וההתמרמרות על החטאים, שזהו חרטה על
50 העבר, הם בחינת תשובה תתאה, - תשובה תחתונה. שתי
51 בחינות בתשובה: "תשובה תתאה" ו"תשובה עילאה", הבאות
52 לידי ביטוי במילה "תשובה", "תשוב ה'", החזרת האות ה' משם
53 הוי", בשם הוי" - שתי
54 ההי"ן: ה' עילאה
55 (העליונה), ה' הראשונה
56 שאחרי הוי"ד - וד'¹⁰
57 תתאה, ה' שאחרי
58 הוא"ו. - "תשובה עילאה"¹²
59 היינו: החזרת ה' עילאה
60 לוי"ד של שם הוי",¹⁴
61 ו"תשובה תתאה" היינו:¹⁵
62 החזרת ה' תתאה לוא"ו

63 של שם הוי". התשובה אודותה מדובר כאן - היא תשובה
64 תתאה: להעלות ה' תתאה, - של שם הוי', להקימה
65 מנפילתה שנפלה אל - הקליפות, הנקראות החיצונים,
66 שהוא - נפילת ה' תתאה של שם הוי' לידי החיצונים, סוד

ליקוטי אמרים

והיא בחי' תשובה תתאה להעלות

ה' תתאה להקימה מנפילתה שנפלה אל החיצוני' שהוא
סוד גלות השכינה כמארו"ל גלו לאדום שכינה עמהם
דהיינו כשהאדם עושה מעשה אדום מוריד וממשיך
לשם בחי' וניצוץ אלהות המחיה את גר"נ שלו
המלוכשים בו בנפש הבהמית מהקליפה שכלבו
שבחלל השמאלי המולכת בו בעודו רשע ומושלל

שכלל השמאלי, המולכת בו - הנפש הבהמית והקליפה
שולטות בו, בעודו רשע, - לפני שחזר בתשובה, ומושלל
בעיר קמנה - הגוף, שלו, - הרי שהנפש, רוח ונשמה נמצאות
בגלות בתוך הקליפה, ויחד איתן ועליהן נמצא בגלות גם

20 "שליט על הלב", ולכן אומר הפסוק (שמדבר באלה שאינם
21 רשעים): "כי קרוב אליך הדבר מאד" – קל מאוד ליהודי לקיים
22 תורה ומצוות, "בלבבך" – באהבת ה' וביראת ה'.
23 בפרק זה למדנו אודות הענין של "מוח שליט על הלב", ועלידי
24 הרצון שהאדם יוצר
25 בתוכו בהשפעת הבנת
26 מוחו, ביכולתו להתגבר
27 על תאוות לבו. – ראוי
28 להוסיף בקשר לאמור:
29 הרבי מוהרש"ב נשמתי
30 עדן מליובאוויטש ביקר
31 פעם בוינה אצל רופא, פרופסור מסויים. שאלו הפרופסור: מהי
32 תורת החסידות? הרבי נשמתו עדן ענה לו: – תורת החסידות
33 היא, שהמוח יסביר ללב מה עליו לרצות, ועל הלב ליישם
34 בחיים את מה שהמוח מבין. שאלו שוב הפרופסור: כיצד עושים
35 זאת, מוח ולב הם הרי שני עולמות שים גדול מפריד ביניהם!
36 ענה לו הרבי: – אכן, בכך מתבטאת עבודת האדם, להקים גשר
37 בין שני חלקי עולם אלה, או לכל הפחות למתוח חוטי טלפון
38 אלקטרוניים ביניהם, כך שהאור שבמוח יגיע ויאיר בלב.

1 הניצוץ האלקי המחיה אותן, וְנִפְשֵׁירוֹחַ־נִשְׁמָה כְּבוֹשִׁים
2 בְּגוֹלָה אֲצִלָּה. – הנפש, הרוח והנשמה עצמן, לא זו בלבד שזן
3 נמצאות בגלות, הן גם "כבושות" בגלות – מצב של שבי. השבוי
4 לא רק שמאבד את חירותו לעשות פעולותיו הוא, אלא גם
5 כופים עליו לעשות
6 פעולותיו של השונא
7 שבידיו הוא שבוי. ואילו
8 הניצוץ האלקי עצמו
9 נמצא רק בגלות – נעדרת
10 השפעתו הראויה להחיות
11 את הנפש, רוח ונשמה,
12 שתורגש בהן, ועלידין בכל הגוף, "חיות" אלקית. וְכִשְׁנִשְׁבֵּר
13 לְבֹו בְּקִרְבּוֹ, וְנִשְׁבְּרָה רִיחַ הַטּוֹמָאָה וְסִטְרָא אַחְרָא, וְיִתְפָּרְדּוּ
14 – כוחות הקליפה וה"סטרא אחרא", כו' – היא – האות ה'
15 תתאה של שם הוי', שהיא השכינה, קָמָה מִנְּפִילָתָהּ וְגַם
16 נִצְבָּה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּרַר בְּמִקּוֹם אַחֵר: – הרי, שעלידי תשובה,
17 משתחררת, כביכול, השכינה מגלותה. הניצוץ האלקי שבאדם
18 מתחיל להשפיע בנפשו ובגופו, ורק אז, הוא יכול להתחיל
19 בעבודת ה'. כך הדבר ב"רשע". ואילו במי שאינו רשע, מוחו

ליקוטי אמרים

בעיר קטנה שלו ונר"נ כבושי' בגולה אצלה וכשנשבר
לבו בקרבו ונשברה רוח הטומאה וס"א ויתפרדו כו'
היא קמה מנפילתה וגם נצבה כמ"ש במ"א:

יום רביעי ז' שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 46, פרק יח ולתוספת... עד עמ' 46, גם דחילו.

63 יכול גם הוא לקיים תורה ומצוות "בלבבך", עם הלב, באהבת ה' וביראת
64 ה'. וזאת, עלידי ה"אהבה מסותרת" להקב"ה שבלב כל אחד מישראל,
65 שהיא ירושה לכל אחד
66 מישראל מאבותינו. לשם
67 גילוי אהבה זו (הכוללת
68 בתוכה גם יראה) אין האדם
69 זקוק לענין ההתבוננות, אלא
70 – כפי שיסביר להלן – די לו
71 בענין ה"זכרון", שיזכור
72 שקיימת בו אהבה זו. זכרון זה בלבד יביא אותו לקיום התורה והמצוות.
73 על אהבה זו אפשר כבר לומר "קרוב מאד", שכן, גם מי שאינו שייך לענין
74 ההתבוננות – אפשר לו, באהבה זו, לקיים תורה ומצוות.
75 וּלְתוֹסֶפֶת בָּאוּר, בָּאֵר הַיָּמִב, מֵלֵת "מָאד" שֶׁכְּפִסּוֹק: "כִּי
76 קָרֹב אֵלַיִךְ הִדְבָּר מָאד וְגו'"¹ – משמעות המלה "מאד" היא,
77 שמאד קרוב וקל לקיים תורה ומצוות "בלבבך", באהבת ה'
78 וביראת ה'. ברם, לפי מה שהסברנו, שמשמעות "קרוב אליך
79 הדבר" היא, שעלידי התבוננות בגדלות הקב"ה, ביכולת
80 האדם "ליצור" בתוכו אהבה ויראה, לפחות בבחינת "תבונה"
81 – טעונים עדיין הדברים הסבר. שכן, אם דרושה לכך התבוננות
82 והתעמקות, הרי שאין זה "קרוב מאד", צָרִיךְ לִידַע נֶאֱמָנָה,
83 כִּי אֵפֶה מִי שֶׁדַּעַתוֹ קֶצֶרָה בִּידְעָתָהּ, – חסרה לו ידיעה
84 והבנה, להתבונן בהן, בגדולתו של הקב"ה, וְאֵין לוֹ לֵב לְהִבֵּן
85 בְּגִדְלָת אֵין־סוֹף בְּרוֹךְ־הוּא, – מוחו ולבו אינם מותאמים כפי
86 שצריך לענין ההתבוננות, שיוכל לְהוֹלִיד מִמֶּנָּה –

39 פֶּרֶק י"ח. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן את הפסוק: "כי קרוב אליך
40 הדבר מאד בפין ובלבבך לעשותו", שקרוב הדבר לכל אחד מישראל,
41 לקיים תורה ומצוות, "בלבבך"
42 – באהבת ה' וביראת ה', על־
43 ידי ענין "ההתבוננות"
44 ההתעמקות בגדולת הקב"ה.
45 שכן, ה"מוח" הוא ברשותו של
46 כל אחד מישראל (גם כשלו
47 אינו ברשותו, כפי שזה
48 ב"צדיקים" שלכם ברשותם), וביכולתו להתעמק במוחו בכל מה שהוא
49 רוצה. וכשיתעמק במוחו בגדולת הקב"ה – "יוליד" בתוכו אהבה להקב"ה
50 ויראה ממנו. גם אם מחמת סיבות שונות, אין באפשרותו "ליצור" אהבה
51 ויראה גלויות ומורגשות בלבד, אך, הוא יכול "ליצור" אותן במוחו
52 ובתעלומות לבו. אהבה ויראה אלו די בהן ל"לעשותו" – להביא אותו
53 לקיום תורה ומצוות. הן גם מתלבשות בתורתו ובמצוותיו, להעלותן
54 למעלה – כאילו למד תורה וקיים מצוות מתוך אהבה ויראה גלויות
55 ומורגשות בלבד.
56 ברם, מאחר שאלו הן אהבה ויראה שנוצרו עלידי "התבוננות" – טעונה
57 המלה "מאד" (שבפסוק: "כי קרוב אליך הדבר מאד") הסבר, שהרי כדי
58 להתבונן בגדולת הקב"ה, צריך שיהיה לאדם במה להתבונן, צריך
59 שתהיה לו ידיעה בגדולת ה' ולהתבונן בידיעה זו. הוא גם צריך להיות
60 בנוי ומתאים לענין ההתבוננות. כיצד, איפוא, אפשר לומר על כך שזה
61 "קרוב מאד"? – יסביר רבנו הזקן, בפרק שאנו עומדים ללמוד, שגם מי
62 שאין לו ידיעה בגדולת הקב"ה, ואינו שייך לענין ההתבוננות – בכל זאת

29 שְׁבֹלֶב כְּלָלוֹת יִשְׂרָאֵל, שְׁהִיא יְרֻשָּׁה לָנוּ מֵאַבְוֹתֵינוּ. – כל
30 אחד מישראל יש לו בירושה אהבה זו, ואין הוא צריך "ליצור"
31 אותה. אלא, כדי שנבין כיצד אפשר לו לקיים, באהבה זו,
32 תורה ומצוות! במיוחד כשלקיום תורה ומצוות נדרשת גם יראת
33 ה' – ואילו כאן מדובר על
34 אהבה מסותרת בלבד –
35 מסביר רבנו הזקן עניינה
36 של אהבה זו, כדי שנדע
37 איך לעורר אהבה זו
38 ולהביאה לידי ביטוי
39 בשמירת התורה
40 והמצוות, ואיך כוללת
41 אהבה זו גם יראת ה' –
42 רק שְׁצִיּוֹף לְהַקְדִּים
43 וּלְבָאֵר תַּחֲלָה בְּאֵר
44 הַיִּטֵּב, שֶׁרֶשׁ אֲהַבָּה זו –

45 באיזו בחינה, ובאיזה כוח בנפש, מושרשת אהבה זו, וְעֵינֵינוּהָ,
46 – מה משמעותה של אהבה זו: ישנה אהבה המתבטאת ביצירת
47 לחץ להתאחד עם הקב"ה, שהנשמה כפי שהיא מלוכנת בגוף
48 שלה תתאחד עם הקב"ה; וישנה אהבה הנושאת בתוכה
49 כמיהה של "כלות הנפש", שהנפש מחפשת להיכללות ולהיכלל
50 בהקב"ה, וכדומה. מהו, איפוא, ה"מבוקש" של האהבה
51 המסותרת? וְאִיךָ הִיא יְרֻשָּׁה לָנוּ, – כיצד יורשים אהבה?
52 וְאִיךָ נִכְלָל בָּהּ גַּם דְּחִילוֹ. – כיצד נכללת באהבה זו גם
53 יראה? שכן, כפי שלמדנו, כדי להישמר מעבירות, נדרשת הרי
54 גם "יראה", ומאחר שבאהבה (מסותרת) זו אפשר לקיים את
55 כל התורה והמצוות, הרי שהיא כוללת בתוכה גם יראה –
56 דובר זה עלינו להבין, איך וכיצד כוללת אהבה זו גם יראה?

1 מההתבוננות, דְּחִילוֹ וְרַחֲמוֹ – יראה ואהבה, אֶפְלוּ כְּמַחוֹ
2 וּתְבוֹנָתוֹ לְבָד – לא זו בלבד שאין באפשרותו לעורר בתוכו
3 אהבה ויראה מורגשות בלב, אלא שאין גם באפשרותו לעורר
4 אהבה ויראה שתבאנה לידי ביטוי במוחו ובתבונתו בלבד,
5 אֶת־עַל־פִּירְכּוֹ קָרוֹב
6 אֵלָיו הִדְּבַר מְאֹד לְשִׁמּוֹר
7 – להישמר מלעבור על
8 איזו מצות־לא־תעשה,
9 שכפי שהוסבר לעיל, זקוק
10 האדם לשם כך, ל"מדה"
11 של יראת ה', וְלַעֲשׂוֹת –
12 לקיים, כָּל מִצְוֹת
13 תְּתוֹרָה, וְתִלְמוֹד תּוֹרָה
14 כְּנֶגֶד כָּל, – שכן,
15 לשלימות קיומן של
16 מצוות־העשה ולימוד

17 תורה, נדרשת אהבת ה' – הרי שבידו לקיים זאת, בְּפִי
18 וּבְלִבּוֹ מְשֻׁשׁ, – כלומר, לא רק לפי פירושה הגלוי של המלה
19 "בלבבך" – מחשבה, כי אם גם לפי מושג האמיתי של המלה
20 בלבבך – ביראת ה' ובאהבת ה', בלב ממש, מְעַמְקָא דְּלִבָּא,
21 – מעומק הלב, בְּאֵמֶת לְאֵמֶתוֹ, בְּדִחְלוֹ וְרַחֲמוֹ, – ביראה
22 ואהבה. לא באהבה שבבחינת "תבונה", שכשלעצמה אין היא
23 במדריגת אהבה אמיתית, ונקראת בשם אהבה רק ביחס
24 ל"לעשות", לקיומן של המצוות. ואילו האהבה והיראה,
25 עליהן מדובר כאן, הן אהבת ה' ויראת ה' הנחשבות לכאלו
26 במדריגות של אהבה ויראה. אלא – כיצד אפשר לו ליהודי
27 כזה, שאינו שייך להתבוננות, שתהיינה לו אהבת ה' ויראת ה'
28 אמיתיות? – אומר על כך רבנו הזקן: שְׁהִיא "אֲהַבָּה מְסֻתֶּרֶת"

יום חמישי ח' שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 46, והענין כי האבות... עד עמ' כד, גלגולים]:

74 כלליים, ובכל עולם – עשר ספירות, הרי מאיזו מדריגה ומאיזה
75 עולם באות ליהודי הנפש, הרוח והנשמה? הרי זה: לְכָל אֶחָד
76 וְאֶחָד בְּפִי מְדַרְגָּתוֹ וּבְפִי מַעֲשָׂיו. – "כפי מדריגתו" – כפי רום
77 שורש נשמתו, "כפי מעשיו" – כפי שהוא "יעבד" ויוצר את עצמו
78 לאחר מכן, כפי שכתוב

79 ב"זוהר" כשאדם הופך את
80 עצמו ל"טוב" – מעניקים
81 לו מלמעלה מדריגה
82 עליונה יותר של נשמה.
83 וְעַל כָּל פְּנִים, אֶפְלוּ לָקֵל
84 שְׁבָקִים וּפּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל
85 נִמְשָׁךְ בְּזוּיוֹנָם נֶפֶשׁ דִּנְפֵשׁ
86 דְּמִלְכוּת דְּעֵשִׂיָּה, –

87 "מלכות" של עולם העשיה. עולם העשיה הוא הרי העולם
88 התחתון ביותר. ובעולם העשיה עצמו, "מלכות" היא הספירה
89 האחרונה בעשר הספירות; וב"מלכות" עצמה, ישנן נפש, רוח
90 ונשמה, והנפש היא האחרונה בין השלש; ול"קל שבקלים" או

57 וְהַעֲנִינוּ, – הוא, כִּי הָאֲבוֹת הֵן הֵן הַמְּדַרְגֵּכֶת, – האבות היו
58 בטלים לגמרי, בכל עצמותם, להקב"ה, כמו "מרכבה" הבטלה
59 ל"רוכב" בה, והיא מונחת רק לפי רצונו – כך, לא היה לאבות
60 שום רצון אחר מאשר רצונו של הקב"ה, וְעַל כֵּן – ולכן, וְכוּ
61 לְהַמְשִׁיךְ נַפְשֵׁיהֶם
62 נִשְׁמָה לְבִנְיָהם אַחֲרֵיהֶם
63 עַד עוֹלָם מַעֲשֵׂר סְפִירוֹת
64 דְּקִדְשָׁה שְׁבָאֲרַפֵּעַ
65 עוֹלָמוֹת אֲצִילוֹת
66 בְּרִיאָה־צִיּוֹת־עֲשִׂיָּה, –
67 בגלל עבודתם, וכו'
68 האבות, אברהם יצחק
69 ויעקב, שכל מי שהוא

70 מורעם תהיה לו נשמה קדושה, המורכבת משלש מדריגות:
71 נפש, רוח ונשמה, הנובעות מעשר הספירות שבארבעת
72 העולמות: אצילות, בריאה, יצירה, עשיה. אך, מאחר שלמעלה,
73 בקדושה עצמה, ישנן כאמור, ארבעה מדריגות ועולמות

ליקוטי אמרים

והענין כי האבות הן הן המרכבה ועל
כן זכו להמשיך נר"נ לבניהם אחריהם עד עולם מעשר
ספירות דקדושה שבארבע עולמות אבי"ע לכל אחד
ואחד כפי מדרגתו וכפי מעשיו ועל כל פנים אפי' לקל
שבקלים ופושעי ישראל נמשך בזיווגם נפש דנפש
דמלכות דעשיה שהיא מדרגה התחתונה שבקדושת

39 חֲכָמָה שֶׁבִּנְפֶּשׁ הָאָדָם - יְהִי מִי שִׁיתִּיה מִיִּשְׂרָאֵל, - בְּנִשְׁמָתוֹ
40 שֶׁל כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, מֵאִיר אֹר מִהַאֲיִן-סוּף בְּרוּךְ הוּא. מְדוּעַ
41 הוּא מֵאִיר דּוּקָא בְּבַחֲנֵת הַ"חֲכָמָה" שֶׁבִּנְשָׁמָה - יִסְבִּיר הַ"תְּנִיָּא"
42 לְהֵלֵךְ. וּבְחִינַת הַחֲכָמָה שְׁפָתָה, - שֶׁבִּנְפֶּשׁ, עִם אֹר אֲיִן-סוּף

43 בְּרוּךְ-הוּא הַמְּלַבֵּשׁ בָּהּ,

44 - בַּ"חֲכָמָה", מִתְּפַשְׁטָת

45 בְּכָל בְּחִינֹת הַנֶּפֶשׁ

46 בָּלָה, לְהַחְיֹתָהּ - בַּחֲיוֹת

47 אֱלֻקִּית, מִבְּחִינַת רִאשָׁה

48 עַד בְּחִינַת רִגְלָה, -

49 מִהַמְּדִירֵגָה הָעֲלִינָה

50 בִּיטוּר שֶׁבִּנְפֶּשׁ, הַנִּקְרָא

51 "רֹאשׁ" שֶׁל הַנֶּפֶשׁ, עַד

52 לַמְּדִירֵגָה הַתַּחְתּוֹנָה בִּיטוּר

53 שֶׁבִּנְפֶּשׁ, הַנִּקְרָא "רִגְלֵה"

54 שֶׁל הַנֶּפֶשׁ. בְּדַבְרֵיכֶם:

55 "הַחֲכָמָה תַּחֲיָה בְּעֲלִיָּה"

56 - הַנֶּפֶשׁ נִקְרָא "בְּעֲלִיָּה",

57 הִיא בַּעֲלַת כּוֹחַ הַחֲכָמָה. [וְלִפְעָמִים מִמְּשִׁיכִים פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל

58 - לִילְדִיחֶם, נִשְׁמָוֹת גְּבוּהוֹת מֵאִיר שֶׁהֵיוּ בְּעֵמְקֵי הַקְּלִפּוֹת, -

59 וּמִפְּנֵי הַיּוֹת נִשְׁמָוֹת גְּבוּהוֹת אֵלּוּ בִּשְׁבִי, בְּרִשּׁוֹת "עֵמְקֵי הַקְּלִפּוֹת"

60 - וְהֵרִי "כָּלֵל" בִּידֵינוּ, שֶׁ"אֵין הַקֶּבֶ"ה בֹּא בִּטְרוּנִי עִם בְּרִיתִי" ⁵ -

61 אֵין הַקֶּבֶ"ה בֹּא בְּדִרְיֹשׁוֹת מוֹפְרוֹת מִבְּרִיתִי, לֹא מוֹצִיאִים מִיָּדִי

62 הַקְּלִיפּוֹת, שֶׁלֹּא בְּרִצּוֹן, דְּבַר שֶׁנֶּפֶל בְּרִשּׁוֹת; הַקְּלִיפּוֹת לֹא הֵיוּ

63 מִשְׁחַרְרוֹת אֵת הַנִּשְׁמָוֹת הַגְּבוּהוֹת שֶׁנֶּפֶלוּ בְּרִשּׁוֹת, אֲלֹא בִּמְקָרָה

64 שֶׁל זִיווֹג "פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל", כִּי אַז, הֵן מְקוּוֹת, שְׁאוֹתָה נִשְׁמָה גְּבוּהָה,

65 בְּתוֹר "יִלּוּד" שֶׁל "פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל", תּוֹשָׁפָה מִהַ"לְּבוּשִׁים" הַגָּסִים

66 שֶׁל הַהוֹרִים, וְתַהֲיָה כְּמוֹתָם. וְאִזּוּ יִינָקוּ הַקְּלִיפּוֹת חַיּוֹת בְּמִדָּה

67 מְרֻבָּה יוֹתֵר, מִהַנִּשְׁמָה הַגְּבוּהָה. בְּרִם, בְּהִיּוֹתָה נִשְׁמָה גְּבוּהָה -

68 הִיא "שׁוֹבֶרֶת" וּפּוֹרֶצַת אֵת הַלְּבוּשׁ הַגָּס בּוֹ הוֹלְבָשָׁה עַל-יָדִי

69 הַהוֹרִים, וּמִתְעַלָּה לַמְּדִירֵגָה שֶׁל "צִדִּיק". כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בַּסֵּפֶר

70 [וְלִגְלוּלִים]: הֵרִי, שֶׁבְּמִדְרִיגוֹת הַשּׁוֹנוֹת שֶׁבִּנְשְׁמָוֹת, קוֹרָה שְׂדוּקָא

71 בַּהוֹרִים "פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל", נִמְשַׁכַּת נִשְׁמָה גְּבוּהָה כּוֹז. עַל-כָּל-פָּנִים,

72 לְמַדְנוּ, שֶׁכָּל יְהוּדִי יֵשׁ בִּנְשָׁמָה שֶׁל קְדוּשָׁה, וּשְׁבַחֲחִנַת הַ"חֲכָמָה"

73 שֶׁל הַנִּשְׁמָה "שׁוֹרָה" אֹר אֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא. לְהֵלֵךְ יוֹסֵבֵר טַעְמוֹ

74 שֶׁל דְּבַר, מְדוּעַ הַהִשְׁרָאָה מֵאֹר-אֲיִן-סוּף הִיא דּוּקָא בְּבַחֲנֵת

75 "חֲכָמָה" שֶׁל הַנֶּפֶשׁ - כִּי "חֲכָמָה" הִיא כּוֹחַ שֶׁלְּמַעְלָה מִ"שֶׁכֶּל"

76 וּמִ"הַבְּנָה".

1 ל"פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל", נִמְשַׁכַּת "נֶפֶשׁ" בְּלִבָּד. כְּלוּמֹר, נֶפֶשׁ הַבָּאָה

2 מִנֶּפֶשׁ שֶׁל "מַלְכוּת" שֶׁל עוֹלָם הָעֵשִׂיָּה. הֵינּוּ אֵף הַ"יְחִידוּת" (הַזִּיווּג)

3 הַנְּחוּת בִּיטוּר, מְקַבֵּל, לִפְחוֹת, נֶפֶשׁ מִהַמְּדִירֵגָה הַתַּחְתּוֹנָה בִּיטוּר

4 שֶׁבְּקְדוּשָׁה: שֶׁהִיא מְדִירֵגָה הַתַּחְתּוֹנָה שֶׁבְּקְדוּשַׁת הָעֵשִׂיָּה. וְאֵף-

5 עַל-פִּיכֶן, - לְמִטּוֹת

6 שֶׁנֶּפֶשׁ זֹו הִיא מִהַמְּדִירֵגָה

7 הַתַּחְתּוֹנָה, מֵאַחֵר שֶׁהִיא

8 - הַנֶּפֶשׁ, מֵעֶשֶׂר סְפִירוֹת

9 קְדוּשׁוֹת, - קִיָּם הֵרִי

10 "כָּלֵל", שֶׁכָּל דְּבַר בְּקְדוּשָׁה

11 הוּא בְּהַתְּכַלּוּת, שֶׁכָּל

12 מְדִירֵגָה כְּלוּלָה מִכָּל

13 הַמְּדִירֵגוֹת, וְלִכֵּן הִיא - גַּם

14 הַמְּדִירֵגָה הַתַּחְתּוֹנָה בִּיטוּר

15 בְּקְדוּשָׁה שֶׁל עוֹלָם

16 הָעֵשִׂיָּה, בְּלוּלָה מִכָּל, -

17 מִכָּל שֶׁאֵר הַמְּדִירֵגוֹת

18 וְהַסְפִּירוֹת שֶׁל "עֵשִׂיָּה", גַּם

19 מִחֲכָמָה דְּעֵשִׂיָּה, - שֶׁהִיא הַסְפִּירָה הָעֲלִינָה בִּיטוּר בְּעוֹלָם

20 הָעֵשִׂיָּה, שְׁפָתָה - בַּ"חֲכָמָה דְּעֵשִׂיָּה", מְלַבֶּשֶׁת חֲכָמָה

21 הַמַּלְכוּת דְּאֲצִילוֹת, - שְׁכֵן, כְּפִי שִׁיטְסֵר לְהֵלֵךְ, בְּפֶרֶק נ"ב,

22 סְפִירַת הַ"מַּלְכוּת" שֶׁל עוֹלָם הָאֲצִילוֹת, מִתְּלַבֶּשֶׁת וּמֵאִירָה בְּעוֹלָם

23 הָעֵשִׂיָּה. וּמֵאַחֵר שֶׁבַּ"מַּלְכוּת" דְּאֲצִילוֹת כְּלוּלוֹת כָּל עֶשֶׂר

24 הַסְפִּירוֹת, הֵרִי שֶׁעֶשֶׂר הַסְפִּירוֹת שֶׁל "מַלְכוּת" דְּאֲצִילוֹת,

25 מִתְּלַבֶּשֶׁת בְּעֶשֶׂר הַסְפִּירוֹת שֶׁל עוֹלָם הָעֵשִׂיָּה: "חֲכָמָה" שֶׁל

26 מַלְכוּת דְּאֲצִילוֹת - בַּ"חֲכָמָה" שֶׁל עוֹלָם הָעֵשִׂיָּה, "בִּינָה" שֶׁל

27 מַלְכוּת דְּאֲצִילוֹת - בַּ"בִּינָה" שֶׁל עוֹלָם הָעֵשִׂיָּה, וְכֵן הָלָאָה. הֵרִי

28 - שֶׁבַּ"חֲכָמָה" שֶׁל עוֹלָם הָעֵשִׂיָּה, מִתְּלַבֶּשֶׁת "חֲכָמָה" שֶׁל "מַלְכוּת"

29 דְּאֲצִילוֹת: שְׁפָתָה - בַּ"חֲכָמָה" שֶׁל מַלְכוּת דְּאֲצִילוֹת, יִשְׁנָה

30 חֲכָמָה דְּאֲצִילוֹת, - שְׁכֵן, עֶשֶׂר הַסְפִּירוֹת שֶׁל עוֹלָם הָאֲצִילוֹת,

31 כְּלוּלוֹת אַחַת מִהַשְּׁנֵי, מִמִּילָא כְּלוּלָה בַּ"מַלְכוּת" גַּם "חֲכָמָה" שֶׁל

32 עוֹלָם הָאֲצִילוֹת, שְׁפָתָה - בַּ"חֲכָמָה" שֶׁל עוֹלָם הָאֲצִילוֹת, מֵאִיר

33 אֹר אֲיִן-סוּף בְּרוּךְ-הוּא מִמֶּשׁ, בְּדַבְרֵיכֶם: "הַחֲכָמָה יִסְדַּ

34 אֲרִיץ", - "הַחֲכָמָה" - אֹר אֵין סוּף מֵאִיר בַּ"חֲכָמָה"; "בַּחֲכָמָה

35 יִסְדַּ אֲרִיץ" - "חֲכָמָה" מֵאִירָה בַּ"מַלְכוּת" הַנִּקְרָא "אֲרִיץ", שֶׁהִרִי

36 "מַלְכוּת" כְּמוֹ "אֲרִיץ", כָּל אַחַת בְּעֵנִיָּה, הִיא הַמְּדִירֵגָה הַתַּחְתּוֹנָה

37 בִּיטוּר; וְ"כָּלֵל" חֲכָמָה עֵשִׂיָּה ³. - מִכָּאן, שֶׁ"חֲכָמָה" מֵאִירָה

38 בַּ"עֵשִׂיָּה". וְנִמְצָא, כִּי אֲיִן-סוּף בְּרוּךְ-הוּא מְלַבֵּשׁ בְּבַחֲנֵת

ליקוטי אמרים

הָעֵשִׂיָּה וְאֵעֶפ"כּ מֵאַחֵר שֶׁהִיא מְעַשֵּׂר סְפִירוֹת קְדוּשׁוֹת
הִיא כְּלוּלָה מִכּוֹלָן גַּם מִחֲכָמָה דְּעֵשִׂיָּה שֶׁבְּתוֹכָהּ מְלֻבֶּשֶׁת
חֲכָמָה דְּמַלְכוּת דְּאֲצִילוֹת שֶׁבְּתוֹכָהּ חֲכָמָה דְּאֲצִילוֹת
שֶׁבָּהּ מֵאִיר אֹר א"ס ב"ה מִמֶּשׁ כְּדַכְתִּיב ה' בַּחֲכָמָה
יִסְדַּ אֲרִיץ וְכוּלָם בַּחֲכָמָה עֵשִׂיָּה וְנִמְצָא כִּי אֵין סוּף ב"ה
מְלֻבֶּשׁ בַּחֲכָמָה שֶׁבִּנְפֶּשׁ הָאָדָם יְהִיָּה מִי שִׁידִּיה
מִיִּשְׂרָאֵל וּבַחֲכָמָה שֶׁבָּהּ עִם אֹר א"ס ב"ה הַמְּלֻבֶּשׁ
בַּחֲכָמָה שֶׁכָּל בַּחֲכָמָה הַנֶּפֶשׁ כוֹלָה לְהַחְיֹתָהּ מִבַּחֲכָמָה
רִאשָׁה עַד בַּחֲכָמָה רִגְלָה כְּדַכְתִּיב הַחֲכָמָה תַּחֲיָה בְּעֲלִיָּה
[וְלִפְעָמִים מִמְּשִׁיכִים פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל נִשְׁמָוֹת גְּבוּהוֹת
מֵאִיר שֶׁהֵיוּ בְּעֵמְקֵי הַקְּלִיפּוֹת כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בַּסֵּפֶר גְּלוּלִים]:

הִיא בַּעֲלַת כּוֹחַ הַחֲכָמָה. [וְלִפְעָמִים מִמְּשִׁיכִים פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל
- לִילְדִיחֶם, נִשְׁמָוֹת גְּבוּהוֹת מֵאִיר שֶׁהֵיוּ בְּעֵמְקֵי הַקְּלִיפּוֹת, -
וּמִפְּנֵי הַיּוֹת נִשְׁמָוֹת גְּבוּהוֹת אֵלּוּ בִּשְׁבִי, בְּרִשּׁוֹת "עֵמְקֵי הַקְּלִיפּוֹת"
- וְהֵרִי "כָּלֵל" בִּידֵינוּ, שֶׁ"אֵין הַקֶּבֶ"ה בֹּא בִּטְרוּנִי עִם בְּרִיתִי" ⁵ -
אֵין הַקֶּבֶ"ה בֹּא בְּדִרְיֹשׁוֹת מוֹפְרוֹת מִבְּרִיתִי, לֹא מוֹצִיאִים מִיָּדִי
הַקְּלִיפּוֹת, שֶׁלֹּא בְּרִצּוֹן, דְּבַר שֶׁנֶּפֶל בְּרִשּׁוֹת; הַקְּלִיפּוֹת לֹא הֵיוּ
מִשְׁחַרְרוֹת אֵת הַנִּשְׁמָוֹת הַגְּבוּהוֹת שֶׁנֶּפֶלוּ בְּרִשּׁוֹת, אֲלֹא בִּמְקָרָה
שֶׁל זִיווֹג "פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל", כִּי אַז, הֵן מְקוּוֹת, שְׁאוֹתָה נִשְׁמָה גְּבוּהָה,
בְּתוֹר "יִלּוּד" שֶׁל "פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל", תּוֹשָׁפָה מִהַ"לְּבוּשִׁים" הַגָּסִים
שֶׁל הַהוֹרִים, וְתַהֲיָה כְּמוֹתָם. וְאִזּוּ יִינָקוּ הַקְּלִיפּוֹת חַיּוֹת בְּמִדָּה
מְרֻבָּה יוֹתֵר, מִהַנִּשְׁמָה הַגְּבוּהָה. בְּרִם, בְּהִיּוֹתָה נִשְׁמָה גְּבוּהָה -
הִיא "שׁוֹבֶרֶת" וּפּוֹרֶצַת אֵת הַלְּבוּשׁ הַגָּס בּוֹ הוֹלְבָשָׁה עַל-יָדִי
הַהוֹרִים, וּמִתְעַלָּה לַמְּדִירֵגָה שֶׁל "צִדִּיק". כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בַּסֵּפֶר
[וְלִגְלוּלִים]: הֵרִי, שֶׁבְּמִדְרִיגוֹת הַשּׁוֹנוֹת שֶׁבִּנְשְׁמָוֹת, קוֹרָה שְׂדוּקָא
בַּהוֹרִים "פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל", נִמְשַׁכַּת נִשְׁמָה גְּבוּהָה כּוֹז. עַל-כָּל-פָּנִים,
לְמַדְנוּ, שֶׁכָּל יְהוּדִי יֵשׁ בִּנְשָׁמָה שֶׁל קְדוּשָׁה, וּשְׁבַחֲחִנַת הַ"חֲכָמָה"
שֶׁל הַנִּשְׁמָה "שׁוֹרָה" אֹר אֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא. לְהֵלֵךְ יוֹסֵבֵר טַעְמוֹ
שֶׁל דְּבַר, מְדוּעַ הַהִשְׁרָאָה מֵאֹר-אֲיִן-סוּף הִיא דּוּקָא בְּבַחֲנֵת
"חֲכָמָה" שֶׁל הַנֶּפֶשׁ - כִּי "חֲכָמָה" הִיא כּוֹחַ שֶׁלְּמַעְלָה מִ"שֶׁכֶּל"
וּמִ"הַבְּנָה".

יום שישי ט' שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' כד, הנה החכמה היא... עד עמ' כד, המושג ומוכן:

ליקוטי אמרים

82 הִיא מְקוּרָה הַ"שֶׁכֶּל"

83 וְהַ"הַבְּנָה". וְהִיא -

84 הַ"חֲכָמָה", לְמַעְלָה

85 מִהַ"בִּינָה שֶׁהִיא - הַ"בִּינָה",

86 לְמַעְלָה מִהַ"חֲכָמָה

77 הֵנָּה, הַחֲכָמָה הִיא מְקוּרָה

78 הַ"שֶׁכֶּל" וְהַ"הַבְּנָה", -

79 הַ"שֶׁכֶּל" וְהַ"הַבְּנָה"

80 נִמְצָאִים בַּ"כּוֹחַ הַבִּינָה", ¹³

81 וְ"בִינָה" הִיא הַכּוֹחַ לְהַבִּין כָּל דְּבַר עַל כָּל פְּרִטּוֹ. וְאִילוּ הַ"חֲכָמָה"

46 מַחֲשַׁבָּה תְּפִיסָא בֵּיהַ כָּלָל – אין שום מחשבה ושכל המסוגלים
47 להשיגו כלל, כָּלָל כְּפִתִּיּים אֶצְלוֹ יִתְפָּרֵד, – כולנו כפתיים
48 גמורים לגביו, שכן ב"שכל" אי אפשר להשיגו, ומן ההכרח
49 להשיגו על-ידי אמונה שלמעלה מה"שכל", כְּדִכְתִּיב: "וְאֵינִי
50 כַּעַר וְלֹא אֲדַע, בְּהִמּוֹת
51 תִּיִּיתִי עִמָּךְ, וְאֵינִי תִמִּיד
52 עִמָּךְ וְגו'", כְּלוּמַר שְׂבֻזָּה
53 שְׂאֵנִי "כַּעַר" ו"בְּהִמּוֹת" –
54 "אֵינִי תִמִּיד עִמָּךְ". – עם
55 הקב"ה. וְלָכֵן, אֶפְסָלוּ קָל
56 שְׂבָקִים וּפּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל
57 מוֹסְרִים נִפְשָׁם עַל קִדְשֵׁת
58 ה', עַל הָרֵב, וְסוֹבְלִים
59 עֲנִיּוּיִם קָשִׁים שֶׁלֹּא לִכְפֹּר
60 בָּהּ אֶחָד. וְאַף אִם הֵם
61 בּוֹרִים וְעַמִּי הָאָרֶץ וְאֵין
62 יוֹדְעִים גְּדֻלַּת ה', וְגַם
63 כְּמַעֲט שְׂיֹדְעִים – בגדולת
64 ה', אֵין – הֵם, מִתְּבוֹנְנִים
65 כָּלָל, – שִׂיחָה מְקוֹם לוֹמַר
66 שְׂמִסִּירוֹת נִפְשָׁם נּוֹבַעַת
67 מִהִבְנָתָם בְּגִדּוּלַת הַקָּבָה,
68 וְאֵין מוֹסְרִים נִפְשָׁם
69 מִחֲמַת דַּעַת וְהִתְבּוֹנְנוּת
70 בָּהּ כָּלָל, אֶלָּא כָּלִי שׁוֹם
71 דַּעַת וְהִתְבּוֹנְנוּת, – הֵם
72 מוֹכֵנִים תִּמִּיד לְמִסּוֹר אֵת
73 נִפְשָׁם, כִּי כָּאֵלֹה הוּא דָּבָר
74 שְׂאֵי אֶפְשָׁר כָּלָל לִכְפֹּר
75 בָּהּ אֶחָד, כָּלִי שׁוֹם מַעַם וּמַעֲנָה וּמַעֲנָה כָּלָל. בְּלִי שׁוֹם מְנִיעַ
76 וְסִיבָה הַגִּיּוּנִים, שְׁכֵן כָּל דָּבָר שׁוֹבֵעַ מִן הַ"שְׂכָל" הוּא שְׂקוֹל וּמְדוּד,
77 וְיִכּוּלָה לְהִיּוֹת סִבְרָא לְכָאן וְסִבְרָא לְכָאן, וְאִם הִנְכוּנוֹת לְמִסִּירוֹת
78 נִפְשָׁם הִיטָה נּוֹבַעַת מִן הַ"שְׂכָל" וּמִן הַ"טַעַם", הִיטָה כָאן עַל-כִּלְפָּנֵים
79 מְקוֹם לְ"טַעֲנוֹת וּמַעֲנוֹת" בְּשִׁבְלִי: לְמִסּוֹר אֵת הַנִּפְשָׁה אוֹ לֹא. אֵךְ
80 הָאִמָּתָה הִיא, שֶׁבְּמִסְקָנָה הַחֲחֻלִּית לְמִסּוֹר אֵת הַנִּפְשָׁה – אֵין שׁוֹם
81 שְׂקָלָא וְטִירָא, אֵלָּא הִתְנַחֵה מְחוֹלֶלֶת, שְׂאֵי אֶפְשָׁר לְהִיּוֹת אַחֲרָהּ!
82 – דָּבָר זֶה אֵינוֹ נּוֹבַעַת מִהַ"שְׂכָל". וְהִינֵנוּ, – זֶהוּ מַחֲמַת, מִשׁוֹם שְׂחָה
83 אֶחָד מֵאִיר וּמִחֲחֵה כָּל הַנִּפְשָׁה, – שֶׁל יְהוּדִי, עַל יְדֵי הִתְלַבְּשׁוֹתוֹ
84 בְּבַחֲחִינַת חֲכָמָה שְׂבֻזָּה, – שֶׁבְּנִפְשָׁה שְׂחָה – כּוֹחַ הַחֲכָמָה, לְמַעְלָה
85 מִן הַדַּעַת וְהַשְׂכָּל הַמְּשֻׁגָּם וּמוֹכֵן: – לָכֵן גַּם בְּאֵלָּה שְׂאִינִם שְׂיִיכִים
86 כָּלָל לַ"שְׂכָל" וְלַ"הִבְנָה", יֵשׁ בָּהֶם הַכּוֹחַ לְמִסּוֹר אֵת נִפְשָׁם עַל
87 קִידּוּשׁ הַשֵּׁם. בִּכְךָ, הוֹבֵהָר לָנוּ שׁוֹרֶשֶׁה שֶׁל הָאֵהָבָה הַמְּסוֹתֶרֶת: הִיא
88 מוֹשֶׁרֶשֶׁת בַּ"כּוֹחַ הַחֲכָמָה" שֶׁל הַנִּפְשָׁה, שֶׁלְמַעַלָּה מִ"שְׂכָל", וְבוֹ –
89 בַּ"כּוֹחַ הַחֲכָמָה" – מְלוּבֵשׁ אֹר אֵין סוֹף בְּרוּךְ הוּא. מִשֵּׁם נּוֹבַעַת בְּכָל
90 יְהוּדִי כּוֹחַ הָאִמּוּנָה וּמִסִּירוֹת הַנִּפְשָׁה.

1 וְהַשְׂגָּה, וְהִיא מְקוֹר לָהֵן. וְזֶהוּ לְשׁוֹן – מִשְׁמַעוֹת הַמְּלָה חֲכָמָה
2 – "כֹּחַ מַח", – "חֲכָמָה" הִיא כּוֹחַ שֶׁמִּמֶּנּוּ נּוֹבַעַת הַ"שְׂכָל", וְהִיא
3 פּוֹעֵלֶת בְּתוֹר "כּוֹחַ". וְיָחַד עִם כֹּךְ – הִיא בְּבַחֲחִינַת "מ"ה" – שְׂחָה
4 לְשׁוֹן שְׂאֵלָה: "מַה" הִיא? כִּי שְׂשׂוּאִלִים עַל דָּבָר שֶׁלֹּא מִשְׁגִּים
5 אוֹתוֹ – שְׂחָה מַה שְׂאֵינוֹ
6 מְשֻׁגָּם וּמוֹכֵן, וְאֵינוֹ נִתְפָּס
7 בְּהַשְׂגָּה עֲדִינָה, וְלָכֵן
8 מִתְּלַבֵּשׁ בָּהּ – בַּ"חֲכָמָה",
9 אֹדֵר אֵין-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא
10 דְּלִית מַחֲשַׁבָּה תְּפִיסָא
11 בֵּיהַ כָּלָל. – שְׂאֵין מַחֲשַׁבָּה
12 וְשִׁכָּל – שְׂבִאפְשִׁירוֹת
13 לְ"תַפּוּס", לְהַשִּׁיג וְלַהֲבִין
14 אֵת אֹר אֵין סוֹף בְּרוּךְ הוּא.
15 הַכּוֹחוֹת הַמְּהוּוּיִם אֵת
16 הַ"שְׂכָל" וְהַ"הִבְנָה" אֵינֵם
17 בְּגִדֵּר שְׂבִיחָה יִתְלַבֵּשׁ אֹר
18 אֵין סוֹף בְּרוּךְ הוּא. שְׂכָן,
19 "שְׂכָל" וְ"הִבְנָה" אֵינֵם
20 יִכּוּלִים לְהַשִּׁיג אֵת אֹר אֵין
21 סוֹף שְׂחָה לְמַעַלָּה
22 מִ"הִבְנָה". וְאֵילוֹ "כּוֹחַ"
23 הַחֲכָמָה, מֵאַחֲרֵי שְׂבִאמּוֹר,
24 הוּא לְמַעַלָּה מִ"שְׂכָל"
25 וְ"הַשְׂגָּה" – מִתְּלַבֵּשׁ בּוֹ אֹר
26 אֵין סוֹף. לְשׁוֹן כִּי רִבִּינוֹ:
27 "מִהַהֲמִשְׁךְ וּמִהַלְשׁוֹן
28 מִשְׁמַע (וְאֹלֵי גַם מוֹכַח)
29 דְּמַדְבֵּר בְּמִדְרֵי אַחֲתָה.

30 וּמִפְרָשׁ כִּי "מ"ה – ג"כ עֵינֵן אַחֲד, – כֹּחַ שְׂאֵינוֹ מוֹשֵׁג. וְנִקְדָּרַת
31 הַבִּיאוֹר – דְּחִיבָה הִיא מְקוֹר הַשְׂכָל (וְלָכֵן מִתְּפַשֵּׁט בְּנִפְשָׁה,
32 וְכִשְׂמַתְגָּלָה פּוֹעֵל אֶפְרִי בְּמַחֲדוֹר מִכְּדִלְעִיל וְכִדְלִקְמָן) אֲבָל זֶהוּ
33 מְקוֹר שְׂאֵינוֹ נִתְפָּס וְנִמְצָא לְמַעַל כֹּחַ וְשְׂאֵינוֹ מוֹשֵׁג, (וְלָכֵן אֹא"ס
34 מִתְּלַבֵּשׁ בּוֹ). וְלָכֵן, כָּל יִשְׂרָאֵל, אֶפְסָלוּ הַנִּפְשָׁה וְעַמִּי הָאָרֶץ, –
35 אֵלָּה שְׂאֵינִם שְׂיִיכִים לַ"שְׂכָל" וְלַ"הִבְנָה" בְּגִדּוּלַת הַקָּבָה, הֵם
36 מֵאַמִּינִים בָּהּ, שְׂחָה מִנְּהִיגָה הִיא לְמַעְלָה מִן הַדַּעַת וְהַשְׂגָּה, –
37 "כּוֹחַ הָאִמּוּנָה" קוֹלֵט אֵת מַה שֶׁ"שְׂכָל" וְ"הִבְנָה" אֵינֵם יִכּוּלִים
38 לְהַשִּׁיג, כִּי "שְׂחָה יִאֲמִין לְכָל דָּבָר, וְעִדּוּם יִבִּין וְגו'", – הַפְּתִי
39 תּוֹפֵס כָּל דָּבָר עַל-יְדֵי הָאִמּוּנָה בּוֹ. הִרִי, שֶׁתְּפִסְתּוֹ שֶׁל דָּבָר שֶׁלֹּא
40 עַל-יְדֵי הִבְנָתוֹ בְּשִׁכָּל, הִיא עַל-יְדֵי אִמּוּנָה. בְּרַם, כְּשֶׁמְדוּבֵר עַל דָּבָר
41 שֶׁהִשְׁכַּח מְסוּגָל לְתוֹפְסוֹ, אֵלָּא שְׂחָה, הַפְּתִי, אֵין לוֹ שְׂכָל וְהוּא
42 תּוֹפְסוֹ בַּ"אִמּוּנָה" – יֵשׁ בִּכְךָ מִשׁוֹם חֲסִירוֹן. וְאֵילוֹ כְּשֶׁמְדוּבֵר אֹדוֹת
43 אֲלֻקוֹת שְׂחָה לְמַעַלָּה לְגַמְרֵי מִ"שְׂכָל", אֵין כָּל דֶּרֶךְ אַחֲרָת
44 לְ"הַשְׂגָּה", אֵלָּא עַל-יְדֵי אִמּוּנָה בְּלִבָּהּ. וְכִי אֹמֵר הַ"תְּנִיָּא": "וְלִנְבִי
45 תְּקַדּוּשִׁי בְּרוּךְ-הוּא, שְׂחָה לְמַעְלָה מִן הַשְׂכָּל וְהַדַּעַת, וְלִית

יום שבת קודש י' שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' כד, פרק יט ולתוספת... עד עמ' 50, בלב כלל:

אורו בַּמְצִיאוֹת בְּשָׁרָשׁוֹ, – שכן, "מצִיאוֹת" הנה היא הרי כדי
להאיר, ובשורשו תתבטל מצִיאוֹת זו. כי, נר רגיל לעומת נר
גדול – מאבד את מצִיאוֹתוֹ ואינו משמש לשום דבר (למשל: נר
דלוק באמצע היום), מכל־שכן שהוא מאבד את מצִיאוֹתוֹ
לגמרי לגבי שורשו. הרי,
שאין לומר שמשִׁיבֵת הנה
לשורשו היא כדי שיהיה
שם מצִיאוֹת נעלה יותר.
אדרבה, שם תתבטל
מצִיאוֹתוֹ לגמרי. והרי
קיים כלל ש"כל דבר חפץ
בקיומו", ובהתאם ל"כלל"
זה, לא היתה האש שבנר
צריכה להימשך
ל"שורש", אֶפֶס־עַל־פִּי־בֶן
בְּכָךְ הוּא – אור האש,
חֲפִץ בְּמַבְעוֹ. – כלומר,
כאילו אור הנה "רוצה"
בכך, כמו שאכן אנו
רואים ב"נר" שהוא נמשך
תמיד לשורשו, בְּכָךְ נִשְׁמָת
הָאָדָם, וְכֵן בְּחִינַת רוּחַ וְנַפֶּשׁ, – לא דוקא במי ש"פועלת" בו
המדריגה העליונה יותר של "נשמה", אלא גם באלה שנשמתם
היא בבחינת התחתונה יותר, של "רוח" או של "נפש", חֲפִצָּה
וְחֻשְׁקָה – של הנשמה. בְּמַבְעָה לְפָרֵד וּלְצִאָת מִן הַגּוֹף
וְלִדְבֶק בְּשָׁרָשָׁה וּמְקוֹרָהּ בְּחַי תְּחִיּוֹת בְּרוּךְ־הוּא; – הרי
הוא ה"חיים" של הנשמה, שענינה – חיות, והנשמה בטבעה
רוצה להינתק מגופה ולהתאחד בשורשה, ב"חיי החיים" –
הקב"ה. הֵנָּה שְׁתַּחֲוֶה – שם, אֵין וְאֶפֶס וְתִתְבַּטֵּל שָׁם –
בשורשה, בַּמְצִיאוֹת לְגַמְרִי, וְלֹא יִשְׁאָר מִמֶּנָּה מְאוּמָה
מִמְהוּתָהּ וְעִצְמוּתָהּ הָרָאשׁוֹן, – אי אפשר לומר שלא ישאר
ממנה מאומה, שכן, אדרבה, מהותה האמיתית של הנשמה
היא, כשהיא מתאחדת עם שורשה, לכן אומר רבנו הזקן:
"ממהותה ועצמותה הראשון", כפי שהיא בהיותה בגופה –
נשמה עם כוחות של "שכל" ו"מדות" וכדומה – מזה לא ישאר
כלום. כן לא שייך לומר שתשוקת הנשמה היא להתעלות
למדריגה עליונה יותר. שכן, תשוקה למדריגה עליונה יותר,
שייכת רק כשהיותה באותה "מהות" היא מגיעה למדריגה
עליונה יותר. כמו: חכם קטן יכול לשאוף להיעשות חכם גדול.
אך להיחפץ ל"מהות" אחרת – לא מתאימה לכך "תשוקה" –
לא שייך הדבר שאדם יתווקק להיחפץ למלאך, כי זו "מהות"
אחרת לגמרי. ומכיון שכן – מדוע, איפוא, תרצה הנשמה
לצאת מגופה ולהתאחד בשורשה? – אֶפֶס־עַל־פִּי־בֶן זֶה רְצוֹנָהּ

1 פֶּרֶק י"ט. בפרק הקודם הוסבר שלכל יהודי "קרוב מאד" לקיים תורה
2 ומצוות באהבת ה' וביראת ה'; וזה נובע מהאהבה המסותרת שבלב כל
3 אחד מהם להקב"ה. אהבה זו באה להם בירושה מהאבות, שעל־ידי
4 עבודתם וביטולם להקב"ה, המשיכו נשמה קדושה לכל יוצאי חלציהם
5 לנצח. בנשמה קדושה זו,
6 בבחינת ה"חכמה" שבה,
7 מלוכש אור אין סוף ברוך
8 הוא, ממנו נובעת בכל אחד
9 מיישראל אהבה להקב"ה, עד
10 לכדי מסירות נפש על קידוש
11 השם. בכך הוסבר "שורש"
12 אהבה זו, וכיצד היא באה לנו
13 בירושה. אך, עדיין טעון
14 הסבר: א) "ענין" אהבה זו,
15 במה מתבטאת שאיפתה של
16 אהבה זו. ב) כיצד כוללת
17 בתוכה אהבה זו גם יראה,
18 שצורך בה לקיום תורה
19 ומצוות. ענינים אלה, יובהרו
20 בפרק י"ט אותו אנו עומדים
21 ללמוד, לאחר הסבר נרחב
22 אודות האהבה המסותרת.
23 וּלְתוֹסַפֶּת בְּאוּר, – ענין האהבה המסותרת, בשייכות לשני
24 הפרטים האמורים: "ענינה" ו"איך נכלל בה גם דחילו (יראה)",
25 צָרִיף לְבָאֵר הַיָּטֵב מֶה שֶׁבְּתוֹכִי: "נֵר ה' נִשְׁמָת אָדָם".
26 פְּרוּשׁ, שִׁישְׁרָאֵל הַקְרוּיִם "אָדָם", – כמאמר חכמינו ז"ל:
27 "אתם קרויים אדם", שבני ישראל הם הנקראים "אדם", נִשְׁמָתָם
28 הִיא, לְמִשְׁלֵי, בְּאוּר הֵנָּה שְׁמִתְנַעֵנֵעַ תָּמִיד לְמַעַלָּה בְּמַבְעוֹ,
29 – וכל כך למה? – מִפְּנֵי שְׁאוּר הָאֵשׁ חֲפִץ בְּמַבְעוֹ לְפָרֵד
30 מִתְּפִילָה – בה האש מחזיקה את עצמה, וְלִדְבֶק בְּשָׁרָשׁוֹ
31 לְמַעַלָּה בִּיסוּד הָאֵשׁ הַכִּלִּי שֶׁתַּחַת גִּלְגַּל הַיָּרֵחַ, כְּמוֹ
32 שֶׁבְּתוֹכֵהוּ עֵץ־חַיִּים. – האש שבנר נמשכת בטבעה ללמעלה,
33 כדי להתאחד עם שורשה, "יסוד האש", הנמצא למעלה, מתחת
34 לגלגל הלבנה. שכן, ארבעה היסודות: אש, רוח, מים, עפר,
35 מסודרים בצורה כזו, שהיסוד הקל והעדין יותר, מקיף את היסוד
36 הכבד יותר: עפר שהוא היסוד הכבד ביותר – הוא גם התחתון
37 ביותר; מים מבחינת הטבע שלהם, צריכים להיות מעל לעפר
38 ולהקיף את העפר, אלא מחמת חסד ה' בלבד, הרי "לרוקע
39 הארץ על המים"³, נמתח חלק מהעפר מעל למים; רוח היא
40 למעלה מן המים ומקיפה את המים; אש מקיפה את הרוח. כך
41 נמצא יסוד האש הכללי, מתחת לגלגל הירח. וְאֶפֶס שְׁעַל יְדֵי זֶה
42 – על־ידי הינתקות האש מהתפילה ודביקותה בשורשה למעלה,
43 יִכְבֶּה וְלֹא יֵאִיר בְּלוֹם לְמַטָּה, וְגַם לְמַעַלָּה בְּשָׁרָשׁוֹ וְתִתְבַּטֵּל

47 "בח מה", כוח של מה, של ביטול. הרי שקדושה היא דוקא דבר
48 שיש בו המשכה מ"חכמה" — דבר שבטל להקב"ה ואינו
49 "מציאות" לעצמו כלל, והוא הפך ממש מבחינת הקלפה
50 וסמרא אחרא, שממנה נפשות אמות העולם דעבדין
51 לגרמיהו, — העושות רק
52 לשם מציאותן האנוכית,
53 ואמרין: "הב הב"5 —
54 ואומרות "תן תן" —
55 ו"הלעימני"6, — כמו
56 שאמר עשו: "הלעיטני",
57 להיות יש ודבר בפני
58 עצמו, — ולא בטל
59 לאלקות, כנזכר לעיל, —
60 שקליפה היא בחינת "יש"
61 (מציאות) המנותקת
62 מאלקות, הפך בחינת
63 ההקב"ה; — שענינה —
64 ביטול. ולכן — אלה
65 שמצד הקליפה, נקראים
66 "מתים"7, כי "ההקב"ה
67 תחיה"8, — אך, דבר
68 שהוא היפך ה"חכמה",
69 הוא גם היפך החיים,
70 וכתבי: "ימותו ולא
71 בקב"ה"; — מיתה
72 קשורה במה שאין בו ענין
73 ה"חכמה", וזה אמור ביחס
74 לאומות העולם המקבלות
75 חיותן מהקליפות. וכן הרשעים ופושעי ישראל קדם שבאו
76 לידי נסיון לקדש השם; — שכן, כשהם באים לידי נסיון של
77 קידוש ה', מתעוררת בהם בחינת ה"חכמה" שבנשמתם, ומזיה
78 אז את נפשם. ואילו שלא בשעת נסיון של קידוש ה', למרות
79 שגם אז קיימת בהם, בחינת ה"חכמה" שבנפש וה"ביטול"
80 להקב"ה, אך זה אצלם בהעלם ובגלות — כפי שביאר להלן:
81 כי בחינת ההקב"ה שבנפש האלהית עם ניצוץ אלהות
82 מאור אינסוף ברוך הוא המלבש בה, — בכוח החכמה, הם
83 בבחינת גלות בגופם בנפש הפחמית, מצד הקלפה
84 שבחלל השמאלי שבלב, המולכת ומושללת בגופם —
85 בשעה שהנפש הבהמית מושלת בגוף, נמצאים אז, בחינת
86 ה"חכמה" של הנפש האלקית והניצוץ האלקי, בגלות בגוף —
87 בסוד גלות השכינה, כנזכר לעיל. ולכן נקראת אהבה
88 זו בנפש האלהית, שרצונה וחפצה לדבק בה' חיי החיים
89 ברוך הוא, — נקראת אהבה זו, בשם "אהבה מסתרת", —
90 לכאורה: "אהבה" היא הרי רגש שבא לידי גילוי, כיצד זה
91 תואם למה שמתארים אותה כאן בשם "אהבה מסתרת"? אלא
92 בהתאם למה שיוסבר להלן, באה "הסתרה" זו מענין אחר

ליקוטי אמרים

במבעה ומבע זה הוא שם המושאל לכל דבר שאינו
בבחי' טעם ודעת וגם כאן הכוונה שרצון וחפץ זה
כנפש אינו בבחי' טעם ודעת ושכל מושג ומובן אלא
למעלה מהדעת ושכל המושג והמובן והיא בחי' חכמה
שבנפש שבה אור א"ס ב"ה. וזהו כלל בכל סמרא
דקדושה שאינו אלא מה שנמשך מחכמה שנק' קודש
העליון הבטל במציאות באור א"ס ב"ה המלוכש בו
ואינו דבר בפני עצמו כנ"ל ולכן נקרא כ"ח מ"ה והוא
הפך ממש מבחי' הקליפה וס"א שממנה נפשות אומות
העולם דעבדין לגרמיהו ואמרין הב הב והלעימני להיות
יש ודבר בפני עצמו כנ"ל הפך בחי' החכמה ולכן
נקראים מתים כי החכמה תחיה וכתבי ימותו ולא
בחכמה. וכן הרשעים ופושעי ישראל קודם שבאו
לידי נסיון לקדש השם כי בחי' החכמה שבנפש
האלהית עם ניצוץ אלהות מאור א"ס ב"ה המלוכש
בה הם בבחי' גלות בגופם כנפש הבהמית מצד
הקליפה שבחלל השמאלי שבלב המולכת ומושללת
בגופם בסוד גלות השכינה כנ"ל. ולכן נקראת אהבה
זו כנפש האלהית שרצונה וחפצה לדבק בה' חיי החיים
ברוך הוא בשם אהבה מסותרת כי היא מסותרת

1 וּחְפָצָה בְּמִכְנָה. — ברם, המושג "טבע" נחשב בדרך כלל
2 לחסרון, אם הדבר הוא לפי הטבע, חסר כאן הדר ה"שכל" —
3 ובאין הרי מה שהנשמה נמשכת אל הקב"ה בטבע, נחשב
4 ל"מעלה" — לכן, מעיר ה"תניא", מיד, שהמלה "טבע" כאן,
5 משמעה, כל ענין שאינו
6 לפי ה"טעם" וה"שכל", גם
7 כשהדבר הוא למעלה
8 מזה "שכל", מצינים אותו
9 במלה "טבע". וּמִכְנָה זֶה,
10 — המלה "טבע", הוא שם
11 הַמִּשְׁאֵל לְכָל דָּבָר
12 שְׁאִינוּ בְּבִחִינַת טַעַם
13 וְדַעַת. — כל דבר שאינו
14 נעשה מתוך הגיון ושכל,
15 מתואר בשם "טבע", וְגַם
16 כָּאֵן — ביחס להמשכת
17 הנשמה לשורשה,
18 הַבְּנוּת, — בהשתמשות
19 במלה טבע: שְׂרָצוֹן
20 וְחָפֶץ זֶה בְּנִפְשׁ —
21 להיות דבוקה בשורשה,
22 אֵינוּ בְּבִחִינַת טַעַם
23 וְדַעַת וְשִׁכְל מִשְׁג
24 וּמִבּוֹן, אֵלָּא לְמַעַל
25 מִהַדַּעַת וְשִׁכְל הַמִּשְׁג
26 וְהַמִּבּוֹן, וְהִיא בְּחִינַת
27 חֲכָמָה שְׁבִנְפֶּשׁ — שלפי
28 מה שהוסבר בפרק
29 הקודם, "חכמה" היא כוח שלמעלה מ"שכל" ו"הבנה", שִׁכְחָה
30 — בחכמה שבנפש, שורה אור אינסוף ברוך הוא. —
31 ומשום כך, נמשכת הנשמה להתאחד בשורשה, המשכה
32 שלמעלה מה"שכל" וה"הבנה". הרי ש"ענין" האהבה
33 המסותרת הוא — רצונה הפנימי של הנשמה להתאחד עם
34 שורשה, עם הקב"ה. להלן יוסבר מדוע נקראת אהבה זו —
35 "אהבה מסותרת". וְזֶהוּ כָּלל בְּכָל סְמָרָא דְקָדוּשָׁה, — בצד
36 הקדושה: שְׁאִינוּ אֵלָּא מֶה שְׁנִמְשָׁךְ מִחֲכָמָה, שְׁנִקְרָא "קָדוֹשׁ"
37 הָעֲלִיּוֹן, — המלה קודש רומזת על "חכמה", וקדושה היא
38 המשכה מ"קודש" — המשכה מ"חכמה". מה משמעות ההמשכה
39 מ"חכמה"? — יוסבר להלן, ש"חכמה" היא ענין ה"ביטול" לאור
40 אין סוף ברוך הוא, להקב"ה: "המשכה מחכמה" פירושה —
41 המשכת ביטול זה לאלקות, שאז זה צד הקדושה. אך, כשחסר
42 "ביטול" זה מה"חכמה" — אין זו קדושה. וכך אומר רבנו הזקן
43 ביחס ל"קודש העליון" (חכמה): הַכָּמֵל — "קודש העליון"
44 (חכמה) בטל בְּמִצִּיאוֹת פְּאֹר אֵינְסוֹף בְּרוּךְ הוּא הַמִּלְבֵּשׁ
45 בּוֹ, וְאֵינוּ דָּבָר בְּפָנֵי עֲצָמוֹ כְּנִזְכָּר לְעִיל, וְלִכֵּן נִקְרָא "בַּח"
46 מֶה. — ולכן זה נקרא בשם "חכמה", המורכבת משתי המלים:

47 שפעולתה צריכה הרי להיות, שהנפש כולה תהיה בטלה
48 להקב"ה, כל זמן שעסוקים בדעתם ובינתם בתאוות
49 העולם. — כל זמן שה"דעת" וה"בינה", שהן הכוחות הגלויים
50 ולמטה מ"חכמה", שקועות בתאוות — בחינת ה"חכמה" היא

51 כנרדמת ונתונה בשינה.
52 אך כשכאים — הרשעים,
53 לידי נסיון בדבר אמונה,
54 שהיא למעלה מהדעת,
55 ונגעה עד הנפש — עד
56 לבחינת חכמה שבה —
57 שורש האמונה הוא,
58 כאמור, ב"חכמה", אזי
59 היא — ה"חכמה", נעורה
60 משנתה, — כלומר, היא
61 מתגלה, ופועלת פעולה
62 בכח ה' המלכש בה, —
63 השפעתה של ה"חכמה"
64 מתבטאת בכך, שאותו
65 אדם מוכן למסור את
66 נפשו על קידוש ה', וכמו
67 שכתוב¹¹: "ויקח כישן
68 ה'", — הרומז על בחינת
69 ה"חכמה" שבנפש ואור
70 אין סוף המלוכש בה,
71 שהיתה קודם כרדומה,
72 ולא פעלה פעולתה, אך,
73 כשבא האדם לידי נסיון

74 של קידוש ה' — היא מתעוררת ופועלת פעולתה — לעמוד
75 בנסיון באמונת ה' בלי שום טעם ודעת ושכל משגל לו, —
76 מדוע עליו למסור את נפשו, להתגבר על תקליפות ותאוות
77 עולם הזה בחרת ובאסור שהרצל בהם, ולמאס בהם, —
78 כלומר, בעמדו עתה נכון למסור את נפשו על קידוש ה', לא רק
79 שהוא מרסן את תאוותיו הפנימיות ומושל עליהן, אלא הן
80 נעשות מאוסות בעיניו, ולבחר לו ה' לחלקו ולגדלו, — גם
81 כוחותיו הפנימיים, כ"שכל" ו"מדות", הנקראים "חלק", וגם
82 הכוחות העליוניים יותר, "רצון" ו"תענוג", הנקראים "גורל" —
83 יהיו נתונים כולם להקב"ה — למסור לו נפשו על קדשת שמו.
84 ואף כי תקליפות נברו עליו כל ימיו ולא יכול להם, —
85 שהרי, מדובר כאן ביחס ל"פושע ישראל", שגם הוא מוסר נפשו
86 על קידוש ה', והקליפות היו בו תמיד על העליונה, כמאמר
87 רז"ל¹³: "שהרשעים הם ברשות להם", — ברשות החלל
88 השמאלי שבלבם, מקומה של הנפש הבהמית והיצר הרע
89 שמצד הקליפה; מפלמקום כשא לידי נסיון בדבר אמונה
90 בה' אחד, שישודרתה בחרת קדש, היא בחינת חכמה
91 שבנפש האלהית, — כפי שזכר לעיל, נקראת "חכמה" בשם
92 "קדש", שבה — ב"חכמה", מלכש אור אינסוף ברוך הוא —

1 לגמרי. המכסה ומסתיר על האהבה, והוא לבוש השק של
2 הקליפה: כי היא — אהבה זו, מסתרת ומכסה בלבוש שק
3 דקליפה בפושעי ישראל, וממנה — מהקליפה, נבנם בהם
4 רוח שטות לחטא, כמאמר רז"ל¹¹: אין אדם חוטא בו.

5 — אלא אם כן נכנסה בו
6 רוח שטות. "רוח שטות"
7 זו מתבטאת, כמוסבר
8 להלן, בכך, שנדמה
9 לאדם החוטא, שלמרות
10 שהוא חוטא, הוא נשאר
11 אותו יהודי, ואין הוא
12 מרגיש שהוא נפרד בכך,
13 חלילה, מהקב"ה. לו היה
14 חש שעלידי החטא הוא
15 נפרד וניתק מהקב"ה —
16 לא היה חוטא, מחמת
17 האהבה הנטועה בלבו
18 להקב"ה, שבגללה הרי
19 היה מוסר את נפשו כדי
20 שלא להינתק מהקב"ה —
21 אלא "רוח שטות" זו
22 מטפשת אותו שלא ירגיש
23 בהינתקות מהקב"ה
24 הנגרמת על-ידי החטא.
25 ברם, אם כך הדבר, הרי
26 שגם בשעת "נסיון" של
27 קידוש ה', כשרוצים

28 לכפות עליו לכפור בהקב"ה, לא היה צריך לחוש שעלידייך
29 הוא ניתק מהקב"ה, וממילא — לא למסור את נפשו? — מסביר
30 רבנו הזקן, שבאפשרות הקליפה להסתיר רק על דברים שאינם
31 נוגעים ישירות בבחינת ה"חכמה" של הנפש האלקית. ואילו —
32 כשמדובר בנסיון של קידוש ה', הפוגע ישירות ב"כוח החכמה",
33 באמונה הנובעת מה"חכמה", שם אין הקליפה יכולה לכסות
34 ולהסתיר, ויהודי מרגיש אז וחס שעלידייך אכן יינתק
35 מהקב"ה, ולכן הוא מוסר את נפשו: אלא שגלות הזה לבחינת
36 חכמה — אינו אלא לבחינת המתפשטת ממנה בנפש בלה
37 להחיותה, — בחיות אלקית. התפשטות זו בלבד של "חכמה",
38 אפשר שתהיה בגלות, ולא יתאפשר לה להתפשט בכל הנפש,
39 וממנה בכל הגוף, להחיותם בחיות של קדושה ולשמור עליהם
40 מלעבור עברה. אבל שרש ועיקר של בחינת חכמה
41 שבנפש האלהית הוא במחין, ואינה — ה"עיקר" שבחכמה,
42 אינה מתלבשת בלבוש שק דקליפה שבלב בחלל השמאלי
43 בבחינת גלות ממש, — שלא יוכל להיות לה שום השפעה,
44 רק שהיא — בחינת חכמה זו, בבחינת שנה פרשעים, — אדם
45 ישן קיימים בו כל הכוחות, כמו לאדם ער, אלא שבשעת השינה
46 הכוחות רדומים ומוסתרים, ואינה פועלת פעולה בהם —

11. סוטה ג, א. 12. תהלים עח, סה. 13. בראשית רבה לד, יא.

למסור את נפשו, שלא לדבר תועה חס־יְשׁוּלֹם על אחדות ה',
אף שאין פיו ולבו שוין, רק לבו שלם באמונת ה'. —
אף-על-פי־כן ימסור את נפשו, שלא לעשות אותו מעשה ושלא
לדבר אותו דיבור. ברם, אין זו ההתבטאות של האהבה

המסותרת עצמה. האהבה

הטבעית והמשיכה

להקב"ה, אינן נפגעות כאן

ישירות. שכן, גם בשעת

המעשה או הדיבור

נשאר האמונה בתומתה,

אלא, זו היא ההתבטאות

של ה"יראה" הכלולה

ב"אהבה" — הוא ירא

מלהיות חס־יְשׁוּלֹם נפרד

מהקב"ה, — יראה זו מונעת

אותו מלעשות אותו

מעשה או מדבר אותו

דיבור. וכל זה — מחמת

שנתגלתה בו, בגלל הנסיון

של קידוש ה', ה"חכמה"

שבנפש. וזה נקרא

"דחילו ונכלל ברחימו"

— יראה הכלולה באהבה,

שהיא אהבה הטבעית

שבנפש האלהית

שבכללות ישראל,

שחפצה ורצונה בטבעה

לדבק בשרשה ומקורה

אֶהְיֶה לוֹ וְיִרְצֶנּוּ זֶה — להידבק בהקב"ה, היא — הנפש האלקית,

יראה ומפחדת בטבעה מנגע בקצה טמאת עבודה זרה

חס־יְשׁוּלֹם, שהיא נגד אמונת ה' אֶחָד, אֶפְלוּ בְּלִבוֹשֶׁיהָ

החיצונים שֶׁהֵם דְּבוּר אוֹ מַעֲשֶׂה, — הקשורים בעבודה זרה,

בְּלִי אֱמוּנָה בְּלִבְּהֶם — בעבודה זרה זו. גם מכך יראה נשמתו

של יהודי, ויראה זו, היא הכלולה באהבה המסותרת. הרי,

שבאהבה מסותרת — הכלולת בתוכה גם יראה — יכול יהודי

לקיים תורה ומצוות, כפי שיפורט להלן, על-ידי שעושה חשבון:

מאחר שהיה גם מוסר את נפשו, ובלבד שלא להיות נפרד

מהקב"ה, עליו בודאי להימנע מלעבור עבירה, כי על-ידי עבירה

נפרדים חס־יְשׁוּלֹם מהקב"ה. עליו לקיים מצוות, כי על-ידין

מתאחדים עם הקב"ה, וזה הרי רצונו האמיתי — להיות דבוק

בהקב"ה.

בהקשר למה שלמדנו בפרק זה ב"תניא", שגם פושע ישראל

מוסר את נפשו כשרוצים לכפות עליו לכפור בהקב"ה, מן

הראוי להביא סיפור שאירע בזמנו של הבעל-שם-טוב,

המובא בספר "תולדות יעקב יוסף": בגלל סיבות שונות, גדל

1 אז, הרי כל הקליפות בטלים ומבטלים והיו בלא היו ממש
2 לפני ה', בדכתיב¹⁴: "כל הגוים — כולל קליפות, כאין נגדו
3 וגו'", ובכתיב¹⁵: "כי הנה איביך ה' — כולל גם קליפות שהן
4 "אויבי ה'", כי הנה איביך יאבדו, יתפרדו וגו'", ובכתיב¹⁶:

5 "כהמם דונג מפני אש

6 יאבדו וגו'", — הרשעים

7 והקליפות יימסו מפני

8 השי"ת, ובכתיב¹⁷: "הרים

9 — הקליפות שהן בעיני

10 עצמן כהרים, פדונג

11 נמסו". — הרי, שכלפי

12 אור אין סוף ברוך הוא

13 המלוכש בבחינת "חכמה"

14 שבנפש של יהודי —

15 בטלות ונעלמות כל

16 הקליפות, וזאת —

17 כשיהודי עומד לפני נסיון

18 של קידוש ה' — מתעוררת

19 ומתגלה בתוכו בחינת

20 חכמה זו. לכן, למרות

21 שלפני כן היתה לקליפות

22 השליטה המלאה עליו,

23 יש בו עתה הכוח להתגבר

24 עליהן. זאת אומרת: יהודי

25 יש בו תמיד הכוח (הנובע

26 מ"חכמה" — אהבה

27 מסותרת) לשלוט על

28 התאוות, צריכים רק לעורר כוח זה. להלן, יסביר רבנו הזקן,

29 איך כלולה באהבה זו גם יראה. שכן, כאמור, כדי לקיים תורה

30 ומצוות נדרשת גם יראה; ומאחר שאנו אומרים, שלשמירת

31 התורה והמצוות מספיקה האהבה המסותרת בלבד — הרי

32 שהיא כוללת בתוכה גם יראה; וְהֵנָּה, אֶחָד ה' אֵין־סוֹף

33 בְּרוּךְ־הוּא הַמְלִיכֵשׁ בְּחִכְמָהּ שֶׁבִנְפֶּשׁ — גְּדוֹל וְעֶצוֹם כְּחוֹ בְּלִי

34 כֶּף לְגִרָשׁ וְלִדְחוּת הַסֵּטְרָא־אֲחֵרָא וְהַקְלִיפּוֹת שֶׁלֹא יוֹכְלוּ

35 יַעֲזוּ אֶפְלוּ בְּלִבוֹשֶׁיוֹ, — ה"לבושים" שלהם שייכים לאור אין סוף

36 ברוך הוא, שֶׁהֵם מַחֲשָׁבָה דְּבוּר וּמַעֲשֶׂה שֶׁל אֱמוּנָת ה' אֶחָד;

37 — שלא יהיה בכוחן של הקליפות "לנגוע" לא רק באמונה עצמה,

38 כי אם גם לא במחשבה, דיבור ומעשה, שעליהם להיות

39 מושלטים מהאמונה ומאחדות ה'. דְּהֵינּוּ — אור אין סוף המלוכש

40 בנפש היהודי, נותן לו הכוח, לַעֲמֹד בְּנִסְיוֹן לְמִסַּר נַפְשׁוֹ, אֶפְלוּ

41 שֶׁלֹא לַעֲשׂוֹת רַק אִיזָה מַעֲשֶׂה לְכַד נֶגֶד אֱמוּנָת ה' אֶחָד, כִּגְזֹן

42 — כשכופים עליו: לְהַשְׁתַּחֲוֹת לַעֲבֹדָה זָרָה, אֶף שְׁאִינוּ מֵאֲמִין

43 בָּהּ בְּלִל בְּלָבוֹ, — ואין זה "נוגע" באמונה עצמה, שכן — בלבו

44 הוא הרי מאמין בהקב"ה, יש בכך רק משום מעשה שבניגוד

45 לאמונה — ואף על כך הוא מוסר את נפשו; וְכֵן — זה נותן לו הכוח

- 1 וחונך ילד יהודי אצל גוי "פריץ", ולא ידע שום דבר מיהדות.
- 2 כשבגר קצת אותו ילד, החליט ה"פריץ" להמיר את דתו של
- 3 הילד באופן רשמי, והכין לכבוד אותו מאורע סעודה גדולה.
- 4 בהיותו בטוח שהילד לא יתנגד לכך, הודיע לו ה"פריץ" שביום
- 5 מסויים ימירו את דתו. הילד החל לשאול למשמעות הדבר.
- 6 וה"פריץ" ענה לו: כלום, עד עתה קוראים לך פייוויש –
- 7 וכשימירו את דתך יקראו לך "איוואן". שאל הילד: מדוע – אני
- נקרא "פייוויש"? נאלץ ה"פריץ" לספר לו, שהוא ילד יהודי.
- מששמע הילד שהוא ילד יהודי לא רצה להסכים שימירו את
- דתו, בטענו: אני נקרא "פייוויש" – אשאר "פייוויש"! ולא
- הועילו היסורים הרבים שייסר אותו ה"פריץ" על כך. פייוויש
- מסר את נפשו על קידוש ה'. התבטאה על כך אשה יהודיה:
- ריבוננו של עולם, אנחנו, אכן, לא טעינו בכך, אך, גם אתה לא
- טעית בנו. פייוויש, פושע ישראל, מסר את נפשו על קידוש ה'.

היום יום . . .

יום ראשון	ד שבט	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: בא, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: כג"כח. תניא: פרק יז. ובוה . . . כג מצותיו ותורתו. מְצָרִים הוּא לְשׁוֹן מִצָּר וְגָבֹול. גְּלוּת מְצָרִים בְּרוּחַנִיּוֹת, הוּא מֵה שֶׁנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמָה מְגַבֶּלֶת וּמְסַתֶּרֶת עַל הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, עַד שֶׁנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית מְתַצְמֶמֶת כָּל כֹּף שֶׁנֶּעֱשָׂה בְקִטְנוֹת וְהַעֲלִם. וְיִצְיָאֵת מְצָרִים הוּא הַסֵּרֶת הַמִּצָּר וְהַגָּבֹול. וְהִינּוּ דְהַשְׁכָּל שֶׁבִּמְחַ מְאִיר בְּלֵב בְּמַדּוֹת טוֹבוֹת בְּפִעֵל מְמֵשׁ.		

יום שני	ה שבט	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: בא, שני עם פירש"י. תהלים: כט"לד. תניא: וזה כל . . . הרמ"ז שם. א מענש דארף מרבה זיין אין זאגען אותיות התורה (זאגען תהלים, חזר'ן משניות) ווען און וואו ער קען, בכדי צו שטארקען דעם קיום העולם, בכדי מציל צו זיין זיך פון חיבוט הקבר און כף הקלע, און זוכה צו זיין צו אלע העכסטע גילויים. הָאָדָם צָרִיךְ לְהִרְבּוֹת בְּאַמִּירַת אוֹתוֹת הַתּוֹרָה (לוֹמֵר תְּהִלִּים, לְשׁוֹן מְשָׁנִיּוֹת) מְתִי וְהִיכֵן שִׁיכּוֹל, בְּכִי לְחִזָּק אֶת קִיּוֹם הָעוֹלָם, בְּכִי לְהַצִּיל אֶת עַצְמוֹ מִחִבּוֹט הַקֶּבֶר וְכֵף הַקֶּלַע, וְלִזְכּוֹת לְכָל הַגְּלוּיִים הַנֶּעֱצָלִים בְּיֹתֵר.		

יום שלישי	ו שבט	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: בא, שלישי עם פירש"י. תהלים: לה"לח. תניא: והיא בחי' . . . כמ"ש במ"א. אָדְנִי אָבִי מוֹרֵי וְרַבִּי [הֶרֶשׁ"ב] כּוֹתֵב שֶׁשָּׁמַע בְּשֵׁם רַבְּנּוּ הַזֶּקֶן, שֶׁכָּל הַמַּחֲבָרִים עַד הַט"ז וְהַש"ף [=ה"טוֹרֵי זָהָב וְה"שִׁפְתֵי כֹהֵן], בְּאוּרִים עַל הַשְּׁלָחַן עֲרוּךְ, וְהֵם בְּכָלֵל, עָשׂוּ הַחֲבֻנִּים שְׁלֵהֶם בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ. וְעִנִּין רוּחַ הַקֹּדֶשׁ אֵיחָא בְּקֶרֶפֶן הָעֵדָה סוּף פֶּרֶק ג' דְּשִׁקְלִים, שְׂזָהוּ שְׁמֹגְלִים לוֹ רִזֵּי תוֹרָה, שְׂזָהוּ מִבְּחִינַת הָעָלָם דְּחֻכְמָה.		

יום רביעי	יום רביעי	ז שבט	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: בא, רביעי עם פירש"י. תהלים: לט"ג. תניא: פרק יח. ולתוספות . . . 46 גם דחילו.			

בהיות אדמו"ר הזקן בן תשע שנה - למד חכמת ההנדסה והתכונה. בן עשר - סדר לוח על חמש עשרה שנה. בהיותו בן שנים עשר - נודמן שלמד ברבים הלכות קדוש החדש להרמב"ם, ולא מצאו הגאונים, שהיו באותו מעמד, ידיהם ורגליהם בבית המדרש.

יום חמישי	יום חמישי	ח שבט	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: בא, חמישי עם פירש"י. תהלים: מד"ח. תניא: והענין . . . כד גלגולים.			

בפרט בזמן הזה אשר בחסדי השם יתברך אנו עומדים על סף הגאולה, עלינו להתאמץ בכל מיני אמוץ, לחזק כל עניני הדת בהדור מצוה, ולשמר את כל המנהגים מבלי לותר אף כל שהוא, ומצוה וחובה על כל רב בישראל, להודיע לקהל עדתו כי הצרות והיסורים חבלי משיח המה, וה' אלקינו דורש מאתנו תשובה לתורה ומצות, שלא נעכב ביאת משיח צדקנו בקרוב ממש.

יום שישי	יום שישי	ט שבט	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: בא, ששי עם פירש"י. תהלים: מט"ד. תניא: הנה החכמה . . . ומובן.			

כְּשֵׁסִים אֲדֹנֵי אָבִי מוֹרֵי וְרָבִי [הַרְש"ב] הַש"ס בַּפֶּעַם הַשְּׁלִישִׁית, אָמַר מֵאִמֶּר דֹּא"ח, וְתִכְנֹו - מֵהוּ הַדֶּרֶן".
בשנת האבלות אחרי אמו ס' אדני אבי מורי ורבי [הַרְש"ב] ש"ס משנה לסוף י"א חדרש, וליום היארצייט [=יום השנה] - כל הש"ס.

שבת קודש	שבת	י שבט	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: בא, שביעי עם פירש"י. תהלים: נה"ט. תניא: פרק יט. ולתוספות . . . בלב כלל.			

תו"א ד"ה למען תהי' סוף סעיף המתחיל אמנם, "לא ישובות יומם מלראות" צ"ל "לא ישובות יומם ולילה מלרצות".

אמי זקנתי (הרבנית מרת רבקה נ"ע) בהיותה כבת שמונה עשרה שנה - בשנת תרי"א - חלתה, וצויה הרופא אשר תאכל תיכף בקומה משנתה, אמנם היא לא חפצה לטעום קודם התפלה, והיתה מתפללת בהשכמה, ואחר התפלה היתה אוכלת פת שחרית. כשנודע הדבר לחותנה אדמו"ר הצ"צ, אמר לה: א איד דארף זיין געזונד און א בעל כח. אויף מצות שטייט וחי בהם, איז דער טייטש וחי בהם, מען דארף אריינבריינגען

א חיות אין מצות. בכדי אז מען זאל קענען אריינבריינגען א חיות אין מצות, מוז מען זיין א בעל כח און זיין בשמחה. וסיים: דו דארפסט ניט זיין קיין ניכטערע. בעסער עסען צוליב דאווענען ווי דאווענען צוליב עסען. ובירכה באריכות ימים, – (נולדה בשנת תקצ"ג ונפטרה י' שבט תרע"ד). –

מאמר זה אמר אאמו"ר לאחד על יחידות, והוסיף: און מען דארף עס טאן בשמחה.

"תורה אור" דבור המתחיל "למען תהיה" סוף סעיף המתחיל "אמנם": "לא ישובות יומם מלראות", צריך להיות "לא ישובות יומם ולילה מלרצות".

אמי זקנתי (הרבנית מרת רבקה נשמתה-עדן), בהיותה כבת שמונה עשרה שנה – בשנת תרי"א – חלתה, וצוה הרופא אשר תאכל תכף בקומה משנתה, אמנם היא לא חפצה לטעם קדם התפלה, והיתה מתפללת בהשכמה, ואחר התפלה היתה אוכלת פת שחרית. כשנודע הדבר לחותנה, אדמו"ר ה"צמח צדק", אמר לה: יהודי צריך להיות בריא ובעל כח. על מצות נאמר "וחי בהם", הפרוש וחי בהם; יש להחזיר חיות במצות. בכדי שיוכלו להכניס חיות במצות, חייבים להיות בעל כח ולהיות בשמחה. וסיים: אינך צריכה להיות 'על בטן ריקה'. עדיף לאכל כדי להתפלל, מלהתפלל כדי לאכל. וברכה באריכות ימים, – (נולדה בשנת תקצ"ג, ונפטרה י' שבט תרע"ד). –

מאמר זה אמר אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] לאחד על יחידות, והוסיף: ויש לעשות זאת בשמחה.

אגרות קודש

ב"ה, ט"ז שבט, תשי"ב
ברוקלין.

הווי"ח אי"א נר"נ וכו' הרב אברהם שי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מי"א שבט, מחרת יום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר.

ובעת רצון יזכירו אותו ואת כל אלו שכותב אודותם על הציון הקי' של בעל ההילולא, ויהי רצון שכשם שהביא הבקשה כן יבשר טוב בהנוגע לכל אחד מהם.

לשאלתו במאמר רז"ל, משנכנס אדר מרבין בשמחה כו' דבריא מזלי א"כ איך זה קרה בחדש האמור שמת משה רבנו רועם של ישראל.

התירוץ מובן מסוגית הש"ס (מגילה יג, ב) אשר היתה סברא להכריע חדש האמור לשני צדדים, וכמז"ל שם כיון שנפל פור בחדש אדר וכו', אבל המסקנא שלא הי' יודע כו', וזה הכריע והחליט כל החדש כולו, אשר על כולו נאמר, ונהפוך הוא.

ב) לשאלתו בהסתירה לכאורה ממאמר רז"ל בענין הסתלקות הצדיקים, שקשה כיום וכו' ובמה שקורין ליום זה הילולא וכו'.

כבר האריכו בזה האחרונים, וכמה ביאורים נאמרו בזה עיי"ש (נקבצו בשד"ח אספ"ד מע' א"י סק"ו ובפאת השדה שם. בסי' הילולא דרשב"י להרב מרגליות. ועיי"ג לקוטי הש"ס להאריז"ל לברכות ו, ב. פרש"י יבמות קכב, רע"א רגלי - שהוא ל' יו"ט. ועוד).

בברכה לבשו"ט.

יום ראשון ד' שבט ה'תשע"ד

תכשיטי המת אסורים בהנאה?

המחוברים לגופו, שדינם כשערו של מת האסור בהנאה, ואילו לדעת הרמב"ם והתוספות שמותר ליהנות משיער המת, מסתבר שנוי הגוף המחוברים וכן שיני זהב תותבות מותרים בהנאה.

אך למסקנה כתב שגם לשיטת הרמב"ם שיני זהב אסורים בהנאה, כי השיער שאינו 'בר מיתה' אינו כגוף המת אלא דבר בפני עצמו ואינו נאסר מחמת המיתה, אבל שיני הזהב מחוברים וטפלים לגוף ואסורים בהנאה.

ובדין נוי המת שה'שלחן ערוך' והרמ"א אסרו כשהם מחוברים וקשורים לגוף, הביא ה'פתחי תשובה' (יו"ד שם סק"ד) מה'בכור שור' שתכשיטי המת האסורים בהנאה הם רק ב'תכשיטים כעין גופו', כמו פאה נכרית הקשורה לשערות (בימיהם) או שן תותבת, אבל שאר תכשיטים לא נאסרו "דלא עדיפי תכשיטי כסף וזהב ממלבושי המת דפשוט אפילו קשורים בו בשעת מיתה לא נאסרו". ויש להתיר תכשיטים 'שלא מעין הגוף' אפילו אם היו קשורים וקלועים בשעת המיתה "ולא להשחית ממנום של ישראל".

הלכות אבל פרק יד, הלכה כא: **המת אסור בהנאה כלו; חוץ משיערו שהוא מותר בהנאה, מפני שאינו גופו.**

לדעת רב אסור ליהנות משערות אשה שמתה כי המת אסור בהנאה, ולדעת רב נחמן בר יצחק שערות המת מותרות בהנאה, כי "שיער המת לאו בר מיתה הוא" שאינו עשוי להשתנות על ידי המיתה (ערכין זב, ורש"י שם ד"ה אלא).

ופסק הרמב"ם כרב נחמן בר יצחק וכן דעת התוספות (בבא קמא י, א ד"ה שהשור). אך הטור וה'שלחן ערוך' (יו"ד סי' שמט ס"ב) פסקו כרב ששער המת אסור בהנאה (לחם משנה).

והנה, כתב ה'שלחן ערוך' (שם): "נוי המת המחוברים בגופו, כגון פאה נכרית וכיוצא בה אסורים כמו המת עצמו". והוסיף הרמ"א: "ודווקא כשהם קשורים בשערות, אבל אינן קשורים מותר", והוא על פי דברי רש"י (ערכין שם) שלדעת רב נאסרה גם פאה נכרית הקשורה לשערות הראש. ולפי זה כתב הגרצ"פ פרנק (הר צבי יו"ד סי' רעו) שדין שיניים תותבות מזהב של המת, תלוי בשתי דעות אלו: לדעת ה'שלחן ערוך' - אסורות בהנאה כמו נוי המת

יום שני ה' שבט ה'תשע"ד

תפקידו של המלך

מצות חליצה?

ויש לבאר:

ה'צמח צדק' מבאר (דרך מצוותיך ע' קח) שמינוי המלך הוא כדי להמשיך יראת שמים על העם, כי המלך עצמו בטל לקב"ה וכאשר העם יראים ממנו הרי הם יראים מהקב"ה. ולכן פוסק הרמב"ם (לעיל פ"א ה"ז) שהתכונה העיקרית הנדרשת מהמלך היא יראת שמים, ואם היה ממלא מקום אבותיו ביראה, אע"פ שאינו כמותם בחכמה, ממנים אותו ו'מי שאין בו יראת שמים אע"פ שחכמתו מרובה אין ממנין אותו".

ומטעם זה כאשר המלך מוחל על כבודו למצוה כגון קריאת התורה בעמידה, הרי הוא מרבה יראת שמים כיון שמראה את ביטולו לקב"ה, אך כאשר מבזה עצמו, כגון בחליצה שהאשה יורקת בפניו, מתמעט כבודו ונגרם חיסרון ביראת שמים, וזאת רק כאשר הגנאי הוא כלפי אדם אחר כגון בחליצה, אך בייבום אין גנאי כלפי אדם אחר, ורשאי למחול על כבודו למצוה, ולכן פירש הרמב"ם שהטעם הוא משום שבמקום שאין חליצה אין יבום.

(דרישות, י, ע' 187-180)

הלכות מלכים פרק ב, הלכה ג: **ואינו חולץ, שנאמר: ויורקה בפניו, וזה כיוון. ואפילו רצה – אין שומעין לו; שהמלך שמחל על כבודו – אין כבודו מחול. והואיל ואינו חולץ – אינו מייבם.**

רש"י (סנהדרין יט, ב ד"ה ולא) מפרש שאין המלך מייבם משום ש'גנאי הוא לו לקום על שם אחיו', אך הרמב"ם מפרש שרק החליצה נחשבת כביזיון (בגלל היריקה), ואינו מייבם כי 'כל שאינה עולה לחליצה, אינה עולה ליבום'.

ויש להבין: מדוע לא נקט הרמב"ם כרש"י שהיבום עצמו נחשב כביזיון, והרי מפורש בתורה "וידע אונן כי לא לו יהיה הזרע" ולכן לא רצה לייבם את תמר?

ועוד: כאן פסק הרמב"ם שהמלך אינו יכול למחול על כבודו למצות יבום, אך במצות הקהל פסק (הל' חגיגה פ"ג ה"א): "וקורא (המלך) כשהוא יושב, ואם קרא מעומד הרי זה משובח". ומקורו במשנה (סוטה מא, א): "אגריפס המלך עמד... ושיבחוהו חכמים". והקשו בגמרא: כיצד רשאי למחול על כבודו ולעמוד והרי מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול? ותיצרו שלצורך מצוה רשאי למחול על כבודו. וקשה: מדוע אינו רשאי למחול על כבודו לצורך

יום שלישי ו' שבט ה'תשע"ד

נשים בקריאת פרשת 'זכור'

לפני פורים שמזכירים פרשת זכור". וכן דעת ראשונים (תוס' ברכות יג, א. ריטב"א מגילה יז, ב) שקריאת פרשת זכור חיובה מן התורה, ונלמדת מהפסוק "זכור את אשר עשה לך עמלק" – "זכור בפה".

הלכות מלכים פרק ה, הלכה ה: **מצות עשה לזכור תמיד מעשיו הרעים ואיריבתו כדי לעזור איבתו, שנאמר: "זכור את אשר עשה לך עמלק".**

וכתב הסמ"ק (ס' קמז) שזמנה של המצוה הוא "בשבת

אשר עשה לך עמלק' (הזכירה בפה) אינה קריאת פרשת עמלק בציבור, אלא "נספך זה לבנינו ולדורותינו לומר להם כך עשה לנו הרשע" כדי שלא נשכח "מה שעשה לנו עמלק עד שנמחה את שמו מתחת השמים".

וגם הרמב"ם כאן כתב שהמצוה היא "לזכור תמיד מעשיו הרעים.. שנאמר: זכור את אשר עשה לך עמלק", ולא הצריך לקרוא את הפרשה בספר תורה ובציבור. וכן כתב ה'חינוך' (שם), שהזכירה היא כדי "שלא תשכח שנאתו מלבנו", ודי בזכירת הענין "פעם אחת בשנה או שתי שנים ושלש" אלא ש"מנהגן של ישראל בפרשת זכור לקרותה בשבת מיוחד בכל שנה - תורה היא".

ולפי דעה זו, הנשים "יוצאות ידי חובה בזכירה וסיפור שלא בספר תורה", אך לדעת הרא"ש ושאר ראשונים (הנ"ל) שקריאת פרשת זכור בספר תורה ובציבור היא מן התורה, מסתבר שגם נשים חייבות בה (תורת חסד שם).

וגם ה'מגן אברהם' (אור"ח סי' תרפה) והט"ז (שם סק"ב) הביאו דעת הרא"ש שקריאתה בציבור היא מן התורה. וב'שלחן ערוך' (שם ס"ז) נפסק ש"בני הישובים שאין להם מנין צריכים לבא למקום שיש מנין" כדי לשמוע קריאה זו.

והנה, בספר 'החינוך' (מצוה תרג) כתב שהמצוה נוהגת רק בזכרים "כי להם לעשות המלחמה ונקמת האויב, לא לנשים", והעיר על זה ה'תורת חסד' (אור"ח סי' לו): א. מצוות מחיית עמלק ומצוות זכירת מעשי עמלק שתי מצוות הן, ואף שהמחיה היא על ידי זכרים שהם עושי המלחמה, הרי הזכירה אינה תלויה בזכרים דוק! ב. מחיית עמלק היא מלחמת מצוה שהכל יוצאים לה, אפילו כלה מחופתה (סוטה מ"ב, ו) ואם כן יש לחייב גם נשים בשמיעת פרשת זכור.

אך לדעת כמה ראשונים, קריאת פרשת זכור בספר תורה בציבור אינה מן התורה אלא מתקנת חכמים: הרמב"ן (בפירושו על התורה סו"פ תצא) כתב שמצוות "זכור את

יום רביעי ז' שבט ה'תשע"ד

מי תיקן את התפילות?

מפרש פסוק זה לגבי תפילה, אך הרמב"ם לשיטתו שהתפילות תוקנו על ידי האבות והפסוק "ויצא יצחק לשוח בשדה" מתפרש לענין תפילה, ואם כן ניתן להתפלל בשדה.

ובספר 'תורת נביאים' (למהר"צ חיות, פי"א) מיישב:

לכל הדעות האבות תיקנו את התפילות, אך אין למדים מקודם מתן תורה, וחייב התפילה עלינו הוא מכוח תקנת חכמים ולא מכוח תקנת האבות, והמחלוקת היא בטעם התקנה – האם היא זכר לקרבן התמיד או זכר לתפילות האבות. ואם כן, הסתירה ברמב"ם מיושבת כי כאן אינו מדבר על חיוב התפילה לגבינו אלא אודות התפשטות המצוות עד משה רבינו ועל כך כתב שהאבות תיקנו את התפילות, אך בהלכות תפילה מדבר אודות חיוב התפילה עלינו ועל כך כתב שהוא כנגד התמידים ולא כנגד תפילות האבות.

ולפי זה יתכן לדייק בלשון הרמב"ם "והוא (אברהם) התפלל שחרית", ולא "תיקן תפילת שחרית" (כלשון הגמרא "אבות תיקנו"), כי אין כוונתו שהאבות תיקנו את חובת התפילה אלא שלמעשה התפללו, אך חובת התפילה לדורות נקבעה על ידי אנשי כנסת הגדולה כנגד התמיד

(יקות עמים על הרמב"ם כאן).

הלכות מלכים פרק ט, הלכה א: אברהם נצטוו יתר על אלו במילה. והוא התפלל שחרית. ויצחק הפריש מעשר והוסיף תפלה אחרת לפנות היום. ויעקב הוסיף גיד הנשיה והתפלל ערבית.

בגמרא (ברכות כו, ב) נחלקו אם תפילות "אבות תיקנו" או "כנגד תמידים תיקנו". ולכאורה דברי הרמב"ם בענין זה סותרים, שכאן כתב שהתפילות נתקנו על ידי האבות, ובהל' תפילה (פ"א ה"ה) כתב "וכן תקנו שיהא מנין התפילות כמנין הקרבנות".

ובשור'ת' שם משמעון' (אור"ח סי' ו) ביאר: לדעת הרמב"ם, מצות התפילה נתקנה על ידי האבות, אלא שחכמים הסמיכו לקרבן התמיד לענין מספר התפילות וזמניהן.

והנה, בגמרא (ברכות לד, ב) נאמר: "אמר רב כהנא: חציף עלי מאן דמתפלל בבקתא" (מקום פתוח), אך ברמב"ם לא הובא דין זה.

ויש לבאר: לכאורה יש להקשות (כקושי'ת התוס' שם) שהרי יצחק עצמו התפלל בשדה, כנאמר "ויצא יצחק לשוח בשדה" (וכן הקשו התוספות שם)? אלא שרב כהנא סובר שהתפילות כנגד הקרבנות ולא תוקנו על ידי האבות ואינו

יום חמישי ח' שבט ה'תשע"ד

מי יבנה את בית המקדש השלישי?

יהיה להקריב את העומר למחרת, ויש לחשוש שמא יבואו לאכול מהתבואה החדשה לפני שיספיקו להקריב את העומר, כי יאמרו 'גם אשתקד אכלנו מהתבואה החדשה מיד בתחילת היום'.

ומקשה רש"י: מדוע חוששים לכך והרי "אין בנין בית המקדש בלילה" (שבועות טו, ב)? ומתוך: הלכה זו נאמרה בבית המקדש שנבנה בידי אדם, אבל בית המקדש השלישי שעתיד לרדת מן השמים יתכן שירד בלילה.

אך מלשון הרמב"ם כאן משמע שבית המקדש השלישי

הלכות מלכים פרק יא, הלכה א: המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות דוד... ובזנה מקדש.

לדעת רש"י ותוספות (סוכה מא, א ד"ה אי נמי) המקדש שלעתידי יבוא מן השמים בנוי ומשוכלל, שנאמר 'מקדש ה' כוננו ידיך'.

והוכיחו כן מתקנת רבן יוחנן בן זכאי (סוכה שם) ש"יום הנף כולו אסור", היינו שאסור לאכול מתבואה חדשה כל יום ששה עשר בניסן (הראוי להנפת העומר) גם בזמן הזה, כי "מהרה יבנה המקדש" עוד בליל ששה עשר בניסן, ואפשר

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ קה

ואת קושית רש"י, איך יתכן שבית המקדש ייבנה בלילה, מתוך ה'ערוך לנר':
הדין 'אין בית המקדש נבנה בלילה' נאמר לגבי בנין המקדש, ולא לגבי כלי המקדש. והמזבח הוא מכלי המקדש (ראה הלכות בית הבחירה פ"א ה"ו: "ועושין במקדש שבעה כלים, מזבח..."), ומותר לבנותו בלילה, ולהקריב העומר לא צריך בנין אלא די במזבח (לדעת רבן יוחנן בן זכאי), וכיון שאפשר להקריב את העומר על המזבח שנבנה בלילה, יש לחשוש שיאכלו 'חדש' לפני שיספיקו להקריב את העומר.

ייבנה בידי המלך המשיח, וכן כתב בספר 'החינוך' (מ"ע צה בסופו), שמצות בנין המקדש מוטלת על הציבור כולו וכשייבנה הבית במהרה בימינו יקיימו בבניינו מצוה. וכתב ה'ערוך לנר' (סוכה שם) שמשלשון הגמרא 'מהרה יבנה המקדש' מוכח כשיטת הרמב"ם שייבנה בידי אדם, כי לפי שיטת רש"י היה צריך לומר 'מהרה יגלה המקדש'. וכן מוכח מדברי הגמרא (שם, נב) על הפסוק "ויראני ה' ארבעה חרשים" (אומנים) וביניהם משיח בן דוד ומשיח בן יוסף, כי "שניהם חרשים לבנין בית המקדש" (רש"י), ואם בית המקדש יבוא בנוי מן השמים, הרי אין לו צורך באומנים.

מותר לחבר ספר לא לשם שמים? יום שישי ט' שבט ה'תשע"ד

הוא משום "עת לעשות לה'", כדי שהתורה לא תישכח, והיות שלא שכח את לימודו לא היה צריך לכתבו (חוט המשולש ד, ד בהערה).

והעיר על זה ב'אבן שלמה' (על הראב"ן, סי' מ"ב):
אם הכותב דברי תורה שלא לשם שמים גם בימינו עובר על איסור זה, מדוע לא הביא הרמב"ם הלכה זו הנוגעת למעשה, בספר הי"ד?

ותירה מזו אמרו חז"ל: "לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה", וכתבו התוספות (ברכות יז, א) שרק בלומד על מנת לקנטר את חברו אמרו חז"ל "נוח לו שלא נברא..." אבל הלומד על מנת שיכבדוהו ולקנות לו שם – מותר. ולכן, אין לאסור חיבור שיש תועלת ללומדים בו, אף שכוונת מחברו להגדיל שמו, כי בכך הוא מסייע שהתורה לא תשתכח, ומשום "עת לעשות לה'" הותר.

הקדמת הרמב"ם: וימיות משה רבנו ועד רבנו הקדוש לא חברו חבור שְׁמִלְמִדִין אותו כְּרִבִּים בְּתוֹרָה שְׁבַע־לָפָה... והוא קָבֵץ כָּל הַשְּׂמוּעוֹת... לְפִי שְׂרָאָה שְׁתִּלְמִידִים מִתְמַעְטִין... חבר חבור אַחֵר לְחִיּוֹת בְּיָד כָּלָם, בְּדִי שְׁלִמְדוּהוּ בְּמַהֲרָה וְלֹא יִשְׁכַּח. הגמרא (גיטין ס, ב) לומדת מן הפסוק "כי על פי הדברים האלה" (שמות לד, כז) - "דברים שבעל-פה אי אתה רשאי לכותבן". ורש"י מוסיף: "מכאן אתה למד שהתלמוד לא ניתן לכתוב אלא מפני שהתורה נשתכחה".

וחידוש ה'חתם סופר' (שו"ת א"ח סי' ר"ח), שהאיסור לכתוב תורה שבעל-פה קיים גם בימינו, ולכן "המחבר ספר ומתערב במחשבתו לגדל שמו" עובר על האיסור לכתוב דברים שבעל-פה, כי ההיתר הוא משום עת לעשות לה', ואם איננו עושה לה' – הרי איסורו במקומו עומד. ומסופר על רבי נתן אדלר, רבו של ה'חתם סופר', שלא כתב חידושי תורה כי כל ההיתר לכתוב דברים שבעל-פה

העניקה - תשלום או צדקה שבת קודש י' שבט ה'תשע"ד

כאשר בירכו השי"ת.
וכתב ה'מנחת חינוך', שלכאורה דברי ה'חינוך' מתאימים רק לפי הדעה בגמרא (קידושין יד, ב) שהעניקה ניתנת הן לעבד שמכרוהו בית דין והן למוכר עצמו, אך לפי הדעה שמוכר עצמו אינו מקבל העניקה, אין מקור להעניקה לשכיר בזמן הזה.

אך ה'מנחת חינוך' נשאר בקושיא: הרי הרמב"ם פוסק (הל' עבדים פ"י ה"ב) שמוכר עצמו אין מעניקים לו, ולפי זה אין מקום לדברי ה'חינוך', והרי אין דרכו של בעל ה'חינוך' לנטות מדעתו של הרמב"ם אם אינו מצייץ זאת בפירוש? לפיכך נראה לומר שדברי ה'חינוך' אכן מתאימים גם לדעת הרמב"ם, כי מדברי הרמב"ם נראה שהעניקה היא בגדר צדקה, ומסתבר שתניתן לכל סוגי העבדים. ואף שמיעטה התורה מוכר עצמו מהעניקה הרי זה חידוש וגזירת הכתוב, ו'אין לך בו אלא חידושו'. ולכן המשכיר עצמו (שאינו בגדר 'מוכר עצמו' לעבד, שאינו שייך בזמן הזה) ראוי שיקבל העניקה.

מנין המצוות, מצות עשה קצו: לְהַעֲנִיק לְעַבְד עִבְרִי, שֶׁנֶּאֱמַר הַעֲנִיק תַּעֲנִיק לוֹ.
את מצות ההעניקה אפשר להגדיר בשני אופנים:
א) כתוספת שכר על העבודה שעבד בשנות העבדות. ואע"פ שכבר שילם לו מראש, ציוותה התורה להוסיף על השכר כאשר מסיים את עבודתו.
ב) כצדקה וחסד כדי שלא ייצא בידיים ריקות, אך לא כתשלום עבור העבודה.

את דעת הרמב"ם בנידון ניתן ללמוד מכך שקבע את מצות העניקה לאחר מצות צדקה ואחריה את מצות הלוואה, ולא בין המצוות הקשורות לעבד, הרי שלדעתו מצוה זו שייכת למערכת המצוות של צדקה וחסד ולא כחובה ממונית. ו'נפקא מינה' למעשה: ב'ספר החינוך' (מצוה תפב) כתב שאף כי חיוב מצות העניקה חל רק בזמן שהיובל נוהג (כי כשאין היובל נוהג אין דין עבד עברי), ניתן ללמוד מכך את ההנהגה הראויה גם בזמן הזה: "שאם שכר מבני ישראל ועבדו זמן מרובה או אפילו מועט, שיעניק לו בצאתו מעמו

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - ד' - י' שבט ה'תשע"ד

יום ראשון ד' שבט ה'תשע"ד

הלכות אבל

פרק יב

- 1 **א.** ההספד, כבוד המת הוא; לפיכך, כופין את היורשין
- 2 לתן שכר המקוננים והמקוננות [- וספדין אותו].
- 3 ואם צוה: 'אל תספדוהו', אין ספדין אותו. אבל אם צוה
- 4 שלא לקבר - אין שומעין לו; שהקבורה מצוה, שנאמר:
- 5 "כי קבור תקברנו".
- 6 **ב.** כל המתעצל בהספדו של חכם, אינו מאריך ימים. וכל
- 7 המתעצל בהספד אדם פשוט, ראוי לקברו בחייו; וכל
- 8 המוריד דמעות על אדם פשוט, הרי שכוונו על כך שמוור
- 9 אצל הקדוש ברוך הוא.
- 10 **ג.** אין מניחין ספר תורה על מטתו של חכם, ואין משנין
- 11 [- מעבירים] אותו במטה למטה, ואין מוציאין מטתו אלא
- 12 דרך פתחים, לא שישלשלו אותה דרך גג. ובשאר העם,
- 13 מתר לעשות.
- 14 **ד.** אין פוחתין משבחה מעמדות ושבחה מושבות למת -
- 15 בחזרה מהקבורה; ואין עושין מעמד ומושב בפחות
- 16 מעשרה, ואין עושין אלא בקרובים. ואין עושין אלא ביום
- 17 ראשון, ובבית הקברות, ובמקום שנהגו. כיצד עושין
- 18 במקום שנהגו? מעמידין שער הקרובים ובני משפחה
- 19 שאינן בני אבל, ואומרים לפניהם דברי קינות וכיוצא בהן;
- 20 ואחר כך אומרים: 'שבו, יקרים, שבו! ואומרים לפניהם
- 21 דברים אחרים כשהן יושבין; ואחר כך אומרים: 'עמדו,
- 22 יקרים, עמדו! ואומרים כשהם עומדין. וחוזר ואומר כך
- 23 שבחה פעמים.
- 24 **ה.** בדרך שעושין מעמד ומושב לאנשים במקום שנהגו,
- 25 כך עושין לנשים; ומספדין את הנשים כאנשים בכל
- 26 מקום. אבל אין מניחין מטת האשה ברחוב לעולם, שזה
- 27 גנאי לאשה; אלא סמוך למיתתה, קבורתה.
- 28 **ו.** המלקט עצמות - אין אומרים עליה קינים ונהי, ולא
- 29 ברפת אבליים, ולא תנחומי אבליים. אבל אומרים עליהם
- 30 דברי שבח להקדוש ברוך הוא, ודברי כבושים.
- 31 **ז.** המפנה ארונו של מת במקום למקום - אם שדרו של
- 32 מת קיים - עומדין עליו בשורה, ואומרים עליו ברפת
- 33 אבליים ותנחומי אבליים, ומספדין אותו, אף על פי
- 34 שהעבירוהו לאחר שנים עשר חדש. ואם אין שדרו קיימת
- 35 - אין מספדין אותו, ואין עומדין עליו בשורה, ואין
- 36 אומרים עליו לא ברפת אבליים ולא תנחומי אבליים. ואלו
- 37 הן ברפת אבליים? - דברים שאומרים בבית האבל;
- 38 תנחומי אבליים - שאומרים בשורה.

- 39 **ח.** המלקט עצמות אביו ואמו - הרי זה מתאבל עליהם
- 40 כל היום כלו; ולערב אין מתאבל, אפלו צורדין לו
- 41 בסדינו. ואין אומרים עליהם קינות.
- 42 **ט.** אין מספדין את הקטנים. וכן כמה שנים יהיה ראוי
- 43 להספד? בני צנים או בני זקנים - בני חמש, ובני עשרים
- 44 - בני שש; אחד זכרים ואחד נקבות.
- 45 **י.** תינוק שמת - כל שלשים יום - יוצא בחיק [- בידים],
- 46 ונקבר באשה אחת ובשני אנשים; אבל לא באיש אחד
- 47 ובשתי נשים, מפני היחוד. ואין עומדין עליו בשורה, ואין
- 48 אומרים עליו ברפת אבליים, ולא תנחומי אבליים. בן
- 49 שלשים יום גמורים - יוצא בגלסקמא [- אדון] קטנה
- 50 הנשלת באגפים [- בזרועות], ועומדין עליו בשורה,
- 51 ואומרים עליו ברפת אבליים ותנחומי אבליים. בן שנים
- 52 עשר חדש, יוצא במטה.
- 53 **יא.** כל היוצא במטה, רבים מזהיבין [- מצטערים] עליו;
- 54 וכל שאינו יוצא במטה, אין רבים מזהיבין עליו. וכל
- 55 הנכר [- מוכר] לרבים, רבים מתעסקין בו; וכל שאינו נכר
- 56 לרבים, אין הרבים תזיבין להתעסק בו. ומקום שנהגו נשים
- 57 לצאת לפני המטה, יוצאות לפני המטה; לאחר המטה,
- 58 יוצאות לאחר המטה.
- 59 **יב.** העבדים והשפחות [- הכנענים] - אין מספדין אותם,
- 60 ואין עומדין עליהם בשורה; ואין אומרים עליהם ברפת
- 61 אבליים, ולא תנחומי אבליים, אלא אומרים לו בשם
- 62 שאומרים לו על שורו ועל חמורו שמת: 'המקום ימלא
- 63 חסרונך'.
- 64 **פרק יג**
- 65 **א.** כיצד מנחמין את האבליים? אחר שקוברין את המת,
- 66 מתקבצין האבליים ועומדין בצד בית הקברות, וכל המלוין
- 67 את המת עומדין סביב להם, שורה לפני שורה, ואין שורה
- 68 פחותה מעשרה, ואין אבליים מן המנוחין.
- 69 **ב.** האבליים עומדין לשמאל המנחמין, וכל המנחמין באין
- 70 אצל האבליים אחד אחד, ואומרים להן: 'תנחמו מן
- 71 השמים'; ואחר כך הולך האבל לביתו. ובכל יום ויום
- 72 משבצת ימי אבילות, באין בני אדם לנחמו, בין שבאו
- 73 פנים חדשות [שלא ניחמוהו], בין שלא באו.
- 74 **ג.** האבל מסב בראש; ואין המנחמין רשאים לישב אלא
- 75 על גבי קרקע, שנאמר: 'וישבו אתו לארץ'. ואין רשאים
- 76 לומר דבר, עד שיפתח האבל תחלה - שנאמר: 'ואין דבר
- 77 אליו דבר', וכתוב: "אחרי כן פתח איוב את פיהו, ונקלל
- 78 את יומו ויצען אלפיו". ובין שנענע ראשו - שוב אין
- 79 המנחמין רשאים לישב אצלו, שלא יטריחוהו יותר מדי.
- 80 **ד.** מת שאין לו אבליים להתנחם - באים עשרה בני אדם
- 81 פשרין, ויושבין במקומו כל שבצת ימי האבילות, ושאר

והלוציא המת, ולהכניס הפלה [לחופה], וללוות האורחים, ולעסק בכל צרכי הקבורה, לשאת על הכתף, ולילף לפניו, ולספד, ולחפר, ולקבר; וכן לשמח החתן והכלה, ולסעודם בכל צרכיהם. ואלו הם גמילות חסדים שבגופו, שאין להן שעור. אף על פי שכל מצוות אלו מדבריהם, הרי הם בכלל "ואהבת לרעך כמוך". כל הדברים שאמה רוצה שיעשו אותם לך אחרים, עשה אותם לפיך במוך. ובמצוות.

ב. שכר הלווי [של אורח] מרבה מן הכל; והוא החזק שחקקו אברהם אבינו, ודרך החסד שנהג בה - מאכיל עובדי דרכים, ומשקה אותם, ומלנה אותם. וגדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכניה, שנאמר: "וירא, והנה שלשה אנשים". ולוויים, יותר מהכנסתם; אמרו חכמים: 'כל שאינו מלנה, כאלו שופך דמים'.

ג. [ב"ד - כופין ללויה, בדרך שכופין לצדקה. ובית דין היו מתקנין שלוחין ללוות אדם העובר ממקום למקום; ואם נתעצלו בדרך זה, מעלה עליהם הפתור כאלו שפכו דמים. אפלו המלנה את חברו ארבע אמות בעיר, יש לו שכר מרבה. וכמה הוא שעור הלויה שחייב אדם בה? הרב לתלמיד, עד עבודה של עיר [ע' אמה מחוץ לעיר]; והאיש לחברו, עד תחום השבת. והתלמיד לרב, עד פרסה; ואם היה רבו מבקק, עד שלש פרסאות.

ד. בקור חולים - מצוה על הכל; אפלו גדול מבקר את הקטן. ומבקרין פעמים הרבה ביום; וכל המוסיף, הרי זה משבח - ובלבד שלא יטריח. וכל המבקר את החולה, כאלו נטל חלק מחלו, והקל מעליו; וכל שאינו מבקר, כאלו שופך דמים.

ה. אין מבקרין את החולה, אלא מיום שלישי והלאה; ואם קפץ עליו החלי, והכביד - מבקרין אותו מיד. ואין מבקרין לא בשלש שעות ראשונות ביום, ולא בשלש אחרונות, מפני שהן [בהן] מתעסקין בצרכי החולה. ואין מבקרין לא חולי מעים, ולא חולי העין, ולא מחושי הראש - מפני שהבקור קשה להם.

ו. הנכנס לבקר את החולה - לא ישב לא על גבי מטה, ולא על גבי ספסל, ולא על גבי כסא, ולא על גבי מקום גבוה, ולא למעלה ממראשותיו; אלא מתעטף, ויושב למטה ממראשותיו, ומבקש עליו רחמים, ויוצא.

ז. יראה לי, שגזמת אבליים קודמת לבקור חולים; שגזמו אבליים גמילות חסדים עם החיים ועם המתים.

ח. מי שהיה לפניו מת וכלה - מניח את הפלה, ומתעסק עם המת; וכן הוא אומר: "לב חכמים בבית אבל". מת וכלה שנפגשו זה בזה בדרך, מעבירין את המת מלפני הפלה; והפל עוברין מלפני המלך.

ט. מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת ולהכנסת הפלה. במה דברים אמורים? בשאין לו כל צרכו; אבל יש לו כל צרכו, אין מבטלין. וכל שאין מתעסקין בתלמוד תורה, חייבין להתעסק עמו.

העם מתקבצין עליהם. ואם לא היו שם עשרה קבועין בכל יום ויום - מתקבצין עשרה משאר העם, ויושבין במקומו.

ה. הכל חייבין לעמוד בפני נשיא [כשנכנס לביהמ"ד], חוץ מאבל וחולה; וכל העומד מפניו אומר אדם: 'שב', חוץ מאבל וחולה - שמשמע: 'שב באבלי, 'שב בחליו'.

ו. מכבדין [מטאטאים] ומקבצין [שוטפים] בבית האבל, ומדיחין קערות וכוסות וקיתונות [כדים] וצלוחיות, ומדליקין את הנרות; אבל אין מביאין שם לא את המגמר [קטורת], ולא את הבשמים.

ז. אין מוליכין לבית האבל המאכל שמברין בו - מאכילים ביום הראשון לאבל, לא בכלי כסף ולא בכלי שעם - [מעין אלון] וכיוצא בהן; אלא בכלי נסרים של ערבה קלופה וכיוצא בהן, שלא לביש את מי שאין לו. ואין משקין בזכוכית לבנה אלא בצבועה, שלא לביש את העניים שאין יינותיהן טובות.

ח. אין שותין בבית האבל יתר על עשרה כוסות לכל אחד ואחד - שלשה קדם אכילה, ושלשה בתוך אכילה, וארבעה אחר אכילה; ולא יוסיף, שמא ישתפר.

ט. אין אומרין שמועה [הלכה] והגדה בבית האבל, אלא יושבין דוין [מצטער]. וכן אין אומרין בפני המת, אלא דברים [צרכים] של מת; אבל לעסק בדברי תורה בפניו, או בבית הקברות - אסור.

י. אין בוכין על המת יתר על שלשה ימים, ואין מספידין יתר על שבעה. במה דברים אמורים? בשאר העם. אבל תלמידי חכמים, הכל לפי רב חכמתו; ואין בוכין עליהן יותר משלשים יום - שאין לנו גדול ממשה רבנו, וכתוב: "וימתו מי כבי אבל משה". וכן אין מספידין יתר על שנים עשר חדש - אין לנו בחכמה גדול מרבנו הקדוש, ושנים עשר חדש נספד. וכן חכם שבא שמועתו לאחר שנים עשר חדש, אין סופדין אותו.

יא. אל יתקשה אדם על מתו יתר מדי [באבלות] - שנאמר: "אל תכבו למת, ואל תגדו לו", כלומר: יתר מדי; שההוא מנהגו של עולם, והמצער עצמו על מנהג העולם, הרי זה טפש. אלא כיצד יעשה? שלשה לבכי, שבעה להספד, שלשים יום לתספורת ולשאר החמשה.

יב. כל מי שלא מתאבל כמו שצווי חכמים, הרי זה אכזרי; אלא יפחד וידאג ויפשפש במעשיו, ויחזיר בתשובה. ואחד מבני חבורה שמת, תדאג כל החבורה כלה. כל שלשה ימים הראשונים, יראה את עצמו כאלו הרב מנחת לו על כפתו; משלשה ועד שבעה, מנחת בקרן זוית; מכאן ואילך, עוברת כנגדו בשוק. כל זה כדי להכין עצמו לחזר [בתשובה], ויעזר משנתו, והרי הוא אומר: "הפית אתם ולא חלו"; מפלל, שצריך להקריז ולחול.

פרק יד

א. מצות עשה של דבריהם לבקר חולים, ולנחם אבליים,

48 **כד.** מלמדין את האדם שלא יהא חבֵּלָן, ולא יפסיד את
49 הפלים וישליכם לחבלה. מוטב לתן אותן לעניים, ואל
50 ישליכם לרמה ותולעה. וכל המרבה פלים על המת, עובר
51 משום בל תשחית.

52 **כה.** מלך שמת - עוקרין [גידי פרסותיו של] סוס שהיה
53 רוכב עליו, ועגלה שהיתה מושכת בקרון שהיה יושב בו;
54 מנשר [חותר] פרסותיה מן הארבה ולמטה, מקום שאין
55 עושה אותה טרפה. ומושיבין ישיבה על קברו שבעת
56 ימים - שגאמר: "וכבוד עשו לו במותו", זה שהושיבו
57 ישיבה על קברו. ונשיא שמת, אין מבטלין ישיבתו יתר
58 על שלשים יום.

59 **כו.** מלך או נשיא שמת - יש להם לשרף מטתו, וכל כלי
60 תשמישו; ואין בנה דרכי האמורי, ולא משום השחתה,
61 שגאמר: "בשלוש תמות, (ובמשפחות) אבותיך המלכים
62 הראשנים ישרפו לך".
63 בריף רחמנא דסיען

יום שני ה' שבט ה'תשע"ד

הלכות מלכים ומלחמות

66 יש בכללן שלש ועשרים מצוות - עשר מצוות עשה,
67 ושלש עשרה מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן:
68 (א) למנות מלך מישראל; (ב) שלא ימנה מקהל גרים;
69 (ג) שלא ירבה לו נשים; (ד) שלא ירבה לו סוסים;
70 (ה) שלא ירבה לו כסף וזהב; (ו) להחרים שבועה
71 עממים; (ז) שלא להחיות מהם נשמה; (ח) למחות
72 זרעו של עמלק; (ט) לזכר מה שעשה עמלק; (י) שלא
73 לשפח מעשיו הרעים ואריכותו בדרך; (יא) שלא לשפן
74 בארץ מצרים; (יב) לשלח שלום ליושבי העיר כשצרים
75 עליה, ולדון בה כאשר מפרש בתורה, אם תשלים ואם
76 לא תשלים; (יג) שלא לדרש שלום מעמון ומואב
77 בלבד, כשצרים עליהם; (יד) שלא להשחית אילני
78 מאכל במצור; (טו) להתקין יד שניצאו בו בעלי המהנה
79 להפנות בו; (טז) להתקין יתר לחפר בו; (יז) למשח
80 כהן לזכר באזני אנשי הצבא בשעת המלחמה;
81 (יח) להיות מארש ובונה בנן ונוטע כרם שמחין
82 בקנינן שנה תמימה, ומחזירין אותן מן המלחמה;
83 (יט) שלא לעבר עליהן דבר, ולא יצאו אפלו לצרכי
84 העיר וצרכי הגדוד ודומה להן; (כ) שלא לערץ ולחזר
85 לאחור בשעת המלחמה; (כא) דין יפת תאר;
86 (כב) שלא תמכר יפת תאר; (כג) שלא יכבשנה לעבדות
87 אחר שנבעלה. ובאור מצוות אלו - בפירקים אלו.

פרק א

88
89 א. שלש מצוות נצטוו ישראל בשעת כניסתן לארץ -
90 למנות להם מלך, שגאמר: "שום תשים עליך מלך",

1 **י.** מת אחד בעיר - כל בני העיר אסורין בעשיית מלאכה,
2 עד שיקברוהו; ואם יש לו מי שיתעסק בצרכיו, מתירין.
3 **יא.** תלמיד חכמים שמת - אפלו היו עמו עד ששים
4 רבוא, מבטלין תלמוד תורה להוצאתו; היו ששים רבוא,
5 אין מבטלין. ואם היה מלמד לאחרים - אין לו שעור,
6 אלא מבטלין הכל להוצאתו.
7 **יב.** קוברין מתי גוים, ומנחמין אבליהם, ומבקרין חוליהם
8 - מפני דרכי שלום.

9 **יג.** בתי הקברות אסורין בהנהגה. כיצד? אין אוכלין בהם,
10 ואין שותין בהם, ואין עושין בהם מלאכה, ולא קורין
11 בהם [מקרא], ולא שונין בהם [משנה]. כללו של דבר -
12 אין נאותין [נחנים] בהם, ולא נוהגין בהם קלות ראש. לא
13 ילך אדם בתוך ארבע אמות של קבר, ותפלין בראשו,
14 וספר תורה בידו; ולא יתפלל שם. וברחוק ארבע אמות,
15 מתר.

16 **יד.** המוליך עצמות ממקום למקום - לא יתנם בדיסקיא
17 [שק], ולא יניחם על גבי החמור וירכב עליהם; מפני
18 שנוהג בהן מנהג בזיון. ואם היה מתירא מפני הגנבים או
19 מפני הלסטים - מתר.

20 **טו.** אין מפנין את המת מקבר לקבר, אפלו מבזוי
21 למקבד; ואם היה [הקבר המיועד] בתוך שדהו [של מת]
22 - מפנהו, אפלו ממקבד לבזוי.

23 **טז.** ואין קוברין מת על גבי מת, ולא שני מתים באחד
24 - שבזיון הוא. וקטן היוצא עם אמו, נקבר עמה.

25 **יז.** עפר הקבר אינו אסור בהנהגה, שאין קרקע עולם
26 נאסרת; אבל קבר הבגן [- שבנוי מעל הקרקע], אסור
27 בהנהגה.

28 **יח.** הבונה קבר למת - לא נאסר, עד שיכנס בו המת;
29 אפלו הטיל בו גפר, נאסר בהנהגה.

30 **יט.** נפש [ציון] שנעשה לשם חי [לכשימות], ורמה בו
31 המת, והוסיף בו דימוס [שורר אבנים] אחד לשם המת -
32 אף על פי שפנה המת, הכל אסור בהנהגה; ואם הכיר את
33 התוספת - חולץ אותה, והשאר מתר. נעשה לשם המת -
34 כיון שהטל בו המת - נאסר, אף על פי שפנהו.

35 **כ.** הבונה קבר לאביו, והלך וקברו בקבר אחר - הרי זה
36 לא יקבר בו מת אחר עולמית; והקבר הזה אסור בהנהגה,
37 מפני כבוד אביו.

38 **כא.** המת אסור בהנהגה כלו, חוץ משערו - שהוא מתר
39 בהנהגה, מפני שאינו גופו. וכן ארונו וכל תכריכיו - אסורין
40 בהנהגה. אבל פלים [בגדים] המוכנים לתכריף, לא נאסרו
41 בהנהגה; אפלו ארג בגד למת - לא נאסר עד שיגיע במטה
42 הנקברת עמו, שאין ההזמנה [- הכנה] אוסרת.

43 **כב.** כל הפלים שזורקין על המת על המטה הנקברת עמו
44 - אסורין בהנהגה, [גזירה] - שלא יתחלפו בתכריכין.

45 **כג.** היו אביו ואמו מזרקין פלים בחמתם על המת, מצוה
46 על אחרים להצילם; ואם הגיעו למטה הנקברת, אין
47 מצילין אותם.

48 שבישראל. כיון שנמשח דוד - זכה בכתר מלכות, והרי
49 המלכות לו ולבניו הנזכרים הפשרים עד עולם, שנאמר:
50 "כסאך יהיה נכון עד עולם". ולא זכה אלא לכשרים,
51 שנאמר: "אם ישמרו בניך בריתי". אף על פי שלא זכה
52 אלא לכשרים, לא תפטר המלכות מזרע דוד לעולם;
53 הבטיחו הקדוש ברוך הוא בכך, שנאמר: "אם יעזבו בני
54 בריתי ובמשפטי לא ילכו". ופקדתי בשבט פשעם,
55 ובנגעים עונם, וחסדי לא אסיר מעמם".

56 ח. נביא שהעמיד מלך משאר שבטי ישראל, והיה אותו
57 המלך הולך בדרכי התורה והמצוה, ונלחם מלחמות ה' -
58 הרי זה מלך, וכל מצוות המלכות נהגות בו, אף על פי
59 שעקר המלכות לדוד, ויהיה מבניו מלך; שהרי אחיה
60 השילני העמיד ירבעם, ואמר לו: "והיה, אם
61 (שמוע) תשמע את כל אשר אצוה וכו' ובנתי לך בית
62 נאמן באשר בנתי לדוד וכו'"; ואמר לו אחיה השילני:
63 "ולבנו אתן שבט אחד - למען היות ניר לדוד עבדי כל
64 הימים לפני, בירושלים".

65 ט. מלכי בית דוד - הם העומדים לעולם, שנאמר: "כסאך
66 יהיה נכון עד עולם". אבל אם יעמד מלך משאר ישראל
67 - תפסק המלכות מביתו, שהרי לירבעם נאמר: "אף לא
68 כל הימים".

69 י. אין מושחין מלכי ישראל בשמן המשחה, אלא בשמן
70 אפרסמון. ואין ממניין אותן בירושלים לעולם, אלא מלך
71 ירושלים מזרע דוד, ואין מושחין בה [בירושלים] אלא
72 זרע דוד.

73 יא. כשמושחין מלכי בית דוד - אין מושחין אותם, אלא
74 על המעין.

75 יב. ואין מושחין מלך בן מלך; אלא אם בן היתה שם
76 מחלקת [על מלכות], או מחלקה [מדרגה אחת] -
77 מושחין אותו, כדי לסלק המחלקת. לפיכך משחו שלמה
78 מפני מחלקת אדניה, ויואש מפני עתליה, ומשחו יהואחז
79 מפני יהויקים אחיו.

פרק ב

80 א. כבוד גדול נהגין במלך, ומשימין לו [לכבוד] אימה
81 ויראה בלב כל אדם - שנאמר: "שום תשים עליך מלך",
82 שתהא אימתו עליך. אין רוכבין על סוסו, ואין יושבין על
83 כסאו, ואין משתמשים בשרביטו, ולא בכתרו, ולא באחד
84 מכל כלי תשמישו; וכשהוא מת, כלן [כלי תשמישו]
85 נשרפין לפניו. וכן לא ישתמש בעבדיו ושפחותיו
86 ושמשי, אלא מלך אחר; לפיכך, אבישג היתה מתרת
87 לשלמה, ואסורה לאדניה.

88 ב. אבל אשתו של מלך, אינה נבעלת לאחר לעולם; אפלו
89 המלך, אינו נושא אלמנתו או גרושתו של מלך אחר.

90 ג. ואסור לראות אותו כשהוא ערם, ולא כשהוא מסתפר,
91 ולא כשהוא בבית המרחץ, ולא כשהוא מסתפג [מתגבגב].
92 ואינו חולץ [לאשת אחיו שמת בלא בנים] - שנאמר:

1 ולהכרית זרעו של עמלק, שנאמר: "תמחה את זכר
2 עמלק", ולבנות בית הבחירה, שנאמר: "לשכנו תדרשו,
3 ובאת שמה".

4 ב. מגוי מלך קודם למלחמת עמלק, שנאמר: "אתי שלח
5 ה' למשחק למלך עמה לך והכיתה את עמלק וכו'",
6 והכרתת זרע עמלק קודמת לבנין הבית, שנאמר: "ויהי כי
7 ישב המלך בביתו, וה' הניח לו מסביב מפל איביו, ויאמר
8 המלך אל נתן הנביא: ראה, אנכי יושב בבית ארזים וגו'".
9 מאחר שהקמת המלך מצוה, למה לא רצה הקדוש ברוך
10 הוא כששאלו מלך משמואל? לפי ששאלו בתרעמת, ולא
11 שאלו לקיים המצוה, אלא מפני שקצו בשמואל הנביא,
12 שנאמר: "כי לא אתך מאסו, כי אתי מאסו וגו'".

13 ג. אין מעמידין מלך תחלה, אלא על פי בית דין של
14 שבטים וקנים ועל פי נביא - כיהושע שמנה משה רבנו
15 ובית דינו, וכשאלו דוד שמנה אותם שמואל הרמתי ובית
16 דינו.

17 ד. אין מעמידין מלך מקהל גרים, אפלו אחר כמה דורות
18 - עד שתהיה אמו מישראל, שנאמר: "לא תוכל לתת עליך
19 איש נכרי, אשר לא אחיד הוא". ולא למלכות בלבד, אלא
20 לכל שירות שבישראל - לא שר צבא, ולא שר חמשים
21 או שר עשרה, אפלו ממנה על אמת [תעלת] המים
22 שמחלק ממנה לשדות; אין צריך לומר דין או נשיא, שלא
23 יהא אלא מישראל, שנאמר: "מקרב אחיד תשים עליך
24 מלך" - כל משימות שאמה משים עליך, לא יהיו אלא
25 "מקרב אחיד".

26 ה. אין מעמידין אשה במלכות - שנאמר: "עליך מלך",
27 ולא מלכה; וכן כל משימות שבישראל, אין ממנין בהם
28 אלא איש.

29 ו. ואין מעמידין מלך ולא כהן גדול - לא גרע [מקדש]
30 [סוד], ולא ספר, ולא כלן, ולא ברסי [מעבד עורות]; לא
31 מפני שהם פסולים, אלא הואיל ואמנותם נקלה [נבזה],
32 העם מזולזלין בהם לעולם. ומשיעשה במלאכה מאלו יום
33 אחד, נפסל.

34 ז. כשמעמידין המלך - מושחין אותו בשמן המשחה,
35 שנאמר: "ויקח שמואל את פף השמן, ויצק על ראשו -
36 וישקוהו". מאחר שמושחין המלך - הרי זה זוכה לו ולבניו
37 לעולם, שהמלכות ירשה להם, שנאמר: "למען יצריך
38 ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל". והניח בן
39 קטן - משמרין לו המלוכה עד שיגדיל, כמו שעשה
40 יהונדע ליואש. וכל הקודם בנחלה, קודם לירשת
41 המלוכה; והבן הגדול, קודם לקטן ממנו. ולא המלכות
42 בלבד, אלא כל השירות וכל המנויין שבישראל - ירשה
43 לבנו ולבן בנו עד עולם; והוא, שהיה חכם, ממלא מקום
44 אבותיו בחכמה וביראה. היה ממלא ביראה - אף על פי
45 שאינו ממלא בחכמה - מעמידין אותו במקום אביו,
46 ומלמדין אותו; וכל מי שאין בו יראת שמים - אף על פי
47 שתקמתו מרבה, אין ממנין אותו למנוי מן המנויין

פרק ג

47

א. בעת שישב המלך על כסא מלכותו, כותב לו ספר
תורה לשמו יתר על הספר שהניחו לו אבותיו; ומגיהו
מספר העזרה, על פי בית דין של שבעים ואחד. אם לא
הניחו לו אבותיו ספר, או שאבד - כותב שני ספרי
תורות: אחד מניחו בבית גנזיו, שהוא מצוה בו ככל אחד
מישראל, והשני לא יזוז מלפניו, אלא בעת שיכנס לבית
הפסא, או למרחץ, או למקום שאין ראוי לקריאה. יוצא
למלחמה והוא עמו, נכנס והוא עמו, יושב בדין והוא
עמו, מסב והוא כנגדו - שנאמר: "והיתה עמו, וקרא בו
כל ימי חייו".

ב. "לא ירבה לו נשים" - מפי השמועה [ממדרגה] למדו,
שהוא לוקח עד שמונה עשרה נשים, בין הנשים בין
הפילגשים [שמייחדן לו ללא כתובה וקידושין], הכל
שמונה עשרה; ואם הוסיף אחת, ובצלה - לוקה. ויש לו
לגרש, ולשא אחת תחת זו שגרש.

ג. ולא ירבה לו סוסים אלא כדי מרכבתו; אפלו סוס אחד
פנוי להיות רץ לפניו בדרך שעושין שאר המלכים, אסור.
ואם הוסיף, לוקה.

ד. ולא ירבה לו כסף וזהב להניח בגנזיו ולהתנאות בו
או להתנאות בו, אלא כדי שיתן לחילות שלו ולעבדיו
ולשמשיו. וכל כסף וזהב שירבה לאוצר בית ה', ולהיות
שם מוכן לצרכי הצבור ולמלחמותם - הרי זה מצוה
להרבותו; ואין אסור אלא להרבות לעצמו בבית גנזיו,
שנאמר: "לא ירבה לו". ואם הרבה, לוקה.

ה. המלך אסור לשנות דרך שכרות, שנאמר: "אל
למלכים שתו יין". אלא יהיה עוסק בתורה ובצרכי ישראל
ביום ובלילה - שנאמר: "והיתה עמו, וקרא בו כל ימי
חייו".

ו. וכן לא יהיה שטוף [לחוט] בנשים. אפלו לא היתה
לו אלא אחת - לא יהיה מצוי אצלה תמיד כשאר
הטפשים, שנאמר: "אל תתן לנשים חילך". על הסרת לבו
הקפידה תורה, שנאמר: "ולא יסור לכבו" - שלבו, הוא
לב כל קהל ישראל; לפיכך דבקו הכתוב בתורה יתר
משאר העם, שנאמר: "כל ימי חייו".

ז. כבר בארנו, שמלכי בית דוד - דנין, ודנין אותן,
ומעידין עליהן. אבל מלכי ישראל - גזרו חכמים שלא
ידון, ולא דנין אותו, ולא מעיד, ולא מעידין עליו; מפני
שלכם גם כהן, וכוא מן הדבר תקלה והפסד על הדת.

ח. כל המורד במלך, יש למלך רשות להרגו. אפלו גזר
על אחד משאר העם שילך למקום פלוני ולא הלה, או
שלא יצא מביתו ויצא - חייב מיתה; ואם רצה להרגו -
יהרג, שנאמר: "כל איש אשר ימרה את פיך וכו'". וכן
כל המבזה את המלך, או המחרף אותו - יש למלך רשות
להרגו, כשמעי בן גרא. ואין למלך רשות להרג אלא בסיף
בלבד. ויש לו לאסר [בבית האסורים] ולהפכות בשוטין

1 "וירקה בפניו", וזה בזיון; ואפלו רצה, אין שומעין לו -
2 שהמלך שמחל על כבודו, אין כבודו מחול. והואיל ואינו
3 חולץ, אינו מביס; וכן פירוש שאי אפשר ליבם את אשתו
4 - כך אין חולצין לה, אלא תשב לעולם בזיקתה [בקשרה
5 לבעלה].

ד. מת לו מת, אינו יוצא מפתח פלטרין [ארמון] שלו.
7 וכשמכרין [מאכילין] אותו [ביום הראשון לאבלו] - כל
8 העם מסבין על המרחץ, והוא מסב על המרחץ. ואם נכנס
9 לעזרה, והיה מזרע דוד - ישב; שאין ישיבה בעזרה אלא
10 למלכי בית דוד בלבד, שנאמר: "ויבא המלך דוד, וישב
11 לפני ה'".

ה. המלך מסתפר בכל יום, ומתקן עצמו, ומתנאה
13 בלבושין מפארים - שנאמר: "מלך בנפיו תחזינה עיניך".
14 ויושב על כסא מלכות בפלטרין שלו, ומשים כתר בראשו.
15 וכל העם באין אליו בעת שירצה, ועומדין לפניו,
16 ומשתחוים ארצה. אפלו נביא עומד לפני המלך,
17 ומשתחוה לו ארצה - שנאמר: "הנה נתן הנביא; ויבא
18 לפני המלך, וישתחו למלך על (פניו) ארצה". אבל כהן
19 גדול אינו בא לפני המלך, אלא אם רצה; ואינו עומד
20 לפניו, אלא המלך עומד לפני כהן גדול - שנאמר: "ולפני
21 אלעזר הכהן יעמד, ושאל לו במשפט האורים". אף על
22 פי כן, מצוה על כהן גדול לכבד את המלך, ולהושיבו,
23 ולעמד מפניו, כשיבוא לו. ולא יעמד המלך לפניו, אלא
24 כשישאל לו במשפט האורים. וכן מצוה על המלך לכבד
25 לומדי התורה, וכשיכנסו לפניו הסנהדרין וחקמי ישראל,
26 יעמד לפניהם, ויושיבם בצדו. וכן היה יהושפט מלך
27 יהודה עושה - אפלו לתלמיד חכמים, היה עומד מפסאו
28 ומנשקו, וקורא לו: 'רבי ומרי'. במה דברים אמורים?
29 בזמן שהיה המלך בביתו לבדו הוא ועבדיו, יעשה זה
30 וכיוצא בו בעצוה. אבל בפרהסיא בפני העם - לא יעשה,
31 ולא יעמד מפני אדם, ולא ידבר רכות, ולא יקרא לאדם
32 אלא בשמו, כדי שתהא יראתו בלב הכל.

ו. בדרך שחלק לו הכתוב הכבוד הגדול, וחיב הכל
34 בכבודו - כך צוה להיות לבו בקרבו שפל וחלל [גבול],
35 שנאמר: "ולפי חלל בקרבי". ולא ינהג גסות לב בישראל
36 יתר מדי, שנאמר: "לכלתי רום לבבו מאחיו". ויהיה חונן
37 ומרחם לקטנים וגדולים, ויצא ויבוא בחפציהם ובטובתם,
38 ויחוס על כבוד קטן שבקטנים. וכשמדבר אל כל הקהל
39 בלשון רבים, ידבר רכות - שנאמר: "שמעוני אחי ועמי",
40 ואומר: "אם היום תהיה לעבד לעם הזה". לעולם יתנהג
41 בענוה יתרה - אין לנו גדול ממש רבנו, והרי הוא אומר:
42 "ונחנו מה". ויסבל טרחם ומשאם ותלונתם וקצפם,
43 כפאשר ישא האמן את היגק. 'רועה' קראו הכתוב,
44 'לרעות ביצק עבדו'; וירכו של רועה מפרש בקבלה:
45 'כרעה', עדרו ירעה, בזרעו קבץ טלאים, ויבחקו ישא;
46 עלות ינהל.

למלחמה ויפשוטו על מקומות אלו, אם אין להם מה
יאכלו אלא משם, ונותן דמיהם - שנאמר: "ואת שדותיכם
ואת פרמיכם וזיתיכם הטובים יקח, ונתן לעבדיו".
ז. ויש לו מעשר מן הזרעים ומן האילנות ומן הבתומה,
שנאמר: "וזרעכם וכרמיכם יעשר וכו' וצאנכם יעשר".
ח. המלך המשיח נוטל מכל הארצות שכובשין ישראל
חלק אחד משלש עשרה; ודבר זה, חק לו ולבניו עד
עולם.
ט. כל הרוגי המלך, ממונם למלך; וכל הממלכות
שכובש, הרי אוצרות המלכים למלך. ושאר הבזה שבזוין
- בזוין ונותנין לפניו, והוא נוטל מחצית בראש; ומחצית
הבזה, חולקין אותה. כל אנשי הצבא ביחד עם העם
היושבים על הפלים במחנה לשמרה, חולקין בשווה -
שנאמר: "כי כחלק הירד במלחמה, וכחלק הישב על
הפלים - יחדו יחלקו".
י. כל הארץ שכובש, הרי היא שלו; נותן לעבדיו לאנשי
המלחמה כפי מה שיראה, ומנחם לעצמו כפי מה שירצה.
ובכל אלו הדברים, דיניו דין. ובכל יחיו מעשיו לשם
שמים, ומהיה מחשבתו ומגמתו להרים דת האמת,
ולמלאות העולם צדק, ולשבור זרוע הרשעים, ולהלחם
מלחמות ה' - שאין ממליכין מלך תחלה, אלא לעשות
משפט ומלחמה, שנאמר: "ושפטנו מלכנו ויצא לפנינו,
ונלחם את מלחמתינו".

פרק ה

א. אין המלך נלחם תחלה, אלא מלחמת מצוה. ואילו
היא מלחמת מצוה? זו מלחמת שבועה צממין, ומלחמת
צמלק, ועזרת ישראל מיד צר שבא עליהם. ואחר כך
נלחם במלחמת הרשות - והיא המלחמה שנלחם עם שאר
העמים, כדי להרחיב גבול ישראל ולהרבות בגדלתו
ושמעו.
ב. מלחמת מצוה - אינו צריך לטל בה רשות מבית דין,
אלא יוצא מעצמו בכל עת, וכופה העם לצאת. אבל
מלחמת הרשות - אינו מוציא העם בה, אלא על פי בית
דין של שבעים ואחד.
ג. ופורץ לעשות לו דרך, ואין ממחין בידו. ודרך המלך
- אין לה שעור, אלא כפי מה שהוא צריך; אינו מעקם
הדרכים מפני פרמו של זה, או מפני שדהו של זה, אלא
הולך בשווה, ועושה מלחמתו.
ד. מצות עשה להחרים [לאבד] שבועה צממין, שנאמר:
"החרם תחרים"; וכל שבא לידו אחד מהן, ולא הרגו -
הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר: "לא תחיה כל נשמה".
ויכבד אבדו, ואבד זכרם.
ה. וכן מצות עשה לאבד זרע צמלק, שנאמר: "תמחה
את זכר צמלק"; ומצות עשה לזכר תמיד מעשיו הרעים
ואריכותו, כדי לעורר איבתו [שנאמרו אליו] - שנאמר:

לכבודו. אבל לא יפקיר ממונו; ואם הפקיר, הרי זה גזל.
ט. המבשל גזרת המלך בשביל שנתעסק במצוות, אפלו
במצוה קלה - הרי זה פסוי; דברי הרב ודברי העבד,
דברי הרב קודמין. ואין צריך לומר, אם גזר המלך לבטל
מצוה, שאין שומעין לו.
י. כל ההורגין נפשות שלא בראיה ברורה, או בלא
התראה, אפלו בעד אחד, או שונא שהרג בשגגה - יש
למלך רשות להרג אותן, ולתקן העולם כפי מה שהשעה
צריכה. והורג רבים ביום אחד, ותולה ומניחן תלוין זמם
רבים, להטיל אימה, ולשבור יד רשעי העולם.

יום שלישי ו' שבט ה'תשע"ד

פרק ד

א. רשות יש למלך לתן מס על העם לצרכיו, או לצרף
המלחמות; וקוצב לו מקס [על סחורות], ואסור להכריח
מן המקס שלו. ויש לו לגזר, שכל מי שיגנב המקס, ילקח
ממונו או יהרג, שנאמר: "ואתם תהיו לו לעבדים", ולהלן
הוא אומר: "יהיו לך למס ועבדוך" - מכאן, שנותן מס
וקוצב מקס, ודיניו בכל אלו הדברים וכיוצא בהן דין,
שכל האמור בפרשת מלך, זוכה בו.
ב. ושולח בכל גבול ישראל, ולוקח מן העם הגבורים
ואנשי החיל, ועושה מהן חיל למרפכתו ובפךשיו, ומעמיד
מהם עומדים לפניו. ומעמיד מהם אנשים לרוץ לפניו,
שנאמר: "ישם לו במרפכתו ובפךשיו, ורצו לפני
מרפכתו". ולוקח מן היפים שבהם להיות שמשים
ועומדים לפניו, שנאמר: "ואת בחוריכם הטובים ואת
חמוריכם - יקח, ועשה למלאכתו".
ג. וכן לוקח מכל בעלי אמוניות כל מה שהוא צריך,
ועושין לו מלאכתו, ונותן שכרן. ולוקח כל הבתומות
והעבדים והשפחות למלאכתו, ונותן שכרן או דמיהן -
שנאמר: "ולחרש חרישו ולקצר קצירו, ולעשות כלי
מלחמתו וכלי רכבו וכו' ואת עבדיכם ואת שפחותיכם
ואת בחוריכם הטובים ואת חמוריכם - יקח, ועשה
למלאכתו".
ד. וכן לוקח מכל גבול ישראל נשים ופילגשים; נשים,
בכתבה וקדושין; ופילגשים, בלא כתבה וקדושין, אלא
ביחוד בלבד קונה אותה, ומתרת לו. אבל ההדיוט אסור
בפילגש, אלא באמה עבריה בלבד אחר יעוד - מייחדה
לו לאשה. ויש לו לעשות הפילגשים שלוקח לארמונו
טבחנות ואופות ורקחות - [מיני בשמים], שנאמר: "ואת
בנותיכם יקח לרקחות ולטבחנות ולאופות".
ה. וכן כופה את הראויין להיות שרים, וממנה אותם שרי
אלפים ושרי חמשים - שנאמר: "ולשום לו שרי אלפים
ושרי חמשים".
ו. ולוקח השדות והעזיתים והכרמים לעבדיו, כשילכו

מתוך מהדורת חזק

48 שְׁנָאָמַר: "כִּי גִרְשׁוֹנֵי הַיּוֹם מֵהִסְתַּפֵּחַ בְּנִחְלַת ה', לֵאמֹר: לֹךְ
49 עֲבַד אֱלֹהִים אֲחֵרִים". וּבִפְרָעֲנוּת הוּא אוֹמַר: "וְאַל אֲדַמַּת
50 יִשְׂרָאֵל לֹא יִבְאוּ". כָּשֶׁם שֶׁאֲסוּר לְצַאֵת מִהָאֶרֶץ לְחוּצָה
51 לָאֶרֶץ - כֵּן אֲסוּר לְצַאֵת מִבְּכָל לְשָׂאָר אֲרָצוֹת, שְׁנָאָמַר:
52 "בְּכָלָה יוֹבְאוּ, וְשָׁמָּה (יְמוּתוֹ)".

פָּרָק ו

53
54 א. אֵין עוֹשִׂין מִלְחָמָה עִם אָדָם בְּעוֹלָם, עַד שֶׁקּוֹרְאִין לוֹ
55 לְשָׁלוֹם - אַחֵד מִלְחָמַת הָרְשׁוּת, וְאַחֵד מִלְחָמַת מִצְוָה,
56 שְׁנָאָמַר: "כִּי תִקְרַב אֶל עִיר לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ, וְקִרְאתָ אֵלֶיהָ
57 לְשָׁלוֹם". אִם הִשְׁלִימוּ, וְקִבְּלוּ שִׁבְעַת מִצְוֹת שֶׁנִּצְטְווּ בְּנֵי נֹחַ
58 עָלֶיהֶן - אֵין הוֹרְגִין מִמֶּה שֶׁשָּׁמָּה, וְהָרִי הֵם לִמָּס, שְׁנָאָמַר:
59 "יִהְיֶה לָּךְ לִמָּס, וְעֲבָדוּךָ". וְקִבְּלוּ עָלֶיהֶם הַמָּס, וְלֹא קִבְּלוּ
60 הָעֲבָדוֹת, אוֹ שֶׁקִּבְּלוּ הָעֲבָדוֹת, וְלֹא קִבְּלוּ הַמָּס - אֵין
61 שׁוֹמְעִין לָהֶם; עַד שֶׁיִּקְבְּלוּ שְׁנֵיהֶם. וְהָעֲבָדוֹת שֶׁיִּקְבְּלוּ -
62 הֵיא שֶׁיְהִיוּ נְבוֹזִים וְשִׁפְלִים לַמָּטָה, וְלֹא יִרְמִיאוּ רֹאשׁ
63 בְּיִשְׂרָאֵל, אֲלָא יִהְיוּ כְבוֹשִׁים תַּחַת יָדָם; וְלֹא יִתְּנוּ עַל
64 יִשְׂרָאֵל לְשׁוֹם דָּבָר שֶׁבְּעוֹלָם. וְהַמָּס שֶׁיִּקְבְּלוּ - שֶׁיְהִיוּ
65 מוֹכְנִים לְעֲבֹדַת הַמֶּלֶךְ בְּגוֹפָם וּמְמוֹנָם, כְּגוֹן בְּנֵי הַחֹמּוֹת,
66 וְחֹזֵק הַמִּצְדוֹת, וּבְנֵי אֲרָמוֹן הַמֶּלֶךְ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ, שְׁנָאָמַר:
67 "וְזֶה דְּבַר הַמָּס אֲשֶׁר הָעֵלָה הַמֶּלֶךְ שְׁלָמָה, לְבָנוֹת אֶת בֵּית
68 ה' וְאֶת בֵּיתוֹ וְאֶת הַמְּלוּא, וְאֶת חֹמֹת יְרוּשָׁלַיִם וְכוּ' וְאֶת
69 כָּל עֲרֵי הַמִּסְכָּנוֹת אֲשֶׁר הָיוּ לְשְׁלָמָה וְכוּ' וַיַּעֲלֵם שְׁלָמָה
70 לִמָּס עוֹבֵד, עַד הַיּוֹם הַזֶּה. וּמִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא נִתַּן שְׁלָמָה
71 עֹבֵד, כִּי הֵם אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה, וְעֲבָדָיו וְשָׂרָיו וְשִׁלְשִׁיּוֹ, וְשָׂרָיו
72 רָכְבוּ וּפָרָשָׁיו".

73 ב. וַיֵּשׁ לַמֶּלֶךְ לְהִתְנַחֵם עִמָּהֶם שִׁקָּח חֲצִי מְמוֹנָם אוֹ
74 הַקְּרָעוֹת וַיִּנָּיֵחַ כָּל הַמַּטְטְלִין, אוֹ כָּל הַמַּטְטְלִין וַיִּנָּיֵחַ
75 הַקְּרָעוֹת - כִּפִּי מֵה שִׁתְּנָה.

76 ג. וְאֲסוּר לְשַׁקֵּר בְּבִרְיָתָם וּלְכַזֵּב לָהֶם, אַחֵר שֶׁהִשְׁלִימוּ
77 וְקִבְּלוּ שִׁבְעַת מִצְוֹת.

78 ד. וְאִם לֹא הִשְׁלִימוּ, אוֹ שֶׁהִשְׁלִימוּ וְלֹא קִבְּלוּ שִׁבְעַת מִצְוֹת
79 - עוֹשִׂין עִמָּהֶם מִלְחָמָה, וְהוֹרְגִין כָּל הַזִּכְרִים הַגְּדוֹלִים,
80 וּבוֹזִין כָּל מְמוֹנָם וְטָפָם; וְאֵין הוֹרְגִין אִשָּׁה וְלֹא קָטָן -
81 שְׁנָאָמַר: "וְהַנָּשִׁים וְהַטָּף", זֶה טָף שֶׁל זָכָרִים. בְּמָה דְּבָרִים
82 אֲמוּרִים? בְּמִלְחָמַת הָרְשׁוּת, שֶׁהִיא עִם שָׂאָר הָאֲמוֹת. אֲבָל
83 שִׁבְעָה עֲמֻמִּין וְעַמְלָק שְׁלֹא הִשְׁלִימוּ, אֵין מְנַחֲיִין מִמֶּה
84 נִשְׁמָה, שְׁנָאָמַר: "כֵּן תַּעֲשֶׂה לְכָל (הָעַמִּים) וְכוּ' רַק מִעָרֵי
85 הָעַמִּים וְכוּ' לֹא תַחֲזִיק כָּל נִשְׁמָה". וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּעַמְלָק:
86 "תַּמְחָה אֶת זָכָר עַמְלָק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם". וּמִנֵּיין שְׁאִינוֹ
87 מִדְּבַר אֲלָא בְּאֵלוֹ שְׁלֹא הִשְׁלִימוּ? שְׁנָאָמַר: "לֹא הָיְתָה עִיר
88 אֲשֶׁר הִשְׁלִימָה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, בְּלִיתִּי הַחַיִּי יִשְׁבִּי גִבְעוֹן;
89 אֶת הַכָּל לָקַחוּ בְּמִלְחָמָה. כִּי מֵאֵת ה' הָיְתָה, לְחַזֵּק אֶת לִבָּם
90 לְקִרְאָת הַמִּלְחָמָה אֶת יִשְׂרָאֵל, לְמַעַן הַחֲרִימָם" - מִכָּל
91 שֶׁשָּׁלְחוּ לָהֶם לְשָׁלוֹם, וְלֹא קִבְּלוּ.

92 ה. שְׁלִשָּׁה כְּתָבִים שָׁלַח יְהוֹשֻׁעַ, עַד שֶׁלֹּא נִכְנְסוּ לָאֶרֶץ.
93 הִרְאִשׁוֹן שָׁלַח לָהֶם: 'מִי שְׂרוּצָה לְכָרֶת, יִכְרֹחַ; וְחִזּוֹר

1 "זָכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לָךְ עַמְלָק". מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [מִמִּרְעָה]
2 לְמַדּוֹ: "זָכוֹר" - בָּפָה; "לֹא תִשָּׁכַח" - בִּלְב, שֶׁאֲסוּר לְשָׁכַח
3 אִיכְתוֹ וְשִׁנְאוֹ.

4 ו. כָּל הָאֲרָצוֹת שֶׁכּוֹבְשִׁין יִשְׂרָאֵל בְּמֶלֶךְ עַל פִּי בֵּית דִּין -
5 הָרִי זֶה כְבוֹשׁ רַבִּים, וְהָרִי הֵיא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁכָּבַשׁ
6 יְהוֹשֻׁעַ לְכָל דָּבָר; וְהוּא, שֶׁכָּבַשׁ אַחֵר כְּבוֹשׁ כָּל אֶרֶץ
7 יִשְׂרָאֵל הָאֲמוּרָה בְּתוֹרָה.

8 ז. וּמִתֵּר לְשָׁכֵן בְּכָל הָעוֹלָם כְּלוּ, חוּץ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
9 [וְהִיא]; מִן הַיָּם הַגְּדוֹל הַמַּעֲרָבִי [הַתִּיכוֹן] אֲרַבַּע מֵאוֹת
10 פָּרְסָה עַל אֲרַבַּע מֵאוֹת פָּרְסָה, כְּנֶגֶד אֶרֶץ כּוּשׁ [אֲתִיּוֹפִיָּה]
11 וּכְנֶגֶד הַמִּדְבָּר - הַכָּל אֲסוּר לְהִתְיַשֵּׁב בָּהּ. וּבִשְׁלִשָּׁה
12 מְקוֹמוֹת הִזְהִירָה תוֹרָה שְׁלֹא לְשׁוּב לְמִצְרַיִם: "לֹא תִסְפוּן
13 לְשׁוּב בְּדֶרֶךְ הַזֶּה עוֹד", "לֹא תִסִּיף עוֹד לְרִאוּתָהּ", "לֹא
14 תִסְפוּ לְרִאוּתָם עוֹד עַד עוֹלָם". וְאַלְכֶסַּנְדְּרִיא בְּכָלֵל הָאֲסוּר.
15 ח. מִתֵּר לְחִזּוֹר לָאֶרֶץ מִצְרַיִם לְסַחֲוֹרָה וּלְפָרָק־מִטָּנָא, וְלִכְבֹּשׁ
16 אֲרָצוֹת אֲחֵרוֹת; וְאֵין אֲסוּר אֲלָא לְהִשְׁתַּמֵּק שָׁם. וְאֵין לוֹקִין
17 עַל לֹא זֶה - שֶׁבִשְׁעַת הַכְּנִיסָה, מִתֵּר הוּא; וְאִם יִחַשֵּׁב
18 לִישֵׁב וְלְהִשְׁתַּמֵּק, אֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה. וְיִרְאֶה לִי, שֶׁאִם כָּבַשׁ
19 מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֶרֶץ מִצְרַיִם עַל פִּי בֵּית דִּין, שֶׁהִיא מִתֵּרָה;
20 וְלֹא הִזְהִירָה אֲלָא לְשׁוּב לָהּ יְחִידִים, אוֹ לְשָׁכֵן בָּהּ וְהִיא
21 בְּיַד גּוֹיִם, מִפְּנֵי שֶׁמַּעֲשִׂיהָ מְקַלְקֵלִין יוֹתֵר מִכָּל הָאֲרָצוֹת,
22 שְׁנָאָמַר: "כְּמַעֲשֶׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם וְכוּ'".

23 ט. אֲסוּר לְצַאֵת מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְחוּצָה לָאֶרֶץ לְעוֹלָם - אֲלָא
24 לְלַמַּד תּוֹרָה, אוֹ לְשֹׂא אִשָּׁה, אוֹ לְהַצִּיל [מִמּוֹנָן] מִן הַגּוֹיִם,
25 וְיִחְזוֹר לָאֶרֶץ; וְכֵן יוֹצֵא הוּא לְסַחֲוֹרָה. אֲבָל לְשָׁכֵן בְּחוּצָה
26 לָאֶרֶץ - אֲסוּר, אֲלָא אִם כֵּן חֹזֵק הָרֵעֵב שָׁם, עַד שֶׁנַּעֲשֶׂה
27 שְׁוֶה דִּינָר חֲטִין בְּשָׁנֵי דִּינָרִין. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהִיוּ
28 הַמַּעֲשִׂוֹת מִצְוִיּוֹת, וְהַפְּרוֹת בִּיקָר. אֲבָל אִם הָיוּ הַפְּרוֹת בְּזוֹל,
29 וְלֹא יִמָּצֵא מְעוֹת וְלֹא בְּמָה יִשְׁתַּפֵּר, וְאַבְדָּה פְּרוּטָה מִן
30 הַכֶּסֶם - יֵצֵא לְכָל מְקוֹם שֶׁיִּמָּצֵא בּוֹ רוֹחַ. וְאַף עַל פִּי שֶׁמִּתֵּר
31 לְצַאֵת, אֵינָה מִדַּת חֲסִידוּת; שֶׁהָרִי מִחֲלוֹן וְכִלְיוֹן שְׁנֵי גְדוּלֵי
32 הַדּוֹר הָיוּ, וּמִפְּנֵי צָרָה גְדוֹלָה יָצְאוּ, וְנִתְחַיְּבוּ כָּלִיהַ לְמְקוֹם.
33 י. גְדוּלֵי הַחֲכָמִים הָיוּ מְנַשְּׁקִין עַל תַּחֲוִמֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל,
34 וּמְנַשְּׁקִין אֲבָנֶיהָ, וּמִתְגַּלְגְּלִין עַל עֲפָרָה; וְכֵן הוּא אוֹמֵר:
35 "כִּי רָצוּ עֲבָדֶיךָ אֶת אֲבָנֶיהָ, וְאֶת עֲפָרָה יַחֲנוּ".

36 יא. אֲמָרוּ חֲכָמִים: כָּל הַשּׁוֹכֵן בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, עוֹנוֹתֵיו
37 מִחוּלִין - שְׁנָאָמַר: "וּבֹל יֵאמֹר שָׁכֵן, חֲלִיתִי; הָעַם הַיִּשְׁבִּי
38 בָּהּ, נִשָּׂא עוֹן". אֲפֹלוּ הֵלֹךְ בָּהּ אֲרַבַּע אֲמוֹת, זוֹכָה לְחַיִּי
39 הָעוֹלָם הַבָּא. וְכָל הַקְּבוּר בָּהּ, נִתְפַּכֵּר לוֹ, וּכְאֵלוֹ הַמְּקוֹם
40 שֶׁהוּא בּוֹ מְזַכֵּחַ בְּפָרָה, שְׁנָאָמַר: "וְכִפֵּר אֲדַמְתּוֹ עִמּוֹ".
41 וּבִפְרָעֲנוּת הוּא אוֹמֵר: "עַל אֲדָמָה טְמֵאָה תָמוּת". וְאִינוֹ
42 דוֹמָה קוֹלָטוֹ מִחַיִּים, לְמִי שֶׁקּוֹלָטוֹ לְאַחֵר מִיתָה. וְאַף
43 עַל פִּי כֵן, גְדוּלֵי הַחֲכָמִים הָיוּ מוֹלִיכִין אֶת מִתֵּיהֶן לְשָׁם;
44 יָצָא וּלְמַד מִיַּעֲקֹב אֲבִינוֹ וַיִּסָּף הַצַּדִּיק.

45 יב. לְעוֹלָם יְדוֹר אָדָם בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֲפֹלוּ בְעִיר שְׂרָבָה
46 גּוֹיִם, וְאֵל יְדוֹר בְּחוּצָה לָאֶרֶץ, וְאֲפֹלוּ בְעִיר שְׂרָבָה יִשְׂרָאֵל;
47 שֶׁכָּל הַיּוֹצֵא לְחוּצָה לָאֶרֶץ - כְּאֵלוֹ עוֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה,

במחנה, אלא מטלטלין מאהל לאהל ומסכה לסכה - והוא
שיקפו כל המחנה מחיצה גבוהה עשרה טפחים, כדי
שתהיה רשות יחיד, כמו שנתבאר בהלכות שבת. ואין
מחנה פחותה מעשרה. וכשם שפטורין מכל אלו בהליכתן,
כך פטורין בהזדרכתן.

יד. ואסור להפנות [צרכים] בתוך המחנה, או על פני
השדה בכל מקום; אלא מצות עשה לתקן שם דרך מיוחדת
להפנות בה, שנאמר: "ויד תהיה לך מחוץ למחנה וכו'".
טו. וכן מצות עשה להיות יחד לכל אחד ואחד, תלויה
עם כלי מלחמתו - נצא באותה הדרך, ויחפר בה, ויפנה,
ויכסה, שנאמר: "ונתת תהיה לך על אונך וגו'". ובין שיש
עמהם ארון [האלוקים], ובין שאין עמהם - כך הם עושים
תמיד, שנאמר: "והיה מתנף קדוש".

יום רביעי ז' שבט ה'תשע"ד

פרק ז

א. אחד מלחמת מצוה, ואחד מלחמת הרשות - ממנין
בהן לדבר אל העם בשעת המלחמה, ומושחין אותו בשמן
המשחה; וזה הוא הנקרא 'משוח מלחמה'.

ב. שני פעמים מדבר משוח מלחמה אל העם: אחת
בספר [בגבול] בעת שיוצאין, קדם שיערכו המלחמה -
אומר אליהם: "מי האיש אשר נטע כרם, ולא חללו וגו'";
כשישמע דברי, יחזור מערכי המלחמה. ואחת בערכי
המלחמה [בחזית], אומר: "אל תיראו ואל תחפזו ואל
תערצו מפניהם".

ג. בעת שעורכין המערכות, והם קרובים להלחם, משוח
מלחמה עומד במקום גבוה, וכל המערכות לפניו, ואומר
להם בלשון הקדש: "שמע ישראל! אתם קרבים היום
למלחמה על איביכם; אל ירף לבבכם, אל תיראו ואל
תחפזו ואל תערצו מפניהם. כי ה' אליהם ההלף עמכם,
להלחם לכם עם איביכם, להושיע אתכם". עד כאן משוח
מלחמה אומר, ובהן אחר תחתיו משמיע לכל העם בקול
רם. ואחר כך אומר משוח מלחמה: "מי האיש אשר בנה
בית חדש ולא חנכו - ילף וישב לביתו; פן ימות
במלחמה, ואיש אחר תחנכו. ומי האיש אשר נטע כרם
ולא חללו - ילף וישב לביתו; פן ימות במלחמה, ואיש
אחר תחלנו. ומי האיש אשר ארש אשה ולא לקחה - ילף
וישב לביתו; פן ימות במלחמה, ואיש אחר יקחנה". עד
כאן משוח מלחמה מדבר, והשומר משמיע לכל העם
בקול רם. ואחר כך מדבר השומר מעצמו ואומר: "מי
האיש הירא וירף הלבב; ושומר אחר משמיע לכל העם.

ד. ואחר שחזרוין כל החזרוין מערכי המלחמה, מתקנין
את המערכות, ופוקדים שרי צבאות בראש העם.
ומעמידין מאחורי כל מערכה ומערכה שוטרים חזקים
ועזים, וכשילין [קדומות] של ברזל בידיהם; וכל המבקש
לחזור מן המלחמה - הרשות בידם לקפת את שוקיו,

ושלח: 'מי שרוצה להשלים, ישלים; וחזר ושלח: 'מי
שרוצה לעשות מלחמה, נעשה'. אם כן, מפני מה הערימו
יושבי גבעון [הלא יכלו להשלים עם ישראל]? לפי ששלח
להם בכלל, ולא קבלו; ולא ידעו משפטי ישראל, ודמו
שאין פותחין להם לשלום. ולמה קשה הדבר לנשיאים,
ונאו שראוי להכותם לפי הרב לולי השבועה? מפני
שקרתו להם ברית [שיהיו חופשיים], והרי הוא אומר:
"לא תכרת להם ברית"; אלא היה דינם, שיהיו למס
עבדים. והואיל ובטעות נשבעו להם - בדין היה שיהרגו
על שהטעו, לולי חלול השם.

ו. עמון ומואב - אין שולחין להם לשלום, שנאמר: "לא
תדרש שלומם וטובתם". אמרו חכמים: לפי שנאמר:
"והקראת אליה לשלום", יכול עמון ומואב כן? תלמוד
לומר: "לא תדרש שלומם". לפי שנאמר: "עמך ישב
בקרבך . . בטוב לו", יכול עמון ומואב כן? תלמוד לומר:
"וטובתם". ואף על פי שאין שואלים בשלומם, אם
השלימו מעצמם תחלה, מקבלין.

ז. כשצריין על עיר לתפשה, אין מקיפין אותה מארבע
רוחותיה אלא משלש רוחותיה, ומניחין מקום לבורת,
ולמי שרוצה להמלט על נפשו, שנאמר: "ויצבאו על מדן
כאשר צוה ה' את משה" - מפי השמועה למדו, שצריך
צוהו [לצור רק מג' רוחות].

ח. אין קוצצין אילני מאכל שחוץ למדינה, ואין מונעין
מהן אמת [תעלות] המים עד שיכשו - שנאמר: "לא
תשחית את צעה"; וכל הקוצץ, לוקה. ולא במקור בלבד,
אלא בכל מקום, כל הקוצץ אילן מאכל דרך השחתה -
לוקה. אבל קוצצין אותו, אם היה מדיק אילנות אחרים, או
מפני שמדיק בשדה אחרים, או מפני שדמיו קרים [לבניו];
לא אסרה תורה, אלא דרך השחתה.

ט. כל אילן סרק - מתר לקץ אותו, ואפלו אינו צריך לו.
וכן אילן מאכל שהזקין, ואינו עושה אלא דבר מועט
שאינו ראוי לטרוח בו - מתר לקצו. וכמה יהיה הניית עושה,
ולא יקצנו? רבע הקב זיתים; ודקל שהוא עושה קב
תמרים, לא יקצנו.

י. ולא האילנות בלבד, אלא כל המשבר פלים, וקורע
בגדים, והורס בנים, וסותם מעין, ומאבד מאכלות דרך
השחתה - עובר ב"לא תשחית"; ואינו לוקה, אלא מפת
מדות מדבריהם [מלקות מדבונן].

יא. צריין על עירות הגוים בשבת, ועושין עמהם מלחמה
בשבת - שנאמר: "עד דרתה", ואפלו בשבת; בין מלחמת
מצוה, בין מלחמת הרשות.

יב. כשחזונין, חזונין בכל מקום. ומי שנהרג במלחמה -
במקום שיפל, שם יקבר; קונה מקומו כמות מצוה.

יג. וארבעה דברים פטור במחנה: אוכלין הדמאי [ספק
מעשר]; ופטורין מרחיצת ידים, תחלה; ומביאין כל מיני
עצים מכל מקום - ואפלו מצאן תלושין ויבשין, אין
מקפידין על כך במחנה. וכן פטורין מלערב ערובי תצרות

מתוך מהדורת חזק

48 לישב בו; ואם אינם צריכין לישב ולשמרם, הרי זה כמי
49 שלא חנכו.

50 יד. וכל הבונה בית או נטע פרם בחוצה לארץ - אינו
51 חוזר עליהם.

52 טו. "מי האיש הירא ורף הלכב" - כמשמעו, שאין בלבו
53 כח לעמוד בקשרי המלחמה. ומאחר שיקנס אדם בקשרי
54 המלחמה, ישען על מקוה ישראל ומושיעו בעת צרה,
55 וידע שעל יחוד השם הוא עושה מלחמה, וישים נפשו
56 בכפו, ולא יירא ולא יפחד, ולא יחשב לא באשתו ולא
57 בבניו, אלא ימחה זכרם מלבו, ויפנה מכל דבר למלחמה.
58 וכל המתחיל לחשב ולהרהר במלחמה, ומכחיל עצמו -
59 עובר בלא תעשה, שנאמר: "אל ירף לבבכם, אל תיראו
60 ואל תחפזו ואל תעצבו מפניהם". ולא עוד, אלא שכל דמי
61 ישראל תלויין בצוארו; ואם לא נצח ולא עשה מלחמה
62 בכל לבו ובכל נפשו - הרי זה כמי ששפך דמי הכלל,
63 שנאמר: "ולא ימס את לבב אחיו כלבבו". והרי מפרש
64 בקבלה: "ארו עושה מלאכת ה' רמיה, וארו מנע חרבו
65 מדם". וכל הנלחם בכל לבו בלא פחד, ותהיה פונתו
66 לקדש את השם בלבד - מקטח לו שלא ימצא נזק ולא
67 תגיעו רעה, ויבנה לו בית נכון בישראל, ויזכה לו ולבניו
68 עד עולם, ויזכה לחיי העולם הבא, שנאמר: "כי עשה
69 יעשה ה' לאדני בית נאמן, כי מלחמות ה' אדני נלחם,
70 ורעה לא תמצא בך מימיו וכו' והיתה נפש אדני צרוּרה
71 בצרור החיים, את ה' אלהיך".

פרק ח

72 א. תלוצי [- חיללי] הצבא - כשיקנסו בגבול הגוים,
73 ויכבשו אותם וישבו מהם - מתר להם לאכל נבלות
74 וטרפות ובשר חזיר וכיצא בו, אם רעב ולא מצא מה
75 יאכל אלא מאכלות אלו האסורים; וכן שוטה יין נסף.
76 מפי השמועה למדו: "ביתים מלאים כל טוב" - ערפי
77 חזירים וכיצא בהם.

78 ב. וכן בועל אשה בגיורתה, אם תקפו יצרו. אבל לא יבעל
79 אותה וילף לו, אלא מכניסה לתוך ביתו, שנאמר: "וראית
80 בשביה אשת יפת תאר וכו'". ואסור לבעל אותה ביאה
81 שניה, עד שישאנה.

82 ג. אין אשת יפת תאר מתרת אלא בשעת השביה,
83 שנאמר: "וראית בשביה אשת יפת תאר" - בין בתולה,
84 בין בעולה, בין אשת איש; שאין אישות לגוים.
85 "וחשקת", אף על פי שאינה זפה. "בה" - ולא בחברתה;
86 שלא יבעל שתיים. "ולקחת לך לאשה" - שלא יקח שתיים,
87 יבעל אחת ויניח אחת לאביו או לאחיו. ומנזין שלא
88 לתפנה [- יבעלנה] במלחמה? - שנאמר: "והבאתה",
89 כניסה למקום פנוי ואחר כך יבעל.

90 ד. הכהן מתר ביפת תאר בביתו ראשונה, שלא דברה
91 תורה אלא כנגד היצר; אבל אינו יכול לשא אותה אחר
92 כן, מפני שהיא גיורת.

1 שתחלת נפילה ניסה. כמה דברים אמורים, שמתזירין
2 אנשים אלו מערכי המלחמה? במלחמת הרשות. אבל
3 במלחמת מצוה - הכל יוצאין, אפלו חתן מחדרו וכלה
4 מחפתה.

5 ה. אחד הבונה בית לשיבתו, ואחד הבונה בית הבקר,
6 בית העצים, בית האצרות [- תבואה] - הואיל וראוי
7 לדירה; ואחד הבונה, ואחד הלוקח, ואחד שנתן לו
8 במתנה, או הירש - הרי זה חוזר. אבל הבונה בית שער
9 אכסדרה [פרוזדור לבית] ומרפסת [לפני הבית], או בית
10 שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות, או הגזל בית -
11 הרי זה אינו חוזר.

12 ו. אחד הנוטע פרם, ואחד הנוטע חמשה אילני מאכל,
13 ואפלו מחמשת מיני מאכל. אחד הנוטע, ואחד המכריז
14 [מכופף ענף ומכסהו בעפר] ואחד המרפיב [אילן באילון]
15 הכרבה והרפבה שהיא חֵיבַת בערלה. אחד הלוקח, ואחד
16 הירוש, ואחד שנתן לו במתנה. אבל הנוטע ארבעה אילני
17 מאכל, או חמשה אילני סרק, או שגזל פרם - אינו חוזר
18 עליו. וכן כרם של שני שתפין, אין חוזרין עליו.

19 ז. אחד המאגר את הבתולה, ואחד המאגר את האלמנה,
20 וכן אם נפלה לו יבמה [אשת אחיו שמת ללא בנים]; אפלו
21 חמשה אחים, ומת אחד מהם - כלן חוזרין. קדש אשה
22 מעבדו לאחר שנים עשר חדש [- על מנת שיחולו אם לא
23 יחזור בו י"ב חודש], ושלם הזמן במלחמה - חוזר ובא לו.
24 ח. המתזיר את גרושתו, והמאגר אשה האסורה לו, כגון
25 אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, ממזרת
26 ונתניה [- גבעונית] לישראל, ובת ישראל לממזר ולנתני -
27 אינו חוזר.

28 ט. כל אלו שחוזרין מערכי המלחמה - כששומעין את
29 דברי הכהן חוזרין, ומספקין מים ומזון לאנשי הצבא,
30 ומתקנין את הדרכים.

31 י. ואלו שאין יוצאין לערכי המלחמה כל עקר, ואין
32 מטריחין אותם לשום דבר בעולם: הבונה בית וחנוכו,
33 והנושא ארוסתו, או שביבם, ומי שחלל את פרמו - אין
34 יוצאין עד תם שנה, שנאמר: "נקי יהיה לביתו שנה אחת,
35 ושמת את אשתו". מפי הקבלה [ממדרש] למדו, שיהיה
36 נקי שנה בין לבית שקנה, בין לאשה שנשא, בין לפרם
37 שהתחיל לאכל פרו.

38 יא. כל השנה בלה, אין מספק מים ומזון, ולא מתקן דרך,
39 ולא שומר בחומה, ולא נותן [קרשים] לפסי העיר [לחיוזק
40 שעד העיר], ולא יעבר עליו שום דבר, שנאמר: "לא יצא
41 בצבא, ולא יעבר עליו לכל דבר" - לעבר עליו בשני
42 לאוין, לא לערכי העיר ולא לערכי הגדוד.

43 יב. בנה בית והשכירו לאחרים, והקדים לו שכרו [מדאש]
44 - הרי זה כמי שחנכו. נתן לו שכרו לאחר שנים עשר
45 חדש, הרי הוא כמי שלא חנכו עד עתה.

46 יג. בנה בית, ונתן בו חפציו, ונעל עליהם - אם היה צריך
47 לבטל [ממנו] על שמירתם, הרי זה כמי שחנכו והתחיל

נצטוו בהן. אבל אם עשן מפני הכרע הדעת - אין זה גר
תושב, ואינו מחסידי אמות העולם אלא (ולא) מחכמיהם.

פרק ט

א. על ששה דברים נצטוו אדם הראשון: על עבודה זרה,
ועל ברבית [קללת] השם, ועל שפיכות דמים, ועל גלוי
ערויות, ועל הגזל, ועל הדינין [הושבת דינים]. אף על פי
שכלן קבלה הן בידינו ממשה רבנו, והדעת נוטה להן,
מכלל דברי התורה יראה שכל אלו נצטוו. הוסיף לנח
אבר מן החי, שנאמר: "אף בשר בנפשו כמו לא תאכלו";
נמצאו שבע מצוות. וכן היה הדבר בכל העולם עד
אברהם. נצטוו יתר על אלו במילה, והוא התפלה שחריית.
ויצחק הפריש מעשר, והוסיף תפלה אחרת לפנות היום.
ויעקב הוסיף גיד הנשה, והתפלה ערבית. ובמצרים נצטוו
עמרים במצות יתרות, עד שבא משה רבנו ונשלמה תורה
על ידו.

ב. בן נח שעבד עבודה זרה - חיב, והוא שיעבד כדרכה.
וכל עבודה זרה שבית דין של ישראל ממיתין עליה, בן נח
נהרג עליה. וכל שאין בית דין של ישראל ממיתין עליה,
אין בן נח נהרג עליה. ואף על פי שאינו נהרג, אסור בכל.
ואין מניחין אותן להקים מצבה [להקריב עליה], ולא לטע
אשרה [אילו לעי], ולא לעשות צורות [אדם] וכיוצא בהן
לנואי.

ג. בן נח שברך את השם - בין שברך בשם המיוחד, בין
שברך בכנוי, בכל לשון - חיב; מה שאין בן בישראל.

ד. בן נח שהרג נפש, אפלו עבר במעי אמו - נהרג עליו.
וכן אם הרג טרפה - חולה שמשוער שימות במחלות, או
שקפחו ונתנו לפני הארי, או שהניחו ברעב עד שמת -
הואיל והמית מפל מקום, נהרג. וכן אם הרג רודף [אחר]
חברו [להורג] שיכול להצילו [את הנרדף] באחד מאבריו
[של רודף] - נהרג עליו, מה שאין בן בישראל.

ה. שש עריות אסורות על בני נח: האם, ואשת האב,
ואשת איש, ואחותו מאמו, וזכור, ובהמה, שנאמר: "יעזב
איש את אביו", זו אשת אביו; "ואת אמו", כמשמעה;
"ודבק באשתו", ולא באשת חברו; "באשתו", לא בזכור;
"והיו לבשר אחד", להוציא בהמה חיה ועוף, שאין הוא
והם בשר אחד; ונאמר: "אחתי בת אבי (היא) [הוא], אף
לא בת אמי, ויהי לי לאשה".

ו. בן נח חיב [כשבא] על מפתת אביו ואנוסת אביו
[שנולד מהם]; הרי היא אמו מפל מקום. וחיב על אשת
אביו, אפלו לאחר מיתת אביו. וחיב על הזכור, בין קטן
בין גדול; ועל הבהמה, בין קטנה בין גדולה. והוא נהרג
לבדו, ואין הורגין את הבהמה - שלא נצטוו בהריגת
בהמה, אלא ישראל.

ז. אין בן נח חיב על אשת חברו, עד שזכו עליה כדרכה
אחר שנבעלה לבעלה. אבל מארשה, או שוננסה לחפה
ועדין לא נבעלה - אין חיבין עליה, שנאמר: "והוא בעלת

ה. וכיצד דין ישראל ביפת תאר? אחר שיבעלה ביאה
ראשונה, והיא בגיורתה - אם קבלה עליה להפנס תחת בנפי
השכינה, מטבילה לשם גרות מיד. ואם לא קבלה - תשב
בביתו שלשים יום, שנאמר: "ובכתה את אביה ואת אמה
ירח ימים"; וכן בוכה על דתה, ואינו מונעה. ומגדלת את
צפרניה ומגלחת את ראשה, כדי שתתגנה בעיניו. ותהיה
עמו בבית: ונכנס ורואה אותה, יוצא ורואה אותה, כדי
שיקוץ בה. ויגלגל עמה [ישכנענה] כל שלשים יום, כדי
שתקבל. אם קבלה, ורצה בה - הרי זו מתגירת, וטובלת
ככל הגרים.

ו. וצריכה להמתין שלשה חדשים: חדש של בכיה, ושני
חדשים אחריו. ונושאה בכתבה וקדושין. ואם לא חפץ
בה, משלחה לנפשה. ואם מכר אותה - עובר בלא תעשה,
שנאמר: "ומכר לא תמכנה בכסף, לא תתעמר בה";
ואינה מכורה, ומחזיר הדמים. וכן אם כבש אותה אחר
שנבעלה לשם שפחה - משישתמש בה, עובר בלא תעשה,
שנאמר: "לא תתעמר בה", שלא ישתמש בה.

ז. לא רצת להתגר, מגלגלין עמה כל שנים עשר חדש.
לא רצת - מקבלת שבע מצוות שנצטוו בני נח, ומשלחה
לנפשה; והרי היא בכל הגרים התושבים. ואינו נושא
אותה, שאסור לשא אשה שלא נתגירה.

ח. נתעברה מביאה ראשונה - הרי הולד גר, ואינו בנו
לדבר מן הדברים, מפני שהוא מן הגויה; אלא שבית דין
מטבילין אותו על דעתן. ותמר מביאה ראשונה של פת
תאר היתה, אבל אכשלוש נולד מאחר הנשואין. נמצאת
תמר אחות אכשלוש מאמו, ומתרת להנשא לאמנון; וכן
היא אומרת: "דבר נא אל המלך, כי לא ימנעני ממך".

ט. פת תאר שלא רצת להניח [לעזוב את ה] עבודה זרה
לאחר השנים עשר חדש, הורגין אותה. וכן עיר
שהשלימה - אין פורטין להן ברית, עד שיכפרו בעבודה
זרה, ויאבדו כל מקומותיה, ויקבלו שאר המצוות שנצטוו
בני נח; שכל גוי שלא קבל עליו מצוות שנצטוו בני נח -
הורגין אותו, אם ישנו תחת ידינו.

י. משה רבנו לא הנחיל התורה והמצוות אלא לישראל,
שנאמר: "מורשה קהלת יעקב", ולכל הרוצה להתגר
משאר האמות, שנאמר: "ככם כגר". אבל מי שלא רצה,
אין כופין אותו לקבל תורה ומצוות. וכן צנה משה רבנו
מפי הגבורה, לכף את כל באי העולם לקבל כל מצוות
שנצטוו נח, וכל מי שלא קבל, יהרג. והמקבל אותן - הוא
הנקרא גר תושב בכל מקום; וצריך לקבל עליו בפני
שלשה חברים - [תלמידי חכמים]. וכל המקבל עליו למול,
ועברו עליו שנים עשר חדש ולא מל - הרי זה כמין
שבאמות.

יא. כל המקבל שבע המצוות, ונזהר לעשותן - הרי זה
מחסידי אמות העולם, ויש לו חלק לעולם הבא; והוא,
שיקבל אותן ויעשה אותן מפני שצוה בהן הקדוש ברוך
הוא בתורה, והודיענו על ידי משה רבנו, שבני נח מקדם

מתוך מהדורת חזק

47 זה יִהְיֶה בְּסִיף. וּמִפְּנֵי זֶה נִתְחַיְבוּ כָּל בְּעָלֵי שְׂכָם הָרִיגָה -
 48 שֶׁהָרִיג שְׂכָם גָּזֵל, וְהֵם רְאוּ, וַיִּדְעוּ, וְלֹא דָנוּהוּ. וְכֵן נִתְחַיְבוּ
 49 בְּעַד אֶחָד, וּבְדִין אֶחָד, בְּלֹא הַתְּרָאָה, וְעַל פִּי [עד או דין
 50 -] קְרוֹבִין; אֲבָל לֹא בְּעֵדוֹת אִשָּׁה, וְלֹא תְדוּן אִשָּׁה לָהֶם.

יום חמישי ח' שבט ה'תשע"ד

פֶּרֶק י

53 א. בֵּן נָח שֶׁשָּׁגַג בְּאַחַת מִמִּצְוֹתָיו, פְּטוּר מִכְּלוּם; חוּץ
 54 מִרוֹצֵחַ בְּשִׁגְגָה - שֶׁאִם הִרְגוּ גֹאֵל הַדָּם, אֵינוֹ נִהְרָג עֲלָיו;
 55 וְאִין לוֹ עִיר מִקְלָט, אֲבָל בְּתֵי דִינֵיהֶם אֵין מִמִּיתִין אוֹתוֹ.
 56 בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים? בְּשׁוֹגֵג בְּאַחַת מִמִּצְוֹת וְעֹבֵר בְּלֹא
 57 כְּוִנָּה, כְּגוֹן שֶׁבָּעַל אִשֶּׁת חֲבֵרוֹ, וְדָמָה שֶׁהִיא אִשְׁתּוֹ אוֹ
 58 פְּנוּיָה. אֲבָל אִם יָדַע שֶׁהִיא אִשֶּׁת חֲבֵרוֹ, וְלֹא יָדַע שֶׁהִיא
 59 אִסּוּרָה עָלָיו אֲלֵא עָלָה עַל לְבוֹ שֶׁדָּבָר זֶה מִתֵּר לוֹ, וְכֵן אִם
 60 הָרַג, וְהוּא לֹא יָדַע שֶׁאִסּוּר לְהִרְג - הָרִי זֶה קְרוֹב לְמִזְיד,
 61 וְנִהְרָג. וְלֹא תַחֲשַׁב זֶה לָהֶם שִׁגְגָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיָּה לוֹ לְלַמֵּד
 62 וְלֹא לָמַד.

63 ב. בֵּן נָח שֶׁאֲנָסוּ אֹנֶס לְעֹבֵר עַל אַחַת מִמִּצְוֹתָיו, מִתֵּר לוֹ
 64 לְעֹבֵר; אֲפִלּוּ נֶאֱנָס לְעֹבֵר עֲבֻדָּה זָרָה - עֹבֵד, לְפִי שֶׁאֵינֶם
 65 מִצְוִין עַל קְדוּשַׁת הַשֵּׁם. וְלַעֲוֹלָם אֵין עֲוֹנָשִׁין מִקֵּץ לֹא קֶטֶן,
 66 וְלֹא חֲרָשׁ, וְלֹא שׁוֹטָה - לְפִי שֶׁאֵינֶן בְּנֵי מִצְוֹת.

67 ג. בֵּן נָח שֶׁנִּתְגַּזֵּר, וּמֵל וְטָבֵל, וְאַחַר כֵּךְ רָצָה לְחֹזֵר מֵאַחֲרֵי
 68 ה', וְלִהְיוֹת גֵּר תּוֹשֵׁב בְּלִבְד כְּשֶׁהִיָּה מִקְדָּשׁ - אֵין שׁוֹמְעִין
 69 לוֹ; אֲלֵא יִהְיֶה כְּיִשְׂרָאֵל לְכָל דָּבָר, אוֹ יִהְרַג. וְאִם הִיָּה קֶטֶן
 70 כְּשֶׁהִטְבִּילוּ אוֹתוֹ בֵּית דִּין - יָכוֹל לְמַחֲוֹת בְּשַׁעָה שִׁיגְדִיל,
 71 וְיִהְיֶה גֵר תּוֹשֵׁב בְּלִבְד; וְכֵין שְׁלֹא מִחָה בְּשַׁעָתוֹ [מיד
 72 כְּשֶׁהִגְדִּיל] - שׁוֹב אֵינוֹ מִמַּחָה, אֲלֵא הָרִי הוּא גֵר צָדֵק.
 73 לְפִיכָךְ, אִם בָּא לְקַטְנָה שֶׁהִטְבִּילוּהָ בֵּית דִּין - בְּסָף בְּתַבְתָּה,
 74 אוֹ קִנֵּס אוֹנֵס אוֹ מִפְתָּה, יִהְיֶה הַכֹּל תַּחַת יַד בֵּית דִּין, עַד
 75 שֶׁתְּגַדִּיל וְלֹא תִמָּחַה בְּגִרּוּת; שֶׁמָּא תַטֵּל, וְתִגְדִּיל וְתִמָּחַה,
 76 וְנִמְצָאָה זֹאת אוֹכֵלֶת בְּגִיּוּתָהּ מְעוֹת שֶׁאֵין לָהּ זְכוּת בְּהֵן אֲלֵא
 77 בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל.

78 ד. בֵּן נָח שֶׁבִרְךָ [קילל] אֶת הַשֵּׁם, אוֹ שֶׁעֲבַד עֲבֻדָּה זָרָה,
 79 אוֹ שֶׁבָּא עַל אִשֶּׁת חֲבֵרוֹ, אוֹ שֶׁהָרַג חֲבֵרוֹ, וְנִתְגַּזֵּר - פְּטוּר.
 80 הָרַג בֶּן יִשְׂרָאֵל, אוֹ שֶׁבָּא עַל אִשֶּׁת יִשְׂרָאֵל, וְנִתְגַּזֵּר - חֵיב;
 81 וְהוֹרִיגִין אוֹתוֹ עַל בֶּן יִשְׂרָאֵל, וְחוֹזְקִין אוֹתוֹ עַל אִשֶּׁת
 82 יִשְׂרָאֵל שֶׁבָּעַל - שֶׁהָרִי נִשְׁתַּנָּה דִּינוֹ.

83 ה. כָּבֵד בְּאֲרָנֵי, שֶׁכָּל מִיתַת בְּנֵי נָח בְּסִיף - אֲלֵא אִם בָּעַל
 84 אִשֶּׁת יִשְׂרָאֵל נִצְרָה מֵאֲרָשָׁה, יִסְקַל, וְאִם בָּעַל אַחֵר
 85 שֶׁנִּכְנְסָה לְחַפָּה קִדָּם שֶׁתַּבָּעַל, יִחַקֵּק.

86 ו. מִפִּי הַקְּבֵלָה [ממדיעה], שֶׁבְּנֵי נָח אֲסוּרִין בְּהִרְבֵּעַת
 87 בְּהֵמָה וּבְהִרְבַּת אֵילָן בְּלִבְד; וְאֵין נִהְרָגִין עָלֶיהֶן. וְגוֹי
 88 שֶׁהִכָּה יִשְׂרָאֵל - אֲפִלּוּ חָבֵל בּוֹ - אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא חֵיב
 89 מִיתָה, אֵינוֹ נִהְרָג.

90 ז. הַמִּילָה - נִצְטָוָה בָּהּ אֲבִרָהֶם וְזָרְעוֹ בְּלִבְד, שֶׁנֶּאֱמַר:

1 בְּעַל". בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים? בֶּכֶן נָח שֶׁבָּא עַל בַּת נָח.
 2 אֲבָל גֹּי שֶׁבָּא עַל הַיִּשְׂרָאֵלִית, בֵּין בְּדִרְבָּה בֵּין שְׁלֹא בְּדִרְבָּה
 3 - חֵיב. וְאִם הִיָּתָה נִצְרָה מֵאֲרָשָׁה - נִסְקַל עָלֶיהָ, בְּדִינֵי
 4 יִשְׂרָאֵל; בָּא עָלֶיהָ אַחֵר שֶׁנִּכְנְסָה לְחַפָּה, וְלֹא נִבְעָלָה - הָרִי
 5 זֶה בְּחֻק, בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל. אֲבָל אִם בָּא עַל אִשֶּׁת יִשְׂרָאֵל
 6 אַחֵר שֶׁנִּבְעָלָה - הָרִי זֶה כְּמִי שֶׁבָּא עַל אִשֶּׁת גֹּי חֲבֵרוֹ,
 7 וְהִרְיָגָתוֹ בְּסִיף.

8 ח. בֶּן נָח שֶׁיִּחַד שִׁפְחָה לְעַבְדּוֹ - הָרִי זֶה נִהְרָג עָלֶיהָ מִשּׁוּם
 9 אִשֶּׁת חֲבֵרוֹ. וְאֵינוֹ חֵיב עָלֶיהָ, עַד שֶׁיִּשְׁפֹּט הַדָּבָר וְיֵאמְרוּ
 10 לָהּ הָעָם: "זֹאת דְּבִית [של בית] עֶבֶד פְּלוֹנִי". וּמֵאִמָּתִי תַחֲזֹר
 11 לְהַתְּרָה? מִשִּׁפְרִישָׁנָה מִעַבְדּוֹ, וְיִפְרַע [יתגלה] רֹאשָׁהּ
 12 בְּשׁוּק. וּמֵאִמָּתִי תִהְיֶה אִשֶּׁת חֲבֵרוֹ כְּגִרּוּשָׁה שְׁלֹנָה?
 13 מִשִּׁיּוּצִיָּאָה מִבֵּיתוֹ וּשְׁלִחָנָה לְעִצְמָהּ, אוֹ מִשְׁתַּצָּה הִיא
 14 מִתַּחַת רִשּׁוֹתָיו וְתַלְפָּה לָהּ; שֶׁאֵין לָהֶם גִּרּוּשִׁין בְּחֻק, וְאֵין
 15 הַדָּבָר תָּלוּי בּוֹ [בבעל] בְּלִבְד, אֲלֵא כָּל זְמַן שִׁירְצָה הוּא
 16 אוֹ הִיא לְפָרֶשׁ זֶה מִנָּה - פּוֹרְשִׁין.

17 ט. בֶּן נָח חֵיב עַל הַגָּזֵל, בֵּין שֶׁגָּזַל גֹּי בֵּין שֶׁגָּזַל יִשְׂרָאֵל.
 18 וְאֶחָד הַגָּזֵל, אוֹ הַגֹּנֵב מִמוֹן, אוֹ גֹּנֵב נֶפֶשׁ, אוֹ הַכּוֹבֵשׁ
 19 שְׂכֵר שְׂכִיר וְכִיּוּצָא בּוֹ - אֲפִלּוּ פּוֹעֵל שֶׁאֲכַל שְׁלֹא בְּשַׁעָת
 20 מְלָאכָה - עַל הַכֹּל הוּא חֵיב, וְהָרִי הוּא בְּכָלל גִּזְלָן; מִה
 21 שֶׁאֵין בֶּן כְּיִשְׂרָאֵל. וְכֵן חֵיב עַל פַּחוֹת מִשְׁנֵה פְּרוּטָה. וְכֵן
 22 נָח שֶׁגָּזַל פַּחוֹת מִשְׁנֵה פְּרוּטָה, וְכֵן אַחֵר וְגִזְלָה מִמֶּנּוּ -
 23 שֶׁנִּהְיָה נִהְרָגִין עָלֶיהָ.

24 י. וְכֵן חֵיב עַל אֲבִיר מִן הַחִי, וְעַל בֶּשֶׂר מִן הַחִי בְּכָל
 25 שֶׁהוּא; שְׁלֹא נִתְּנוּ הַשְּׁעוּרִין, אֲלֵא לְיִשְׂרָאֵל בְּלִבְד. וּמִתֵּר
 26 הוּא בְּדָם מִן הַחִי.

27 יא. אֶחָד הָאֲבִיר אוֹ הַבֶּשֶׂר, הַפּוֹרֵשׁ מִן הַבְּהֵמָה אוֹ מִן
 28 הַחִי; אֲבָל הַעוֹף - יִרְאָה לִי, שֶׁאֵין בֶּן נָח נִהְרָג עַל אֲבִיר
 29 מִן הַחִי מִמֶּנּוּ.

30 יב. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּהֵמָה - אֲפִלּוּ שִׁחַט בָּהּ שְׁנֵי הַסִּימָנִין
 31 [- קנה וּשְׁט] - כָּל זְמַן שֶׁהִיא מִפְּרָסָת, אֲבִיר וּבֶשֶׂר
 32 הַפּוֹרְשִׁין מִמֶּנָּה אֲסוּרִין לִבְנֵי נָח מִשּׁוּם אֲבִיר מִן הַחִי.

33 יג. כָּל שֶׁאִסּוּר עַל יִשְׂרָאֵל מִשּׁוּם אֲבִיר מִן הַחִי, אֲסוּר עַל
 34 בְּנֵי נָח. וְיֵשׁ שְׁבָנֵי נָח חֵיבִין עָלָיו, וְלֹא יִשְׂרָאֵל; שְׁבָנֵי נָח
 35 - אֶחָד בְּהֵמָה וְחִיָּה, בֵּין טְהוֹרָה בֵּין טְמֵאָה, חֵיבִין עָלֶיהָ
 36 מִשּׁוּם אֲבִיר מִן הַחִי וּמִשּׁוּם בֶּשֶׂר מִן הַחִי; וְאֲבִיר וּבֶשֶׂר
 37 הַפּוֹרְשִׁין מִן הַמִּפְּרָסָת - אֵף עַל פִּי שֶׁשִּׁחַט בָּהּ יִשְׂרָאֵל
 38 שְׁנֵי סִימָנָיו, הָרִי זֶה אֲסוּר לִבְנֵי נָח מִשּׁוּם אֲבִיר מִן הַחִי.

39 יד. וְכִיצַד הֵם מִצְוִין עַל הַדִּינִין? חֵיבִין לְהוֹשִׁיב דִּינֵין
 40 וְשׁוֹפְטִים בְּכָל פְּלֶה [- מחזק] וְפֶלֶךְ לְדוֹן בְּשֵׁשׁ מִצְוֹת,
 41 וְלִהְיוֹת אֶת הָעָם; וְכֵן נָח שֶׁעֲבַר עַל אַחַת מִשְׁבַּע מִצְוֹת
 42 אֵלוֹ, יִהְרַג בְּסִיף. בִּיצַד? אֶחָד הַעוֹבֵד עֲבֻדָּה זָרָה, אוֹ
 43 שֶׁבִרְךָ אֶת הַשֵּׁם, אוֹ שֶׁשָּׁפַךְ דָּם, אוֹ שֶׁבָּעַל אַחַת מִשְׁשׁ
 44 עֲרִיּוֹת שְׁלֵהֶן, אוֹ שֶׁגָּזַל אֲפִלּוּ פַחוֹת מִשְׁנֵה פְּרוּטָה, אוֹ
 45 שֶׁאֲכַל כָּל שֶׁהוּא מֵאֲבִיר מִן הַחִי אוֹ בֶּשֶׂר מִן הַחִי, אוֹ
 46 שִׁרְיָה אֶחָד שֶׁעֲבַר עַל אַחַת מֵאֵלּוּ וְלֹא דָנוּ וְהָרְגוּ - הָרִי

לְשֵׁנָה, הַמְּשַׁלָּה הָרִאשׁוֹנָה, וּבֹנֶה מִקְדָּשׁ, וּמִקְבֵּץ נִדְחֵי
יִשְׂרָאֵל. וְחוֹזְרִין כָּל הַמְּשַׁפְּטִים בְּיָמָיו, כְּשֶׁהָיוּ מִקְדָּם:
מִקְרִיבִין קִרְבָּנוֹת, וְעוֹשִׂין שְׁמַטִּין וְיִוְכְלוֹת כָּכָל מִצְוֹתָהּ
הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה. וְכָל מִי שְׁאִינוּ מֵאֲמִין בּוֹ, אוֹ מִי שְׁאִינוּ
מִחֻקָּה לְבִיאָתוֹ - לֹא בְּשָׂאָר נְבִיאִים בְּלִבָּד הוּא כּוֹפֵר, אֲלֵא
בַּתּוֹרָה וּבְמִשְׁנֵה רַבֵּנוּ; שֶׁהָרִי תּוֹרָה הַעֲדִיָּה עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר:
”וְשֵׁב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתֶךָ, וְרַחֲמֶךָ; וְשֵׁב, וְקִבְּצֶךָ מִכָּל
הָעַמִּים . . . אִם יִהְיֶה נִדְחָךְ בְּקִצָּה הַשָּׂמַיִם - מִשָּׁם יִקְבְּצֶךָ
ה' אֱלֹהֶיךָ . . . וְהִבְיָאֶךָ ה' אֱלֹהֶיךָ אֶל הָאָרֶץ . . .” וְאֵלּוּ
הַדְּבָרִים הַמְּפֹרָשִׁים בַּתּוֹרָה, הֵם כּוֹלְלִים כָּל הַדְּבָרִים
שֶׁנֶּאֱמָרוּ עַל דִּי כָּל הַנְּבִיאִים. אַף בְּפִרְשַׁת בְּלָעַם נֶאֱמַר,
וְשֵׁם נָבָא בְּשֵׁנֵי הַמְּשִׁיחִים - בְּמִשְׁנֵי הָרִאשׁוֹן שֶׁהוּא דָּוִד,
שֶׁהוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד צָרִיָּה, וּבְמִשְׁנֵי הָאֲחֵרוֹן שֶׁיַּעֲמֹד
מִבְּנֵי בְּנֵי, שְׁמוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד בְּנֵי עֲשׂוֹ. וְשֵׁם הוּא
אוֹמֵר: ”אֲרָאֲנוּ וְלֹא עָתָה”, זֶה דָּוִד; ”אֲשִׁרְנוּ וְלֹא קְרוֹב”,
זֶה הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחִי. ”דֶּרֶךְ כּוֹכָב מֵעֵקֶב”, זֶה דָּוִד; ”וְקָם
שִׁכְט מִיִּשְׂרָאֵל”, זֶה הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחִי. ”וּמִחֲזֵן פָּאֲתֵי מוֹאָב”
- זֶה דָּוִד, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: ”וַיָּבֹא אֶת מוֹאָב, וַיִּמְדָּם בְּחֻבָּל”.
”וַיִּקְרַךְ כָּל בְּנֵי שֵׁת” - זֶה הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחִי, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ:
”וּמִשְׁלוֹ מִזֶּם עַד יָם”. ”וַיְהִי אָדָם יִרְשָׁה” - לְדָוִד,
שֶׁנֶּאֱמַר: ”וַתְּהִי אָדָם לְדָוִד לְעַבְדִּים וְגו'”. ”וַיְהִי יִרְשָׁה
וְגו'” - זֶה הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחִי, שֶׁנֶּאֱמַר: ”וְעָלוּ מוֹשָׁעִים בְּהָר
צִיּוֹן, לִשְׁפֹט אֶת הָרָעָה”.

ב. אַף בְּעֵרֵי מִקְלָט הוּא אוֹמֵר: ”וְאִם יִרְחִיב ה' אֱלֹהֶיךָ
אֶת גְּבֻלָּךְ . . . וַיִּסְפָּף לָךְ עוֹד שְׁלֹשׁ צָרִים . . .” וּמַעֲוֹלָם לֹא
הָיָה דָּבָר זֶה [ש' ערִים], וְלֹא צָוָה הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְתַהוּ
[לחִינִם]. אֲבָל בְּדִבְרֵי הַנְּבִיאִים אֵין הַדְּבָר צָרִיךְ רִאשִׁי, וְ
שֶׁכָּל הַסְּפָרִים מְלֵאִים מִדְּבָר זֶה.

ג. אֵל יַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ, שֶׁהַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחִי צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת
אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים, וּמַחְדָּשׁ דְּבָרִים בְּעוֹלָם, אוֹ מַחֲיָה מֵתִים,
וּכְיֹצֵא בְּדִבְרֵים אֵלּוּ שֶׁהַטְּפָשִׁים אוֹמְרִים; אֵין הַדְּבָר כֵּן!
שֶׁהָרִי רַבִּי עֲקִיבָה חָכֵם גְּדוֹל מִחֻקֵּי מִשְׁנֵה הָיָה, וְהוּא הָיָה
נוֹשֵׂא כָּלִי שֶׁל כּוֹזָבָא הַמֶּלֶךְ, וְהוּא הָיָה אוֹמֵר עָלָיו, שֶׁהוּא
הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחִי. וְדָמָה הוּא וְכָל חֻקֵּי דָוִד שֶׁהוּא הַמֶּלֶךְ
הַמְּשִׁיחִי, עַד שֶׁנֶּהְרָג בְּעוֹנוֹת; כִּיֵּן שֶׁנֶּהְרָג, נִדְּעַ לָהֶם
שְׁאִינוּ מְשִׁיחִ; וְלֹא שְׁאֵלֻ מִמֶּנּוּ חֻקִּים, לֹא אוֹת וְלֹא
מוֹפֵת. וְעַכְרָ הַדְּבָרִים כִּכָּה הֵן: שֶׁהַתּוֹרָה הַזֹּאת אֵין חֻקִּיהָ
וּמִשְׁפָּטֶיהָ מִשְׁתַּנִּים לְעוֹלָם וְלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים, וְאֵין מוֹסִיפִין
עָלֶיהֶן, וְלֹא גּוֹרְעִין מֵהֶן; וְכָל הַמוֹסִיף אוֹ גּוֹרֵעַ, אוֹ שֶׁגָּלָה
פְּנִים בַּתּוֹרָה וְהוֹצִיא הַדְּבָרִים שֶׁל מִצְוֹת מִפְּשׁוּטָן - הָרִי
זֶה בְּדוֹאֵי רָשָׁע וְאַפִּיקוֹרוֹס.

ד. וְאִם יַעֲמֹד מֶלֶךְ מִבֵּית דָּוִד, הוֹנֵה בַּתּוֹרָה וְעוֹסֵק
בְּמִצְוֹת כְּדוֹד אֲבִיו, כְּפִי תּוֹרָה שֶׁבְּכַתָּב וּשְׁבַע פֶּה, וְיִכְף
כָּל יִשְׂרָאֵל לִילָךְ בָּהּ וְלִחְזֹק בָּדָקָה [פְּרֻצוֹת הַדָּת], וְיִלְחֹם
מִלְחָמוֹת ה' - הָרִי זֶה בְּחֻזְקָתָהּ שֶׁהוּא מְשִׁיחִ. אִם עָשָׂה
וְהִצִּילָהּ, וְנִצַּח כָּל הָאֲמוֹת שֶׁסָּבִיבֻ, וּבִנְהָ מִקְדָּשׁ בְּמִקְוָמוֹ,
וְקִבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל - הָרִי זֶה מְשִׁיחִ בְּדוֹאֵי. (וַיִּתֵּקֶן אֶת

1 "אֶתָּה וְיִרְעָף אַחֲרֶיךָ, לְדִרוֹתֶם". יִצָּא וְרָעוּ שֶׁל יִשְׁמַעְעָל,
2 שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי בִיָּצֵחַ יִקְרָא לָךְ וְרָעוּ". וְיִצָּא עֲשׂוֹ, שֶׁהָרִי
3 יִצָּחַק אֲמַר לְעֵקֶב: "וַיִּתֵּן לָךְ אֶת בְּרַפְתִּי אֲבָרְהָם, לָךְ
4 וְלִירְעָף" - מִכָּלֵל, שֶׁהוּא לְבָדוֹ וְרָעוּ שֶׁל אֲבָרְהָם הַמַּחְזִיק
5 בְּדָתוֹ וּבְדִרְכּוֹ הַיִּשְׂרָאֵלִי, וְהֵן הַמַּחְזִיקִין בְּמִילָה.
6 ח. אֲמָרוּ חֻקִּים, שֶׁבְּנֵי קְטוֹרָה, שֶׁהֵם וְרָעוּ שֶׁל אֲבָרְהָם
7 שֶׁבָּאוּ אַחֵר יִשְׁמַעְעָל וְיִצָּחַק - חֻזְבִּין בְּמִילָה. וְהוּאִיל
8 וְנִתְעָרְבוּ הַיּוֹם בְּנֵי יִשְׁמַעְעָל בְּבְנֵי קְטוֹרָה, יִתְחַיְבוּ כָּלֵל
9 בְּמִילָה בְּשִׁמְנֵי; וְאֵין נִהְרָגִין עָלֶיהָ.
10 ט. גוֹי שֶׁעָסַק בַּתּוֹרָה, חֻזְבִּי מִיָּתָה; לֹא יַעֲסֹק אֲלֵא בְּשִׁבְעַ
11 מִצְוֹת שֶׁלָּהֶם בְּלִבָּד. וְכֵן גוֹי שֶׁשָּׁבַת - אֲפִלּוּ בְּיוֹם מִימּוֹת
12 הַחוּל - אִם עָשָׂה אוֹתוֹ לַעֲצֹמוֹ כְּמוֹ שָׁבַת, חֻזְבִּי מִיָּתָה; וְאֵין
13 צָרִיךְ לוֹמַר, אִם עָשָׂה מוֹעֵד לַעֲצֹמוֹ. כָּלֵל שֶׁל דָּבָר: אֵין
14 מִנִּיחִין אוֹתָם לְחַדֵּשׁ דָּבָר, וְלַעֲשׂוֹת מִצְוֹת לַעֲצֹמֵן מִדַּעְתָּן,
15 אֲלֵא אוֹ יִהְיֶה גֵר צָדֵק וְיִקְבַּל כָּל הַמִּצְוֹת, אוֹ יַעֲמֹד
16 בַּתּוֹרָתוֹ וְלֹא יוֹסִיף וְלֹא יִגְרַע. וְאִם עָסַק בַּתּוֹרָה, אוֹ שָׁבַת,
17 אוֹ חַדֵּשׁ דָּבָר - מִכֵּין אוֹתוֹ וְעוֹנֵשִׁין אוֹתוֹ, וּמוֹדִיעִין אוֹתוֹ
18 שֶׁהוּא חֻזְבִּי מִיָּתָה עַל זֶה; אֲבָל אֵינוּ נִהְרָג.
19 י. כֵּן נִחַ שֶׁרָצָה לַעֲשׂוֹת מִצְוָה מִשְׁאָר מִצְוֹת הַתּוֹרָה, כְּדִי
20 לְקַבֵּל שָׂכָר - אֵין מוֹנֵעִין אוֹתוֹ לַעֲשׂוֹת אוֹתָהּ בְּהִלְכָתָהּ.
21 וְאִם הִבִּיא עוֹלָה, מִקְבְּלִין מִמֶּנּוּ. וְנִתְּן צָדָקָה, מִקְבְּלִין מִמֶּנּוּ;
22 וְיִרְאֶה לִי, שֶׁנּוֹתְנִין אוֹתָהּ לַעֲנִי יִשְׂרָאֵל, הוּאִיל וְהוּא נָזוֹן
23 מִיִּשְׂרָאֵל, וּמִצְוָה עָלֶיהֶם לְהַחֲיוֹתוֹ. אֲבָל הַגּוֹי שֶׁנִּתְּן צָדָקָה
24 - מִקְבְּלִין מִמֶּנּוּ, וְנוֹתְנִין אוֹתָהּ לַעֲנִי גוֹיִם.
25 יא. חֻזְבִּין בֵּית דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת שׁוֹפְטִים לְאֵלּוּ
26 הַגְּרִים הַתּוֹשְׁבִים, לְדוֹן לָהֶם עַל פִּי מִשְׁפָּטִים אֵלּוּ, כְּדִי
27 שֶׁלֹּא יִשְׁחַת הָעוֹלָם. אִם רָאוּ בֵּית דִּין שֶׁיַּעֲמִידוּ שׁוֹפְטִים
28 מֵהֶם, מַעֲמִידִין; וְאִם רָאוּ שֶׁיַּעֲמִידוּ לָהֶם מִיִּשְׂרָאֵל,
29 מַעֲמִידִין.
30 יב. שְׁנֵי גוֹיִם שֶׁבָּאוּ לְפָנֶיךָ לְדוֹן בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל, וְרָצוּ
31 שְׁנֵיהֶם - דִּנִּין לָהֶם דִּין תּוֹרָה. הָאֶחָד רוֹצֵה, וְהָאֶחָד אֵינוּ
32 רוֹצֵה - אֵין כּוֹפִין אוֹתוֹ לְדוֹן אֲלֵא בְּדִינֵיהֶם. הָיָה יִשְׂרָאֵל
33 וְגוֹי - אִם יֵשׁ זְכוּת לְיִשְׂרָאֵל בְּדִינֵיהֶם - דִּנִּין לוֹ בְּדִינֵיהֶם
34 וְאוֹמְרִים לוֹ: 'כֶּף דִּינִיכֶם'; וְאִם יֵשׁ זְכוּת לְיִשְׂרָאֵל בְּדִינֵינוּ
35 - דִּנִּין לוֹ וְאוֹמְרִים לוֹ: 'כֶּף דִּינֵינוּ'. וְיִרְאֶה לִי, שְׁאֵין עוֹשִׂין
36 כֵּן לְגַר תּוֹשֵׁב, אֲלֵא לְעוֹלָם דִּנִּין לוֹ בְּדִינֵיהֶם. וְכֵן יִרְאֶה לִי,
37 שֶׁנּוֹתְנִין עִם גְּרֵי תּוֹשֵׁב בְּדִרְךָ אֶרֶץ וּגְמִילוֹת חֲסִדִּים
38 כִּיִּשְׂרָאֵל, שֶׁהָרִי אֵנוּ מִצְוִין לְהַחֲיוֹתָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְגַר אֲשֶׁר
39 בְּשַׁעְרֶיךָ תִּתְּנָה וְאֶכְלָה". וְזֶה שֶׁאֲמָרוּ חֻקִּים: 'אֵין כּוֹפְלִין
40 לָהֶם שְׁלוֹם' [- 'שְׁלוֹם שְׁלוֹם'] - בְּגוֹיִם, לֹא בְּגַר תּוֹשֵׁב.
41 אֲפִלּוּ הַגּוֹיִם - צוּר חֻקִּים לְבָקֵר חוֹלִיָּה, וְלִקְבֹר מֵתֵיהֶם
42 עִם מֵתֵי יִשְׂרָאֵל, וּלְפָרֵס עֲנִיָּהֶם בְּכָלֵל עֲנִי יִשְׂרָאֵל, מִכֵּין
43 דְּרָכֵי שְׁלוֹם; הָרִי נֶאֱמַר: "טוֹב ה' לִפְלֹל, וְרַחֲמֵיו עַל כָּל
44 מַעֲשָׂיו", וְנֶאֱמַר: "דְּרָכֶיהָ דְּרָכֵי נֵעַם, וְכָל נִתְיַבְתִּיהָ שְׁלוֹם".

פֶּרֶק יא

א. הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחִי עֲתִיד לַעֲמֹד וְלְהַחֲזִיר מַלְכוּת בֵּית דָּוִד

הנביאים, שבתחלת ימות המשיח תהיה מלחמת גוג - [שם 46
המלך] ומגוג - [שם ואומות]; ושקדם מלחמת גוג ומגוג, 47
יעמד נביא לישראל לישר ישראל ולהכין לבם, שנאמר: 48
"הנה אנכי שולח לכם את אליה וגו'". ואינו בא לא לטהר 49
הטמא ולא לטמא הטהור, ולא לפסל אנשים שהם בחזקת 50
פשוט, ולא להקשיר מי שהחזקו פסולין; אלא לשום 51
שלום בעולם, שנאמר: "והשיב לב אבות על בנים". ויש 52
מן החכמים שאומר, שקדם ביאת המלך המשיח, יבוא 53
אליהו. וכל אלו הדברים וכיוצא בהן - לא ידע אדם היאך 54
יהיו, עד שיהיו; שדברים סתומין הם אצל הנביאים. גם 55
החכמים אין להם קבלה בדברים אלו, אלא לפי הכרע 56
הפוסקים; ולפיכך יש להם מחלוקת בדברים אלו. ועל כל 57
פנים, אין סדור היות דברים אלו ולא דקדוקיהם, עקר 58
בדת. ולעולם לא יתעסק אדם בדברי ההגדות, ולא יאריך 59
בדברי מדרשות האמורים בענינים אלו וכיוצא בהם, ולא 60
ישמם עקר - שאין מביאין לא לירי אהבה, ולא לירי 61
יראה. וכן לא יחשב הקצין; אמרו חכמים: 'תפח דעתן 62
של מחשבי קצין'. אלא יחקה ויאמין בכלל - [בעיקר] 63
הדבר, כמו שבארנו.

ג. בימי המלך המשיח, כשתתישב מלכותו ויתקבצו אליו 65
כל ישראל, יתיחסו [יחוס המפנה] כלם על פני ברות 66
הקדש שתנוח עליו, שנאמר: "וישב מצרף ומטהר וגו'". 67
ובבני לוי מטהר - [מייחס] תחלה, ואומר: 'זה מיחס כהן, 68
וזה מיחס לוי', ודוחה את שאין מיחסין לישראל; הרי 69
הוא אומר: "ויאמר התרשמת להם. . . עד עמד כהן 70
לאורים ולתמים". הנה למדת, שברוח הקדש מתיחסין 71
המחזקין, ומודיעין המיחס. ואינו מיחס ישראל אלא 72
לשבתיהם, שמודיע שנה משבט פלוני וזה משבט פלוני. 73
אבל אינו אומר על שהם בחזקת פשוט: 'זה ממזר, וזה 74
עבד' [כנעני] - שהדין הוא שמשפחה שנטמעה, נטמעה. 75

ד. נתאוו הנביאים והחכמים ימות המשיח - לא כדי 76
שישלטו על כל העולם, ולא כדי שירדו [ישתעבדו] בגוים, 77
ולא כדי שינשאו אותם העמים, ולא כדי לאכל ולשתות 78
ולשמח; אלא כדי שיהיו פנויין בתורה וחקמתה, ולא 79
יהיה להם נוגש ומכשול [מהתורה], כדי שיזכו לחיי העולם 80
הבא, כמו שבארנו בהלכות תשובה.

ה. ובאותו הזמן, לא יהיה שם לא רעב ולא מלחמה ולא 82
קנאה ותחרות - שהטובה תהיה משפעת הרבה, וכל 83
המצדנים מצויין כעפר. ולא יהיה עסק כל העולם, אלא 84
לדעת את ה' בלבד. ולפיכך יהיו חכמים גדולים, ויודעים 85
דברים הסתומים העמקים; וישיגו דעת בוראם כפי כח 86
האדם, שנאמר: "כי מלאה הארץ דעה את ה', במים לים 87
מכסים".

ברוך רחמנא דסייען. נגמר ספר ארבעה עשר, בעזרת 89
שדי. ומנן פרקים של ספר זה, אחד ושמונים: הלכות 90
סנהדרין, ששה ועשרים פרקים; הלכות עזרות, שנים 91

העולם כולו לעבוד את ה' ביחד שנאמר כי אז אהפוך 1
אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם 2
אחד) ואם לא הצליח עד כה, אז נהרג - בידוע שאינו 3
זה שהבטיחה תורה עליו, והרי הוא ככל מלכי בית דוד 4
השלימים הנשורים שמתו. ולא העמידו הקדוש ברוך הוא 5
אלא לנסות בו רבים, שנאמר: "ומן המשפילים יפילו, 6
לצורף בהם ולקבר וללפן - עד עת קץ, פי עוד למועד". 7
אף ישוע הנוצרי שדמה שיהיה משיח, ונהרג בבית דין 8
- כבר נתנבא בו דניאל, שנאמר: "ובני פריצי עמך ינשאו 9
להעמיד חזון - ונקשלו". וכי יש מכשול גדול מזה, שכל 10
הנביאים דברו שהמשיח גואל ישראל ומושיעם, ומקבץ 11
נדחיהם ומחזק מצותו, וזה גרם לאבד ישראל בחרב, 12
ולפזר שאריתם ולהשפילם, ולהחליף התורה, ולהטעות 13
רב העולם לעבד אלוה מבלעדי ה'! אכל מחשבות 14
בורא העולם - אין כח באדם להשיגם, כי לא דרכינו 15
דרכיו ולא מחשבותינו מחשבותיו. וכל הדברים האלו של 16
ישוע הנוצרי, ושל זה הישמעאלי שעמד אחריו - [מוחמד] 17
- אינן אלא לישר דרך למלך המשיח, ולתקן העולם בלו 18
לעבד את ה' ביחד, שנאמר: "כי אז אהפך אל עמים שפה 19
ברורה, לקרא כלם בשם ה', ולעבדו שכם אחד". ביצד? 20
כבר נתמלא העולם בלו מדברי המשיח, ומדברי התורה 21
ומדברי המצוות, ופשוטו דברים אלו באיים רחוקים, 22
ובעמים רבים ערלי לב; והם נושאים ונותנים בדברים 23
אלו, ובמצוות התורה - אלו אומרים: 'מצוות אלו אמת 24
היו, וכבר בטלו בזמן הזה, ולא היו נוהגות לדורות'. ואלו 25
אומרים: 'דברים נסתרים יש בהן, ואין פשוטן, וכבר 26
בא משיח, וגלה נסתריהם'. וכשיעמד המלך המשיח 27
באמת, ויצליח וירום וינשא - מיד הם כלם חוזרים 28
ויודעים ששקר נחלו אבותיהם, ושבגיאיהם ואבותיהם 29
הטעוים.

פרק יב

א. אל יעלה על דעתך, שבימות המשיח יבטל דבר 32
ממנהגו של עולם, או יהיה שם חדש במעשה בראשית; 33
אלא עולם ממנהגו הולך. וזה שנאמר בישעיה: "והר זאב 34
עם כבש, ונמר עם גדי ירפץ", משל וחייה. ענין הדבר 35
- שיהיו ישראל יושבין לבטח עם רשעי אמות העולם 36
המשוללים פזאב ונמר, שנאמר: "זאב ערבות ישדרם - 37
נמר שקד על צריהם". ויחזרו כלם לדת האמת, ולא יגזלו 38
ולא ישחיתו, אלא יאכלו דבר המתיר בנחת בישראל, 39
שנאמר: "וארעה, כבקר יאכל תבן". כל פיוצא באלו 40
הדברים הפתובים בענין המשיח, משלים הם; ובימות 41
המלך המשיח יודע לכל לאיזה דבר היו משל, ומה ענין 42
רמוז בהם.

ב. אמרו חכמים: 'אין בין העולם הזה לימות המשיח, 44
אלא שעבוד מלכיות בלבד'. ויראה מפשוטם של דברי 45

40 ויִרְמְיָה קָבַל מִצְפִּנְיָה וּבֵית דִּינוֹ, וּבְרוּךְ בֶּן גִּרְיָה קָבַל
 41 מִיִּרְמְיָה וּבֵית דִּינוֹ, וְעֹזְרָא וּבֵית דִּינוֹ קָבְלוּ מִבְּרוּךְ בֶּן גִּרְיָה
 42 וּבֵית דִּינוֹ. בֵּית דִּינוֹ שֶׁל עֹזְרָא, הֵן הִנְקִירָאין 'אֲנָשִׁי כְּנָסֶת
 43 הַגְּדוּלָּה'. וְהֵם - חֲגִי זְכָרְיָה וּמְלָאכִי, וְדִנְיָאֵל חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל
 44 וְעֹזְרָיָה, וְנִחְמְיָה בֶּן חֲכִלְיָה, וּמְרֹדְכִי בֶלְשָׁן וְיִרְבֶּבֶל; וְהַרְבֵּה
 45 חֲכָמִים עִמָּהֶן, תְּשֻׁלוּם מֵאָה וְעֶשְׂרִים זָקֵנִים. הָאֲחֵרוֹן מֵהֶם
 46 הוּא שְׁמַעוֹן הַצַּדִּיק, וְהוּא הָיָה מְכַלֵּל הַמֵּאָה וְעֶשְׂרִים,
 47 וְקָבַל תּוֹרָה שְׁבַעַל פֶּה מִכָּלֶם; וְהוּא הָיָה כֹהֵן גָּדוֹל אַחֵר
 48 עֹזְרָא. אֲנִיטִיגְנוֹס אִישׁ שׁוֹכֵוּ וּבֵית דִּינוֹ קָבְלוּ מִשְׁמַעוֹן
 49 הַצַּדִּיק וּבֵית דִּינוֹ, וְיוֹסֵף בֶּן יוֹעֶזֶר אִישׁ צָרְדָּה וְיוֹסֵף בֶּן
 50 יוֹחָנָן אִישׁ יְרוּשָׁלַיִם וּבֵית דִּינָם קָבְלוּ מֵאֲנִיטִיגְנוֹס וּבֵית
 51 דִּינוֹ, וְיִהוֹשֻׁעַ בֶּן פִּרְחִיָּה וְנִתְמָי הָאֲרָבֶלִי וּבֵית דִּינָם קָבְלוּ
 52 מִיוֹסֵף בֶּן יוֹעֶזֶר וְיוֹסֵף בֶּן יוֹחָנָן וּבֵית דִּינָם, וְיִהוּדָה בֶּן
 53 טַבָּאי וְשְׁמַעוֹן בֶּן שִׁטָּח וּבֵית דִּינָם קָבְלוּ מִיְהוֹשֻׁעַ בֶּן
 54 פִּרְחִיָּה וְנִתְמָי הָאֲרָבֶלִי וּבֵית דִּינָם. שְׁמַעְיָה וְאֶבְטָלְיוֹן גִּרְיָ
 55 הַצֶּדֶק וּבֵית דִּינָם קָבְלוּ מִיְהוּדָה וְשְׁמַעוֹן וּבֵית דִּינָם. הֵלֵל
 56 וְשַׁמַּאי וּבֵית דִּינָם קָבְלוּ מִשְׁמַעְיָה וְאֶבְטָלְיוֹן וּבֵית דִּינָם.
 57 וְרַבִּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי וְרַבִּן שְׁמַעוֹן בְּנוֹ שֶׁל הֵלֵל קָבְלוּ מֵהֵלֵל
 58 הַזֶּקֶן וּבֵית דִּינוֹ. חֲמִשָּׁה תַלְמִידִים הָיוּ לוֹ לְרַבִּן יוֹחָנָן בֶּן
 59 זַכַּאי, וְהֵם גְּדוּלֵי הַחֲכָמִים שֶׁקָּבְלוּ מִמֶּנּוּ; וְאֵלוּ הֵם - רַבִּי
 60 אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וְרַבִּי יוֹסִי הַכֹּהֵן, וְרַבִּי שְׁמַעוֹן
 61 בֶּן נִתְנָאֵל, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֶרְוָה, וְרַבִּי עַקִּיבָה בֶּן יוֹסֵף קָבַל
 62 מִרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל, וְיוֹסֵף אָבִיו גַּר צֶדֶק הָיָה. וְרַבִּי
 63 יִשְׁמַעְיָאֵל וְרַבִּי מֵאִיר בֶּן גֵּר הַצֶּדֶק קָבְלוּ מִרַבִּי עַקִּיבָה, וְגַם
 64 קָבַל רַבִּי מֵאִיר וְחִבְרִיו מִרַבִּי יִשְׁמַעְיָאֵל. חִבְרִיו שֶׁל רַבִּי
 65 מֵאִיר - הֵם רַבִּי יְהוּדָה, וְרַבִּי יוֹסִי, וְרַבִּי שְׁמַעוֹן, וְרַבִּי
 66 נְחֻמְיָה, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן שְׁמוּעַ, וְרַבִּי יוֹחָנָן הַסַּנְדְּלָה,
 67 וְשְׁמַעוֹן בֶּן עֲזַאי, וְרַבִּי חֲנַנְיָה בֶּן תַּרְדִּיּוֹן. וְכֵן קָבְלוּ חִבְרִיו
 68 שֶׁל רַבִּי עַקִּיבָה מִרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל; וְחִבְרִיו שֶׁל רַבִּי
 69 עַקִּיבָה - הֵם רַבִּי טַרְפוֹן רַבּוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי, וְרַבִּי
 70 שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלִיעֶזֶר, וְרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי. וְכֵן גְּמִלְיָאֵל הַזֶּקֶן
 71 קָבַל מִרַבִּין שְׁמַעוֹן אָבִיו, בְּנוֹ שֶׁל הֵלֵל הַזֶּקֶן, וְרַבִּין שְׁמַעוֹן
 72 בְּנוֹ קָבַל מִמֶּנּוּ, וְרַבִּין גְּמִלְיָאֵל בְּנוֹ קָבַל מִמֶּנּוּ, וְרַבִּין שְׁמַעוֹן
 73 בְּנוֹ קָבַל מִמֶּנּוּ. וְרַבִּי יְהוּדָה בְּנוֹ שֶׁל רַבִּין שְׁמַעוֹן זֶה, הוּא
 74 הַנִּקְרָא 'רַבִּינוֹ הַקְּדוֹשׁ', וְהוּא קָבַל מֵאָבִיו, וּמִרַבִּי אֱלִיעֶזֶר
 75 בֶּן שְׁמוּעַ וּמִרַבִּי שְׁמַעוֹן חִבְרִיו. רַבִּינוֹ הַקְּדוֹשׁ חִבְרֵי הַמִּשְׁנָה.
 76 וּמֵימֹת מֹשֶׁה רַבִּינוֹ וְעַד רַבִּינוֹ הַקְּדוֹשׁ, לֹא חִבְּרוּ חִבְּרוֹ
 77 שְׁמֵלְמִדִּין אוֹתוֹ בְּרַבִּים בְּתוֹרָה שְׁבַעַל פֶּה; אֲלָא בְּכָל דּוֹר
 78 וְדוֹר, רֹאשׁ בֵּית דִּין אוֹ נָבִיא שִׁיְהִיָּה בְּאוֹתוֹ הַדּוֹר, כּוֹתֵב
 79 לְעֶצְמוֹ זִכְרוֹן הַשְּׁמוּעוֹת שֶׁשְׁמַע מִרְבוּתוֹ, וְהוּא מְלַמֵּד עַל
 80 פֶּה בְּרַבִּים. וְכֵן כָּל אֶחָד וְאֶחָד כּוֹתֵב לְעֶצְמוֹ כְּפִי כַחוֹ,
 81 מִבְּאוֹר הַתּוֹרָה וּמֵהַלְכוּתֶיהָ כְּמוֹ שֶׁשְׁמַע, וּמִדְּבָרִים
 82 שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ בְּכָל דּוֹר וְדוֹר, בְּדִינִים שֶׁלֹּא לְמִדּוּם מִפִּי
 83 הַשְּׁמוּעָה אֲלָא בְּמִדָּה מְשֻׁלֵּשׁ עֲשָׂרָה מִדּוֹת, וְהִסְכִּימוּ
 84 עֲלֵיהֶן בֵּית דִּין הַגָּדוֹל. וְכֵן הָיָה הַדְּבָר תְּמִיד, עַד רַבִּינוֹ
 85 הַקְּדוֹשׁ. וְהוּא קָבֵץ כָּל הַשְּׁמוּעוֹת וְכָל הַדִּינִין וְכָל הַבְּאוּרִין
 86 וְהַפְּרוֹשִׁין שֶׁשְׁמַעוּ מִמֹּשֶׁה רַבִּינוֹ, וְשִׁלְּמוּ בֵּית דִּין שֶׁל כָּל

1 וְעֶשְׂרִים פְּרָקִים; הַלְכוֹת מִמֵּרִים, שְׁבַעַה פְּרָקִים;
 2 הַלְכוֹת אָבֵל, אֲרֻבָּעָה עֶשְׂרִי פְּרָקִים; הַלְכוֹת מְלָכִים
 3 וּמִלְחָמוֹת, שְׁנַיִם עֶשְׂרִי פְּרָקִים.

סיום מחזור הל"ב

במסלול ג' פרקים ליום

יום שישי ט' שבט ה'תשע"ד

תחילת מחזור הל"ג

במסלול ג' פרקים ליום

בְּשֵׁם ה' אֵל עוֹלָם.

אֵז לֹא אֲבוֹשׁ, בְּהִבִּיטִי אֶל כָּל מְצוֹתֶיךָ.

הקדמה

12 כָּל הַמְצוֹת שֶׁנִּתְּנוּ לוֹ לַמֹּשֶׁה בְּסִינִי - בְּפִרְשָׁן נִתְּנוּ,
 13 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֵתָנָה לָךְ אֶת לַחַת הָאָבֶן, וְהַתּוֹרָה
 14 וְהַמִּצְוָה". "תּוֹרָה", זֶה תּוֹרָה שְׁבַכְתָּב; ו"מִצְוָה", זֶה
 15 פְּרוּשָׁה. וְצִוְנוּ לַעֲשׂוֹת הַתּוֹרָה, עַל פִּי הַמִּצְוָה. וּמִצְוָה זֶה,
 16 הִיא הַנִּקְרָאת 'תּוֹרָה שְׁבַעַל פֶּה'. כָּל הַתּוֹרָה - כְּתוּבָה מֹשֶׁה
 17 רַבְּנוֹ קִרְאָה שְׁמֹת, בְּכַתֵּב יָדוֹ. וְנִתֵּן סֵפֶר תּוֹרָה לְכָל שֶׁכֵּט
 18 וְשֶׁכֵּט; וְסֵפֶר אֶחָד - נִתְּנָהוּ בְּאֵרוֹן לְעֹד, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְקַח
 19 אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה, וְשִׁמְתָם אוֹתוֹ מִצַּד אֲרוֹן בְּרִית ה'
 20 אֱלֹהֵיכֶם; וְהָיָה שָׁם בְּךָ לְעֹד". וְהַמִּצְוָה, הוּא פְּרוּשׁ הַתּוֹרָה
 21 - לֹא כְּתוּבָה; אֲלָא צִוָּה בֶּה לְזַקֵּנִים וְלִיְהוֹשֻׁעַ וְלִשְׁאָר כָּל
 22 יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵת כָּל הַדְּבָר אֲשֶׁר אֲנִכִּי מִצְוָה אֲתָכֶם
 23 - אוֹתוֹ תִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת". וּמִפְּנֵי זֶה נִקְרָאת 'תּוֹרָה שְׁבַעַל
 24 פֶּה'. אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִכְתְּבָה תּוֹרָה שְׁבַעַל פֶּה, לְמִדָּה מֹשֶׁה
 25 רַבְּנוֹ כָּלָה בְּכִית דִּינוֹ לְשַׁבְעִים זָקֵנִים; וְאֱלִיעֶזֶר וּפִינְחָס
 26 וְיִהוֹשֻׁעַ, שֶׁלִּשְׁתֵּן קָבְלוּ מִמֹּשֶׁה. וְלִיְהוֹשֻׁעַ שְׁהוּא תַלְמִידוֹ
 27 שֶׁל מֹשֶׁה רַבְּנוֹ, מִסֵּר תּוֹרָה שְׁבַעַל פֶּה וְצִוְהוּ עָלֶיהָ; וְכֵן
 28 יְהוֹשֻׁעַ, כָּל יָמֵי חַיָּו לְמַד עַל פֶּה. וְזַקֵּנִים רַבִּים קָבְלוּ
 29 מִיְהוֹשֻׁעַ, וְקָבַל עָלֵי מִן הַזִּקְנִים וּמִפִּינְחָס; וּשְׁמוּאֵל קָבַל
 30 מֵעֲלִי וּבֵית דִּינוֹ, וְדוֹד קָבַל מִשְׁמוּאֵל וּבֵית דִּינוֹ. וְאַחֶיהָ
 31 הַשִּׁילְנִי, מִיּוֹצְאֵי מִצְרַיִם הָיָה, וְלֹוֹי הָיָה, וְשְׁמַע מִמֹּשֶׁה,
 32 וְהָיָה קָטָן בִּימֵי מֹשֶׁה; וְהוּא קָבַל מִדּוֹד וּבֵית דִּינוֹ. אֲלֵיהֶוּ
 33 קָבַל מֵאַחֶיהָ הַשִּׁילְנִי וּבֵית דִּינוֹ, וְאַלִישֵׁעַ קָבַל מֵאַלִּיהֶוּ
 34 וּבֵית דִּינוֹ, וְיִהוֹיָדָע הַכֹּהֵן קָבַל מֵאַלִישֵׁעַ וּבֵית דִּינוֹ, וְזַכְרְיָה
 35 קָבַל מִיְהוֹיָדָע וּבֵית דִּינוֹ, וְיִהוֹשֻׁעַ קָבַל מִזְכְּרְיָה וּבֵית דִּינוֹ,
 36 וְעָמוֹס קָבַל מִיְהוֹשֻׁעַ וּבֵית דִּינוֹ, וְיִשְׁעִיָּה קָבַל מִעָמוֹס וּבֵית
 37 דִּינוֹ, וּמִיכָה קָבַל מִישְׁעִיָּה וּבֵית דִּינוֹ, וְיוֹאֵל קָבַל מִמִּיכָה
 38 וּבֵית דִּינוֹ, וְנַחֲמוֹס קָבַל מִיֹּאֵל וּבֵית דִּינוֹ, וְחִבְקוֹק קָבַל
 39 מִנַּחֲמוֹס וּבֵית דִּינוֹ, וְצִפְנְיָה קָבַל מִחִבְקוֹק וּבֵית דִּינוֹ,

48 (כה) ויזאל ממִּיכָה, (כו) ומִיכָה מִישְׁעִיָּה, (כז) וישְׁעִיָּה
49 מַעֲמוֹס, (כח) וַעֲמוֹס מִהוֹשֶׁעַ, (כט) וְהוֹשֶׁעַ מִזְכְּרִיָּה,
50 (ל) וזְכַרְיָה מִיהוֹדָע, (לא) ויהוֹדָע מֵאֱלִישָׁע,
51 (לב) וְאֱלִישָׁע מֵאֱלִיָּהוּ, (לג) וְאֱלִיָּהוּ מֵאֶחָיָה, (לד) וְאֶחָיָה
52 מִדּוֹד, (לה) וְדוֹד מִשְׁמוּאֵל, (לו) וְשְׁמוּאֵל מֵעִלִּי, (לז) וְעִלִּי
53 מִפִּנְחָס, (לח) ופִּנְחָס מִיהוֹשֶׁעַ, (לט) וְיִהוֹשֶׁעַ מִמֹּשֶׁה
54 רַבְּנוֹ, (מ) וּמֹשֶׁה רַבְּנוֹ מִפִּי הַגְּבוּרָה - נִמְצָא שְׁפָלָם מֵעַם
55 ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל.

56 **כָּל** אֱלֹהֵי הַחֲכָמִים הַנִּזְכָּרִים, הֵם גְּדוּלֵי הַדּוֹרוֹת - מִהֵם
57 רָאשֵׁי יִשְׂכָּנֹת, וּמִהֵם רָאשֵׁי גְלִילֹת, וּמִהֵם מְסֻנְדְּרֵי
58 גְּדוּלָּה. וַעֲמָהֶם כָּל דּוֹר וָדוֹר, אֲלֵפִים וַרְבָּבוֹת שִׁשְׁמֵעוּ
59 מֵהֶם וַעֲמָהֶם. רַבִּינָא וְרַב אָשִׁי, הֵם סוֹף חֲכָמֵי הַתְּלָמוּד;
60 וְרַב אָשִׁי הוּא שְׁחָבַר הַתְּלָמוּד הַבְּבִלִי בְּאַרְצָא שְׁנַעַר [בבלי]
61 , אַחֲרָ שְׁחָבַר רַבִּי יוֹחָנָן הַתְּלָמוּד הִירוֹשְׁלָמִי בְּכַמּוֹ מֵאָה
62 שָׁנָה. וַעֲנָן שְׁנֵי הַתְּלָמוּדִין - הוּא פְּרוּשׁ דְּבָרֵי הַמִּשְׁנָה
63 וּבִאֵיזוֹ עֲמָקוּתָהּ, וְדָבָרִים שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ בְּכָל בֵּית דִּין וּבֵית דִּין
64 מִימֹת רַבְּנוֹ הַקְּדוֹשׁ וְעַד חֲבוּר הַתְּלָמוּד. וּמִשְׁנֵי
65 הַתְּלָמוּדִים, וּמִן הַתּוֹסֵפֶתָא, וּמִסְפָּרָא וּסְפָרִי, וּמִן
66 הַתּוֹסֵפֶתוֹת [הַבְּרִייתוֹת] - מִכָּלֶם יִתְבָּאֵר הָאִסּוּר וְהַמִּתָּר, וְ
67 הַטָּמֵא וְהַטְּהוֹר, הַחֵיב וְהַפְּטוּר, הַכָּשֵׁר וְהַפְּסוּל, כְּמוֹ
68 שֶׁהֻעֲתִיקוּ אִישׁ מִפִּי אִישׁ מִפִּי מֹשֶׁה מִסִּינַי.

69 **גַּם** יִתְבָּאֵר מֵהֶם דְּבָרִים שֶׁגִּזְרוּ חֲכָמִים וְנִבְיָאִים שְׁבָכָל
70 דּוֹר וָדוֹר, לַעֲשׂוֹת סִיג לַתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁשְׁמֵעוּ מִמֹּשֶׁה
71 בְּפְרוּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת מִשְׁמַרְתִּי", עֲשׂוּ מִשְׁמַרְתִּי
72 לְמִשְׁמַרְתִּי. וְכֵן יִתְבָּאֵר מֵהֶם הַמִּנְהִיגוֹת וְהַתְּקִנּוֹת שֶׁהִתְקִינוּ
73 אוֹ שֶׁנֶּהֱגוּ בְּכָל דּוֹר וָדוֹר, כְּמוֹ שֶׁרָאוּ בֵּית דִּין שֶׁל אוֹתוֹ
74 הַדּוֹר, לְפִי שֶׁאִסּוּר לִסּוּר מֵהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִסּוּר מִן
75 הַדֶּבֶר אֲשֶׁר נִגִּידוּ לָךְ - יָמִין וּשְׂמָאל". וְכֵן מִשְׁפָּטִים וְדִינִין
76 מִפְּלָאִים שֶׁלֹּא קָבְלוּ מִמֹּשֶׁה, וְדָנוּ בָּהֶם בֵּית דִּין שֶׁל אוֹתוֹ
77 הַדּוֹר בְּמִדּוֹת שֶׁהִתּוֹרָה נִדְרָשֶׁת בָּהֶן, וּפְסָקוֹ אוֹתָן הַזְּקֵנִים,
78 וְגִמְרוּ שֶׁהָיָה כֶּן הוּא. הַכָּל חֲבַר רַב אָשִׁי בַּתְּלָמוּד, מִימֹת
79 מֹשֶׁה וְעַד יָמָיו. וְחֲבָרֵי חֲכָמֵי מִשְׁנָה חֲבוּרִים אַחֲרֵים, לְפָרֵשׁ
80 דְּבָרֵי הַתּוֹרָה: רַבִּי הוֹשְׁעִיָּה תְּלִמִּידוֹ שֶׁל רַבְּנוֹ הַקְּדוֹשׁ, חֲבַר
81 בִּאֵיר סֵפֶר בְּרָאשִׁית [בְּרָאשִׁית רַבָּה]. וְרַבִּי יִשְׁמַעֵאל פָּרֵשׁ
82 מִ"אֱלֹהֵי שְׁמוֹת" עַד סוֹף הַתּוֹרָה, וְהוּא הַנִּקְרָא 'מְכִילֶתָא';
83 וְכֵן רַבִּי עֲקִיבָה חֲבַר מְכִילֶתָא. וְחֲכָמִים אַחֲרֵים אַחֲרֵיהֶם
84 חֲבָרוּ מִדְּרָשׁוֹת. וְהַכָּל חֲבַר קֹדֶם הַתְּלָמוּד הַבְּבִלִי.

85 **נִמְצָא** רַבִּינָא וְרַב אָשִׁי וְחֲבָרֵיהֶם, סוֹף גְּדוּלֵי חֲכָמֵי
86 יִשְׂרָאֵל הַמַּעֲתִיקִים תּוֹרָה שְׁבָעֵל פֶּה, וְשִׁגְזוּ
87 גְּזֵרוֹת וְהִתְקִינוּ תְּקִנּוֹת וְהִנְהִיגוּ מִנְהִיגוֹת וּפְשָׁטָה גְּזֵרָתָם
88 וְתַקְנָתָם וּמִנְהִיגוֹתָם בְּכָל יִשְׂרָאֵל, בְּכָל מְקוֹמוֹת
89 מוֹשְׁבֹתֵיהֶם. וְאַחֲרֵי בֵּית דִּינוֹ שֶׁל רַב אָשִׁי, שְׁחָבַר הַתְּלָמוּד
90 בִּימֵי בְנוֹ וּגְמָרוֹ, נִתְפָּזְרוּ יִשְׂרָאֵל בְּכָל הָאֲרָצוֹת פְּזוּרֵי יָתֵר,
91 וְהִגְיעוּ לְקִצּוֹת וְלֵאִיִּם הַחֲחוּקִים; וְרַבְּתָּה קִטְסָה בְּעוֹלָם,
92 וְנִשְׁתַּבְּשׁוּ הַדְּרָכִים בְּגִיטוֹת, וְנִתְמַעַט תְּלָמוּד תּוֹרָה, וְלֹא
93 נִתְפָּסוּ יִשְׂרָאֵל לְלַמֵּד בִּישְׁכּוּתֵיהֶם אֲלֵפִים וַרְבָּבוֹת כְּמוֹ
94 שֶׁהָיוּ מִקֵּדָם. אֲלֹא מִתְקַבְּצִים יְחִידִים הַשְּׂרִידִים אֲשֶׁר ה'

1 דּוֹר וָדוֹר, בְּכָל הַתּוֹרָה כְּלָה; וְחֲבַר מִהַכָּל סֵפֶר הַמִּשְׁנָה.
2 וְשִׁנְנוּ לְחֲכָמִים בְּרַבִּים, וְנִגְלָה לְכָל יִשְׂרָאֵל; וְכִתְבוּהוּ בְּכָלֶם,
3 וְרַבְּצוּ בְּכָל מְקוֹם, כְּדִי שֶׁלֹּא תִשְׁתַּכַּח תּוֹרָה שְׁבָעֵל פֶּה
4 מִיִּשְׂרָאֵל. וְלָמָּה עָשָׂה רַבְּנוֹ הַקְּדוֹשׁ כֶּן, וְלֹא הֵנִיחַ הַדֶּבֶר
5 כְּמוֹת שֶׁהָיָה? לְפִי שֶׁרָאָה שֶׁהַתְּלָמוּדִים מִתְמַעֲטִין וְהוֹלְכִין,
6 וְהַצְרוֹת מִתְחַדְּשׁוֹת וּבָאוֹת, וּמִלְכוּת הַרְשָׁעָה פּוֹשְׁטָה
7 בְּעוֹלָם וּמִתְגַּבְּרֶת, וְיִשְׂרָאֵל מִתְגַּלְגֵּלִין וְהוֹלְכִין לְקִצּוֹת -
8 חֲבַר חֲבוּר אַחֲד לְהִיּוֹת בְּיַד כָּלֶם, כְּדִי שֶׁיִּלְמְדוּהוּ בְּמִהֲרָה
9 וְלֹא יִשְׁכַּח; וְיִשָּׁב כָּל יָמָיו הוּא וּבֵית דִּינוֹ, וְלַמִּד הַמִּשְׁנָה
10 בְּרַבִּים. וְאֵלֶּי הֵם גְּדוּלֵי הַחֲכָמִים שֶׁהָיוּ בְּבֵית דִּינוֹ שֶׁל
11 רַבְּנוֹ הַקְּדוֹשׁ וְקָבְלוּ מִמֶּנּוּ: שְׁמַעוֹן וְגַמְלִיאֵל בְּנֵי, וְרַבִּי
12 אָפֶס, וְרַבִּי חֲנִינָה בֶּר חָמָא, וְרַבִּי חִזְקִי, וְרַבִּי יִצְחָק, וְרַבִּי יִצְחָק, וְרַבִּי יוֹחָנָן, וְרַבִּי הוֹשְׁעִיָּה. אֵלֶּי הֵם
13 גְּדוּלֵי הַחֲכָמִים שֶׁקָּבְלוּ מִמֶּנּוּ, וַעֲמָהֶן אֲלֵפִים וַרְבָּבוֹת
14 מִשְׁאָר הַחֲכָמִים. אֵף עַל פִּי שֶׁאֵלֶּי הָאֶחָד עָשָׂר קָבְלוּ
15 מִרַבְּנוֹ הַקְּדוֹשׁ וַעֲמָדוֹ בְּמִדְרָשׁוֹ, רַבִּי יוֹחָנָן קִטָּן הָיָה, וְאַחֲרָ
16 כֵּן תְּלִמִּיד הָיָה לְרַבִּי יִצְחָק וְקָבְל מִמֶּנּוּ תּוֹרָה. וְכֵן רַב קָבְל
17 מִרַבִּי יִצְחָק, וְשְׁמוּאֵל קָבְל מִרַבִּי חֲנִינָה בֶּר חָמָא. רַב חֲבַר
18 סִפְרָא וְסִפְרֵי לְבָאֵר וְהוֹדִיעַ עֲקָרֵי הַמִּשְׁנָה, וְרַבִּי חִזְקִי חֲבַר
19 הַתּוֹסֵפֶתָא לְבָאֵר עֲנִינֵי הַמִּשְׁנָה. וְכֵן רַבִּי הוֹשְׁעִיָּה וְרַבִּי
20 קִפְרָא חֲבָרוּ הַבְּרִיתוֹת לְבָאֵר דְּבָרֵי הַמִּשְׁנָה, וְרַבִּי יוֹחָנָן
21 חֲבַר הַתְּלָמוּד הִירוֹשְׁלָמִי בְּאַרְצָא יִשְׂרָאֵל אַחֲרָ חֲרָבֵן הַבֵּית
22 בְּקִרְבּוֹ מִשְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה. וּמִגְּדוּלֵי הַחֲכָמִים שֶׁקָּבְלוּ מִרַב
23 וְשְׁמוּאֵל - רַב הוֹנָא, וְרַב יְהוּדָה, וְרַב נַחֲמָן, וְרַב כְּהֵנָא;
24 וּמִגְּדוּלֵי הַחֲכָמִים שֶׁקָּבְלוּ מִרַבִּי יוֹחָנָן - רַבָּה בֶּר חָמָא, וְרַבִּי אֲבִין.
25 וּמִגְּדוּלֵי הַחֲכָמִים שֶׁקָּבְלוּ מִרַבִּי יוֹסֵף, וְרַבִּי אֲבִין. וּמִגְּדוּלֵי
26 הַחֲכָמִים שֶׁקָּבְלוּ מִרַב הוֹנָא וּמִרַב יְהוּדָה, רַבָּה וְרַב יוֹסֵף.
27 וּמִגְּדוּלֵי הַחֲכָמִים שֶׁקָּבְלוּ מִרַבָּה וְרַב יוֹסֵף, אֲבִי וְרַבָּה;
28 וּשְׁנֵיהֶם קָבְלוּ גַם מִרַב נַחֲמָן. וּמִגְּדוּלֵי הַחֲכָמִים שֶׁקָּבְלוּ
29 מִרַבָּה, רַב אָשִׁי וְרַבִּינָא; וְרַבִּי חִזְקִי וְרַבִּי אֲבִין וְרַבִּי יוֹחָנָן.
30 אָשִׁי, וּמִרַבִּינָא.

31 **נִמְצָא** מִרַב אָשִׁי עַד מֹשֶׁה רַבְּנוֹ עֲלֵיו הַשְּׁלוֹם - אֲרָבַעִים
32 דּוֹרוֹת, וְאֵלֶּי הֵן: (א) רַב אָשִׁי מִרַבָּה, (ב) וְרַבָּה
33 מִרַבָּה, (ג) וְרַבָּה מִרַב הוֹנָא, (ד) וְרַב הוֹנָא מִרַבִּי יוֹחָנָן וְרַב
34 וְשְׁמוּאֵל, (ה) וְרַבִּי יוֹחָנָן וְרַב וְשְׁמוּאֵל מִרַבְּנוֹ הַקְּדוֹשׁ,
35 (ו) וְרַבְּנוֹ הַקְּדוֹשׁ מִרַבִּי שְׁמַעוֹן אֲבִין, (ז) וְרַבִּי שְׁמַעוֹן
36 מִרַבִּי גַּמְלִיאֵל אֲבִין, (ח) וְרַבִּי גַּמְלִיאֵל מִרַבִּי שְׁמַעוֹן אֲבִין,
37 (ט) וְרַבִּי שְׁמַעוֹן מִרַבִּי גַּמְלִיאֵל הַזֶּקֶן אֲבִין, (י) וְרַבִּי
38 גַּמְלִיאֵל הַזֶּקֶן אֲבִין מִרַבִּי שְׁמַעוֹן אֲבִין, (יא) וְרַבִּי שְׁמַעוֹן
39 מִהַלֵּל אֲבִין וְשְׁמַאי, (יב) וְהַלֵּל וְשְׁמַאי מִשְׁמַעֲיָה וְאַבְטָלִיוֹן,
40 (יג) וְשְׁמַעֲיָה וְאַבְטָלִיוֹן מִיְהוּדָה וְשְׁמַעוֹן, (יד) וְיְהוּדָה
41 וְשְׁמַעוֹן מִיְהוֹשֶׁעַ בֶּן פִּרְחִיָּה וְנִתְאִי הָאֲרָבֶלִי, (טו) וְיְהוֹשֶׁעַ
42 וְנִתְאִי מִיוֹסֵף בֶּן יוֹסֵף וְיוֹסֵף בֶּן יוֹחָנָן, (טז) וְיוֹסֵף בֶּן יוֹסֵף
43 וְיוֹסֵף בֶּן יוֹחָנָן מֵאֲנָטִיגְנוֹס, (יז) וְאַנְטִיגְנוֹס מִשְׁמַעוֹן
44 הַצִּדִּיק, (יח) וְשְׁמַעוֹן הַצִּדִּיק מֵעֲזַרָּא, (יט) וְעֲזַרָּא מִבְּרוּךְ,
45 (כ) וּבְרוּךְ מִיְרֵמָה, (כא) וְיְרֵמָה מִצְפָּנָה, (כב) וְצְפָנָה
46 מִחֲבָקוּק, (כג) וְחֲבָקוּק מִנְחוּם, (כד) וְנְחוּם מִיֹּאֵל,

ובזמן הזה תכפו צרות יתרות, ודחקה שעה את הכל, 48
ואבדה חכמת חכמינו, ובינת נבוגינו נסתתרה; 49
לפיכך, אותן הפרושין וההלכות והתשובות שחברו 50
הגאונים, וראו שהם דברים מבארים, נתקשו בימינו, ואין 51
מבין עניניהם כראוי אלא מעט במקסר. ואין צריך לומר, 52
התלמוד עצמו: הבבלי, והירושלמי, וספרי, וספרי, 53
והתוספות – שהם צריכין דעת רחבה ונפש חכמה וזמן 54
ארץ, ואחר כך יודע מהם הדרך הנכונה בדברים 55
האסורים והמתירים ושאר דיני תורה היאך הוא. ומפני 56
זה נערת חצני, אני משה בן מיימון הספרדי, ונשענתי 57
על הצור ברוך הוא, ובינתי באלו הספרים, וראיתי 58
לחבר דברים המתבארים מכל אלו החבורים, בענין 59
האסור והמתיר השמא והטהור עם שאר דיני התורה, כלם 60
בלשון ברורה ודרך קצרה, עד שתהא תורה שבכל פה 61
כלה סדורה בפי הכל – בלא קשיא ולא פרוק, לא זה 62
אומר בכה וזה אומר בכה, אלא דברים ברורים קרובים 63
נכונים, על פי המשפט אשר יתבאר מכל אלו החבורים 64
והפרושים הנמצאים מימות רבנו הקדוש ועד עכשו, עד 65
שיהיו כל הדינים גלויין לקטן ולגדול בדין כל מצוה, 66
ובדין כל הדברים שתקנו חכמים ונביאים. כללו של דבר 67
– כדי שלא יהא אדם צריך לחבור אחר בעולם בדין 68
מדיני ישראל, אלא יהיה חבור זה מקבץ לתורה שבכל 69
פה בלה, עם התקנות והמנהגות והגזרות שנעשו מימות 70
משה רבנו ועד חבור התלמוד, וכמו שפרשו לנו הגאונים 71
בכל חבוריהם שחברו אחר התלמוד. לפיכך קראתי שם 72
חבור זה 'משנה תורה' – לפי שאדם קורא תורה שבכתב 73
תחלה, ואחר כך קורא בזה, ויודע ממנו תורה שבכל פה 74
כלה, ואינו צריך לקרות ספר אחר ביניהם. וראיתי לחלק 75
חבור זה הלכות הלכות בכל ענין וענין, ואחלק ההלכות 76
לפרקים שבאותו ענין; וכל פרק ופרק אחלק אותו 77
להלכות קטנות, כדי שיהיו סדורים על פה. אלו ההלכות 78
שבכל ענין וענין – יש מהן הלכות שהן משפטי מצוה 79
אחת בלבד, והיא המצוה שיש בה דברי קבלה הרבה 80
והוא ענין בפני עצמו, ויש מהם הלכות שהם כוללים 81
משפטי מצוות הרבה, אם יהיו אותן המצוות פלן בענין 82
אחד; מפני שחלוק חבור זה לפי הענינים, לא לפי מנין 83
המצוות, כמו שיתבאר לקורא בו. ומנין מצוות התורה 84
הנוהגות לדורות, שש מאות ושלוש עשרה מצוות: מהם 85
מצוות עשה מאתים שמונה וארבעים, סימן להם מנין 86
אבריו של אדם; ומהם מצוות לא תעשה שלש מאות 87
וששים וחמש, סימן להן מנין ימי שנת החמה. 88

יום שבת קודש י' שבט ה'תשע"ד

מצוות עשה

א. מצוה ראשונה ממצוות עשה, לידע שיש שם אלוה, 91
שנאמר: "אנכי ה' אלהיך". ב. ליחד, שנאמר: "ה' 92

קורא בכל עיר ועיר ובכל מדינה ומדינה, ועוסקים בתורה, 1
ומבינים בחבורי החכמים כלם, ויודעים מהם הדרך 2
המשפט היאך הוא. וכל בית דין שעמד אחר התלמוד 3
בכל מדינה ומדינה וגזר או התקין או הנהיג לבני מדינתו, 4
או לבני מדינות רבות – לא פשטו מעשיו בכל ישראל, 5
מפני רחוק מושבותיהם ושבוש הדרכים, והיות בית דין 6
של אותה המדינה יחידים, ובית דין הגדול של שבעים 7
ואחד בטל מפמה שנים קדם חבור התלמוד. לפיכך, אין 8
כופין אנשי מדינה זו לנהוג במנהג מדינה אחרת, ואין 9
אומרים לבית דין זה לגזור גזרה שגזרה בית דין אחר 10
במדינתו. וכן אם למד אחד מהגאונים שדרך המשפט כך 11
הוא, ונתבאר לבית דין אחר שעמד אחריי שאין זה דרך 12
המשפט הכתוב בתלמוד – אין שומעין לראשון, אלא למי 13
שהדעת נוטה לדבריו, בין ראשון, בין אחרון. 14
ודברים הללו, בדינים וגזרות ותקנות ומנהגות 15
שנתחדשו אחר חבור התלמוד. אבל כל 16
הדברים שבתלמוד הבבלי, חכמים כל ישראל ללכת בהן; 17
וכופין כל עיר ועיר וכל מדינה ומדינה לנהוג בכל 18
המנהגות שנהגו חכמים שבתלמוד, ולגזור גזרותם וללכת 19
בתקנותם, הואיל וכל אותם הדברים שבתלמוד הספיקו 20
עליהם כל ישראל, ואותם החכמים שהתקינו או שגזרו או 21
שהנהיגו או שדנו דין ולמדו שהמשפט כך הוא, הם כל 22
חכמי ישראל או רבן, והן ששמעו קבלה בעקרי התורה 23
כלה דור אחר דור, עד משה רבנו עליו השלום. כל 24
החכמים שעמדו אחר חבור התלמוד וכונו (התבוננו) בו, 25
ויצא להם שם בחכמתם – הם הנקראים 'גאונים'. וכל אלו 26
הגאונים שעמדו בארץ ישראל ובארץ שנער ובספרד 27
ובצרפת – למדו דרך התלמוד והוציאו לאור תעלומותיו 28
ובארו עניניו, לפי שדרך עמקה דרכו עד למאד; ועוד, 29
שהוא בלשון ארמי מערב עם לשונות אחרות, לפי 30
שאותה הלשון היתה ברורה לכל בשנער בעת שחבר 31
התלמוד; אבל בשאר המקומות וכן בשנער בימי 32
הגאונים, אין אדם מפיר אותה הלשון עד שמלמדים 33
אותו. ושאלות רבות שואלין אנשי כל עיר ועיר לכל גאון 34
אשר היה ביניהם, לפרש להם דברים קשים שבתלמוד, 35
והם משיבים להם פני חכמתם, ואותם השואלים מקבצים 36
התשובות, ועושין מהן ספרים להבין מהם. גם חבור 37
הגאונים שבכל דור ודור, חבורים לבאר התלמוד: מהם 38
מי שפרש הלכות יחידות, ומהם מי שפרש פרקים יחידים 39
שנתקשו בימינו, ומהם מי שפרש מסכתות וסדרים. ועוד 40
חברו הלכות פסוקות, בענין האסור והמתיר והחייב 41
והפטור, בדברים שהשעה צריכה להם, כדי שיהיו קרובים 42
למדע מי שאינו יכול לירד לעמקו של תלמוד. וזו היא 43
מלאכת ה' שעשו בה כל גאוני ישראל, מיום שחבר 44
התלמוד ועד זמן זה, שהיא שנה שמינית אחר מאה ואסף 45
לחרבן הבית, והיא שנת ארבעת אלפים ותשע מאות 46
ושלשים ושבע לבריאת עולם. 47

- 1 אֶלְהִינּוּ, ה' אֶחָד". ג. לְאַהֲבוֹ, שְׁנֹאֲמַר: "וְאַהֲבַת אֵת ה'
- 2 אֶלְהִיד". ד. לִירְאָה מִמֶּנּוּ, שְׁנֹאֲמַר: "אֵת ה' אֶלְהִיד
- 3 תִּירָא". ה. לְהִתְפַּלֵּל, שְׁנֹאֲמַר: "וְעִבַּדְתֶּם אֵת ה'
- 4 אֱלֹהֵיכֶם"; עֲבוּדָה זוֹ תִּפְלֶה. ו. לְדַבְּקָה בּוֹ, שְׁנֹאֲמַר:
- 5 "וּבּוֹ תִּדְבֹּק". ז. לְהִשְׁבַּע בְּשֵׁמוֹ, שְׁנֹאֲמַר: "וּבִשְׁמוֹ
- 6 תִּשְׁבַּע". ח. לְהִדְמוּת בִּדְרָכָיו הַטּוֹבִים וְהַיְשָׁרִים,
- 7 שְׁנֹאֲמַר: "וְהִלַּכְתָּ בְּדְרָכָיו". ט. לְקַדֵּשׁ אֵת שְׁמוֹ,
- 8 שְׁנֹאֲמַר: "וְנִקְדַּשְׁתִּי בַתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". י. לְקִרְוֹת
- 9 קְרִית שִׁמְעַ פְּעָמִים בְּכָל יוֹם, שְׁנֹאֲמַר: "וְדַבַּרְתָּ בָּם . .
- 10 בְּשִׁכְבְּךָ וּבְקִיּוֹמְךָ". יא. לְלַמֵּד תּוֹרָה וּלְלַמְּדָה,
- 11 שְׁנֹאֲמַר: "וְשִׁנַּנְתֶּם לְבַבְךָ". יב. לְקַשֵּׁר תִּפְלִין בְּרֹאשׁ,
- 12 שְׁנֹאֲמַר: "וְהָיוּ לְטֻטָּפֹת בֵּין עֵינֶיךָ". יג. לְקַשֵּׁר תִּפְלִין
- 13 בִּיד, שְׁנֹאֲמַר: "וּקְשַׁרְתֶּם לְאוֹת עַל יָדְךָ". יד. לַעֲשׂוֹת
- 14 צִיצִית, שְׁנֹאֲמַר: "וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית". טו. לְקַבֵּעַ מְזוּזָה,
- 15 שְׁנֹאֲמַר: "וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ". טז. לְהַקְהִיל אֵת
- 16 הָעָם לְשִׁמְעַ תּוֹרָה בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, שְׁנֹאֲמַר: "הִקְהֵל אֵת
- 17 הָעָם". יז. לְכַתֵּב כָּל אִישׁ סֵפֶר תּוֹרָה לְעַצְמוֹ, שְׁנֹאֲמַר:
- 18 "כָּתְבוּ לָכֶם אֵת הַשִּׁירָה הַזֹּאת". יח. לְכַתֵּב הַמֶּלֶךְ סֵפֶר
- 19 שְׁנֵי לְעַצְמוֹ, יֵתֵר עַל הָאֶחָד שֶׁל כָּל אָדָם, כְּדֵי שִׁיְהִיָּה לוֹ
- 20 שְׁתֵּי תוֹרוֹת, שְׁנֹאֲמַר: "וּכְתַב לוֹ אֵת מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת".
- 21 יט. לְכַרֵּךְ אַחֵר הַמְּזוּזָה, שְׁנֹאֲמַר: "וְאַכְלַתָּ, וְשִׁבַּעְתָּ -
- 22 וּבִרְכַּתָּ אֵת ה' אֶלְהִיד". כ. לְבָנוֹת בֵּית הַבְּחִירָה,
- 23 שְׁנֹאֲמַר: "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ (וּשְׁכַנְתִּי בְּתוֹכֶם)".
- 24 כא. לִירְאָה מִבֵּית זֶה, שְׁנֹאֲמַר: "וּמִקְדָּשִׁי תִירָאוּ".
- 25 כב. לְשַׁמֵּר בֵּית זֶה תָּמִיד, שְׁנֹאֲמַר: "וְאַתָּה וּבְנֶיךָ אִתְּךָ,
- 26 לִפְנֵי אֹהֶל הָעֵדֻת". כג. לְהִיּוֹת הַלּוֹי עוֹבֵד בְּמִקְדָּשׁ,
- 27 שְׁנֹאֲמַר: "וְעַבְד הַלּוֹי הוּא". כד. לְקַדֵּשׁ הַכֹּהֵן יָדָיו
- 28 וּרְגָלָיו בְּשַׁעַת הָעֲבוּדָה, שְׁנֹאֲמַר: "וּרְחַצוּ אֶתְּכֶם וּבְנִיּוֹ".
- 29 כה. לְעַרֵף גִּירוֹת בְּמִקְדָּשׁ, שְׁנֹאֲמַר: "וְעַרֵף אֹתוֹ אֶתְּכֶם
- 30 וּבְנִיּוֹ". כו. לְכַרֵּךְ הַכֹּהֲנִים אֵת יִשְׂרָאֵל, שְׁנֹאֲמַר: "כֹּה
- 31 תִּבְרָכוּ אֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". כז. לְהִסְדִּיר לָחֵם וּלְבֹנֶה לִפְנֵי
- 32 ה' בְּכָל שַׁבָּת, שְׁנֹאֲמַר: "וְנִתַּתְּ עַל הַשִּׁלְחָן לָחֵם פָּנִים".
- 33 כח. לְהַקְטִיר קֹטֶרֶת פְּעָמִים בַּיּוֹם, שְׁנֹאֲמַר: "וְהַקְטִיר עָלָיו
- 34 אֶתְּכֶם קֹטֶרֶת סַמִּים". כט. לְהַכְעִיר אֵשׁ בְּמִזְבֵּחַ הָעוֹלָה
- 35 תָּמִיד, שְׁנֹאֲמַר: "אֵשׁ, תָּמִיד תֹּקֵד עַל הַמִּזְבֵּחַ".
- 36 ל. לְהָרִים אֵת הַדָּשָׁן מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ, שְׁנֹאֲמַר: "וְהָרִים אֵת
- 37 הַדָּשָׁן". לא. לְשַׁלַּח טְמָאִים מִמִּחְנֶה שְׂכִינָה שֶׁהוּא
- 38 הַמִּקְדָּשׁ, שְׁנֹאֲמַר: "וַיִּשְׁלַחוּ מִן הַמִּחְנֶה, כָּל צָרוּעַ וְכָל זָב
- 39 וְכָל טָמֵא לְנֶפֶשׁ". לב. לְחַלֵּק כְּבוֹד לְזִרְעוֹ שֶׁל אֶתְּכֶם
- 40 וּלְהַקְדִּימוֹ לְכָל דָּבָר שֶׁבִּקְדָּשָׁה, שְׁנֹאֲמַר: "וְקִדְּשִׁתוּ".
- 41 לג. לְהַלְבִּישׁ הַכֹּהֲנִים לְעֲבוּדָה בְּגָדֵי כְהֻנָּה, שְׁנֹאֲמַר:
- 42 "וְעָשִׂיתָ בְּגָדֵי קֹדֶשׁ". לד. לְשַׂאת הָאָרוֹן עַל הַכֹּתֵף
- 43 כְּשֶׁנוֹשְׂאִים אוֹתוֹ, שְׁנֹאֲמַר: "בְּכֹתֵף יִשְׂאוּ". לה. לְמַשַּׁח
- 44 כְהֻנָּה גְדוֹלִים וּמַלְכִּים בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, שְׁנֹאֲמַר: "שֶׁמֶן
- 45 מִשְׁחַת קֹדֶשׁ". לו. לְהִיּוֹת הַכֹּהֲנִים עוֹבְדִים בְּמִקְדָּשׁ
- 46 מִשְׁמֵרוֹת מִשְׁמֵרוֹת, וּבְמוֹעֲדִים עוֹבְדִים כְּאֶחָד, שְׁנֹאֲמַר:

- "וְכִי יָבֹא הַלּוֹי . . לְבַד מִמִּכָּרִיו, עַל הָאֲבוֹת".
- לז. לְהִיּוֹת הַכֹּהֲנִים מִטְמָאִים לְקִרְבֵּיהֶם וּמִתְאַבְּלִין עֲלֵיהֶם
- כְּשֶׁאֵר יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵן מִצְוִין לְהִתְאַבֵּל, שְׁנֹאֲמַר: "לֹא יִטְמָא".
- לח. לְהִיּוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל נוֹשֵׂא בְּתוּלָה, שְׁנֹאֲמַר: "וְהוּא,
- אִשָּׁה בְּכַתּוּלָּה יָקָח". לט. לְהַקְרִיב תָּמִידִין בְּכָל יוֹם,
- שְׁנֹאֲמַר: "שְׁנַיִם לַיּוֹם, עֹלָה תָּמִיד". מ. לְהַקְרִיב כֹּהֵן
- גָּדוֹל מִנְחָה בְּכָל יוֹם, שְׁנֹאֲמַר: "זֶה קָרְבַּן אֶתְּכֶם וּבְנֵי".
- מא. לְהוֹסִיף קָרְבַּן אַחֵר בְּכָל שַׁבָּת, שְׁנֹאֲמַר: "וּבְיּוֹם
- הַשַּׁבָּת - שְׁנֵי כִבְשִׁים". מב. לְהוֹסִיף קָרְבַּן בְּכָל רֹאשׁ
- חֹדֶשׁ וְחֹדֶשׁ, שְׁנֹאֲמַר: "וּבִרְאשֵׁי חֳדָשִׁים". מג. לְהוֹסִיף
- קָרְבַּן בַּחֹג הַפֶּסַח, שְׁנֹאֲמַר: "שִׁבְעַת יָמִים תִּקְרִיבוּ אִשָּׁה
- לֵה". מד. לְהַקְרִיב מִנְחַת הָעֹמֶר מִמִּתְרַת רֹאשׁוֹן שֶׁל
- פֶּסַח עִם כֶּבֶשׂ אֶחָד, שְׁנֹאֲמַר: "וְהִבְאֵתֶם אֵת עֹמֶר".
- מה. לְהוֹסִיף קָרְבַּן בְּיּוֹם עֲצָרָה, שְׁנֹאֲמַר: "וּבְיּוֹם
- הַבְּכוּרִים". מו. לְהִבְאִי שְׁתֵּי הַלֶּחֶם עִם הַקֹּרְבָּנוֹת
- הַקְּרִבִּים בְּגִלְל הַלֶּחֶם בְּיּוֹם עֲצָרָה, שְׁנֹאֲמַר: "מִמּוֹשְׁבֵּיתֶם
- תְּבִיאוּ לָחֶם תְּנוּפָה . . וְהִקְרַבְתֶּם עַל הַלֶּחֶם".
- מז. לְהוֹסִיף קָרְבַּן בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, שְׁנֹאֲמַר: "וּבִחְדָּשׁ
- הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֲדָשׁ". מח. לְהוֹסִיף קָרְבַּן בְּיּוֹם
- הַצֹּאֵם, שְׁנֹאֲמַר: "וּבַעֲשׂוֹר לַחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי".
- מט. לַעֲשׂוֹת עֲבוּדַת הַיּוֹם בְּיּוֹם הַצֹּאֵם, שְׁנֹאֲמַר: "כְּזֹאת
- יָבֹא אֶתְּכֶם אֶל הַקֹּדֶשׁ, בְּפֶר כֶּן בְּקֶר", וְכָל הָעֲבוּדָה
- הַכְּתוּבָה בְּפֶרֶשׁת אַחֲרֵי מוֹת. נ. לְהוֹסִיף קָרְבַּן בְּיּוֹם חֹג
- הַסַּפּוֹת, שְׁנֹאֲמַר: "וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה אִשָּׁה גִיחַ גִּיחַ נִיחַח".
- נא. לְהוֹסִיף קָרְבַּן בְּיּוֹם שְׁמִינִי עֲצָרָה, כִּי רָגַל בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ
- הוּא, שְׁנֹאֲמַר: "בְּיּוֹם הַשְּׁמִינִי". נב. לְחַג בְּרִגְלִים,
- שְׁנֹאֲמַר: "שֵׁשׁ רִגְלִים תַּחֲגֹל לִי". נג. לְהִרְאוֹת בְּרִגְלִים,
- שְׁנֹאֲמַר: "שֵׁשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה - יִרְאָה כָּל זָכוּר".
- נד. לְשַׁמֵּחַ בְּרִגְלִים, שְׁנֹאֲמַר: "וְשִׁמַּחְתָּ בְּחֶגְךָ".
- נה. לְשַׁחֵט כֶּבֶשׂ הַפֶּסַח, שְׁנֹאֲמַר: "וְשַׁחֲטוּ אוֹתוֹ כָּל קְהָל".
- נו. לְאַכֵּל בָּשָׂר פֶּסַח צָלִי בְּלִילֵי חֲמֹשֶׁה עֶשֶׂר בְּנִיסָן,
- שְׁנֹאֲמַר: "וְאַכְלוּ אֵת הַבָּשָׂר". נז. לַעֲשׂוֹת פֶּסַח שְׁנִי,
- שְׁנֹאֲמַר: "בַּחֲדָשׁ הַשְּׁנִי בְּאַרְבַּעָה עֶשֶׂר". נח. לְאַכֵּל אֵת
- בָּשָׂר פֶּסַח שְׁנִי עַל מִצֵּה וּמִרּוֹר, שְׁנֹאֲמַר: "עַל מִצּוֹת
- וּמִרְרִים יֵאָכְלוּ". נט. לְתַקַּע בַּחֲצוֹצְרוֹת עַל הַקֹּרְבָּנוֹת
- וּבְשַׁעַת הַצֹּרוֹת, שְׁנֹאֲמַר: "וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצוֹצְרוֹת".
- ס. לְהִיּוֹת כָּל קָרְבָּנוֹת בְּהֵמָה מִיּוֹם שְׁמִינִי וְהִלָּאָה, שְׁנֹאֲמַר:
- "מִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וְהִלָּאָה". סא. לְהִיּוֹת כָּל קָרְבַּן בְּהֵמָה
- תָּמִים, שְׁנֹאֲמַר: "תָּמִים יִהְיֶה לְרִצּוֹן". סב. לְמַלֵּחַ כָּל
- קָרְבַּן, שְׁנֹאֲמַר: "עַל כָּל קָרְבָּנְךָ תִּקְרִיב מֶלֶח".
- סג. מַעֲשֵׂה הָעוֹלָה, שְׁנֹאֲמַר: "אִם עֹלָה קָרְבָּנוֹ".
- סד. מַעֲשֵׂה הַחֲטָאֹת, שְׁנֹאֲמַר: "זֹאת תּוֹרַת הַחֲטָאֹת".
- סה. מַעֲשֵׂה הָאֲשָׁם, שְׁנֹאֲמַר: "זֹאת תּוֹרַת הָאֲשָׁם".
- סו. מַעֲשֵׂה זֶבַח הַשְּׁלָמִים, שְׁנֹאֲמַר: "זֹאת תּוֹרַת זֶבַח
- הַשְּׁלָמִים". סז. מַעֲשֵׂה הַמִּנְחָה, שְׁנֹאֲמַר: "וְנֶפֶשׁ כִּי
- תִּקְרִיב קָרְבַּן מִנְחָה". סח. לְהַקְרִיב בֵּית דִּין קָרְבַּן אִם

שפתיך, תשמר ועשית". **צה.** לדון בהפטר נדרים בכל
הדינים האמורים בתורה. **צו.** להיות כל הנוגע בנבלה
טמא, שנאמר: "וכי ימות מן הבהמה". **צז.** להיות
שמנה שרצים מטמאין, שנאמר: "וזה לכם הטמא".
צח. להיות האכלין מטמאין, שנאמר: "מכל האכל
אשר יאכל". **צט.** להיות הנדה טמאה ומטמאה
לאחרים. **ק.** להיות היולדת טמאה בנדה.
קא. להיות המצרע טמא ומטמא. **קב.** להיות בגד
מנגע טמא ומטמא. **קג.** להיות בית מנגע מטמא.
קד. להיות הנזב מטמא. **קה.** להיות שכבת זרע
מטמאה. **קו.** להיות הנזבה מטמאה. **קז.** להיות המת
מטמא. **קח.** להיות מי נדה מטמאין לאדם טהור,
ומטהרין לאדם טמא מטמאת מת בלבו. וכל אלו הדינים
של טמאין אלו, רב משפטי כל טמאה וטמאה מהן מבאר
בתורה שבכתב. **קט.** להיות הטהרה מכל הטמאות
בטבילה במי מקוה, שנאמר: "ורחץ במים את כל בשרו";
למדו מפי השמועה, שרחיצה זו במים שכל גופו עולה
בהן בבת אחת. **קי.** להיות הטהרה מן הצרעת, בין
צרעת אדם בין צרעת בית, בעץ ארז ואזוב ושני תולעת
ושתי צפרים ומים חיים, שנאמר: "זאת תהיה תורת
המצרע". **קיא.** להיות המצרע מגלח את כל שערו,
שנאמר: "והיה ביום השביעי, יגלח את כל שערו".
קיב. להיות המצרע ידוע לכל בדרים האמורים בו:
"בגדיו יהיו פרמים, וראשו יהיה פרוע, ועל שפם יעטה;
וטמא טמא, יקרא". וכן כל שאר הטמאים צריכין להודיע
את עצמן. **קיג.** לעשות פרה אדמה להיות אפרה מוכן,
שנאמר: "והיתה לעדת בגי ישראל". **קיד.** להיות
מצריך אדם נותן דמים הקצובין בפרשה, שנאמר: "איש
כי יפלא נדר". **קטו.** להיות מצריך בהמה טמאה נותן
דמים, שנאמר: "והעמיד את הבהמה". **קטז.** להיות
מצריך ביתו נותן בערף הבהן, שנאמר: "והעריכו הבהן".
קיז. להיות מקדיש שדהו נותן בערף הקצוב בפרשה,
שנאמר: "והיה ערפך כפי זרעו". **קיח.** לשלם השוגג
במעילה מה שמעל לה' ולהוסיף חמש, שנאמר: "וְאֵת
אֲשֶׁר חָטָא מִן הַקֹּדֶשׁ יִשְׁלֹם". **קיט.** להיות נטע רבועי
קדש, שנאמר: "והיה כל פריו קדש הלולים".
קכ. להניח פאה. **קכא.** להניח לקט. **קכב.** להניח
עמר השכחה. **קכג.** להניח עוללות בפרם.
קכד. להניח פרט הפרם. לפי שבכל אלו נאמר: "לעני
ולגר תעזב אתם"; וזהו מצות עשה שלהם.
קכה. להביא בפורים לבית הבחירה, שנאמר: "וראשית
בפורי אדמתך". **קכו.** להפריש תרומה גדולה לפהן,
שנאמר: "ראשית דגנך תתן לו". **קכז.** להפריש מעשר
דגן ללויים, שנאמר: "וכל מעשר הארץ וגו'".
קכח. להפריש מעשר שני להאכל לבעליו בירושלים,
שנאמר: "עשר תעשר"; מפי השמועה למדו, שהוא מעשר

טעו בהוראה, שנאמר: "ואם כל עדת ישראל ישגו".
סט. להקריב היחיד קרבן חטאת אם שגג במצות לא
תעשה שחייבים עליה כרת, שנאמר: "ונפש כי תחטא".
ע. להקריב היחיד קרבן אם נסתפק לו אם חטא חטא
שחייבים עליו חטאת או לא חטא, שנאמר: "ולא ידע
ואשם". וזהו אף אשמו; וזה הוא נקרא אשם תלוי.
עא. להקריב השוגג במעילה, או החוטא בגולה, או
בשפחה חרופה, או שכפר בפקדון ונשבע - מביא קרבן
אשם; וזה הוא הנקרא אשם ודאי. **עב.** להקריב קרבן
עולה ויורד, שנאמר: "אם לא תגיע ידו", ואם לא
תשיג. **עג.** להתודות לפני ה' מכל חטא שיעשה
האדם, בשעת הקרבן ושללא בשעת הקרבן, שנאמר:
"והתוודו את חטאתם אשר עשו". **עד.** להקריב הנזב
קרבן אחר שיטהר, שנאמר: "וכי יטהר הנזב".
עה. להקריב הנזבה קרבן אחר שמתטהר, שנאמר: "ואם
טהרה מזוכה". **עו.** להקריב המצרע קרבן אחר
שיטהר, שנאמר: "וביום השמיני". **עז.** להקריב
היולדת קרבן אחר שמתטהר, שנאמר: "ובמלאת ימי
טהרה". **עח.** לעשר הבהמה, שנאמר: "וכל מעשר
בקר וצאן". **עט.** לקדש בכור הבהמה הטהורה
ולהקריבו, שנאמר: "כל הבכור אשר יולד".
פ. לפדות בכור אדם, שנאמר: "אף פדה תפדה את בכור
האדם". **פא.** לפדות פטר חמור, שנאמר: "ופטר חמור
תפדה בשוה". **פב.** לערף פטר חמור, שנאמר: "ואם
לא תפדה וערפתו". **פג.** להביא כל הקרבנות שיש על
האדם בחובה או בנדבה ברגל ראשון שפגע בו, שנאמר:
"ובאת שמה, והבאתם שמה". **פד.** להקריב כל הקרבנות
בבית הבחירה, שנאמר: "ושם תעשה כל אשר אנכי
מצוה". **פה.** להטפל בהקצאת הקרבנות מחוצה לארץ
לבית הבחירה, שנאמר: "ורק קדשיך אשר יהיו לה,
ונגדריך, תשא ובאת"; מפי השמועה למדו, שאינו מדבר
אלא בקדשי חוצה לארץ. **פו.** לפדות קדשים בעלי
מומים ויהיו מתרים, שנאמר: "רק בכל אות נפשך
תזבח"; מפי השמועה למדו, שאינו מדבר אלא בפסולי
המקדשין שיפדו. **פז.** להיות התמורה קדש, שנאמר:
"והיה הוא ותמורתו יהיה קדש". **פח.** לאכל שרי
מנחות, שנאמר: "והנותרת ממנה, יאכלו אהרן ובניו".
פט. לאכל בשר חטאת ואשם, שנאמר: "ואכלו אתם
אשר פפר בהם". **צ.** לשרף בשר קדש שנשטמא,
שנאמר: "והבשר אשר יגע בכל טמא". **צא.** לשרף
נותר, שנאמר: "והנותר מבשר הזבח - ביום השלישי
באש ישרף". **צב.** לגדל הנזיר שערו, שנאמר: "גדל
פרע שער ראשו". **צג.** לגלח הנזיר שערו על קרבנותיו
במלאת ימי נזרו, או בתוך ימי נזרו אם נטמא, שנאמר:
"וכי ימות מת עליו". **צד.** לקיים אדם כל מה שיוציא
בשפתיו, מקרבן או צדקה וכיוצא בהם, שנאמר: "מוצא

קס. לשבות בשביעי בו, שָׁנָאֹמֶר: "וביום השביעי, מקרא
 קדש". **קסא.** לספר מקצירת העמר מ"ט יום, שָׁנָאֹמֶר:
 "ויספרתם לכם ממחרת השבת". **קסב.** לשבות ביום
 החמישים, שָׁנָאֹמֶר: "וקראתם בעצם היום הזה, מקרא
 קדש". **קסג.** לשבות בראשון של חֹדֶשׁ השביעי,
 שָׁנָאֹמֶר: "באחד לחֹדֶשׁ, יהיה לכם שבתון".
קסד. להתענות בעשירי בו, שָׁנָאֹמֶר: "בעשור לחֹדֶשׁ
 תענו את נפשותיכם". **קסה.** לשבות ביום הצום,
 שָׁנָאֹמֶר: "שבת שבתון". **קסו.** לשבות בראשון של חג
 הסוכות, שָׁנָאֹמֶר: "ביום הראשון, מקרא קדש".
קסז. לשבות בשמיני של חג, שָׁנָאֹמֶר: "וביום השמיני
 מקרא קדש". **קסח.** לישיב בספֶּה שבעת ימים,
 שָׁנָאֹמֶר: "בסוכות תשבו שבעת ימים". **קסט.** לטל
 לילב, שָׁנָאֹמֶר: "ולקחתם לכם ביום הראשון, פרי עץ הדר
 פת תמרים". **קע.** לשמע קול שופר בראש השנה,
 שָׁנָאֹמֶר: "יום תרועה יהיה לכם". **קעא.** לתן מחצית
 השקל בכל שנה ושנה, שָׁנָאֹמֶר: "זה יתנו כל העבר על
 הפקדים". **קעב.** לשמע מכל נביא שיהא בכל דור
 ודור, אם לא יוסיף ולא יגרע, שָׁנָאֹמֶר: "אליו תשמעון".
קעג. למנות מלך, שָׁנָאֹמֶר: "שום תשים עליך מלך".
קעד. לשמע מכל בית דין הגדול שיעמדו להם לישראל,
 שָׁנָאֹמֶר: "ועל המשפט אשר יאמרו לך - תעשה".
קעה. לנטות אחרי רבים, אם תהיה מחלקת בין
 הסנהדרין בדינין, שָׁנָאֹמֶר: "אחרי רבים - להטות".
קעו. למנות שופטים ושוטרים בכל קהל וקהל מישראל,
 שָׁנָאֹמֶר: "שפטים ושטרים תתן לך". **קעז.** להשוות
 בין בעלי דינין בשעה שעומדין בדין, שָׁנָאֹמֶר: "בצדק
 תשפט עמיתך". **קעת.** להעיד בבית דין למי שיש לו
 עדות, שָׁנָאֹמֶר: "והוא עד, או ראה או ידע".
קעט. לחקור העדים הרבה, שָׁנָאֹמֶר: "וירשף וחקרף
 ושאלת, היטב". **קפ.** לעשות לעדים זוממין כמו
 שזממו לעשות, שָׁנָאֹמֶר: "ועשיתם לו כאשר זמם".
קפא. לערף את העגלה כמזונה, שָׁנָאֹמֶר: "וערפו שם
 את העגלה בנחל". **קפב.** להכין שש ערי מקלט,
 שָׁנָאֹמֶר: "תכין לך הדרך, ושלשת". **קפג.** לתת ללויים
 ערים לשבת, וגם הן קולטות, שָׁנָאֹמֶר: "ונתנו ללויים
 ערים". **קפד.** לעשות מעקה, שָׁנָאֹמֶר: "ועשית מעקה
 לגגך". **קפה.** לאבד עבודה נזה וכל משמשיה,
 שָׁנָאֹמֶר: "אבד תאבדון וגו'". **קפו.** להרג אנשי עיר
 הנדחת ולשרף את העיר, שָׁנָאֹמֶר: "ושרפת באש את
 העיר ואת כל שללה". **קפז.** לאבד שבעה עממים
 מארץ ישראל, שָׁנָאֹמֶר: "החרם תחרימם".
קפח. להכרית ורעו של עמלק, שָׁנָאֹמֶר: "תמחה את זכר
 עמלק". **קפט.** לזכר מה שעשה לנו עמלק {תדיר}
 (תמיד), שָׁנָאֹמֶר: "זכור את אשר עשה לך עמלק".
קצ. לעשות במלחמת הרשות כמשפט הכתוב בתורה,

שני. **קכט.** להיות הלויים מפרישין מעשר מן המעשר
 שלקחו מישראל ונותנין אותו לכהנים, שָׁנָאֹמֶר: "ואל
 הלויים תדבר". **קל.** להפריש מעשר עני תחת מעשר
 שני בשלישית ובששית בשבוע, שָׁנָאֹמֶר: "מקצה שלש
 שנים, תוציא את כל מעשר תבואתך". **קלא.** להתודות
 ודוי מעשר, שָׁנָאֹמֶר: "ואמרת לפני ה' אלהיך, בערתי
 הקדש". **קלב.** לקרות על הכפורים, שָׁנָאֹמֶר: "וענית
 ואמרת לפני ה' אלהיך". **קלג.** להפריש חלה לכהן,
 שָׁנָאֹמֶר: "ראשית ערסכתם - חלה, תרימו תרומה".
קלד. להשמיט קרקע, שָׁנָאֹמֶר: "והשביעת תשמטנה
 ונטשתה". **קלה.** לשבות מעבודת הארץ, שָׁנָאֹמֶר:
 "בחריש ובקציר תשבת". **קלו.** לקדש שנת יובל
 בשביטה כשמיטה, שָׁנָאֹמֶר: "וקדשתם את שנת החמישים
 שנה". **קלז.** לתקע בשופר בשנת היובל, שָׁנָאֹמֶר:
 "והעברת שופר תרועה". **קלח.** לתן גאלה לארץ בשנת
 היובל, שָׁנָאֹמֶר: "ויכלל ארץ אחותכם, גאלה תתנו לארץ".
קלט. להיות גאלת בתי ערי חומה עד שנה, שָׁנָאֹמֶר:
 "ואיש, כי ימכר בית מושב עיר חומה". **קמ.** למנות
 שני יובל שנים ושמיטים, שָׁנָאֹמֶר: "וספרת לך שבע וגו'".
קמא. להשמיט כספים בשביעית, שָׁנָאֹמֶר: "שמוט כל
 בעל משה ידו". **קמב.** לנגש לנכרי, שָׁנָאֹמֶר: "את
 הנכרי תגש, ואשר יהיה לך את אחיך תשמיט ידך".
קמג. לתן מן הבקמה לכהן הזרוע והלחיים והקבה,
 שָׁנָאֹמֶר: "ונתן לכהן הזרוע". **קמד.** לתן ראשית הזו
 לכהן, שָׁנָאֹמֶר: "וראשית זו צאנך - תתן לו".
קמה. לדון בדיני חרמים, מהם לה' ומהם לכהן, שָׁנָאֹמֶר:
 "אף כל (ה) חרם אשר יחרם". **קמו.** לשחט בהמה חיה
 ועוף ואחר כך יאכל בשרם, שָׁנָאֹמֶר: "וזבחתי מבקרך
 ומצאנך". **קמז.** לכסות דם חיה ועוף, שָׁנָאֹמֶר: "ושפף
 את דמו, וכסהו בעפר". **קמח.** לשלח אם צפור מן
 הקן, שָׁנָאֹמֶר: "שלח תשלח את האם". **קמט.** לבדק
 בסימני בהמה, שָׁנָאֹמֶר: "זאת החיה אשר תאכלו".
קנ. לבדק בסימני העוף עד שיבדיל בין טמא לטהור,
 שָׁנָאֹמֶר: "כל צפור". **קנא.** לבדק בסימני חגבים לידע
 טהור מן הטמא, שָׁנָאֹמֶר: "אשר לו כרעים".
קנב. לבדק בסימני דגים, שָׁנָאֹמֶר: "את זה תאכלו מכל
 אשר במים". **קנג.** לקדש חדשים ולחשב שנים
 וחדשים בבית דין בלבד, שָׁנָאֹמֶר: "החדש הזה לכם ראש
 חדשים". **קנד.** לשבות בשבת, שָׁנָאֹמֶר: "וביום
 השביעי תשבת". **קנה.** לקדש שבת, שָׁנָאֹמֶר: "זכור
 את יום השבת לקדשו". **קנו.** לבער חמץ, שָׁנָאֹמֶר:
 "ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם". **קנז.** לספור
 ביציאת מצרים בלילה הראשון של חג המצות, שָׁנָאֹמֶר:
 "והגדת לבנך ביום ההוא". **קנח.** לאכל מצה בליל זה,
 שָׁנָאֹמֶר: "בערב תאכלו מצות". **קנט.** לשבות בראשון
 של פסח, שָׁנָאֹמֶר: "וביום הראשון, מקרא קדש".

39 בַּחֲמִשִּׁים שָׁקֶל עִם שָׁרָר דִּינִין, שֶׁנֶּאֱמָר: "וְכִי יִפְתָּה".
 40 **רכא.** לַעֲשׂוֹת לִיפַת תֹּאֵר כְּתוּב, שֶׁנֶּאֱמָר: "וְרֵאִיתָ בְּשִׁבְיָה
 41 אִשֶּׁת יִפַּת תֹּאֵר". **רכב.** לִגְרֹשׁ בְּשֹׁטֶר, שֶׁנֶּאֱמָר: "וְכָתַב
 42 לָהּ סֵפֶר כְּרִיתוֹת וְנָתַן בְּיָדָהּ". **רכג.** לַעֲשׂוֹת לְשׁוּטָה
 43 כְּתוּרְתָּה, שֶׁנֶּאֱמָר: "וְעִשָּׂה לָהּ הַכֶּהֱן, אֵת כָּל הַתּוֹרָה
 44 הַזֹּאת". **רכד.** לְהַלְקוֹת הֶרְשָׁעִים, שֶׁנֶּאֱמָר: "וְהִפִּילוּ
 45 הַשּׁוֹפֵט וְהַכֹּהֵן". **רכה.** לְהַגְלוֹת רוֹצֵחַ בְּשִׁנְגָּה, שֶׁנֶּאֱמָר:
 46 "וַיֵּשֶׁב בָּהּ עַד מוֹת הַכֶּהֱן". **רכו.** לִהְיוֹת בֵּית דִּין הוֹרְגִין
 47 בְּסִיף, שֶׁנֶּאֱמָר: "נָקִים יִנָּקִים". **כז.** לִהְיוֹת בֵּית דִּין
 48 הוֹרְגִין בַּחֲנֹק, שֶׁנֶּאֱמָר: "מוֹת (נִמּוֹת) [וַיִּמָּת] הַנָּאֵף
 49 וְהַנֶּאֱפֶת". **כח.** לִהְיוֹת בֵּית דִּין שׁוֹרְפִין בָּאֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמָר:
 50 "בָּאֵשׁ יִשְׂרְפוּ אֹתוֹ וְאֶתְהֵן". **כט.** לִהְיוֹת בֵּית דִּין
 51 סוֹקְלִין בְּאַבְנִים, שֶׁנֶּאֱמָר: "וַיִּסְקְלֶתֶם אֹתָם". **ר.** לְתִלּוֹת
 52 מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב תְּלִיָּה, שֶׁנֶּאֱמָר: "וְתִלִּית אֹתוֹ עַל עֵץ".
 53 **רלא.** לִקְבֹר הַנֶּהָרֵג בְּיוֹמוֹ, שֶׁנֶּאֱמָר: "כִּי קָבֹר תִּקְבְּרוּ
 54 בְּיוֹם הַהוּא". **רלב.** לְדוֹן בַּעֲבַד עֲבָרִי כְּהִלְכּוֹתָיו,
 55 שֶׁנֶּאֱמָר: "כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עֲבָרִי". **רלג.** לִיעֹד אָמָה
 56 עֲבָרִיָּה, שֶׁנֶּאֱמָר: "אֲשֶׁר לוֹ יַעֲדָה", "וְאִם לִבְנוֹ יִיעֲדָנָה".
 57 **רלד.** לַפְדוֹת אָמָה עֲבָרִיָּה, שֶׁנֶּאֱמָר: "וְהַפְדָּה".
 58 **רלה.** לַעֲבֹד בַּעֲבַד פְּנַעֲנִי לַעֲלוֹם, שֶׁנֶּאֱמָר: "לַעֲלוֹם, בְּהֵם
 59 תַּעֲבֹדוּ". **רלו.** לִהְיוֹת הַחוּבֵל מְשַׁלֵּם מָמוֹן, שֶׁנֶּאֱמָר:
 60 "וְכִי יִרְבֵּן אֲנָשִׁים, וְהָכָה אִישׁ". **רלז.** לְדוֹן בְּנִזְקֵי
 61 בְּהֵמָה, שֶׁנֶּאֱמָר: "וְכִי יִגַּף שׂוֹר אִישׁ אֵת שׂוֹר רֵעֵהוּ".
 62 **רלח.** לְדוֹן בְּנִזְקֵי הַבּוֹר, שֶׁנֶּאֱמָר: "כִּי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר".
 63 **רלט.** לְדוֹן בְּגֵנֵב בְּתִשְׁלוּמֵי אוֹ בְּמִיתָה, שֶׁנֶּאֱמָר: "וְכִי
 64 יִגְנֹב", "אִם בְּמַחְתָּר", "וְיִגְנֹב אִישׁ וּמִכְרוֹ". **רמ.** לְדוֹן
 65 בְּנִזְקֵי הַבָּעַר, שֶׁנֶּאֱמָר: "כִּי יִבְעֹר אִישׁ שָׂדֶה אוֹ כְּרִם".
 66 **רמא.** לְדוֹן בְּנִזְקֵי הָאֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמָר: "כִּי תֵצֵא אֵשׁ, וּמִצָּאָה
 67 קוֹצִים". **רמב.** לְדוֹן בְּדִין שׁוֹמֵר חֲנֹם, שֶׁנֶּאֱמָר: "כִּי יִתֵּן
 68 אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ כְּלִים". **רמג.** לְדוֹן בְּדִין נוֹשֵׂא
 69 שָׂכָר וְשׂוֹכֵר, שֶׁנֶּאֱמָר: "כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ חֲמוֹר אוֹ
 70 שׂוֹר". **רמד.** לְדוֹן בְּדִין הַשְׂוֹאֵל, שֶׁנֶּאֱמָר: "וְכִי יִשְׁאַל
 71 אִישׁ מֵעַם רֵעֵהוּ". **רמה.** לְדוֹן בְּדִין מִקַּח וּמִמְכָּר,
 72 שֶׁנֶּאֱמָר: "וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתְךָ". **רמו.** לְדוֹן בְּדִין
 73 טוֹעֵן וְנִטְעֵן, שֶׁנֶּאֱמָר: "עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע". **רמז.** לְהַצִּיל
 74 הַנֶּרְדָּף וְאֶפְלוֹ בְּנֶפֶשׁ הַרֹדֵף, שֶׁנֶּאֱמָר: "וְקִצְתָּה אֵת כַּפֶּה".
 75 **רמח.** לְדוֹן בְּדִינֵי נִחְלוֹת, שֶׁנֶּאֱמָר: "אִישׁ כִּי יָמוּת, וְכֵן
 76 אֵין לוֹ . . . וְהִיתָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל".

1 שֶׁנֶּאֱמָר: "כִּי תִקְרַב אֶל עִיר". **קצא.** לְמַשֵּׁחַ כֶּהֱן
 2 לְמִלְחָמָה, שֶׁנֶּאֱמָר: "וְהָיָה כְּקִרְבְּכֶם אֶל הַמִּלְחָמָה, וְנִגַּשׁ
 3 הַכֹּהֵן וְדָבַר אֶל הָעָם". **קצב.** לְהַתְקִין יָד בַּמַּחֲנֶה,
 4 שֶׁנֶּאֱמָר: "וְיָד תִּהְיֶה לָּךְ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה". **קצג.** לְהַתְקִין
 5 יָתֵד, שֶׁנֶּאֱמָר: "וְיָתֵד תִּהְיֶה לָּךְ עַל אֲזִנְךָ". **קצד.** לְהַשִּׁיב
 6 אֶת הַגֹּזֶל, שֶׁנֶּאֱמָר: "וְהַשִּׁיב אֶת הַגֹּזֶל אֲשֶׁר גָּזַל".
 7 **קצה.** לְתֵן צִדְקָה, שֶׁנֶּאֱמָר: "פֶּתַח תִּפְתַּח אֶת יָדְךָ".
 8 **קצו.** לְהַעֲנִיק לַעֲבֹד עֲבָרִי, שֶׁנֶּאֱמָר: "הַעֲנִיק תַּעֲנִיק לוֹ";
 9 וְכֵן אָמָה עֲבָרִיָּה. **קצז.** לְהַלְלוֹת לַעֲנִי, שֶׁנֶּאֱמָר: "אִם
 10 כֶּסֶף תִּלְוֶה אֶת עַמִּי"; "אִם" זֶה אֵינוֹ רְשׁוֹת אֱלֹא מִצְוָה,
 11 שֶׁנֶּאֱמָר: "וְהַעֲבַט תַּעֲבִיטְנוּ". **קצח.** לְהַלְלוֹת לְנִכְרִי
 12 בְּרִבִּית, שֶׁנֶּאֱמָר: "לְנִכְרִי תִשְׁפֹּךְ"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמַדּוּ, שׂוֹ
 13 מִצְוֹת עֲשֵׂה. **קצט.** לְהַשִּׁיב הַמְשֻׁכּוֹן לְכַעֲלִיו, שֶׁנֶּאֱמָר:
 14 "הָשִׁיב תִּשְׁיב לוֹ אֶת הָעֵבוֹט". **ר.** לְתֵן שָׂכָר שְׂכִיר בְּזִמְנוֹ,
 15 שֶׁנֶּאֱמָר: "בְּיוֹמוֹ תִתֵּן שְׂכָרוֹ". **רא.** לְהִיזָּר הַשְּׂכִיר אוֹכֵל
 16 בְּזִמְן שְׂכִירוֹתָיו, שֶׁנֶּאֱמָר: "כִּי תִבֵּא בְכֶרֶם רֵעֶךָ", "כִּי תִבֵּא
 17 בְּקִמָּת רֵעֶךָ". **רב.** לַעֲזֹב מַעַל חֲבֵרוֹ אוֹ מַעַל בְּהִמָּתּוֹ,
 18 שֶׁנֶּאֱמָר: "עֹזֵב תַּעֲזֹב עַמּוֹ". **רג.** לְהִקָּים הַמִּשְׁאֵל עַל
 19 הַבְּהֵמָה, שֶׁנֶּאֱמָר: "הִקָּם תִּקָּם עַמּוֹ". **רד.** לְהַשִּׁיב
 20 הָאֲבֵדָה, שֶׁנֶּאֱמָר: "הָשִׁיב תִּשְׁיבֶם לְאֹחִיךָ". **רה.** לְהוֹכִיחַ
 21 הַחוּטָא, שֶׁנֶּאֱמָר: "הוֹכַח תוֹכִיחַ אֶת עַמִּיתְךָ".
 22 **רו.** לְאַהֲבַת כָּל אָדָם מִבְּנֵי בְרִית, שֶׁנֶּאֱמָר: "וְאַהֲבַת לְרֵעֶךָ
 23 כְּמוֹךָ". **רז.** לְאַהֲבַת אֶת הָגֵר, שֶׁנֶּאֱמָר: "וְאַהֲבַתֶּם אֶת
 24 הָגֵר". **רח.** לַצִּדִּיק הַמַּאֲזִינִים עִם הַמְשַׁקְלָלוֹת, שֶׁנֶּאֱמָר:
 25 "מֵאֲנִי צִדִּיק אֲבִי צִדִּיק". **רט.** לְכַבֵּד הַחֲכָמִים, שֶׁנֶּאֱמָר:
 26 "מִפְּנֵי שִׁבְיָה תִקּוּם". **רי.** לְכַבֵּד אָב וְאִם, שֶׁנֶּאֱמָר: "כִּבְד
 27 אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמְךָ". **ריא.** לִירְאָה מֵאָב וְאִם, שֶׁנֶּאֱמָר:
 28 "אִישׁ, אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ". **ריב.** לְפָרוֹת וְלִרְבוֹת,
 29 שֶׁנֶּאֱמָר: (וְאִתָּם) פָּרוּ וּרְבוּ. **ריג.** לְכַעַל בְּקִדּוּשֵׁין,
 30 שֶׁנֶּאֱמָר: "כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה, וְבָא אֵלֶיהָ". **ריד.** לְשַׁמֵּחַ
 31 חֵתָן אֶת אִשְׁתּוֹ שְׁנֵה אַחַת, שֶׁנֶּאֱמָר: "נָקִי יִהְיֶה לְבִיתוֹ שְׁנֵה
 32 אַחַת וְגו'". **רטו.** לְמוֹל אֶת הַבֶּן, שֶׁנֶּאֱמָר: "וּבְיָוִם
 33 הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל בְּשׂוֹר עֶרְלָתוֹ". **רטז.** לִיבֹם אִשְׁתּוֹ אַח,
 34 שֶׁנֶּאֱמָר: "יִבְמָה יָבֵא עֲלֶיהָ". **ריז.** לְחַלֵּץ לִבְכֶם,
 35 שֶׁנֶּאֱמָר: "וְחִלְצָה נַעֲלוֹ מֵעַל רִגְלוֹ". **ריח.** לְשֵׂא אוֹנֵס
 36 אֶת אֲנוּסָתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמָר: "וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה". **ריט.** לִישֵׁב
 37 מוֹצִיא שֵׁם רַע עִם אִשְׁתּוֹ כָּל יָמָיו, שֶׁנֶּאֱמָר: "וְלוֹ תִהְיֶה
 38 לְאִשָּׁה, לֹא יוּכַל לְשַׁלַּח כָּל יָמָיו". **רכ.** לְדוֹן בְּמִפְתָּה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - ד' - י' שבט ה'תשע"ד

1

קליפה]; אלא שומר אחד בלבד הסמוך לאכל, הוא
הנחשב עמו.

יא. שלש קלפות בכצל: פנימית [הבצל הנאכל] - בין
שלמה בין קדורה [חתוכה], מצטרפת; אמצעית [שאינה
נאכלת] - שלמה מצטרפת, קדורה אינה מצטרפת;
החיצונה - בין כף ובין כף, טהורה.

יב. כל הקלפין מטמאות ומטמאות ומצטרפות, מפני שהן
שומר. קלפי פולין וקלפי תורמוסין [- מין קטנית] - זרקון,
אינן מטמאין; כנסן לאכלין, מטמאין; ואם נשאר בהן
אכל - בין כף ובין כף מטמאין. קלפי מלפפון - אף על
פי שאין בהן מתוך הקלפון, מטמאות טמאת אכלין.
השעורים - בזמן שהן יבשין, קלפתן מצטרפת עמהן;
ובזמן שהן לחין, אין מצטרפת. אכל החטה - בין לחה
בין יבשה, קלפתה מצטרפת.

יג. כל הגרעינין - מטמאות ומטמאות ולא מצטרפות,
חוץ מגלעינת הרטב [תמר רטוב ודך]; אכל של תמרה
יבשה, אין מצטרף.

יד. החותל [קרום שבין הגרעין לתמר] שעל הגרעינה של
רטב, אין מצטרף; ושעל גרעינת היבשה, מצטרף - מפני
שהוא דבק באכל, נחשב כאכל.

טו. גרעינה של רטב שייצאת מקצתה [מחוץ לתמר] - כל
שפנגד האכל מצטרף, והיוצא אינו מצטרף. וכן עצם שיש
עליו בשר, כל שפנגד הבשר מצטרף. היה עליו הבשר
מצד אחד, אין מצטרף ממנו אלא העצם שתחת הבשר
עד חלל העצם; ואם לא היה לעצם חלל, רואין אותו
כאלו הוא כעבי האזוב [שכבה דקה מן העצם מצטרפת],
ושאר העצם אין מצטרף, שהעצמות לבשר כמו שומר הן
חשובין.

טז. קולית [עצם הירך] שהיה עליה בשר, אפלו כפול -
גורר את כלה לטמאה.

יז. גלעיני זיתים וגרעיני תמרה - אף על פי ששללן
[בישלן] לאכלין, אין מטמאין.

יח. גלעיני חרובין - אף על פי שפנסן לאכלין, אין
מטמאין; שללן לאכלין, מטמאין.

יט. אלו מטמאין ומטמאין ומצטרפין: שרשי השום
והבצלים והקפלוטות [מין בצל] בזמן שהן לחין, והפטמה
[ראש הבצל] שללן בין לחה בין יבשה, והעמוד [כעין
קנה] שהוא מכון פנגד האכל [- החלק הנאכל בבצל],
ושרשי החזרין [חסה] והנפוס [מין צנון]; ושרשי צנון גדול
מצטרף, והסיב [חוטים] שלו אינו מצטרף; ושרשי המנתה
והפיגם [- מיני עשב], ושרשי ירקות שדה וירקות גנה
שעקרן לשמלים [לשוחלם], והשדרה של שבלת והלבוש
[קליפה] שלה, ועקצי תאנים וגרוגרות, והפלוסין [תאנים
דקות] והחרובין.

יום ראשון ד' שבט ה'תשע"ד

2

הלכות טמאת אוכלין

3

פרק ה

4

א. ידות האכלין, הן העצים הרפין הסמוכין לאכל,
שהאכל נתלה בהן מן האילן, כמו עקצי תאנים והאגסים
וקצה האשכול; וכן הגלעינין, וכיוצא בהן מדברים
שהאכל צריך להן. ושומרי האכלין, הם הקלפה שעל
האכל שהיא שומרת אותו; וכן כל כיוצא בזה.

ב. כל שהוא יד, ואינו שומר - מטמא ומטמא, ולא
מצטרף [- לשיעור טומאה]; וכל שהוא שומר, אף על פי
שאינו יד - מטמא ומטמא ומצטרף, וכל שאינו לא שומר
ולא יד - אינו מטמא ולא מטמא, ואין צריך לומר שאינו
מצטרף. כיצד מטמא ומטמא, ואינו מצטרף? שאם נגעה
טמאה ביד, נטמא האכל התלוי בו; ואם נגעה טמאה
באכל, נטמאת היד. ואין היד מצטרפת עם האכל,
להשלימו לכביצה או לחצי פרס; אכל אם היה שומר,
הרי זה מצטרף לכביצה ולחצי פרס.

ג. כשם שיד לטמאה, כך יש יד להכשר [- לקבלת
טומאה] - שאם הכשר היד, הכשר כל האכל התלוי בו;
ויש יד לפחותות מכונית [אפי' האוכל פחות מכונית], ויש
שומר לפחותות מכונית [מגודל של פול - סוג שעועית].
ושומר שחלקו [לשנים], אינו מצטרף עם האכל.

ד. ומנין לשומרי אכלין שהן מטמאין עם האכלין כשהן
מחברין בהן? שנאמר: "על כל זרע וזרע אשר יזרע" -
כדרך שבני אדם מוציאים לזריעה, חטים בשעירן
[קליפתן], ושעורין בקלפיהן, ועדשים בקלפיהן; והוא
הדין לשאר השומרין.

ה. ומנין לידות האכלין שהן מטמאות ומטמאות כשהן
מחברין עם האכל? שנאמר: "טמא הוא לכם" - לכל
שבצרכיכם.

ו. הבוצר [ענבים] לגת [לעשותם יין] - אין לו ידות;
שהרי אין לו צרך ביד, מפני שמוצץ [היד] את המשקה.
ז. הקוצר לסבוף [- לטוכת] - אין לו ידות; שהרי אינו
צריך לזה.

ח. כל ידות האכלין שבססן [ריססן] בגרן, טהורין.
ט. פסיגה [אשכול קטן] של אשכול שרקנה [מענביה],
טהורה; ואם נשמר בה גרגר אחד - הרי זה יד לאותו
גרגר, ומקבלת טמאה. וכן שרביט [אשכול] תמרה שרקנו,
טהור; שיר בו תמרה אחת, טמא. וכן שרביט קטניות
שרקנו, טהור; שיר בו גרגר אחד, מקבל טמאה.

י. לעולם אין שומר על גבי שומר [כגון קליפה על

1. מלפפון שחתכו ונתנו על השלחן [ולא נפרדו הפרוסות
לגמרי], חבור עד שיתחיל לפרק; והתחיל לפרק - חתיכה
וכל העולה עמה [נ- נדבק בה] חבור, והשאר אינו חבור.
פקה התחתונה [קצה התחתון שלו] - חבור לעצמה, ואינה
חבור לחתיכות. היו שנים או שלשה מלפפונות, וחתף כל
אחד מהם והניחם על השלחן, והתחיל באחד מהם - זה
שהתחיל בו חבור, והשאר אינו חבור; אפלו אמר: 'חציו
אני נוטל שחרית וחציו ערבית' - זה החצי שהתחיל בו
חבור, והשאר אינו חבור.
ז. המחמף ירקות וכיוצא בהן לבשל - אף על פי שלא
מרק והבדיל [לא הפריד החתיכות], אינו חבור; אלא אם
נטמא זה - לא נטמא זה, אף על פי שהוא מערה [מחובר
קצת] בו. חתף לכבש או לשלך או להניח על השלחן -
הרי זה חבור, ואפלו התחיל לפרק מה שחתף.
ח. כל אכל שעדין לא פקדו, חבור; ואם נטמא מקצתו,
נטמא כולו.
ט. אכל שנפרס [נחלק] ומערה במקצת, ונגע טמא באחד
מהם - אם אחז בזה שנגע בו והשני עולה עמו, הרי זה
חבור; ואם כשאוהז בזה הטמא ומגביהו, לשמט האחר ויפל
- אינו חבור, אלא הרי זה האחר פנוגע בראשון שננטמא.
י. כל האכלין שהיו עלין או קלחין מחברין בהם - את
שדרכו להאחז בעלה, אוהזין אותו בעלה; בקלח, אוהזין
אותו בקלח; אם נתלה עמו - הרי זה חבור בטבול יום
[טמא שטבל עד השקיעה], ואין צריך לומר בשאר טמאות.
ובן אם היה לו יד, אוהזין אותו בידי שלו [ובודקין אם
עולה עמו]; היה לו יד ועלה, אוהזין אותו באיזה מהן
שירצה. לא היה לו יד ולא עלה - בזה אמרו: אם אוהזו
בטמא והשני עולה עמו, חבור; ואם לאו, אינו חבור.
יא. האגוזין שקבצן בקציצה [עם עוקציהם] כשהם רפין,
ואמנן [צירפם] בלן כמו חבל [כשרשרת], וכן הבצלים
שחתבן בדרך הזאת - הרי אלו חבור. התחיל לפרק
באגוזים וילפקל בבצלים [פרקם מהשרשרת], אין השאר
חבור; אפלו היו לפני מאה כור - אין בלן חבור, שהרי
הוכיח שדעתו לפרק הכל.
יב. קליפה של [עלי] שום שנפלו משקין על אחד מהן -
הוא טמא, וחבורו טהור; שאין חבורי [ידי] אדם חבור
לכל דבר. וכן אתרוג שנפרס, וחתבו בכוש [מוט אריגה]
או בקיסם [נסר עץ] - אינו חבור [שני החלקים].
יג. עסה שלשה במי פרות - הרי זו אינה חבור; שאין
לך דבר שמחבר את האכלין, אלא שבעה משקין בלבד.
יד. הממעה אכלין זה בזה וקבצן, כגון הדבילה [תאנה
יבישה] והתמרים והצמוקין שקבצן וצשאן גוף אחד -
אין חבור; לפיכך, עגול [גוש] של דבילה שנפלו משקין
טמאין על מקצתו - הרי זה נוטל ממנו מקום המשקה
בלבד, והשאר טהור.
טו. התמרים והגזירות ששלקן ונעשו אם [גוש], הרי
אלו חבור.

כ. ואלו מתטמאין ומטמאין ולא מצטרפין: שרשי השום
והבצלים והקפלוטות בזמן שהן רבשין, והעמוד שאינו
מכין פנגד האכל, ומלעין של שבליים, והן השערות
השחרות שבראש השבלת שהן דומין כמו מסר [משור],
ועקצי האגסין והפרישין [חבושים] והקרוסטמלין
[תפוחים קטנים] והעזורדין, ועקץ הדלעת טפח הסמוך
לאכל, ועקץ קונדס [ירק מר] טפח. וכן יד הפרקיל טפח
מפאן וטפח מפאן, והפרקיל הוא השריג [ענפי הגפן]
שהאשכולות תלויות בו, ויד האשכול [הגפן עצמו] כל
שהוא, וזנב [סוף] האשכול שרקנו [מענבים ונשאר רק
בראשו], ויד המכבד של תמרה ארבעה טפחים, והמכבד
הוא העץ האדם שהשרביטין תלוין בו והתמרין דבוקות
בשרביטין, וקנה של שבלת שלשה טפחים; ויד כל
הנקצרין שלשה טפחים, ושאין דרכן להקצר ידיהן
ושרשיהן כל שהן [כמו שהם] - כל אלו מטמאין ומטמאין
ולא מצטרפין, מפני שהן ידות אכלין.
כא. ואלו לא מטמאין ולא מטמאין ולא מצטרפין: שאר
כל העקצין, ושרשי קלסי הכרוב, וחולפות תרדין [טלק]
וחולפות הלפת, והן העקרין שנשארין בקרקע כשלקטו
הכרוב והלפת וחזרו והחליפו [צמחו שנית], וכל השרשין
שדרכן להגזו שנעקרו עם האכל. הפטמה [כעין כפתור
בראשו] של רמון מצטרפת, והנץ [שער] שלו אינו מצטרף.
כב. הרמון והאבטיח שנמוק [הרקוב] מקצתו, אין הנשאר
חבור לאותו שנמוק; ואין הנשאר מן הקלפה מצטרף,
שהרי אין שמירתו מועלת כלום. וכן אם היה שלם מפאן
ומכאן, ונמוק מן האמצע - אין העדין חבור זה לזה,
ואין קלפתו מצטרפת. עלי ירקות ירקין, מצטרפין;
ולבנים אין מצטרפין, שהרי אינן כלום.

יום שני ה' שבט ה'תשע"ד

פרק ו

א. האגוזים והשקדים שנסדקה קלפתן - עדין הוא חבור
לאכל, עד שירצץ [ישבר] את הקלפה.
ב. ביצה מגולגלת [צלווה קצת] - משיקב בה מקום
לגמעה ממנו, אין שאר קלפתה חבור. ושלוקה [מבושלת
היטב], קלפתה חבור עד שירצץ את הקלפה; ואם נתבלה
[נתן בה תבלינים] בקלפתה - אף על פי שרצצה, כלה
חבור.
ג. עצם שיש בו מוח, חבור עד שירצץ [ישבר העצם]. צמר
שבראשי הכבשים ושער שבזן התישים - אף על פי
שחתכן באור - הרי הן חבור, עד שיתחיל לתלש.
ד. פנפי חגבים וקשקשי דגים - אף על פי שהעביר סבין
עליהן [הפרידם קצת], חבור עד שיתחיל לקלף. הרמון
שפדרו [לחתיכות], חבור עד שיקיש עליו בקנה.
ה. השרביטין [ענפי האשכולות] של תמרים, אין חבור
זה לזה.

46 שפכלי העליון, ומטמא הכל - שהענן העולה מן החמין,
 47 משקין הוא חשוב.
 48 ג. לפיכך, האשה שהיו ידיה טהורות, והגיסה [בחשה
 49 בכף] בקדרה טמאה, והזיעו ידיה מהכל הקדרה - נטמאו
 50 ידיה, כאלו נגעה במשקין שבקדרה; וכן אם היו ידיה
 51 טמאות, והגיסה בקדרה טהורה, והזיעו ידיה - נטמא כל
 52 מה שבקדרה, כאלו נגעה במשקה שבקדרה.
 53 ד. דבש הזיפים ודבש הצפחת [שמות מקומות] - הנצוק
 54 שלהן חבור, ואפלו היה מערה מצונן לצונן, מפני שיש
 55 להן ריר, והרי זה נמשכין כדבש. לפיכך, כל האכלין - אין
 56 הנצוק שלהן חבור, ואפלו היו עבים הרבה, כגון הגריסין
 57 והחלב המתך [סמיר] וכיוצא בהן, לפי שאין להן ריר;
 58 וכן שאר כל המשקין - אין הנצוק שלהן חבור, אלא אם
 59 כן ערה מצונן לחם, כמו שבארנו.
 60 ה. הנצוק אינו חבור לטהרה. כיצד? שאם ערה מים
 61 טמאים מפלי אבן וכיוצא בהן לתוך המקה - אין
 62 אומרים, 'משהגיע קצת הנצוק למקה, טהרו המים'; אלא
 63 הרי הן בטמאתן עד שישק המקה לכלל מצד אחד, כמו
 64 שבארנו. וכן הקטפרס [מקום שיפוע] שיש עליו משקה
 65 טופח [- מרטיב את האצבע הנוגעת] - אין מחברין לשאר
 66 המשקין שבמדרון, לא לטמאה ולא לטהרה; אבל
 67 המשקין שבאשברן [משקע באדמה], כלן חבור לטמאה
 68 ולטהרה.
 69 ו. ערכה שהיא קטפרס [- תחתיתה משופעת] ועליה
 70 משקה טופח, ושלש תתיכות אכלין טמאין כביצה מנחין
 71 עליה זו למטה מזו - אין מצטרפות; הרי שמים, הרי אלו
 72 מצטרפות. ואם היה תחתיתן משקה עומד [תחת כל
 73 התתיכות], אפלו בעין החדל - הרי זה מצטרף את כלן.
 74 ז. כבר בארנו, שטבול יום [- טמא שטבל ולא העדיב
 75 שמשו] אינו מטמא חלין כלל, אבל פוסל אכלי תרומה
 76 ומשקה תרומה, ועושה הכל שלישי; וכן אם נגע באכלי
 77 קדש או משקה קדש, פסלן ועשה אותן רביעי.
 78 ח. יש דברים שאין חבור בטבול יום, אף על פי שהן
 79 חבור בכל הטמאות, אלא אם נגע בהן טבול יום, לא פסל
 80 אלא זה שנגע בו; ואילו היה הנוגע במקום טבול יום אדם
 81 אחר [טמא], היה פוסל הכל. אפלו היה הנוגע אדם שאכל
 82 אכלין טמאין או שתה משקין טמאין, שהיא טמאה קלה
 83 - הרי זה פסל הכל, שלא פסלו טבול יום; ואין צריך
 84 לומר, שאם היה הנוגע אב טמאה או ראשון, שהוא
 85 מטמא הכל. ומפני מה הקלו בטבול יום? מפני שכתב
 86 טהר ואינו מחסר אלא הערב שמש. ועוד הקלו בטבול
 87 יום, שיש אכלין שהם מיוחדין לאדם ומטמאין בכל
 88 הטמאות, והן טהורין בטבול יום; ואילו הן: השעורין
 89 והפסמין, בזמן שאינן קלופין. אבל בזמן שהן קלופין,
 90 והחטה אף על פי שאינה קלופה, והקצח [מין כמון],
 91 והשמשמין - נפסלין בטבול יום, ואין צריך לומר שהן
 92 מטמאין בכל הטמאות.

1 טז. הזיתים שעטנן [הניחם בחפירת הקרקע] ונעשו גוש
 2 אחד - הרי זה חבור, מפני שמתחלה לא נתנו למעטן אלא
 3 על מנת שיינקו [שמן] זה מזה; לפיכך, שרץ שנמצא על
 4 אם של זיתים, והם זיתים שנעשו כלן גוף אחד - אפלו
 5 נגע בכשעורה - הכל טמא, שהכל גוף אחד. היתה לו אם
 6 של זיתים ועתיד להפכה [ולפרק הזיתים] - כיון שתקע
 7 בה את היתד [להופכה], אף על פי שיש בה גופין [גושים]
 8 הרבה, אין חבור; ואם משהפכה נעשו [שוב] אם, אין
 9 חבור.
 10 יז. אכל פרוד שהוא כלו מכנס ודבק זה בזה - אף על
 11 פי שאינו חבור להטמא, ואינו כגוף אחד כמו שבארנו -
 12 הרי הוא מצטרף לכביצה, לטמא אכלים אחרים; ואם לא
 13 כנסו, אלא הרי הוא מפרד כמעשה קדרה [- גרעיני תבואה
 14 המתבשלים בקדירה] והקטניות - אינו מצטרף, עד
 15 שיקבצם ויעשה אותן גוף אחד. הרי גושין הרבה זה בצד
 16 זה, ונגע אב הטמאה באחד מהן - הרי הוא ראשון, והגוש
 17 שבצדו שני, והגוש שבצד השני שלישי, ושבצד השלישי
 18 רביעי.
 19 יח. כבר של תרומה שהיתה ראשון לטמאה, והשיף לה
 20 אחרות [הצמיד] - כלן ראשון; פרשה - היא ראשון, וכלן
 21 שניות. היתה שניה, והשיף לה אחרות - כלן שניות;
 22 פרשה - היא שניה, וכלן שלישיות. היתה שלישית,
 23 והשיף לה אחרות - היא שלישית, וכלן טהורות; כיון
 24 שפרשו, בין שלא פרשו.
 25 יט. פירות של תרומה נושכות [מחוברות קצת] זו בזו -
 26 נטמאת אחת מהן בשרץ - כלן ראשון, ואף על פי שפרשו
 27 אחר מכאן; נטמאת אחת מהן במשקין טמאין - כלן
 28 שניות, אף על שפרשו אחר מכאן; נטמאת אחת מהן
 29 בידים - כלן שלישיות, ואף על פי שפרשו; מפני שהיו
 30 גוף אחד בשעת טמאתן.

יום שלישי ו' שבט ה'תשע"ד

פרק ז

31
 32
 33 א. הנצוק [- זרם הקילוח מכלי כללי] אינו חבור, לא
 34 לטמאה ולא לטהרה. כיצד? היה מערה משקין טהורין
 35 לתוך כלי טמא, אפלו על גבי השרץ - הרי העמוד הנצוק
 36 טהור; ואם קלט מן המשקין הנזרין מן האויר, הרי זה
 37 שקלט טהור. ואין צריך לומר שהמשקין שמערה מהן
 38 טהורין.
 39 ב. במה דברים אמורים? בשערה מצונן לצונן, ומחם
 40 לחם, או מחם לצונן. אבל המערה משקין טהורין צונן
 41 לתוך משקין טמאין חמין - הרי הנצוק חבור, ונטמאו
 42 המשקין הצונן כלן שהוא מערה מהן, ונטמא הכלי שערה
 43 ממנו מחמת המשקין שבתוכו, שהרי נטמאו. ומפני מה
 44 אמרו, 'המערה מצונן לחמין חבור'? לפי שענן [טא]
 45 החמין עולה כתימרות עשן, ומתערב בנצוק ובמים

ה. חוט של ביצה שקרם על דפנה של לפס [מחבת גדולה], ונגע בו טבול יום - מן השפה ולפנים, חבור [לחבשיל שבמחבת]; נגע מן השפה ולחוץ, אינו חבור. וכן בקטניות [תבשיל קטניות] שקרמו על שפת הקדרה. ו. חבית שנקבה בין משוליה [תחתיתה] בין מצדיה, וסתם טבול יום הנקב בידו - נפסלה בלה. ז. המערה מפלי לכלי, ונגע טבול יום בקלות - משערין זה שנגע בו [מדת מה שנגע] באחד ומאה; שתרומה טמאה שנתערבה באחד ומאה בטלה במעוטה, כמו שבארנו בהלכות תרומות. ח. טבול יום שהיה תורם [מפריש תרומה] את חבור [של יין], ונפלה ממנו חבית של תרומה ושקעה בבור של יין ונגע ביין שבבור - מן השפה [של חבית] ולחוץ, אינו חבור; מן השפה ולפנים [נכנס קצת יין לתוך החבית], חבור. ואם היה חבור פיטס [כלי גדול כבור] - אפלו היה כלי גדול שמחזיק מאה כור, בלו חבור; ואם נגע במקצת היין, פסל התרומה שבחבית שבקרקע הכלי. ט. הסלת של מנחות, והלבונה [אחד מסמני הקטורת] והקטרת והגחלים [של הקטורת] שנגע טבול יום במקצתן, פסל את כלן. במה דברים אמורים? בגחלים שחיתה במחתה ביום הכפורים, שהמחתה שחיתה בה נכנס להיכל; אבל גחלים שחיתה שחיתה בה, כשהוא מערה ממחתה של כסף לשל זהב - אם נתפזרו מן הגחלים - אין בהן קדשה, אלא מכבדן לאמה. י. מקפה [תבשיל סמיר] של חלין או רקיק [מאפה דק] של חלין, ושמן של תרומה צף על גביה, ונגע טבול יום בשמן - לא פסל אלא השמן בלבד; אם חבץ [ערבב השמן בהם] - כל מקום שהלף השמן, פסל. יא. ירק של חלין שבשלו בשמן של תרומה, ונגע בו טבול יום - לא פסל אלא מקום מגעו. יב. המקפה של תרומה, והשום והשמן של חלין, שנגע טבול יום במקצתן - פסל את כלן. יג. המקפה של חלין, והשום והשמן של תרומה, שנגע טבול יום במקצתן - לא פסל אלא מקום מגעו; אם היה השום מרבה, הולכין אחר הרב. אימתי? בזמן שהוא גוש בקערה. אבל אם היה מפזר במדוכה [מקום כתישתו], ונגע במקצתו - לא פסל אלא מקום מגעו, מפני שהוא רוצה בפזרו. ושאר כל הנדוכין שדוכן לדוכן במשקין, כגון שום בשמן - אם דכן שלא במשקין, וקבצן - אף על פי שהן גוש בקערה ונגע בהן, לא פסל אלא מקום מגעו; שהרי הן כעגול של דבילה [גוש תאנים יבשות] - שאם נטמא מקצתו, לא נטמא כלו. יד. עסה שקרא שם חלתה בצפונה או בדרומה [ציין בדיבור מקום החלה, אך עדיין היא חלק מהעיסה], וכן קשות [קישואין] שקרא שם תרומתה בצפונה או בדרומה - הרי זה חבור; ואם נגע טבול יום במקצת העסה, נפסלה. נטלה חלתה מתוכה, וחתרה לתוכה - אינה חבור.

ט. כל ידות האכלין [דברים המחוברים אליהם] שהן חבור באב השמאה, הרי הן חבור בטבול יום; וכן כל אכל שנפרס [נחתר] ומערה [מחובר] במקצת שהוא חבור באב השמאה, כף הוא חבור בטבול יום. וכל שאינו חבור בטבול יום, הרי הוא חבור בידים [טומאת ידים]; וגם זה חמר בטמאת ידים מטבול יום.

יום רביעי ז' שבט ה'תשע"ד

פרק ח

א. חלות או כפרים שפנסן והן נושכות [מחוברות] זו בזו ודעתו להפרישן, או שאפה חלה על גבי חלה בתנור וצדין לא קרמו פניה [לא קשתה], ונגע טבול יום באחת מהן - לא פסל אלא החלה שנגע בה; וכן המים שהתיתחו ונעשה כקבה [בועה], והגריסין [פוליס] שהתיתחו רתיתה ראשונה, ויין חדש וארו שהתיתחו, ונגע טבול יום [טמא שטבל ולא העריב שמשו] ברתיתה [בבועות] - אינו חבור, ולא פסל אלא הרתיתה בלבד. ובשאר כל הטמאות, בין קלות בין חמורות - הכל חבור. אבל חלות שהיו נושכות זו בזו ואין דעתו להפרישן, או שאפה חלה על גבי חלה ונשכו [התחבר אליה] וקרמו בתנור [כשהם מחוברים], ורתיתת המים שאינה מחלחלת כקבה [הבועות קטנות], ורתיתת גריסין שניה, ורתיתת יין ישן, ורתיתת השמן בין חדש בין ישן, ורתיתת צדשים - הרי אלו חבור בטבול יום, ואין צריך לומר בכל הטמאות. ב. בצק שיצא בעת אפיה [על גבי הכיכר], ונמצא באמצע הכפר כמו מסמר יוצא, וכן קצת הבצק שנמשך ונחרף [נשרף] בעת אפיה, והוא הנקרא 'חרחר' - אם היו פחותין מכאצבע, ונגע טבול יום בהן - פסל כל הכפר; וכן אם נגע בגרגר מלח קטן שבכפר, נפסל כל הכפר. ואין צריך לומר בכל הטמאות. אבל צורר [אבן] שבכפר או תורמוס [מין קטנית] וגרגר מלח גדול, וחרחר יתר מכאצבע, שנגע בהן אפלו אב השמאה - הכפר טהור; ואין צריך לומר בטבול יום. ג. רקיק [מאפה דק] שנתרף [נשרף] חציה וחציה קנים, הרי זה אינו חבור; נחרף האמצע והצדין קימין - אינם חבור זה לזה אפלו באב השמאה, ואין צריך לומר בטבול יום. בשר קדש שקרם [נקרש] עליו המרק, ונגע טבול יום בקופה [בקרישה] - החתיכות מתרות; נגע בחתיכה, החתיכה וכל העולין עמה [- כשיגביהה] חבור. וכן בתבשיל קטניות שקרם על גבי פרוסת [של לחם]. שמן שהוא צף על גבי יין, ונגע טבול יום בשמן - לא פסל אלא השמן. ד. ירק של תרומה וביצה טרופה [מערובת] ונתונה על גביו [- על היקף], ונגע טבול יום בביצה - לא פסל אלא קלח [וחתיכה] שפנגדו [- מול מקום נגיעתו]; ואם היתה כמין כובע [מנופחת], אינה חבור.

כל המשקין שנמחו אחריה. וכן טמא מת שפחט זיתים
וענבים שהכשרו - אם היו כביצה מכון, הרי המשקין
היוצאין מהם טהורין, וכלבד שלא יגע במקום המשקה;
שהמשקה במפקד באכל [כנמצא בכלי], ובאלו הוא גוף
אחר. היו אותן הזיתים וענבים יתר מכביצה, הרי המשקין
היוצאין מהן טמאין; שפינו שיצאת טפה ראשונה, נטמאת
בכביצה, וטמאה כל המשקין. ואם היה הסוחט זב וזכה
וכיוצא בהן - אפלו סחט גרגר יחידי שלא הכשר ולא נגע
במשקה, המשקה טמא; שפינו שיצאת טפה הראשונה,
נטמאת במשא הזב - שהזב שנשא אכלין או משקין,
טמאן כמו שבארנו. וכן זב שחלב את העז, החלב טמא -
שפינו שיצאת הטפה הראשונה, נטמאת במשא הזב.
ג. קדרה שהיתה מלאה כבשין [יורות כבושים] של
חלין, ויצא עלה [של ירק] מן הקדרה, ונגע אב הטמאה
או ראשון בעלה שחויץ לקדרה במקום הנגוב - אף על פי
שיש בו בעלה כביצה, הוא טמא והכל טהור. חזר לקדרה
- טמא את המשקין שבה, ונטמאת הקדרה וכל הכבשין.
נגע בעלה שחויץ לקדרה, והיה בו משקה - אם יש בעלה
כביצה, הכל טמא; שהעלה מטמא משקה שעליו,
והמשקה מטמא כל משקין שבקדרה, ומטמא הקדרה.
היתה הקדרה מלאה כבשים של תרומה, ונער [עירוב]
אותה טבול יום, ורצה משקין על ידו - ספק מן הקדרה
נתוו, ספק שהקלח [חתכה] נגע בידו - הירק פסול,
והקדרה טהורה.
ד. טמא שהיה אוכל ענבים מכשרין [לקבלת טומאה],
ונפל ממנו גרגר יחידי לבת [על הענבים המוכנים לדריכה]
- אם היה שלם ולא נשמש ממנו עקצו [ראשו], הגת
טהורה; ואם נשל עקצו והיו הענבים מוכנים בעביט [כלי
לענבים] וכיוצא בו לדרכן, שהרי רוצה במשקין היוצאין
מהן - נטמאת הגת בטפת משקה שבראש הגרגר במקום
העקץ. נפלו ממנו ענבים, ודרכן במקום מפנה [ללא
ענבים] - אם היו כביצה מכון [בדיוק או פחות], הרי
המשקין היוצאין מהן טהורין כמו שבארנו; היו יתר
מכביצה, היוצא מהן טמא, שפינו שיצאת טפה הראשונה
נטמאת בכביצה, ומטמאה את כל המשקה היוצא אחריה.
ה. גוש של זיתים טמאין שהיה מקבץ ומחבר, והשליכו
לתוך תנור והסק [והוציא שמן] - אם היה כביצה מכון,
התנור טהור; שאין האכלין מטמאין בליים, והמשקה
היוצא מהן טהור כמו שבארנו. היה גוש יתר מכביצה -
נטמא התנור; שפשציצה טפה אחת, נטמאת בכביצה
וטמאה את התנור. לפיכך, אם היו זיתים הטמאין פרודין
ואינן גוש, ואפלו הם סאה - התנור טהור.
ו. עצים שנבלעו בהן משקין טמאין, והסיקן - התנור
טהור, שהרי בטלו בעצים. ואפלו הוציא העצים שיפלו
עליהם גשמים ונפלו לרצונו, והסיקן - התנור טהור, ואין
המים שעליהן מטמאין מן המשקין הבלועין בהן. ולא

טו. עסה שנדמעה [נתערב בה תרומה] או שנתחמצה
בשאור של תרומה, אינה נפסלת בטבול יום.
טז. עסה שהכשרה [לטומאה] במשקין, ונלושה במי
פרות, ונגע בה טבול יום - לא פסל אלא מקום מגעו.
יז. מעשר ראשון שהכשר, ונגע בו טבול יום או ידים
מסאבות [- טמאות מדברנן] - מפרישין ממנו תרומת
מעשר בטהרה; מפני שמעשר ראשון כחלין, וטבול יום
ידים מסאבות אינן פוסלין את החלין, שהשלישי בחלין
טהור, כמו שבארנו. וכן האשה שהיא טבולת יום, לשה
את העסה וקוצה לה [- חותכת] חלה, ומפרישתה
ומניחתה בכלי, ונותנת הקלי עם [- ליד] שאר העסה
כאחת, ומקפת [- מקרבת] על הכל כדי לתרם מן המקף
[- הסומך], ואחר כך קורצה לה שם ואומרת: 'הרי זו
חלה'; ומשתקרא לה שם - לא תגע בה, שלא תפסל
אותה. וכך היא עושה, אם לשה בערבה שהיא [העריבה]
טבולת יום.
יח. לגין [כד] שהוא טבול יום שמלאהו מחבית מעשר
שלא נטלה תרומתו, ואמר: 'הרי זו תרומת מעשר על מה
שבחבית אחר שתחשף' - הרי זו תרומה טהורה; לפי
שאינה נעשית תרומת מעשר עד שתחשף, כפי תנאו,
ואחר שתחשף, יעריב שמשו של לגין ויטהר. נשברה
החבית קדם שתחשף, הלגין בטבול [- מחוייב הפרשה];
נשבר הלגין, החבית בטבולה.
יט. טבול יום מטמאת מת ומבעילת נדה, עושה [עוסק]
בבית הפד [- שמו]; וכן שאר הטמאים שטבלו, עושין
בטהרות; חויץ מן הזב והזבה בשביעי שלחן - שאף על
פי שטבלו, לא יעשו בבית הפד ולא יתעסקו בטהרות,
שמה יראו [זו] ונמצאו טמאים למפרע, שהרי סותרין
הכל [- כל ימי ספירתם], כמו שנתבאר.

יום חמישי ח' שבט ה'תשע"ד

פרק ט

א. השמן או הדבש שנטמא, ואחר כך קרשו, ואחר כך
נמחו - הרי הן ראשון לטמאה לעולם; מפני שהן
כמשקין, ואף על פי שקפאו אחר שנטמאו.
ב. הרטב והגריסין והחלב שקרשו - הרי הם כאכלין,
וצריכין מחשבה [לאכילה]; ואם נגע בהן אכל ראשון או
משקין, נעשו שניים. היה בהן משקה טופח [מורטיב] את
האצבע הנוגעת בו - הרי הן כמשקין, והן תחלה לטמאה.
נטמאו בשהן משקין, וקפאו אחרי כן וקרשו - הרי אלו
שניים, כמו אכל שנטמא במשקין טמאין. נטמאו בשהן
קפויין, ונמחו ונעשו משקה - אם היו כביצה מכון
[בדיוק, או פחות], הרי המשקה טהור. היה יותר מכביצה
- המשקה טמא; שפשציצה טפה ראשונה, נטמאת
בכביצה אכל טמא שנמחה ממנו, ואותה הטפה תטמא

יום שישי ט' שבט ה'תשע"ד

פרק י

א. כָּבֵד בְּאַרְנוֹ, שֶׁהִשְׁבַּעַה מִשְׁקִין בְּלִבָּד, הֵם הַמְטַמְּאִין אוֹ
מִכְשִׁירִין; וְהִשְׁאָר קְרוּיִין מִי פְרוֹת, וְאֵינָן מְטַמְּאִין וְלֹא
מִכְשִׁירִין. וְשִׁבְעָה מִשְׁקִין שְׁמַנִּינוּ, תּוֹלְדוֹתֵיהֶן כְּיוֹצֵא בִּהְיוֹתָן.
ב. תּוֹלְדוֹת הַפִּים - הֵם הַיּוֹצֵא מִן הָעֵין, וּמִן הָאָזְנוֹ, וּמִן
הַחֹטֶם, וּמִן הַפֶּה, וּמִי רִגְלֵי בְּנֵי אָדָם בֵּין גְּדוּלִים בֵּין
קְטָנִים - כָּל אֵלּוּ הַיּוֹצֵאִין מִן הָאֵדָם מִשְׁקִין הֵן, בֵּין שְׂעִיצָאוֹ
לְדַעְתּוֹ שֶׁל אָדָם, בֵּין שֶׁלֹא לְדַעְתּוֹ. אָבָל מִי רִגְלֵי בְּהֵמָה,
וְהַמֵּלֵחַ שֶׁנִּמְחַת [נַעֲשֶׂה נִזְלָה] - הֵרִי הֵן כְּמִי פְרוֹת, לֹא
מְטַמְּאִין וְלֹא מִכְשִׁירִין.
ג. הַדָּם הַמְּנוּי מִן הַמִּשְׁקִין - הוּא הַדָּם הַשּׁוֹתֵת בְּשַׁעַת
שְׁחִיטָהּ, מִן הַבְּהֵמָה וְהַחֲזִיר וְהַעוֹפוֹת הַטְּהוֹרִין; אָבָל דָּם
הַקְּלוּת [מִמְכָּה], אֵינוֹ מִכְשִׁיר, שְׂעִידֵין חַיִּים הֵם, וְהֵרִי הוּא
דוֹמָה לְדָם מִכָּה אוֹ לְדָם הַקָּז. הַשּׁוֹחֵט וְנִתְּנוֹ דָּם עַל
הָאֶקְלִין, וְנִתְּקַנָּה הַדָּם בֵּין סִימָן לְסִימָן [בִּיּוֹ שְׁחִיטָה קִנְיָה
לְשַׁחֲטָה וְשֵׁט] - הֵרִי זֶה סִפְקָא; לְפִיכָף תּוֹלִין עָלָיו, לֹא
אוֹכְלִין וְלֹא שׁוֹרְפִין. תּוֹלְדוֹת הַדָּם, דָּם הַקָּז שֶׁל אָדָם
שֶׁהוֹצִיאָהוּ לְשִׁתָּה [לְבַהֲמָה]; אָבָל אִם הוֹצִיאָהוּ לְרִפּוּאֵה,
טָהוֹר וְאֵינוֹ מִכְשִׁיר. וְכֵן דָּם שְׁחִיטָה בְּבֵהֵמָה וּבְחִיָּה
וּבְעוֹפוֹת הַטְּמֵאִין, וְהַדָּם הַיּוֹצֵא עִם הַלֶּחֶם וְעִם רֵעִי, וְדָם
הַשּׁוֹחֵט וְהַבְּעוּעוֹת, וְתַמְצִית [דָּם שְׁבִחוֹן -] הַבָּשָׂר - כָּל
אֵלּוּ אֵינָן מְטַמְּאִין וְלֹא מִכְשִׁירִין, אֲלָא הֵרִי הֵן כְּשֶׁאֵר מִי
פְרוֹת. וְדָם הַשֶּׁרֶץ, כְּבָשׂוֹר - מְטַמֵּא וְאֵינוֹ מִכְשִׁיר, וְאֵין לָנוּ
כְּיוֹצֵא בּוֹ.
ד. מִי הַחֵלֶב, הֵרִי הֵן כְּחֵלֶב. וְחֵלֶב הָאֵדָם שֶׁאֵינוֹ צָרִיף לוֹ
- אֵינוֹ מִשְׁקָה, לֹא מְטַמֵּא וְלֹא מִכְשִׁיר; לְפִיכָף, חֵלֶב הַזָּכָר
אֵינוֹ מִשְׁקָה. וְכֵן חֵלֶב בְּהֵמָה וְחִיָּה שֶׁצָּאָה שֶׁלֹא לְרִצּוֹן, כְּגוֹן
שֶׁזָּב מִן הַדָּד אוֹ שֶׁחִלְבוּ כְּמִתְעַסֵּק [- בְּלֹא מִשְׁחָה]. אָבָל
חֵלֶב הָאִשָּׁה, בֵּין שֶׁצָּאָה לְרִצּוֹן בֵּין שֶׁצָּאָה שֶׁלֹא לְרִצּוֹן -
סִתְּמוֹ מִשְׁקָה, וּמְטַמֵּא אוֹ מִכְשִׁיר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רָאוּי
לְתִינוּק.
ה. הַמִּשְׁקִין הַיּוֹצֵאִין מִן הַטְּמֵאִין [דְּלָהִלּוֹן], שְׁאוֹתָן
הַמִּשְׁקִין אֲבוֹת הַטְּמֵאָה הֵן - מְטַמְּאִין בְּלֹא הַכְּשָׁר;
שֶׁהִטְמֵאָה וְהַהֲכָשָׁר בָּאִין בְּאַחַת. וְאֵלּוּ הֵן: זוֹבֹ שֶׁל
זָב, וְשִׁכְבַת זָרָעוֹ, וּמִימֵי רִגְלָיו, וּרְבִיעִית דָּם מִן הַמֵּת,
וְדָם הַנֶּדֶה. וְכֵן דָּם מִגִּפְתּוֹ [מִכְתּוֹ] שֶׁל זָב וְחִבְרִי, וְחֵלֶב
שֶׁל אִשָּׁה, וְדִמְעַת עֵינֶיךָ עִם שֶׁאֵר תּוֹלְדוֹת הַפִּים
הַיּוֹצֵאִין מִן הַטְּמֵאִין כְּמִשְׁקִין טְמֵאִין, שֶׁהֵן מְטַמְּאִין
[אִפְּלוּ -] בְּלֹא כוֹנֵן; שֶׁמִּשְׁקִין טְמֵאִין מְטַמְּאִין לְרִצּוֹן
וְשֶׁלֹא לְרִצּוֹן. לְפִיכָף, נִדָּה אוֹ זָבָה שֶׁנִּטְףָה חֵלֶב מִדְּבִידָּהּ
לְאֹוִיר הַתְּנוּרָה [מִחוּרָס] - נְטֵמָא הַתְּנוּרָה וְכָל מָה
שֶׁבְּתוֹכָהּ.
ו. כָּבֵד בְּאַרְנוֹ, שֶׁהִשְׁבַּעַה מִשְׁקִין הַיּוֹצֵאִין מִטְּבוֹל יוֹם אֵינָן

יִסְיָקֵן אֲלָא בְּיָדִים טְהוֹרוֹת; גְּזֵרָה שְׁלֹא יִסְיָקֵן הַטְּמֵא,
וְנִמְצָאוּ הַמִּשְׁקִין שֶׁעָלִיָּהֶן מְטַמְּאִין אֶת הַתְּנוּרָה.
ז. שֶׁרֶץ שֶׁנִּמְצָא בְּרַחֲמֵי שֶׁל זִיתִים, אֵין טְמֵא אֲלָא מְקוֹם
מִגְּעוֹ. אִם הָיָה מִשְׁקָה מִהֶלֶף [וְנוֹגַע בְּכָל הַזִּיתִים] - הִפֵּל
טְמֵא; שְׂפִיָּתוֹ שֶׁנִּטְמָא מִקֶּצֶת הַמִּשְׁקָה - נְטֵמָא כָּלּוּ, וְהִשְׁמַן
מִטְּמֵא אֶת כָּל הַזִּיתִים. נִמְצָא עַל גְּבִי הָעֵלִין לְמַעַלָּה מִן
הַזִּיתִים, יִשְׁאָלוּ הַבְּדִידִין [עוֹבְדֵי בֵית הַבַּד]: אִם אָמְרוּ 'לֹא
נִגְעָנוּ' [בַּשֶּׁרֶץ], נִצְמָנוּ. נִמְצָא עַל אִם [גֹּשֶׁשׁ] שֶׁל זִיתִים -
נְטֵמָא כָּל הַגֹּשֶׁשׁ, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ. נִמְצָא עַל גְּבִי זִיתִים
פְּרוּדִין, וְהוּא נֹגַע בְּכַבְּיָצָה - הִפֵּל טְמֵא; שֶׁהֵאֱכַל שֶׁהוּא
כְּבִיצָה מְטַמֵּא הַמִּשְׁקָה הַמְּעַרְבֵב בּוֹ, וְהַמִּשְׁקָה מְטַמֵּא שְׂאֵר
הַזִּיתִים. הֵיוּ פְּרוּדִין עַל גְּבִי פְּרוּדִין, וְהַמִּשְׁקָה מְלַמְּטָה -
אֵף עַל פִּי שֶׁנִּגַּע בְּכַבְּיָצָה, אֵין טְמֵא אֲלָא מְקוֹם מִגְּעוֹ.
ח. עִם הָאֶרֶץ שֶׁהוֹשִׁיט יָדוֹ לָגֵת, וְנִגַּע בְּאֶשְׁכּוֹלוֹת -
אֶשְׁכּוֹל וְכָל כִּסְיֻבוֹתָיו טְמֵאִין, וְכָל הַגֵּת כְּלָה טְהוֹרָה, מִפְּנֵי
שֶׁמִּפְּסִיקִין הָאֶשְׁכּוֹלוֹת שֶׁסְּכִיבוֹת זֶה הָאֶשְׁכּוֹל בֵּינוֹ וּבֵין
שְׂאֵר הַגֵּת.
ט. הַנֶּפֶת [פְּסוּלוֹת זִיתִים] וְהַזֹּהֲגִין [פְּסוּלוֹת עֲנָבִים] שֶׁנִּעְשׂוּ
בְּטְהֵרָה, וְהִלְכוּ עֲלֵיהֶם טְמֵאִין, וְאַחֵר כָּף יָצָאוּ מִן מִשְׁקִין
- הֵרִי אֵלּוּ טְהוֹרִין, שֶׁמִּתְחַלָּה נִעְשׂוּ בְּטְהֵרָה. וְאִם נִעְשׂוּ
מִתְחַלָּה בְּטְמֵאָה, וְנִמְצָאוּ מִן מִשְׁקִין - הֵרִי אֵלּוּ טְמֵאִין.
י. הַבְּדִידִין שֶׁהֵיוּ נִכְנָסִין וְיוֹצֵאִין, וְהַמִּשְׁקִין טְמֵאִין בְּתוֹךְ בֵּית
הַבַּד - אִם יָשׁ בֵּין מִשְׁקִין לְזִיתִים [מִקּוֹם דִּי] כְּדִי שֶׁיִּגְבּוּ
רִגְלֵיהֶם בְּאֶרֶץ, הֵרִי הַזִּיתִים טְהוֹרִין; שֶׁהִנֹּגַע בְּמִשְׁקִין
טְמֵאִים שֶׁלֹא בְּיָדוֹ - טְהוֹר, וְאֶפְלוּ לְקַדֵּשׁ. כְּפִרוֹת שֶׁל
קֹדֶשׁ שֶׁהֵיוּ בִּהְיוֹת גְּמוּלוֹת, וְהֵיוּ בְּתוֹךְ הַגְּמוּלוֹת מִשְׁקִין שֶׁל קֹדֶשׁ,
וְנִגַּע הַשֶּׁרֶץ בְּאַחַת מֵהֶן, וְנִגַּעָה רִאשׁוֹנָה בְּשֵׁנִיָּה, וּשְׁנִיָּה
בְּשִׁלִּישִׁית, אֶפְלוּ מֵאָה - כֵּלָן רִאשׁוֹן לְטְמֵאָה, מִפְּנֵי
הַמִּשְׁקָה שֶׁבְּגִמּוּלוֹת וְחִבְתָּהּ הַקֹּדֶשׁ; הֵרִי כֵּלָן כְּמִשְׁקִין שֶׁאֵין
מוֹנִין בָּהֶם [רִאשׁוֹן שְׁנֵי וְכוּ']. אָבָל אִם הֵיוּ כְּפִרוֹת שֶׁל
תְּרוּמָה - הֵרִי הַכֶּפֶר הַשְּׁלִישִׁית בְּלִבָּד פְּסוּלָה, וּמִשְׁלִישִׁית
וְהִלָּאָה טְהוֹר. וְאִם הָיָה מִשְׁקָה טוֹפֵחַ עַל כָּל הַכְּפִרוֹת, אֵף
בְּתְרוּמָה הִפֵּל טְמֵאוֹת; וְכָלן שְׁנִיּוֹת, חוּץ מִן הָרִאשׁוֹנָה
שֶׁנִּגַּע בָּהּ הַשֶּׁרֶץ, שֶׁהִיא רִאשׁוֹן.
יא. בְּעֻבּוּעַ [חֲלָל] שֶׁנִּעְשָׂה כְּעִבֵּי הַחֲבִית, וְהֵרִי הוּא כְּמוֹ
כְּלִי אַחֵר בְּצֻדָּה - אִם נִקַּב הָאֲבַעְבּוּעַ לְאֹוִיר הַחֲבִית, וְנִקַּב
נִקַּב אַחֵר לְחוּץ זֶה כְּגִדָּר זֶה, אוֹ שֶׁהָיָה הַנִּקַּב הַפְּנִימִי
מִלְּמִטָּן וְהַחִיצוֹן מִלְּמַעַל, וְהָיָה הַחֲבִית וְהָאֲבַעְבּוּעַ מְלֵאִים
מִשְׁקִין - אִם נִגַּע אֶב הַטְּמֵאָה בְּמִשְׁקָה שֶׁבְּאֲבַעְבּוּעַ, נְטֵמָאוּ
כָּל הַמִּשְׁקִין שֶׁבְּחֲבִית. הָיָה הַחֲבִית מְקַפֵּת צְמִיד פְּתִיל
[כִּיסוּי מִחוּדָק], וְנִתְּוִנָה בְּאֶהֱלָה הַמֵּת - נְטֵמָא מִפְּנֵי הַנִּקַּב
שֶׁבְּאֲבַעְבּוּעַ זֶה, שֶׁהֵרִי הוּא מְפֹלֵשׁ [פְּתוּחָה] לְאֹוִירָהּ. וְכֵן אִם
הָיָה הַנִּקַּב שֶׁבְּאֲבַעְבּוּעַ שֶׁבְּפָנִים מִלְּמַעַל וְהַחִיצוֹן מִלְּמַטָּן,
הֵרִי זֶה אֵינָה נִצְלָת בְּצְמִיד פְּתִיל; אָבָל אִם נִגַּע אֶב הַטְּמֵאָה
בְּאֲבַעְבּוּעַ - לֹא נְטֵמָאוּ מִשְׁקִין שֶׁבְּחֲבִית, וְהֵרִי הֵם
כְּמִבְדִּילִין מִמֶּנָּה.

קלב שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שבת קודש י' שבט - ספר טהרה - הלכות טומאת אוכלין

מתוך מהדורת חזק

הקדשים הכשר, אלא במשקין שיפלו על הכשר חוץ
ממשקה בית המטבחיים.
יז. פרת קדשים שהעבירה בנהר, ושחטה ועדין משקה
טופח [- רטוב] עליה - הרי זו מכשרת; לפיכך, אם נמצאת
מחט טמאה בכשרה, הרי הכשר טמא. וכן אם הייתה
הפרה חסומה [בפיה] מחוץ לירושלים - אף על פי שאין
המחט ידועה [אם טמאה היא] - הרי הכשר טמא, מפני
שנגע בכלים הנמצאין חוץ לירושלים. נמצאת המחט
בפרש [מקום האוכל במעיין], הכשר טהור. ודין כף ודין
כף הידים טהורות, שאין טמאת ידים במקדש, כמו
שבארנו. במה דברים אמורים? להיות הכשר טמא בדין
תורה. אבל להטמא מדבריהם [מדברנן], אין הקדש צריך
הכשר, אלא חבת הקדש מכשרת הכשר; ואם נגעה בו
טמאה, בין קלה בין חמורה - נפסל, אף על פי שלא
הכשר במשקה, כמו שבארנו.

יום שבת קודש י' שבט ה'תשע"ד

פרק יא

א. הבוצר ענבים למכר בשוק, או ליבשן - לא הכשרו
לטמאה, עד שיפלו עליהן משקין לרצונו כשאר האכלין.
אבל הבוצר לדרך [ליו] - הכשר לטמאה, ואף על פי
שלא נפלו משקין על הבציר כלל, ואם נגעה בו טמאה,
נטמא; ודבר זה, גזרה מדברי סופרים. ומפני מה גזרו על
הבוצר לגת שהוא מכשר? שפעמים שאדם נכנס לכרמו
לידע אם הגיע להבצר, וסוחט אשכול של ענבים לבדק
בו, ומזלפו [מטפטפו] על גבי הענבים הבצורות, שהרי
הכל לדרךכה עומד. ועוד, מפני שאינו מקפיד עליו [שלא
יתעורר]. הרי הוא מתמעף, ויצאו מימיו, והרי הוא מקפיד
עליהן שלא יזובו בפרקע; ונמצא מכשר בהן. לפיכך גזרו
שהבוצר לגת הכשרו.
ב. הבוצר ענבים, שאם לא מצא להם שוק [- קונים]
יחזירן לגת - לא הכשרו, עד שיבואו לרשות הגת. וכן
הייתם שבאו לרשות הבד - הכשרו, כמו שיתבאר.
ג. הבוצר ענבים, ונתנן בעביט [חפירה בקרקע], או
ששטחן על גבי העלין - הכשרו במשקין היוצאין מהן;
שהרי דעתו על המשקין, ולפיכך שטח על העלין או נתן
לתוך העביט שהוא כמו בור. לפיכך, אם נטל מהן טמא,
או מי שידי טמאות - טמאן. בצר ונתן לסלים, או
במשטח של אדמה - לא הכשרו; שהרי אינו מקפיד על
המשקה היוצא מהן. לפיכך, נוטל הטמא מהן ואוכל, ואף
על פי שהן במקעות ומנטפות לגת - הרי הגת טהורה;
שהרי לא הכשרו, והרי נבצרו לאכילה. וכן הנוטל מן
הסלים ומן המשטח של אדמה, ואכל, והותר בסאה
וקסאתים, וזרקן לגת, ואף על פי שהיין [שיצא מהם] מנתו
על הענבים - לא הכשרו.

מטמאין. לפיכך, אם נפלו אפלו על כפר של תרומה, אינו
מכשר עד שיפלו לרצון, כשאר המשקין שהורין, שאין
מכשירין אלא לרצון.
ז. הנזעה, והלחה הסרוחה, והראי, ומשקין היוצאין מן
[הנוטל מהריון של -] שמונה חדשים, והשוטה מי טבחה
וכיוצא בהן, אף על פי שיוצאין [מגופו] נקיים - כל אלו
אינן משקין, ולא מטמאין ולא מכשירין.
ח. השוטה שאר משקין, ויצאו - הרי הן משקין כשהיו,
שאין שאר המשקין טהורין בגוף. ביצד? שמה מים
טמאין והקיאו - הרי אלו טמאין, מפני שלא טהרו
ביציאתן. שמה מים טמאים וטבל, ואחר כך הקיאו, או
שנסרחו, ואחר כך הקיאו, או שיצאו מלמטה, אף על פי
שלא טבל - הרי הן טהורין. שמה שאר משקין טמאין,
או שאכל אכלין טמאין - אף על פי שטבל, ואחר כך
הקיאו - טמאין, לפי שאינן טהורין בגוף; נסרחו, או
שיצאו מלמטה אף על פי שלא טבל - הרי הן טהורין.
ט. כפר בארנו, שהנזעה אינה משקה; אפלו שמה משקין
טמאין והזיע, זעתו טהורה. אבל הבא במים שאיבין,
והזיע - זעתו טמאה [בטומאת מים שאובין]; ואם נסתפג
[התנגב] מן המים השאיבין, ואחר כך הזיע - זעתו
טהורה.
י. זעת בתיים, שיחין, ומעורות, ובורות - אינה משקה;
ואפלו היו טמאין, זעתן טהורה. אבל זעת המרחץ -
במים, ואם הייתה המרחץ טמאה, זעתה טמאה; ואם הייתה
טהורה, והכניס בה פרות - הכשרו. הכניס לה פלים - הרי
המים שעליהן כתלושין [ממקום חיבורן] ברוצן,
ומכשירין.
יא. ברכה שבפית, והפית מויע מחמתה - אם הייתה
הברכה טמאה, זעת כל הפית שמחמתה טמאה.
יב. שתי ברכות בפית, אחת טמאה ואחת טהורה - [אדם
המויע קרוב לטמאה, טמא; קרוב לטהורה, טהור;
מחצה למחצה, טמא].
יג. המחל [- זיעת הזיתים] - כשמן. משקין המנטפין מן
סלי זיתים וענבים - אינן משקין, ולא מטמאין ולא
מכשירין עד שיכנס אותן בכלי.
יד. השוקל ענבים בכף מאזנים - היין שבכף אינו משקה,
עד שיערה אותו לתוך הכלי; הרי זה דומה לסלי זיתים
וענבים שמנטפין.
טו. הדורס [- לוחץ] ענבים של תרומה כחבית - אף על
פי שהיין צף על גבי ידיו, הרי הכל טהור.
טז. משקה בית המטבחיים שבעצרה, והוא דם הקדשים
והמים שמשותמין בהן שם - טהורין לעולם, ואינם
מטמאין ולא מכשירין; ודבר זה, הלקה מפי הקבלה
[ממשה רבינו]. לפיכך, כל דם הזבחים אינו מקבל טמאה,
ואינו מכשיר. והואיל ודם הקדשים אינו מכשיר - קדשים
שנשחטו בעצרה לא הכשרו בדם שחיטה; ואין לבשר

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שבת קודש י' שבט - ספר טהרה - הלכות טומאת אוכלין קלג

מתוך מהדורת חזק

[כדי להגדיל את עסקיו], ואָרְעוּ אֶבֶל אוֹ אִנֹּס אוֹ נִתְעַסֵּק
בְּמִשְׁתָּה, וְלֹא הוֹסִיף - עֲדִין לֹא נִגְמְרָה מְלֹאכְתּוֹ, וְאִינֹן
מְקַבְּלִין טַמְאָה; וְאִפְלוּ זָבִים אוֹ זָבוֹת מִהִלְכִּין עָלֶיהֶן,
טְהוּרִין.
ט. הַעוֹטֵן [מְנִיחַ בְּמַעֲטוֹ, מִקּוֹם מִיּוּחַד לְזִיתִים] זִיתוֹ בְּשָׁנִי
כָּתִים [- מִתְכוּוֹן לְטוּחָטוֹן בְּשִׁית קְבוּצוֹת] - בְּיָוֶן שְׁגָמַר
[מְלֹאכְתּוֹ] אֶחָד מֵהֶן, הַכֹּשֶׁר לְקַבֵּל טַמְאָה.
י. הַמוֹסֵס זִיתוֹ בְּגִלְלִי הַעֲלִיּוֹן, וְעֵתִיד לְהוֹרִידוֹ לְגִלְלִי
הַתַּחְתּוֹן - אִינֹן מְקַבְּלִין טַמְאָה, עַד שִׁיּוּרִידוֹ לְגִלְלִי
הַתַּחְתּוֹן; וְהוּא, שֶׁחֲשָׁב עָלֵיהֶם קֹדֶם שִׁימָסָם; אֲבָל אַחֵר
שִׁימָסָם, אֵין הַמִּחְשָׁבָה מוֹעֵלָה, אֲלֹא הַכֹּשֶׁר. גָּמַר אֵת
זִיתוֹ, וְעֵתִיד לְמַכְרֵן - לֹא הַכֹּשֶׁר; עֵתִיד לְחַפּוֹתוֹן בְּעֵלִין
[לְשִׁמּוּרָה], הַכֹּשֶׁר וּמְקַבְּלִין טַמְאָה.
יא. הַלּוֹקֵחַ מַעֲטָן זִיתִים מִן הַגּוֹי - אִם יֵשׁ מִסִּיק עַל פָּנָי
הָאֲדָמָה, יַעֲשֶׂה בְּטַמְאָה; שֶׁזֶה בְּחֻזְקַת שְׁגָמַר [וְנִשְׁמָאוֹ
מִהַגְרִין]. וְנֶאֱמָן עִם הָאֶרֶץ לומר: 'מַעֲטָן זֶה לֹא גִמְרָתוֹ'.
יב. הַרוֹצֵה לְטַל מִזִּיתִים שְׁלֹא נִגְמְרָה מְלֹאכְתּוֹ, וְלִדְרֹךְ -
הָרִי זֶה נוֹטֵל מֵהֶן בְּטַמְאָה, וּמוֹלִיךְ לְבֵית הַבַּד בְּטַמְאָה,
וּמְכַסֶּה הַשָּׁעַר בְּטַמְאָה, וְאִינוֹ חוֹשֵׁשׁ; שֶׁהָרִי לֹא הַכֹּשֶׁר,
כְּדִי שִׁיקְבְּלוּ טַמְאָה.
יג. הַמְנִיחַ אֵת זִיתוֹ בְּכוֹתֶשׁ [מִכְתֶּשֶׁת זִיתִים], כְּדִי
שִׁימָתִינוּ [- וְיִתְלַחֲלוּ] וְיִהְיוּ נוֹחִים לְהַכְתֵּשׁ - הָרִי אֵלּוֹ
מְכַשְׁרִין. הַנִּחוֹן שִׁימָתִינוּ, וְשִׁימָלְחָם - אִינֹן מְכַשְׁרִין, שֶׁהָרִי
דַּעֲתוֹ עָלֵיהֶם לְכַבֵּשׁ.
יד. הַפּוֹצֵעַ [מִבֶּקַע] זִיתִים שֶׁל תְּרוּמָה בְּיָדִים טַמְאוֹת -
פְּסָלוֹ, שֶׁפָּצַעֲתָן הִיא גָּמַר מְלֹאכְתּוֹ. פָּצַעַן לְסַפְּגָן בְּמִלַּח [-
שִׁידֵבַק בְּהֵם מִלַּח], לֹא הַכֹּשֶׁר; וְכֵן אִם פָּצַעַן לִידַע אִם יֵשׁ
בָּהֶן שָׁמֶן וְהִגִּיעוּ לְהַמְסֵק, לֹא הַכֹּשֶׁר.
טו. הַמְנִיחַ זִיתִים בְּגַג לְגִרְגָּרָם [הִינּוּ] - וְלִיבָשִׁם - אִפְלוּ
הֵם רוֹם אִמָּה, אִינֹם מְכַשְׁרִין. נִתְּנָם בְּבֵית שִׁילְקוֹ [יִתְרַכְכוּ],
אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא עֵתִיד לְהַעֲלוֹתוֹ לָגַג, אוֹ שֶׁנִּתְּנָם בְּגַג
שִׁילְקוֹ, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא עֵתִיד שִׁיפְתַּחֲתָם וְיִפְרֹם [יִחְתּוּרִין]
אוֹתָם - הָרִי אֵלּוֹ מְכַשְׁרִים. נִתְּנָם בְּבֵית עַד שֶׁיִּשְׁמַר אֵת
גָּגוֹ, אוֹ עַד שִׁיּוֹלִיכֵם לְמִקּוֹם אַחֵר - אִינֹם מְכַשְׁרִים, שֶׁעֲדִין
לֹא נִגְמְרָה מְלֹאכְתָּם.
טז. הַעוֹטֵן אֵת זִיתוֹ בְּרִשּׁוֹת עִם הָאֶרֶץ, וְנָעַל וְחָתַם [הַנִּחוֹן
סִימּוֹן] - אִינוֹ חוֹשֵׁשׁ שְׁמָא יֵשׁ לוֹ מִפְתָּח אַחֵר וְחוֹתָם אַחֵר;
אֵף עַל פִּי שֶׁמָּצָא חוֹתָם מְקַלְקֵל וּמִפְתָּח פְּתוּחַ, טְהוּרִין.
וְחוֹתָם שְׁאֲמָרוּ, צְרוּר [אַבּוֹ] אוֹ קִיסָם [חֲתִיכַת עֵץ]. הִיוּ שָׁם
[בְּבֵית] חֲרִין וְסִדְקִין, אִינוֹ חוֹשֵׁשׁ שְׁמָא מְכַנִּים קִנְיָה
וּמִסִּטָּן. הִיוּ שָׁם חֲלוּנוֹת שֶׁל אֲרָבָעָה טַפָּחִים, נְדוּנוֹת
כְּפִתְחֵיהֶן.
יז. הַדּוֹרֵךְ בְּטַמְאָה, וְרוֹצֵה לְטַהֵר כְּלִי הַבַּד וְהַעֲקֵל [שִׁבּוֹ
כּוֹתֶשֶׁן שׁוֹב הַזִּיתִים] מִן הַמִּשְׁקִין הַטַּמְאִין שֶׁנִּבְלְעוּ בָּהֶם -
כֵּיצַד יַעֲשֶׂה? פְּלִים שֶׁל עֵץ וְשֶׁל אֲבָנִים, מְדִיחִן; וְשֶׁל
נְצָרִים וְכִיּוֹצָא בָּהֶם, מְנַבְּךְ. וְשֶׁל גָּמִי, מְשִׁנָּן כָּל שְׁגִים
עֹשֶׁר חֲדָשׁ, אוֹ חוֹלְטָן בְּחִמּוֹן, אוֹ בְּמִי זִיתִים [מִים]

ד. עֲנָבִים שֶׁהִיוּ בְּסֻלִּים אוֹ בְּמִשְׁטַח שֶׁל אֲדָמָה, וְלִקַּח מֵהֶן
לְדִרְכֵן - הַכֹּשֶׁר; לְפִיכָף, צְרִיךְ לִקַּח בְּיָדִים טְהוּרוֹת, כְּדִי
שֶׁלֹּא יִטַּל מֵהֶן הַטַּמָּא וְיִטַּמְאָן.
ה. כָּרֶם שֶׁהָיָה עוֹמֵד בְּבֵית הַפָּרֶס [שְׂדֵה שֶׁנִּחְרַשׁ בַּה קֶבֶר]
- הַבּוֹצֵר אוֹתוֹ לְגַת אִינוֹ מְכַשֵּׁר, כָּל זְמַן שֶׁהוּא בְּבֵית
הַפָּרֶס; הוֹאִיל וְטַמְאָת בֵּית הַפָּרֶס מְדַבְּרִיהֶם [מִדְּבַנּוֹ],
וְהַבּוֹצֵר לְגַת הַכֹּשֶׁר מְדַבְּרִיהֶם, הַקְּלוּ בְּגִזְרָה זֹה, וְלֹא גִזְרוּ
עָלָיו שִׁיְהִיָּה מְכַשֵּׁר עַד שֶׁיֵּצֵא מִבֵּית הַפָּרֶס. לְפִיכָף, הַרוֹצֵה
לְבַצֵּר בְּבֵית הַפָּרֶס לְגַת בְּטָהֳרָה - מְטַהֵר אֵת הַבּוֹצְרִין
וְהַפְּלִים, וּמִנְּהָ עָלֶיהֶן שְׁלִישִׁי וְשִׁבְעִי וּמַעֲרִיב שְׁמֶשֶׁן, כְּדִי
לְהַפִּיר [- לַעֲשׂוֹת הִיכָר] שְׁאִין מְקַלֵּין בְּטַמְאָת בֵּית הַפָּרֶס,
אֲלֹא מִפְּנֵי שֶׁהוּא סָפֵק. וְאַחֵר כֹּף נִכְנָסִין וּבּוֹצְרִין, וּמוֹצִיאִין
חוּץ לְבֵית הַפָּרֶס, וְאַחֲרֵים טְהוּרִין מְקַבְּלִין מֵהֶן, וּמוֹלִיכִין
לְגַת; וְאִם נִגְעוּ אֵלּוֹ בְּאֵלּוֹ [הַאֲנָשִׁים שֶׁבְּבֵית הַפָּרֶס בְּאֵלּוֹ
מִחוּצָה לוֹ], טַמְאִין וּמְטַמְאִין אֵת הָעֲנָבִים - שֶׁהָאֲנָשִׁים
שֶׁבְּבֵית הַפָּרֶס טַמְאִין, וּמְטַמְאִין לְאוֹתָן שְׁבָחוּן, וְעוֹשִׁין
אוֹתָן רֹאשׁוֹן לְטַמְאָה, וְהֵן מְטַמְאִין הָעֲנָבִים - שֶׁהָרִי
הַכֹּשֶׁר מְשִׁיבָא חוּץ לְבֵית הַפָּרֶס.
ו. הַמוֹסֵס [קוֹטֵף] זִיתוֹ לְכַבֵּשׁ, אוֹ לְמַכְרֵן בְּשׁוּק - לֹא
הַכֹּשֶׁר, עַד שִׁיפְלוּ עָלֶיהֶן מִשְׁקִין בְּרִצּוֹן כְּשָׁר הָאֲכָלִין.
וְכֵן הַמוֹסֵס זִיתוֹ לְדִרְכֵן בְּבֵית הַבַּד - לֹא הַכֹּשֶׁר, עַד
שֶׁתִּגְמַר מְלֹאכְתּוֹ [- יַעֲמִידוּ לְסַחֲיָתָה]. וּמִפְּנֵי מָה יִכְשְׁרוּ
הַזִּיתִים שֶׁנִּגְמְרָה מְלֹאכְתָּן? שֶׁחֻזְקָתָן שֶׁהַכֹּשֶׁר בַּמַּחֲל
[זִיעוּה] שֶׁלָּהֶן, שֶׁהָרִי רוֹצֵה בְּקִיּוּמוֹ, כְּדִי שִׁיְהִי נוֹחִין לְדִרְכֵן;
אֲבָל קֹדֶם שֶׁתִּגְמַר מְלֹאכְתּוֹ, אֵין הַמַּחֲל הַיּוֹצֵא מֵהֶן
מְכַשֵּׁר, מִפְּנֵי שֶׁאִינוֹ רוֹצֵה בְּקִיּוּמוֹ. לְפִיכָף, זִיתִים שְׁלֹא
נִגְמְרָה מְלֹאכְתּוֹ, שֶׁנִּפְלוּ עָלֵיהֶן מִשְׁקִין טַמְאִין - אֵין טַמָּא
אֲלֹא מִקּוֹם מְגַעַן, כָּכֵל הָאֲכָלִין שֶׁלֹּא הַכֹּשֶׁר. נִפְלוּ עָלֵיהֶם
מִשְׁקִין טַמְאִין אַחֵר שֶׁנִּגְמְרָה מְלֹאכְתָּן - נְטַמְאָו בָּלָן,
שֶׁהַמִּשְׁקִין הַטַּמְאִין מְטַמְאִים אֵת הַמַּחֲל שֶׁבָּהֶן, וְהַמַּחֲל
מְטַמָּא אֵת בָּלָן, שֶׁהַמַּחֲל שִׁיבָא מֵהֶן אַחֵר גָּמַר מְלֹאכְתָּן
חֲשׁוֹב מִשְׁקָה, וּמְטַמָּא וּמְכַשֵּׁר.
ז. חֲבִית שֶׁל זִיתִים מְגֻלְגֵּלִין [מְלוּחִים לֹאכִילָה] - צְרִיךְ
לְנָקֵב הַחֲבִית, כְּדִי שֶׁיֵּצֵא הַמַּחֲל [וְלֹא יוֹכַשְׁרוּ]; וְאִם לֹא
נָקֵב, הָרִי אֵלּוֹ מְכַשְׁרִין. נִקְבָּה, וְסִתְמוּהָ שְׁמָרִים, וְהָרִי הֵן
בְּלוּלִים בַּמַּחֲל - אִינֹן מְכַשְׁרִין, מִפְּנֵי שֶׁאִינֹן בְּרִצּוֹנוֹ, שֶׁהָרִי
נָקֵב אוֹתָהּ.
ח. זִיתִים שֶׁמָּסָקוֹ לְדִרְיָה, מְאִימָתִי גָמַר מְלֹאכְתָּן?
מִשְׁתַּגְּמַר מִסִּיקָתָן, וְהִיוּ מְנַחֲיִין וּמוֹכְנִין לְדִרְיָה; וְאֵף עַל
פִּי שֶׁלֹּא נִפְלוּ עָלֵיהֶן מִשְׁקִין, וְלֹא יָצְאוּ מֵהֶן מִשְׁקִין -
הוֹאִיל וְנִגְמְרָה מְלֹאכְתָּן, הַכֹּשֶׁר. אֲבָל קֹדֶם שֶׁתִּגְמַר
מְלֹאכְתָּן - אֵף עַל פִּי שֶׁנִּתְמַעְכּוּ, וְהִזְיעוּ, וְנִתְחַבְּרוּ
בְּמִשְׁקֵיהֶן - אִינֹן מְכַשְׁרִין. גָּמַר מִלְּמַסָּה זִיתוֹ, אֲבָל עֵתִיד
לִקַּח זִיתִים אַחֲרֵים וְלַהוֹסִיף עָלֵיהֶן - אִפְלוּ אִינוֹ עֵתִיד
לַהוֹסִיף אֲלֹא אוֹ קָב אוֹ קָבִים, לֹא הַכֹּשֶׁר; וְאִם הָעֲרִים
[הַתַּחֲכֵם, הוֹסִיף כְּדִי שֶׁהִרְאִשׁוּנִים לֹא יוֹכַשְׁרוּ], הָרִי אֵלּוֹ
מְכַשְׁרִין. גָּמַר מִלְּקַח, אֲבָל עֵתִיד לְלוֹוֹת [זִיתִים] וְלַהוֹסִיף

- 1 שנתבשלו בהם זיתים], או מניחן תחת צנור שמימיני
2 מקלחין, או לתוף מעץ שמימיני רודפין [זורמים], שתים

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ד' – י' שבט ה'תשע"ד

40 והוא אמרו יתעלה: "לא תוכל לתת עליך איש נכרי אשר
41 לא-אחידך הוא" (דברים יז, טו). ולשון ספרי (פרשת שופטים
42 שם): "לא תוכל לתת עליך איש נכרי — זו מצות
43 לא-תעשה". וכן שאר המנויים אסור שנמנה עלינו בשום
44 דבר מן הדברים — לא מנוי תורה (דיין, ראש ישיבה
45 וכדומה) ולא מנוי מלכות — אדם שהוא מקהל גרים עד
46 שתהא אמו מישראל. שהרי אמר יתעלה: "שום תשים
47 עליך מלך מקרב אחיך" (שם), אמרו (יבמות מה): "כל-
48 משימות שאמה משים עליך לא יהיו אלא מקרב אחיך".
49 אבל המלכות בלבד, כבר ידעתי מפסוקי ספרי הנבואה
50 (נ"ר) שזכה בה דוד. ובפרוש אמרו (יומא עב): "כִּתְּר
51 מלכות זכה בו דוד", וכן ורעו אחרינו עד סוף כל-הדורות.
52 אין מלך למי שמאמין בתורת משה רבנו אלא מזרע דוד,
53 מזרע שלמה דוקא; וכל שהוא מזולת הזרע הנכבד הזה
54 לענין מלכות — "נכרי" גרינא ביה. וזה ברור ואין בו
55 ספק. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בכמה מקומות ביבמות
56 (יח. ואילך) וסנהדרין (מה) וסוטה (מא.) ונדה (מט.).

57 המצוה השם"ד — האזהרה שהזהר המלך מלהרבות
58 נשים, והוא אמרו יתעלה: "ולא ירבה-לו נשים" (שם, יז).
59 והגבול לכך, שלא יוסיף על שמנה עשרה נשים בכתבה
60 וקדושין. וכבר נתבאר גם דיני מצוה זו בפרק ב'
61 מסנהדרין (כא.); וכל-זמן שמוסיף עליהן — לוקה.

62 המצוה השם"ג — האזהרה שהזהר המלך מלהרבות
63 סוסים, והוא אמרו יתעלה: "לא-ירבה-לו סוסים" (שם,
64 טז). והגבול לכך, שלא יהיו לו סוסים (פנויים) שרצים
65 לפניו, ואפלו סוס אחד לא יהיה אצלו, זולת הבהמה
66 שהוא רוכב עליה בלבד, או סוסים שיהיו בארות שהם
67 מוכנים אצלו למלחמה שירכבו עליהם הצבא; אבל
68 לעצמו — רק בהמה אחת בלבד. וכבר נתבאר דיני
69 מצוה זו בפרק ב' מסנהדרין (כא.).

70 המצוה השם"ה — האזהרה שהזהר המלך מלהרבות
71 ממון מיוחד לעצמו, והוא אמרו יתעלה: "וכסף וזהב לא
72 ירבה-לו מאד" (שם). והגבול לכך הוא, שלא יהיה לו
73 למעלה מכדי להוציא הוצאות על מרפכתו ועבדיו
74 המיוחדים לו. אבל לקבץ ממון שיהא לצרכי כל-ישראל
75 — הרי זה מתר. וכבר באר ה' יתעלה בפתוב טעם שלש

יום ראשון ד' שבט ה'תשע"ד

מצות לא תעשה קסו.

7 המצוה הקס"ו — האזהרה שהזהר כהן הדיוט
8 מלהטמא לשאר מתים חוץ מן-הקרובים המפרשים
9 בכתוב, והוא אמרו יתעלה: "לנפש לא-יטמא בעמיו"
10 (ויקרא כא, א). והעובר על לאו זה ונטמא לזולת חמשה
11 [ששה] מתי מצוה — חיב מלקות. ולא זו אינו חל על
12 הנשים; בא בקבלה (ספרא ריש פרשת אמור): "בני אהרן
13 — ולא בנות אהרן".

יום שני ה' שבט ה'תשע"ד

מצות עשה קעג. מצות לא תעשה שסב.

שסד. שסג. ששה.

17 המצוה הקע"ג — הצווי שצטוינו למנות עלינו מלך
18 מישראל שיקבץ את כל-אמנתנו [ואחד את דברתנו (ידבר
19 דבר אחד בשם כולם)]. וינהיג את כלנו, והוא אמרו יתעלה:
20 "שום תשים עליך מלך" (דברים יז, טו) וכבר הזכרנו מקדם
21 (מצות עשה כ) את-דבריהם בספרי (דברים יז, טו) "שלש
22 מצות נצטוו ישראל בשעת בניסתם לארץ: למנות להם
23 מלך, ולבנות בית-הבחינה, ולהכרית ורעו של עמלק".
24 עוד אמרו בספרי (דברים יז, טו): "שום תשים עליך מלך
25 — מצות עשה". ובא הפרוש, שזה שנאמר "שום תשים
26 עליך מלך — תהא אימתו עליך" ושיהיה בלבנו בתכלית
27 הכבוד והגדלה והרוממות שאין למעלה ממנה, עד
28 שתהיה מעלתו אצלנו גדולה ממעלת נביא מבין הנביאים
29 שבידורו. ובפרוש אמרו (הוריות יג): "מלך קודם לנביא".
30 וכשמצוה המלך הזה איזה צווי שלא יהיה סותר מצוה
31 מן התורה — חובה לקים את-פקדו; והעובר על פקדו
32 ואינו מקימה, רשות יש למלך להרגו בסף, כמו שקבלו
33 אבותינו על עצמם ואמרו: "כל-איש אשר ימרה את-פיו
34 וגו' יומת" (יהושע א, יח). וכל-מורד במלכות — יהיה מי
35 שיהיה — דמו מתר למלך הממנה על פי התורה. וכבר
36 נתבאר כל-דיני מצוה זו בפרק ב' מסנהדרין (יט) ובריש
37 פרתות (ה) ופרק ד' מסוטה (מא.).

38 המצוה השם"ב — האזהרה שהזהרנו מלהעמיד עלינו
39 מלך, איש שאינו מזרע ישראל, אף-על-פי שהוא גר צדק,

דור ודור עד שישמרו, עד האחרון, וכך עשינו, עד
שנשלמה השמדתם על-ידי דוד, ונתפזרה השארית
ונטמעה בין האמות עד שלא נשאר בהם שרש. אולם
על-ידי זה שכבר כלו, לא תהיה המצוה שנצטוונו
להרגם מצוה שאינה נוהגת לדורות, כשם שלא נאמר
במלחמת עמלק שאינה נוהגת לדורות, אפלו אחר
השמדתם והכרתתם, כי מצוה זו אינה קשורה בזמן ולא
במקום מיוחד כמו המצוות המיוחדות למדבר או למצרים,
אלא היא קשורה במי שמצוים עליו, וכל-עוד יהיה
בנמצא (אפילו אילו היו קיימים היום) מקימים בו אותו
הצווי. ובכלל ראוי לך להבין ולהתבונן בהבדל בין
המצוה ובין הדבר שנצטוו עליו. כי יש שהמצוה נוהגת
לדורות, אלא שהדבר שנצטוו עליו כבר נעדר בדור
מן-הדורות; אף לא בהעדר הדבר שנצטוו עליו תהפוך
המצוה לאינה נוהגת לדורות אכל תהיה אינה נוהגת
לדורות אם היה הדבר להפוך והוא: שיהא דבר מסים
מצוי במצב מסים, והיה חייב לעשות בו מעשה אחד, או
דין אחד ובזמן מסים — והיום אינו חובה, אף-על-פי
שאותו הדבר מצוי באותו המצב, כגון: לוי זקן שהיה
פסול במדבר והוא כשר אצלנו היום. כמו שנתבאר
במקומו (חולין כד). והבן כלל זה ודעהו.

המצוה המ"ט — האזהרה שהזהרנו שלא להחיות
אדם משבועה עממין, כדי שלא יקלקלו את בני-אדם
ויטעונו בעבודה זרה, והוא אמרו יתעלה: "לא תחיה
כל-נפשמה" (שם כ, טז). ותהיה הריגתם מצות עשה, כמו
שבארנו במצוה קפז. והעובר ואינו הורג מהם —
את-שאפשר לו להרגו — הרי זה עבר על מצות
לא-תעשה.

המצוה הקפ"ח — הצווי שנצטוונו להכרית זרע עמלק
בלבד מפל-שאר זרע עשו, וזרים ונקבות, קטן וגדול,
והוא אמרו יתעלה: "תמחה את-זכר עמלק" (שמות יז, יד)
וכבר הזכרנו מקדם (מצות עשה כ, וקע"ג) אמרם (סנהדרין
כ): "שלוש מצות נצטוו ישראל בשעת כניסתם לארץ:
למנות להם מלך, ולבנות להם בית-הבחייה, ולהכרית
זרעו של עמלק". וגם מלחמת עמלק היא מלחמת מצוה.
וכבר נתבאר דיניה בפרק ח' מסוטה (מד).

המצוה הקפ"ט — הצווי שנצטוונו לזכור את אשר-
עשה לנו עמלק, שקדם אותנו ברע, שנאמר את-זה
בכל-זמן וזמן ונעזר את-הנפשות בדברים להלחם בו,
שנקרא את בני-האדם לשנא, כדי שלא ישכח הדבר ולא
תחלש שנאתו ולא תמעט בנפשות במשך הזמן; וזה
אמרו יתעלה: "זכור את אשר-עשה לך עמלק" (דברים
כה, יז). ולשון ספרי (סוף פרשת כי תצא): "זכור את
אשר-עשה לך עמלק — בפה, לא תשכח — בלב".
כלומר: אמור דברים בפיך שביאוי בני אדם לך, שלא

מצות אלו, כלומר: "לא-ירבה-לו סוסים (כדי שלא ישיב
העם מצרימה)" ולא ירבה-לו נשים (כדי שלא יסור לבבו),
וכסף וזהב לא ירבה-לו מאד". ולפי שנודע טעמן הגיעו
בהן לידי בטול במפרסם מענין שלמה (המלך) עליו
השלום, על אף גדל מעלתו במדע ובחקמה ושהוא
ידידיה (שהתיר לעצמו באמרו "לא אסור" "לא אסור" —
ונכשל). אמרו (סנהדרין כא): שיש בזה הערה לבני אדם,
שאלו ידעו טעמי כל-המצוות היו מוצאים להם דרך
לבטולן שהרי אפלו זה השלם הגדול (שלמה המלך) טעה
בזה וחשב שלא יהא מעשה זה סבה לעברה בשום פנים,
כל-שכן ההמון בדתם החלושה, שהיו באים לידי זלזול
בהן ויאמרו: לא אסר דבר זה ולא צוה על דבר זה אלא
בגלל כך וכך — אנו נוהר בדבר שבפנינו נתנה מצוה
זו ולא נקפיד על המצוה עצמה, וכך היו באים לידי
הפסד הדת. לפיכך הסתיר ה' תעלה טעמיהן; אבל אין
מהן גם אחת שאין לה טעם וסבה, אלא שרוב אותם
הסבות והטעמים לא ישיגו דעות ההמון ולא יבינום.
וכלם הם כמו שהעיד הנביא: "פקודי ה' ישרים משמחי-
לב" (תהלים יט, ט).

יום שלישי ו' שבט ה'תשע"ד

מצות עשה קפז. מצות לא תעשה מט.

מצות עשה קפח. קפט. מצות לא תעשה נט.

המצוה הקפ"ז — הצווי שנצטוונו להרג שבועה עממין
(החתי, האמורי, הכנעני, הפריזי, החיזי, היבوسی, הגרגשי)
ולאבדם, כיון שהם היו עקר עבודה זרה ויסודה
הראשון. והוא אמרו יתעלה: "כיהרגם תחרימם"
(דברים כ, יז). ובאר לנו בכתובים רבים, שטעם הדבר:
כדי שלא נלמד מפריהם. ורבים הכתובים המזוירים
ומחזקים להרגם, ומלחמתם מלחמת מצוה. ואולי יחשוב
מישהו שזו מצוה שאינה נוהגת לדורות, כיון ששבועה
עממין כבר אבדו; אף זאת לא יחשוב אלא מי שלא
הבין ענין נוהג לדורות ואינו נוהג לדורות, והוא: שענין
שנסתים עם השגת מטרות, בלי שיהא אותו הדבר קשור
בזמן מסים — אין אומרים עליו "אינו נוהג לדורות",
לפי שהוא נוהג בכל-דור שבו נמצאת אפשרות לאותו
הדבר. הלא תראה, אם יאבד ה' את-זרע עמלק בכללותו
וישמידנו עד סופו — כמו שיהיה במהרה בימינו, כמו
שהבטיח יתעלה: "כיהמחה אמהה את-זכר עמלק וגו'"
(שמות יז, יד) — האם נאמר אז שנה שנגמר "תמחה
את-זכר עמלק" (דברים כה, יט) אינו נוהג לדורות? כך
אין לומר, אלא הוא נוהג בכל-דור ודור. וכל-עוד ימצא
זרע עמלק מצוה להכריתו. וכך הריגת שבועה עממין
ולאבדם הוא צווי שנצטוונו בו — והיא מלחמת מצוה.
ואנחנו מצוים לשלשם (לעקם מהשורש) ולרדפם בכל-

הנקראת: מלחמת רשות. שכן נצטוינו שאם נלחם עמיהם,
נכרות עמיהם ברית על נפשם בלבד (שלא נהרגם); אם
ישלימו עמנו וימסרו לנו את-הארץ, אז נטיל עליהם
תשלום מסים ועבדות, והוא אמרו יתעלה: "יהיו לך למס
ועבדות" (דברים כ, יא). ולשון ספרי (פרשת שופטים שם):
"אמרו: מקבלין אנו עלינו מסים ולא שעבוד, שעבוד
ולא מסים — אין שומעין להם עד שיקבלו עליהם זו
וזה". והוא: שיתנו דבר קבוע כל-שנה, כפי שיקבע המלך
בעת ההיא ויהיו נכנעים ונתונים במוצא ושבילות, וזהו
ענין השעבוד. אבל אם לא ישלימו אתנו — נצטוינו
להרוג כל-זכר בעיר, קטן וגדול, ולקחת כל-שלה
וכל-הנשים, והוא אמרו יתעלה: "ואם-לא תשלים עמך
וגו'" (שם, יב). וכל-זה (שאם לא השלימו אין הורגין את
כולם) הוא דין מלחמת הרשות. וכבר נתבאר דיני מצוה
זו בפרק ח' מסוטה (מד): ובפרק ב' מסנהדרין (כ:).

המצוה הנ"ו — האזהרה שהזהרנו שלא לקרא שלום
לעמון ומואב לעולם, והוא שה' צונו שבצורנו על
הערים נשלח לאנשיהן לפני המלחמה שיפגעו ויבקש
מהם שישלימו אתנו; אם ימסרו לנו את-העיר, אסור לנו
להלחם בהם ולהרגם, כמו שבארנו במצוה ק"ץ ממצות
עשה — חוץ מעמון ומואב שאין נוהגים עמיהם מנהג
זה; אלא הזהירנו ה' מלהקדים להם שלום ומלבקש
שיפגעו. והוא אמרו יתעלה: "לא-תדרש שלום וטבתם
(שם כג, ז). ולשון ספרי (שם): "מכלל שנגאמר: כִּי-תִקְרַב
אֶל-עִיר לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ וְקִרְאתָ אֵלֶיהָ לְשָׁלוֹם (שם כ, י) כִּי
אָף כָּאֵן? (בעמון ומואב) תִּלְמֹד לֹמֵר: "לא-תדרש שלום
וטבתם". מכלל שנגאמר: ("לא תסגיר עבד אל אדוניו .. עמך
יִישַׁב בְּטוֹב לוֹ" (שם כג, יז) כִּי כָּאֵן (בעמוני ומואבי),
תִּלְמֹד לֹמֵר: ("לא תדרוש שלוםם") "וטבתם, כל-ימך
לעולם" (שם, ז).

המצוה הנ"ז — האזהרה שהזהרנו מלכרות אילנות
מאכל בשעת המצור על עיר כדי להציק לאנשיה
ולחכאיב להם, והוא אמרו יתעלה: "לא-תשחית את-
עצה — ואתו לא תכרת" (שם כ, יט). וכן נכנסת
כל-השחתה בכלל לאו זה, כגון מי שישורף בגד לבטלה
או ישבור כלי לבטלה — הרי זה עובר משום "לא-
תשחית" ולזקה ובסוף מכות (כב). נתבאר, שקוצץ
אילנות טובות — לזקה. אמרו: ואזהרתה מהבא: "ממנו
תאכל ואתו לא תכרת" וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק
ב' מבבא בתרא (כו:).

המצוה הקצ"ב — הצווי שנצטוינו שבזמן שיצאו
מחנותינו למלחמה נכין דרך מחוץ למחנה שבו פנו,
ולא נעשה כל-איש צרכיו בכל-מקום (על פני השדה) ובין

תסור שנאתו מן-הלב. ולשון ספרי (ריש פרשת בחוקותי):
"זכור את אשר-עשה לך עמלק, יכול בלבד? קשהוא
אמר שלא תשכח, הרי שכחת הלב אמורה; הא מה אני
מקיים זכור? — שתהא שונה (אומר) בפיך". הלא תראה,
אף עשה שמואל הנביא, בשבא לקים מצוה זו: שהוא
זכר תחלה, ואחר-כך צוה להרגם, והוא אמרו: "פקדתי
את אשר-עשה עמלק לישראל" (שמואל-א טו, ב).

המצוה הנ"ט — האזהרה שהזהרנו מלשכוח את אשר
עשה לנו זרע עמלק, ואשר קדמונו ברע. וכבר בארנו
במצוה קפ"ט ממצות עשה שזכירת מה שעשה לנו זרע
עמלק וחדוש האביה לו — היא מצות עשה. וכך
מזהירים אנו מלהשליך דבר זה מלבנו ומלשכחו —
והיא מצות לא-תעשה, והוא אמרו יתעלה: "לא תשכח"
(דברים כה, יט), ובספרי (סוף פרשת תצא שם): "זכור" —
בפה; "לא תשכח" — בלב, כלומר: אל תשליך איבתו
ואל תסירנה מלבך.

יום רביעי ז' שבט ה'תשע"ד

מצות לא תעשה מז. מצות עשה קצ.

מצות לא תעשה נו. נז. מצות עשה קצב. קצג.
המצוה המ"ו — האזהרה שהזהרנו שלעולם לא לגור
בארץ מצרים, כדי שלא נלמד בפירתם ונשאל נהג
במנהגיהם המגנים לרעת התורה, והוא אמרו יתעלה:
"לא תספון לשוב בדרך הזה עוד" (דברים יז, טז). וכבר
נכפל הלאו בענין זה שלש פעמים, אמרו (ירושלמי סוכה
פרק ד הלכה א): בשלשה מקומות הזהירה תורה את-
ישראל שלא לשוב למצרים, ובשלשה חזרו למצרים
ובשלשתן נענשו. שלשת המקומות — אחד מהם הוא
שהזכרנו; והשני — אמרו: "בדרך אשר אמרתי לך
לא-תסוף עוד לראתה" (שם כח, טח); והשלישי —
אמרו: "כי אשר ראיתם את-מצרים היום לא תספו
לראתם עוד עד-עולם" (שמות יד, יג) ואף-על-פי שפשט
הלשון שהוא ספור, בא לנו בקבלה שהוא לאו. וכבר
נתבאר בסוף גמרא סנה (נא): שגם אלקסנדריא היא
מכלל הארץ שאסור לדור בה, ומים אלקסנדריא מודדים
חבל ארץ (חלקת-אדמה) בארץ ארבע מאות פרסה ורחב
ארבע מאות פרסה, וזהו כל-ארץ מצרים שאסור לדור
בה. אבל מתר לעבר בה לשם מסחר או כדי לעבר לארץ
אחרת. ובפרוש אמרו בירושלמי (סנהדרין סוף פרק י):
לישיבה אי אתה חוזר, אבל אתה חוזר לסחורה
ולפרקמטיא ולכבוש הארץ.

המצוה המשלימה מאה ותשעים — הצווי שנצטוינו
(לנהוג כמה פרטי דינים) במלחמת שאר האמות, והיא

44 יִשְׁמַח עִמָּה שָׁנָה תְּמִימָה מִיּוֹם שְׁכֻנָּסָה (נשאה), וְהוּא
45 אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "נָקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ שָׁנָה אַחַת וְשִׁמְחָה
46 אֶת־אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר־לָקַח" (שם כו, ה). וְכִכֵּר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי
47 מִצְוָה זוּ בְּפֶרֶק ח' מְסוּטָה (מג).

48 הַמִּצְוָה הַשִּׁי"א — הָאֲזִהְרָה שֶׁהֶזְהֵרְנוּ מִלְּהוֹצִיא אֶת־
49 הַחֶתֶן מִבֵּיתוֹ בְּמִשְׁךְ שָׁנָה לְשׁוּם עֲבוּדָה מִן־הַעֲבוּדוֹת לֹא
50 לְמַלְחָמָה וְלֹא לְזוּלָתָהּ, אֲלָא נִפְטָרְנוּ בְּמִשְׁךְ כָּל־הַשָּׁנָה
51 מִחוּבוֹת הַגּוֹרָמִים לְהַעֲדֵרוֹ מִבֵּיתוֹ, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה:
52 "וְלֹא־יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל־דִּבְרָ" (שם). וְלִשׁוֹן גִּמְרָא סוּטָה
53 (מד): "לֹא יֵצֵא בִצְבָא" (שם) יָכוֹל בִּצְבָא הוּא בְּלֹא יֵצֵא,
54 אֲבָל יִתְקַן כְּלִי זֵינ וְיִסְפֹּק מִים וּמִזֶּן — תִּלְמוּד לומר:
55 "וְלֹא־יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל־דִּבְרָ, עָלָיו הוּא דָּאִין אֶתָּה מַעֲבִיר
56 אֲבָל אֶתָּה מַעֲבִיר עַל אֲחֵרִים (שאר הפטורים מהמלחמה,
57 הבונה בית וכו'), וְכִי מֵאֲחֵר דִּנְפָקָא לִי (שאני לומדו)
58 מ־"לֹא־יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל־דִּבְרָ", "לֹא יֵצֵא בִצְבָא" לָמָּה לִּי?
59 לַעֲבֹר עָלָיו בְּשִׁנֵּי לֵארוּן". וְכִכֵּר בְּאֶרְנוּ בְּכָל־הַתְּשִׁיעִי
60 שְׁלֹא כָל־מַה־שִּׁחִיבִים עָלָיו בְּשִׁנֵּי לֵארוּן יִהְיֶה שְׁתֵּי מִצְוֹת.
61 וְדַע שֶׁגַם הַחֶתֶן עֲצָמוֹ (בנוסף לאזהרה המוטלת על המזמנים
62 על הגיוס והפטור לצבא) מְזַהֵר מִלְּצֵאת מִבֵּיתוֹ, כְּלוּמֹר:
63 לְנִסְעַ — כָּל־הַשָּׁנָה. וְכִכֵּר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוּ בְּפֶרֶק
64 ח' מְסוּטָה (שם).

65 הַמִּצְוָה הַנ"ח — הָאֲזִהְרָה שֶׁהֶזְהֵרְנוּ מִלִּירֹא אֶת־
66 הַכּוֹפְרִים בְּשַׁעַת הַמַּלְחָמָה וּמִלְּעֲרוֹץ (לפחד) מִפְּנֵיהֶם,
67 אֲלָא חוֹבָה לְהִתְאַמֵּץ וּלְהִתְחַזֵּק וְלַעֲמֹד כִּנְגַד הָעָם הָאֲחֵר
68 (האויב). וְכָל־הַנְּסוּג וּפּוֹנֶה לְאַחֹר — הָרִי זֶה עֹבֵר עַל
69 לֹא־תַעֲשֶׂה, וְהוּא אָמְרוּ: "לֹא תַעֲרוֹץ מִפְּנֵיהֶם" (שם ו, כא).
70 וְכָפַל אֶת־הַלְּאוּ וְאָמְרוּ: "לֹא תִירָאוּם" (שם ג, כב). וְכָפַל
71 אֶת־הַצּוּרִי בַּעֲנִין זֶה הַרְבֵּה, כְּלוּמֹר: שְׁלֹא לַעֲרוֹץ וְשְׁלֹא
72 לַפְנוֹת לְאַחֹר בְּשַׁעַת הַמַּלְחָמָה לִפִּי שֶׁבְּמִצְבָּא זֶה אֲפָשָׁר
73 לְקַנֵּס אֶת דִּבְרַת הָאֱמֶת. וְכִכֵּר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוּ בְּפֶרֶק
74 ח' מְסוּטָה (מב).

75 הַמִּצְוָה הַר"א — הַצּוּרִי שֶׁנִּצְטָוִינוּ בְּדִין יִפֹּת תֹּאֵר,
76 וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: ("כִּי תֵצֵא לְמַלְחָמָה...") ("וְנִרְאִיתָ
77 בַּשִּׁבְיָה אִשָּׁת יִפֹּת־תֹּאֵר" (שם כא, יא) וְכִכֵּר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי
78 מִצְוָה זוּ בְּרִישׁ קְדוּשִׁין (כא).

79 הַמִּצְוָה הַר"ג — הָאֲזִהְרָה שֶׁהֶזְהֵרְנוּ מִלְּמַכּוֹר אִשָּׁת
80 יִפֹּת־תֹּאֵר אַחֲרֵי בַּעֲלִיתָהּ בְּאוֹתָהּ הַפֶּעַם שֶׁבָּא עָלֶיהָ
81 בְּשַׁעַת כְּבוֹשׁ הָעִיר, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּמִקּוּמוֹ, וְהוּא אָמְרוּ
82 יִתְעַלֶּה: "וְיִהְיֶה אִם־לֹא חִפְצָתָ בָּהּ וְשִׁלַּחְתָּהּ לְנִפְשָׁהּ וּמִכֹּר
83 לֹא־תִמְכְּרָנָה בְּכֶסֶף" (שם, יד).

84 הַמִּצְוָה הַר"ד — הָאֲזִהְרָה שֶׁהֶזְהֵרְנוּ גַם בֵּן מִלְּהַעֲבִיד
85 יִפֹּת־תֹּאֵר אַחֲרֵי בַּעֲלִיתָהּ. כִּנְנָתִי בְּאֶמְרִי "לְהַעֲבִידָהּ": שְׁלֹא
86 יַעֲשֶׂנָה שִׁפְחָה וְיִנְיַחְנָה אֲצֵלוֹ בְּשֹׁאֵר הַשִּׁפְחוֹת הַעֲבוּדוֹת
87 דְּרָךְ שִׁפְחוֹת, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תִתְעַמֵּר בָּהּ תַּחַת

1 הָאֱהָלִים — כְּדָרָךְ שְׁעוֹשִׂים הָאֲמוֹת — וְהוּא אָמְרוּ
2 יִתְעַלֶּה: "וְיָד תִּהְיֶה לָּךְ מִחוּץ לְמַחֲנֶה וְגו'" (שם כג, יג).
3 וְלִשׁוֹן סִפְרָא (פרשת תצא): "אֵין יָד אֲלָא מְקוֹם, שְׁנֵאָמְרוּ:
4 וְהִנֵּה מְצִיב לוֹ יָד" (שמואל א טו, יב).

5 הַמִּצְוָה הַקצ"ג — הַצּוּרִי שֶׁנִּצְטָוִינוּ שִׁיְהֶא כְּלִי הַחֲפִירָה
6 תְּלוּי עִם כְּלִי הַמַּלְחָמָה לְכָל־אֲנָשִׁי הַמַּחֲנֶה כְּדִי לְחַפּוֹר בּוֹ
7 מְקוֹם שִׁיפְנָה שֶׁם בְּדָרָךְ הַמוֹכְנָה לָךְ, וְיִכְסֶּה אֶת־הַצּוֹאָה
8 אַחֲרֵי שִׁיפְנָה, כְּדִי שְׁלֹא תִרְאֶה הַצּוֹאָה עַל פְּנֵי הָאָרֶץ
9 בְּמַחֲנֶה הַמַּלְחָמָה דּוֹקָא, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בַּתְּחִלַּת הַפָּרָשָׁה:
10 "כִּי־תֵצֵא מַחֲנֶה עַל אִיבָךְ" (דברים כג, י). וְלִשׁוֹן צוּרִי זֶה
11 הוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְיָתֵד תִּהְיֶה לָּךְ עַל־אֲזִנְךָ" (שם, יד).
12 וְלִשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת כי־תצא): "אֵין אֲזִנְךָ אֲלָא מְקוֹם
13 זִינְךָ" (כלי מלחמה — וצריך היתר להיות "על אונך").

יום חמישי ח' שבט ה'תשע"ד

14
15 **מצות עשה קצא. ריד.**
16 **מצות לא תעשה שיא. נח.**
17 **מצות עשה רכא. מצות לא תעשה רסג. רסד.**

18 הַמִּצְוָה הַקצ"א — הַצּוּרִי שֶׁנִּצְטָוִינוּ לְמַנּוֹת כְּהֵן שִׁיּוֹכִיחַ
19 (יִטְיָף וְיִנְאֵם) לְפָנֵי הָעָם אֶת־תּוֹכַחַת הַמַּלְחָמָה ("שְׁמַע
20 יִשְׂרָאֵל אַתֶּם קְרִבִּים הַיּוֹם לְמַלְחָמָה וְגו'" — דברים כ, ג), וְיִחְזִיר
21 מִי שֶׁאִינוּ רְאוּי שִׁיְלַחֵם, הֵן מִפְּנֵי חֲלָשָׁתוֹ, הֵן מִפְּנֵי
22 שִׁמְחָשׁבוֹתָיו תְּלוּיוֹת בְּדַבְּרֵי הַגּוֹרָם לוֹ חֶסֶר גִּישָׁה
23 לְמַלְחָמָה — וְהֵם שְׁלֹשֶׁת הַדְּבָרִים שֶׁבָּאָר הַפְּתוּב (בית,
24 כרם, אשה) — וְרַק אַחֲרֵי־כֵן מִתְחַלְלִים בְּמַלְחָמָה. וְכֵהֵן
25 זֶה נִקְרָא: 'מִשּׁוֹחַ־מַּלְחָמָה'. וְיֹאמַר בַּתּוֹכַחְתּוֹ כְּלִשׁוֹן
26 הַנּוֹזֵכַר בַּתּוֹרָה, וְיִוְסִיף בַּעֲנִין זֶה דְּבָרִים הַמַּעֲוִדִים אֶת־
27 הָעָם לְמַלְחָמָה וּמְבִיאִים אוֹתָם לְמִסּוֹר אֶת־נַפְשָׁם עַל
28 נִצְחוֹן דַּת ה', וְעַל הַנִּקְמָה בַּסָּכְלִים הַמְקַלְקְלִים אֶת־סִדְר
29 הַיְשׁוּב, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְהָיָה כְּקִרְבְּכֶם אֶל־
30 הַמַּלְחָמָה וְנִגַּשׁ תִּפְהֵן" (שם, ב). אַחֲרֵי־כֵן יֵצֵא לְהַכְרִיז
31 בְּשׁוּרוֹת הַצְּבָא לְהַחֲזִיר רַכִּי הַלָּב, וְכָל־מִי שֶׁבָּנָה וְלֹא
32 יָשָׁב אוֹ נָטַע וְלֹא אָכַל, אוֹ אֲרֻשׁ וְלֹא כָּנַס כְּמוֹ שֶׁבָּאָר
33 הַפְּתוּב, וְהוּא אָמְרוּ: "וְדַבְּרוּ הַשְּׁטָרִים" (שם, ה). אָמְרוּ
34 בְּגִמְרָא (סוטה מג): "וְדַבְּרוּ הַשְּׁטָרִים — כִּהֵן מְדַבֵּר
35 וְשׁוֹטֵר מְשִׁמֵּעַ". וְכָל־זֶה, כְּלוּמֹר: תּוֹכַחַת מִשּׁוֹחַ־מַּלְחָמָה
36 וְהַתְּכַוֵּנָה בַּעֲרִכִּי הַמַּלְחָמָה אֵינוֹ חוֹבָה אֲלָא בְּמַלְחָמָה
37 הָרְשׁוּת וְכֵה נִוְהַג דִּין זֶה; אֲבָל מַלְחָמָה מִצְוָה — אֵין
38 בָּהּ שׁוּם דִּבְרַת מְלָלָה, לֹא תּוֹכַחַת ("שְׁמַע יִשְׂרָאֵל וְגו'")
39 וְלֹא הַכְּרִזָּה (לחזיר שלוש סוגים שבמקרא), כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר
40 בְּפֶרֶק ח' מְסוּטָה (מד): וְשֶׁם נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוּ.

41 הַמִּצְוָה הַרי"ד — הַצּוּרִי שֶׁנִּצְטָוִינוּ שִׁיְתַיַּחַד הַחֶתֶן
42 לֹא־אִשְׁתּוֹ שָׁנָה שְׁלֵמָה, וְלֹא יִלָּךְ בָּהּ לְמַסְעוֹת וְלֹא יֵצֵא
43 לְצִבָּא כְּבוֹשׁ, וְלֹא יִתְחַיֵּב בְּכָל־הַדּוּמָה לָזֶה — אֲלָא

45 ההקדחות הן ששים, בתנאי שנגיח שאדם זה שאמרנו
46 שהוא חייב בששים מצות אלו בהקדחת נמצא במצב רב
47 בני אדם הינו: שהוא גר בבית שבעיר, ואוכל מיני המזון
48 הירועים שהם מזון בני אדם, כלומר לחם ובשר, ועושה
49 מסחר עם בני אדם, ונושא אשה ומוליד בנים. וששים
50 מצות אלו הן לפי הסדר שסדרנו במנגנון זה: המצוה א,
51 ב, ג, ד, ה, ו, ז, ח, ט, י — וזו העשירית אין הנשים
52 חייבות בה; יא — וגם היא אינה חובה לנשים; יב —
53 ואינה חובה לנשים; יג — ואינה חובה לנשים; יד —
54 ואינה חובה לנשים; טו, יח — ואינה חובה לנשים; יט,
55 כו — וזו מיחדת לזכרי הכהנים; לב, נד, עג, צד, קמג,
56 קמו, קמז, קמט, קנ, קנב, קנד, קנה, קנו, קנז, קנח, קנט,
57 קס, קסא — ואינה חובה לנשים; קסב, קסג, קסד, קסה,
58 קסו, קסז, קסט — וזו אינה חובה לנשים; קסט — וזו
59 אינה חובה לנשים; קע — ואינה חובה לנשים; קעב,
60 קעה, קפד, קצה, קצז, קו, קז, קח, קט, קי, קיא, קיב —
61 וזו אינה חובה לנשים; קיג, קיד — והיא מיחדת
62 לזכרים; קטו — וגם היא מיחדת לזכרים.
63 הנה נתבאר לך, שמששים המצות ההקדחות האלה מ"ו
64 מצות הן חובה גם לנשים, וארבע עשרה מצות מהן
65 אינן חייבות בהן. ויהיה לך הסימן בששים מצות
66 ההקדחות האלו ששים הנה מלכות (שיר השירים ו, ח),
67 ויהיה הסימן בהשקטת הארבע עשרה מן הנשים אלות יד
68 (דברים לב, לו) או יהא הסימן בחובת המ"ו מצות בלבד
69 לנשים גם את בדם ברייתך (זכריה ט, יא) כלומר: מנין בדם
70 חובה להן והן הברית המיחדת לאשה בהקדחת.
71 זהו מה-שראינו לרשם במנין מצות עשה.
72 ומאת ה' אשאל עזר לקים כל-מה-שצוה בו מהן
73 ולהתרחק מכל מה-שהזהיר ממנו.
74 וזהו (התרי"ג מצוות) מה-שצונו לכלול במאמר זה
75 (כלומר: בספר המצוות).

סיום מחזור הל"ב

במסלול ספר המצוות

יום שישי ט' שבט ה'תשע"ד

התחלת מחזור הל"ג

במסלול ספר המצוות

הספר הזה . .

במצות עשה

83 הספר הזה "ספר המצוות" בו אבאר את-מנין המצות ואיך
84 ראוי למנותן. ואביא לך ראיות מפסוקי התורה ומדברי

1 אשר עניתה" (שם). ולשון ספרי (פרשת תצא שם): "לא-
2 תתעמר בה — שלא תשתמש בה". הנה נתבאר לך ששני
3 לאוין אלו מזהירים על שני ענינים נפרדים, והם: שהזהר
4 מלמכרה לזולתו וגם מלהשאירה אצלו דרך שפחות, אלא
5 כמו שצוה יתעלה: "ושלחתה לנפשה". וכך פשו
6 (בדוגמא לפירוש שביפת-תואר) כמה שצאמר: בגונב נפש
7 "והתעמר-בו ומכרו" (שם כד, ז), אמרו (ספרי שם):
8 משיכניסו לרשותו וישתמש בו. וכבר נתבאר דיני יפת-
9 תאר בתחלת קדושין (כא:).

סיום חלק המצוות-עשה

11 [כתבה רבינו בסמוך למצוות עשה רמח]

12 ודע שנה שאמרתי בכל-מצוה 'כבר נתבאר דיניך
13 במקום פלוני', אין כונתי בכך שאותו הפרק או
14 אותה המסכתא כוללת כל-דיני אותה המצוה, עד שלא
15 תעדר משם שום שאלה, אלא אני מזכיר את-המקום
16 שיש בו עקר הלכות אותה המצוה ורב דיניך, אף-על-פי
17 שיש שאלות רבות מהלכות אותה המצוה מפורות
18 במקומות אחרים בתלמוד, שלא אנכיר מקומן עתה.
19 וכאשר תתבונן בכלל המצות האלה, שקדם זכרן, תמצא
20 מהן מצות שהן חובה לצבור לא לכל-יחיד
21 ויחיד, כגון: בנין בית-הבכירה והקמת מלך והקדחת
22 זרע עמלק. ומהן מצות שהן חובה ליחיד, אם עשה
23 מעשה פלוני או אם ארע לו מצב פלוני, כגון קרפן שוגג
24 וקרפן הזב, ואפשר שישאר (האחד מבני) אדם כל-ימי
25 חייו, ולא יעשה אותו המעשה ולא יארע לו אותו הדבר.
26 ויש ממצות אלו גם דינים, כמו שבארנו, כגון דין עבד
27 עברי, ודין אמה עבריה, ודין עבד פנעני, ודין שומר חנם
28 ודין שואל וזולתם ממה-שקדם זכרו. ואפשר שישאר
29 אדם כל-ימי חייו ולא ידון זה ולא יתחייב במצוה
30 זו. ומהן גם מצות שאינן חובה אלא בפני הבית, כגון
31 התגינה והראיה ומצות הקהל וכבר הזכרנו אחת אחת.
32 ומהן גם מצות שאינן חובה אלא למי שיש לו רכוש,
33 כגון מעשרות ותרומות ומתנות כהנה ומתנות עניים,
34 כלומר הקלט והפרט והשקחה והפאה והעוללות;
35 ואפשר שלא יהא לו אותו הרכוש ולא יתחייב בהן ויהיה
36 אדם כל-ימיו ולא יתחייב במצוה מן-המצות אשר מן-
37 הסוג הזה. אבל הצדקה אינה בכלל אלו, לפי שהיא
38 חובה אפלו לעני המתפרנס מן-הצדקה כמו שבארנו.
39 ומהן מצות שהן חובה על-כל-אדם בהקדחת, בכל-זמן
40 ובכל-מקום ובאינה מצב שיהיה, כגון הציצית והתפלין
41 ושמירת שבת, ואנו נקרא את-המצות שמסוג זה: המצות
42 ההקדחות, לפי שהן חובה בהקדחת על-כל-אדם מישאל
43 שהוא גדול בשנים בכל-זמן ובכל-מקום ובכל-מצב.
44 וכאשר תתבונן ברמ"ח מצות עשה אלו תמצא, שהמצות

44 הפלל השלישי: שאין למנות מצות שאינן נוהגות
45 לדורות.

46 הפלל הרביעי: שאין למנות צווים הנוגעים לכל-מצות
47 התורה בלה.

48 הפלל החמישי: שאין למנות טעם המצוה כמצוה
49 בפני עצמה.

50 הפלל השישי: שהמצוה שיש בה עשה ולא-תעשה, יש
51 למנות עשה שבה עם מצות עשה, ולא שבה עם מצות
52 לא-תעשה.

53 הפלל השביעי: שאין למנות פירטי הלכות המצוה.

54 הפלל השמיני: שאין למנות השלילה עם האזהרה.

55 הפלל התשיעי: שאין למנות את-הלאוין והעשה, אלא
56 את-הענינים שמזהירים ושמצוים עליהם.

57 הפלל העשירי: שאין למנות את-ההקדמות שהן לאיזו
58 תכלית שהיא.

59 הפלל האחד-עשר: שאין למנות חלקי המצוה, כל-
60 חלק בנפרד, אם כללם מצוה אחת.

61 הפלל השנים עשר: שבפצלה שמצוים על עשייתה,
62 אין למנות כל-חלק שבה לבדו.

63 הפלל השלושה עשר: שמספר המצות אינו מתרבה
64 לפי מספר הימים שבהם נוהגת המצוה ההיא.

65 הפלל הארבעה עשר: איך ראוי למנות קיום הענשים
66 במצות עשה.

יום שבת קודש י' שבט ה'תשע"ד

67 [בימי לימוד הקדמת היד ילמד כל אחד ואחד
68 מהשורשים (—הכללים) כפי יכולתו, לחלק השאר
69 ללמדו בימים הסמוכים בנוסף על לימוד מצות אותו
70 יום].

72 והנני חוזר לבאר כל-פלל מהם ולהביא ראיות עליו, אם
73 ירצה השם.

74 הפלל הראשון: שאין למנות במנין הזה את-המצות שהן
75 מדרבנן.

76 דע שענין זה לא היה צריך להעיר עליו, כי הוא ברור.
77 שהרי בין שלשון התלמוד (מכות כג:) הוא: "שש
78 מאות ושלש-עשרה מצות נאמרו לו למשה בסיני" —
79 איך נאמר בדבר שהוא מדרבנן שהוא מכלל המנין? אלא
80 העירנו על כך, מפני שדבר טעו בזה ומנו גר חנכה
81 ומקרא מגלה בכלל מצות עשה, וכן מאה ברכות בכל-יום

1 חז"ל על פרושן, ואקדים כללים ("שורשים" — יסודות)
2 שראוי לסמך עליהם במנין המצות. וכשיצא מנין נכון
3 על פי המאמר הזה בראיה ברורה שאין בה ספק —
4 תתברר לקורא טעותו של כל-מי שמנה הפך מה-שמנינו
5 אנחנו. ואין לי צורך להשיב לאדם מסים ולא לברר טעותו.
6 בין שהתועלת והתכלית המכוננת במאמר זה תשגה
7 על-ידי מבקשיהן בלי זאת. שכן אבאר את-המצות בלן
8 ומנין — מצוה מצוה — ואביא ראיה על כל-מה-שיש
9 בו ספק, או מה שאפשר שישגה מי שאין לו בקיאות
10 בדיני התורה, ואסיר שגיאתו ואבאר כל מה-שיש בו ספק.

11 אבל אין בנתי בחבור זה לפרט דיני איזו מצוה
12 מן-המצות, אלא למנותן בלבד. ואם אמנם אפרש
13 מהן משהו בשעת הזכרתן, הרי אפרשנו על דרך פרוש
14 השם (לצורך הסברת "שם" — מהות המצוה — אך לא כדי
15 לפרט הלכותיה), כדי שידע מה הוא העשה או הלאו הזה,
16 ולא יזהר דבר נתן השם הזה. וכשתשג ידיעת מנין על פי
17 ראיות מן-החבור הזה, אז אזכירן בדרך סתם בראש אותו
18 החבור הכולל (בפתיחת ספר "משנה תורה") במה שזכרנו
19 (כמו שהזכרנו לעיל).

הפללים (שורשים)

21 ואני עתה מתחיל בזכרון הפללים שראוי לסמך עליהם
22 במנין המצות, והם ארבעה עשר כללים. אף אקדים
23 [ואמר] שכלל המצות שכולל ספר התורה, שצונו השם
24 בהן — הן שש מאות ושלש עשרה מצות, מהן — מצות
25 עשה רמ"ח, במנין אברי גוף האדם; ומהן — מצות
26 לא-תעשה שס"ה, והן במנין ימות החמה (שנת השמש).
27 ומנין זה נזכר בלשון התלמוד בסוף גמרא מכות (כג:).
28 אמרו: שש מאות ושלש עשרה מצות נאמרו לו למשה
29 בסיני: שס"ה כנגד ימות החמה, ורמ"ח כנגד אבריו של
30 אדם. ועוד אמרו (תנחומא פרשת תצא) על דרך הדרש על
31 שמצות עשה כמנין האברים, כלומר: כל-אבר ואבר אומר
32 לו לאדם: עשה בי מצוה; ושמצות לא-תעשה כמנין ימות
33 השנה, כלומר: כל-יום ויום אומר לו לאדם: אל תעש בי
34 עברה. וזה לא נעלם מאף אחד מפל-מי שמנה את-
35 המצות, כלומר: שזהו מנין, אלא ששגו שגיאה גמורה
36 בדברים המנויים, כמו שיתבאר בחבור זה, וזאת מפני
37 שלא ידעו עניני י"ד הפללים (השורשים) האלה שאבארים
38 עכשיו:

39 הפלל הראשון מהם: שאין למנות במנין הזה את-
40 המצות שהן מדרבנן.

41 הפלל השני: שלא כל מה-שנלמד באחת משלש
42 עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן או ברבוי, ראוי
43 למנותו.

47 וְנָחוּם אֲבָלִים וּבִקּוֹר חוֹלִים וּקְבֵרַת מֵתִים וְהַלְבָּשֶׁת עֲרֻמִּים
48 וְחָשׁוּב תְּקוּפּוֹת וּשְׂמֹנֶה עָשָׂר יוֹם לְגִמּוֹר בִּהְיוֹת אֶת־הַהֵלֶל.
49 אֲכָן יֵשׁ לְהַסְתַּפֵּל בְּתַמִּיּהָ בְּמִי שֶׁשׁוֹמֵעַ אֶת־דְּבָרֶיהֶם
50 וְנֶאֱמָרוּ לוֹ לְמִשָּׁה בְּסִינִי" וּמוֹנֶה קְרִיאַת הַהֵלֶל, שֶׁבּו שֶׁבַח
51 דָּוָד לִפְנֵי הַשֵּׁם יִתְעַלֶּה, (כֹּאֲלוֹ) בְּזֶה נִצְטָנָה מִשָּׁה; וּמוֹנֶה
52 גַּר חֲנָנִה, שֶׁקָּבְעוּ אוֹתוֹ חֲכָמִים בְּבֵית שָׁנִי. וְכֵן מִקְרָא
53 מְגִלָּה! וְאִינִי סְבוֹר שִׁידְמָה מִיִּשְׁהוּ אוֹ יַעֲלֶה עַל לְבוֹ
54 שֶׁנֶּאֱמַר לְמִשָּׁה בְּסִינִי שִׁיצִיָּה אוֹתָנִי, שֶׁאִם בְּסוּף מְלֻכּוֹתָנִי
55 יִקְרָה לָנוּ עִם הַיּוֹנִים כִּף וְכָף שֶׁנִּתְחַיֵּב לְהַדְלִיק גַּר חֲנָנִה.
56 אֲףִי נִרְאָה לִי, שֶׁמָּה שֶׁהַכְּשִׁילָם בְּכָף הוּא, שֶׁאֲנִי מְבָרְכִים
57 עַל דְּבָרִים אֵלֶּי: "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוּנוּ עַל מִקְרָא
58 מְגִלָּה, וְיִהְיֶה לִּי גַּר חֲנָנִה, וְלִגְמֹר אֶת־הַהֵלֶל"; וְגַם
59 שֶׁהַתְּלָמוּד (שֶׁבַח כג.) שׁוֹאֵל (עַל כֵּךְ שֶׁמְבָרְכִים עַל מִצְוֹת
60 דְּרַבְנָן "וּצְוֹנוּ"): הֵיכָן צִוּנוּ? וְאֶמְרוּ: מִ"לֹא תִסּוֹר". וְאִם
61 אֲמַנָּם מִשׁוּם כִּף מָנוּ — הִנֵּה רָאוּי שִׁימָנוּ פֶּלֶא־דְּבָר שֶׁהוּא
62 מְדַרְבֵּן, בִּיּוֹן שֶׁכָּל מַה־שִּׁצְוֵנוּ חֲכָמִים וְכָל מַה־שֶּׁאִסּוֹר
63 עָלֵינוּ, הֵרִי כִּבְר נִצְטָנָה מִשָּׁה רַבְּנֵי בְּסִינִי שִׁיצִיָּה אוֹתָנִי
64 לְקִימָו, שֶׁכֵּן הוּא אוֹמֵר: "עַל־פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרֵד
65 וְעַל־הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר־יֵאמְרוּ לָךְ תַּעֲשֶׂה" (דְּבָרִים יז, יא).
66 וְהִזְהִירוּ מִלַּעֲבֹר עַל דְּבָרֵיהֶם בְּשׁוּם עֲנָן מִמַּה־שִּׁצְוֵנוּ
67 וְקָבְעוּ וְאֶמְרוּ: "לֹא תִסּוֹר מִן־הַדְּבָר אֲשֶׁר־יִגִּידוּ לָךְ יְמִין
68 וּשְׂמָאל" (שם). אֲבָל אִם נִכּוֹן לְמַנּוּחַ פֶּל מַה־שֶּׁהוּא מְדַרְבֵּן
69 בְּכָל־תְּרִי"ג מִצְוֹת, בִּיּוֹן שֶׁהוּא נִכְנָס לְכָל־אֶמְרוּ יִתְעַלֶּה:
70 "לֹא תִסּוֹר", וְ"עַל־הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר־יֵאמְרוּ לָךְ תַּעֲשֶׂה" —
71 מִדּוּעַ נִתְיַחֲדוּ אֵלֶּי מִזִּילְתָּן? וְהִרִי כְּמוֹ שֶׁמָּנוּ גַּר חֲנָנִה
72 וּמִקְרָא מְגִלָּה, כִּף הִנֵּה נִכּוֹן לְמַנּוּחַ נְטִילַת יָדַיִם וּמִצְוֹת
73 עֲרוּב, שֶׁהִרִי אֲנִי מְבָרְכִים: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוּנוּ עַל
74 נְטִילַת יָדַיִם, וְעַל מִצְוֹת עֲרוּב, כְּמוֹ שֶׁאֲנִי מְבָרְכִים: עַל
75 מִקְרָא מְגִלָּה, וְיִהְיֶה לִּי גַּר חֲנָנִה — וְהֵלֶל מְדַרְבֵּן!
76 וּבִפְרוּשׁ אֶמְרוּ (חולין קו:). מִיָּם רִאשׁוֹנִים (נְטִילַת יָדַיִם שֶׁלִּפְנֵי
77 הַסְעוּדָה) מִצְוָה. מֵאִי מִצְוָה? אֲמַר אֲבִי: מִצְוָה לְשִׁמְעַ
78 דְּבָרֵי חֲכָמִים. כְּמוֹ שֶׁאֶמְרוּ בְּמִקְרָא מְגִלָּה וְגַר חֲנָנִה: הֵיכָן
79 צִוּנוּ? מִ"לֹא תִסּוֹר". וּכְבָר נִתְבָּאֵר, שֶׁכָּל מַה־שִּׁתְּקַנּוּ
80 הַנְּבִיאִים, עָלֵיהֶם הַשְּׁלוֹם, שֶׁעָמְדוּ אַחֲרֵי מִשָּׁה רַבְּנֵי —
81 הוּא גַּם־כֵּן מְדַרְבֵּן. וּבִפְרוּשׁ אֶמְרוּ (עֲרוּבִין כא:). בְּשִׁעָה
82 שִׁתְּקַן שְׁלֹמֹה עֲרוּבִין וְיָדַיִם (נְטִילַת יָדַיִם) יִצְתָּה בַּת־קוֹל
83 וְאֶמְרָה: "חֲכָם בְּנִי וְשִׁמַּח לִּי וְכו'" (מְשָׁלִי כז, יא).
84 וּבִמְקוֹמוֹת אַחֲרִים בָּאֵרוּ, שֶׁעֲרוּבִין — דְּרַבְנָן, וְיָדַיִם —
85 מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים. וּבְכָף נִתְבָּאֵר לָךְ שֶׁכָּל מַה־שִּׁתְּקַנּוּ אַחֵר
86 מִשָּׁה רַבְּנֵי נִקְרָא: דְּרַבְנָן.

87 אֲבָל תַּמְהָנִי: מִדּוּעַ מָנוּ מִצְוֹת עֲשֶׂה שֶׁהֵן מְדַרְבֵּן, כְּמוֹ
88 שֶׁהִזְכַּרְנוּ, וְלֹא מָנוּ גַּם־כֵּן מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה שֶׁהֵן
89 מְדַרְבֵּן? הִרִי כְּמוֹ שֶׁמָּנוּ בֵּין מִצְוֹת עֲשֶׂה גַּר חֲנָנִה וּמִקְרָא
90 מְגִלָּה וּמֵאֶה בְּרֻכּוֹת וְהֵלֶל, הִנֵּה לָהֶם לְמַנּוּחַ גַּם־כֵּן בְּכָל־
91 מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה — עֲשִׂימָה שְׁנִיּוֹת כְּעֲשִׂימָה מִצְוֹת
92 לֹא־תַעֲשֶׂה? כִּי כְּמוֹ שֶׁכָּל־עֲרוּהָ וְעֲרוּהָ (אִיסוּרֵי בִיאָה) הִיא
93 לֹא־תַעֲשֶׂה דְּאוֹרִיתָא, כִּף כָּל־שְׁנֵיָה וְשְׁנֵיָה (נְשִׁים שֶׁהֵן
94 קְרוּבוֹת שֶׁל קְרוּבֵי שֶׁל הָאָדָם — "שְׁנִיּוֹת" — שֶׁמֶן הַתּוֹרָה הִיוּ
95 מוֹתֵרוֹת) הִיא לֹא־תַעֲשֶׂה דְּרַבְנָן, כְּמוֹ שֶׁבָּאֵרוּ וְאֶמְרוּ (יִבְמוֹת
96 פֶּרֶק ב מִשְׁנָה ד:). שְׁנִיּוֹת מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים. וּכְבָר נִתְבָּאֵר
97 בַּתְּלָמוּד, שֶׁמָּה־שֶּׁאֶמְרוּ בְּמִשְׁנָה "אִסּוּר מִצְוָה" רְצוּנָם
98 לִזְמֹר: הַשְׁנִיּוֹת. וְאֶמְרוּ: מֵאִי (מַהוּ לְשׁוֹן) מִצְוָה? מִצְוָה
99 לְשִׁמְעַ דְּבָרֵי חֲכָמִים. וְכָף הִנֵּה לָהֶם לְמַנּוּחַ בְּתוֹךְ הַכָּל־
100 אַחֲתָּהּ חֲלוּצָה, שֶׁהִיא מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים!

101 כָּל־לֹא שֶׁל דְּבָר: אֵלֶּי מִנִּינוּ פֶּל־עֲשֶׂה דְּרַבְנָן וְכָל־לֹא־תַעֲשֶׂה
102 דְּרַבְנָן, הִנֵּה הָעֲנָן מַגִּיעַ לְאֵלֶּפִים רַבִּים! וְזֶה דְּבָר
103 בְּרוּר שֶׁאִין בּוֹ נִסְתָּר כָּל־ל, וְהוּא: שֶׁכָּל מַה־שֶּׁהוּא מְדַרְבֵּן
104 אִינוֹ נִחָשֵׁב בְּכָל־ל תְּרִי"ג מִצְוֹת, לְפִי שֶׁהַסְּכּוּם הִנֵּה כָּל־
105 פְּסוּקֵי תּוֹרָה וְאִין בְּהֶם שׁוּם דְּבָר מְדַרְבֵּן, כְּמוֹ שֶׁנִּבְאֵר. אֲףִי
106 זֶה שֶׁהֵם מוֹנִים מִקְצַת דְּבָרִים שֶׁהֵם מְדַרְבֵּן וּמִנִּיחִים
107 מִקְצָתָם לְפִי בַּחֲרִיתָם — זֶה דְּבָר שֶׁאִי־אֶפְשָׁר לְקַבֵּל
108 בְּשׁוּם פְּנִים, יֵאמְרוּ מִי שִׁיאֶמְרוּ. וּכְבָר בָּאֵרְנוּ עֲנָן הַכָּל־
109 הַזֶּה וְרָאִיתוּ עַד שֶׁלֹּא נִשְׁאָר שָׁמַן סֶפֶק לְשׁוּם אָדָם.

110 הַכָּל־ל הַשְּׁנִי: שֶׁלֹּא כָּל מַה־שֶּׁנִּלְמַד בְּאַחַת מִשְׁלֹשׁ עֲשָׂרָה
111 מִדּוֹת (כֹּלְלִי לִימוּד) שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרָשֶׁת בִּהְיוֹת אוֹ בְּרַבּוּי, רָאוּי
112 לְמַנּוּחַ.

113 כְּבָר בָּאֵרְנוּ בְּרִאשׁ חֲבוּרָנוּ עַל פְּרוּשׁ הַמִּשְׁנָה, שֶׁרַב דִּינֵי
114 הַתּוֹרָה נִלְמָדִים בְּשִׁלֹשׁ עֲשָׂרָה מִדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרָשֶׁת

1 וְנָחוּם אֲבָלִים וּבִקּוֹר חוֹלִים וּקְבֵרַת מֵתִים וְהַלְבָּשֶׁת עֲרֻמִּים
2 וְחָשׁוּב תְּקוּפּוֹת וּשְׂמֹנֶה עָשָׂר יוֹם לְגִמּוֹר בִּהְיוֹת אֶת־הַהֵלֶל.
3 אֲכָן יֵשׁ לְהַסְתַּפֵּל בְּתַמִּיּהָ בְּמִי שֶׁשׁוֹמֵעַ אֶת־דְּבָרֶיהֶם
4 וְנֶאֱמָרוּ לוֹ לְמִשָּׁה בְּסִינִי" וּמוֹנֶה קְרִיאַת הַהֵלֶל, שֶׁבּו שֶׁבַח
5 דָּוָד לִפְנֵי הַשֵּׁם יִתְעַלֶּה, (כֹּאֲלוֹ) בְּזֶה נִצְטָנָה מִשָּׁה; וּמוֹנֶה
6 גַּר חֲנָנִה, שֶׁקָּבְעוּ אוֹתוֹ חֲכָמִים בְּבֵית שָׁנִי. וְכֵן מִקְרָא
7 מְגִלָּה! וְאִינִי סְבוֹר שִׁידְמָה מִיִּשְׁהוּ אוֹ יַעֲלֶה עַל לְבוֹ
8 שֶׁנֶּאֱמַר לְמִשָּׁה בְּסִינִי שִׁיצִיָּה אוֹתָנִי, שֶׁאִם בְּסוּף מְלֻכּוֹתָנִי
9 יִקְרָה לָנוּ עִם הַיּוֹנִים כִּף וְכָף שֶׁנִּתְחַיֵּב לְהַדְלִיק גַּר חֲנָנִה.
10 אֲףִי נִרְאָה לִי, שֶׁמָּה שֶׁהַכְּשִׁילָם בְּכָף הוּא, שֶׁאֲנִי מְבָרְכִים
11 עַל דְּבָרִים אֵלֶּי: "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוּנוּ עַל מִקְרָא
12 מְגִלָּה, וְיִהְיֶה לִי גַּר חֲנָנִה, וְלִגְמֹר אֶת־הַהֵלֶל"; וְגַם
13 שֶׁהַתְּלָמוּד (שֶׁבַח כג.) שׁוֹאֵל (עַל כֵּךְ שֶׁמְבָרְכִים עַל מִצְוֹת
14 דְּרַבְנָן "וּצְוֹנוּ"): הֵיכָן צִוּנוּ? וְאֶמְרוּ: מִ"לֹא תִסּוֹר". וְאִם
15 אֲמַנָּם מִשׁוּם כִּף מָנוּ — הִנֵּה רָאוּי שִׁימָנוּ פֶּלֶא־דְּבָר שֶׁהוּא
16 מְדַרְבֵּן, בִּיּוֹן שֶׁכָּל מַה־שִּׁצְוֵנוּ חֲכָמִים וְכָל מַה־שֶּׁאִסּוֹר
17 עָלֵינוּ, הִרִי כִּבְר נִצְטָנָה מִשָּׁה רַבְּנֵי בְּסִינִי שִׁיצִיָּה אוֹתָנִי
18 לְקִימָו, שֶׁכֵּן הוּא אוֹמֵר: "עַל־פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרֵד
19 וְעַל־הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר־יֵאמְרוּ לָךְ תַּעֲשֶׂה" (דְּבָרִים יז, יא).
20 וְהִזְהִירוּ מִלַּעֲבֹר עַל דְּבָרֵיהֶם בְּשׁוּם עֲנָן מִמַּה־שִּׁצְוֵנוּ
21 וְקָבְעוּ וְאֶמְרוּ: "לֹא תִסּוֹר מִן־הַדְּבָר אֲשֶׁר־יִגִּידוּ לָךְ יְמִין
22 וּשְׂמָאל" (שם). אֲבָל אִם נִכּוֹן לְמַנּוּחַ פֶּל מַה־שֶּׁהוּא מְדַרְבֵּן
23 בְּכָל־תְּרִי"ג מִצְוֹת, בִּיּוֹן שֶׁהוּא נִכְנָס לְכָל־אֶמְרוּ יִתְעַלֶּה:
24 "לֹא תִסּוֹר", וְ"עַל־הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר־יֵאמְרוּ לָךְ תַּעֲשֶׂה" —
25 מִדּוּעַ נִתְיַחֲדוּ אֵלֶּי מִזִּילְתָּן? וְהִרִי כְּמוֹ שֶׁמָּנוּ גַּר חֲנָנִה
26 וּמִקְרָא מְגִלָּה, כִּף הִנֵּה נִכּוֹן לְמַנּוּחַ נְטִילַת יָדַיִם וּמִצְוֹת
27 עֲרוּב, שֶׁהִרִי אֲנִי מְבָרְכִים: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוּנוּ עַל
28 נְטִילַת יָדַיִם, וְעַל מִצְוֹת עֲרוּב, כְּמוֹ שֶׁאֲנִי מְבָרְכִים: עַל
29 מִקְרָא מְגִלָּה, וְיִהְיֶה לִי גַּר חֲנָנִה — וְהֵלֶל מְדַרְבֵּן!
30 וּבִפְרוּשׁ אֶמְרוּ (חולין קו:). מִיָּם רִאשׁוֹנִים (נְטִילַת יָדַיִם שֶׁלִּפְנֵי
31 הַסְעוּדָה) מִצְוָה. מֵאִי מִצְוָה? אֲמַר אֲבִי: מִצְוָה לְשִׁמְעַ
32 דְּבָרֵי חֲכָמִים. כְּמוֹ שֶׁאֶמְרוּ בְּמִקְרָא מְגִלָּה וְגַר חֲנָנִה: הֵיכָן
33 צִוּנוּ? מִ"לֹא תִסּוֹר". וּכְבָר נִתְבָּאֵר, שֶׁכָּל מַה־שִּׁתְּקַנּוּ
34 הַנְּבִיאִים, עָלֵיהֶם הַשְּׁלוֹם, שֶׁעָמְדוּ אַחֲרֵי מִשָּׁה רַבְּנֵי —
35 הוּא גַּם־כֵּן מְדַרְבֵּן. וּבִפְרוּשׁ אֶמְרוּ (עֲרוּבִין כא:). בְּשִׁעָה
36 שִׁתְּקַן שְׁלֹמֹה עֲרוּבִין וְיָדַיִם (נְטִילַת יָדַיִם) יִצְתָּה בַּת־קוֹל
37 וְאֶמְרָה: "חֲכָם בְּנִי וְשִׁמַּח לִּי וְכו'" (מְשָׁלִי כז, יא).
38 וּבִמְקוֹמוֹת אַחֲרִים בָּאֵרוּ, שֶׁעֲרוּבִין — דְּרַבְנָן, וְיָדַיִם —
39 מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים. וּבְכָף נִתְבָּאֵר לָךְ שֶׁכָּל מַה־שִּׁתְּקַנּוּ אַחֵר
40 מִשָּׁה רַבְּנֵי נִקְרָא: דְּרַבְנָן.

41 הַנֵּה בְּאַחֲרֵי לָךְ זֹאת, כִּדִּי שֶׁלֹּא תַחֲשַׁב שֶׁמִּקְרָא מְגִלָּה —
42 בִּיּוֹן שֶׁהוּא תְּקוּן נְבִיאִים — נִחָשֵׁב מְדַאֲרִיתָא (וְאִינוֹ
43 דּוּמָה לְשֹׁאֵר מִצְוֹת דְּרַבְנָן), שֶׁהִרִי עֲרוּבִין מְדַרְבֵּן (וְלֹא נִמְנָה
44 בְּמִצְוֹת) אֲף־עַל־פִּי שֶׁהֵם תְּקוּן שְׁלֹמֹה כֵּן־דָּוָד וּבֵית דִּינוֹ.
45 וְזֶה מַה־שֶּׁנֶּעְלָם מִזִּילְתָּנוּ (בְּעַל "הַלְכוֹת גְּדוּלוֹת"), וְלָכֵן מָנָה
46 הַלְבָּשֶׁת עֲרֻמִּים, לְפִי שֶׁמִּצְאָה בִּישְׁעֶיהָ: "כִּי־תִרְאֶה עָרֹם

אמרם על זה (בבא קמא ק): את־הדרך — זו גמילות
חסדים; ילכו — זה בקור חולים; בה — זו קברת מתים;
ואת־המעשה — אלו הדינים; אשר יעשו — זו לפנים
משורת הדין. וחשבו שכל־פעלה ופעלה מן־הפעלות
האלה היא מצוה בפני עצמה, ולא ידעו שכל־הפעלות
האלה ודומיהן נכנסות תחת מצוה אחת מכלל המצוות
האמורות בתורה בפרוש, והוא אמרו יתעלה: "ואהבת
לרעך כמוך" (ויקרא יט, יח). וידרך זו גופה מנו חשוב
תקופות (לוח השנה) במצוה בגלל הדרש הנאמר על
הפסוק: "פי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים" (דברים
ד, ו). — והוא אמרם (שבת עה): איזו היא חכמה ובינה
שהיא לעיני העמים? הרי אומר: זה חשוב תקופות
ומזלות.

הלא אלו היו מונים ענין שהוא ברור יותר מזה, שאפשר
להעלות על הדעת יותר שראוי למנותו — וזה
כל־דבר שנלמד במדה אחת מ"ג מדות שהתורה נדרשת
בהן — כי אז היה מספר המצוות מגיע לאלפים רבים.
שמה תחשב שאנו נמנעים מלמנותן מפני שאינן ברורות,
ושאותו הדין הנלמד באותה המדה אולי נכון ואולי בלתי
נכון — לא זאת היא הסבה, אלא הסבה היא, שכל
מה־שנלמד הם ענפים מן־העקרים שאמרו לו למשה
בסיני בפרוש, והם: תרי"ג מצוות.

ואפלו היה משה בעצמו הלומד, הרי אלו אינם נמנים.
והראיה לכל־זה אמרם בגמרא תמורה (טז): אלף
ושבע מאות קלין וחמרין וגזרות שוות ודקדוקי סופרים
נשתפחו בימי אבולו של משה, ואף־על־פי־כן החזיר
עתיאל בן־קנז מפלפולו, שנאמר: "ויאמר כלב אשר־נבה
את־קריית־ספר ולכדה וגו' וילכדה עתיאל בן־קנז"
(יהושע טו, טז). ואם אלו הן הנשפחות, כמה היה הסף
הכולל שממנו נשפח מספר זה. שהרי לא יתכן לומר
שנשפח כל מה־שנלמד. אם כן אין ספק, שאותם הדינים
שנלמדו בקל וחמר או במדה אחרת היו אלפים רבים —
וכל־אלו כבר היו בימי משה רבנו, שהרי בימי אבולו
נשתפחו. הנה נתבאר לך שאפלו בימי משה מדברים על
"דקדוקי סופרים" (לשון הגמרא דלעיל), לפי שכל מה־
שלא שמעו בסיני בפרוש — הרי הוא מדברי סופרים.
הנה נתבאר, שתרי"ג מצוות שאמרו לו למשה בסיני לא
מנו בהן כל מה־שנלמד בשלש עשרה מדות, אפלו לא
בזמנו עליו השלום — כל־שבן שלא נמנה בהן מה־
שנלמד בזמן מאחר. אלא רק זה נמנה מה־שהיה פרוש
שנמסר בשמו. והוא, שיאמרו נושאי הקבלה בפרוש,
שדבר זה אסור לעשותו ואסורו מדברי תורה; או שיאמרו
שהוא גוף תורה — אז נמנה אותו, שהרי נלמד מפי
הקבלה, ולא באחת המדות; ולא הזכירו בענינו אחת
המדות והביאו עליו ראיה באחת מ"ג מדות אלא

1 בהן, ושהדין שנלמד במדה מאותן המדות פעמים יש בו
2 מחלקת; אף יש דינים שהם פרושים מקבלים ממשוה רבנו
3 ואין בהם מחלקת, אלא שמביאים עליהם ראיה באחת
4 מ"ג מדות. שכן מחכמת הכתוב שאפשר למצא בו רמז
5 המורה על אותו הפרוש המקביל או הקש המורה עליו,
6 וכבר בארנו ענין זה שם. כיון שהדבר כן — הרי לא
7 כל־הלכה) שנמצא שחכמים הוציאוה במדה מ"ג מדות
8 נאמר עליה שהיא נאמרה למשה בסיני; אף גם לא נאמר
9 על כל מה־שנמצא שחז"ל סומכים אותו בתלמוד על אחת
10 מ"ג מדות. שהוא מדרבנן — כי הוא יכול להיות פרוש
11 מקביל. והענין כך הוא: כל מה־שלא תמצאנו מפרש
12 בתורה ותמצא שהתלמוד למד אותו באחת מ"ג מדות,
13 אם פרושו הם בעצמם ואמרו שזה גוף תורה (חלק
14 מהתורה) או שזה מדאורייתא — הרי זה ראוי למנותו,
15 שהרי מקבלי המסורת (ח"ל) אמרו שהוא מדאורייתא; אבל
16 אם לא בארו זאת ולא אמרו זאת בפרוש — הרי הוא
17 מדרבנן, כיון שאין פסוק המורה עליו, גם זה כלל שדבר
18 נשתבש בו וזלתנו, ולפיכך מנה (בה"ג) יראת חכמים בכלל
19 מצוות עשה. ומה־שזהבאו לידי כך, כפי הנראה לי, דברי
20 רבי עקיבא (פסחים כב): "את־ה' אלהיך תירא" (דברים ו,
21 ג) — לרבות תלמידי חכמים. וחשבו שכל מה־שנלמד
22 ברבוי, הוא מן הכלל הנזכר (בכלל תרי"ג מצוות).

23 אף אם הדבר כמו שחשבו, מדוע לא מנו כבוד בעל האם
24 (אב חורג) ואשת האב מצוה בפני עצמה, נוספת על
25 כבוד אב ואם? וכן כבוד אחיו הגדול? שכן האנשים
26 האלה למדנו (רק) מרובי שחיבים לכבדם. אמרו (כתובות
27 קג): "את־אביך" (שמות כ, יב) — לרבות אחיך הגדול
28 ולרבות בעל אמו; "ואת־אמך" (שם) — לרבות אשת
29 אביך, כמו שאמרו: "את־ה' אלהיך תירא" — לרבות
30 תלמידי חכמים. ומדוע מנו אלו ולא מנו אלו?

31 וכבר הביאם חסר הידיעה לענין חמור יותר מזה והוא,
32 שאם מצאו דרש של איזה פסוק, ואותו הדרש
33 מחיב לעשות איזו פעלה או להתרחק מאיזה דבר —
34 ואלה כלם בלי ספק דרבנן — הרי הם מונים אותם בכלל
35 המצוות, אף־על־פי שפשטה דקרא אינו מורה על שום
36 דבר מאותם הדברים, ועל אף הכלל שלמדנו, עליהם
37 השלום, באמרם (שבת ג): אין מקרא יוצא מידי פשוטו;
38 ואף־על־פי שהתלמוד חוקר בכל־מקום, כשמוצאים
39 (ח"ל) פסוק שלמדו ממנו ענינים רבים על דרך הבאור
40 והבאת הראיות, ושואל: גופה דקרא (פשוטו של מקרא)
41 במאי קא מדבר? (ורק בזה היה עליהם להתחשב) — אלא
42 מפיון שהם מסתמכים על שגיאה זו, מנו בכלל מצוות
43 עשה: בקור חולים ונחום אבליים וקברת מתים, בגלל
44 הדרש הנאמר על דבריו יתעלה: "והודעת להם את־הדרך
45 ילכו בה ואת־המעשה אשר יעשו" (שמות יח, כ) והוא

45 יט. אף היה לו למנות בכלל מצות עשה את הפסוק:
 46 "עשה לך שרף ושים אתו על-גס" (במדבר כא, ח); והפסוק
 47 "קח צנצנת אחת ותן-שמה מלא-העמר מן" (שמות טז, ג),
 48 כשם שמנו תרומת המכס (בבית מדין) ונזכרת המזבח. וכן
 49 היה להם למנות: "היו נכונים לשלשת ימים" (שם יט, טו),
 50 וכן "גם-הצאן והבקר אל-ירעו" (שם לד, ג) ו"אל-יהרסו
 51 לעלות אל-ה'" (שם יט, כד), ורבים כאלה. הרי לא יסתפק
 52 בעל שכל, שכל-אלו הן מצות שנאמרו לו למשה בסיני
 53 — עשה ולא — אלא שהן כלן לפי שעה ואינן נהגות
 54 לדורות, ולכן אין למנותן. לפי העקר הזה אין גם למנות
 55 ברכות וקללות שנצטוו בגזירות וצביל, ולא בגזן המזבח
 56 שנצטוו לכתובתו כבואנו לארץ כנען — לפי שכל-אלו
 57 מצות לפי שעה. גם לא העשה, שנצטוו להקריב שלמים
 58 כל-בהמה שתרצה לאכל ממנה — לפי שכל-זה צוה
 59 במיוחד במדבר, והוא אמרו: "והביאם לה" (.. וחברו וחברו
 60 שלמים) (ויקרא יז, ה). אמרו בספרא (פרשת אחרי מות שם):
 61 והביאם — זו מצות עשה, אלא שהיא במדבר בלבד, כמו
 62 שבאר במשנה תורה (חומש דברים) הטר בשר תאונה
 63 לדורות, והוא אמרו: "בכל-אות נפשך תאכל בשר" (שם
 64 יב, ב). אלו היה צריך למנות כל מה-שהוא מסוג זה, היה
 65 כל מה-שצוה בו משה מן-היום שהיה לנביא עד היום
 66 שמת — מלבד המצות הנהגות לדורות — יותר
 67 משלש-מאות מצות, אם נמנה כל-מצוה שנתנה במצרים
 68 וכל מה-שבא במלואים וזולתם — כלם דברי תורה, מהם
 69 עשה ומהם לא-תעשה. אף בין שלא יתכן למנות
 70 את-כלן, יתחייב בהכרח שלא תמנה אף אחת מהן; ולא
 71 כמו שעשה זולתנו, שלקח אחדות על דרך העזר (לצורך
 72 השלמה) כשנלאה למצא את המנין. — זהו מה-שצונו
 73 להשיגו בכלל הזה.

74 הכלל הרביעי: שאין למנות צוויים הנוגעים לכל-מצות
 75 התורה כלה.

76 יש בתורה עשין ולאין שאינם על דבר מסים, אלא
 77 כוללים את-המצות כלן, כאלו יאמר: עשה כל מה-
 78 שצויתך עליו והשמר מפל מה-שהזהרתך ממנו, או: אל
 79 תמרה בשום דבר ממה שצויתך עליו. הכי אין מקום
 80 למנות את הצווי הזה כמצוה בפני עצמה, לפי שאינו
 81 מצוה לעשות אינה דבר מסים — עד שיהיה מצות עשה;
 82 וגם אינו מזהיר ממעשה מסים — עד שיהיה מצות
 83 לא-תעשה. כן, למשל, אמרו: "יבכל אשר אמרתי אליכם
 84 תשמרו" (שמות כג, יג), וכגון אמרו: "את-חקותי תשמרו"
 85 (ויקרא יט, יט), ו"את-משפטי תעשו" (שם יח, ד), ו"שמרתם
 86 את-בריתי" (שמות יט, ה), ו"שמרתם את-משפטי" (ויקרא
 87 יח, ל). והרבה כאלו. וכבר טעו בכלל הזה, עד שמנו
 88 "קדושים תהיו" (שם יט, ב) מצוה מכלל מצות עשה, ולא
 89 ידעו שזה שנאמר: "קדושים תהיו", ו"התקדשתם והייתם

1 להראות חכמת הכתוב, כמו שבאנו בפרוש המשנה.
 2 הכלל השלישי: שאין למנות מצות שאינן נהגות
 3 לדורות.

4 דע שאמרם: "תרי"ג מצות נאמרו לו למשה בסיני"
 5 מורה, שמספר זה הוא מספר המצות הנהגות
 6 לדורות. לפי שמצות שאינן נהגות לדורות אין להן קשר
 7 בסיני, אם נאמרו בסיני ואם לא. ולא נתכנונו באמרם
 8 "בסיני" אלא לעקר מתן התורה שנתנה בסיני, וזה מאמר
 9 ה' יתעלה: "עלה אלי ההרה ויהיה-שם ואתנה לך וגו'"
 10 (שמות כד, יב). ובפרוש אמרו (מכות כג): מאי קרא? (מהו
 11 הפסוק שמשם למדנו שישנן תרי"ג מצוות) "תורה צוה-לנו
 12 משה מורשה וגו'" (דברים לג, ד), כלומר: מנין תו' ד',
 13 שהוא (בגמטריא) תרי"א; ו"אנכי" ו"לא יהיה לך" מפי
 14 הגבורה שמעום; ובאלה נשלמו תרי"ג מצות. (מדוע
 15 מפסוק זה דוקא אנו לומדים מנין המצוות) הפונה בסימן זה,
 16 שהדבר שצוה לנו משה ולא שמענוהו אלא ממנו הוא
 17 מנין תו' ד' ואותה (דוקא) קרא: "מורשה קהלת יעקב"
 18 — ומצוה שאינה נהגת לדורות אינה מורשה לנו, שכן
 19 לא נקרא "ירשה" אלא דבר הקים לדורות, כמו שנאמר:
 20 "פימי השמים על-הארץ" (שם יא, כא). וממה שאמרו
 21 (תנחומא פרשת תצא) גם זאת: שכל-אבר ואבר כאלו מצוה
 22 לאדם לעשות מצוה, וכל-יום ויום כאלו מזהירו מעברה
 23 — ודרי זה מוכיח שהמנין הזה לא יחסר לעולם, אבל
 24 אלו היו מצות שאינן נהגות לדורות מכלל המנין, כי אז
 25 היה המספר הזה חסר בזמן שבו מסתימת חובת אותה
 26 המצוה, ולא היה מאמר זה (מנין תרי"ג) נכון אלא בזמן
 27 מסים.

28 ואמנם זולתנו (בה"ג) טעה גם בעקר הזה ומנה —
 29 כשהיה נתון בדחק (כדי להשלים המספר) —
 30 "ולא יבאו לראות כבלע את הקדש" (במדבר ד, כ) (שאינן
 31 לזוים לגעת בעת אריות — "בליעת" — הכלים), וגם מנה
 32 (תחילת הפסוק: ומבן חמישים שנה ישוב מצבא העבודה ..) "לא
 33 יעבד עוד" (שם ח, כה) — בענין (עבודת) הלוים. אבל גם
 34 אלו אינן נהגות לדורות אלא במדבר, אף-על-פי שאמרו
 35 (סנהדרין פא): רמז לגונב את-הקסנה (כלי שרת — "קשוות")
 36 — "לא יבאו לראות" ("כבלע את הקודש" — שגונבים את
 37 כלי הקודש) הרי די באמרם "רמז", שפשוטה דקרא אינו
 38 בענין זה; וגם אינו מכלל מחייבי מיתה בידי שמים, כמו
 39 שנתבאר בתוספתא (פרק א דכריתות) ובסנהדרין (פג).

40 אכן תמהני על מי שמנה את-הלאוין האלה — מדוע לא
 41 מנה את-הפסוק בענין המן: "איש אל-יותר ממנו
 42 עד-בקר" (שמות טז, יט)? וכן אמרו יתעלה: "אל-תצר
 43 את-מואב ואל-תתגר בם מלחמה" (דברים ב, ט); וכן הלאו
 44 שבא בענין בני צמון: "אל-תצרם ואל-תתגר בם" (שם,

46 וּמָנָה אֶת־הַלְאוּן הָאֵלֶּה כָּלֶם בְּלִי הַתְּבוּנָנוֹת. אָכֵן יִתְבַּיֵּשׁ
47 מִי שֶׁמָּנָה אוֹתָם כְּשִׁישָׁאֲלוּהוּ וַיֹּאמְרוּ לוֹ: הֲלֹא הִנֵּה עַל
48 מָה הוּא מְזַהֵר? וְאִזּוּ לֹא תִהְיֶה לוֹ תְּשׁוּבָה כָּלֵל, וּבִכְךָ
49 יִתְבַּרֵּר בְּטוֹל מַנְיָנוּ — וְזֶה מִה־שֶּׁרָצִינוּ לְבָאֵר בְּכָלֵל הִנֵּה.
50 הַכָּלֵל הַשְּׂשִׁי: שֶׁהַמְצָנָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה, יֵשׁ
51 לְמִנּוֹת עֲשֵׂה שָׂבָה עִם מְצוֹת עֲשֵׂה, וְלֹא שָׂבָה עִם מְצוֹת
52 לֹא־תַעֲשֶׂה.

53 דַּע שֶׁדָּבָר אֶחָד זָכוֹל לִהְיוֹת בּוֹ עֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה עַל אֶחָד
54 מִשְׁלֹשָׁה פָּנִים: אוֹ שֶׁתִּהְיֶה עֲשִׂית אֵינָה דָּבָר מְצוֹת
55 עֲשֵׂה, וְהַעֲבָרָה עָלָיו מְצוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, כְּגוֹן שִׁבְתַּת וְיוֹם־
56 טוֹב וּשְׁמִטָּה, שֶׁעֲשִׂית הַמְּלָאכָה בָּהֶם — מְצוֹת לֹא־
57 תַעֲשֶׂה, וְהַשְׁבִּיתָהּ בָּהֶם — מְצוֹת עֲשֵׂה, כְּמוֹ שִׁיתְבָּאֵר. וְכֵן
58 צוּם יוֹם כָּפוּר — מְצוֹת עֲשֵׂה, וְהַאֲכִילָהּ בּוֹ — מְצוֹת
59 לֹא־תַעֲשֶׂה. אוֹ שִׁיְהִיָּה לֹא שֶׁקִּדְמוֹ עֲשֵׂה, כְּגוֹן אָמְרוּ עַל
60 אוֹנֵס וּמוֹצִיא שֵׁם רַע: "וְלֹו־תִהְיֶה לְאִשָּׁה" (דברים כב, יט
61 ו־כט) — וְזוֹ מְצוֹת עֲשֵׂה, וְאַחֲרֶיכָּךְ אָמַר: "לֹא־יִוָּכַל
62 לְשַׁלְחָה כָּל־יָמֶיךָ" (שם) — וְזוֹ מְצוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה. אוֹ שִׁיְהִיָּה
63 הֲלֹא אֶדָם וְאַחֲרֶיכָּךְ יִנְתַּק (יבטל) לַעֲשֵׂה (שְׁקִיּוֹם הַ"עֲשֵׂה"
64 מִבְּטָלוֹ) כְּגוֹן אָמְרוּ: "לֹא־תִקַּח הָאִם עַל־הַבְּנִים" (שם כב, ו)
65 וְאַחֲרֶיכָּךְ: "שִׁלַּח תִּשְׁלַח אֶת־הָאִם" (שם, ז). כָּל־מִין
66 מֵאֵלּוּ יֵשׁ לְמִנּוֹת עֲשֵׂה שָׂבָה בְּכָלֵל מְצוֹת עֲשֵׂה, וְלֹא שָׂבָה
67 בְּכָלֵל מְצוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה — לְפִי שֶׁבִּפְרוּשׁ [אָמְרוּ] חֲכָמִים
68 בְּכָל־אַחַת מֵהֶן, שֶׁהִיא מְצוֹת עֲשֵׂה וּמְצוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה,
69 וְהִרְבֵּה פְּעָמִים אוֹמְרִים: עֲשֵׂה שָׂבָה וְלֹא שָׂבָה: וְזֶה דָּבָר
70 בְּרוּר, שֶׁעֲנֵן הָעֲשֵׂה שָׂבָה אֵינוֹ עֲנֵן הֲלֹא וְהֵם שְׁנֵי עֲנִינִים
71 נִפְרָדִים, שֶׁצִּנּוֹת עַל אֶחָד מֵהֶם וְהִזְהִיר עַל הָאֲחֵר; וְאֵינִי
72 זֹכֵר שֶׁמִּישֹׁהוּ טַעַם בְּכָלֵל הִנֵּה, עַד כִּמָּה שֶׁאֵינִי זֹכֵר עֲתָה.

73 הַכָּלֵל הַשְּׁבִיעִי: שֶׁאֵין לְמִנּוֹת פְּרָטִי הַלְכוֹת הַמְצָנָה.
74 דַּע שֶׁכָּל־מְצָנָה הִיא מִשְׁפָּט אֶחָד מִקְבָּל, וּמִן הַהִקְדָּמָה
75 הַזֹּאת (שֶׁרַבְנוּ הַצִּיבָה וְהַגִּידָה בְּרֹאשׁ כָּל מִצְוָה ב"פֶּר
76 הַמִּצְוֹת) מִתְחַיְבִים צִוּוּם וְאַזְהָרוֹת רַבִּים בְּהַלְכוֹת הַמְצָנָה.
77 הַמְּשַׁל לְכָךְ: הַחֲלִיצָה וְהִיבּוּם (אֲשֶׁה שְׂמַת בַּעֲלָה וְלֹא הַשְׁאִיר
78 זֶרַע אַחֲרָיו, עַל אַחִי בַּעֲלָה לִיבְמָה — לִישְׁאָנָה — אוֹ לִקְיִים
79 חֲלִיצָה שֶׁהוּן כַּעַן גִּירוּשִׁין) הֵן שְׁתֵּי מְצוֹת מִמְצָנוֹת עֲשֵׂה —
80 וְזֶה אֵין בּוֹ מִחֲלָקָת. אֲבָל כְּשֶׁנִּתְּבוּנוֹן בְּהַלְכוֹת שְׁתֵּי הַמְצָנוֹת
81 הָאֵלֶּה מִמְצָנוֹת עֲשֵׂה וּמִה־שֶּׁצִּירֵךְ לַעֲשׂוֹת בָּהֶן בְּהִתְאָם
82 לְהִקְדָּמוֹת הַהִלְכָּה — יִתְחַיֵּב, שִׁיְהִי מְקַצֵּת הַצִּוּוּם
83 חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְּיַבְּמוֹת, וּמְקַצֵּת מִתְּיַבְּמוֹת וְלֹא חוֹלְצוֹת,
84 וּמְקַצֵּת אוֹ חוֹלְצוֹת אוֹ מִתְּיַבְּמוֹת, וּמְקַצֵּת לֹא חוֹלְצוֹת
85 וְלֹא מִתְּיַבְּמוֹת. וְכֵן גַּם הָאֲנָשִׁים, כְּלוֹמֵר: הִיבְמִין. מְקַצֵּתָם
86 חוֹלְצִין וְלֹא מִיבְמִין, וּמְקַצֵּתָם מִיבְמִין וְלֹא חוֹלְצִין,
87 וּמְקַצֵּתָם לֹא חוֹלְצִין וְלֹא מִיבְמִין, וּמְקַצֵּתָם אוֹ מִיבְמִין אוֹ
88 חוֹלְצִין. וְכֵן נִמְצָא שֶׁהִיבְמִיּוֹת מְקַצֵּת חוֹלְצַת מִזֶּה
89 וּמִתְּיַבְּמַת לָזֶה, וּמְקַצֵּת חוֹלְצַת מִזֶּה וּמִזֶּה, וּמְקַצֵּת מִתְּרוֹת

1 קְדוּשִׁים" (שם יא, מד) — הֵם צִוּוּם לְקַיֵּם כָּל־הַתּוֹרָה,
2 כְּאֵלּוּ אָמַר: הִנֵּה קְדוּשׁ בַּעֲשׂוֹתָךְ כָּל מִה־שֶּׁצִּירֵיךְ עָלָיו,
3 וְתִשְׁמֹר מִכָּל מִה־שֶּׁהִזְהִירָךְ מִמֶּנּוּ. וְלִשׁוֹן סִפְרָא (פֶּרֶשֶׁת
4 קְדוּשִׁים שם): קְדוּשִׁים תִּהְיֶה — פְּרוּשִׁים הֵיוּ, כְּלוֹמֵר:
5 הַבְּדִלּוֹ מִכָּל־הַתּוֹעֲבוֹת שֶׁהִזְהִירָךְ אֶתְכֶם מִכָּלֵן. וּבִמְכַלְתָּא
6 אָמְרוּ: "וְאֲנִשִּׁי קָדֵשׁ תִּהְיִין לִי" (שְׁמוֹת כב, ל) — אִיִּסי
7 בֶּן־יְהוּדָה אוֹמַר: כְּשֶׁהִקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מִחֲדָשׁ מְצָנָה
8 לְיִשְׂרָאֵל הוּא מוֹסִיף לָהֶם קְדוּשָׁה, כְּלוֹמֵר: הַצִּוּוּי הִנֵּה
9 (שֶׁנִּחְדָּשׁ) אֵינוֹ עוֹמֵד (אֵינוֹ כַּמְטֵרָה) בְּפָנֵי עֲצָמוֹ, אֲלֵא הוּא
10 קָשׁוּר לְמְצָנָה שֶׁצִּוּוּ בָּהּ (לְמַשְׁמַעוֹת הַעֲמוּקָה שֶׁל קִיּוֹם "מִצְוָה"
11 שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא) שֶׁכֵּן כָּל־הַמְּקַיֵּם אוֹתוֹ הַצִּוּוּי נִקְרָא:
12 קְדוּשׁ. אִם כֵּן אֵין הַבְּדִל בֵּין שֶׁהוּא אוֹמַר: "קְדוּשִׁים תִּהְיֶין"
13 אוֹ אֵלּוּ הִנֵּה אוֹמַר: עֲשׂוּ מְצוֹתִי; שֶׁהִרִי כְּלוֹם הֵינִי
14 אוֹמְרִים: זֶה מְצוֹת עֲשֵׂה נִסְפָּת עַל הַמְצָנוֹת שֶׁנִּרְמְזוּ אֲלֵיהֶן
15 שֶׁצִּנּוֹת לְקִיּוֹם? כִּף לֹא נֹאמַר עַל "קְדוּשִׁים תִּהְיֶין" וְכִיּוֹצֵא
16 בּוֹ שֶׁהוּא מְצָנָה לְפִי שֶׁלֹּא צִנּוֹת לַעֲשׂוֹת דָּבָר חוּץ מִמָּה־
17 שֶׁיִּדְעֶנּוּ. וְלִשׁוֹן סִפְרֵי (בַּמְדַּבֵּר טו, מ): "וְהִיִּיתֶם קְדוּשִׁים" —
18 זֶה קְדוּשַׁת מְצוֹת. — הִנֵּה נִתְבָּאֵר מִה־שֶּׁכְּנוּנוֹ לוֹ. וּמִן־הַכָּלֵל
19 הִנֵּה גַם כֵּן אָמְרוּ: "וּמִלְּתֶם אֶת עֶרְלַת לְבַבְכֶּם" (דברים י,
20 טז), כְּלוֹמֵר: תִּכְנַע וְתִשְׁמַע לְכָל־הַמְצָנוֹת שֶׁקִּדְמוֹ זָכְרָן. וְכֵן
21 "וְעִרְפְּכֶם לֹא תִקְשׁוּ עוֹד" (שם) רְצוּנוֹ לוֹמַר: אַל תִּמְרוּ
22 בְּקִבְּלַת כָּל מִה־שֶּׁצִּירֵיךְ וְאַל תַּעֲבֹר עָלָיו.

23 הַכָּלֵל הַחֲמִישִׁי: שֶׁאֵין לְמִנּוֹת טַעַם הַמְצָנָה כְּמְצָנָה בְּפָנֵי
24 עֲצָמָה.

25 יֵשׁ שְׁנֵאֲמָרוּ בְּטַעַמי הַמְצָנוֹת כְּעִין לֹאֲרִין, וְאֶפְשָׁר לַחֲשֹׁב
26 שֶׁהֵם מְכַלֵּל מִה־שֶּׁרָאִי לְמִנּוֹתוֹ בְּפָנֵי עֲצָמוֹ. וְזֶה כְּגוֹן
27 אָמְרוּ: "לֹא־יִוָּכַל בַּעֲלָה הָרֹאשׁוֹן אֲשֶׁר־שִׁלְחָה (גִּרְשָׁה)
28 לְשׁוֹב לְקִחְתָּהּ וגו'" (אַחֲרֵי אֲשֶׁר הוּטְמָאָה) וְלֹא תִחַטֵּיא
29 אֶת־הָאֶרֶץ" (דברים כד, ד), שֶׁכֵּן אָמְרוּ: "וְלֹא תִחַטֵּיא
30 אֶת־הָאֶרֶץ" טַעַם לְאִסּוּר מִה־שֶּׁקִּדְמוֹ, כְּאֵלּוּ אָמַר: אִם
31 תַּעֲשֶׂה זֹאת — הִרִי תִרְבֶּה שְׁחִיתוֹת בָּאֶרֶץ. וְכֵן, לְמִשְׁלַל
32 אָמְרוּ: "אַל־תַּחֲלֵל אֶת־בֵּיתְךָ לְהִזְנוֹתָהּ וְלֹא־תִזְנֶה הָאֶרֶץ"
33 (ויקרא יט, כט), שֶׁכֵּן אָמְרוּ: "וְלֹא־תִזְנֶה הָאֶרֶץ" — טַעַם;
34 כְּאֵלּוּ אָמַר: שֶׁטַּעַם אִסּוּר הִנֵּה, כְּדִי שֶׁלֹּא תִזְנֶה הָאֶרֶץ. וְכֵן
35 אָמְרוּ: "וְלֹא תִטְמָאוּ בָּהֶם וְנִטְמַתֶּם בָּם" (שם יא, מג), אַחֲרֵי
36 שֶׁהִזְכִּיר אִסּוּר הַמִּינִים (מִן הַחַי) שֶׁנֶּאֱסָרָה אֲכִילָתָם וְנִתֵּן
37 טַעַם לְכָךְ וְאָמַר: אַל־תִּטְמָאוּ בְּאֲכִילָתָם, כְּאֵלּוּ אָמַר,
38 שֶׁהַעֲבָרָה עַל הֲלֹא הִנֵּה טְמֵאת נָפֶשׁ. וּבִפְרוּשׁ אָמְרוּ בְּסִפְרֵי
39 (בַּמְדַּבֵּר לה, לד) עַל דְּבָרָיו יִתְעַלֶּה אַחֲרֵי שֶׁקִּדְמָה הָאִזְהָרָה
40 שֶׁלֹּא לְקַחַת כָּפֹר לְרוּצֵחַ: "וְלֹא תִטְמָא אֶת־הָאֶרֶץ" (בַּמְדַּבֵּר
41 לה, לד) — מִגִּיד הַכְּתוּב, שֶׁשְּׁפִיכַת דָּמִים מְטַמֵּא אֶת־
42 הָאֶרֶץ. הִנֵּה נִתְבָּאֵר, שֶׁהֲלֹא הִנֵּה טַעַם לְלֹא הַקְדוּם, לֹא
43 שֶׁהוּא דָּבָר אַחֵר. וְכֵן אָמְרוּ (וּבַחֲדָם טז): "וּמִן־הַמְּקַדָּשׁ לֹא
44 יֵצֵא (הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל מִבֵּית הַמִּקְדָּשׁ) וְלֹא יִחַלֵּל" (ויקרא כא, יב)
45 — הָאֵם יָצָא חֲלָל. וְכִכֹּר טַעַם זוּלְתָנוּ גַם בְּכָלֵל הִנֵּה,

מצות — ואין הדבר כן; אלא הצווי (להביא) קרבן הוא
מצות עשה, וישנה מביא לאותו הקרבן עצמו שעירה,
ואחר מביא שעיר — זהו מתנאי אותו קרבן, ואין
כל-תנאי מתנאי המצות נחשב כמצוה. הכן ענין זה היטב,
כי השטות בו נסתרת, לא ירגיש בה אלא נבון.
מהסוג הזה גם אמרו יתעלה, שנערה מארסה אם זנתה
— בסקילה; ואם היא בת כהן — בשרפה; זוהי
השלמת דין ענש אשת איש שזנתה. וכבר טעה בזה
כל-מי ששמעתי עליו, שכן מונים אשת איש מצוה, ונערה
מארסה מצוה, ובת כהן מצוה — ואין הדבר כן, אלא
הוא כמו שאבאר, והוא: שאמרו יתעלה "לא תנאף"
(שמות כ, יד) — היא מצוה אחת מכלל המצוות, וכא
בסקילה, שהלאו הזה אוהרה לאשת איש; אחר-כך בא
הכתוב אחר אוהרה זו ובאר, שהעובר על לאו זה יהרג
והוא אמרו: "מות-יומת הנאף והנאפת" (ויקרא כ, י).
אחר-כך השלים הכתוב את-תורת הענש הזה והתנה בו
תנאים ואמר, שאמרו "מות-יומת הנאף והנאפת" יש בו
חלוקים: אם אשת איש זו היא בת-כהן — הרי היא
נשרפת; ואם היא נערה מארסה בתולה — הרי היא
נסקלת; ואם היא בעולה ואינה בת כהן — הרי היא
בחינק. אבל אין המצוות הופכות לרבות על-ידי פרוט סוגי
המיתה, כי בכל-זה לא יצאנו מגדר אסור אשת איש.
וכבר פירש אמרו בסנהדרין (נא): הכל היו בכלל נאף ונאפת
— הוציא הכתוב את-בת ישראל לסקילה, ואת-בת כהן
לשרפה. רצונם לומר בזה, שאסור אשת איש כולל הכל,
והוא שאמר בו הכתוב: "מות-יומת הנאף והנאפת"; אלא
שחלק הכתוב במיתה זו וקבע למקצתן שרפה ולמקצתן
סקילה. אבל אלו היה צריך למנות פרוט דין המצוה
מאחר שהוא נזכר בתורה, היינו צריכים שלא למנות
"מפה-נפש בשגגה — גולה" כמצוה אחת, כיון שהכתוב
פרט הלכות מצוה זו (במדבר לה). והיה לנו למנות כך:
מה-שאמר הכתוב: "ואם-בכלי ברזל הכהו" — מצוה
אחת; והמצוה השניה — אמרו: "ואם באבן יד אשר-
ימות בה הכהו"; והמצוה השלישית — אמרו: "או בכלי
עץ-יד אשר-ימות בו הכהו"; והמצוה הרביעית —
אמרו: "גאל הדם הוא ימית את-הרצח"; והמצוה
החמישית — אמרו: "ואם בשנאה יהדפנו"; והמצוה
הששית — אמרו: "או-השליף עליו בצדיה"; והמצוה
השביעית — אמרו: "או באיבה הכהו כידו"; והמצוה
השמינית — אמרו: "ואם בפתע בלא-איבה הדפו";
והמצוה התשיעית — אמרו: "או-השליף עליו כל-כלי
בלא צדיה"; והמצוה העשירית — אמרו: "או בכל-אבן
אשר-ימות בה בלא ראות"; והמצוה הי"א — אמרו:
"ויפיל עליו וימת והוא לא-אויב לו"; והמצוה הי"ב —
אמרו: "והצילו העדה את-הרצח"; והמצוה הי"ג —
אמרו: "והשיבו אותו העדה אל עיר-מקלטו"; והמצוה

1 לבצליהן ואסורות ליבמיהן, ומתרות ליבמיהן ואסורות
2 לבצליהן, ואסורות לאלו ואלו, ומתרות לאלו ואלו
3 (כמפורט בארבעת הפרקים הראשונים של מסכת יבמות).
4 אם-כן אלו מנינו כל-דין ודין מן-הדינים האלה כמצוה
5 בפני עצמה, היו דיני מסכת יבמות לבדה מגיעים
6 ליותר ממאתים מצוות, ואין אף אחת מהן שאינה או עשה
7 בפני עצמה או לאו — שנאמר, למשל: זו צריכה לחלוץ
8 באפן כזה, או להתניבם באפן כזה; או נאמר: זו אסורה
9 לזה, או אי אפשר לה לחלוץ או להתניבם כלל. וכך צריך
10 להיות בכל-מצוה ומצוה.
11 כיון שהדבר כך — וזה ממה-שאין בו מחלקת — הרי
12 שהלכות המצוה, אף אם הן מפרשות בתורה, אין
13 למנותן; כי לא מפני שהכתוב באר הלכות אותה המצוה
14 או תנאים שבה, נמנה אנחנו כל-תנאי או כל-פרט הלכה
15 כמצוה בפני עצמה. וכבר טעו בזה הרבה: שכן פלי-מה-
16 שנמצא כתוב מונים, בלי להתבונן בעקר המצוה ולא
17 בהלכותיה או תנאיה. דרך משל: שהכתוב חייב בספר
18 ויקרא (פרק ה): את מטמא מקדש וקדשיו והנוזרים עמו
19 (להביא) קרבן חטאת — וזו מצות עשה בלי ספק.
20 אחר-כך באר הכתוב מה הן הלכות הקרבן הזה, ואמר
21 שיהא כשבה או שעירה; ואם אין ידו משגת דמיה, יביא
22 שתי תורים או שני בני יונה; ואם לא יוכל, יביא עשירית
23 האיפה סלת — וזה הוא קרבן עולה ויורד. הנה זה אינו
24 אלא באור, מהו הקרבן המטל עליו. אף אין למנות כאן
25 שלש מצוות ולאמר: המצוה שצוה להקריב בהמה ואחר-
26 כך המצוה שצוה להקריב עוף ואחר-כך המצוה שצוה
27 להקריב עשירית האיפה — לפי שאינם שלשה צווין אלא
28 מצוה אחת, והיא: שיקריב קרבן על שגגתו, ואותו הקרבן
29 הוא כך או כך אם אי-אפשר בכך. ומן הסוג הזה גם כן
30 שגגת מצות, והוא שהכתוב אמר בויקרא (שם ד), שמי
31 ששגג ועבר על מצות ה' יקריב קרבן — וזו מצות עשה
32 אחת, והיא: שיקריב השוגג חטאת שתהיה השגגה
33 בדבר שחייבין על ודונו כרת, ויש בו מעשה והיא מצות
34 לא-תעשה, כמו שבארנו בפרוש (המשניות ב)הריות
35 (בהקדמה) וכתרות (פרק א משנה ב). אחר-כך פרט הכתוב
36 הלכות בענין קרבן זה וכתב עליו מקראות ואמר: אם
37 השוגג מעם הארץ — יקריב כשבה או שעירה; ואם הוא
38 נשיא — יקריב שעיר; ואם הוא כהן גדול — יקריב פר.
39 אבל אם השגגה דוקא בעבודה-הגדולה — יקריב השוגג
40 שעירה בין שהוא נשיא או הדיוט או כהן גדול. אף
41 על-ידי שני מיני הבהמות שמהן מקריבים את-הקרבן,
42 לא יתפך הקרבן האחד — שהוא קרבן שוגג — לרבים,
43 עד שיהיה מצות הרבה. שכן אלו היה הדבר כך, היינו
44 צריכים למנות גם-כן את-אמרו 'כשבה' או 'שעירה' כשתי
45 מצוות — וגם אמרו 'שתי תורים' או 'שני בני יונה' כשתי

- 1 הי"ד — אָמרו: "וַיֵּשֶׁב בָּהּ עַד־מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל";
 2 וְהַמִּצְוָה הַט"ו — אָמרו: "וְאִם־יֵצֵא הָרֹצֵחַ"; וְהַמִּצְוָה
 3 הַט"ז — אָמרו: "וְאִתְּחִי מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל יֵשׁוּב הָרֹצֵחַ"
 4 אֱלוֹ עֲשִׂינוּ בֵּן בְּכָל־מִצְוָה וּמִצְוָה, הִיא מִנֵּן הַמִּצְוֹת מִגִּיעַ
 5 לְיוֹתֵר מֵאֲלָפִים — וְדָבָר זֶה בְּרוּר שֶׁהוּא בָטָל, לְפִי
 6 שֶׁכָּל־זֶה הוּא פְּרוּט הַמִּצְוָה וְהִיא הַמִּצְוָה הַמְּנוּיָה הִיא: דִּין
 7 מִכָּה נֶפֶשׁ בְּשִׁנְיָה, וְזֶהוּ הַצִּוּי שֶׁנִּצְטָוִינוּ לְדוֹן בּוֹ לְפִי דִינִי
 8 הַכְּתוּבִים הָאֵלֶּה. וְכָךְ קָרָאָם ה' "מִשְׁפָּטִים" וְלֹא קָרָאָם
 9 "מִצְוֹת" וְאָמַר: "וְשִׁפְטוּ הָעֵדָה בֵּין הַמִּפְּהָ וּבֵין גְּאֹל הַדָּם
 10 עַל הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה".
 11 וְכָכָר נִתְעוֹרֵר בַּעַל "הַלְכוֹת גְּדוּלוֹת" וְשָׁם לֵב לְמִקְצֵת
 12 הָעֲנִינִים הָאֵלֶּה וְהַתְּלַבֵּט (הַתְּקַשָּׁה) בָּהֶם וְהַתְּחִיל
 13 לְמִנּוֹת פְּרָשִׁיּוֹת פְּרָשִׁיּוֹת וְאָמַר בְּמִנְיָנוּ: פְּרָשֵׁת נִחְלוֹת,
 14 פְּרָשֵׁת נִדְרִים וּשְׁבוּעוֹת, פְּרָשֵׁת מוֹצִיא שֵׁם רָע. וְכָךְ מִנָּה
 15 הַרְבֵּה פְּרָשִׁיּוֹת, אֲלָא שְׁלֹא נִתְבָּרַר לוֹ הָעֲנִינִן הַזֶּה בְּשִׁלְמוֹת
 16 וְלֹא הִשְׁיגוּ, וְלִפְיָכֶךָ מִנָּה בְּאוֹתָן הַפְּרָשִׁיּוֹת מֵה־שֶׁכָּכָר מִנָּה
 17 מִקֶּדֶם מִבְּלִי שֶׁהִרְגִישׁ בְּכָךְ. וְלִפִּי שֶׁנֶּעְלָם מִזִּילְתָּנוּ הַכֹּלָל
 18 הַזֶּה, הִגִּיעַ לְכָךְ שֶׁמִּנָּה בְּמִצְוֹת צָרַעַת אֶחָד עֶשֶׂר מִצְוֹת, וְלֹא
 19 יָדַע שֶׁזֶה מִצְוָה אֶחָת, וְכָל מֵה־שֶׁנִּזְכָּר בְּכָתוּב אֵינוֹ אֲלָא
 20 פְּרוּט הַלְכוֹת וּתְנָאִים. פְּרוּשׁ הַדָּבָר הַזֶּה שֶׁאֲנִי נִצְטָוִינוּ
 21 שֶׁצָּרַעַת אֶדָם מִטְּמֵאָתוֹ, וְנִעֲשֶׂה טְמֵא וְחַיִּב בְּכָל מֵה־
 22 שֶׁחִיבִים בּוֹ הַטְּמֵאִים: לְהִתְרַחֵק מִן־הַמִּקְדָּשׁ וּלְקַדְּשִׁי
- וְלִצָּאת חוּץ לְמַחֲנֶה שְׂכִינָה. אֲלָא שֶׁאֲנַחְנוּ לֹא נִדְעַ אִיזוֹ
 צָרַעַת מִטְּמֵאָה וְאִיזוֹ אֵינָה מִטְּמֵאָה, לָכֵן הַתְּחִיל הַכְּתוּב
 לְבָאֵר וּלְפָרֵט אֶת־הַדִּין: שָׁאֵם הוּא כָּךְ — הָרִי זֶה טְהוֹר;
 וְאִם הוּא כָּךְ — הָרִי זֶה טְמֵא; וְאִם הוּא בְּמִצְבֵּב כְּזֶה —
 מַעֲמִידִין אוֹתוֹ זְמַן מִסִּיָּם. וּבְפִירוּשׁ אָמְרוּ (סְפָרָא וִיקְרָא יג,
 כט): "לְטַהֵרוּ אוֹ לְטַמְּאוּ" (שם) — כִּשְׁם שֶׁמִּצְוָה לְטַהֵרוּ,
 כָּךְ מִצְוָה לְטַמְּאוּ — הָרִי שֶׁהַמִּצְוָה הִיא רַק שִׁיאֲמָרוּ לוֹ:
 טְמֵא אוֹ טְהוֹר, אֲכַל פְּרָטִי הַדָּבָרִים שֶׁבָּהֶם זֶהָ טְמֵא אוֹ
 טְהוֹר — אֵין לְמִנּוֹתָם, לְפִי שֶׁהֵם תְּנָאִים וּפְרוּטִי הַלְכוֹת.
 וְהָרִי זֶה כְּאֶמְרָנוּ, שֶׁבַעֲלֵ מוֹם אֲסוּר לְהִקְרִיבוֹ, וְזוֹ מִצְוֹת
 לֹא־תַעֲשֶׂה; אֲלָא נִשְׁאָר לָנוּ לְדַעַת מֵהֵם הַמּוֹמִין.
 אֲךָ כְּלוּם נִמְנָה כָּל־מוֹם וּמוֹם כְּמִצְוָה?! אֱלוֹ הִיא הַדָּבָר
 כָּךְ — הִיא (עוֹלָה) מְנִינָם קְרוֹב לְשִׁכְעִים מוֹם. אֲלָא כִּשְׁם
 שֶׁאֵין אֲנִי מוֹנִים אֶת־הַמּוֹמִין — מֵה־מָּהֶם מוֹם וּמֵה־מָּהֶם
 אֵינוֹ מוֹם, אֲלָא רַק אֶת־הָאֲזָהָרָה שֶׁהִזְהִינוּ עַל בַּעַל מוֹם
 — כָּךְ אֵין גַּם לְמִנּוֹת סִימְנֵי הַצָּרַעַת, מֵה־מָּהֶם טְמֵא
 וּמֵה־מָּהֶם טְהוֹר, אֲלָא (מוֹנִים רַק) שֶׁהַמִּצְוָה טְמֵא; וְכָל־
 הַשֶּׁאֵר הוּא בְּאוּר מֵהֵם הִיא הַצָּרַעַת. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה רָאִי לְמִנּוֹת
 כָּל־מִין וּמִין מִמִּינֵי הַטְּמֵאוֹת כְּמִצְוָה אֶחָת, וְאֵין מוֹנִים
 פְּרוּט הַהֲלָכוֹת שֶׁל אוֹתוֹ הַמִּין מִן־הַטְּמֵאוֹת וּתְנָאִיו, כְּמוֹ
 שֶׁיִּתְבָּאֵר מִמִּנְיָנוּ. הֵבֵן כָּלָל זֶה, כִּי הוּא עֲמוּד הַתְּנִיךְ
 בְּמֵה־שֶׁאֲנַחְנוּ עוֹסְקִים בּוֹ.

אגרות קודש

ב"ה, י"ח שבט, תש"כ

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מנר הרביעי שנתקבל ז"ע (שכנראה נשלח בדואר רגיל), בו כתב אודות האסיר שאינו רוצה להגיש בקשת חנינה, בכדי שלא יחשב הדבר כאילו מודה הוא על עון שחף ממנו.

וכמדומה לי שבכגון דא יכולה הבקשה לבוא מאשתו או מאחד מבני המשפחה, שזהו שולל הפירוש בהגשת בקשה כאילו יש בזה ענין של הודאה.

ובנדון דידן אשר זקוקה המשפחה לפרנסה וכו' - הרי שלילת פירוש האמור מובנת עוד יותר. ונוסף על הני"ל הרי יש להסביר להאסיר, שבדאי בהיותו בחוץ יהי' בידו להוכיח אשר חף הוא מפשע - בקלות יותר ובמהירות יותר.

בזמנו קבלתי פ"ש מכת"ר ע"י מר... ואף שאין כת"ר כותב דבר בהנוגע לעצמו, תקותי אשר הסדר והשלום אתו, וזכות עבודתו בקדש מיוסדה על אהבת ישראל, אשר ואהבת לרעך כמוך חד הוא עם ואהבת את ה"א, וכידוע פירוש רבנו הזקן בזה, מיוסד בתורת החסידות שהיא היא תורת הבעש"ט ז"ל - תעמוד לו בכל האמור ולהוספה מתוך בריאות הנכונה ומנוחת הנפש והגוף.

בכבוד ובברכה לבשו"ט.

מלכים ב ד מבמד

מב ואיש בא מבעל שלשה ויבא לאיש האלהים לחם בפורים עשרים לחם שערים וכרמל בצקלנו ויאמר תן לעם ויאכלו: מג ויאמר משרתו מה אתן זה לפני מאה איש ויאמר תן לעם ויאכלו כי כה אמר יהוה אכול והותר: מד ויתן לפניהם ויאכלו ויתרו בדבר יהוה: פ

מלכים ב ה א-ו

ה א ונעמן שר-צבא מלך-ארם היה איש גדול לפני אדניו ונשא פנים כי-בו נתן-יהוה תשובה לארם והאיש היה גבור חיל מצרע: ב וארם יצאו גדודים וישבו מארץ ישראל נערה קטנה ותהי לפני אשת נעמן: ג ותאמר אל-גברתה אחלי אדני לפני הנביא אשר בשמרון אז יאסף אתו מצרעתו: ד ויבא ויגד לאדניו לאמר כזאת וכזאת דברה הנערה אשר מארץ ישראל: ה ויאמר מלך-ארם לד-בא ואשלחה ספר אל-מלך ישראל וילך ויקח בידו עשר כפרי-כסף וששת אלפים זהב ועשר חליפות בגדים: ו ויבא הספר אל-מלך ישראל לאמר ועתה כבוא הספר הזה אליך הנה שלחתי אליך את-נעמן עבדי ואספתו מצרעתו:

רש"י

(מב) מבעל שלשה. שם מדינה. ויונתן תרגם: מארעא דרומא. 'בעל' לשון 'מישור', והרבה במקרא: לחם בכורים. בפסח, שהתבואה מבכרת: בצקלנו. בלבושה: לעם. לתלמידים שהיה זן: (מג) מה אתן זה. כל לחם ולחם: (א) ונעמן שר צבא. נסים שנעשו על ידי אלישע, מסדר והולך: תשובה לארם. הוא משך בקשת לתומו, והרג את אחאב (ילקוט שמעוני רמז רכב): (ב) יצאו גדודים. כשהולכין מאה או מאתים מעצמן לשלול כאשר ימצאון, הוא קרוי גדוד: נערה קטנה. ריבה קטנה, מעיר נערון (חולין ה א): ותהי לפני. והות משמשא קדם אתת נעמן:

(ג) אחלי אדני לפני הנביא. לשון (שמות לב יא): ויחל משה בקשות כל המתפללים עליו יהיו, שיבא הנס לפני הנביא: אחלי. שוהידמנ"ס בלע"ז, כלומר זו היא בקשה שהוא צריך לה: (ד) ויבא. נעמן: ויגד לאדוניו. מלך ארם: (ה) ויקח בידו. מנחה לנביא: וששת אלפים זהב. זהובים: (ו) לאמר ועתה כבוא הספר הזה וגו'. הספר אמר לו, ועתה כבוא הספר הזה וגו': ואספתו מצרעתו. 'אסיפה' במצורע היא לשון רפואתו, כי בהתרפאותו הוא נאסף אל תוך בני אדם, ובחליו הכל בדלין הימנו:

מצודת דוד

(מב) לחם בכורים. לחם העשוי מהקציר הנקצר שם ראשונה, והיו במספר עשרים, וממין השעורים: וכרמל בצקלנו. שבלים רכים ומלאים, כשהם עדיין בקליפותיהן: (מג) מה אתן זה. רוצה לומר: הלא מעט המה: אכול והותר. בהם יהיה די לאכול, ועוד יהיה מותר: (א) איש גדול. רוצה לומר: חשוב לפניו וכו': ונשוא פנים. הכל היו נושאים לו פנים לכבודו, כי על ידו באה תשובה לארם. ואמרו רבותינו ז"ל

(ילקוט שמעוני רמז רכב): שהוא משך הקשת לתומו, והרג את אחאב: גבור חיל מצורע. כאומר, הנה בהיותו גבור חיל, חשק לרדת בכל עת אל המלחמה, ומפני צרעתו מנע, והיה מיצר בעבור זה: (ב) יצאו גדודים. כשהולכין מעצמן מתי מספר לשלול כאשר ימצאו, קרוי גדוד: נערה קטנה. גם קטנה תקרא נערה, וכן (ישעיהו יא ו): ונער קטן נוהג בם: ותהי וכו'. היתה משמשת לפני אשת נעמן: אחלי אדוני. אם בקשת אדוני תהיה לפני הנביא, אז מבלי ספק ירפאו מצרעתו. ונקרא רפואת המצורע בלשון אסיפה, לפי שבעודו בצרעתו, מחוץ למחנה מושבו, וכאשר יתרפא, יאסף ויכנס אל המחנה וכן נאמר (במדבר יב טו): עד האסף מרים: (ד) ויבא וכו'. נעמן סיפר הדבר לפני המלך: (ה) לך בא. אל הנביא: אל מלך ישראל. שהוא יצוה את הנביא על זאת: ויקח בידו. מנחה להנביא: (ו) ועתה. לא פירש הכתוב מה כתב בראשית אמריו, כי היה כמנהגה לפקדו בשלום. וסוף דבריו היה שאמר ועתה וכו': ואספתו. לא שהיה דעת מלך ארם שמלך ישראל יאספו מצרעתו, רק דבריו היו, שהוא יצוה את הנביא לאספו מצרעתו:

מצודת ציון

(מב) מבעל שלשה. שם מקום: בכורים. מלשון בכור, ורצה לומר: דבר הנקצר ראשון: וכרמל. כן יקרא שבלים רכים: בצקלנו. תרגם יונתן: בקליפותיהן: (ב) וישבו. מלשון שביה: (ג) גברתה. אשת אדונה: אחלי. ענין בקשה, כמו (שמות לב יא): ויחל משה: (ה) ספר. אגרת: חליפות. כן יקראו הבגדים, כי בהסיר האחת, יחליף אחרת תחתיה:

תהלים קו מו-מח.

מו ויתן אותם לרחמים לפני פל־שוביהם: מו הושיענו | יהוה אלהינו וקבצנו מן־הגוים להודות לשם קדשך להשתבח בתהלתך: מח ברוך יהוה | אלהי ישראל מן־העולם | ועד העולם ואמר פל־העם אמן הללויה:

תהלים קז א-טו.

א הודו ליהוה בִּיטוב פי לעולם חסדו: ב יאמרו גאולי יהוה אשר גאלם מיד־צר: ג ומא־צות קבצם ממזרח וממערב מצפון ומים: ד תעו במדבר בִּישִׁימון דרך עיר מושב לא מצאו: ה רעבים גַּם־צמאים נפשם בהם תתעטף: ו ויצעקו אל־יהוה בצר להם ממצוקותיהם יצילם: ז וידריכם בדרך ישרה ללכת אל־עיר מושב: ח יודו ליהוה חסדו ונפלאותיו לבני אדם: ט בִּיהֲשִׁבֵּעַ נפש שקקה ונפש רעבה מלא־טוב: י יושבי חשך וצלמות אסירי עני וברזל: יא בִּיהֲמָרוּ אֲמָרִי־אל ועצת עלין נאצו: יב ויכנע בעמל לבם פָּשְׁלוּ ואין עזר: יג ויצעקו אל־יהוה בצר להם ממצוקותיהם יושיעם: יד יוציאם מחשך וצלמות ומוסרותיהם ינתק: טו יודו ליהוה חסדו ונפלאותיו לבני אדם:

רש"י

וצמאים: (ז) וידריכם. וינהגם לפיכך יודו לה' חסדו: (י) יושבי חשך וצלמות. אף האסורים בבית הסוהר צריכים להודות כשיוצאין מבית אסוריהם: (יא) כי המרו אמרי אל. אין פורענות באה על האדם אלא בעונו:

מצודת ציון

(מו) שוביהם. מלשון שביה: (ו) ממצוקותיהם. מלשון צוקה וצרה: (ז) וידריכם. ענין הלך: (ט) שוקקה. ענין תאוה כמו ונפשו שוקקה (ישעיה כט): (י) וצלמות. צלו של מות והוא ענין חושך כחשכת הקבר: (יא) המרו. מלשון מרי ומרד: נאצו. ענין בזיון: (יד) ומוסרותיהם. ענין קשור הרצועות: ינתק. ענין העתק כמו נתקתי מוסרותיך (ירמיה ב):

לא ידעו לברך יענו ויאמרו אמן ר"ל אמת הדבר שהוא ברוך ולזה הללו את יה אומרים אם אנו לא נדע איך להלל אתם היודעים הללו יה: (ב) יאמרו גאולי ה'. יאמרו הודו וגו' על אשר גאלם מיד צר: (ג) ומא־צות. האנשים אשר קבצם מארצות המזרח וכו' לשוב למקומם: ומים. מאי הים: (ד) תעו. פעמים תעו במדבר שממה ולא מצאו דרך ההולך לעיר מיושבת: (ה) רעבים. יהיו רעבים וצמאים מחסרון לחם ומים: תתעטף. כשאדם הוא בצרה הוא מדוכא וכפוף וכאלו הוא עטוף קצתו בקצתו: (ו) בצר להם. בעת הים צר להם: ממצוקותיהם. הציל אותם מן מצוקה ההיא: (ז) וידריכם. נתן בלבם לדרוך בדרך ישרה: (ח) יודו. האנשים ההם יודו לה' חסדו ויספרו נפלאותיו לבני אדם לפרסם הנס: (ט) כי השביע. בעבור כי השביע נפש המתאוה בהיותו תועה: מלא טוב. כאשר באו אל עיר מושב: (י) יושבי. האנשים היושבים במקום חושך והמה אסורים בקשרים המענים ובכבלי ברזל: (יא) כי המרו. וגמול העונש בא על כי המרו אמרי אל: (יב) ויכנע. ולכן הכניע לבם בעמל המאסר וכשלו בצרה ולא מצאו עזר: (יד) ינתק. יעתק מהם קשרי מאסרם ר"ל פטרם ממאסרם כאלו העתיק הקשרים:

יהל אור

בד"ה ולא אבה בלק"ת פ' תצא שבכל א' יש שם הוי' ממש וכמ"ש חלק הוי' עמו. ועמ"ש ע"פ ומביא גואל כו' למען שמו כו'. בת"א פ' וארא בד"ה לכן אמור. גם מ"ש אשר הלכו אלקים כו' ולעשות לו שם וברכות ע"פ שם משמן הטוב. ועמ"ש מזה בד"ה ואלה שמות בני". גם אפ"ל לעשות לו שם בבחי' והי' הוי' לי לאלקים וע"ד ביום ההוא יהי' הוי' אחד כו'.

מצודת דוד

(מו) לרחמים. להיות שוביהם לרחמים עליהם לבל יכבידו העול: (מז) הושיענו. ר"ל כמו שנתת אותנו לרחמים בחסדך הגדול כן הושיענו וקבצנו אל ארצנו להודות שמה לשם קדשך: להשתבח. לשבח את עצמינו בתהלתך כי לפי רוב התהלה שבך כן ירבה שבחינו אשר בחרת בנו: (מח) ברוך וגו'. ר"ל נאמר בהודאה ברוך ה' וגו': מן העולם. מתחלת העולם עד סוף העולם: ואמר כל העם. ר"ל כל העם אשר

לא ידעו לברך יענו ויאמרו אמן ר"ל אמת הדבר שהוא ברוך ולזה הללו את יה אומרים אם אנו לא נדע איך להלל אתם היודעים הללו יה: (ב) יאמרו גאולי ה'. יאמרו הודו וגו' על אשר גאלם מיד צר: (ג) ומא־צות. האנשים אשר קבצם מארצות המזרח וכו' לשוב למקומם: ומים. מאי הים: (ד) תעו. פעמים תעו במדבר שממה ולא מצאו דרך ההולך לעיר מיושבת: (ה) רעבים. יהיו רעבים וצמאים מחסרון לחם ומים: תתעטף. כשאדם הוא בצרה הוא מדוכא וכפוף וכאלו הוא עטוף קצתו בקצתו: (ו) בצר להם. בעת הים צר להם: ממצוקותיהם. הציל אותם מן מצוקה ההיא: (ז) וידריכם. נתן בלבם לדרוך בדרך ישרה: (ח) יודו. האנשים ההם יודו לה' חסדו ויספרו נפלאותיו לבני אדם לפרסם הנס: (ט) כי השביע. בעבור כי השביע נפש המתאוה בהיותו תועה: מלא טוב. כאשר באו אל עיר מושב: (י) יושבי. האנשים היושבים במקום חושך והמה אסורים בקשרים המענים ובכבלי ברזל: (יא) כי המרו. וגמול העונש בא על כי המרו אמרי אל: (יב) ויכנע. ולכן הכניע לבם בעמל המאסר וכשלו בצרה ולא מצאו עזר: (יד) ינתק. יעתק מהם קשרי מאסרם ר"ל פטרם ממאסרם כאלו העתיק הקשרים:

א הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו. במדרש תלים סי' זה שהוא ע"ד מ"ש למעני למעני אעשה כו' בשביל שמי הגדול כו' ע"ז אמר דוד הודו לה' כי טוב כו' עכ"ל. ור"ל כי שמו הוא מתאחד עם נש"י כמ"ש ביהושע ומה תעשה לשמן הגדול כו' וכמ"ש מזה בספר שערי אורה להריגי"ק ובר"ה עולת תמיד פ' שלכן נק' ישראל לי ראש כמו בהראש גילוי כללות חיות הנפש. כך בנש"י מאיר שמו הגדול. גם כמ"ש

יח כל המזכה את הרבים – אין חטא בא על ידו; וכל המחטיא את הרבים – אין מספיקין בידו לעשות תשובה. משה זכה וזכה את הרבים, וכות הרבים תלויה בו, שנאמר (דברים לג, כא): "צדקת ה' עשה ומשפטיו עם-ישראל". ירבעם חטא והחטיא את הרבים, חטא הרבים תלוי בו, שנאמר (מלכים א טו, ל): "על-חטאות ירבעם אשר חטא ואשר החטיא את-ישראל".

יט כל מי שיש בידו שלשה דברים הללו – מתלמידיו של אברהם אבינו; ושלשה דברים אחרים – מתלמידיו של בלעם הרשע. עין טובה, ורוח נמוכה, ונפש שפלה – מתלמידיו של אברהם אבינו; עין רעה, ורוח גבוהה, ונפש רחבה – מתלמידיו של בלעם הרשע. מה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו של בלעם הרשע?

פירוש ברטנורא

יח אין חטא בא על ידו. כדי שלא יהא הוא בניהנם ותלמידיו בן עדן; אין מספיקין בידו לעשות תשובה. שלא יהא בן עדן ותלמידיו בניהנם; וזיכה את הרבים. שלימד תורה לכל ישראל: צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל. ומשפטיו שעם ישראל כאילו הוא עשן: אשר חטא ואשר החטיא את ישראל. מולא קאמר על חטאת ירבעם וישראל, שמע מינה שהכל תלוי בירבעם:

יט מתלמידיו של אברהם אבינו. למד ממנו והולך בדרכיו; עין טובה. מסתפק במה שיש לו ואינו חומד ממון אחרים. שכן מצינו באברהם שאמר למלך סדום (בראשית י"ד) אם מחוט ועד שרוך נעל ואם אקח מכל אשר לך: ורוח נמוכה. ענוה יתירה. וכן מצינו אברהם אומר (שם י"ה) ואנכי עפר ואפר: ונפש שפלה. והירות והפרישה מן התאוות. ומצינו זה באברהם, דכתיב (שם י"ב) הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את, שעד עכשיו לא הכיר בה מרוב צניעות. ובבלעם אשכחן עין רעה, שהיה יודע שהיה רע בעיני המקום שילך אצל בלק והיה הולך כדי ליטול שכר, דכתיב (במדבר כ"ב) אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב: ורוח גבוהה. דאמר (שם כ"ד) נאם שומע אמרי אל ויודע דעת עליו: ונפש רחבה. שאם לא היה רב התאוה לא היה יועץ להפקיר בנות מואב כסף וזהב:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה יט

כל מי שיש בידו שלשה דברים הללו – המפורטים להלן, הריהו מתלמידיו של אברהם אבינו – הנמשכים אחרי מידותיו והולכים בעקבותיו; ושלשה דברים אחרים – וכל מי שיש בו שלוש דברים אחרים המפורשים לקמן, שהם ההיפך מהקודמים, הוא מתלמידיו של בלעם הרשע – שנמשכים אחרי מידותיו הרעות. מי שיש בו עין טובה – מסתפק במה שיש לו ושמח בחלקו, ורוח נמוכה – ענוה יתירה, ונפש שפלה – שפורש מתאוות העולם וממותרות החיים, מתלמידיו של אברהם אבינו – שהיה שלם בכל המידות הללו: בעין טובה – שכן מוצאים שאמר למלך סדום (בראשית י"ד, כג): "אם מחוט ועד שרוך נעל ואם אקח מכל אשר לך"; ברוח נמוכה – שאמר (שם י"ב, יא): "הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את", ומבואר במדרש, שעד כאן לא נסתכל בה. וכן גם פסוקים אחרים מוכיחים על מידותיו אלו. – שלש המידות הללו הן כנגד הקנאה והתאוה והכבוד, אשר – לפי דברי רבי אליעזר הקפר – מוציאים את האדם מן העולם (לעיל פרק ד משנה כא), שכן מי שיש לו עין טובה הוא שמח בחלקו, ואין לו קנאה; ובעל רוח נמוכה אינו מבקש כבוד; ובעל נפש שפלה אין התאוה הגופנית יכולה להשתלט עליו (חיד"א על פי "מחנות אבות"). אבל מי שיש בו עין רעה – שאוהב בצע, ומתוך כך הוא מלא קנאה, ועינו רעה בשל אחרים, ורוח גבוהה – רוח של גאווה, ונפש רחבה – בעל תאוה, הריהו מתלמידיו של בלעם הרשע – שהיו בו כל המידות הרעות הללו: עין רעה – שבגלל חמדת הממון הלך לקלל את ישראל, וכן מפרש רש"י על הפסוק (במדבר כב, יח): "אם יתן לי בלק מלוא ביתו כסף וזהב" – מכאן שנפשו רחבה ומחמד ממון אחרים; ורוח גבוהה – שאמר (במדבר כד, טז): "נאום שומע אמרי אל ויודע דעת עליו"; ונפש רחבה – שיעץ להפקיר בנות מואב לזנות; ואילו לא היה בעל תאוה לא היה יועץ כדבר הזה, שאין אדם מצווה ומייעץ לאחרים אלא לפי טבעו והלך רוחו, "כי הטובים לא יצוו ברע אלא יזהירו ממנו, והכתוב אומר (במדבר לא, טז): "הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם", כלומר שבדבר בלעם ובעצתו הפקירו את בנותיהם" (רמב"ם). מה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו של בלעם הרשע? – מה שרם של תלמידי אברהם אבינו ומה עונשם של תלמידי בלעם הרשע? תלמידיו של אברהם אבינו, אוכלין פועלם הזה –

באור משנה יח

משנתנו באה ללמד, מה רב שכרו של המזכה את הרבים, ומה גדול עונשו של המחטיא את הרבים.

כל המזכה את הרבים – שמלמד תורה ומוסר, ומדריכם בדרך ישרה, אין חטא בא על ידו – שמן השמים מונעים אותו מלהיכשל בחטא, שלא יהא הוא בגיהנם ותלמידיו בגן עדן (גמרא יומא פז, א); וכל המחטיא את הרבים – שמסית בני אדם לעבירה, ומתעה אותם מן הדרך הישרה, אין מספיקין בידו לעשות תשובה – אין מסייעים לו מן השמים שיהא סיפק בידו לעשות תשובה, שלא יהא הוא בן עדן ותלמידיו בגיהנם (שם). ולפי הרמב"ם: שוללים ממנו את הבחירה החפשית, ומונעים אותו מלעשות תשובה, כדי שיבוא עליו עונשו הראוי לו. וכן מובא באבות דרבי נתן (פרק ט): "כל המזכה את הרבים, אין מגלגלים עבירה על ידו, שלא יהיו תלמידיו נוחלים העולם הבא והוא יורד לשאול, שנאמר (תהלים טז, י): "כי לא תעזוב נפשי לשאול, לא תתן חסידך לראות שחת", כלומר לא תעזוב נפשי לבוא לידי עבירה, שאלך אל שאול, ולא תתן חסידך – תלמידו שזכו על ידי, והם בגן עדן – שיראוני בשחת (יתוספות יום טוב). וכל המחטיא את הרבים, אין מספיקין בידו לעשות תשובה, כדי שלא יהיו תלמידיו יורדים לשאול והוא נוחל העולם הבא, שנאמר (משלי כח, יז): "אדם עשוק בדם נפש, עד בור ינוס אל יתמכו בו", כלומר מי שנתחייב בנפש שנאבדה על ידו, אל יתמכו בו שלא יפול, אלא מניחים אותו, ויפול כבוד הגיהנם (רש"י יומא פז, א). משה זכה – שהגיע לתכלית השלימות האנושית בחכמה ובמעשה, וזכה את הרבים – שלימד את ישראל תורה ומצוות והורה להם הדרך להיות לעם סגולה, ולכן זכות הרבים – שמקיימים את המצוות, תלויה בו – כאילו הוא קיים עמם כל אותן המצוות, שנאמר: "צדקת ה' עשה ומשפטיו עם-ישראל" – כלומר שהשלים וקיים כל התורה, הוא וכל ישראל עמו (המאירי). ירבעם חטא – שעשה עגלי זהב ואמר לבני ישראל: "רב לכם מעלות ירושלים הנה אלהיך ישראל אשר העולך מארץ מצרים" (מלכים א יב, כח). חטא הרבים תלוי בו – כאילו השתחוו לעגלים ועבדו עבודה זרה, חטא הרבים תלוי בו – כאילו הוא עשה את כל החטאים שעשו ישראל, שנאמר: "על-חטאות ירבעם אשר חטא ואשר החטיא את-ישראל" – לא כתוב "על חטאות ירבעם וישראל" אלא "על חטאות ירבעם אשר חטא ואשר החטיא", מכאן שהכל תלוי בירבעם (ברטנורא).

תלמידיו של אברהם אבינו אוכלין בעולם הזה ונוחלין בעולם הבא, שנאמר (משלי ח, כא): "להנחיל אהבי יש, ואצרתיהם אמלא"; אבל תלמידיו של בלעם הרשע יורשין גיהנם ויורדין לבאר שחת, שנאמר (תהלים נה, כד): "ואתה אלהים תורדם לבאר שחת, אנשי דמים ומרמה לא יחיצו ימיהם, ואני אבטח-בך".

ב יהודה בן תימא אומר: הוי עז פנמר, וקל פנשר, ורץ פצבי, וגבור פארי, לעשות רצון אביך שבשמים. הוא היה אומר: עז פנים לגיהנם, ובשת פנים לגן עדן. יהי רצון מלפניך ה' אלהינו, שתבנה עירך במהרה בימינו, ותן חלקנו בתורתך.

כא הוא היה אומר: בן חמש שנים למקרא, בן עשר למשנה, בן שלש עשרה למצות, בן חמש עשרה לתלמוד,

פירוש ברטנורא

לזנות. ואמרו חכמים [פנהרין ק"ה ע"א] בלעם בועל אתונו היה: להנחיל אהבי יש. אברהם אקרי אוהב, דכתיב (ישעיה מ"א) זרע אברהם אוהב. יש, בעוה"ב. ואצרותיהם אמלא, בעוה"ז: אנשי דמים. בלעם אקרי איש דמים, שהפיל בעצתו עשרים וארבעה אלפים מישראל:

כ עז פנמר. הנמר הזה נולד מן חזיר העיר והלביאה, כי בעת יחם האריות הלבאה מכנסת ראשה בסבכי העיר ונוהמת ותובעת את הזכר, והחזיר שומע קולה ורובקה, ונמר יוצא מבין שניהן. ולפי שהוא ממוז הוא עז פנים, אע"פ שאין בו גבורה כל כך. אף אתה הוי עז ולא תתבייש לשאול מרבך מה שלא הבנת, כאותה ששנינו לא הביישן למד: וקל פנשר. לחזור אחר תלמודך, ולא תיגע. בדכתיב (שם מ) יעלו אבר כנשרים ירועו ולא ייגעו: ורץ פצבי. לרדוף אחר המצות: וגבור פארי. לכבוש את יצרן מן העבירות: עז פנים. לפי שהעויות ניכר בפנים כדכתיב (משלי כ"א) העז איש רשע בפניו, לפיכך נקרא עז פנים: שתבנה עירך במהרה בימינו. כלומר, כשם שחוננתנו זאת המדה, שסימן לזרע אברהם ביישנים רחמנים וגומלי חסדים [יבמות ע"ט ע"א], כן יהי רצון שתבנה עירך וכו'.

כא בן חמש שנים למקרא. דכתיב (ויקרא י"ט) שלש שנים יהיה לכם ערלים וגו' ובשנה הרביעית יהיה כל פרוי קודש חלולים, שאביו

משניות מבוארות – קהתי

אומר: עז פנים לגיהנם – אף על פי שהזהיר קודם להיות עז כנמר, זהו רק לשם שמים בשעת הצורך, אבל בדרך כלל אין זו מידה טובה כי עזות הפנים מביאה את האדם לשנוא את מוכיחיו ולמאוס בדרך הטובה (המאירי), ונמצאת מידה זו מורשה גיהנם. ובשת פנים לגן עדן – כמו שאמרו (נדרים כ, א): "כל אדם שיש לו בושת פנים, לא במהרה הוא חוטא, שכתוב (שמות כ, יז): "ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו"; ואמנם בושת פנים מביאה את האדם להימשך אחר הטובים והישרים, כי יבוש בעצמו ומאחרים, אם יצא עליו שם רע בדבר מן הדברים (המאירי). יהי רצון מלפניך ה' אלהינו, שתבנה עירך במהרה בימינו, ותן חלקנו בתורתך – הרמב"ם מפרש: לאחר שציין התנא את מעלת הבושה, ביקש ואמר: ה' אלהינו, כשם שחוננתנו זאת המעלה, כן תחננו להיבנות עירך במהרה בימינו. ובתוספות רבי עקיבא איגר מובא בשם רד"ך, שמפרש את ענין התפילה בסיוע משנתנו, משום שבלמוד צריך שיהיה עז פנים, כמו ששנינו: ולא הביישן למד. אבל לעתיד לבוא תימלא הארץ דעה ולא נצטרך עזות אפילו בתורה; ולכן משום שאמר: "עז פנים לגיהנם", ובתורה צריך עזות פנים, התפלל: יהי רצון שתבנה עירך ותשיב עבודת בית המקדש במקומה, ואז תתבטל העזות מכל וכל. ובעל "תפארת ישראל" כותב: לא מצינו תפילה בכל המשנה אלא זו, ואפשר לפרש על פי מה שאמרו חכמינו (סוף מסכת סוטה): "בעקבתא דמשיחא חוצפא יסגא", לכן התפלל: יהי רצון שתבנה אתה עירך בחסדך הגדול, ולא על ידי חוצפת עזי הפנים; וכן תן חלקנו, חלק העזות פנים שבנו, ותסייענו שנשתמש בו אך ורק בתורתך...

באור משנה כא

משנתנו באה לחלק שנות האדם לתקופותיהן, כדי לזרז את האבות ללמד את בניהם בזמן הראוי. ובדרך אגב צורפו גם המקרים הנמשכים ובאים בפרקי הזמן מצד הטבע (המאירי).

הוא היה אומר – ב"תוספות יום טוב" מובא (בשם מדרש שמואל), שאין אלו דברי רבי יהודה בן תימא, וכל המשנה אינה מסדר מסכת זו, אלא שחכמים הסמיכים והוסיפום כאן, ודברי שמואל הקטן הם. ויש נוסחאות שגורסים כאן את המשנה ששנינו לעיל (ד, יט): שמואל הקטן אומר: בגפול אויבך אל תשמוח וכו'. בן חמש שנים למקרא – יש מפרשים: להכניסו לבית הספר לאותיות שיתחיל בלימוד הקריאה; אולם יש סוברים: בן שלש לאותיות, ומצאו לזה סמך במדרש (תנחומא

פירות מעשיהם הטובים, ונוחלין בעולם הבא – את שכרם המלא, שנאמר: "להנחיל אהבי יש, ואצרתיהם אמלא" – "אוהבי" הם תלמידי אברהם אבינו הנקרא אוהב, שכתוב (ישעיהו מא, ח): "זרע אברהם אוהבי", והכתוב אומר: להנחילם "יש" בעולם הבא ("יש" משמענו: דבר של קיום). וחכמים דרשו מפסוק זה: עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק ש"י (שלש מאות ועשר) עולמות, כלומר שההנאה וקורת הרוח שיש לכל צדיק וצדיק בעולם הבא הוא שלש מאות ועשר פעמים כנגד כל העולם הזה (ברטנורא), ואצרותיהם אמלא – בעולם הזה. אבל תלמידיו של בלעם הרשע יורשין גיהנם – בעולם הזה ("תוספות יום טוב"). ויורדין לבאר שחת – בעולם הבא, שנאמר: "ואתה אלהים תורדם לבאר שחת, אנשי דמים ומרמה לא יחיצו ימיהם, ואני אבטח-בך" – בלעם נקרא "איש דמים", שהפיל בעצתו עשרים וארבעה אלף מישראל, והוא גם "איש מרמה", בעשותו תחבולות לפעולות הרע (רמב"ם), ומכאן שגם תלמידיו נקראים "אנשי דמים ומרמה", ונאמר עליהם: "תורידם לבאר שחת" – בעולם הבא; "לא יחיצו ימיהם" – בעולם הזה.

באור משנה כ

משנתנו המסתיימת בתפילת "יהי רצון", היא, כנראה, חתימת המסכת, והמשניות הבאות אחריה, תוספות הן. יהודה בן תימא – מלבד במשנתנו אינו נזכר יותר במשנה. בגמרא (הגינה יד, א) דרשו חכמים על הפסוק "משען ומשענה" (ישעיה ג, א) – "משען" אלו בעלי מקרא; "משענה" אלו בעלי משנה, כגון רבי יהודה בן תימא וחבריו. באבות דרבי נתן (פרק מא) מובאים מאמרים נוספים בשמו: "הוזה אוהב את השמים, ירא מן השמים, חרד ושש מכל המצוות. ואם עשית לחבריך רעה קימעה, יחא בעיניך הרבה; ואם עשית לחבריך טובה הרבה, יחא בעיניך מעט. ואם עשה לך חסד טובה קמעה, יחא בעיניך הרבה; ואם עשה לך רעה רבה, יחא בעיניך קימעה. ספוג וקנקנה זפותה (שאינה מאבדת טיפה) – אלו תלמידי חכמים; משפך ושפופרת (שמוכנס בו ומוציא בו) – אלו הרשעים. הווי למוד לקבל את הצער והווי מוחל על עלבונך".

יהודה בן תימא אומר: הוי עז פנמר, וקל פנשר, ורץ פצבי, וגבור פארי, לעשות רצון אביך שבשמים – עז פנמר, שלא תתבייש לשאול מרבך מה שלא הבנת (ברטנורא), ויש מפרשים: עז פנמר כנגד המלעיגים על מעשי המצוות (בעל הסודים); וקל פנשר – לחזור על לימודך ללא יגיעה (ברטנורא); ולפי "בעל הטורים": קל פנשר – להתרחק מן העבירה; ורץ פצבי – אחר מצוה קלה כחמורה; וגבור פארי – לכבוש את יצרן. הוא – יהודה בן תימא – היה

בן שמונה עשרה לחפה, בן עשרים לרדוף, בן שלשים לפנה, בן ארבעים לפינה, בן חמשים לעצה, בן ששים לזקנה, בן שבעים לשבה, בן שמונים לגבורה, בן תשעים לשוה, בן מאה פאלו מת ועבר ובטל מן העולם. כב בן בג בג אומר: הפך בה והפך בה, דכלה בה; ובה תחזי, וסיב ובלה בה, ומנה לא תזוע, שאין לך מדה טובה הימנה.

פירוש ברטנורא

מלמדו צורת האותיות ודוכר הנקודות. ובשנה החמישית תבאנו את פרוי להוסיף לכם תבואתו, מכאן ואילך ספי ליה כתורא: בן עשר למשנה. שלמד מקרא חמש שנים, וחמש שנים משנה, וחמש שנים גמרא. דאמר מר (חולין כ"ד ע"א) כל תלמיד שלא ראה סימן יפה במשנתו חמש שנים שוב אינו רואה, דכתיב (במדבר ח') זאת אשר ללויים מכן חמש ועשרים שנה ומעלה יבא לצבוא צבא, שבא ולמד הלכות עבודה חמש שנים, וכן שלשים עובד: בן שלש עשרה למצות. דכתיב (שם ה') איש או אשה כי יעשו מכל חמאת האדם, וגבי שכב כתיב (בראשית ל"ד) ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי אחי דינה איש חרבו, ולוי באותו פרק בן שלשה עשר שנה היה, וקרי ליה איש: בן שמונה עשרה לחופה. ו"ט אדם כתובים בפרשת בראשית מן ויאמר אלהים נעשה אדם עד ויבן ה' אלהים את הצלע, חד לגופיה, פשו ליה שמונה עשר לדרשא: בן עשרים לרדוף. אחר מוונותיו. לאחר שלמד מקרא משנה וגמרא ונשא אשה והוליד בנים, צריך הוא לחזור ולבקש אחר מוונות. פירוש אחר, בן עשרים לרדוף אותו מן השמים ולהענישו על מעשיו, שאין ב"ד של מעלה מענישין פחות מכן עשרים: בן שלשים לפנה. שהלויים היו מקימים את המשכן ומפרקין ומרענין את העגלות ונושאת בכתף מכן שלשים שנה ומעלה: בן ארבעים לפינה. שלאחר ארבעים שנה שהיו ישראל אמר להם משה (דברים כ"ט) ולא נתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע עד היום הזה: בן חמשים לעצה. שנאמר בלויים (במדבר ח') ומכן חמשים שנה ישוב מצבא העבודה ולא יעבוד עוד ושרת את אחיו וגו', ומהו השרות, שיתן להם עצה: בן ששים לזקנה. דכתיב (איוב ה') תבא בכלל אלי קבר. בכל"ח בגימטריא ששים: בן שבעים לשוה. דכתיב בדרד (דברי הימים א כ"ט) וימת בשיבה טובה, וימי חייו היו שבעים שנה: בן שמונים לגבורה. דכתיב (תהלים צ') ואם בגבורות שמונים שנה: בן תשעים לשוה. הולך שחוח וכפוף, ויש אומרים, לשון שוחה עמוקה:

כב הפוך בה והפוך בה. בתורה: דכולה בה. שהכל תמצא בה: וסיב ובלה בה. גם עד זקנה ושיבה לא תעובת: ומינה לא תזוע שלא תאמר למדתי

משניות מבוארות – קהתי

היום הזה" (עיין עבודה זרה ה, ב). ויש מוצאים רמז בכתוב "ולבכו יבין" – לבבו בגימטריא ארבעים (ממלכת שלמה). בן חמשים לעצה – כי העצה צריכה שני דברים: א. מצד שכל האדם; ב. מצד ראייתו מנסינות הזמן; וכשהגיע לחמישים כבר ראה מן הנסינות הרבה ועדיין הוא בתוקף שכלו, ונמצאת עצתו מזוקקת מצד שני הדברים הדרושים לה (המאירי); וכן נאמר בלויים (במדבר ה, כה-כו): "ומכן חמשים שנה ישוב מצבא העבודה, ולא יעבוד עוד. ושרת את אחיו..." ומהו השרות שנותן להם? שמיעץ אותם ומלמדם לשמור משמרתם (רש"י). בן ששים לזקנה – שכתוב (איוב ה, כו): "תבא בכלל אלי קבר" – בכלל בגימטריא ששים. ויש מפרשים: לזקנה – לחכמה, שיועד להטעים חכמתו בדברי טעם ושכל טוב, שנאמר (איוב יב, יב): "בישישים חכמה". בן שבעים לשבה – שכתוב בדרד המלך (דברי הימים א כט, כח): "וימת בשיבה טובה", וימי חייו היו שבעים שנה. בן שמונים לגבורה – שכתוב (תהלים צ, י): "ואם בגבורות שמונים שנה". בן תשעים לשוה – הולך שחוח וכפוף. ורבנו יונה מפרש, שהוא מלשון "ישפוך שיחו", והיינו שכשהגיע לתשעים, ראוי להיות כל עסקו בתפילה ובתהלות ה' ולשוה בנפלאותיו ולתקן מידותיו ולבקש תורה ומצוות. בן מאה פאלו מת ועבר ובטל מן העולם – שהרי כהו עיניו ונשתנו פניו, ומעייף החכמה פסק ממנו, והוא משתטה והולך (רש"י). ואם יש לו דעת, מכל שכן שלא יציאנה אלא לתפילה ולתחינה ולבקשה (המאירי).

באור משנה כב

בן בג בג היה, כנראה, בן דורו של הלל; ולפי התוספות (חגיגה ט, ב) היה גר. וכן מובא גם ב"מדרש שמואל", שכן בג בג ובן הא (בנל המשנה הבא) גרים היו, וכדי להסתיר מן המלשינים נקראו כך, והם בני אברהם ושרה שנתוספה ה"א על שמותם, ושהיו תחילה לגרים, ולפיכך נקרא כל הגרים בניהם. "בג בג" בגימטריא ה"א ה"א (מיני האותיות "בג" עולה למנין אות ה"א. דהיינו חמישים). ושניהם, אלא שבג בג יותר נסתר ונעלם, וקראום זה משונה מזה, כדי להכיר ולידע בין זה לזה. ויש סוברים ש"בג בג" ו"בן הא הא" הם שני שמות של תנא אחד; "בג בג" ראשי תבות: בן, גר, בן גיור; "בן הא הא" – בן אברהם ושרה אבות הגרים, שאות ה"א נתוספה לשמותיהם, כמבאר למעלה (עיין חגיגה ט, ב; תוספות דיבור המתחיל "בר ה"י להלל"). – המאמרים מובאים כאן בארמית, שזו היתה לשונם של הגרים (תוספות יום טוב" בשם "דוך חיים"). ויש מבארים שהואיל ודברי תורה הם צורך גדול לבני אדם, לכן נאמרו הפגמים בלשון ארמית, שהיו הכל מכירים בה כשעלו מבבל. וכן מובא למעלה הפתגם של הלל הזקן בענין לימוד התורה בארמית (פרק א משנה יג). – ולאחר ששינוי במשנה הקודמת על סידור שני חיי האדם בענין הלימוד, מבאיר משנתנו מאמרו של בן בג בג, שלא

קדושים; ויקרא רבה). שדרשו את הכתוב (ויקרא יט, כג): "וכי תבואו אל הארץ ונטעתם כל עץ... וערלתם ערלתו את פרוי, שלש שנים יהיה לכם עולים לא יאכל" – בפרשה של תורה הכתוב מדבר, כמו שכתוב (משלי כו, יח): "ינצור תאנה יאכל פריה"; רמזו לנו הכתוב, שהעץ הוא הולד, וביאת הארץ היא יציאתו אל אור העולם; ואמר, שכל שלש השנים ערלה, ובשנה הרביעית קודש הילולים, כלומר: כשישלמו שלש השנים הראשונות של ערלה וייכנס לרביעית, הקדישהו לה' ללמדו האותיות. ואמר אחר כך: "ובשנה החמישית... להוסיף לכם תבואתו" – שהיו מוסיפים בלימודו ויכניסוהו למקרא (המאירי). בן עשר למשנה – לאחר שלמד חמש שנים מקרא, מתחיל ללמוד משניות; ולמה קבע התנא תקופה של חמש שנים? שכן אמרו (חולין כד, א): "כל תלמיד שלא ראה סימן יפה במשנתו חמש שנים, שוב אינו רואה". בן שלש עשרה למצות – כלומר שאז נחשב הוא כבר לגדול וחייב במצוות, וסמכוהו על הכתוב (ישעיה מג, כא): "עם זו יצאתי לי תהלתי יספרו" – זו בגימטריא שלש עשרה. ויש כותבים, שזו הלכה למשה מסיני (תוספות הו"א ט). בן חמש עשרה לתלמוד – ללימוד גמרא, והכוונה לסברות ולטעמים שהתנאים האחרונים היו מדקדקים בדברי התנאים שקדמו להם לבארם ולהסבירם וליתן להם טעם – שהרי בימים ההם לא היתה עוד הגמרא שלנו (ספד המאור להרמב"ם). בן שמונה עשרה לחפה – ומצאו במדרש רמז לכך, שכתוב (ויקרא כא, יג): "והוא אשה בבתוליה יקח" – והוא בגימטריא שמונה עשרה. ורש"י פירש, כי שמונה עשרה פעמים כתוב "אדם" מ"בראשית" עד "כי מאיש לוקחה זאת". בן עשרים לרדוף – שאם לא נשא אשה עד כאן יהיה רודף לישא אשה ולא ימתין עוד בשום פנים, שלא ישתקע בהרהורים רעים (המאירי). ויש מפרשים: לרדוף אחר מוונותיו; שלאחר שלמד מקרא משנה וגמרא, ונשא אשה, והוליד בנים, צריך הוא לחזור אחר מוונות (ברטנורא). ויש מבארים: לרדוף – אחרי האויב, שחייב הוא לצאת לצבא (מחזור ויטרי). כמו שכתוב (במדבר א, ג): "מבן עשרים שנה ומעלה כל יוצא צבא בישראל". בן שלשים לפנה – שכן מוצאים בלויים, שהתחילו בעבודת המשכן בהיותם בני שלשים, כמו שכתוב (במדבר ד, טו): "מבן שלשים שנה ומעלה... כל הבא לעבוד עבודת עבודה ועבודת משא באוהל מועד". בן ארבעים לפינה – נתבשל כוח להבין דבר מתוך דבר; שלאחר ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, אמר להם משה (דברים כט, ג): "ולא נתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע, עד

בן בן הא הא אומר: לפום צערא אגרא.

פ ר ק ש ש י

שְׁנוּ חֲכָמִים בְּלִשׁוֹן הַמִּשְׁנָה. בְּרוּךְ שֶׁבָּחַר בָּהֶם וּבְמִשְׁנָתָם.

א רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר: כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה לְשִׁמְהָ – זֹכֶה לְדַבְרֵים הַרְבֵּה; וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁכָּל הָעוֹלָם כְּלוּ פְּרִי הוּא לוֹ. נִקְרָא רַע, אֱהוּב, אֹהֵב אֶת הַמָּקוֹם, אֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת, מְשַׁמֵּחַ אֶת הַמָּקוֹם, מְשַׁמֵּחַ אֶת הַבְּרִיּוֹת;

פירוש ברטנורה

חכמת ישראל אלך ואלמוד חכמת יונית, שאין מותר ללמוד חכמת יונית אלא במקום שאסור להרהר בדברי תורה, כגון בבית המרחץ או בבית הכסא. כששאלו את ר' יהושע מהו ללמוד אדם את בנו יונית, אמר להם ילמדנו בשעה שאינו לא יום ולא לילה, דהא כתיב והנית בו יומם ולילה: **כג לפום צערא אגרא.** כפי רוב הצער שאתה סובל בלמוד התורה ועשיית המצוה, יהיה שכרך מרובה:

משניות מבוארות – קהתי

מכאן, שם הפרק: "קניין תורה". ויש קוראים לו: "פרק דרבי מאיר", על שם שמתחיל: "דבי מאיר אומר". וכבר הזכרנו בפתיחה למסכתנו, כי הפרק הזה צורף למסכת אבות בזמן מאוחר, משום המנהג ללמוד פרקי אבות בשבתות, והוסיפו את הפרק "קניין תורה" כדי ללמוד בשבת שלפני חג השבועות (ענין בפתיחה). ואמנם הפתיחה שבראש פרקנו באה לציין שמכאן ואילך ברייתא היא, אלא שהיא שנויה בלשון המשנה; ומבואר ב"מדרש שמואל", שהקדמה זו באה להודיענו, כי הברייתות שוות הן במעלתן למשניות, אלא שהמשניות נישנו בבית מדרשו של רבי יהודה הנשיא, והברייתות נישנו מחוץ לבית מדרשו על ידי תלמידיו: רבי חיאי, רבי אושעיא ורבי קפרא (חולין קמא, ב). – הפרק הזה נמצא כמעט כולו בסדר אליהו זוטא, פרק י"ז, ובמסכת כלה רבתי, פרק ח'.

שְׁנוּ חֲכָמִים בְּלִשׁוֹן הַמִּשְׁנָה – "שנו חכמים" הוא הביטוי השגור בגמרא בארמית: "תנו רבנן"; חכמים שנו את הברייתות דלקמן בלשון המשנה. **בְּרוּךְ** – המקום, **שֶׁבָּחַר בָּהֶם** – בחכמים, **וּבְמִשְׁנָתָם** – ששנו, כמו שכתוב (דברים יז, יא): "על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה, לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל"; ואמרו (עבודה זרה לה, א): "כי טובים דודיק מיין" – ערכים עלי דברי דודיק (דברי סופרים) יותר מיינה של תורה (עיניק תורה שבכתב – רש"י). ובעל "תפארת ישראל" מפרש: ובמשנתם – שגם בלימודם בחר ה', היות ואינם מתכוונים בו כדי להתפאר; ולכן הישמר לך מלהרהר אחריהם ולחשוב, שהואיל והתורה היא עסקם לכן יהללו לימודה בפרק זה".

באור משנה א

רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר: כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה לְשִׁמְהָ – לשם ידיעת התורה וקיומה, **זֹכֶה לְדַבְרֵים הַרְבֵּה** – המפורטים לקמן (**מחזור יוסי**). ויש מפרשים: לדברים הרבה – מלבד אלה המנויים להלן, והכוונה כאן שזוכה בטובות העולם הזה, בעוד שהדברים הנימנים לקמן הם קניינים רוחניים הבאים בעקבות שלימות הנפש (**מדרש שמואל**). **וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁכָּל הָעוֹלָם כְּלוּ פְּרִי הוּא לוֹ** – כדאי הוא העולם שנברא וראוי הוא שיתקיים בשבילו, שתכלית בריאת העולם היתה בשביל התורה, כמו שכתוב: "בראשית ברא..." ודרשו חכמים (**בראשית רבה א**): בשביל התורה שנקראת ראשית, שנאמר (**משלי ח, כב**): "ה' קניי ראשית דרכו"; נמצא הלומד תורה לשמה משלים רצון קונו. וכן אמרו (**ברכות ו, ב**): "סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא את מצותיו שמור כי זה כל האדם" (סוף קהלת) – כל העולם כולו לא נברא אלא בשביל זה. **נִקְרָא רַע** – של הקבי"ה, כמו שנאמר (**תהלים קלט, יז**): "ולי מה יקרו רעך אל"; **אֱהוּב** – כמו שכתוב (**משלי ח, יז**): "אני אוהבי אהב"; ובעל "תפארת ישראל" מפרש: נקרא רע – שראוי להתחבר עמו לשמוע עצתו בכל דבר, אהוב – שמפני מידותיו יקרות אהוב הוא על הכל. ויש מפרשים: נקרא רע אהוב, כלומר רע שהוא אהוב לה' ולבריות (החסיד ר"י יעבץ ז"ל); **אֹהֵב אֶת הַמָּקוֹם** – שלומד תורתו מאהבה; **אֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת** – שמקרב לתורה ומדריך בדרך ישרה, כדי שגם הם יזכו לרוב טוב. ובעל "תפארת ישראל" מפרש: אוהב את הבריות – אפילו

יחשוב האדם, שאם למד מקרא ומשנה וגמרא, כבר השיג את התורה עד תכליתה, כי התורה אין לה קץ ותכלית, כמו שכתוב (**תהלים קיט, צו**): "לכל תכלה ראיתי קץ רחבה מצותך מאד" (**מדרש שמואל**).

בֶּן בֶּג בֶּג אֹמֵר: הִפֵּךְ בָּהּ וְהִפֵּךְ בָּהּ – הווה עוסק בתורה וחוזר ועוסק בה תדיר, **דְּכִלְהָ בָּהּ** – שהכול בה, כלומר שכל חכמות העולם כלולות בה (**מחזור יוסי**). ויש מבארים, שכן בג בג מזהיר כאן, שלא יסתפק העוסק בתורה בקריאה גסה ושתחית לבד, אלא שיהא הופך ומהפך בה תמיד בעיון, שאם יעשה כן, הוא ימצא בה כל מה שמפקפק לבו עליו (**החמאירי**), וזהו שאמר: "דכולה בה" – שהכל מבואר אחר עיון ודיוק בדברים. ורש"י מפרש: דכולה בה שבכל שעה שתהא מהפך ומעיין בתורה, תמצא בה חידושים וטעמים, וכן אמרו (**עירובין נד, ב**): "למה נמשלו דברי תורה לתאנה, כמו שנאמר (**משלי כז, יח**): "נוצר תאנה יאכל פריה"? לומר לך: מה תאנה זו כל זמן שאדם ממשיך בה מוצא בה תאנים (שאינן מתבשלות בבית אחת, אלא היום מעט ולמחר מעט, וכל שעה ראוי לאכול מהם – רש"י), אף דברי תורה, כל זמן שאדם הוגה בהם, מוצא בהם טעם". **וּבָהּ תִּתְּנִי** – ובה תראה האמת בעין שכלך (**רמב"ם**), **וְסִיב וּבָלְהָ בָּהּ** – ותזקין ותבלה בה, כלומר עסוק בתורה עד זקנה ושיבה. **וּמִנֶּה לֹא תִזְוַע** – וממנה לא תזוז; ואל תאמר: כבר למדתי די צרכי ואיני צריך עוד להתעסק בה, אלך ואעסוק בחכמות אחרות, **שֶׁאֵין לָךְ מִדֵּה טוֹבָה הַיְמָנָה** – מאשר להתדבק בתורה ולעסוק בה תדיר, כמו שכתוב (**יהושע א, ח**): "לא ימוש ספר התורה הזה מפִּיךְ, והגית בו יומם ולילה".

באור משנה כג

פתגמו הקצר של בן הא הא – המסיים את פרקנו – מובא כאן כתוספת למשנה הקודמת, בה למדנו שצריך האדם להתמיד בעמל התורה, ולעסוק בה בעיון רב, כדי לגלות עומק ענייניה והאור הרב הגנוז בה. ובאה משנתנו לציין, שכל מה שאדם יטרח ויעמול יותר בלימוד התורה, כן ישיג בה יותר ויותר הישגים עמוקים וחידושים נפלאים, וכן ירבה שכרו. – על בן הא הא עיין בהקדמה לבאור המשנה הקודמת.

בֶּן הָא הָא אֹמֵר: לְפִיּוֹם צִעְרָא אֲגָרָא – לפי הצער הוא השכר. הרמב"ם מפרש: "לפי מה שתצטער בתורה (בעסקך בתורה בעמל ויגיעה). יהיה שכרך" (בהשגת אמיתות של תורה). כמו שאמרו (**ברכות טז, ב**): "אין דברי תורה מתקיימים אלא במי שממית עצמו עליה"; וכן אמרו (**שם**): "במי אתה מוצא חמאה של תורה? במי שמקיא חלב שניק משדי אמו עליה". ובמדרש שמואל מבואר, שבא התנא לנחם את האדם הטורח ומצטער הרבה עד שהוא משיג את דברי התורה שהוא לומד, כי גם אדם כזה אינו צריך להרפות מלימוד התורה, לפי שאין השכר ניתן לפי ההשגה אלא לפי הצער והטורח; ולפעמים האדם שעמל ויגע בתורה, אף שלא השיג בלימודו הרבה, שכרו שווה לשכר של החכם הגדול שבדור, כי לפי הצער הוא השכר.

באור הפתיחה

פרק זה כולל ברייתות העוסקות בשבחה של התורה ובמעלות של העוסק בה.

וּמִלְבָּשָׁתוֹ עֲנוּה וּרְאָה, וּמִכְשָׁרְתּוֹ לְהִיטֵּ צְדִיק וְחָסִיד וְיִשְׂרָאֵל וְנֶאֱמָר, וּמִרְחֻקָּתוֹ מִן הַחֲמָא, וּמִקְרִבָּתוֹ לְיָדֵי זָכוֹת; וְנִהְיִן מִמֶּנּוּ עֵצָה וְתוֹשִׁיָּה, בִּינָה וְגִבּוּרָה, שְׁנֵאֲמָר (משלי ח, יד): "לִי־עֵצָה וְתוֹשִׁיָּה, אֲנִי בִּנְיָה לִי גִבּוּרָה"; וְנוֹתַת לֹא מַלְכוּת וּמִמְשָׁלָה וְחֻקּוֹר דִּין; וּמִגְלִין לֹא רִצֵּי תוֹרָה, וְנִעְשָׂה כְּמַעֲשֵׂי הַמִּתְגַּבֵּר וְכִנְהָר שְׁאִינוֹ פּוֹסֵק; וְהָיָה צָנוּעַ, וְאַרְךְ רוּחַ, וּמוֹחֵל עַל עֲלָבוֹנוֹ; וּמִגְדֻלָּתוֹ וּמִרְוִמָּמָתוֹ עַל כָּל הַמַּעֲשִׂים.

ב אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: בְּכָל יוֹם וְיוֹם בֵּית קוֹל יוֹצֵאת מִהָר חוֹרֵב וּמִכְרֹת וְאוֹמֶרֶת: אוֹי לָהֶם לְבָרִיּוֹת מִעֲלָבוֹנָה שֶׁל תוֹרָה! שֶׁכָּל מִי שְׁאִינוֹ עוֹסֵק בְּתוֹרָה נִקְרָא נְזוּף, שְׁנֵאֲמָר (משלי יא, כב): "נָזִים זֶהָב בְּאֵף חֲזִיר, אִשָּׁה יָפָה וְסֶרֶת טַעַם". וְאוֹמַר (שמות לב, טו): "וְהִלַּחַת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הַזֶּה, וְהִמְכַתְּבָה מִכְתָּב אֱלֹהִים הוּא, חֲרוֹת עַל־הַלְחָת", אֶל תִּקְרָא "חֲרוֹת" אֶלָּא "חֲרוֹת", שְׁאִין לָךְ בֶּן חֲרִין אֶלָּא מִי שְׁעוֹסֵק בְּתַלְמוּד תוֹרָה. וְכָל מִי שְׁעוֹסֵק

משניות מבוארות – קהתי

וּמִרְוִמָּמָתוֹ עַל כָּל הַמַּעֲשִׂים – לאחר שזכה לכל המידות הללו, התורה מגדלת ומרוממת אותו על כל מעשי הבריאה, כמו שכתוב (תהלים ח, ז): "תִּמְשִׁילֶהוּ בַּמַּעֲשִׂי יָדְךָ" (מנחת שבת). ויש מפרשים: על כל המעשים – על כל מעשי המצוות, שיותר יתפארו המצוות בו ממה שיתפאר הוא במצוות כביכול, כאילו הוא גדול ומרומם מהן ומדרגתו גדולה ממדרגתן (מדרש שמואל).

באור משנה ב

רבי יהושע בן לוי היה מגדולי אמוראי ארץ ישראל שבדור הראשון. למד תורה מפי בר קפרא שהיה תלמידו של רבי יהודה הנשיא, אולם רבו המוחקת היה רבי יהודה בן פדיה, בן אחותו של בר קפרא (בראשית רבה צד, ה). עיר מושבו היתה לוד, שהרביץ שם תורה; ובסוף ימיו היתה ישיבתו בטבריה. הרבה עסק בצרכי ציבור, עד שהיה מתאונן, שמרוב טרדותיו בעסקי הציבור שכח הרבה מן ההלכות שלמד אצל רבי יהודה בן פדיה רבו (תנחומא, וארא). הוא היה גדול במידת החסידות עד שזכה לגילוי אליהו, ואף להיכנס בעודו חי לגן עדן (כתובות עז, ב). הרבצת התורה היתה חשובה מאד בעיניו, ולא היה נמנע מללמוד תורה אף עם בעלי מחלות מדבקות, והיה שוהה במחיצתם והם כרוכים אחריו, כי היה אומר: "תורה מגינה על לומדיה" (עם). אדרבא, מי שחלה, התורה תבריאנהו: "חש בראשו, יעסוק בתורה"; "חש בכל גופו, יעסוק בתורה" (עירובין נד, ב).

אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: בְּכָל יוֹם וְיוֹם, בֵּית קוֹל יוֹצֵאת מִהָר חוֹרֵב וּמִכְרֹת וְאוֹמֶרֶת: אוֹי לָהֶם לְבָרִיּוֹת מִעֲלָבוֹנָה שֶׁל תוֹרָה – שהואיל ואין עוסקים בה, גדול עלבונה, ועל כך "אוי להם לבריות" – בענין בית קול ישנם פירושים שונים. ב"תוספות יום טוב" (יבמות טז, ו) מבואר: "בית קול שזנזו הרבה פעמים בדברי חז"ל, הוא הקול שנשמעו בו לאחר שפסקה הנבואה, והוא קול מחודש לשעתו מהבורא יתברך להודיע סודו ליראיו". ברם, בעל "מדרש שמואל" כותב על משנתנו: "ראוי להבין, שכיון שבת קול זו באה להתרות בני אדם, שיעסקו בתורה תדיר, היה ראוי שישמעו אותה כל העולם. לכן אפשר לומר, שהעניין הוא דרך משל, לפי שהתורה ניתנה בהר חורב שהוא הר סיני, ושם נשבעו כל ישראל לעסוק בה יומם ולילה, אם כן כשישראל אינם עוסקים בתורה, צריך שיחשוב האדם, כאילו הר חורב בעצמו מכריז ואומר: "אוי להם לבריות מעלבוניה של תורה!" שֶׁכָּל מִי שְׁאִינוֹ עוֹסֵק בְּתוֹרָה – כראוי, נִקְרָא נְזוּף – שראוי הוא לנזיפה בגלל מעשיו המגונים; ורש"י מפרש: נזוף – מנודה. וכן מבואר ב"מחזור ויטרי": "שהוא כמנודה לשמים, שכחוב (דברים כז, כג): "אורו אשר לא יקים את דברי התורה הזאת", וכשחוב לומד, היאך יקיים? הלא "אין בור ירא חטא ולא עם הארץ חסיד"? ואמרו חכמים (שבועות לו, א): "אורו" – בו נידוי, בו קללה, נמצא שהוא מנודה לשמים"; שְׁנֵאֲמָר: "נָזִים זֶהָב בְּאֵף חֲזִיר, אִשָּׁה יָפָה וְסֶרֶת טַעַם" – כמו נזם זהב באף חזיר כך היא אשה יפה וסרת טעם, ומשל הוא לאדם שיודע תורה והוא מזניח את לימודה, שהוא כחזיר הזה שמלכלך את נזם הזהב שבאפו, וכאותה אשה חסרת טעם שמנוולת את פיה וממאסת אותו. ויש דורשים: נזם זהב באף – נוטריקון; נזוף, וְאוֹמֶר – הכתוב: "וְהִלַּחַת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הַזֶּה, וְהִמְכַתְּבָה מִכְתָּב אֱלֹהִים הוּא, חֲרוֹת עַל־הַלְחָת", אֶל תִּקְרָא "חֲרוֹת" אֶלָּא

המקולקלין במידות, שאין לאהבן אלא מפני שהן בריותיו של הקב"ה; מְשַׁמָּח אֶת הַמָּקוֹם – בחכמתו ובמעשיו; ובמדרש שמואל מבואר, שבזכותו ה' מטיב לעולם, נמצא משמח בזה את המקום, לפי שה' יתברך כוונתו להיטיב לברואיו, והוא שמח כשמיטיב להם; מְשַׁמָּח אֶת הַבְּרִיּוֹת – בדברי חכמתו ובמעשיו הטובים; ולפי "מדרש שמואל": משמח את הבריות – שבזכותו כל העולם שמחים וטובי לב. וּמִלְבָּשָׁתוֹ עֲנוּה וּרְאָה – התורה מלבשתו שתי המידות: ענוה ויראת שמים; וכן דרש (ויקרא רבה לו): "גפן ממזרים תסיע" (תהלים פ, ט) – מה הגפן הזו יש בה אשכולות גדולות וקטנות, הגדול מחבירו נראה כאילו נמוך מחבירו, כך ישראל כל מה שאחד מהם יגע בתורה וגדול מחבירו בתורה – נראה נמוך מחבירו; וכתוב (דברים יז, יט): "למען ילמד ליראה את ה' אֱלֹהֵיו" – מלמד שהתלמוד מביא לידי יראה ("ספרי" שופטים): וּמִכְשָׁרְתּוֹ לְהִיטֵּ צְדִיק – באמונתו, וְחָסִיד – במעשיו, שעושה לפנים משורת הדין, וְיִשְׂרָאֵל – בלבד, וְנֶאֱמָר – בדבור; ובעל "תפארת ישראל" מפרש: צדיק – בינו למקום, וחסיד – בינו לחברו, וישר – בינו לעצמו, שלא ישחית מדותיו, כגון שלא יהיה עצל או רעבתן וכדומה, ונאמן – לדרך חייו, שיהא איתן ברוחו ולא יוכרע על ידי היצר או מקרי הזמן; וּמִרְחֻקָּתוֹ מִן הַחֲמָא – שלא ייכשל בשום חטא אף במחשבה והרהור, כי מושל הוא ברוחו וכובש את יצרו, וּמִקְרִבָּתוֹ לְיָדֵי זָכוֹת – שיזכה לעשות מצוות ומעשים טובים; ויש מפרשים: ומרחקתו מן החטא – שלא באה לאחרים תקלה של חטא על ידו, ומקרבנו ליד זכות – שזוכים אחרים על ידו. וְנִהְיִן מִמֶּנּוּ – בני אדם, עֵצָה – בעצה טובה, וְתוֹשִׁיָּה – ובתושיה, שהיא התורה שלומדים ממנו, בִּינָה – בבינה, שהוא העיון, וְגִבּוּרָה – ובגבורה שהוא המעשה (מדרש שמואל), שְׁנֵאֲמָר: "לִי־עֵצָה וְתוֹשִׁיָּה (כך אומרת החכמה, היינו התורה), אֲנִי בִּינָה לִי גִבּוּרָה" – ומי שעוסק בתורה לשמה מחונן בכל המעלות הללו; וְנוֹתַת לֹא מַלְכוּת – וכן אמרו (גיטין סב, א): מניין שחכמים נקראים מלכים? שכתוב (משלי ח, טו): "בִּי מַלְכִּים יִמְלֹכוּ", וּמִמְשָׁלָה – כמו שאמרו (ברכות ו, ב): כל אדם שיש בו יראת שמים דבריו נשמעים, וְחֻקּוֹר דִּין – שיודע לחקור את הדין לאמיתו ולהיות שופט צדק, וּמִגְלִין לֹא רִצֵּי תוֹרָה – כמו שכתוב (תהלים כה, יד): "סוד ה' ליראיו". וְנִעְשָׂה כְּמַעֲשֵׂי הַמִּתְגַּבֵּר וְכִנְהָר שְׁאִינוֹ פּוֹסֵק – ויש גורסים: כמעין שאינו פוסק וכנהר שמתגבר והולך. כלומר שחכמתו הולכת ומתווספת, וכל הקרב אליו ירוה צמאונו ממעין תורתו וחכמתו (אמונת שמואל), כמו שכתוב (משלי ח, טז): "יפוצו מעינותיך חוצה, ברחובות פלגי מים"; וְהָיָה צָנוּעַ – בנוסח אחר: והוזה צנוע. שאף על פי שהוא מתפרסם בחכמתו ובמידותיו, הוא תמיד צנוע, וְאַרְךְ רוּחַ – סבלן; ויש שמבחינים בין ארך אפים לארך רוח, שארך אפים כועס אלא שמאריך אפו ואינו נוקם מיד, ואילו ארך רוח אינו כועס כלל, אף כשעשו לו דבר שלא כהוגן (מדרש שמואל), וּמוֹחֵל עַל עֲלָבוֹנוֹ – שהוא מן הנעלבים ואינם עולבים, שומעים חרפתם ואינם משיבים (שבת פח, ב), ולא עוד אלא שהוא מוחל למי שהעליבו, כדי שלא יענש עליו, ומגדלתו

בתורה תדיר, הרי זה מתעלה, שנאמר (במדבר כא, יט): "וממתנה נחליאל, ומנחליאל במות".

ג הלומד מחברו פרק אחד, או הלכה אחת, או פסוק אחד, או דבור אחד, אפילו אות אחת – צריך לנהוג בו כבוד; שכן מצינו בדרך מלך ישראל, שלא למד מאחיתפל אלא שני דברים בלבד, וקראו רבו, אלוף ומידעו, שנאמר (תהלים נה, יד): "ואתה אנוש פערפי, אלופי ומידעי". והלא דברים קל וחמר: ומה דוד מלך ישראל, שלא למד מאחיתפל אלא שני דברים בלבד, קראו רבו אלוף ומידעו – הלומד מחברו פרק אחד, או הלכה אחת, או פסוק אחד, או דבור אחד, אפילו אות אחת; על אחת כמה וכמה שצריך לנהוג בו כבוד! ואין כבוד אלא תורה, שנאמר (משלי ג, לה): "כבוד חכמים ינחלו"; "ותמימים ינחלו טוב" (משלי כה, י); ואין טוב אלא תורה, שנאמר (שם ד, ב): "פי לקח טוב נתתי לכם, תורתי אל תעזבו".

ד כף היא דרבה של תורה: פת במלח תאכל, ומים במשורה תשתה, ועל הארץ תישן, וחי צער תחיה ובתורה אתה עמל; ואם אתה עושה כן, "אשריך וטוב לך" (תהלים קכח, ב): "אשריך – בעולם הזה, וטוב לך לעולם הבא. אל תבקש גדלה לעצמך ואל תחמד כבוד. יותר מלמודך עשה; ואל תתאוה לשלחנם של מלכים, ששלחנך גדול משלחנם, ובתוך גדול מפתרם; ונאמן הוא בעל מלאכתך, שישלם לך שכר פעלתך".

משניות מבוארות – קהתי

ואין טוב אלא תורה, שנאמר: "פי לקח טוב נתתי לכם, תורתי אל תעזבו" – וכיון שזוכים התלמידים לקבל "לקח טוב", היא התורה, שעתידי להנחיל להם כבוד, הרי גם הם צריכים לנהוג כבוד במלמדיהם ("תפארת ישראל").

באור משנה ד

כף היא דרבה של תורה – זוהי הדרך של העמל בתורה: פת במלח תאכל, ומים במשורה תשתה – כלשון יחזקאל (ד, יא). "ושורה" – מידה קטנה ממדות הנוזלים. ועל הארץ תישן – בלי כר למראשותיך, וחי צער תחיה – שתנאי חיך הקשים יגרמו לך צער, ובתורה אתה עמל – ואף על פי כן עליך לעמול בתורה. וכן מפרש רש"י: אפילו אין לך מה לאכול אלא פת במלח, אל תימנע מלעסוק בתורה. ויש מפרשים, שזו אזהרה גם לעשיר, שיש בידו להתענג בתענוגי העולם, שלא ירגיל עצמו בהם, כי מתוך התענוגות והתפנקות לא יוכל ללמוד תורה כראוי ולא תהא לו התורה לקנין נפש. ועוד, שאם ירגיל עצמו בתענוגות העולם, יהא מוכרח להיבטל מלימוד התורה, כדי להרויח הרבה ממון לצורך הוצאותיו המרובות, לפיכך הזהיר בזה בדרך כלל לעשירים ולעניים, שאין התורה נקנית אלא בעמל רב תוך ויתורים על מותרות ותענוגים, כמו שאמר (ברכות טג, ב): "אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה" (מדרש שמואל). ואם אתה עושה כן – ועוסק בתורה מתוך חיי צער, "אשריך וטוב לך": אשריך בעולם הזה, וטוב לך לעולם הבא – כי מי שהוא להוט אחר תענוגי העולם הזה, טרוד הוא תמיד למלא תאוותיו ואין מנוחה לנפשו, ולפעמים תאוות האדם גורמות לו מחלות קשות המוציאות אותו מן העולם קודם זמנו; אבל מי שמסתפק במה שחננו ה', וכן הוא מרגיל גם את בני ביתו ביראת ה' ובהסתפקות, כדי שיוכל לעסוק בתורה ה' ובמצוותיה, אשריו בעולם הזה ואשריו בעולם הבא. אל תבקש גדלה לעצמך – אם עוסק אתה אמנם בתורה וקונה לך ידיעות רבות תורה, אל תבקש שררה; ואל תחמד כבוד – להתכבד בתורתך, שמתוך כך נראה כאילו אתה עושה שלא לשמה (רש"י): יותר מלמודך עשה – שיהיו מעשיך מרובים מחכמתך, כמו ששינו (לעיל ג, טז): "כל שמעשיו מרובים מחכמתו, חכמתו מתקיימת". וב"מדרש שמואל" מבואר, שאפילו בדברים שהוא מפקפק בהם, יחמיר על עצמו, כדי שלא ייכשל באיסור של תורה. ואל תתאוה לשלחנם של מלכים – למעדרים ולמשמנים, ששלחנך גדול משלחנם – שנאמר עליו: "זה השולחן אשר לפני ה'". ויש מפרשים: ששולחןך – בעולם הבא, גדול משולחנך – בעולם הזה. ובתוך גדול מפתרם – שכתר תורה גדול מכתר מלכות (עין

"חרות", שאין לך בן חרין – שאינו משועבד ליצרו הרע ולתאוות לבו, אלא מי שעוסק בתלמוד תורה – כפי ששינו במשנה הקודמת, שהתורה "מלבשתו ענוה ויראה, ומרחקתו מן החטא ומקרבתו לידי זכות, ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים", וכל מי שעוסק בתורה תדיר, הרי זה מתעלה – עולה הוא לגדולה בזכות חכמת התורה ומידות הנפש שרכש לו, שנאמר: "וממתנה נחליאל, ומנחליאל במות" – התחלת הפסוק היא: "ומנדבר מתנה", ודרשו חכמים (ערובין נד, א): "אם אדם משים עצמו כמדבר זה שהכל דשין בו, תלמודו מתקיים בידו, ותורה ניתנת לו במתנה; וכיון שניתנה לו במתנה, נחלו א"ל (ה' הוא נחלתו). שנאמר: "וממתנה נחליאל"; וכיון שנחלו א"ל, עולה לגדולה, שנאמר: "ומנחליאל במות".

באור משנה ג

הלומד מחברו פרק אחד, או הלכה אחת, או פסוק אחד, או דבור אחד – דיבור של טעם (רש"י). כלומר דיבור של תורה שצריך לימוד, אפילו אות אחת – כגון וי"ו מוסיף על ענין ראשון וכדומה ("תפארת ישראל"); או כגון "גחלים עוממות אין מברכין עליהן" (בזרא מאורי האש", ושאלו בגמרא (ברכות נג, ב): אוממות (באל"ף), או עוממות (בעי"ף), וזהו לימוד של אות אחת (מסכת כלה): צריך לנהוג בו כבוד – משום כבוד התורה, שכן מצינו בדרך מלך ישראל, שלא למד מאחיתפל אלא שני דברים בלבד – א. שלא ילמד תורה יחיד; ב. שילך לבית הכנסת ברגש, כלומר באימה ובחרדה (מסכת כלה): וקראו – דוד לאחיתופל – רבו, אלוף ומידעו, שנאמר: "ואתה אנוש פערפי, אלופי ומידעי" – ותרגמו: "ואנת אחיתופל גברא דמי לי רב דאלפת לי ומהודע חוכמתא לי" (ואתה אחיתופל הנחשב לי כרב, שלימדני והודעתי חכמה). והלא דברים קל וחמר: ומה דוד מלך ישראל, שלא למד מאחיתפל אלא שני דברים בלבד – כמבואר לעיל, קראו רבו אלוף ומידעו – משום אותם שני הדברים; הלומד מחברו פרק אחד, או הלכה אחת, או פסוק אחד, או דבור אחד, אפילו אות אחת – כמו שבארנו לעיל, על אחת כמה וכמה שצריך לנהוג בו כבוד – כלומר הדיוט שחברו העמידו על האמת אפילו על ידי אות אחת, כל שכן שצריך על כל פנים לנהוג בו כבוד, כי לפעמים מאות אחת שבמקרא או במשנה אפשר ללמוד כמה עניינים נשגבים והלכות גדולות (אמנות שמואל). ואין כבוד אלא תורה – אין כבוד בא לו לאדם אלא על עסקי תורה (רש"י). שנאמר: "כבוד חכמים ינחלו" – חכמי התורה הם ינחלו כבוד. וכן כתוב: "ותמימים ינחלו טוב" – תמימים, הם התלמידים, ינחלו טוב,

ה גְּדוּלָה תוֹרָה יוֹתֵר מִן הַפְּהֶנֶה וּמִן הַמַּלְכוּת, שֶׁהַמַּלְכוּת נִקְנִית בְּשָׁלֹשׁ מַעְלֹת, וְהַפְּהֶנֶה – בְּעֶשְׂרִים וָאַרְבַּע, וְהַתּוֹרָה נִקְנִית בְּאַרְבָּעִים וְשִׁמּוֹנָה דְּבָרִים: בְּתַלְמוּד, בְּשִׁמְיעַת הָאָז, בְּעֶרִיכַת שְׁפָתַיִם, בְּבִנְיַת הֶלֶב, בְּשִׁכְלוֹת הֶלֶב, בְּאִמּוּהָ, בְּיִרְאָה, בְּעִנּוּהָ, בְּשִׁמְחָהּ, בְּשִׁמּוּשׁ חֲכָמִים, בְּדַקְדּוּק חֲבֵרִים, וּבְכַפְּלוֹת הַתְּלָמִידִים, בְּיָשׁוּב, בְּמִקְרָא, בְּמִשְׁנָה, בְּמַעֲוֵט שָׁנָה, בְּמַעֲוֵט שִׁיחָה, בְּמַעֲוֵט תַּעֲנוּג, בְּמַעֲוֵט שְׁחֹק, בְּמַעֲוֵט דֶּרֶךְ אֶרֶץ, בְּאַרְךָ אִפִּים, בְּלֵב טוֹב, בְּאִמּוּנַת חֲכָמִים, וּבִקְבֻלַּת הַיְסוּרִין.

משניות מבוארות – קהתי

תשמרם בבטנך, יכונן יחדו על שפתיך" (משלי כב, יח): "אימתי דברי תורה נעימים? כי תשמרם בבטנך (שהם שמורים אצלך ואינם מתחככים ממך – רש"י). ואימתי תשמרם בבטנך? בשעה שיכונן יחדו על שפתיך (כשאתה סודרם ומוציאם בפה ולא לומד בגמגום ובלחישת – רש"י):

ד. **בְּבִנְיַת הֶלֶב** – שיתבונן בדברים שהוא לומד מתוך תשומת לב יתירה: ה. **בְּשִׁכְלוֹת הֶלֶב** – שישכיל בלימודו לדרת לעומקם של הדברים; ו. **בְּאִמּוּהָ** – שתהא אימת רבו עליו; ז. **בְּיִרְאָה** – שתהא יראת שמים בלבו, כמו שכתוב (תהלים קיא, י): "ראשית חכמה יראת ה'"; ח. **בְּעִנּוּהָ** – שיהא עניו ושלל רוח, שעל ידי כך לא יבוש מלמוד מכל אדם, אפילו מקטן ממנו. וכן אמרו (תענית ז, א): "למה נמשלו דברי תורה למים? לומר לך: מה מים מניחין מקום גבוה והולכין למקום נמוך, אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה"; ט. **בְּשִׁמְחָהּ** – שמתוך שמחה מרחבת הלב ומתחדד השכל ומתקדק הזכרון; ועוד, שאם האדם אינו לומד בשמחה, והתורה היא עליו למעמסה, סוף סוף יפרוש מן הלימוד; י. **בְּשִׁמּוּשׁ חֲכָמִים** – שעל ידי שימוש חכמים ילמד הרבה מדבריהם וממעשיהם, וכן אמרו (ברכות ז, ב): "גדולה שימושה יותר מלימודה", שכן מצינו ביהושע, שעל ידי ששימש את משה רבנו ולא מש מתוך אהלו זכה לרשת מקומו של משה ולקבל ממנו מסורת התורה (ספרי פנחס); יא. **בְּדַקְדּוּק חֲבֵרִים** – שלומד הוא מחבריו לדקדק בדברים ששמע מרבו; ויש מפרשים, שמדקדק בבחירת חברים, שיהיו בעלי מידות טובות ושכל ישר (אמנות שמואל); יב. **וּבְכַפְּלוֹת הַתְּלָמִידִים** – שעל ידי קושיותיהם ופירוקן מתחדד שכלו ומתלבן לימודו, כמו שאמרו (תענית ז, א): "עץ חיים היא למחזיקים בה" (משלי ג, יח): "למה נמשלה תורה לעץ? מה עץ קטן מדליק את הגדול, אף תלמידי חכמים קטנים מחזידים את הגדולים"; יג. **בְּיָשׁוּב** – שתהא דעתו מיושבת עליו; ובעל "תפארת ישראל" מפרש: בישוב – "שיהא בקי בישובו של עולם, הן בדרך ארץ, והן בחכמות טבעיות ולימודיות"; יד. **בְּמִקְרָא** – שיהא בקי בעשרים וארבעה ספרי הקודש; טו. **בְּמִשְׁנָה** – שיהא בקי במשנה שהיא יסוד ההלכה ותורה שבעל פה; טז. **בְּמַעֲוֵט שָׁנָה** – שלא יישן הרבה, לפי שריבוי שינה מביא לא רק להפסד זמן אלא גם לעצלות. ברם, שינה מועטת מדי גורמת חולשה לגוף ולנפש, וחכמים נתנו סימן: "ישנתי אז ינח לי" (איוב ג, יג) – "אז" בגימטריא שמונה. שצריך אדם לישון שמונה שעות ביממה; יז. **בְּמַעֲוֵט שִׁיחָה** – שימעט לדבר בענייני חולין, כמו שאמרו (יומא יט, ב): "ודברת בם" – ולא בדברים אחרים; יח. **בְּמַעֲוֵט תַּעֲנוּג** – שימעט בתענוגים גופניים, כגון באכילה ושתייה וכדומה, שמיעוטם טוב וריבויים רע; יט. **בְּמַעֲוֵט שְׁחֹק** – כמו ששנינו לעיל (ג, יג): "שחוק וקלות ראש מרגילין את האדם לערוה". ברם, מיעוט יפה, שכן מצינו שהיו החכמים משתמשים במילי דבדיחותא (דברי בדיחות). כדי להרחיב דעתם של התלמידים. כ. **בְּמַעֲוֵט דֶּרֶךְ אֶרֶץ** – שימעט בעסקיו השונים ובמעגו עם חבריו; כא. **בְּאַרְךָ אִפִּים** – שיתרחק ממידת הכעס, שכן אמרו (פסחים טו, ב): "כל אדם הכועס, אם חכם הוא – חכמתו מסתלקת ממנו; ועוד אמרו (נדרים כב, ב): "כל הכועס, משכח תלמודו ומוסיף טפשות"; כב. **בְּלֵב טוֹב** – שלבו פניו מקנאה ושנאה, ואז לבו רחב לקבל דברי תורה; כג. **בְּאִמּוּנַת חֲכָמִים** – שמאמין בדברי חכמים, אף על פי שאינו משיגם בשכלו; כד. **וּבִקְבֻלַּת הַיְסוּרִין** – שמקבל את היסורין הבאים עליו באהבה, ואינו מהרהר אחרי דרכי ה', שכן מצינו (ברכות

לעיל ד, יג); ונאמן הוא בעל מלאכתך – הקב"ה, שהטיל עליך את המלאכה לעמול בתורה, נאמן הוא, שישלם לך שכר פעלתך – כפי רוב עמלך בתורה, סוף הכבוד והגדולה והשכר לבוא.

באור משנה ה

גְּדוּלָה תוֹרָה יוֹתֵר מִן הַפְּהֶנֶה וּמִן הַמַּלְכוּת, שֶׁהַמַּלְכוּת נִקְנִית בְּשָׁלֹשׁ מַעְלֹת – כלומר ששלושים זכויות יש למלכות מפאת מעלת השררה, ומפורשות הן בספר שמואל א (פרק ח): "זה יהיה משפט המלך: א. אשר ימלוך עליכם, ב. את בניכם יקח, ג. ושם לו במרכבתו, ד. ובפרשיו, ה. ורצו לפני מרכבתו, ו. ולשום לו שרי אלפים, ז. ושרי חמישים, ח. ולחרוש חרישו, ט. ולקצור קצירו, י. ולעשות כלי מלחמתו, יא. וכלי רכבו; יב. ואת בנותיכם יקח, יג. לרקחות, יד. ולטבחות, טו. ולאופות; טז. ואת שדותיכם, יז. ואת כרמיכם, יח. ודויתכם הטובים יקח, יט. ונתן לעבדיו; כ. וזרעכם, כא. וכרמיכם יעשור, כב. ונתן לסריסיו, כג. ולעבדיו; כד. ואת עבדיכם, כה. ואת שפחותיכם, כו. ואת בחוריכם הטובים, כז. ואת חמוריכם יקח, כח. ועשה למלאכתו. כט. צאנכם יעשור, ל. ואתם תהיו לו לעבדים". וכנגד הן שלוש מעלות במלך המפורשות במשנה (סנהדרין פרק ב): א. מלך לא דן; ב. ולא דנים אותו; ג. לא מעיד; ד. ולא מעידים אותו; ה. לא חולץ; ו. ולא חולצין לאשתו; ז. לא מייבם; ח. ולא מייבמין לאשתו; ט. אין נושאין אלמנתו; י. מת לו מת אינו יוצא מפתח פלטרין שלו; יא. כשמברין אותו, כל העם מסובים על הארץ והוא מיסב על הדרגש; יב. ומוציא למלחמת הרשות; יג. ופורץ לעשות לו דרך; יד. ואין ממחין בידו; טו. וכל העם בוזזין ונותנין לפניו; טז. והוא נוטל חלק בראש; יז. לא ירבה לו נשים אלא שמונה עשרה; יח. לא ירבה לו סוסים אלא כדי מרכבתו; יט. וכסף זהב לא ירבה לו אלא כדי ליתן אפסטיא; כ. וכותב לו ספר תורה לשמו; כא. יוצא למלחמה – מוציאה עמו; כב. נכנס – מכניסה עמו; כג. יושב בדין – היא עמו; כד. מיסב – היא כנגדו; כה. אין רוכבין על סוסו; כו. ואין יושבין על כסאו; כז. ואין משתמשין בשרביטו; כח. ואין רואין אותו כשהוא מסתפר; כט. ולא כשהוא ערום; ל. ולא בבית המרחץ (באורי הגר"א). וְהַפְּהֶנֶה בְּעֶשְׂרִים וָאַרְבַּע – הן עשרים וארבע מתנות כהונה המפורטות בגמרא (בבא קמא קי, ב; חולין קלג, ב): עשר במקדש, ארבע בירושלים, ועשר בגבולין. עשר במקדש: א. חטאת בהמה; ב. חטאת העוף; ג. אשם ודאי; ד. אשם תלוי; ה. זבחי שלמי ציבור; ו. לוג שמן של מנחת מצורע; ז. מותר העומר; ח. שתי הלחם; ט. לחם הפנים; י. שירי מנחות. ארבע בירושלים: א. הבכור; ב. הביכורים; ג. המורסן מן התורה (חזה ושוק, וארבע חלות מארבעת המינים שבה) ומאיל נזיר (זרוע בשלה וחזה ורקים); ד. עורות קדשים. עשר בגבולין: א. תרומה; ב. תרומת מעשר; ג. חלה; ד. ראשית הגז; ה. המתנות (הזרוע והלחיים והקבה); ו. פדיון הבן; ז. פדיון פטר חמור; ח. שדה אחוזה (שהקדישהו בעליה ולא גאלה, ומכרה גזבר, כשהוקח מחזירה ביובל, מתחלקת לכהנים); ט. שדה חרמים; י. גזל הגר. וְהַתּוֹרָה נִקְנִית בְּאַרְבָּעִים וְשִׁמּוֹנָה דְּבָרִים – דלקמן: א. בְּתַלְמוּד – בלימוד מתוך שקידה והתמדה; ויש מפרשים: בלימוד מכל אדם; ב. בְּשִׁמְיעַת הָאָז – שיקשיב היטב לדברי רבותיו; ויש מפרשים: שישמע לאוזניו מה שהוא לומד ולא ילמד בלחש; ג. בְּעֶרִיכַת שְׁפָתַיִם – שיחזור על לימודו הרבה פעמים עד שיהיו הדברים ערוכים ונכונים על שפתי, בלא גמגום, כמו שאמרו (עירובין נד, א): "כי נעים כי

ו המפכיר את מקומו, והשמתו בחלקו, והעושה סג לרבו, ואינו מחזיק טובה לעצמו, אהוב, אוהב את המקום, אוהב את הבריות, אוהב את הצדקות, אוהב את התוכחות, אוהב את המישרים, מתרחק מן הכבוד, ולא מגים לבו בתלמודו, ואינו שומח בהוראה, נושא בעל עם חברו, מכריעו לכף זכות, מעמידו על האמת, מעמידו על השלום, מתישב לבו בתלמודו, שואל ומשיב, שומע ומוסיף, הלומד על מנת ללמד, והלומד על מנת לעשות, המפכים את רבו, והמכין את שמועתו, והאומר דבר בשם אומרו. הא למדת, שכל האומר דבר בשם אומרו מביא גאלה לעולם, שנאמר (אסתר ב, כב): "ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי".

ז גדולה תורה, שהיא נותנת חיים לעושהו בעולם הזה ובעולם הבא, שנאמר (משלי ד, כב): "פירות חיים הם למצאיהם, ולכל בשרו מרפא"; ואומר (שם ג, ח): "רפאות תהי לשרך, ושקוי לעצמותיך"; ואומר (שם ג, יח): "עץ חיים היא למחזיקים בה, ותמכיה מאשר"; ואומר (שם א, ט): "פי לנית חן הם לראשך, וענקים לגררתך";

משניות מבוארות – קהתי

נ. מעמידו על השלום – שאם חברו חולק עליו ועומד על סברתו, עד שמתעוררת ביניהם מלחמת דעות, הרי הוא מעמידו על יחסי השלום שביניהם, שלא מתוך קנטור והתנצחות בא לחלוק עליו, אלא מתוך אהבת התורה והשאיפה לברר אמת לאמתה; מא. מתישב לבו בתלמודו – שהוא לומד מתוך ישוב הדעת ודרך קבע, ולא מתוך פדיונות ודרך ארעי; מב. שואל ומשיב – שאינו סתם מקשן, אלא שואל קושיות לשם הבנת הענין, ואף משתדל בעצמו למצוא תשובות לקושיותיו; מו. שומע ומוסיף – שומע בחשומת לב דבריהם של אחרים ומוסיף עליהם נופך משלו לשם הסברת הדברים כענין שנאמר (משלי ט, ט): "תן לחכם ויחכם עוד"; מז. הלומד על מנת ללמד – שמתוך שהוא חוזר ומלמדו לאחרים, תלמודו מתקיים בידו; מח. והלומד על מנת לעשות – שאז לומד הוא את העניינים לכל פרטיהם ודקדוקיהם ויודע אותם על בוריים; מו. המפכים את רבו – בשאלות של טעם, שעל ידי כך מוכרח הרב להעמיק בענין, כדי להשיב לו כהלכה, וזה מוסיף לו חכמה; מז. והמכין את שמועתו – שמעמיק להבין כוונת הדברים ששמע מפי רבותיו וליישבם זה עם זה; מח. והאומר דבר בשם אומרו – שכן מצינו (קהלת רבה ב): "אם אין התלמיד רגיל לומר שמועה משמו של רבו, למחר תורתו משתכחת". וכן אמרו במדרש (תנחומא במדבר כז): "כל מי שאינו אומר דבר של תורה בשם אומרו, עליו הכתוב אומר (משלי כב, כב): 'אל תגזול דל, כי דל הוא'". הא למדת – הרי כבר למדת, שכל האומר דבר בשם אומרו מביא גאלה לעולם, שנאמר: "ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי" – ועל ידי כך באה הגאולה לישראל.

באור משנה ז

גדולה תורה, שהיא נותנת חיים לעושהו – ללומדה ולמקיימה, בעולם הזה ובעולם הבא – שאוכלים הם פירותיהם בעולם הזה, והקרן קיימת להם לעולם הבא; ובעל "תפארת ישראל" מפרש: "שאר המעלות כעושר, גבורה וכבוד, יקנו גם על ידי חכמות וידיעות אחרות, אבל חיי עולם הזה ועולם הבא לא ישיגו אלא על ידי התורה", שנאמר: "פירות חיים הם למצאיהם, ולכל בשרו מרפא" – הרי חיי העולם הזה, ואמרו (ערוכין נד, א): "בוא וראה, שלא כמידת הקב"ה מידת בשר ודם; מידת בשר ודם: אדם נותן לחברו סם – יפה לזה וקשה לזה; והקב"ה נתן תורה לישראל – סם חיים לכל גופן, שנאמר: 'ולכל בשרו מרפא'; ואומר: 'רפאות תהי לשרך, ושקוי לעצמותיך' – בעולם הבא, שאין שיקוי לעצמות אלא בעולם הבא (מדרש שמואל); ואומר: 'עץ חיים היא למחזיקים בה, ותמכיה מאשר' – בכרייתא בגמרא דרשו (תענית ז, א): 'כל העוסק בתורה לשמה, תורתו נעשית לו סם חיים, שנאמר: 'עץ חיים היא למחזיקים בה'; ואומר: 'פי לנית חן הם לראשך, וענקים לגררתך' – התורה נקנית בעיני ובדיבור; על העינין אומר הכתוב:

ח, א): "שלש מתנות נתן הקב"ה לישראל, וכולן לא נתן אלא על ידי יסורין, ואלו הן: תורה וארץ ישראל ועולם הבא"; ויש מפרשים: שאפילו כשבאים עליו יסורים, לא יטרידהו היסורין מלמוד בתורה, מרוב חשקו בה, כמו שכתוב (תהלים צד, יב): "אשרי הגבר אשר תיסרונו י"ה, ומתורתך תלמדנו".

באור משנה ו

משנתו ממיכה במנין הדברים שהתורה נקנית בהם. ויש מעירים על שינוי הלשון בדברים הנימנים מכאן ואילך, שכן עד כה, דיינו מחציתם של הדברים, כולם כתובים בצורת "משלימים" למאמר "התורה נקנית ב"..." (בתלמוד, בשמיטת האזן, בעריכת שפתים זכר), ואילו מכאן ואילך נישנים הדברים בצורת "תארים" של האדם הנוכח לקניין התורה; ומבואר הטעם ב"מדרש שמואל" (לדעת רבי משה אלמונשוני ז"ל), שהדברים שנימנו עד כאן הם כלים להשגת קניין התורה, ואילו שאר הדברים, הנימנים במשנתו, הם בעיקר אמצעים לשמירת הקניין וקיומו בנפש. נה. המפכיר את מקומו – כלומר, שיוודע ערכו ומקומו ואינו נדחק למקום שאינו ראוי לו; וכן מבואר ב"דרך חיים": "שהוא מכיר ערך מעלתו וחסרונו, ולא יאמר סברתו בפני מי שגדול ממנו בחכמה"; נו. והשמתו בחלקו – המסתפק במה שיש לו ואינו מתבטל מלימודו בשביל חמדת ממון. פירוש אחר: ששמתו ומודה לה' על ששם חלקו בין יושבי בית המדרש; נז. והעושה סג לרבו – שזהיר הוא בדבריו, שלא יבוא לידי מכשול וטעות; נח. ואינו מחזיק טובה לעצמו – על שלמד תורה הרבה (עיין למעלה ב, ח); נט. אהוב – על הבריות בהליכותיו ובמידותיו; ז. אוהב את המקום – שמתוך כך הוא לומד תורתו מאהבה, ואז רזי תורה מתגלים לו; זא. אוהב את הבריות – ומקרבן לתורה, שעל ידי כך הוא מוסיף לרכוש קנייני תורה; (ואוהב את הצדקות – לעשות מעשה צדק; ולפי רש"י והגרא"א אין גורסים פיסקה זו); זב. אוהב את התוכחות – מקבל דברי מוכיחיו באהבה; זג. אוהב את המישרים – שבוחר תמיד ללכת בדרכי יושר; זד. מתרחק מן הכבוד – שאם בני אדם רוצים לחלק לו כבוד בגלל תורתו, הריהו מתרחק מזה, לפי שאינו לומד בשביל הכבוד אלא מתוך אהבת התורה; זה. ולא מגים לבו בתלמודו – שגם בתוך לבו אינו מתגאה בלימודו, אלא מחזיק עצמו כקטן שבחכמים; זו. ואינו שומח בהוראה – אם באה הוראה לידי והוא צריך להוציא פסק דין, אינו שומח על כך, כי ירא הוא שמה חלילה ייכשל ויטעה בדיון; וכן אמרו (יבמות קט, ב): "לעולם יראה הדיין עצמו כאילו חרב מונחת לו בין ירכותיו וגיהנם פתוחה מתחתיו"; ולעיל שנינו (ד, ז): "הגס לבו בהוראה – שוטה, רשע וגס רוח"; זז. נושא בעל עם חברו – משתתף בצערו של חברו, ועוזר לו בין בגופו, ובין בממונו, ובין בעצה טובה והדרכה נכונה; לח. מכריעו לכף זכות – שאם דעתו של חברו נוטה פעם להרע ופעם להטיב, הרי הוא מטה את לבו לזכות, לעשיית הטוב; ויש מפרשים: שדן את חברו תמיד לכף זכות; לט. מעמידו על האמת – אם רואה הוא שחברו נכשל בדבר הלכה, יעירוהו על טעותו ויעמידהו על האמת;

ואומר (שם ד, ט): "תתן לראשך לזית-חן, עטרת תפארת תמננה"; ואומר (שם ג, טז): "אך ימים בימינה, בשמאולה עשר וכבוד"; ואומר (שם ג, ב): "כי אך ימים ושנות חיים ושלום, יסיפו לך".
 ח רבי שמעון בן מנסיא אומר משום רבי שמעון בן יוחאי: הנז, והפח, והעשר, והכבוד, והחכמה, והזקנה, והשיבה, והבנים – נאה לצדיקים ונאה לעולם, שנאמר (משלי טז, לא): "עטרת תפארת שיבה, בדרך צדקה תמצא"; ואומר (שם יד, כד): "עטרת חכמים עשרם"; ואומר (שם יז, ו): "עטרת זקנים בני בנים, ותפארת בנים אבותם"; ואומר (שם כ, כט): "תפארת בחורים כחם, והדר זקנים שיבה"; ואומר (ישעיה כד, כג): "ותפארת הלכנה ובושה החמה, פימלך ה' צבאות בזה ציון ובירושלם, ונגד זקניו כבוד". רבי שמעון בן מנסיא אומר: אלו שבע מדות, שמנו חכמים לצדיקים, כלם נתקמו ברבי ובבניו.

משניות מבוארות – קהתי

והכוח – מביאו להתמדה בתורה, כי אדם חלש יש לו הרבה ביטול תורה; והעושר – עוזר לו שלא יצטרך לחנוף לרשעים, ואז יוכל להוציא משפט צדק, וגם דבריו נשמעים; והכבוד – שמנחילים לתלמידי חכמים מגדיל ומחשיב את ערך התורה בעיני ההמון; והזקנה והשיבה – שכן זקני תלמידי חכמים כל זמן שמזקנים דעתם מתיישבת עליהם, והבנים – שמדריכים בניהם בדרכי ה', נאה לצדיקים שממשיכים את הדורות לתורה ולמעשים טובים... שנאמר: "עטרת תפארת שיבה, בדרך צדקה תמצא" – כאשר ילך האדם בדרך צדקה יזכה לעטרת תפארת שיבה; ואומר: "עטרת חכמים עשרם" – מכאן שהעושר נאה הוא לחכמים; ואומר: "עטרת זקנים בני בנים, ותפארת בנים אבותם" – הרי הוזכרה כאן "עטרת בנים", וגם הנזי במה שאמר "ותפארת בנים אבותם", כלומר כי התפארת והנזי של הבנים היא מאבותם כמו שאמרו חכמים (עדות ב, ט): "האב זוכה לבן בנו"... (מדרש שמואל); ואומר: "תפארת בחורים כחם, והדר זקנים שיבה" – הרי הזכיר כאן "כוח", שזאת היא תפארתם של הבחורים, שיעבדו את ה' בכל כוחם (שם); ואומר: "ותפארת הלכנה ובושה החמה, פימלך ה' צבאות בזה ציון ובירושלם, ונגד זקניו כבוד" – כוונת הכתוב, שבזמן ביאת משיחנו כבוד ה' עלינו יורח, ואז אורם של הלכנה והחמה לחושך יחשב; והכתוב מסיים "ונגד זקניו כבוד", כלומר נאה הכבוד לצדיקים, הנקראים "זקניו" של הקב"ה, ואז ינתן להם הכבוד הראוי להם. רבי שמעון בן מנסיא אומר – ועוד אמר רבי שמעון בן מנסיא (ויש גורסים בתחילת המשנה: רבי שמעון בן יהודה, והוא רבי שמעון בן יהודה איש כפר עכו, שהיה תלמידו המובהק של רבי שמעון בן יוחאי): אלו שבע מדות, שמנו חכמים לצדיקים – הנזי והכוח והעושר וכו', שנימנו לעיל במשנתנו, כלם נתקמו ברבי – ברבי יהודה הנשיא – ובבניו – ומכאן ראינו שצדיקים גמורים יכולים לזכות בכל שבע המידות בבת אחת (שם). – המשנה מונה אמנם שמונה מידות, אבל יש מפרשים, כי "הנזי" אינו אחד משבע המידות, אלא הוא שם כולל לכל שבע המידות שמנה אחריו, שהם הפרטים הנכנסים בגדר הכלל: "הנזי"... וזהו שמסיים: "נאה לצדיקים" בלשון יחיד, ולא "נאים" בלשון רבים, כי הוא חוזר אל "הנזי" שהזכיר תחילה, ושעור הדברים כך הוא: הנזי, היינו: הכוח והעושר והכבוד וכו' נאה לצדיקים ונאה לעולם (סידור "עבודת ישראל" בשם רותי).

באור משנה ח

רבי שמעון בן מנסיא היה בן דורו של רבי יהודה הנשיא, רבי שמעון בן מנסיא וחברו רבי יוסי בן משולם עמדו בראש חבורה, שנקראה בשם "עדה קדושה" (ירושלמי מעשר שני ב, ד), על שהיו משלשים את היום: שליש לתורה, שליש לתפילה, שליש למלאכה. ויש אומרים: משום שהיו יגיעים בתורה בימות החורף, ובמלאכה – בימות הקיץ.

רבי שמעון בן מנסיא אומר משום רבי שמעון בן יוחאי: הנזי, והפח, והעשר, והכבוד, והחכמה, והזקנה, והשיבה, והבנים, נאה לצדיקים ונאה לעולם – כאשר כל אלו מצויים אצל הצדיקים, טוב להם וטוב לעולם; כי הנזי נותן לצדיקים חן בעיני שרים ומלכי ארץ להיות דורשי טוב לעמם; בנזח יצילו עשוק מיד עושקו; בעושר יתמכו עניים ואביונים; על ידי הכבוד תהא עצתם נשמעת בדבר ה'; בחכמה ילמדו לעם לדעת את ה'; בזקנה יהיו דבריהם דברי טעם; על ידי השיבה יוכלו לספר את כל ההרפתקאות שעברו על יראי ה' ויצילם ה'; ועל הרשעים שהיתה תחילתם שלווה וסופם יסורים; וברביב בנים יטעו נטעות יפות רבות בישראל, לעשות פרי ולהפיץ דעת ה' בעולם (תפארת ישראל). ובעל "אמונת שמואל" מבאר: "הנזי – הצדיק צריך לילך בהדרת קודש של יופי וקדושה;

המשך ביאור למסכת יומא ליום ראשון עמ' ב

מבוליה מנבך – שיצא כלפי פתח ההיכל מכל אורכו של מזבח לצד מזרח, ולכן הוא מתחיל בקרן דרומית מזרחית, שהיא הקרן הראשונה שפגע בצד מזרח, ובין דיהיב ביהוא קרן מזרחית דרומית, הדר אתי למהוא קרן – חוזר הוא לאותו קרן דרומית מערבית דאיתייב למיתב ברישא – שעליה הוא התחייב לתת בתחילה, ולכך פונה הוא דווקא לשמאל שבכך חוזר הוא לקרן דרומית מערבית.

מתרצת הגמרא: אמר לך רבי עקיבא, כאן הוא חייב דווקא לפנות לשמאל, כיון שמדינא – מעיקר הדין, ביהוא קרן דפגע ברישא תיכף ביציאתו מקודש הקדשים, שהיא קרן דרומית מערבית, ביהוא עבדי ברישא – עליה היה לו לתת בתחילה, כיון דאמר ריש לקיש, אין מעבדין על המצות – הפוגע במצוה יעשנה מיד, ולא יעבור עליה, ולא היה לו לדלג על הקרן הראשונה שפוגע בה, ואמאי לא עבדי בקרן הראשונה שפגע בה תחילה, הוא משום דכתבי' ויצא אל המזבח' שדורשים מכך שאינו נותן עד דנפיק

ביאור עם "שפה ברורה – עזר והדר"

רש"י

דף ס עמוד א. גמ' מבפנים. לפני ולפנים: בבגדי לבן מבחוץ. כגון הגרלה וידי ושפיכת שירים וכל מתנות הפרוכת ומזבח הזהב אם הקדים להן דבר מאוחר אין אלו מעכבין עליו לפסולו אבל בשחיטה ובחפינה מודה הוא דצורך פנים כפנים דמי: בבגדי זהב מבחוץ. כגון אילו ואיל העם שהקדים להן הוצאת כף ומחתה אין מעכבין עליו לפסול: אחת בשנה. אלמא כי כתיב חוקה לעיכובא אחת בשנה כתיב:

דף ס עמוד ב: רבי יהודה סבר. אמקום שכפרתו אחת בשנה כתיבא חוקה אבל אהיכל ואעזרות אפי' דברים הנעשים בבגדי לבן שאין כפרתן בכהן גדול אלא אחת בשנה לא כתיבא חוקה: דברים המתכפרים בהן אחת בשנה. בין אמקום בין אבגדים: כתיב זאת. משמע חוקה על זאת כתיבה ולא על אחרת: למעוטי שירים. שפיכת שירים דלא מעכבי דבר המאוחר להם אם הקדימו להם ואע"פ שהן נעשין בבגדי לבן אין סדרן מעכב: ור' יהודה אי מעכבי. שאר דברים הנעשים בבגדי לבן מבחוץ בכסדרן מעכבי אף שירים כסדרן: ואי לא מעכבי. שאר דברים הנעשים בבגדי לבן לא מעכבי הני דאינהו נמי עבודה המעכבת כפרה היא ומאי חזית למעוטה:

דף ס עמוד א. גמרא תנו רבנן, כל מעשה יום הכפורים האמור על הפרה, אם הקדים מעשה לחבירו, לא עשה כלום, וצריך לחזור ולעשות את העבודה הזו במקומה. אמר רבי יהודה, אימתי יש עיכוב בדבר שלא נעשה כסדר, בדרבירים הנעשין בבגדי לבן מבפנים - בקודש הקדשים, כגון קטורת ומתנות שבין הבדים, אבל דברים הנעשין בבגדי לבן מבחוץ - בהיכל ובעזרה, כגון הגרלה, וידוי, שפיכת שירים וכל מתנות הפרוכת ומזבח הזהב, אפילו שנעשים בבגדי לבן, אם הקדים מעשה לחבירו, מה שעשה עשוי, ואינו צריך לחזור ולעשותם כסדרן. רבי נחמיה אומר, במה דברים אמורים שהסדר מעכב, בדרבירים הנעשים בבגדי לבן, בין מבפנים בקודש הקדשים בין מבחוץ בהיכל ובעזרה, אבל בדרבירים הנעשים בבגדי זהב מבחוץ, כגון אילו ואיל העם, אפילו אם הקדים להם הוצאת כף ומחתה אין מעכבין עליו לפסול את העבודה, אלא מה שעשה עשוי, ואינו צריך לחזור ולעשות על הסדר.

אמר רבי יוחנן, ושניהם רבי יהודה ורבי נחמיה, מקרא אחד דרשו, שנאמר (ויקרא טז) 'והייתה זאת לכם לחקת עולם אחת בשנה', 'חוקת עולם' משמעה שאין לשנות מן הסדר האמור בענין, 'אחת בשנה' כלומר בעבודות הנעשות אחת בשנה, ונחלקו רבי יהודה ורבי נחמיה לאלו עבודות שעושים אחת בשנה כוונת התורה,

דף ס עמוד ב: רבי יהודה שאומר שרק דברים הנעשים בבגדי לבן מבפנים מעכבים סבר, שאחת בשנה עולה על עבודות הנעשות במקום שמתכפרין בו פעם אחת בשנה שהוא לפני ולפנים, ועל זה כתוב חוקה שצריך שיהיו כסדרן, ואם אינן כסדרן מעכב, אבל בהיכל ובעזרות שהם מקום כפרה בשאר ימות השנה, אפילו דברים שנעשים בבגדי לבן, שאף הן כפרתן רק פעם אחת בשנה, לא על זה נאמר חוקה, ורבי נחמיה שאומר שכל הנעשה בבגדי לבן בין בפנים בין בחוץ מעכב סבר, שאחת בשנה לא נאמר על המקום, אלא על דברים המתכפרין בהן פעם אחת בשנה, דהיינו בבגדי לבן, שכל השנה הכהן הגדול משמש בשמונה בגדים, וביום הכיפורים משמש בארבעה בגדי לבן, ועל העבודות שמשמש בבגדי לבן שהם פעם אחת בשנה, כתוב חוקה לעכב בין בפנים בין בהיכל ובעזרות, אבל דברים שעושה בבגדי זהב אין סדרן מעכב.

הגמרא סותרת ביאור זה בדברי רבי יהודה. מקשה הגמרא: אטו - וכי לרבי יהודה 'מקום' כתיב בפסוק, שמעמידו לפני ולפנים שהוא מקום שנוכסים פעם אחת בשנה, הרי כתוב סתם פעם אחת בשנה, ויש לנו לומר שעל כל העבודות הנעשים פעם אחת בשנה נאמר עליהם חוקה. מתרצת הגמרא: אלא תינינו מעמיה דרבי יהודה שלא מעכב כסדרן בבגדי לבן מבחוץ, משום שיש בפסוק (ויקרא טז) שני מיעוטים,

כתיב 'והייתה זאת לכם לחקת עולם', משמע שהחוקה היא על 'זאת' בלבד ולא על דבר אחר, וכתיב 'לכפר על גני' וישאיל מכל חטאתם אחת בשנה', היינו רק בדברים הנעשים אחת בשנה, חד למעוטי בגדי לבן מבחוץ - אחד מן המיעוטים ממועט עבודות הנעשות בבגדי לבן בחוץ שאין הסדר מעכב בהן, וחד למעוטי בגדי זהב - ואחד מן המיעוטים ממועט עבודות הנעשות בבגדי זהב, שאין הסדר מעכב בהן.

ורבי נחמיה ממועט משני המיעוטים, חד למעוטי בגדי זהב, שדורש מ'אחת בשנה' דברים שמתכפרים בהם פעם אחת בשנה, אבל בבגדי לבן אפילו מה שנעשה בחוץ סדרן מעכב, וכאמור לעיל, וחד למעוטי שירים, שלאחר שגמר את כל ההזאות היה שופך את השירים על יסוד מערבי של מזבח החיצון, וזה ממועט הפסוק שאף שנעשה בבגדי לבן דלא מעכבי אם לא עשה אותם כסדרן, אבל שאר דברים הנעשים בבגדי לבן בחוץ הסדר מעכב בהם.

מבארת הגמרא מהו טעמו של רבי יהודה שלא דורש מיעוט אחד לשירים שלא יעכב בהם הסדר: ורבי יהודה, אי מעכבי שאר דברים הנעשים בבגדי לבן מבחוץ שיהיו כסדרן, שפיכת השירים הנעשה בבגדי לבן גם כן מעכבי, ואין טעם לחלק ביניהם, כיון ששפיכת שירים נחשבת עבודה ככל עבודות יום הכיפורים, ואי לא מעכבי שאר דברים הנעשים בבגדי לבן מבחוץ שיהיו כסדרן, גם שפיכת שירים לא מעכבי.

שהם חוצצים בין רגלו לרצפת העזרה, ומבואר שרגל חבירו
 חוצצת בין רגלו לרצפת העזרה אף שזוהו מין במינו. דוחה הגמרא:
שְׂאֵנִי רִגְלִי, דְּלֹא מְצִי מְבַטֵּל לָהּ – שאין הכהן מבטל את רגלו
 שיעמוד עליה חבירו עד שיגמור את עבודתו, ולכך היא חוצצת
 אף שהיא מין במינו, אבל במזרק כיון שהוא מבטלו עד סוף
 עבודתו, מין במינו אינו חוצץ.
 אופן אחר בביאור ספיקו של רמי בר חמא: **אִיכָא דְאָמְרִי, הָכִי בְּעֵי**
מִינֵיהּ רְמִי בַר חַמַּא מַרְבַּח חֲסָדָא, הניח מזרק בתוך מזרק, האם
 הרגילות להשתמש כך בכלים, ואף דרך שירות בעבודת המקדש
 בָּכָד וקבלתו כשירה, **אִי אִין דְּרִיךְ שִׁירוּת בְּכָד וקבלתו פסולה**.
 פושטת הגמרא: **תָּא שְׂמַע, דְּתַנַּאי דְּבִי רַבִּי יִשְׁמַעְלָא**, נאמר בפסוק
 (במדבר י"ב) **אֶת כָּל כְּלֵי הַשְּׂרָת אֲשֶׁר יִשְׁרָת בָּם בְּקֹדֶשׁ**, ממה שנאמר
 'כְּלֵי' לשון רבים, משמעו שְׂנֵי כְּלִים, ולשון 'הַשְּׂרָת' משמעותו
 שירות אחת, משמע שהשתמשות בשני כלים לשירות אחד הוא
 דרך שירות.
בְּעָא מִינֵיהּ רְמִי בַר חַמַּא מַרְבַּח חֲסָדָא, הניח סיב – צמח רך הגדל
 סביבות הדלך בתוך המזרק, וקבל בו את הדם, מהו, ואף שסיב זה
 הוא הפסק של מין בשאניו מינו, יש להסתפק אם הוא חוצץ בין
 הדם למזרק ואין הקבלה כשירה, **אִי אִינֵי חוּצִין**, וצדדי הספק, האם
 בִּין דְּמַחְלָל – שהסיב הוא רך וסופג את הדם, והדם מחלחל ממנו
 ונוגע במזרק, לכך נחשב הדם כמנוח בכלי ולא חוּצִין – אינו חוצץ,
אִי דִּילְמָא אף שהדם מחלחל בסיב, לא שָׁנָא – אין חילוק בכך, וכיון
 שהוא מין בשאניו מינו, הוא חוצץ.
אָמַר לִיה רַב חֲסָדָא, תַּנַּיִן – יש ללמוד דין זה ממה שלמדנו
 במשנה (פ"ה פ"ו מ"ג), שהמקדש מי חטאת בשוקת ו–אבן חלולה
 המונחת על שפת המעיין שמי המעיין נכנסים לתוכה ומשקין בה
 את הבהמות, ומשתמש בשוקת במקום כלי, שהמים שבה הם חיים
 חיים ונותן לתוכם מאפר החטאת, והיה בתוך השוקת ספוג, והמים
 שבספוג פסולין למי חטאת, משום שנאמר בהם (במדבר י"ז) **אֶל**
כָּלִי שצריך לקדשם בכלי, ואין המים שבספוג נחשבים כמנוחים
 בכלי, מבארת המשנה שכאשר רוצה להעביר את המים שקידש
 לצלוחית ולשופורת שמצינע בהם את המים, זולף וְהוֹלֵךְ – שואף
 ומרוקן את כל המים שבשוקת, ומשתמש בהם להזיית מי חטאת,
עַד שְׂמַנִּיעַ לְסַפֹּג, שהמים שבספוג פסולים מאחר ואינם מנוחים
 בכלי, ומבואר במשנה זו שכל המים שבשוקת חוץ מאלו הבלועים
 בספוג, נחשבים כמנוחים בכלי ואין הספוג חוצץ בין המים לכלי,
 וזאת משום שהם מחלחלים אל מתחת לספוג, ויש ללמוד משם
 שאף כשמניח סיב בתוך המזרק קבלתו כשירה.
 דוחה הגמרא: אין להוכיח ממים לדם, שכן **שְׂאֵנִי מִיָּא דְקָלִישִׁי** –
 שמים דלילים יותר מדם, ונוחים לחלחל ולצאת מכל סביבות
 הספוג ולהיכנס בינו לבין הכלי, ונמצא שהמים נוגעים בכלי, אבל
 בדם שסמך ועבה הוא יותר מן המים ואינו מחלחל כל כך, יתכן
 שסיב המונח במזרק חוצץ בין הדם למזרק.
אִיכָא דְאָמְרִי, הָכִי שְׂשַׁט לִיה בַּר חֲסָדָא אֵין הַסַּפֵּק בָּדָם – בקבלת
 הדם במזרק שמונח בו סיב, כְּשֶׁר, שמחלחל מכל צידי הסיב ונוגע
 בכלי, אבל בְּקוֹמָץ – אם הניח את הקומץ לאחר קמיצתו ויצריך
 לקדשו בכלי והוא כנגד קבלה בדם, בכלי המונח בו סיב, פְּסוּל,
 שכיין שהקומץ יבש אין הוא מחלחל בסיב, וחוצץ הסיב בין
 הקומץ לכלי, ולא נתקדש הקומץ.

רַבִּי יוֹנָתָן אָמַר, נותן מִיָּה – מדם הפר בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ, וּמִיָּה – מדם
 השעיר בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ, הרי מפורש בברייתא זו שרבי יאשיהו הוא
 התנא הסובר שמערבין את הדם לקרנות ורבי יונתן סובר שאין
 מערבין את הדמים לנתינה שעל קרנות המזבח.
 הברייתא מביאה את טעמם של רבי יאשיהו ורבי יונתן בדין זה:
אָמַר לוֹ רַבִּי יֹאשִׁיָּה לְרַבִּי יוֹנָתָן, וְהֵלֵא בְּכָר נֶאֱמַר (שמות ל"א) **וְכַפֵּר**
אֶת־הָרָן עַל קַרְנֹתָיו אֶחָת בַּשָּׁנָה, ופירשה לנו התורה שאין מכפרים
 על המזבח אלא פעם אחת בלבד, ולדבריו נמצא שמכפר על
 קרנותיו שתי פעמים בשנה. **אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹנָתָן, וְהֵלֵא בְּכָר נֶאֱמַר**
 בתורה (ויקרא ט"ז יח) **וְלָקַח מִדָּם הַפָּר וּמִדָּם הַשְּׂעִיר**, משמע שנותן
 מכל דם בפני עצמו, שהרי לא כתבה התורה מדם הפר והשעיר
 שאז היה משמע שלוקח משניהם כאחד, **אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר בַּפֶּסֶק**
אֶחָת בַּשָּׁנָה, שאין נותנים על המזבח אלא מתנה אחת, לומר לך
 תן רק מתנה אחת ולא שְׁתֵּים מִדָּם הַפָּר, וכן אֶחָת ולא שְׁתֵּים מִדָּם
 הַשְּׂעִיר, ומכל מקום אין נותנים את דם הפר והשעיר יחד, אלא
 מדם הפר בפני עצמו ומדם השעיר בפני עצמו.
תַּנַּיִן אֵידֶךְ – שנינו ברייתא נוספת, **וְלָקַח מִדָּם הַפָּר וּמִדָּם הַשְּׂעִיר**,
 שְׂעִירֵהוּ לַדָּם הַפָּר וְהַשְּׂעִיר מְעֻרְבִין זֶה בָּזֶה, אֵתְהָא אָמַר שְׂעִירֵהוּ מְעֻרְבִין
 זֶה בָּזֶה, **אִי אִינֵי** – שמה אין פירושו אֵלָּא שנותן מִיָּה בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ,
 וּמִיָּה בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ, תלמוד לומר אחת. וסָתְמָא – וברייתא זו שנשנית
 בסתם, סוברת בְּרַבִּי יֹאשִׁיָּה.
 שנינו במשנה: **נָתַן אֶת הַמֶּלֶא בְּרִיקָן וְכוּ'**, בְּעָא מִינֵיהּ – שאל רמי
 בַּר חַמַּא מַרְבַּח חֲסָדָא, כהן שהניח מִזְרֵק – הוא כלי שרת העשוי
 לקבלת הדם, בתוך מִזְרֵק – אחר, וקבל בו אֶת הַדָּם, מהו דינה של
 קבלה זו, שכן הלכה היא (נחמיה כ"ד) שהקבלה צריכה שתהא
 בעצמו של כהן, ללא שום דבר חוצץ בין יד הכהן לכלי שמקבל
 בו, אלא כאן שני הכלים שונים, יש להסתפק, מִיָּן בְּמִינוֹ חוּצִין –
 כאשר ההפסק בין המזרק שבו מקבל לידו של כהן, הוא דבר
 שהוא אותו מין, האם מהווה הדבר חציצה והקבלה פסולה, **אִי**
 שכאשר הדבר המפסיק הוא אותו מין **אִינֵי חוּצִין**.
 פושטת הגמרא: **אָמַר לִיה רַב חֲסָדָא לְרַמִּי בַר חַמַּא**, נתינתו –
 במשנה שנינו דין זה, שלאחר שעירה דם הפר לדם השעיר נָתַן אֶת
הַמֶּלֶא בְּרִיקָן, מִיָּא לָאו – האם אין הכוונה שהוֹשִׁיב את המִזְרֵק
הַמֶּלֶא בדם הפר והשעיר לְתוֹךְ הַמִּזְרֵק של דם הפר וריקן, ואף
 שנאמר בנתינה על קרנות המזבח **וְלָקַח מִדָּם הַפָּר וּמִדָּם הַשְּׂעִיר**
וְנָתַן עַל קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ שבשעת המתנות על המזבח צריך לאחוז
 בידו את המזרק של דם הפר והשעיר, מכל מקום יכול לאחוז את
 המזרק כשהוא בתוך מזרק אחר, הרי לנו שכהן האוחז מזרק
 המונח במזרק אחר אין בכך משום חציצה.
 דוחה הגמרא: **לֹא**, אלא כך הוא פירוש המשנה, שלאחר שעירה
 דם הפר לתוך דם השעיר, חוזר וְעִירָה את הדם שבמִזְרֵק הַמֶּלֶא,
 לְתוֹךְ הַמִּזְרֵק של דם הפר שנשאר רִיקָן.
 שואלת הגמרא: **הָא תַּנַּיִן לִיה רִישָׁא** – והלא כבר שנינו ברישא,
עִירָה דִּם הַפָּר לְתוֹךְ דִּם הַשְּׂעִיר, וכיון שכבר עירה את דם הפר לתוך
 דם השעיר, לשם מה הוא צריך לחזור ולערוך את הדמים למזרק
 שנשאר ריקן. מיישבת הגמרא: הטעם שחוזר ומערה את המזרק
 המלא במזרק הריקן, הוא בְּרִי לְעִרְכָּן את שני הדמים יָפָה יָפָה.
 מביאה הגמרא ראיה: **תָּא שְׂמַע, הָיָה הַכֹּהֵן עוֹמֵד בשעת עבודתו**
עַל גְּבִי כְּלִי, אִי עַל גְּבִי רִגְלֵי חֲבִירוֹ, פְּסוּל – עבודתו פסולה, משום

המשך ביאור למסכת יומא ליום שני עמ' א

ישמעאל היו לומדים משנת רבי ישמעאל בבית מדרשו של רבי
 שמעון בן יוחאי, וְהָיָה יוֹם יוֹסֵף דְּרוֹמִית, שחזר בו רבי ישמעאל והודה
 לרבי שמעון בן יוחאי, וְסִימְנֵיהּ שלא טתעה מן חזר בו, מְשִׁיבֵהוּ גְבִירִי
 – תלמידי רבי שמעון בר יוחאי לְגַבְרָא – לרבי ישמעאל שיאמר
 כדבריהם.
 שנינו במשנה: **אֵילוֹ וְאֵלוֹ מְעֻרְבִין בְּאַמָּה וְיוֹצֵאֵין וְכוּ'** ונמכרין לגננין
 לובל ומועלין בהן. תַּנּוּ בְּרַגְנִי, מוֹעֵלִין בְּרַגְמִים – בשיירי הדם לאחר
 שהיו נשפכין ליסוד יש בהם מעילה מדרבנן, דְּבִירִי רַבִּי מִיָּאִיר וְרַבִּי
 שְׁמַעוֹן, וְחֻכְמִים אֲמָרִים, אֵין מוֹעֵלִין בָּהֶן – אין בהם דין מעילה כלל.

בה הכתוב צד מערב, **אֵלָּא רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי, מִיָּא שְׁמַעְלָא**, הרי
 כתוב בחטאת הפנימית אשר פתח אהל מועד' והוא במערב,
 ומדוע שופך בצד דרום. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב אִשִּׁי, קִשְׁבֵּר רַבִּי**
 שמעון בן יוחאי, פְּתָחָא של ההיכל בְּדָרוֹם של מזבח קָאֵר, שסובר
 שכל המזבח היה עומד בצפון של ההיכל, ואם כך דרומו היה
 לצד ההיכל, והוא מה שכתוב בפסוק 'פתח אהל מועד' ששופך את
 הדם ביסוד שהוא בצד דרום, וילמד חטאת החיצונה הסתום
 מחטאת הפנימית שכתוב במפורש ושניהם ישופך בצד דרום.
תַּנַּיִן דְּבִי רַבִּי יִשְׁמַעְלָא בְּרַבִּי רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי – תלמידי רבי

יומא. פרק חמישי – הוציאו לו דף נח עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) קנט רש"י

1 וקבל בו את הדם — כל קבלות של כל ימות השנה קמבעיה ליה. מין במינו — מזורק
2 במזרק. חוצץ — ונמצא שאין קבלה זו כבודן, שהרי אינו אחוז במזרק שהדם בו. מאי לאו
3 הושיב מורק המלא בתוך הריקן — שעירה ממנו. והא הכא נמי, "ולקח" כתיב: "ולקח
4 מדם הפר ומדם השעיר" ודף לקיחה — אחיות המזרק היא. לא עירה מורק מלא — לאחר
5 שעירה דם הפר לדם השעיר חוזר ומערה מורק
6 מלא לתוך מורק ריקן. עומר על גבי כליים וכו' —
7 — דתנא דבי ר' ישמעאל: הואיל ורצפה מקדשת
8 ובלי שרת מקדשים, מה כלי שרת לא יהא דבר
9 חוצץ בינו ובין כלי שרת — אף רצפה לא יהא
10 דבר חוצץ בינו לבין הרצפה, במסכת ובהים
11 (כדא). על גבי רגל חבירו — אלמא: מין במינו
12 חוצץ. דלא מכליל ליה — חבירו את רגלו, עד
13 שיגמר עבודתו. כלי השרת — שני כליים
14 במשמע, ושירות אחת. סיב — הגדל סביב
15 הדקל, ובתוך עליו סביב כמין לולבין בגפנים.
16 והוא רך וסופג את הדם, והדם יוצא מכל עבריו,
17 ואינו חוצץ כל כך. מי היא כי האי גוונא
18 חציצה, או לאו זולף וחולץ וכו' — ירשא
19 דמתניתין הכי (פרה פרק ו משנה ג) המקדש
20 בשוקת והיה ספוג לתוכו, מים שבספוג פסולין.
21 כיצד יעשה — זולף והולך עד שמגיע לספוג.
22 שוקת היא אבן לחולה על שפת המעיין, והמים
23 נכנסין לה דרך חור שבדופנה, ומשקין בה
24 בהמות ומקדשין בה אפר חטאת לתוך מים
25 חיים, והיא הכלי. מים שבספוג פסולין ד"חיים
26 אל כלי" בענין שיהו המים נוגעין בכלי. כיצד
27 הוא עושה כשכא לטול את המים וליתנם
28 בצלוחית ובשפופרת: זולף וגומר את כל המים
29 אשר בשוקת עד שמגיע לספוג. זולף — שואף
30 עד המצוי, אגטי"ר בלעז. וכדארמין במועד
31 קטן (יאב). זולף וגומר כדרכו. אלמא: ספוג לא
32 חיין ולא פסיל, אלא הבלעים בתוכו, והוא
33 הדין לסיב. שאני מ"א דקליש — ויוצאות מכל
34 עבריו, ותכנסות בינו לבין הכלי. אבל דם עב
35 הוא. בדם כשר — דקליש. בקומץ פסול —
36 בקידוש, שהקומץ טעון להתקדש בכלי לאור
37 הקמיצה והוא כנגד קבלה בדם, פסול — דחייך.
משנה

1 רבי יונתן אומר: מזה בפני עצמו, ומזה בפני עצמו.
2 אמר לו רבי יאשיה: והלא כבר נאמר "אחת!"
3 אמר לו רבי יונתן: והלא כבר נאמר "מדם הפר
4 ומדם השעיר". אם כן למה נאמר "אחת" — לומר
5 לך אחת ולא שתים מדם הפר, אחת ולא שתים
6 מדם השעיר. תנאי אידך: "ולקח מדם הפר ומדם
7 השעיר" — שיהיו מעורבין זה בזה. אתה אומר שיהיו
8 מעורבין זה בזה או אינו אלא מזה בפני עצמו ומזה
9 בפני עצמו? תלמוד לומר: "אחת". וסתמא כרבי
10 יאשיה. "נתן את המלא בריקן" וכו'. בעא מיניה רמי
11 בר חמא מרב חסדא: הניח מורק בתוך מורק, וקבל
12 בו את הדם, מהו? מין במינו חוצץ, או אינו חוצץ?
13 אמר ליה, תניתיה: נתן את המלא בריקן. מאי לאו —
14 הושיב מורק מלא לתוך מורק ריקן? — לא, עירה מורק
15 מלא לתוך מורק ריקן. הא תנא ליה רישא: עירה
16 דם הפר לתוך דם השעיר! כרי לערבן יפה יפה.
17 תא שמע: היה עומד על גבי כלי או על גבי רגל
18 חבירו — פסול שאני רגל, דלא מצי מכליל ליה. איכא
19 דאמרי, הכי בעי מיניה: דרך שירות כך או אין דרך
20 שירות כך? תא שמע, דתנא דבי רבי ישמעאל: "את
21 כל כלי השרת אשר ישרתו כם בקדש", שני כליים
22 ושירות אחת. בעא מיניה רמי בר חמא מרב חסדא:
23 הניח סיב בתוך המזרק וקבל בו את הדם, מהו? מין
24 בשאינו מינו חוצץ, או אינו חוצץ? מין דמחלחל —
25 לא חייך, או דילמא לא שניא? אמר ליה: תנינא, זולף
26 והולך עד שמגיע לספוג. שאני מ"א דקליש. איכא
27 דאמרי, הכי פשט ליה: בדם — פשר, בקומץ פסול.

דמערבין לקרות. ולא מטעמיה. דלדידיה נפקא ליה בלא דרשא ד"אחת", ודילמא רבי יהודה היא דאית ליה מערבין, אף על גב דמשמע ליה כל אחת ואחת בפני עצמה כרבי יונתן, נפקא
ליה מ"אחת" דמערבין, כדפרשתי לעיל. והא דקאמר סתמא כרבי יאשיה — הכי נמי הוא מצי למימר רבי יהודה היא. דשמעין ליה בהדיא ב"הקומץ רבה" (נמחות כבב) דמערבין. אלא מפני
שלא הובא בשמעתין נקט רבי יאשיה, שהוכירו לעיל במחלוקת עם רבי יונתן. ואם תאמר: למאן דאמר אין מערבין לקרות, מנא ליה דעולין אין מנטלים זה את זה? יש לומר: נפקא ליה
מ"דם" דם" בפרק "התערובת" (זבחים פאב). ואין לתמוה מאי שנא דשבע על טהור — מערבין לכולי עלמא, ובקורות פליגי. ויש לומר: בלפני ולפנים — על כרחך אין מערבין, כדמוכח קרא
בהדיא, דלאחר שנתן מדם הפר שחוט את השעיר, ואם כן גם באהל מועד כן, כדכתיב: "וכן יעשה באהל מועד", ולקרות כתיב: "מדם הפר ומדם השעיר" — משמע ליה מזה בעצמו ומזה
בעצמו, דומיא דאין, כיון דהוכיז בהדיא פר ושעיר, אבל בשבע על טהור כתיב: "וזהו עליו מן הדם באצבעו שבע פעמים" — משמע מכל הדם מזה שבע פעמים, ותו לא.
מין במינו חוצץ או אינו חוצץ — אבל שאינו מינו פשיטא דחוצץ ולא קרי ביה "ולקח". וכן בפרק שני דזבחים (כדא), שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין כלי שרת. וכן בפרק "מקום שנהגו"
(פסחים נוב). גבי יששכר איש כפר בראקיה דהוה כריך ידיה בשירא. ותימה: דבפרק "לולב הגזול" (סוכה לזא) מסקין דלקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה! ויש לומר: דהתם מיירי
שכורך סודר סביב הלולב, ומאריך בו, ועושה מן הסודר כמו בית יד ואוחז בו. אבל היכא דכריך ידיה בסודר ותופש הלולב כן — לא שמה לקיחה. ומורק בתוך מורק דהכא, דמשמע דפשיטא
ליה אי הוה שאינו מינו היה חוצץ — לא מיירי שאחוז החיצון בשפתותיו. דאז ודאי לא חיין דהוה ליה כמו בית יד, אלא שאחוז למטה בשוליו. וכן צריך לומר מתוך והוא שמעיתא גופא
בפרק "לולב הגזול" כמו שחילקנו. דאי לא תימא הכי, אלא נימא דבכל ענין לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה — אם כן תיקשי דרבא אדרבא, דאמר בתר הכי: מין במינו — אינו חוצץ.
הא שאין מינו — חוצץ. ולעיל קאמר גבי סודר לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה, ואפילו שאינו מינו. וקשה לי: מאי פריך מאי לאו נתן מורק המלא לתוך הריקן? לימא: אין הכי נמי, ואין
אחוז את החיצון בשוליו אלא בשפתותיו! ויש לומר: דפשיטא ליה שלא היה יכול לאחוזו כן, כדי אחת שתי מורקות בבית שיש בהן כל דם הפר והשעיר. ורבינו יצחק בן אברהם תירץ:
דבשמעתא גבי כלי שרת מין בשאינו מינו חוצץ בכל ענין, דאפילו אם תמצא לומר דגבי לולב יש חילוק כדפרשתי, גבי כלי שרת בכל ענין מין בשאינו מינו חוצץ, דנדר דכי עביד כעין בית
יד מיקרי לקיחה, גבי כלי שרת דכתיב ולקח הכהן — לא מיקרי לקיחה בעצמו של כהן.

דאמר

משנה זה מוכח הוזהב – דאילו מוכח הוציאו לאו "לפני ה" – ה' – התחיל מחטא ויורד – משום דסבירא ליה להאי תנא הקפה ברגל, כדאמר בגמרא. וכל מתנה ומתנה היתה בקרן שלפניו וסמוך לו, וצריך ליתן מלמעלה למטה כי היכי דלא נטוסי מאניה. שהמזבח גבה אמתים, ואי אפשר לצדד ראשי אצבעותיו למטה ולתת מתנה בקרן מלמטה למעלה, ועל כרחו ראשי אצבעותיו למעלה וכשהוא נותן באצבע כנגד חודה של קרן ונותן מתנה ארוכה ומשוכה, אם מושך מלמטה למעלה – הדם זב לתוך בית יד כחנות שלו, וצריך ליתן מלמעלה למטה, נקט לשון מחטא ויורד. מחטא – לשון ירידה היא, כדאמרין במנחות (ס"ב:) נושא עלה ומתחטא. מקום שהוא מתחיל בחטא על מוכח החיצון – דהיינו בקרן דרומית מזרחית, כדתנן ב"איוורו מקומן" (זבחים נ"גא), שם גומר על מוכח הפנימי. וטעמא

משנה "ויצא אל המזבח אשר לפני ה'" – זה מוכח הוזהב. התחיל מחטא ויורד. מהיכן הוא מתחיל – מקרן מזרחית צפונית, צפונית מערבית, מערבית דרומית, דרומית מזרחית. מקום שהוא מתחיל בחטא על מוכח החיצון משם היה גומר על מוכח הפנימי. רבי אליעזר אומר: במקומו היה עומד ומחטא. ועל כיוון היה נותן מלמטה למעלה, חוץ מזה שהיה לפניו, שהיה נותן מלמעלה למטה. הנה על מהרו של מוכח שבע פעמים. וישירי הדם היה שופך על יסוד מערכי של מוכח החיצון. ושל מוכח החיצון היה שופך אל יסוד דרומי. אלו ואלו מתערבין באמה, ויוצאין לנחל קדרון, ונקמדין לגנני לובל ומועלין בהן. גמרא תנו רבנן: "ויצא אל המזבח", מה תלמוד לומר? אמר רבי נחמיה: לפי שמצינו בפר הכא על כל המצות, שבהן עומד חוץ למזבח ומה על הפרוכת בשעה שהוא מזה, יכול אף זה כן – תלמוד לומר "ויצא אל המזבח". היכן היה – לפני מן המזבח. תניא אידך: "לפני ה'" מה תלמוד לומר? אמר רבי נחמיה: לפי שמצינו בפר ושעיר של יום הכפורים שבהן עומד לפני מן המזבח ומה על הפרוכת בשעה שהוא מזה, יכול אף זה כן – תלמוד לומר "מוכח קמרת הסמים לפני ה' אשר באהל מועד". מוכח לפני ה', ואין בהן לפני ה', הא כיצד – עומד חוץ למזבח ומה. "התחיל מחטא ויורד" וכו'. תנו רבנן: התחיל מחטא ויורד, מהיכן היה מתחיל – מקרן מזרחית דרומית, דרומית מערבית, מערבית צפונית, צפונית מזרחית, דברי רבי עקיבא. רבי יוסי הגלילי אומר: מקרן מזרחית צפונית, צפונית מערבית, מערבית דרומית, דרומית מזרחית. מקום שרבי יוסי הגלילי מתחיל שם רבי עקיבא פוסק. מקום שרבי עקיבא מתחיל שם רבי יוסי הגלילי פוסק. דכולי עלמא מיהא, בההוא קרן דפגע ברישא לא עביד, מאי טעמא? אמר שמואל: דאמר קרא "ויצא אל המזבח" – עד דנפיק מבוליה מוכח. וירבי עקיבא, נקיף דרך ימין? לימא בדרמי בר יחזקאל קא מיפלגי, דאמר רמי בר יחזקאל: ים שעשה שלמה "עומד על שנים עשר בקר שלשה פונים צפונה ושלשה פונים ימה ושלשה פונים נגבה ושלשה פונים מזרחה ויהם עליהם מלמעלה וכל אחוריהם ביתה". הא למדת שכל פנות שאותה פונה לא יהו אלא דרך ימין, למזרח. קר אית ליה דרמי בר יחזקאל, וקר לית ליה דרמי בר יחזקאל? לא, דכולי עלמא אית להו דרמי בר יחזקאל, והכא בהא קא מיפלגי: מר סבר: לפינן פנים מחוץ, ומר סבר: לא לפינן פנים מחוץ. ורבי עקיבא: נהי דלא יליף פנים מחוץ, אי בעי – הכי נעביד, אי בעי – הכי נעביד! אמר לך רבי עקיבא: מדינא – בההוא קרן דפגע ברישא בההוא עביד ברישא, דאמר ריש לקיש: אין מעבדין על המצות. ואמאי לא עביד – משום דכתיב "ויצא אל המזבח" – עד דנפיק מבוליה מוכח, וכין דיהיב בההוא קרן – הדר אתי ליההוא קרן דאיתייב למיתב ברישא.

ואינו עומד בין המזבח לפרוכת. כדקתני בהך אידך ברייתא לקמן, תלמוד לומר "ויצא אל המזבח" – למדנו שעד עכשיו היה עומד בפנים מן המזבח. תניא אידך גבי פר כהן משיח "לפני ה'" מה תלמוד לומר? ליכתוב "ונתן הכהן מן הדם על קרנות מזבח קטרת הסמים" יודע אני שהיא לפני ה', מה תלמוד לומר לפני ה'? מוכח לפני ה', ואין כהן לפני ה'. המזבח מפסיק בין הכהן לפרוכת בשעת מתן הקרנות, וכשהוא על הפרוכת באותו מעמד עצמו היה, שהרי לא נאמר יציאה כינתיים. למדנו שהיה עומד חוץ למזבח ומה. ואם תאמר: והלא לא כתיב "אשר לפני ה'" אלא "לפני ה'" ואיכא למימר דאנתנה קאי, והכח לפני ה'? אי אפשר לומר כן, שהרי בפר העדה נאמר "אשר לפני ה'" – ועל כרחך אמזבח קאי, ועבודת שניהן היה שוה. מהיכן מתחיל מקרן מזרחית דרומית – סבר: שתי פרוכת היו, והחיצונה פרופה מן הדרום, כדתנן במתניתין. וכשיצא מבית קדשי הקדשים דרך הדרום הוזהב על הפרוכת, וכשהשלים בא לו למזבח לדרומית מערבית, שהיא ראשונה לו. ושם לא היה נותן, כדאמרין לקמן דבעינן "ויצא" – עד דנפיק מבוליה מוכח. לפיכך יוצא למזרחית דרומית, ומתחיל שם, וחוזר דרך שמאל למערבית דרומית. ולקמן פריך: לקף דרך ימין. ר' יוסי הגלילי אומר כו' – סבר לה כו' יוסי דמתניתין, דאמר: לא היתה שם אלא פרוכת אחת ופרופה מן הצפון, וכשגמר מתנות פנים יוצא דרך הצפון פגע תחילה בצפונית מערבית דמוכה, ושם לא נתן עד שיצא ובא לו למזרחית צפונית, ונתן שם, וחוזר לצפונית מערבית דרך ימין. דכולי עלמא וכו' – דהא על כרחך מן המערב הוא בא, ובמעברה של מזבח פוגע תחילה. לימא – ר' עקיבא שמקף לשמאל, ור' יוסי הגלילי המקף לימין – בדרמי בר יחזקאל קא מיפלגי. עומד על שנים עשר בקר – בים של נחשת שעשה שלמה כתיב "שלשה פונים (צפונה)" וגו' (דברי הימים ב ד) מקרא זה מונה וחולק דרך ימין המקף את הים ובא מצפון למערב וממערב לדרום. ומדורם למזרח דרך ימין מקיפה. דרך ימין לפניה – לא שייך למנוי הכא למזרח, אלא במסכת זבחים דמייני לה להא מתניתין על הכבש שהוא בדרום, והעולה לו ופונה לימין – למזרח הוא פונה, ואגב ריהטא דהדיא גירסא נקט לה בבבלי תלמודא.

יומא דף נח עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עזו והדר" (ליום ראשון) קסא

משנה

אחר שהזהר את הדם על הפרוכת, נאמר (ויקרא טו יח), ויצא אל המזבח אשר לפני ה' וגו' ונתן על קרנות המזבח סביב, ומכר שנאמר 'אשר לפני ה' הרי זה מזבח הקרבן שעומד בהיכל לפני קודש הקדשים, שאילו מזבח החיצון אינו לפני ה' ובשהיה נותן את הדם על קרנות המזבח התחיל להקיף ולילך ברגליו סביב המזבח ונותן את הדם בכל קרן ומחטא יורד – מושך באצבעו מלמעלה ללמטה דרך ירידה, כדי שלא יתלכלכו בגדיו, שאם היה נותן מלמטה ללמעלה, כיון שהמזבח היה גבוה שתי אמות, וראשי אצבעותיו היו כלפי מעלה היה הדם זב לתוך הבית יד של כותנתו. מהיכן – מאיזה קרן הוא מתחיל ליתן, מקרן מזרחית צפונית, וממשיך לסבב את המזבח לימין, לקרן צפונית מערבית, מערבית דרומית, דרומית מזרחית, מקום – קרן שהוא מתחיל לתת את הדם בחטאת של כל השנה על מזבח החיצון – שהוא קרן מזרחית דרומית, משם היה גומר – מסיים בנתינת הדם על מזבח הפנימי. רבי אילעזר אומר, כיון שמזבח הפנימי היה רק אמה על אמה, לכן אינו נצרך להקיף את המזבח ברגלו כדי להוות על הקרנות, אלא במקומו היה עומד ומחטא ונותן על כל הקרנות, ועל כולן – על כל שלוש הקרנות שלא היו סמוכות אליו היה נותן מלמטה למעלה, שכן נוח לו יותר ליתן, וכן אין חשש שיתלכלכו בגדיו, לפי שאין הקרנות סמוכים לו, חוץ מזה שהיה לפניו, שהיא קרן מזרחית צפונית, שהיה נותן מלמעלה למטה כדי שלא יתלכלכו בגדיו. לאחר שנתן על קרנות המזבח, היה על מחירו של מזבח – על גג המזבח במקום מגולה שפינה ממנו את הגחלים שבע פעמים, ושירי הדם היה שופך על יסוד מערכי של מזבח החיצון, שבצד זה של המזבח היה פוגע תחילה ביציאתו מן ההיכל, ושירי הדם של המזבח שנתנו מהן על מזבח החיצון היה שופך אל יסוד דרומי, אלו ואלו – בין שירי הדם של הקרנות שהיו מהן על המזבח הפנימי שהיה שופכם ביסוד מערבי, ובין שירי הדם של הקרנות שנתנו מהן על המזבח החיצון שהיה שופכם ביסוד הדרומי, היו יוצאים מהיסוד דרך שני נקבים קטנים, ומתערכין באמה – בצינור שהיו המים עוברים בו ויוצאין עד לנהל קדרון – שהיה חוץ לירושלים, ולפי שדם קדשים הם, היו מקבצין לגנצן – בעלי גינות לזבל, והדמים להקדש. ומועלין בהן – ויש איסור לנהנה מהם בלא לשלם להקדש.

גמרא

תנו רבנן, לאחר שהזהר מדם הפר על הפרוכת נאמר (שם), ויצא אל המזבח אשר לפני ה' וכפר עליה, מה תלמוד לומר – למה הוסיף ייצא, והיה די לכתוב 'וכפר על המזבח אשר לפני ה' אמר רבי נחמיה, לפי שמצינו בפר חטא על כל המצות – דהיינו פר כהן משיח ופר העדה, שבהן עומד חוץ למזבח, כלומר, בין פתח ההיכל והמזבח, ומזה על הפרוכת מרחוק בשעה שהוא מזה, ואינו נכנס פנימה לעמוד בין המזבח לפרוכת, יכול אף זה – בפר יום הכפורים יעמוד הכהן בין פתח ההיכל למזבח ויזהר בעמדו שם מהדם על הפרוכת, תלמוד לומר אחרי זאת הדם על הפרוכת ויצא אל המזבח, ומכך שנצרך היה לצאת בכדי לתת על קרנות המזבח, יש לשמוע, היכן היה בשעת ההזאה על הפרוכת, לפניו מן המזבח, שהיה עומד בין המזבח לפרוכת ומשם היה מזה על הפרוכת, ואינו כפר כהן משיח שמוה על הפרוכת כשהוא עומד בין פתח ההיכל והמזבח. תנא אידך, לגבי פר כהן משיח נאמר (ויקרא ד ז), ונתן הפה מן הדם על קרנות מזבח קטרת הסמים לפני ה' אשר באהל מועד, מה תלמוד לומר שהמזבח עומד לפני ה' הרי ממה שכתוב 'מזבח קטרת הסמים' יודעים אנו שהוא המזבח שעומד לפני ה' אמר רבי נחמיה, לפי שמצינו בפר ושמיר של יום הכפורים שבהן עומד לפניו מן המזבח – בין המזבח לפרוכת, ומזה על הפרוכת בשעה שהוא מזה, יכול אף זה – בפר כהן משיח בן, בשעת ההזאה על הפרוכת יעמוד הוא בין המזבח והפרוכת, תלמוד לומר 'מזבח קטרת הסמים לפני ה' אשר באהל מועד, דווקא מזבח עומד לפני ה', ואין דבר

מפסיק בינו לבין קודש הקדשים בשעת נתינת הדם על קרנות המזבח ואין כהן הנותן את הדם על המזבח עומד לפני ה' אלא עומד בין פתח ההיכל והמזבח. ומכך שלא נאמר שהכהן יצא בין ההזאה על הפרוכת לנתינתה על המזבח, מוכח שגם בהזאה על הפרוכת עומד הוא באותו מקום, הא כיצד – איך יתקיים הכתוב, בהכרח שעומד חוץ למזבח, בין המזבח לפתח של ההיכל, ומזה על הפרוכת. שנינו במשנה: התחיל מחטא יורד וכו'. תנו רבנן, התחיל מחטא יורד, כפי שנתבאר במשנה, מהיכן – מאיזה קרן היה מתחיל, מקרן מזרחית דרומית, ופונה לשמאלו לקרן דרומית מערבית, מערבית צפונית, צפונית מזרחית דרבי עקיבא, וזאת משום שסובר שהיו שתי פרוכות מפרידות בין ההיכל לקודש הקדשים, הפנימית היתה פתוחה לצד צפון, והחיצונה היתה פתוחה לצד דרום, וכיון שביציאתו משם היה עומד בצד דרום, התחיל להוות בקרן מזרחית דרומית. רבי יוסי הגלילי אומר, כיון שהיתה רק פרוכת אחת ופתוחה לצד צפון, מתחיל מקרן מזרחית צפונית, שמשם היה יוצא. ופונה משם לימינו לקרן צפונית מערבית, שכל פניות שאתה פונה לא יהיו אלא לימין, וממשיך לימינו לקרן מערבית דרומית, דרומית מזרחית. מקום שלרבי יוסי הגלילי מתחיל, היא קרן מזרחית צפונית, שם לרבי עקיבא פוסק, שכיון שמתחיל בקרן דרומית מזרחית הוא מסיים במזרחית צפונית. מקום שלרבי עקיבא מתחיל שם לרבי יוסי הגלילי פוסק. שואלת הגמרא: רבנן, עלמא – בין לרבי עקיבא בין לרבי יוסי מהא – מכל מקום מודים הם דבההוא קרן דפגע ברישא – שבאותה הקרן שפוגע בה בתחילה תיכף לאחר יציאתו מקודש הקדשים שהוא בצד מערב של המזבח, לא עבדי – אינו מתחיל להוות עליה, שלשניהם מתחיל מצד מזרח, מאי טעמא. משיבה הגמרא: אמר שמואל, דאמר קרא ויצא אל המזבח בא ללמדנו עד דנפיק מבוליה מזבח – שיוצא ממערב לאורכו של המזבח עד המזרח, ורק אחר כך מתחיל להוות בקרן מזרחית כל אחד לשיטתו. שואלת הגמרא: ולרבי עקיבא, שמתחיל בקרן מזרחית דרומית, נקיף דרך ימין – שיפנה לימינו לקרן מזרחית צפונית, ומדוע פונה לשמאלו לקרן דרומית מערבית, לימא רבי עקיבא ורבי יוסי בדרבי בר יוחנא קא מיפלגי האם הלכה כדבריו, דאמר רבי בר יוחנא, ים – גיגית גדולה כדמות ים ששעה שלמה לטבילת הכהנים מטומאתן, כך מתאר הפסוק (דברי הימים ב ד ח), עומד על שנים עשר בקר עשויים מנחושת, שלשה היו פניהם פנים צפונה, ושלשה פנים ימה – לצד מערב, ושלשה פנים נגבה – לצד דרום, ושלשה פנים מזרחה, והם היה מונח עליהם מלמעלה, וכל אחריהם ביתה – אחורי הבקר היו כלפי הצד הפנימי של הים ולא היו נראים מבחוץ, הא למדת ממה שהפסוק מונה את סדר עמידתם וכאדם המקיף את הים והולך ובא מצפון למערב וממערב לדרום ומדרום למזרח, שבכך מקיף הוא בדרך ימין, שכל פניות שאותה פונה בבית המקדש לא יהיו אלא דרך ימין למזרח. מר – רבי יוסי הגלילי אית ליה דרמי בר יוחנא, ולכן סובר שממזרחית צפונית הוא פונה לימין למערבית צפונית, ומר – רבי עקיבא לית ליה דרמי בר יוחנא, ולכן אינו צריך להקיף דרך ימין והוא ממשיך בקרן דרומית מערבית אף שהוא לצד שמאל. דוחה הגמרא: לא, רבנן, עלמא אית להו דרמי בר יוחנא, שצריך לפנות לימין, ובמזבח החיצון הכל מודים שצריך להקיף לימין, וקא בעבודה על המזבח הפנימי קא מיפלגי, מר – רבי יוסי הגלילי סבר, ילפינן עבודה שהיו עושים בפנים – במזבח הפנימי מחוץ – מהעבודה במזבח החיצון, ולכן גם במזבח הפנימי צריכים לפנות לימין, ומר – רבי עקיבא סבר, לא ילפינן פנים מחוץ, ולכן במזבח הפנימי אינו צריך לפנות לימין. שואלת הגמרא: ורבי עקיבא, נהי דלא יליף פנים מחוץ, ואין חיוב לפנות במזבח הפנימי לימין, מדוע אמר שפונה דווקא לשמאל, היה לו לומר דא' נצי הכי נעבדי – שאם ברצונו לפנות לימין, יעשה כך, אי נצי הכי נעבדי – ואם ברצונו לפנות לשמאל, יעשה כך.

מִשְׁשׁ שְׁנוֹתָן עֲלֶיהָ מְשַׁעֲלָה לְמִטָּה, כִּי חִבֵּי דָלָא נִיתְּוֹסְקֵן מֵאִנְיָה –
 שְׁלָא יִתְלַכְלְכוּ בְּגִדֵּי כְּפִי שְׁנֵתְבָּאָר.
 שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה: הָיָה מְכֻנָּה עַל טָהָר שֶׁל מִזְבֵּחַ. שְׁוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא: מֵאִי
 טָהָר – בְּאִיזָה מְקוֹם בְּמִזְבֵּחַ הוּא צָרִיךְ לַהֲזוֹת. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא:
 אֲמַר רַבָּה בַּר רַב שְׁלָא, פְּלִיגָה דְּמִזְבֵּחַ – בְּאִמְצַע כּוֹתֵל הַמִּזְבֵּחַ,
 וְטַהָרֵי פִירוּשׁוֹ אֲמַצַּע, בְּדָאֲמַר אִינְשֵׁי, טָהָר מִיִּתְרָא – הַצֹּהֵר
 הַצְּהָרִים, וְהָיָה פְּלִיגָה דְּיוֹמָא – שְׁהוּא חֲצִי הַיּוֹם.
 שְׁוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא: מִיִּתְיָבִי, בְּשִׁהּוּא מִזָּה עַל הַמִּזְבֵּחַ אֵינּוּ מִזָּה לֹא עַל
 נְכִי הָאֲפֹר שְׁהַצְטָבָר עַל הַמִּזְבֵּחַ, וְלֹא עַל נְכִי הַנִּחָלִים הַדּוֹלְקוֹת, אֲלֵא
 חוֹתָהּ נִחָלִים אֵילָף וְאֵילָף עַד שְׁהִיָּה נִרְאָה הַזֹּהֵב שֶׁל הַמִּזְבֵּחַ וּמִזָּה
 עֲלִיוֹ אֵת הַדָּם, וּבִהְכָּרַח שְׁאִין הוּא מִזָּה עַל כּוֹתֵל הַמִּזְבֵּחַ שְׁאִין שֵׁם
 אֲפֹר וּגְחָלִים, אֲלֵא עַל גַּג הַמִּזְבֵּחַ. מִיִּישֵׁבֵת הַגְּמָרָא: אֲלֵא אֲמַר רַבָּה
 בַּר רַב שְׁלָא, טַהָרֵי הוּא עַל גִּלְוִיָּה דְּמִזְבֵּחַ – עַל מְקוֹם הַמְּגוּלָּה בְּגַג
 בְּמִזְבֵּחַ, וְנִקְרָא כִּי כִּיּוֹן שְׁמַטְהוּ תַּחֲלִילָה מֵהַגְּחָלִים. בְּדִקְרָתִיב 'וְכַעֲצֹם
 הַשְּׂמִים לְמִטָּה' שְׁפִירוּשׁוֹ כְּמוֹ מִרְאָה הַשְּׂמִים צְלוּלִים וּבִרְוִרִים, וְגַם
 כֹּאן 'טַהָרֵי שֶׁל מִזְבֵּחַ' כּוֹנֵנוֹתָ עַל גַּג בְּמִקּוֹם שְׁגִלּוֹי מִרְאָה זֹהֵב שֶׁל
 הַמִּזְבֵּחַ, כִּיּוֹן שְׁפִינָה מְשִׁחַ אֵת הַגְּחָלִים.
 תִּנְיָא, חֲנִנְיָא אֲמַר, אֵת הַהֲזוֹתָ שְׁהִיָּה מִזָּה עַל גַּג שֶׁל מִזְבֵּחַ, בְּצַד
 צְפוֹנִי שֶׁל גַּג הַמִּזְבֵּחַ הוּא נִתָּן. רַבִּי יוֹסִי אֲמַר, בְּצַד דְּרוֹמִי הוּא נִתָּן.
 מִבְּאֵרֵת הַגְּמָרָא: בְּמֵאִי קְמִיפְלִיגָה, מָר – חֲנִנְיָא סָבַר, פִּיתְהָא – הִפְתַּח
 בְּפִרוּכָתָהּ הַמְּבִדִּילָה בֵּין קוֹדֶשׁ הַקְּדוּשִׁים לַהֲיִכָּל, בְּדִירוּם קָא, וּמַעַד
 דְּרוּם יֵצֵא לַהֲיִכָּל, וְהַתְּחִיל לַהֲזוֹת בְּקֶרֶן מִזְרֵחִית דְּרוּמִית, וְהַמְשִׁיךְ
 לְקֶרֶן מִזְרֵחִית דְּרוּמִית שְׁבָה פִּגְעָה תַּחֲלִילָה וְכַרְבִּי עֲקִיבָא, וְסִיִּים
 בְּקֶרֶן מִזְרֵחִית צְפוֹנִית, וְשֵׁם הִיָּה מִזָּה עַל הַמִּזְבֵּחַ אֵת שְׁבַע הַהֲזוֹת.
 וְיָמָר – רַבִּי יוֹסִי סָבַר, פִּיתְהָא בְּצָפוֹן קָא, וּמַעַד צָפוֹן יֵצֵא לַהֲיִכָּל,
 וְלִכְּן הַתְּחִיל בְּקֶרֶן מִזְרֵחִית צְפוֹנִית וְהַמְשִׁיךְ לִיְמִין לְקֶרֶן מִזְרֵחִית
 צְפוֹנִית וְכַרְבִּי יוֹסִי הַגְּלִילִי וְסִיִּים בְּקֶרֶן מִזְרֵחִית דְּרוּמִית, וְשֵׁם הַזֶּה
 אֵת שְׁבַע הַהֲזוֹת.
 שְׁוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא: דְּכּוֹלִי עֲלָמָא מִיָּהָא בֵּין לַחֲנִינְיָא בֵּין לַרְבִּי יוֹסִי, הֵיכָא
 דְּנִמְקָר מִתְּנִיָּה דְּקֶרְנוֹת – בְּמִקּוֹם שְׁנִמְרָ לִיתָן אֵת הַמִּתְנֹת עַל
 הַקֶּרְנוֹת, הָתָם יָהִיב עַל גַּג – שֵׁם הוּא נִתָּן בְּגַג אֵת שְׁבַע הַהֲזוֹת,
 מֵאִי טַעְמָא. עֲוֵנָה הַגְּמָרָא: אֲמַר רַבָּה, 'וְהָיָה עֲלָיו גֹּר' שְׁבַע פְּעָמִים
 וְיִתְהַרְוּ וְקִדְשׁוּ, מְקוֹם שֶׁקִּדְשׁוּ בְּכָךְ שְׁסִיִּים אֵת נִתְיָנָה הַדָּם עַל
 הַקֶּרְנוֹת, שֵׁם מִיָּהָרֵי הַבְּזוּתָא.
 שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה: שְׁנִירֵי תָדִם הָיָה שׁוֹפֵף עַל יִסּוֹד מְעַרְבֵי שֶׁל מִזְבֵּחַ
 הַחִיצוֹן. מִבְּאֵרֵת הַגְּמָרָא: הַמְּקוֹר לִכְךָ, דְּאֲמַר רַבָּה לְגַבִּי פֶר כְּהֵן
 מְשִׁיחַ 'וְאֵת כָּל דָּם הַפֶּסֶח יִשְׁפֹּךְ אֶל יִסּוֹד מִזְבֵּחַ הָעֶלְיָ אֲשֶׁר פָּתַח אֱהֵל
 מוֹעֵד', וּמִתְיָבֵת 'הַפֶּסֶח' לומדים גם על פֶּר יוֹם הַכִּיפּוּרִים שְׁשִׁירִי
 נִשְׁפָּכִים לִיסוֹד מִזְרֵחִי שְׁהוּא הַיִּסּוֹד אֲשֶׁר פָּתַח אוֹהֶל מוֹעֵד, וְכִי
 נִפְקֵי – כְּשִׁיּוּצָא מֵהַיִּכָּל בְּהָהוּא יִסּוֹד הַמִּזְרֵחִי שֶׁל הַמִּזְבֵּחַ פִּנְעָה
 בְּרִישָׁא – בְּתַחֲלִילָה.
 שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה: וְשֵׁל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן – שִׁירֵי דְּמִי הָיָה שׁוֹפֵף עַל יִסּוֹד
 דְּרוּמִית. תַּנּוּ רַבָּנִן, 'יִסּוֹד הַמִּזְבֵּחַ' שְׁעָלֵיו נִאֲמַר שְׁשׁוּפָר אֵת שִׁירֵי
 הַדָּם בְּחִטָּאת שֶׁהִקְרִיבוּ עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן, וְהָיָה יִסּוֹד דְּרוּמִית, אֲתָהּ
 אֲמַר שֶׁהַכּוֹנֵה לִיסוֹד דְּרוּמִית אוֹ אֵינּוּ – שְׁמָא אֵין הַכּוֹנֵה אֲלֵא
 יִסּוֹד מְעַרְבִית, אֲמַרְתָּ, יִלְמַד וְיִרְדֵּתוּ מִן הַכְּבֹּשׁ לִשְׁפּוֹךְ אֵת הַשִּׁירִים
 לִיסוֹד, לֵאחֲרַי שְׁסִיִּים לְזֹרוֹק אֵת הַדָּם עַל קֶרְנוֹת מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן,
 לִיצִיאָתוֹ מִן הַיִּכָּל עִם הַשִּׁירִים מִדָּם חֲטָאת הַפְּנִימִית עַל מִנֵּת
 לִשְׁפּוֹכָם בִּיסוֹד, מָה יִצִּיאָתוֹ מִן הַיִּכָּל שׁוֹפֵף הוּא אֵת הַשִּׁירִים
 בִּיסוֹד הַכְּסֹפֶד לֹא לְמִקּוֹם יִצִּיאָתוֹ, וְאֵי זֶה, וְהָיָה יִסּוֹד מְעַרְבִי שְׁבֹי הוּא
 פּוֹגַע תַּחֲלִילָה אֶף יִרְדֵּתוּ מִן הַכְּבֹּשׁ הוּא שׁוֹפֵף אֵת הַשִּׁירִים בְּכִסּוּף
 לוֹ, וְאֵי זֶה, וְהָיָה יִסּוֹד דְּרוּמִי – שְׁהִיָּה מְסִיף לְזֹרוֹק אֵת הַדָּם בְּקֶרֶן
 מִזְרֵחִית דְּרוּמִית וּבִירִידָתוֹ בְּכַבֵּשׁ בְּצַד דְּרוּם פּוֹגַע בְּתַחֲלִילָה בִּיסוֹד
 הַדְּרוּמִי.
 הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא חוֹלְקָת: תִּנְיָא, רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל אֲמַר, זֶה זֶה
 – בֵּין שִׁירִים שֶׁל חֲטָאוֹת הַפְּנִימִיּוֹת – פֶּר וְשַׁעֲרֵי שֶׁל יוֹם הַכִּיפּוּרִים,
 בֵּין שִׁירִים שֶׁל חֲטָאוֹת הַחִיצוֹנוֹת, הִיָּה שׁוֹפֵף בִּיסוֹד מְעַרְבִי. רַבִּי
 שְׁמַעְיֹן בֶּן יוֹחָנָן אֲמַר, זֶה זֶה הִיָּה שׁוֹפֵף בִּיסוֹד דְּרוּמִי. שְׁוֹאֵלֵת
 הַגְּמָרָא: בְּשִׁלְמָא רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל, קִסְכָּר יִלְמַד קֶטֶם – חֲטָאת הַחִיצוֹנָה
 שְׁלֹא נִתְפַּרֵּשׁ הֵיכָן לִשְׁפּוֹךְ, מִסְּפֹדֶשׁ – מִחֲטָאת הַפְּנִימִית שְׁפִירֵשׁ

תִּירוּץ נוסף: וְאֵי בְּעִית אֵימָא, אֵי סְבִירָא לֵן לַרְבִּי עֲקִיבָא וְלַרְבִּי יוֹסִי
 הַגְּלִילִי שֶׁאֵת הַתְּקִפָּה שֶׁל הַמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי כְּדִי לַהֲזוֹת עָלָיו, הִיָּה
 הַכְּהֵן עוֹשֶׂה בְּרַגְלָה, דְּכּוֹלִי עֲלָמָא לֹא פְּלִיגָה צְרִיכִים לַפְּנוֹת לִימִין
 כְּמוֹ שְׁמִצְנוּ בְּמִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן שֶׁהִקְיָה בְּרַגְלֵי, וּמִשּׁוֹם דְּלִפְפִּין פְּנִים
 מַחוּץ, וְהָכָא בְּהָא קָא מִיפְּלִיגָה, מָר – רַבִּי עֲקִיבָא סָבַר, הַתְּקִפָּה בִּיד,
 שְׁבִמְקוֹמוֹ עוֹמֵד וּמִקְיָה אֵת הַמִּזְבֵּחַ בִּידוֹ, וּבַהֲקַפְתָּ הִיד לֹא צָרִיךְ
 לַהֲקִיף לְצַד יְמִין, וְיָמָר – רַבִּי יוֹסִי הַגְּלִילִי סָבַר, הַתְּקִפָּה בְּרַגְלָה, וְכִיּוֹן
 שְׁלומִידִים פְּנִים מַחוּץ, צָרִיךְ לַפְּנוֹת לִימִין כְּמוֹ בְּמִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן.
 וְאֵי בְּעִית אֵימָא, דְּכּוֹלִי עֲלָמָא הַתְּקִפָּה בִּיד, וְהָכָא בְּהָא קָא מִיפְּלִיגָה,
 מָר – רַבִּי יוֹסִי הַגְּלִילִי סָבַר, וְלִפְפִּין יָד שְׁבָה הוּא מִקְיָה אֵת הַמִּזְבֵּחַ
 הַפְּנִימִי בְּרַגְלָה שְׁבָה מִקְיָה אֵת הַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן, וְכְמוֹ שְׁבִרְגֵל מִקְיָה
 דְּרָךְ יְמִין, גַּם כְּשִׁמְקִיף בִּיד צָרִיךְ דְּרָךְ יְמִין, וְיָמָר – רַבִּי עֲקִיבָא סָבַר,
 לֹא וְלִפְפִּין יָד מְרַגֵּל, וְכְשִׁמְקִיף בִּיד אֵינוֹ צָרִיךְ לַפְּנוֹת לִימִין.
 שְׁוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא: וְכִי סָבַר רַבִּי יוֹסִי הַגְּלִילִי הַתְּקִפָּה בִּיד, וְהָא מְדַקְּתָנִי
 סִיפָא בְּמִשְׁנָה, רַבִּי אֲלֵיעֶזֶר אֲמַר שְׁלֹא הִיָּה מִקְיָה בְּרַגֵּל אֲלֵא
 בְּמִקּוֹמוֹ הָיָה עוֹמֵד וּמִחְטָא, מִכְּלָל דְּתַנָּא קָמָא לֹא סְבִירָא לִיָּה שִׁישׁ
 הַבְּדֵל בֵּין מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן לַפְּנִימִי, אֲלֵא בְּשִׁנְהֵם הוּא מִקְיָה בְּרַגֵּל,
 וְהוּא זֶה סוֹבֵר בְּשִׁטָּת רַבִּי יוֹסִי הַגְּלִילִי שֶׁמִּתְחִיל בְּקֶרֶן מִזְרֵחִית
 צְפוֹנִית.
 חֲזוּרָתָהּ הַגְּמָרָא: אֲלֵא מְחַנּוּקְתָּא – מִחֲמַת קוּשִׁיא זֹו מִתְבַּרֵּר שְׁאִין
 לְתַרְץ כֵּן, וְיֵשׁ לוֹמַר בְּרִשְׁנֵינִי מְעַקְרָא – כְּפִי שֶׁתִּירְצֵנוּ בְּתַחֲלִילָה,
 שְׁבֹאֵת נַחֲלֵקוּ, דָּמָר – רַבִּי עֲקִיבָא סָבַר, הַתְּקִפָּה בִּיד, וְלִכְּן לֹא צָרִיךְ
 לַפְּנוֹת לִימִין, שְׁכֵן לֹא לומדים מִתְקִפָּה בְּרַגֵּל, וְיָמָר – רַבִּי יוֹסִי
 הַגְּלִילִי סָבַר, הַתְּקִפָּה בְּרַגֵּל כְּמוֹ בְּמִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן, וְלומדים פְּנִים מַחוּץ –
 שְׁצָרִיךְ לַהֲקִיף דְּרָךְ יְמִין. (וְאֵי בְּעִית אֵימָא) וְהָכָא קָא מִיפְּלִיגָה –
 וְטַעַם מִחְלוקָתָם, מָר – רַבִּי יוֹסִי הַגְּלִילִי סָבַר מִזֶּה שְׁכַתּוֹב בְּפִסּוֹק
 (וְקָרָא טו טו) 'וְנָתַן עַל קֶרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ כְּכִיב' שְׁנִאֲמַר לְגַבִּי נִתְיָנָה הַדָּם
 דְּמִזְבֵּחַ פְּנִימִי, נִדְרֵשׁ כְּמוֹ שְׁכַתּוֹב (וְקָרָא א טו) 'וְיִזְרְקוּ אֵת הַדָּם עַל
 הַמִּזְבֵּחַ כְּכִיב' דְּמִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן, כְּשֵׁם שְׁבִמְזִבֵּחַ הַחִיצוֹן הוּא מִקְיָה
 בְּרַגֵּל, שְׁלֹא הִיָּה יֹכֵל לַהֲקִיף בִּידוֹ, כִּי בְּפִנְיָמִי הוּא מִקְיָה בְּרַגֵּל,
 וְצָרִיךְ לַפְּנוֹת לִימִין, וְיָמָר – רַבִּי עֲקִיבָא סָבַר, בּוֹלִיָּה – כֹּל מְקוֹמוֹ שֶׁל
 מִזְבֵּחַ פְּנִימִי שְׁהוּא אִמָּה עַל אִמָּה הִיָּה, בְּמִקּוֹם תָּדָא קֶרֶן דְּמִזְבֵּחַ
 חִיצוֹן קָא – בְּאוֹתוֹ גּוֹדֵל שֶׁל קֶרֶן אַחַת שֶׁל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן שְׁגַם הִיתָה
 גּוֹדֵל אִמָּה עַל אִמָּה, וְלִכְּן לֹא הִיָּה צָרִיךְ לַהֲקִיפוֹ בְּרַגֵּל כְּמוֹ מִזְבֵּחַ
 הַחִיצוֹן, וְכְמוֹ שְׁבִמְזִבֵּחַ הַחִיצוֹן שְׁנוֹתָן עַל אַחַד מֵהַקֶּרְנוֹת הוּא עוֹמֵד
 בְּמִקּוֹמוֹ וְנוֹתָן, כִּי בְּמִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי בְּכָל הַקֶּרְנוֹת שְׁהֵם בְּקֶרֶן אַחַת שֶׁל
 מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן הוּא עוֹמֵד בְּמִקּוֹמוֹ וְנוֹתָן, וְאֵינוֹ מִקְיָה בְּרַגֵּל.
 מְבִיאָה הַגְּמָרָא שְׁמִצְנוּ כִּי בְּרִייתָא שְׁכָךְ נִתְבָּאָר מִחְלוקָתָם:
 תִּנְיָא, אֲמַר רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל, שְׁנֵי בְּהִיָּים נִזְלִים לְשִׁתְיִירָו לֵאחֲרֵי הַחוּרְבָן
 בְּמִקְדָּשׁ רֵאשׁוֹן וְהָאֲמַר בְּרִי הַתְּקִפָּה כְּדַעַת רַבִּי עֲקִיבָא, וְהָא אֲמַר
 בְּרַגְלֵי הַתְּקִפָּה כְּרַבִּי יוֹסִי הַגְּלִילִי, וְהָא נִתָּן טַעַם לְדִבְרֵי וְהָא נִתָּן טַעַם
 לְדִבְרֵי, וְהָא שֶׁהִקְיָה בְּרַגֵּל נִתָּן טַעַם לְדִבְרֵי, 'כְּכִיב' דְּמִזְבֵּחַ פְּנִימִי
 בְּכְכִיב' דְּמִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן, וְהָא שֶׁהִקְיָה בִּידוֹ נִתָּן טַעַם לְדִבְרֵי, בּוֹלִיָּה
 מִזְבֵּחַ פְּנִימִי בְּמִקּוֹם תָּדָא קֶרֶן דְּחִיצוֹן קָא.
 שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה: רַבִּי אֲלֵיעֶזֶר אֲמַר, בְּמִקּוֹמוֹ הָיָה עוֹמֵד וּמִחְטָא וְעַל
 כּוֹלֵן הִיָּה נִתָּן מִלְמַטָּה לְמַעְלָה חוּץ מִזֶּה שֶׁהִיתָה לַפְּנִי. מִבְּאֵרֵת
 הַגְּמָרָא: מִתְיָתִין מְנִי – בְּשִׁטָּת מִי נִאֲמַרְהָ הַמְשִׁנָּה שְׁכָךְ הִיא דַּעַתוֹ
 שֶׁל רַבִּי אֲלֵיעֶזֶר, בְּשִׁטָּת רַבִּי יוֹחָנָן הִיא, דְּתַנָּא, רַבִּי מֵאִיר אֲמַר,
 רַבִּי אֲלֵיעֶזֶר אֲמַר, בְּמִקּוֹמוֹ עוֹמֵד וּמִחְטָא, וְעַל כּוֹלֵן – בְּכָל הַשֵּׁלֶשׁ
 קֶרְנוֹת הָיָה נִתָּן מְשַׁעֲלָה לְמִטָּה, שְׁבֹו שֶׁהִיתָה לַפְּנִי מְוַכַּרָה הוּא
 לִיתָן מִלְמַעְלָה לְמַטָּה, מֵאֲחֹר שֶׁמִּזְבֵּחַ גְּבוּה מִיָּדֵיו צָרִיךְ לְצַד
 רֵאשִׁי אֲצַבְעוֹתָיו לְמַעְלָה, וְאֵם יִתְחִיל לִיתָן מִלְמַטָּה לְמַעְלָה יִזּוֹב
 הַדָּם לְתוֹךְ בֵּית הַיָּד וְיִתְלַכְלְכוּ בְּגִדֵּי, וְכִי הִיָּה נִתָּן בְּאוֹתָן הַקֶּרְנוֹת
 שְׁבַצְדִּידִים, חוּץ מֵאוֹתָהּ – קֶרֶן שְׁבַצְלִכְסוֹן מוֹל הַקֶּרֶן שְׁעוֹמֵד שֵׁם
 בְּשַׁעַת נִתְיָנָה הַדָּם, שְׁהִיא קֶרֶן מִזְרֵחִית צְפוֹנִית, שְׁנוֹתָן מִמְּטָה
 לְמַעְלָה, שְׁכֵן טוֹרַח גְּדוֹל הוּא לְהַכְּבֹּשׁ וּלְפִשּׁוֹט אֵת יָדוֹ מִלְמַעְלָה
 וְלִירֵד כְּלָפִי מִטָּה, לִכְּן נִתָּן בְּקֶרֶן זֹו מִלְמַטָּה לְמַעְלָה. רַבִּי יוֹחָנָן
 אֲמַר, שְׁרָבִי אֲלֵיעֶזֶר אֲמַר, בְּמִקּוֹמוֹ עוֹמֵד וּמִחְטָא, וְעַל כּוֹלֵן – כֹּל
 שֶׁלשׁ קֶרְנוֹת הַרְחֻקוֹת מִמֶּנּוּ הוּא נִתָּן מִלְמַטָּה לְמַעְלָה, שְׁכָךְ יוֹתֵר
 נִזְכָּר לוֹ לִיתָן עַל הַרְחֻקוֹת מִלְמַטָּה לְמַעְלָה, חוּץ מִזֶּה שֶׁהִיתָה לַפְּנִי

יומא. פרק חמישי – הוציאו לו דף נט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) קסג רש"י

דאמר קרא אל יסוד מזבח העולה אשר פתח אהל מועד — ולא גרסין בהחוא פגע ביה ברישא. ולעיל בפרק "אמר להם חמנונה" (לגא) פירש אין מעבירין על המצות — גרסין.

משבחה גברי לגברא — בפרק "איזהו מקומן" (זבחים נגב) איתא נמי, וגרס רש"י: התם: זה זה יסוד מערבי. וסימן: משבחה גברי לגברא. ומפרש רש"י, זה לשונו: תלמיד רבי ישמעאל שחן רבים, משכו את רבי שמעון בן יוחי לומר כדבריהם. ולא נהירא לרבינו יצחק, דבפרק בתרא דזבחים (קטא), פליגי נמי רבי ישמעאל ורבי שמעון בקרא ד"אל המנוחה ואל הנחלה" דרבי ישמעאל אומר דו חו שילה, ורבי שמעון אומר זו חו ירושלים. תנא דבי רבי ישמעאל דבי רבי שמעון: זו חו ירושלים, וסימן: משכניהו גברא לגברי. ומפרש רש"י: רבי שמעון בן יוחי שהוא יחידי משך את תלמידיו רבי ישמעאל, להניח דברי רבם. והשתא קשה: חדא — אין זה סימן, דאירבה דרך הוא שרבים מתגברין ומושכין את היחיד, ואם כן אתי למיטעי ולומר איפכא: גברי לגברא, אם כן מה סימן הוא? ועוד: דהא "איזהו מקומן" הוי איפכא, גברי לגברא — אם כן אתי למיטעי על כרחך נראה כמו שפירש רש"י כאן: זה זה יסוד דרומי. מדרו הכי גרסין: משכו גברי לגברא. פירוש: רבי שמעון בן יוחי שהוכר שמו ושם אביו — משך תלמידיו רבי ישמעאל שהוכר שמו ולא שם אביו, לומר כדבריו. והכי גרסין נמי בפרק בתרא דזבחים (נב זה שם), וכן פירש בערוך בערך משך. ואפילו אי גרסין בתרייהו גברא לגברי, כגירסת רש"י, דהתם נראה דלא קשה מה שהקשיתו הא אתי למיטעי ולהפך ולחפז ולומר גברי לגברא — דיש לומר דזה היה ידוע שרבי שמעון האריך ימים אחר רבי ישמעאל, ותלמידיו רבי ישמעאל נמשכו ללמוד לפניו אחר פטירת רבם, ואורחא דמילתא הוא כל הנמשך אחר חבירו למיתו, בין שהם רבים בין שהוא יחיד — יש לו לומר כדברי מי שהוא נמשך אצלו. עד

מכאן, שנותן מופעלה למטה, פי היכי דלא נתנוסן מאניה. "הזה ממונו על טהרו של מופח". מאי טהרו? אמר רבה בר רב שילא: פלגיה דמופח, דרממרי אינשי: מחר מיהרא, והוי פלגיה דיומא. מיתבי: פשהוא מזה אינו מזה לא על גבי האפר ולא על גבי הנחלים, אלא חותה נחלים אילך ואילך, ומזה. אלא אמר רבה בר רב שילא: על גלויה דמופח, בדכתיב "ובעצם השמים לטהר". תניא, חנניא אומר: בצד צפוני הוא נותן. רבי יוסי אומר: בצד דרומי הוא נותן. במאי קמיפלגי? מר סבר: פיתחא בדרום קאי, ומר סבר: פיתחא בצפון קאי. דכילי עלמא מיהא, היכא דגמרון מתנות דקננות - התם יהיב על גגו. מאי טעמא? אמר קרא: "וטהרו וקדשו" - מקום שקדשו שם מיהרו. "שירי הים שופך על יסוד מערבי של מופח החיצון". דאמר קרא "ואת כל דם הבר ושפך", וכי נפיק - ביהוא פגע ברישא. "ושל מופח החיצון היה שופך על יסוד דרומי". תנו רבנן: "יסוד המופח" - זה יסוד דרומי. אתה אמר יסוד דרומי, או אינו אלא יסוד מערבית? אמרת: ילמד ירדתו מן הכבש ליציאתו מן החיכל, מה יציאתו מן החיכל - בסמוך לו, ואי זה - זה יסוד מערבי, אף ירדתו מן הכבש בסמוך לו, ואי זה - זה יסוד דרומי. תניא, רבי ישמעאל אומר: זה זה יסוד מערבי. רבי שמעון בן יוחאי אומר: זה זה יסוד דרומי. בישלמא רבי ישמעאל קסבר: ילמד סתום ממופדש, אלא רבי שמעון בן יוחאי מאי טעמא? אמר רב אשי: קסבר פתחא בדרום קאי. תנא דבי רבי ישמעאל דבי רבי שמעון בן יוחאי: זה זה יסוד דרומי. וסימניך: משכנה גברי לגברא. "אלו ואלו מתעבדין באמה ויוצאין" וכו'. תנו רבנן: מועלין בדרמים, דברי רבי מאיר ורבי שמעון, ויחכמים אומרים: אין מועלין בקו.

עד

ואי בעית אימא אי סבירא לן — דהקפה במזבח הפנימי ברגל, היא כהקפה החיצון. דכילי עלמא פליגי פנים מחוץ לענין ימין, אלא סבירא ליה להני תנאי דהקפה ביד, ובמקומו עומד ומחטא לכל הקרנות, לפי שאינו צריך להקפח ברגל, שהרי כולו אינו אלא אמה על אמה. ככלל דתנא קמא — לא שני ליה בין הקפת פנימי לחיצון, אלא שניהן ברגל. ותנא קמא דמתניתין ר' יוסי הגלילי היא, דהא כוותיה קאמר בבביתא. סביב דמופח הפנימי — דכתיב ביה "על קרנות המזבח סביב" (ויקרא טז). כסביב דמופח החיצון — מה זה ברגל — אף זה ברגל. במקום חדא קרן — שהקפן של חיצון אמה על אמה. מתניתין ר' יהודה היא — דשמעינן ליה דאמר משום ר' אליעזר הכי. ועל כולן הוא נותן מופעלה למטה — בזו שלפניו על כרדו, כדי שלא יזוב הדם לתוך בית ידו. דהואיל וגבהא היא יותר מידו צריך להיות ראשי אצבעותיו למעלה, ואם מושך מלמטה למעלה — הדם זב לתוך בית ידו, ובאותו של צדדן נותן כדרך שהתחיל בזו, חוץ מאותה שבאלכסון שהיא רחוקה. ואם בא למשוך מלמעלה למטה — טורח הוא לו להיות כפוף ופושט וזרוע עד כלות המתנה, אלא משכופף גופו ופושט וזרוע מתחיל למטה, וזקוף והולך למעלה. ועל כולן נותן מופעלה למעלה — שכן נוח לו לכל הרחוקות. ולא ניתוסף מאניה — כדפרישית, אפליה דמופח — באמצע גובה כתלו. מחר מיהרא — תרגום של צהרים, (בראשית מג) שהוא בחצי היום. תניא אומר בצד צפוני היה נותן — כל שבע הזאות. חנניה סבר: פתח דפרוכת בדרום, וכי נפיק במערבית דרומית פגע. והתם לא יחייב ברישא חישוי דקרנות בדאמרון, עד דנפיק למורחית דרומית ויחייב. והרי למערבית דרומית לשמאל, משום דבהא איחייב ברישא בדאמרון לעיל, ומשם למערבית צפונית צפונית מזרחית, והתם דגמריה לחישוי יחייב שבע הזאות. ור' יוסי סבר פתח בצפון — כדקאמר במתניתין, הלכך במזרחית צפונית מתחיל, ובדרומית מזרחית מסיים, והתם יהיב להזאות. במקום שקידשו — בקרנותיו, שם טהרו בהזאות. דאמר קרא — גבי פר כהן משיח "ואת כל דם הפר" וגו' (ויקרא ד) ותניא בתורת כהנים: "הפר" — לרבות פר ויום הכפורים, שיהו שירי נשפכין ליסוד, "אשר פתח אהל מועד" — זה יסוד מערבי. יסוד המופח — האמורה בחטאת החיצונה. הכי גרסין: אמרת ילמד ירדתו מן הכבש וכו'... ירדתו מן הכבש — בחיצונה, ליציאתו מן החיכל ושירים הפנימיים בידו. זה זה — חיצונה ופנימיות. ילמד סתום — חיצונה, שלא פורש בהן לאיזה יסוד. מן המפורש — מן הפנימיות, שכתוב בהן "אל יסוד המזבח אשר פתח אהל מועד" (שם) והוא יסוד מערבי. קסבר פיתחא — דהיכל בדרום של מזבח קאי, הלכך יסוד אשר פתח אהל מועד — היינו דרומי. תנא דבי ר' ישמעאל דבי ר' שמעון בן יוחי זה זה יסוד דרומי — בבית מדרשו של ר' שמעון בן יוחי היו שוכני משנת ר' ישמעאל, וגורסין בה: זה זה יסוד דרומי, לומר חזר בו ר' ישמעאל. וסימן — שלא תטעה, לומר: זה זה יסוד מערבי היו שוכני. משכנה גברי לגברא — תלמידיו ר' שמעון משכו את ר' ישמעאל לומר כדבריהן.

אלא

עד כאן לא פליגי אלא מדרבנן אבל מדאורייתא אין מועלין – דאי מדאורייתא לא יצאו מידי מעילה – היאך נמכרין לגננין לזבל? הווא לפני כפרה כלאחר כפרה – הקשה רבינו תם: דבמסכת מעילה פרק "ולד חטאת" (יבב) אמר ועיד: המוקי דם לבדמות קדשים – מועלין בו, וליכא למימר דהויא מעילה מדרבנן, דהתנן בפרק "ולד חטאת" (שם יא,א) דם מתחילה אין מועלים בו, יצא לנחל קרדון – מועלין בו, ומעילה דיוצא לנחל קרדון היא דרבנן, מכלל דמעיקרא – אפילו מדרבנן ליכא מעילה! ותירץ: דהא דאמרין הכא לפני כפרה כלאחר כפרה – היינו לאחר שחטיה, דשייכא ביה כפרה, אבל מחיים – לא. והא דפרץ בריש מסכת מעילה (בב) ומי איכא מעילה דרבנן? ומשני: אין, כדעולא, דאמר עולא: קדשים שמתו יצאו מידי מעילה דבר תורה. הוה מצי לאיתויי מדם, לאחר

שיצא לנחל קרדון דמועלין בו מדרבנן, אלא משום דקדשים ששחטן בדרום קאמר התם כמאן דחנקיהו דמי, ופרץ: מי איכא מעילה דרבנן בדבר דלא היו צריכין לגזור, דבלאו הכי בדילי מניייהו, ומייתי מקדשים שמתו דדמו להדדי. והא דפרץ בשילתי תמורה (לכב, גבי) מקדש עולה לברק חבית מועלין בה שתי מעילה, ומוקי לה מדרבנן, ומי איכא מעילה דרבנן? הכי פירושו: כיון דאיכא מעילה בלאו הכי מדאורייתא, משום עולה, ובלאו הכי בדילי מנייה – אמאי חתני רבנן מעילה אחריתי? ומשני: ראיא למעול בו שתי מעילות, דתיקון רבנן מעילה אעור, משום דליכא מעילה מדאורייתא אלא

בבשר, ורבינו חיים זצ"ל פירש: דיצא לנחל קרדון מועלין בו מדאורייתא, לפי שבית דין מקדישין אותו. וקשה: אם כן, במעילה פרק "ולד חטאת" (יבא), דקאמר: ומי איכא מידי דמעיקרא לית ביה מעילה, ולמסוף אית ביה מעילה, ופרץ: ולא דרי דם דמעיקרא לית ביה מעילה וכו', ומאי פריך? לימא: שאני התם לפי שבית דין מקדישין אותו. ועוד: דמה תיקן בהו? אבתי אשחון מעילה מדרבנן, בפרק "התכלת" (מנחות נבא), דקאמר: מעיקרא תקינו מעילה גבי אפר פרה, והתם ליכא למימר תקינו ביה מעילה מחמת שהיו מקדישין אותו – דאם כן הוי הקדש גמור, ואין היו מוין ממנו? אין? לך דבר שנעשית מצותו ומועלין בו – ואם תאמר: אדרבה, נימא איפכא: לאחר כפרה כלפני כפרה, דאין לך דבר שלא נעשית מצותו ואין מועלין בו, וכו' תימא: האיכא קדשים קלים, דלית בהו מעילה אלא באימורין לאחר זריקת דמים, התם משום דלאו קדשי ה' ניתחו ויש לומר: איכא עגלה ערופה, דקודם מצותה מותרת, אבל מושן אין להביא ראיה, דקודם תרומת הדשן אין מועלין בו, דאדרבה במעילה פרק שני (ט,ט), משמע הנהגה מאפר תפוח קודם תרומת הדשן – לכולי עלמא מועלין בו.

והרי תרומת הדשן – הקשה רבינו יצחק: דהבא משמע דתרומת הדשן מועלין בו לאחר שנעשית מצותו, ובפרק "ולד חטאת" (יבב) תנן: דישון מזבח הפנימי והמנורה – לא נהנין ולא מועלין, וקאמרין בגמרא: בשלמא מזבח החיצון – דכתיב "ושמו אצל המזבח" וכו', והשתא קשה: דמשמע דמזבח החיצון נמי לא נהנין ולא מועלין ומפרש רבינו יצחק: משום דתקני דישון מזבח הפנימי והמנורה לא מועלין, משמע דדוקא בתר דישון, לפי שהדיושן מוציאו מידי מעילה, לפי שנעשית מצותו, אלמא: מצוה לדשן, ואהא קאמר: בשלמא מזבח החיצון מצוה לדשן, דכתיב "ושמו אצל המזבח", ואדרבה אפילו מעילה אית ביה, מדכתיב "ושמו" ודרשינן בסוף תמורה (לד,א): "ושמו" – בנות, ושמו – שלא יתפור. אבל מזבח הפנימי מנלן שמוצו לדשנו? ורבינו יצחק בן אברהם מפרש: דלאו אדיוקא קאי, אלא אלא נהנין ולא מועלין מדאורייתא קאי, דליכא למימר לא נהנין מדרבנן כמו לא נהנין שבתלמוד. דבירושלמי דיומא פרק שני מוכח דלא נהנין מדאורייתא, דרסין דתם: נמיין לדישון מזבח הפנימי, דכתיב "והשליך אותה אצל המזבח קדמה אל מקום הדישן", שאני צריך: אם לקבוע לה מקום, פירוש למוראה ונוצה – כבר כתוב "אצל המזבח", ואם ללמוד שותה במורו של כבש – כתיב "קדמה", ואף הוא דרש אצל אצל, פירוש: ואם ללמד שותה תרומת הדשן במורו של כבש, מדכתיב "אל מקום הדישן" ונימא הרי זה בא ללמד ונמצא למד – דהא לא איצטריך, דתיפוק לן מגוגיה שוה, נאמר כאן "אצל המזבח" ונאמר בתרומת הדשן "אצל המזבח" מה כאן במורו – אף להלן, אם כן "אל מקום הדישן" למה לי – שמע מינה למזבח הפנימי, שהוא אסור (לו) בהנאה "אל מקום טהור" – שיהא מקומו טהור, ואיכא דמפיך ליה בקל וחומר: ומה מזבח החיצון אסור בהנאה – מזבח הפנימי לא כל שכן, אלמא דאסור בהנאה מדאורייתא במזבח החיצון, והשתא הכי פירוש: בשלמא מזבח החיצון אסור בהנאה מדאורייתא – מדכתיב "ושמו" אלא מזבח הפנימי מנלן שיהא אסור בהנאה לאחר שנדישן ואפילו קודם דישון מנלן שיהא אסור, דאפילו גופיה לא ידעין שיהא מצוה לדשן, ואם כן משנעשה אפר נימא דנעשית מצותו, ויהא מותר בהנאה? ומשני: דמודשן נפקא, ואם תאמר: מאי קא פשט ליה מושן? אבתי תיבעי לך: מנלן דאסור בהנאה? ויש לומר: דגמרא דידן לא חשש אלא להביא פסוק שצריך דישון, ומסבירא ידע דכל הדשנים שרין ליאסר בהנאה, או מלך וחומר כדאייתא בירושלמי, או משום דעיקר פשטיה דקרא ברשן מזבח החיצון, אלא דמוצות יתור לא צריך למיכתביה, ומוקמינן ליה בפנימי ומנורה, וחשיב ליה כמין היקש דאיתקש כולו לחיצון, ואם תאמר: אם כן לימא הכא משום דדוח ליה מזבח החיצון ופנימי ומנורה שלשה כתובין הבאין כאחד? יש לומר: דאין כאן פסוק מיותר, דהא איצטריך למצות דשן להניח אצל המזבח, ועוד נראה: דאחר שלמדנו מצות דישון פנימי ומנורה להניח אצל המזבח – חשיב כל הדשנים כמו דבר אחד, דאם לא כן היכי נפיק בירושלמי מקל וחומר? הא שני כתובין הבאין כאחד אין שלמדן, ואל התמה על מה שפירש דתרומת הדשן לית בה מעילה אלא איסור הנאה, אף על גב דהבא קאמר מועלין בו – הא קאמר נמי עגלה ערופה מועלין בה, ובההיא לית בה מעילה אלא איסור הנאה קאמר. וכהאי גוונא איכא נמי במעילה פרק "ולד חטאת" (יבב), חלב המוקדשין וביצי תורין לא נהנין ולא מועלין, וקאמר בגמרא דגמר "אמר" מבכור, מה בכור מועלין בו – אף חלב המוקדשין מועלין בו, ובכור הוא קדשים קלים, ולית ביה מעילה, וחלב המוקדשין נמי לית ביה מעילה, כדתנן התם, דלאו "קדשי ה" מקרי, אלא מועלין דקאמר – לאו דוקא, אלא איסור הנאה, ואם תאמר: כיון דפרישית דיש בו איסור הנאה מדאורייתא, היכי קתני בפרק "ולד חטאת" (מעילה יא,ב), המקדש דישון בתחלה – מועלין בו, והיכי חיל עליה הקדש, כיון דאיסור הנאה מדאורייתא? יש לומר: דלאו ברדישון מזבח איירי, מדקאמר בתחלה – משמע דאיירי בדבר, שלא הוקדש מעולם, אלא במקדש דשן כירתו, וכן פירש רש"י, ואיצטריך לאשמועינן דקדושה, אף על גב דאינו ראו לא למזבח ולא לברק חבית, כדתנין התם בסיפא: כל הראוי למזבח בו, אי נמי: אפילו אם תמצא לומר דלאו ברשן כירה איירי, דאם כן לא הוה ליה למימר דישון סתמא – איכא למימר דאיירי ברשן מזבח לאחר שהוציאיו חוץ לשלש מחנות, ואשמעינן דלא הוי כשאר דשן ליאסר לעולם, ולמאי דפרישית דליכא מעילה בתרומת הדשן – ניהא הא נתנן במעילה (ט,ב), אין מועל אחר מועל אלא בהמה וכלי שרת בלבד, ומקשים: ליחשב נמי תרומת הדשן, דיש בו מועל אחר מועל, ומתירין רבינו יצחק: דהוי בכלל בהמה, דמאפר קדשים הוא בא, ומיהו, גם לפירוש רבינו יצחק בן אברהם צריך לומר תירין רבינו יצחק, דנהי דבתרומת הדשן ליכא מעילה – מכל מקום ליחשב אפר תפוח, דלכולי עלמא אמר בפרק שני דמעילה (שם ט,א), דמועלין בו קודם תרומת הדשן, ואם תאמר: מאי שנא דרישון מזבח הפנימי אפילו קודם דישון לית ביה מעילה – כדאמר בפרק "כל שעה" (פסחים כו,א), דקטרת לאחר שתעלה תימורתו אין בו משום מעילה, ודשן מזבח החיצון מועלין בו לכולי עלמא קודם דישון? ויש לומר: דברשן מזבח החיצון מועלין בו, כיון שמוחסר עבודה מצריכה בגדי כהונה, כדכתיב "ולבש הכהן מזבד" וגו', אבל דישון מזבח הפנימי, אף על פי שמוחסר דישון – אין זה חסרון עבודה, דלא אשכחן שיהא צריך בגדי כהונה, ואף על פי שהשוונו כל הדשנים – היינו לאחר שהניחם אצל המזבח, דאו נעשית מצות כולן, דאפילו בתרומת הדשן אין בה עוד שום עבודה – ואפילו הכי אסורה בהנאה, כדכתיב "ושמו אצל המזבח" אלא דמעילה לית בה, דלאו קדשי ה' קרינן ביה, כיון דלא מיחסר ביה תו שום עבודה, והוא הדין בדישון מזבח הפנימי דאסור בהנאה מקל וחומר, כדפרישית, אבל לענין שיהא צריך בגדי כהונה – אין לעשות קל וחומר, כיון דלא אשכחן בו שום עבודה אחר שנעשה דשן רק מצות דישון, כדאשכחן בחיצון דצריך הדימה, והשתא נמי ניהא הא דאמר בשילתי מסכת תמורה (לד,א): עולת העוף שנתמצה דמה – מוראה ונוצה יצאו מידי מעילה, ואמאי? והא לא נעשית מצותה, דאבתי מחוסר השלכה אצל המזבח, ולמאי דפרישית ניהא, דכיון דהשלכה לא אשכחן דבעי בגדי כהונה – כנעשית מצותו חשבינן ליה, ורבינו יצחק תירץ: דשאני התם, שעבודות הדם מתירות אותם, כל זה דקדק רבינו יצחק בן אברהם.

משום

אלא מדרבנן – מאן דאמר מועלין – מדרבנן קאמר, לשלם קרן, אבל מדאורייתא, להוסיף חומש – לא. מנא הני מילי – דאין מעילה בדמים. לכס – ואני נתתיו לכס" (ויקרא יז), הווא – כי הדם הוא בנפש יכפר" (שם) – הוא כהוייתו, לפני כפרה כלאחר כפרה, לאחר כפרה אין בו מעילה, דכיון דנעשית מצותו תו לא קרינן ביה קדשי ה', ובגדי

עד כאן לא פליגי אלא מדרבנן, אכל מדאורייתא אין מועלין בהן. מנא הני מילי? אמר עולא: אמר קרא "לכס" – שְׁלַכְכֶם יְהוָה. דְּבִי רַבִּי שְׁמַעוֹן תִּנָּא "לכפר" – לכפרה נתתיו ולא למעילה. ורבי יוחנן אמר: אמר קרא "הוא" – לפני כפרה בלאחר כפרה, מה לאחר כפרה אין בו מעילה, אף לפני כפרה אין בו מעילה. ואימא: לאחר כפרה כלפני כפרה, מה לפני כפרה יש בו מעילה אף לאחר כפרה יש בו מעילה! אין לך דבר שנעשית מצותו ומועלין בו. ולא? והרי תרומת הדשן!

משום

יומא דף נט עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שני) קסה

1 עד פאן לא פלגי רבי מאיר ורבי שמעון וחכמים בדין איסור
2 מעילה בדם לאחר שיצא לנחל קדרון, אלא אם יש דין מעילה
3 מדרבנן לשלם את הקרן, שאף לרבי מאיר ורבי שמעון הסוברים
4 שמועלין בדם, הוא רק לשלם קרן, אבל לענין דין מעילה
5 מדאורייתא לשלם חומש, ולהביא קרבן אשם, מודים רבי מאיר
6 ורבי שמעון שאין מועלין בהן.
7 מבררת הגמרא: מנא הני מילי שאין מעילה בדם מדאורייתא.
8 מבארת הגמרא: אמר עולא, אמר קרא (ויקרא יז יא) 'ואני נתתיו לכם
9 על המזבח לכפר על נפשתיכם כי הדם הוא בנפש יכפר',
10 ודורשים מכאן, 'לכם' שלכם יהא, שאף על פי שהוא זורק את הדם
11 על המזבח, אין לדם דין של קדשי ה' שיש בהם מעילה, אלא יהיה
12 דינו כמו 'לכם' שאין בו מעילה. דבי רבי שמעון הנה – בבית
13 מדרשו רבי שמעון למדו שאין בהם מעילה מהמשך הפסוק
14 שכתוב 'ואני נתתיו לכם על המזבח לכפר', שדין קדשי מזבח
15 שניתן לדם, לכפרה נתתיו – דווקא לכפרה, ולא למעילה – שאינו
16 חשוב קדשים שיהיה בו דין מעילה, שאינו בא אלא לכפרה. ורבי
17 יוחנן אמר, אמר קרא 'כי הדם הוא בנפש יכפר', משמע שבכל
18 שעה דינו שוה, בין לפני כפרה ובין בשריים שנשתיירו לאחר
19 כפרה, ולומדים מזה שלפני כפרה כלאחר כפרה, מה לאחר כפרה

20 פשוט הדבר שאין בו מעילה, שכיון שנעשה מצוותו אינו נחשב
21 יותר 'קדשי ה'', אף לפני כפרה כך הוא דינו ואין בו מעילה.
22 שואלת הגמרא: ואימא – אולי נשווה את דיניהם להחמיר, שלאחר
23 כפרה דינו כלפני כפרה, מה לפני כפרה יש בו מעילה, אף לאחר
24 כפרה יש בו מעילה. מיישבת הגמרא: אין לך דבר שנעשית מצוותו
25 ומועלין בו – שלא מצינו בשום מקום דבר שיש בו מעילה, מחמת
26 מצוותו, שאחר שעשה את מצוותו עדיין יש עליו דין מעילה.
27 והטעם, כיון שכבר נעשה מצוותו לא חשוב יותר קדשי ה',
28 ומוכרחים אנו לומר שלאחר כפרה ודאי אין בו מעילה, ולכן
29 דורשים להיפך שלפני כפרה כלאחר כפרה שבשניהם אין בו
30 מעילה.
31 שואלת הגמרא: ולא – האם לא מצאנו דבר שנעשית מצוותו
32 ומועלין בו, וקרי תרימית קדש, שבכל בוקר היה תורם מדרשן
33 המזבח מלוא מחתה ונותן אותו בצידו המזבח והוא נבלע שם, ועל
34 הדשן הנתרם נאמר 'ושמו אצל המזבח' ודורשים מזה שטעון
35 גניזה. ואסור בהנאה כיון שנשאר בקדושתו, וכיון שכן יש בו גם
36 מעילה, אף שכבר נעשית מצוותו. ואם כן חזרת הקושיא שנלמד
37 מ'הוא' שאמנם דינו שוה כל שעה, אך להיפך, שלאחר כפרה
38 כלפני כפרה ומועלין בו גם אחר כפרתו אפילו שנעשה מצוותו.

נוסח המברק שהואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לשלוח לאנ"ש שי' בכל מרחבי תבל לקראת יום ההילולא יו"ד שבט, ה'תשד"מ.

"שבת שלום והצלחה רבה ומתוך עונג ופשיטא דאין ח"ו עצב בה – בכל עניני הילולא דנשיא דורנו,
ובתר רישא גופא זיל האנשים והנשים והטף,

כולל התועדויות פעילות ומתוך אהבת ישראל,

והמשכם ופירותיהם בכל הימים שלאחריהם,

ותתמלא בקשת השם – אני אמרתי אלקים אתם – כמלאכים אתון חשיבין,

ויהי"ר שהשם ימלא במהרה בימינו ממש תפלתנו תקותינו כל היום קרנו (דמשיח צדקנו) תרום
בישועתך, ובני ישראל יוצאים ביד רמה,

בגאולה האמיתית והשלימה, בברכה"

/מקום החתימה/

ובתר. . אזיל: עירובין מא, א.

האנשים. . והטף: וילך לא, יב. ואמרז"ל אפילו קטני קטנים.

והמשכם: הפעולה עצמה נמשכה (נוסף ע"ז) פירותיהם – ומעלה בכאו"א, וכמובן גם מרד"ה באתי לגני
(דההילולא).

אני. . חשיבין: תהלים פב, וא"ו ותרגומו.

תפלתנו. . בישועתך: ברכת את צמח דוד בתפלת יח.

ובני. . רמה: פרשת יום ההילולא (בשלח יד, ח).

59 תלוי בפעולה אחרת, **בין לאדם בין למצבה** – בין לאכילת אדם כגון
60 בשר קדשים הנאכל, שזריקת הדם מתירה אותו באכילה, שכל
61 זמן שלא נזרק הדם אסור באכילה, ובין שמתירין להקרב על
62 המזבח, כגון אימורין, שזריקת הדם מכשרתו ליקרב על המזבח,
63 באלו תיבין עליו כרת משום פגול – אם אכל מהן מקרבן שנעשה
64 במחשבת פגול חייב כרת. אבל דבר שמתיר את האחרים באכילה
65 ובקרבנה על המזבח, כגון דם בקרבנות, וקומץ במנחה, אין חייבים
66 עליו משום פגול, ודם עצמו, מתיר הוא את הבשר לאדם ואימורין
67 למזבח, לכן אין חייבים עליו משום פגול ואין צריך פסוק למעט.

משנה

68 **כל מעשה העבודות של יום הכפורים האמור על הפר** במשנתנו,
69 **אם הקדים מעשה להכיר, שלא עשה כסדר הקבוע לו במשנה, לא**
70 **עשה כלום, וצריך לחזור ולעשות את העבודה הזו על הסדר.** כגון
71 **אם הקדים את ההזאות של דם השעיר לפני ההזאות של דם הפר,**
72 **יחזור ויהיה מדם השעיר לאחר שיוזה מדם הפר, שההזאה מדם**
73 **השעיר שלא על הסדר פסולה, לכך צריך לחזור שוב אחר שהזוה**
74 **מדם הפר.**
75 **ואם עד שלא נזרק הכהן גדול את המתנות של פר או של שעיר**
76 **שכפפים – בקודש הקדשים נשפך הדם של הפר או של השעיר,**
77 **ישחוט אחר ויביא דם אחר, ויחזור להזות בתחילה מכפפים, ואף מה**
78 **שכבר הזוה חוזר ומוזה פעם שנית, שמאחר ולא גמר אותה כפרה,**
79 **צריך לעשותה מתחילה. וכן בהיכל אם נתן מקצת מתנות לפני**
80 **הפרוכת ונשפך הדם, יביא פר אחר ויתן שוב מתחילה את המתנות**
81 **לפני הפרוכת, אולם אין צריך לחזור וליתן שוב את ההזאות של**
82 **פנים, כמו שיבואר, וכן במנחה הנהגה אם נשפך הדם באמצע**
83 **המתנות על המזבח, יביא פר אחר ויתן שוב מתחילה את המתנות**
84 **על המזבח, ואף בזה אין צריך לחזור וליתן בפנים ולפני הפרוכת,**
85 **והטעם בזה, שפולן – כל אחת מהם, קודש הקדשים, ההיכל**
86 **והמזבח, כפרה בפני עצמן – ולכן כפרה שנגמרה, נגמרה, ואין**
87 **צריך לחזור וליתן, אך לא כן כאשר רק חלק מהכפרה נעשתה,**
88 **כגון רק מחצית מההזאות שבהיכל, שבוה צריך להתחיל מתחילת**
89 **הכפרה של כל הזאות ההיכל. רבי אלעזר ורבי שמעון אומרים,**
90 **מקום ששפך, ששם נשפך הדם, משם הוא מתחיל להזות מהפר**
91 **השני, ואפילו לא גמר את אותה כפרה, אין צריך לחזור וליתן**
92 **מתחילת המתנות, שכל מתנה כפרה בפני עצמה היא.**

גמרא

94 **תנו רבנן, כל מעשה יום הכפורים האמור על הפר, אם הקדים**
95 **מעשה להכיר, לא עשה כלום, וצריך לחזור ולעשות את העבודה**
96 **הזו במקומה. אמר רבי יהודה, אימתי יש עיכוב בדבר שלא נעשה**
97 **כסדר, בדרבים הנעשים בבגדי לכן מכפפים – בקודש הקדשים, כגון**
98 **קטורת ומתנות שבין הבדים, אבל דברים הנעשים בבגדי לכן מכפפים**
99 **– בהיכל ובעזרה, כגון הגרלה, וידוי, שפיכת שיריים וכל מתנות**
100 **הפרוכת ומזבח הזהב, אפילו שנעשים בבגדי לכן, אם הקדים**
101 **מעשה להכיר, מה שעשה עשוי, ואינו צריך לחזור ולעשותם**
102 **כסדר. רבי נחמיה אומר, כמה דברים אמורים שהסדר מעכב,**
103 **בדרבים הנעשים בבגדי לכן, בין מכפפים בקודש הקדשים בין מכפפים**
104 **בהיכל ובעזרה, אבל בדרבים הנעשים בבגדי והם מכפפים, כגון אילו**
105 **ואיל העם, אפילו אם הקדים להם הוצאת כף ומחתה אין מעכבין**
106 **עליו לפסול את העבודה, אלא מה שעשה עשוי, ואינו צריך לחזור**
107 **ולעשות על הסדר.**
108 **אמר רבי יוחנן, ושניהם רבי יהודה ורבי נחמיה, מקרא אחד דרשו,**
109 **שנאמר (ויקרא טז לד) 'והיתה זאת לכם לחקת עולם אחת בשנה',**
110 **'חוקת עולם' משמעה שאין לשנות מן הסדר האמור בענין, אחת**
111 **בשנה' כלומר בעבודות הנעשות אחת בשנה, ונחלקו רבי יהודה**
112 **ורבי נחמיה לאלו עבודות שעושים אחת בשנה כוונת התורה,**
113

1 משיבה הגמרא: אי אפשר ללמוד מתרומת הדשן שדבר שנעשית
2 מצוותו מועלין בו, משום דהיי תרומת הדשן ובגדי כהונה – ארבעה
3 בגדי לבן של כהן גדול ביום הכיפורים, שכתוב בהם 'ופשט את
4 בגדי הלבד וגו' והניחם שם' (ויקרא טז כג) ולמדו חז"ל (לעיל יב)
5 שטעונים גניזה ואין הדייט עובד בהן כל השנה, ולא כהן גדול
6 ביום כיפורים אחר, הרי שאסורים בהנאה אפילו שכבר נעשית
7 מצוותם, ותרומת הדשן ובגדי כהונה הם שני בתוכן הקאן באחד
8 שיש בהם מעילה אפילו שכבר נעשית מצוותו, וכל שני בתוכן
9 הקאן באחד אין מלמדן למקומות אחרים, מכך שלא כתבה
10 התורה פסוק אחד שזמנו נלמד בבנין אב לכל התורה אלא
11 פירשה בכל ענין בנפרד, שומעים אנו מכך שרק היכן שנכתב
12 בפירוש בפסוק יש בהם מעילה אפילו אחר שנעשה מצוותו, מה
13 שאין כן בכל התורה כולה שדבר שנעשית מצוותו אין בו מעילה.
14 שואלת הגמרא: הניחא לרבנן דאמר שהפסוק 'והניחם שם' מלמד
15 ששטעונים גניזה ואסורים בהנאה, ויש שני כתובים שדבר שנעשה
16 מצוותו מועלין בו, תרומת הדשן ובגדי כהונה, ולפיכך אין
17 מלמדים, אלא לרבי דוקא דאמר בגדי כהונה של כהן גדול אין
18 טעונין גניזה, ובאמת ראויין הן לכהן הדייט שמשמש בארבעה
19 בגדים כל השנה, ואין בהם מעילה כמו שנפסק במסכת קידושין
20 (נד), בגדי כהונה אין בהם מעילה שלא ניתנה תורה למלאכי
21 השרת שיפשטו את הבגדים מיד אחר עבודתם ולא יהנו בהם, אם
22 כן לדבריו מאי איכא למימר, הלא רק בתרומת הדשן מצינו דבר
23 שנעשה מצוותו ומועלין בו, ומדוע לא נלמד מכך לכל התורה
24 שאפילו אחר שנעשה מצוותו מועלין בו.

25 מיישבת הגמרא: משום דהיי תרומת הדשן ועגלה ערופה שנאמר
26 בה 'וערפו שם את העגלה בנחל' ומתבת 'שם' דורשים שם תהא
27 גניזתה, ואסורה בהנאה אפילו אחר שכבר נעשית מצוותו, ושבו
28 מצינו שני בתוכן הקאן באחד לאסור הנאה אף לאחר שנעשית
29 מצוותו, וכל שני בתוכן הקאן באחד אין מלמדן.
30 שואלת הגמרא: הניחא למאן דאמר שני כתובים הבאים כאחד אין
31 מלמדן, לכן אי אפשר ללמוד מתרומת הדשן ועגלה ערופה לכל
32 המקומות שנעשית מצוותן שמועלין בהם, אלא למאן דאמר שני
33 כתובים הבאים כאחד מלמדן, מאי איכא למימר, נלמד מתרומת
34 הדשן ועגלה ערופה לכל המקומות אפילו שכבר נעשה מצוותו
35 שיהא בהם מעילה.

36 מיישבת הגמרא: הרי מיעוטי בתיבי – בין בתרומת הדשן ובין
37 בעגלה ערופה יש מיעוט שלא ללמוד מהם, בתרומת הדשן כתוב
38 'ושמו', הוא"ו מיותרת שהיה צריך לומר 'ושם', ויש לדרוש מכך
39 שרק בו יש מעילה אחר שנעשה מצוותו, ובפרשה של עגלה
40 ערופה יש מיעוט שכתוב 'הערופה', והה"א מיותרת שהיה צריך
41 לומר 'ערופה', לדרוש שדווקא בה מועלין ולא באחרת. ואם כן
42 אין ללמוד לכל מקום שיש מעילה לאחר שנעשית מצוותו,
43 ובהכרח בא לומר שמה שכתוב לגבי דם 'הוא' פירושו לפני כפרה
44 כלאחר כפרה שאין בו מעילה גם לפני כפרה, שהרי לאחר כפרה
45 ודאי אין בו מעילה כיון שנעשתה מצוותו.

46 לעיל (טז) הביאה הגמרא שלשה מיעוטים שנאמרו בפסוק שנחלקו
47 האמוראים מהיכן לומדים שאין מעילה בדם. שואלת הגמרא: והני
48 תלתי קראי דבם, 'לכם', 'לכפר', 'הוא', למה ליה הרי למעט דם
49 ממעילה די במיעוט אחד. משיבה הגמרא: חד למיעוטי מנות, ו
50 שאם אכל דם נותר בשוגג אינו חייב אלא אחת משום דם, וכן אם
51 שגג בדם והזיד בנותר פטור מכרת. וחד למיעוטי מפעילה, כל אחד
52 לשיתנו מאיזה פסוק שדרש לעיל למעט דם ממעילה. שאין בו
53 מעילה מדאורייתא. וחד למיעוטי מטומאה, שאם אכל דם קדשים
54 בטומאת הגוף בשוגג אינו חייב אלא אחת משום דם, ואם שגג
55 בדם והזיד בטומאה אף שהאוכל בטומאת הגוף חייב כרת, הוא
56 פטור, אבל למעט דם מפגול, שאם אכל דם מקרבן פגול, שחייב
57 רק משום דם ולא משום פגול, לא צריך למיעוטי קרא, מפני שנלמד
58 ממקום אחר, דתנן, כל חלק של קרבן שיש לו מתירין – שהיתרו

יומא. פרק חמישי – הוציאו לו דף ס עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) קסז רש"י

ובגדי כהונה — ארבעה בגדי לבן דכהן גדול ביום הכפורים, דכתיב בהו "והציגם שם" (ויקרא טז). ראויין הן לכהן הדיוט — וקיימא לך בגדי כהונה אין בהן מעילה, מפני שלא ניתנה תורה למלאכי השרת, שיהו זריזין לפושטן מיד. ענלה ערופה — כתיב בה "שם" — שם תהא גניזתה. הערופה — זו ולא אחרת. תלתא קראי כתיבי — "לכם" "לכפר" "הוא". חד למעוטי מותר — שאם אבל דם נותר בשוגג אינו חייב אלא אחת משום דם, וכן אם אבל דם קדשים בטומאת הגוף שהיא בברת, בכולן אינו חייב אלא אחת משום דם, וכן אם שגג בדם והזיד באחת מאלו — פטור מכרת. אבל מפניו לא צריך למעוטי — שאם אבל דם מקרבן פיגול — ממילתא אחריני נפקא לן דפטור מכרת דפיגול. בין לארם בין למזבח — שאחרים מתירין אותו, או לאכילת אדם כגון בשר קדשים הנאכל שחלו בזריקת הדם, שכל זמן שלא נורא אסור באכילה, כדכתיב "ודם זבחיך ישפך" (דברים יב) הוור "והבשר תאכל", או מתירין למזבח כגון אימורין, שזריקת הדם מכשרתן למזבח, כדכתיב (ויקרא יז) "והקדש הבזבז את הדם על מזבח ה'" והור "והקטיר החלב לריח ניחוח" — חיבין עליו משום פיגול. אם אבל מזון מקרבן מפוגל חייב כרת, דכתיב (שם ז) "והנפש האוכלת ממנו עונה תשא", אבל מתיר את אחרים כגון הדם והקומץ — אין חיבין עליו משום פיגול, דגמרינן משלמים, דפיגול בשלמים כתיב, ושלמים יש להן מתירין למזבח, ומתירין לאדם שהדם מתיר את אימוריהן למזבח ובשרם לאכילה. משנה האמורין על הפרד — במשנתנו. וכן בחיבין — נתן מקצת מתנות על הפרכות, ונשפך הדם — יביא פר אחד ויתחיל מתנות הפרכות, ואין צריך לחזור ולהתחיל בכפרות. שכולן כפרה בפני עצמן — לפיכך כפרה שנגמרה — נגמרה. מפקום שפסק — ואפילו לא נגמרה אותה כפרה — אין צריך לחזור וליתן מה שנתן. גמרא מכפנים — לפני ולפנים. כבבדי לבן מבחין — כגון הגרלה וידו ושפית שירים, וכל מתנות הפרכות ומזבח הוזהב, אם הקדים להן דבר מאוחר — אין אלו מעבבין עליו לפסול. אבל בשחיטה ובחפינה — מודה הוא דצורך פנים כפנים דמי. כבבדי זהב מבחין — כגון אילו ואיל העם, שהקדים להן הוצאת כף ומחתה — אין מעבבין עליו לפסול. אחת בשנה — אלמא: כי כתיב "חוקה" לעיכובא — אחת בשנה כתיב.

לו מתירין — נותר בקל וחומר: ומה פיגול שהוא בקבועה, ובידיעה אחת, ולא הותר מכללו — אינו חייב עליו, טומאה שהיא בעולה ויורד ובשתי ידיעות דוקא, והותר מכללו — לא כל שכן. וכיון דנפקא לן טומאה בקל וחומר מפניגול, הדר ילפינן נותר ב"חילול" "חילול" דדבר המלמד בקל וחומר חור ומלמד בגורה שוה, כדאיתא בפרק "אידוה מקומן" (שם גב). ונראה לי: דאף על גב דעבדי גמרא קל וחומר זה לפטור דבר שאין לו מתירין משום טומאה — קל וחומר פריכא הוא. דאיכא למפרך: מה לפיגול שאינו נהוג לאחר זריקה, ושאינו פסול בגופו אלא במחשבה בעלמא, ושאינו מטמא — תאמר בטומאה דשייכא אפילו לאחר זריקה ופסולו בגופו, ושכן מטמאה. והא דעבדי התם האי קל וחומר — עיקרו אגודה שוה סמך, דמצוי למלך חילול חילול מנות, ונותר עון עון מפניגול. והא דילין לה מקל וחומר ולא קאמר בהדיא מגורה שוה — יש לומר משום דסלקא דעתך למילף בענין אחר מהדיקשא, דאיתקש אכילת קודש בטומאה לשימוש בטומאה בקרא "דיוור" כמו שפישר רבינו יצחק שם בריש פרק שני דבוחים (טו. ד"ה "אלא") וסלקא דעתך אמינא: כי היכי דעיקר שימוש בטומאה היו אף דבר שאין לו מתירין — הכי נמי אכילת קודש בטומאה. ואף על גב דגורה שוה עדיפא — שאני הכא. כיון דהיקש לא איצטריך למילי אחריני, וגורה שוה איצטריך למילי אחריני — דהיקשא עדיפא. ולהכי קאמר קל וחומר, דכיון דפיגול חמור בכמה ענינים ואינו חייב אלא בדברים שיש לו מתירין — אם כן מסתברא למיגמר טומאה מיניה בגורה שוה, ולא נידרוש היקשא כלל, דאינו כל כך היקש גמור, כיון שלא הוכרח בהדיא בקרא "דיוור" אכילה ושימוש. אבל הא קשיא לי: מאי איצטריך למימר אבל פיגול לא צריך קרא. משום דהוה ליה דבר שאין לו מתירין — לימא דלא צריך קרא משום דגמר "עון" מנותרו אלא ויש לומר: דגוירה שוה ד"עון" "עון" ו"חילול" "חילול" לא ניתנה אלא למאי דכתיב בהדיא, אבל הני דרשות ד"לכם" ו"הוא" "לכפר" — לא משמע אלא לאפוקיהו ממעילה, והא דדרשין מנייהו נותר וטומאה — היינו באם אינו ענין למעילה, וכיון דלא נפקי אלא באם אינו ענין — לא גמרינן מנייהו בגוירה שוה.

תנא רבי נחמיה כדברי האומר שירים מעבדי — משמע דוקא משום דמעבדי, הא אי לא מעבדי — לא מייחדי עליהו בחורין. ותימא: דמשמע בובחים פרק "בית שמאי" (לט, א) דרבי נחמיה בשירים החיצונים איירי, והתם מייחדי ברייתא דמים הנשפכים לאמה אין חייבין עליהן בחורין ואין מחשבה פוסלת בהן, ואין טעון כיבוס. ופרקי: לפילוג וליתני בדידה, אפילו במדים כשירים בשלש מתנות שבחטאת, דאין

טעון כיבוס, ואין מחשבה פוסלת בהן, ואין חייבין עליהן בחורין! ומשני: הא מני — רבי נחמיה היא, דאמר: שירי הדם שהקריבין בחורין חיבי, ולא מיתני ליה תלתא פטורי בהדי תלתא חיובי. אלמא: לרבי נחמיה שלשה מתנות שבחטאת אין טעון כיבוס, ואין מחשבה פוסלת בהן. אם כן הוא הדין נמי דלא מעבדי, ואפילו הכי, הקריבין בחורין — חיבי. אם כן הוא הדין שירים, אף על גב דלא מעבדי — לדידיה עליהו בחורין ועוד: איך יתכן זה דלרבי נחמיה שלשה מתנות (שם לח, א) ולעיל בפרק קמא (טו, א) דלא מצינו דמים שחצין למטה וחצין למעלה בחד מקום שידו מעבדין, ולפי זה הרי מצינו לרבי נחמיה! ועוד הקשה רבינו יעקב מאורלייניש: דבפרק "בית שמאי" (גם זה שם) משמע דבחיצונים איירי, ובפרק "השושוע" דהמעלה" (שם קיא, א) אמרין והשתא דאמר רב אדא בר אבהו מחלוקת בשירים הפנימים, אבל בשירים החיצונים דברי דכל אין מעבדין, כי קאמר רבי נחמיה — בשירים הפנימים. ועוד: דבסוף פרק "השושוע והמעלה" (שם קיב, א) גבי חטאת שקיבל דמה בשני כוסות, דמוקי לה כרבי נחמיה, וקאמר: משל למזה הדבר דומה וכו', ומוקי לה בשעיר נשיא. אלמא: רבי נחמיה בחיצונים איירי, דומה דשעיר נשיא! מיהו, הא לא קשיא, דאף על גב דהמשל הוי בשעיר נשיא — איכא למימר רבי נחמיה בפנימיים איירי, מכל מקום שאר הקושיות תיקשי לון ואין לתרץ דסוגיא דריש פרק "בית שמאי" (שם לח, ב) דלא כרבי יוחנן, כיון דבפרק "השושוע והמעלה" (שם קיא, א) במסקנא מיתוקמא מילתא דרבי יוחנן בחר דאמר רב אדא בר אבהו כו', ויתרץ רבינו חיים כון זצ"ל, דהכי קאמר רבי יוחנן: תנא רבי נחמיה כדברי האומר שירים הפנימיים מעבדין, ואילו

רבי יהודה סבר: מקום שמתכפרין בו פעם אחת בשנה. ורבי נחמיה סבר: דברים המתכפרין בהן פעם אחת בשנה. אטו לרבי יהודה מקום פתיב? אלא, היינו טעמיה דרבי יהודה: פתיב "זאת" וכתוב "אחת", חד - למעוטי בגדי לכן מכחורין, וחד למעוטי בגדי זהב. ורבי נחמיה: חד - למעוטי בגדי זהב, וחד - למעוטי שירים, דלא מעבדי. ורבי יהודה: אי מעבדי - מעבדי, ואי לא מעבדי - לא מעבדי. פרתניא: "וכלה מכפר את הקדש" אם כפר - כלה, ואם לא כפר - לא כלה, דרבי רבי עקיבא. אמר לו רבי יהודה: מפני מה לא נאמר: אם כלה כפר ואם לא כלה לא כפר? שאם חיסר אחת מן המתנות לא עשה ולא כלום. ואמרין: מאי בינייהו? רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי: חד אמר: משמעות דורשין איכא בינייהו, וחד אמר: שירים מעבדי איכא בינייהו. ובי אמר רבי יוחנן הכי? והאמר רבי יוחנן: תנא רבי נחמיה דרבבי האומר שירים מעבדי! קשיא. אמר רבי חנינא: קמורת שחפנה קודם שחטתו של פר - לא עשה ולא כלום. כמאן - דלא פרבי יהודה. דאי רבי יהודה - האמר כי פתיבא "חקה" - דרבבירי הנעשים בבגדי לכן מכפנים הוא דכתיבא! אפילו תימא רבי יהודה: צורך פנים כפנים דמי. תנן: אם עד שלא נמר מתנות שפנים נשפך הדם - יביא דם אחר, ויחזור ויזהר בתחילה מכפנים. ואם איתא: יחזור ויחפון מפני ליה!

בקטורת

ר' יהודה סבר — אמקום שכפרתו אחת בשנה כתיבא חוקה, אבל אהיכל ואעזרות, אפילו דברים הנעשים בבגדי לכן שאין כפרתן בבגד גדול, אלא אחת בשנה — לא כתיבא חוקה. דברים המתכפרים בהן אחת בשנה — בין אמקום בין אבגדים. כתיב זאת — משמע חוקה על זאת כתיבה, ולא על אחרת. למעוטי שירים — שפית שירים, דלא מעבדי דבר המאחר להם אם הקדימו להם, ואף על פי שהן נעשין בבגדי לכן — אין סדרן מעבדי. ור' יהודה אי מעבדי — שאר דברים הנעשים בבגדי לכן מבחין בססדרן — מי מעבדי אף שירים בסדרן. ואי לא מעבדי — שאר דברים הנעשים בבגדי לכן — לא מעבדי הני, דאיתוה נמי עבודה המעכבת כפרה היא, ומאי חיות למעוטה. כרתניא — דלר' יהודה שירים מעבדי כפרה כשאר המתנות, אי עקר להו לגמרי, הלכך, אי חוקה אשארא כתיבא — אידידו נמי כתיבא. מפני מה לא נאמר — מי מעבדי אף שירים נדרוש בלשון זה: אם כלה — כפר, ואם לא כלה — לא כפר. ואמרין: ב"איהו מקומן" (ובזכיר נב, ב). משמעות דורשין — מר משמע ליה הכי, ומר משמע ליה הכי. שירים מעבדי איכא בינייהו — ר' עקיבא סבר: שירים לא מעבדי, והכי קאמר: אם כפר עיקר המתנות — כלה, ואפילו לא שפר שירים. ור' יהודה סבר: מעבדי, והכי קאמר: אם כלה הכל — אז כפר, ואם לא כפר הכל — אין הכפרה של מתנות כפרה. ובי אמר ר' יוחנן הכי — דלר' נחמיה שירים לא מעבדי, כדאמרין לעיל: שנתן מקרא אחד דרשו, ומסקנא לר' נחמיה, חד למעוטי שירים דלא מעבדי, והאמר רבי יוחנן — במסכת זבחים, בפרק "השושוע" והמעלה בחורין (שם קיא, א) תנא ר' נחמיה כדברי האומר שירים מעבדי, דקאמר ר' נחמיה התם: שירי הדם שהקריבין בחורין — חיבי, אלמא: עבודה הן בפנים, וקרינן בהו: (ויקרא יז) "ואל פתח אהל מועד לא יביאנו וגו' ונברת", יביא דם אחר ויתחיל — ודרי כבר נקטר הקטורת, וזה שוחט פר.

בקטורת

היה עושה אותן בחורין — חיבי, אם כן יש לחייב בחיצונים בחורין, אף על גב דלא מעבדין, דגמורין מאיברים ופדרים, דאי פרכת מה לאברים ופדרים שכן תחילת עבודה — שירים הפנימיים יוכיחו, ואי פרכת מה לשירים הפנימיים שכן מעבדין — איברים ופדרים יוכיחו. ולא נהירא לרבינו יצחק בן אברהם דהכי קאמר שירים הפנימיים יוכיחו שוף עבודה? והלא תחילת עבודה קורא אותם ב"השושוע והמעלה" למאן דאמר פנימיים מעבדין על כן פירש רבינו יצחק בן אברהם דלמסקנא דמסקין דשירים החיצונים לרבי נחמיה לא מעבדי — הכי פירושו: תנא רבי נחמיה כדברי האומר שירים הפנימיים מעבדין, וכיון דמעבדין — מסתבר לעשות חיצונים כמו תחילת עבודה לכל הפחות, ולדמות לאיברים ופדרים, דכיון דרחמנא אחשיבניהו כולי האי לפנימיים דמעבדי — יש לנו לעשות חיצונים כתחילת עבודה, כיון דלא הוו במקום המתנות אלא על גבי איצטבת היסוד — הוו להו תחלת עבודה אחרת, ואין סוף עבודה ראשונה. ואף על גב דלא מעבדי — חיבי עליהם בחורין, מידי דהוה אאברים ופדרים דלא מעבדי וחייבין עליהם בחורין, והיינו דאמר פרק "בית שמאי" (לח, ב) אימור דשמעת ליה לרבי נחמיה לענין העלאה בחורין, מידי דהוה אאיברים ופדרים, דמאיברים ופדרים לחודיהו יליף, כדפרישית. ואף על גב דפריכה רבי עקיבא: לא אם אמרת באיברים ופדרים — שכן תחילת עבודה, ולא אהדר ליה ולא מידי — היינו משום דלא צריך, דפריכא דרבי עקיבא לא הוה פריכא אלא אליבא דנפשיה, דקסבר שירים הפנימיים אינן מעבדין. והא דפרץ ליה מעיקרא נמי רבי עקיבא והלא שירי הדם שירי מצוה הן — אליבא דנפשיה קאמר, פירוש: אפילו בפנימיים. ורבי נחמיה חשיב: איברים ופדרים יוכיחו, ולדבריו דרבי עקיבא קאמר, כדמפרש התם, ולא לגמרי לדבריו. דאפילו לדבריו עצמו צריך ראיא מאיברים ופדרים, אלא בהא הוא לדבריו — דמשמע דמודי ליה במאי דקרי ליה שירי מצוה. ואיתו לא סבירא ליה הכי, אלא סבירא ליה דפנימיים מעבדין, ומינייהו יליף חיצונים לחייב בחורין — כדפרישית. והשתא אתי שפיר דקתי שירי הדם סתמא במתניתין ובברייתא. דחייב, דמשמע דבכולהו מחייב רבי נחמיה. ומאותו טעם שפרישית, דתחילת עבודה חשיב לחייב בחורין, וגמורין להו מאיברים לפי שאינן במקום תחילת המתנות אלא על גב היסוד — מההוא טעמא הוה סלקא דעתך מעיקרא דמעבדין חיצונים, דאם לא כן — מאיזה טעם הוה סבור לומר דמעבדי מקמי דאיתי מילתא דרב אדא וזהו סלקא דעתך דאפילו חיצונים מעבדי, והא ליכא קרא אלא בפנימיים, "וכלה מכפר" אם כלה — כפר, אלא על כרחך מטעמא דפרישית. ורבינו תם פירש בענין אחר, וקשה טובא לפירושו, לכן לא כתבתיו. ובובחים פרק "בית שמאי" (גם זה שם) מפורש בתוספות. **וכפר** את מקדש הקודש זה לפני ולפנים — פירש רש"י: אטומאה לפני ולפנים, ולא נהירא, דהא אמותות לפני ולפנים וההיכל מייתי לה. לומר דכל מתנות לפני ולפנים חזאי חשיבי, דאם נשפר הדם קודם שגמר כל מתנות לפני ולפנים — מביא פר אחר ומתחיל בתחילה. אלא יש לומר: לענין נשפר הדם קאמר זה לפני ולפנים, וכולהו כדא מתנה חשיבי והיכל כדא מתנה וכן דמבית. מיהו נזכר לישב פירוש רש"י, דהכי קאמר: זה לפני ולפנים, דמתנות לפני ולפנים חזאי חשיבי, ומכפר על טומאה שאירעה שם. וכן בהיכל חזאי חשיבי, ומכפר על טומאה שאירעה בהיכל. מזהב כמשמעו חזאי חשיבי, ומכפר על שנטמא בפנים ולא שהה כשיעור השתחויה ועבד עבודה. ומשום דפשיטא דקרא מיירי בכפרה משכפר על מקדש הקודש על הכהנים ועל העם הקהל כו' — על כן פירש רש"י כן.

דברי

יומא דף ס עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שלישי) קסט

אחת מן המהירות בין לפני ולפנים בין בהיכל ובין במזבח הזהב, לא
עשה ולא כלום. ואמרין במסכת זבחים (נב) לברר מאי בינייהו –
מהו ההבדל בין רבי עקיבא ורבי יהודה אם דורשים בלשון הזה או
בלשון הזה. ומבאר הגמרא, שנחלקו בזה רבי יוחנן ורבי יוחנן
בן לוי, חד אמר שאכן אין דין היוצא למעשה ממחלוקתם, ולדברי
הכל שפיכת שיריים אינה מעכבת את הכפרה, ורק משמעות
דוחשין איכא בינייהו – איך לדרוש את הפסוק, שרבי עקיבא דורש
את הפסוק מהסיפא לרישא, אם כיפר כלה שהכל תלוי בכפרה
דהיינו המתנות שהן המעכבות, אבל שיריים אינם מעכבים, ורבי
יהודה גם כן סובר ששיריים לא מעכבים רק סבר שאם נדרוש
כרבי עקיבא שאם כיפר כלה אפשר לטעות ולומר שדי בכפרה
של מתנה אחת, אבל שאר המתנות אינן מעכבין כמו שמצינו
בחטאות החיצונות, ולכן דרש מהרישא לסיפא שרק אם כלה את
כל המתנות כמו שכתוב בפרשה כיפר, אבל אם לא כלה את כל
המתנות שכתובים בפסוק לא כיפר, ומזה נלמד שאם חסר אחת
מן המתנות לא עשה כלום, וחד אמר, שיריים מעכבין איכא בינייהו,
שרבי עקיבא סבר שיריים לא מעכבים ולכן דרש אם כיפר ועשה
את ההזאות הכתובים בפרשה, כלה בזאת את כפרתו ושפיכת
שיריים אינה מעכבת, ורבי יהודה סבר שיריים מעכבים, ולכן דרש
אם כלה את כל המתנות שצריך ליתן בין מה שכתוב בפרשה זו
בין מה שלומדים מפרשה אחרת, רק אז כיפר, ואם לא כלה הכל
אפילו אם חסר רק את שפיכת השיריים, לא כיפר, ומכאן מוכח
שסובר רבי יהודה ששיריים מעכבים את הכפרה, ואם כן דינן שזה
לכל ההזאות שאם בכל ההזאות בהיכל היה הסדר מעכב, גם בזה
היה מעכב.
מקשה הגמרא: ומי אמר רבי יוחנן הכי שלרבי נחמיה שיריים לא
מעכבים, והאמר רבי יוחנן במסכת זבחים (קא) לבאר את דברי רבי
נחמיה במשנה (שם ק) ששירי הדם שהקריב בחוץ חייב משום
מקריב קדשים בחוץ, וביאר שטעמו הוא משום דתנא רבי נחמיה
בדברי האומר שיריים מעכבין את כפרת החטאת, וכיון שכן, נחשב
הדבר כעבודה והרי זה בכלל הנאמר בפרשת שחוט חוץ (ויקרא יז
ט) ואל פתח אהל מועד לא יביאנו וגו' ונברת, ומוכח שרבי יוחנן
לומד בשיטת רבי נחמיה ששיריים מעכבים. מסיימת הגמרא:
קשיא.
הגמרא דנה בעבודות שנעשו שלא כסדרן: אמר רבי חנינא, קמורת
שחפציה קודם שחיתתו של פה, שלא עשה כסדרן, לא עשה ולא
כלום, שגם בזה סדרן מעכב. מבררת הגמרא: קמא, דלא קריבי
יהודה, דאי רבי יהודה, האמר כי בתיבא חוקה' שהסדר מעכב,
דווקא בדיקריה הנעשים בגדי לכן מופנים הוא דבתיבא, ואילו
חפינת הקטורת ושחיתת הפר נעשים בחוץ, שחופן בחוץ ומכניסה
לפני ולפנים. דוחה הגמרא: אפילו תימא רבי יהודה, צורך פנים
בפנים דמי, שחפינת הקטורת ושחיתת הפר נעשים לצורך פנים,
שאי אפשר לא להזות בלי שחיתו, ולא להקטיר בלי חפינה
מקודם, ולכן הם מעכבים כדברים הנעשים בפנים.
מקשה הגמרא על רבי חנינא: הני במשנתנו, אם עד שלא נמר
מהותן שפנים נשפך הדם של הפר יביא דם אחר – ישחט פר אחר
ויחזור ויהיה מדמו פתחילה מופנים. מקשה הגמרא: ואם איתא
שחפינת הקטורת שהקדימה לשחיתת הפר אינה כלום, ויחזור
ויחפון מבעי ליה – הלא לאחר שחיתת הפר השני צריך לחזור
ולחפון, שאם לא כך נמצא שהקדים את חפינת הקטורת לשחיתת
הפר השני.

רבי יהודה שאומר שרק דברים הנעשים בבגדי לבן מבפנים
מעכבים קבר, שאחת בשנה עולה על עבודות הנעשות בקיום
שמתבשרין בו פעם אחת בשנה שהוא לפני ולפנים, ועל זה כתוב
חוקה שצריך שיהיו כסדרן, ואם אינן כסדרן מעכב, אבל בהיכל
ובעזרות שהם מקום כפרה בשאר ימות השנה, אפילו דברים
שנעשים בבגדי לבן, שאף הן כפרתן רק פעם אחת בשנה, לא על
זה נאמר חוקה, ורבי נחמיה שאומר שכל הנעשה בבגדי לבן בין
בפנים בין בחוץ מעכב קבר, שאחת בשנה לא נאמר על המקום,
אלא על דברים המתבשרין בהן פעם אחת בשנה, דהיינו בבגדי לבן,
שכל השנה הכהן הגדול משמש בשמנה גדיים, וביום הכיפורים
משמש בארבעה גדי לבן, ועל העבודות שמשמש בבגדי לבן
שהם פעם אחת בשנה, כתוב חוקה לעכב בין בפנים בין בהיכל
ובעזרות, אבל דברים שעושה בבגדי זהב אין סדרן מעכב.
הגמרא סותרת ביאור זה בדברי רבי יהודה. מקשה הגמרא: אמו –
וכי לרבי יהודה 'מקום' בתיב בפסוק, שמעמידו בלפני ולפנים
שהוא מקום שנכנסים פעם אחת בשנה, הרי כתוב סתם פעם אחת
בשנה, ויש לנו לומר שעל כל העבודות הנעשים פעם אחת בשנה
נאמר עליהם חוקה. מתרצת הגמרא: אלא תינינו מעמיה דרבי יהודה
שלא מעכב כסדרן בבגדי לבן מבחוץ, משום שיש בפסוק (ויקרא טז
לד) שני מיעוטים, בתיב ויהיה ואת לכם לחקת עולם, משמע
שהחוקה היא על זאת' בלבד ולא על דבר אחר, ובתיב 'לכפר על
בני ישראל מכל חטאתם אחת בשנה', היינו רק בדברים הנעשים
אחת בשנה, חד למיעוטי בגדי לבן מבחוץ – אחד מן המיעוטים
ממעט עבודות הנעשות בבגדי לבן בחוץ שאין הסדר מעכב בהן,
וחד למיעוטי בגדי זהב – ואחד מן המיעוטים ממעט עבודות
הנעשות בבגדי זהב, שאין הסדר מעכב בהן.
ורבי נחמיה ממעט משני המיעוטים, חד למיעוטי בגדי זהב, שדורש
מ'אחת בשנה' דברים שמתכפרים בהם פעם אחת בשנה, אבל
בבגדי לבן אפילו מה שנעשה בחוץ סדרן מעכב, וכאמור לעיל,
וחד למיעוטי שיריים, שלאחר שגמר את כל ההזאות היה שופך את
השיריים על יסוד מערבי של מזבח החיצון, וזה ממעט הפסוק
שאף שנעשה בבגדי לבן דלא מעכבין אם לא עשה אותם כסדרן,
אבל שאר דברים הנעשים בבגדי לבן בחוץ הסדר מעכב בהם.
מבאר הגמרא מהו טעמו של רבי יהודה שלא דורש מיעוט אחד
לשיריים, דלא יעכב בהם הסדר: ורבי יהודה, אי מעכבין אחד
דברים הנעשים בבגדי לבן מבחוץ שיהיו כסדרן, שפיכת השיריים
הנעשה בבגדי לבן גם כן מעכבין, ואין טעם לחלק ביניהם, כיון
ששפיכת שיריים נחשבת עבודה ככל עבודות יום הכיפורים, ואי
לא מעכבין שאר דברים הנעשים בבגדי לבן מבחוץ שיהיו כסדרן,
גם שפיכת שיריים לא מעכבין.

מביאה הגמרא ברייתא בה מבואר שדעת רבי יהודה ששיריים
מעכבים את הכפרה אם לא שפכם כלל: בדיקריה, כתוב בפסוק
(ויקרא טז ט) וכלה מכפר את הקדש ואת אהל מועד ואת המזבח
והקריב את השעיר החי, ולכאורה לא היה לו לכתוב אלא
והקריב את השעיר החי' מהו וכלה מכפר את הקדש, ודורשים
מזה כך, אם כפר, שעשה את כל ההזאות כראוי, בלה כפרתו ויצא
ידי חובתו, ואם לא כפר, שלא עשה את כל ההזאות, לא בלה את
הכפרה, ולא עשה ולא כלום, דברי רבי עקיבא. אמר לו רבי יהודה,
מפני מה לא נאמר – מדוע שלא נדרוש את הפסוק וכלה מכפר'
לשונו וכסדר כתיבתו, אם בלה שגמר את כל ההזאות, כפר – יש
לו כפרה ויצא ידי חובתו, ואם לא בלה את כל ההזאות, לא כפר
– אין לו כפרה, וצריך לחזור וליתנם, ומזה מוכח יותר שאם היפר

המשך ביאור למסכת יומא ליום רביעי עמ' א

שהשמן הניתן לבהונות קרוי 'זמיתר השמן', כלומר שיריים,
ולאחר מתן הבהונות כתוב 'והנותר' ממנו, והיינו שירי שיריים,
ולכן אינם מעכבים, אבל שירי מנחה שכתוב בהם רק 'והנותרת'
מעכבים.
אמר רבי יוחנן,

אלא מעמיה שכל מקום שנכתב נותר אינו מעכב, מה שכתוב
'והנותרת מן המנחה' אחר הקמיצה הכי נמי דלא מעכבין, והרי
שנינו (מנחות ט) שיריים שחסרו בין קמיצה להקטרה אין מקטירין
עליהם את הקומץ, ואם כן מצינו שיותר מעכב. משיבה הגמרא:
שאני התם בלוג שמן הניתן על הבהונות דבתיב 'והנותרת',

1 מתרצת הגמרא: אכן צריך לחפון ולהקטיר אחר שחיתת הפר
2 השני, ומכל מקום לא כתבה זאת המשנה שכן בקמורת לא קא
3 מירי – אין המשנה עוסקת.
4 אַמַר עוֹלָא, שְׁעִיר שֶׁשְׁחָטוּ קֹדֶם מִתֵּן דָּמוֹ שֶׁל פֶּה, והיה לו לשוחטו
5 לאחר מותן הדם בפנים, לֹא עָשָׂה וְלֹא בָלוּם, סטדרן מעבב. מקשה
6 הגמרא: תָּנוּ, הַקֳּדָשִׁים דִּם הַשְּׁעִיר לְדֵם הַפֶּה, יִחְזוּר וְיִזָּה מִדֵּם הַשְּׁעִיר
7 אַחֲרֵי דֵם הַפֶּה, סבורה הגמרא שהקדים במתנות שבפנים את דם
8 השעיר לדם הפר, וזה יתכן רק באופן ששחט את השעיר לפני מתן
9 דם הפר, לִכְךָ כִּשְׁהוּ, וְאִם אֵיתָא שֶׁשְׁחָט שְׁחָטוּ קֹדֶם מִתֵּן דָּמוֹ שֶׁל
10 פֶּה לֹא עָשָׂה כֻּלָּם, יִחְזוּר וְיִשְׁחָטוּ מַעֲבֵי לִיה – שצריך לחזור
11 ולשחוט שעיר אחר לאחר שנתן את דם הפר. מתרצת הגמרא:
12 תִּרְנָמָא עוֹלָא לדברי המשנה, לענין קדימת דם השעיר לדם הפר
13 בַּמִּתְּנוּת שֶׁבְּהִיבֵל, אבל שחיתת השעיר נעשתה כהלכתה אחר מתן
14 דם הפר בפנים. וְכֵן אַמַר רַבִּי אֶפְסָס להעמיד את המשנה בַּמִּתְּנוּת
15 שֶׁבְּהִיבֵל.

16 שנינו במשנה: וְכֵן בְּהִיבֵל וְכֵן בַּמִּזְבֵּחַ וְכו'. תָּנוּ רַבָּנִי, כתוב בפסוק
17 לאחר כל עבודת יום הכיפורים (ויקרא טו א), וְכִכֹּר אֶת מִקְדָּשׁ
18 הַקֹּדֶשׁ וְאֶת אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת הַמִּזְבֵּחַ יִכְכֹּר וְעַל הַכֹּהֲנִים וְעַל כָּל עַם
19 הַקָּהָל יִכְכֹּר, הברייתא דורשת את הפסוק לענין כפרה על טומאת
20 מקדש וקדשיו. וְכִכֹּר אֶת מִקְדָּשׁ הַקֹּדֶשׁ, זה מלמדנו שכיפר בדמים
21 הללו על טומאה שאירעה לַפְּנֵי וּלְפָנֵים, אם נכנס אדם בטומאה
22 לקודש הקדשים, ובשנטמא ידע על כך, אך כאשר נכנס ויצא
23 נעלם ונשכח ממנו טומאתו, ולכן לא הביא קרבן עולה ויורד על
24 חטאתו. וְאֶת אֹהֶל מוֹעֵד, זה מלמדנו שמכפר על טומאה שאירעה
25 בְּהִיבֵל, וְאֶת הַמִּזְבֵּחַ בַּמִּשְׁמָעוֹ, שמכפר על טומאה שאירעה לאדם
26 בעודו עומד ליד המזבח. וְכִכֹּר אֶל עֲזוּרֹת, שמכפר על מי שנכנס
27 לעזרה בטומאה. וְהַכֹּהֲנִים בַּמִּשְׁמָעוֹ, שמכפר על חטאי הכהנים.
28 עַם הַקָּהָל אֶלֹּו וְיִשְׂרָאֵל, שמכפר על עבירות כלל ישראל. וְכִכֹּר
29 אֶלֹו הַלְוִיִּם, ובתיבת 'ככר' הכתובה בסוף הפסוק, הַיּוֹשֵׁב בְּוֶלֶן –
30 כהנים לוויים וישראלים לְכִכֹּר אֶתְּ, ובטומאת מקדש וקדשיו אי
31 אפשר לומר שכולם מתכפרים בקרבן אחד שהרי כפרת הכהנים
32 היא בפר וישראל מתכפרים בשעיר הנעשה בפנים, אלא השוו
33 שְׁכֹוֹל מַתְּכַפְּרִין בַּיּוֹדֵי שֶׁל שְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח לעזאזל בַּשָּׂאָר עֲבִירוֹת
34 חוץ מטומאת מקדש וקדשיו, דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר אין
35 כפרת שאר עבירות לכהנים על ידי שעיר המשתלח, אלא בַּשֵּׁם
36 שֶׁדֵם הַשְּׁעִיר הִנֵּעַשָׂה בַּפְּנִים מִכְּכַר עַל יִשְׂרָאֵל מִטּוֹמְאֵת מִקְדָּשׁ וְקֹדֶשׁוֹ
37 אפילו שאין עמו ויודי, כִּךְ דֵם הַפֶּה מִכְּכַר עַל הַכֹּהֲנִים בַּטּוֹמְאֵת
38 מִקְדָּשׁ וְקֹדֶשׁוֹ בְּלֹא הַיּוֹדֵי, וּבַשֵּׁם שִׁיּוּדֵי שֶׁל שְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח מִכְּכַר
39 עַל יִשְׂרָאֵל בַּשָּׂאָר עֲבִירוֹת כִּךְ וַיּוֹדֵי שֶׁל פֶּה מִכְּכַר עַל הַכֹּהֲנִים בַּשָּׂאָר
40 עֲבִירוֹת.

41 מביאה הגמרא ברייתא הדורשת את הפסוק האמור לענין
42 ההזאות: תָּנוּ רַבָּנִי, וְכִכֹּר מִכְּכַר אֶת הַקֹּדֶשׁ זה ההזאות שמה לפני
43 וּלְפָנֵים בֵּין הַבָּדִים. וְאֶת אֹהֶל מוֹעֵד זה ההזאות שבהיבֵל. וְאֶת
44 הַמִּזְבֵּחַ בַּמִּשְׁמָעוֹ, שצריך להזות על המזבח. ותיבת 'את' שבין כל
45 אחד ואחד מִלְּמַד שְׁכֹוֹל – לפני ולפנים, בהיכל ובמזבח, בַּפֶּה
46 בַּפֶּה בַּפְּנֵי עֲצָמִן – כל אחת הרי היא כפרה לעצמה ואינן תלויות
47 אחת בחברתה, מִכָּאֵן אַמְרוּ, שאמנם נחלקו לגבי אם נתן מקצת
48 מִתְּנוּת שֶׁבְּפָנִים וְנִשְׁפָּךְ הָדָם, שלתנא קמא יָבִיא דָם אַחֲרֵי וְיִתְחַלֵּל
49 בַּתְּחִלָּה בַּמִּתְּנוּת שֶׁבְּפָנִים כיון שלא נגמרה כפרתו, רַבִּי אֱלֵעָזָר וְרַבִּי
50 שְׁמַעוֹן אָמְרִים, אֵינוֹ מִתְּחִלָּה להזות מדמי הפר השני אֶלָּא מִמְּקוֹם
51 שְׁפָסֵק – מהמתנה שבה פסק ולא מתחילת הכפרה. אולם בזאת
52 הכל מודים שאם נָמַר אֶת הַמִּתְּנוּת שֶׁבְּפָנִים וְנִשְׁפָּךְ הָדָם שִׁבִּיא דָם
53 אַחֲרֵי וְיִתְחַלֵּל בַּתְּחִלָּה בַּמִּתְּנוּת על הפרוכת שֶׁבְּהִיבֵל, ואין צריך
54 לחזור וליתן לפני ולפנים, כיון שכפרת פנים בפני עצמה היא, וכבר
55 גמר כפרתו. ועוד אמרו, שאמנם נחלקו אם נתן מקצת מִתְּנוּת
56 שֶׁבְּהִיבֵל וְנִשְׁפָּךְ הָדָם שתנא קמא סבר יָבִיא דָם אַחֲרֵי וְיִתְחַלֵּל בַּתְּחִלָּה
57 בְּהִיבֵל, רַבִּי אֱלֵעָזָר וְרַבִּי שְׁמַעוֹן אָמְרִים אֵינוֹ מִתְּחִלָּה מתחילת
58 הכפרה בהיבֵל אֶלָּא מִמְּקוֹם שֶׁפָּסֵק. מכל מקום הכל מודים שאם
59 נָמַר מִתְּנוּת שֶׁבְּהִיבֵל וְנִשְׁפָּךְ הָדָם שִׁבִּיא דָם אַחֲרֵי וְיִתְחַלֵּל בַּתְּחִלָּה

60 בַּמִּתְּנוּת הַמִּזְבֵּחַ, ואין צריך לחזור וליתן את המתנות בהיבֵל שכבר
61 גמר כפרתו. ואמנם נחלקו אם נתן מקצת מִתְּנוּת שֶׁבְּמִזְבֵּחַ וְנִשְׁפָּךְ
62 הָדָם, לתנא קמא יָבִיא דָם אַחֲרֵי וְיִתְחַלֵּל בַּתְּחִלָּה בַּמִּתְּנוּת הַמִּזְבֵּחַ,
63 וְרַבִּי אֱלֵעָזָר וְרַבִּי שְׁמַעוֹן אָמְרִים, כל מתנה כפרה בפני עצמה היא
64 וּמִמְּקוֹם שֶׁפָּסֵק הוּא מִתְּחִלָּה. מכל מקום אם נָמַר מִתְּנוּת שֶׁבְּמִזְבֵּחַ
65 וְנִשְׁפָּךְ הָדָם, דְּבָרֵי הַכֹּל שִׁירִים לֹא מַעֲבֵבִי.
66 אַמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וְשִׁנְיָה – תנא קמא ורבי אלעזר ורבי שמעון מִקְרָא
67 אַחֲדֵי דְרָשׁוּ כֹל אֶחָד אֶת שִׁיטְתּוֹ, שכתוב בפסוק (שמות לו י) 'מִדָּם
68 חֲטָאֹת הַכֹּהֲנִים אֶחָת בַּשָּׁנָה, רַבִּי מֵאִיר כִּכֹּר שְׁדוּרִשִׁים חֲטָאֹת אֶחָת
69 אֶמְרִיתִי לָךְ להתכפר בה וְלֹא לעשות כפרה אחת משתי חֲטָאֹת,
70 ולכן אם נשפך הדם לפני שגמר את הכפרה צריך להתחיל
71 מתחילה שלא יהיה כפרה אחת משתי חטאות. רַבִּי אֱלֵעָזָר וְרַבִּי
72 שְׁמַעוֹן כִּכְרִי שחטאת הוא לשון חטוי – הזאה שבאה לטהר, הרי
73 שלענין ההזאות אַחֲדֵי אֶמְרִיתִי לָךְ וְלֹא שְׁנֵי חֲטָאוֹי, שלא יתן את
74 אותה הזאה פעמיים, ולכן אם נשפך הדם ולא גמר כפרתו אינו
75 מזה שוב הזאה שכבר הזוה אלא מתחיל ממקום שפסק.

76 להבנת הסוגיא ראוי להקדים סדר טהרת המצורע, אחר שנתרפא
77 מצרעתו וספר שבעה ימים, ביום השמיני לטהרתו מביא קרבנותיו
78 שלש בהמות, לאשם, לחטאת ולעולה, ולוג אחד שמן ושלשה
79 עשרונים סולת. שחטו את האשם וקיבלו שני כהנים את דמו, אחד
80 קיבל הדם בכלי ואחד ביד, זה שקיבל בכלי מזה דמו על המזבח,
81 וזה שקיבל ביד בא לו אצל המצורע העומד בשער קנור ומכניס
82 ראשו לעזרה וכן יד ורגל ימין, ונותן הכהן באצבעו הימנית מן
83 הדם שבידו השמאלית, על תנוך אזנו הימנית, בזה ידו הימנית
84 ובוהן רגלו הימנית, לאחר מכן לקח הכהן שזוה מהדם את לוג
85 השמן ויצק ממנו אל תוך כף ידו השמאלית של חבירו הכהן והכהן
86 שיצק לחבירו טובל אצבע ימינו בשמן ומזה שבע פעמים כנגד ריב
87 קדשי הקדשים, לאחר שגמר את ההזאות בא לו אצל מצורע ונותן
88 מן השמן על תנוך אזנו ובוהן ידו ובוהן רגלו הימנית באותו מקום
89 שנתן מן הדם, והנותר מן השמן שבכף הכהן יתן על ראש
90 המצורע.

91 תָּנִיא, אַמַר רַבִּי, לִי חֵלֶק רַבִּי יַעֲקֹב בְּלוֹגִין של מצורע, שלא הושוו
92 דינם לדין מתן דמים של יום הכיפורים, ושנה לי שלא נחלקו רבי
93 מאיר ורבי אלעזר ורבי שמעון בעבודות של מצורע שזיה צריך
94 להזות שוב הזאות בפנים ומתן בהנות, וגם רבי אלעזר ורבי
95 שמעון מודים בנשפך הלוג שאינו מתחיל ממקום שפסק, כיון
96 שכתוב (ויקרא יד י) 'לֹג אַחֲדֵי שְׁמֶן וְדוֹרִשִׁים לֹג אֶחָד אֶמְרִיתִי לָךְ
97 שזיהו בו הכפרה ולא בשני לוגין, ורק ביום הכיפורים שנאמר
98 'חטאת אחת' נחלקו שרבי אלעזר ורבי שמעון דורשים חטוי אחד
99 אמרתי לך ולא שני חטוין ללמדנו שלא יתן הזאה אחת שני
100 פעמים.

101 מקשה הגמרא: וְלֹא – וכי אינם חולקים גם בלוג שמן של מצורע,
102 וְהַתָּנִיא, נָתַן מִקְצַת מִתְּנוּת שֶׁבְּפָנִים שהיה מזה שבע פעמים מלוג
103 השמן, וְנִשְׁפָּךְ הָלֹוג, יָבִיא לֹג אַחֲרֵי וְיִתְחַלֵּל שוב בַּתְּחִלָּה באותם
104 מִתְּנוּת שֶׁבְּהִיבֵל. רַבִּי אֱלֵעָזָר וְרַבִּי שְׁמַעוֹן אָמְרִים, מִמְּקוֹם שֶׁפָּסֵק הוּא
105 מִתְּחִלָּה. ואם נָמַר מִתְּנוּת שֶׁבְּהִיבֵל וְנִשְׁפָּךְ הָלֹוג, יָבִיא לֹג אַחֲרֵי וְיִתְחַלֵּל
106 בַּתְּחִלָּה בַּמִּתְּנוּת שֶׁבְּפָנִים שהיא עבודה שניה, ואין צריך לחזור
107 וליתן בפנים. ואם נתן מקצת מִתְּנוּת בַּפְּחוֹנוֹת וְנִשְׁפָּךְ הָלֹוג, יָבִיא לֹג
108 [אחר] וְיִתְחַלֵּל בַּתְּחִלָּה בַּמִּתְּנוּת שֶׁבְּפָנִים. רַבִּי אֱלֵעָזָר וְרַבִּי שְׁמַעוֹן
109 אָמְרִים, מִמְּקוֹם שֶׁפָּסֵק הוּא מִתְּחִלָּה. ואם נָמַר מִתְּנוּת שֶׁבְּפָנִים
110 וְנִשְׁפָּךְ הָלֹוג, דְּבָרֵי הַכֹּל מִתְּנוּת שֶׁצָּרִיךְ לִיתֵן עַל הָרָאשׁ מִן נוֹתֵר
111 השמן לֹא מַעֲבֵבִי. ואם כן מצאנו שחולקים רבי אלעזר ורבי
112 שמעון גם בלוג שמן של מצורע.

113 מתרצת הגמרא: אֵימָא כִךְ יֵשׁ לִפְרֵשׁ דְּבָרֵי רַבִּי, לִי שִׁנָּה רַבִּי יַעֲקֹב
114 את מחלוקתם גם בְּלוֹגִין של מצורע וכמו מחלוקתם לגבי הזאות
115 של יום הכיפורים.

116 אַמַר מַר, מִתְּנוּת השמן הניתנות על הָרָאשׁ של מצורע אין מַעֲבֵבִי.
117 שואלת הגמרא: מֵאֵי מַעֲבָא אינן מעכבות, אֵילִימָא מִשּׁוּם דְּבִתְרֵי
118 'הַנוֹתֵר מִן הַשָּׁמֶן', שמשמע רק אם נשאר צריך ליתן ואינו מעכב,

יומא. פרק חמישי – הוציאו לו דף סא עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) קעא רש"י

1 **בְּמִטְרָה לֹא קָמִירִי** – וּמִיָּהוּ, וְדֹא יִצְרִי לְהַקְטִיר קְטֹרֶת אַחֶרֶת אַחֶר שְׁחִיטַת פֶּרֶז.
2 **הַקְדִּים דָּם הַשְּׂעִיר** – קָא טַלְקָא דַּעֲתָר בְּמִתְנֻת שְׂבָפִינִים קְאָמֵר, דְּהוּהָ לִיהַ שְׂעִיר שְׁשִׁחוּ
3 קֹדֶם מִתֵּן דְּמוֹ שֶׁל פֶּרֶז. **תִּרְנָמָא עוֹלָא** – דְּבִמְתַּנּוּת שְׂבָהִיבֵל קְאָמֵר, אֲבָל שְׁחִיטַת הַשְּׂעִיר
4 בְּמִקְוֵה הִיטָה לְאַחַר מִתֵּן דָּם הַפֶּרֶז בְּפִינִים. זֶה לִפְנֵי וּלְפָנִים – כֹּפֶר בְּדַמִּים הִלְלוּ עַל
5 טוֹמְאָה שֶׁאִירְעָה לִפְנֵי וּלְפָנִים, אִם נִבְנֶס אָדָם
6 שֶׁם בְּטוֹמְאָה וְאֵין בִּהּ יָדִיעָה בְּסוּף אֲבָל הָיָה
7 יָדִיעָה בְּתַחֲלִילָה. וְיִלְפִינֵן מִקְרָאֵי בִּפְרָק קְמָא
8 דְּשִׁבְעוּת (ו.ג.), שְׂשִׁיעִיר זֶה תוֹלָה עָלֶיהָ לְהַגִּין מִן
9 הַיִּסְרוּךְ עַד הַכְּתִיב, וְהַשְּׂעִיר הַנֶּעֱשֶׂה בְּפִינִים עַל
10 הַיִּבֵּל – עַל טוֹמְאָה שֶׁאִירְעָה בְּהִיבֵל. וְזֹאת
11 הַמִּזְבֵּחַ כְּמִשְׁמַעוֹ – עַל טוֹמְאָה שֶׁאִירְעָה לְאָדָם
12 בְּמִזְבֵּחַ, וְשׂוּחָה כִּי הַשְׁתַּחֲוִיָּה, שְׂוָהוּ שִׁיעוֹר
13 שְׂהִיָּה לְמִי שֶׁנִּטְמָא בְּעִירְעָה, חֹשֶׁשׁוּ בִּלְוֶן – בְּהֵאֵי
14 "יִכְפֹּר" בְּתַרָּא כְּהִנִּים לִזְיִם וְיִשְׂרָאֵלִים, וּבְטוֹמְאָת
15 מִקְדָּשׁ וְקִדְשֵׁי אֵי אֲפֻשֶׁר לְהַשְׁוֹתוֹ, שְׂהִי הַפֶּרֶז
16 מִכֹּפֶר עַל הַכְּתִיב, וְהַשְּׂעִיר הַנֶּעֱשֶׂה בְּפִינִים עַל
17 יִשְׂרָאֵל. וּבִאִיזָה כִּפְרָה הוֹשֻׁעַ – מִלְּמַד שְׂכּוֹלֵם
18 מִתְּכַפְּרִים בִּיּוֹדֵי שֶׁל שְׂעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח בְּשֹׂאֵר
19 עֲבִירוֹת, דְּבִרִי ר' יְהוֹדָה, ר' שְׁמַעוֹן אוֹמֵר כִּשֶׁם
20 שֶׁרֶשׁ הַשְּׂעִיר הַנֶּעֱשֶׂה בְּפִינִים מִכֹּפֶר עַל יִשְׂרָאֵל
21 כְּמִטְמָאֵת מִקְדָּשׁ וְקִדְשֵׁי – וְאֵין עֲמֹ וַיְדוּ. כִּי
22 דָּם הַפֶּרֶז – בִּלְאִי וַיְדוּ מִכֹּפֶר עַל הַכְּתִיב
23 בְּטוֹמְאָת מִקְדָּשׁ וְקִדְשֵׁי, וְכִשֶׁם שְׂוִידֵי שֶׁל שְׂעִיר
24 הַמִּשְׁתַּלַּח מִכֹּפֶר עַל יִשְׂרָאֵל בְּשֹׂאֵר עֲבִירוֹת כִּי
25 וַיְדוּ שֶׁל פֶּרֶז מִכֹּפֶר עַל הַכְּתִיב – וּבִמְסַכֵּת
26 שְׂבִיעוּת (ו.ג.), פֶּרֶזִינֵן; וְלִר' שְׁמַעוֹן הָאֵל וְדֹאֵי
27 הוֹשֻׁעַ וּמִשְׁנִינֵן; וְהוֹשֻׁעַ דְּבִנֵּי כִפְרָה נִינְהוּ, מִיָּהוּ –
28 כֹּל חַד מִכֹּפֶר בְּרִידִית, וְכֹלָה מִכֹּפֶר אֵת הַקּוֹדֶשׁ
29 זֶה לְפָנִים וּלְפָנִים – אֵלֹה הַזֹּאת שֶׁל בֵּין הַבְּרִיּוֹת.
30 זֶה הַיִּבֵּל – הַזֹּאת שֶׁעַל הַפֶּרֶזֶרֶב, מִכָּאן אֲמִירוֹ
31 וְכו' – לֹא אֵתָּן מִקְצֵת מִתְנֻת קָאֵי, אֲלֵא אֲגַמֵּר
32 מִתְנֻת שְׂבָפִינִים וְנִשְׁפָּךְ הָדָם, דֹּאמֵר: מִכָּאן דֹּאֵין
33 צִדִּיק לְחֹזֵר וּלְעֹשֶׂת אֵת זֹאת שְׂגָמֵר שְׂהִי
34 כִפְרָה בְּפִי עֲצֻמָּה וְהִיא. חֲסֵאת אֵתָּה אֲמִירִי לֵךְ
35 – לְהַתְּכַפֵּר הַכִּפְרָה בִּהּ, וְלֹא לְעֹשֶׂת כִּפְרָה
36 אֵחָת מִשְׁתֵּי בְּהֻמֹּת, וְלֹא שְׁנֵי חֲטוּיִין – לְשֹׁנוֹת
37 הַהוֹמָה שְׁנֵי פַעֲמִים. לִי חִילָק ר' יַעֲקֹב בְּלוֹגִין –
38 לִי נֵתן ר' יַעֲקֹב חִילֹק בְּלוֹג שֶׁמֶן שֶׁל מִצְוֶרֶה,
39 שֶׁלֹּא הוֹשֻׁעַ לְמִתֵּן דְּמִים שֶׁל יוֹם הַכִּפְּרִיִּים, וְשֵׁנָה
40 לִי: לֹא נִחְלָק ר' מֵאִיר וְר' אֶלְעָזָר וְר' שְׁמַעוֹן
41 בְּעִבְדוֹת הַחֲלוּקוֹת בִּי, שֶׁבַע הַזֹּאוֹת שְׂבָפִינִים
42 וּמִתֵּן בְּהוֹנוֹת, דֹּאֵל אֲמִירֵין מִמְּקוֹם שֶׁפֶסֶק מִשֶּׁם
43 הוּא מִתְּחִיל, דְּכֹתִיב "לֹג אֶחָד שֶׁמֶן" (ויקרא יד)
44 – לֹג אֶחָד אֲמִירִי לֵךְ לְהוֹת הַכִּפְרָה בִּי, וְלֹא
45 שְׁנֵי בְלוֹגִין, דְּהֵתָּם הוּא דֹאֵיכָא לְמִדְרַשׁ חֲטוּי
46 אֶחָד אֲמִירִי לֵךְ, אֲבָל הֵכָא לִיכָא לְמִימֵר הֵכִי.
47 מִקְצֵת מִתְנֻת שְׂבָפִינִים – דְּכֹתִיב (שם) "וְהוֹחַ מִן
48 הַשֶּׁמֶן בְּאֵצְבָעוֹ שֶׁבַע פַּעֲמִים", וְיִתְחִיל בְּתַחֲלִילָה
49 בְּבִהּוֹנוֹת – שְׂהִיא עֲבוּדָה שְׂנִיָּה, כְּדֹכֵתִיב (שם)
50 "וּמִיָּהוּ הַשֶּׁמֶן אֲשֶׁר עַל כַּף יִתֵּן הַכֹּהֵן" וְגו'.
51 מִתְנֻת הָרֹאשׁ – "וְהוֹתֵר בְּשֶׁמֶן אֲשֶׁר עַל כַּף
52 הַכֹּהֵן יִתֵּן עַל רֹאשׁ הַמִּשְׁתֵּר" (שם). לִי שֵׁנָה ר'
53 יַעֲקֹב – אֵת הַמַּחְלֻקָּה הַזֶּה שְׂבָמִשְׁנֵתוֹ בְּלוֹגִין
54 שֶׁל מִצְוֶרֶה, אֵילִימָא מִשֶּׁם דְּכֹתִיב וְהוֹתֵר –
55 דְּקִרִי לְהוֹ שִׁירִיִּים. הֵבִי נָמִי דֹּלָא מִעֲכָבִי – וְהֵאמֵר מִר (מִנְחוֹת ט.א.), שִׁירִיִּים שְׁחִסְרוּ בֵּין קְמִיצָה לְהַקְטִירָה – אֵין מִקְטִירִין אֵת הַקּוֹמֵץ עֲלֵיהֶּה. שְׂאֵנִי חֵכָא דְּכֹתִיב וּמִיָּהוּ הַשֶּׁמֶן וְהוֹתֵר
56 – מִתְנֻת בְּהוֹנוֹת קְרוּיִין שִׁירִיִּים, דְּכֹתִיב בְּהוֹ "וְהוֹתֵר" בְּשִׁירִיִּים הָרֹאשׁוֹנִים, יִתֵּן עַל רֹאשׁ הַמִּשְׁתֵּר.

1 **תִּנּוּ רִבְּנִין**: "וְכֹלָה מִכֹּפֶר אֵת הַקֹּדֶשׁ" – זֶה לִפְנֵי וּלְפָנִים, "אֲחֵל מוֹעֵד" – זֶה הַיִּבֵּל, "מִזְבֵּחַ"
2 – כְּמִשְׁמַעוֹ, מִלְּמַד שְׂכּוֹלֵן כִּפְרָה כִּפְרָה בְּפִינֵי עֲצֻמֹּן. מִכָּאן אֲמִירוֹ: נִתֵּן מִקְצֵת מִתְנֻת שְׂבָפִינִים
3 וְנִשְׁפָּךְ הָדָם – יָבִיא דָּם אַחֶר, וְיִתְחִיל בְּתַחֲלִילָה מִתְנֻת שְׂבָפִינִים. רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שְׁמַעוֹן
4 אוֹמְרִים: אֵינוֹ מִתְחִיל אֶלָּא מִמְּקוֹם שֶׁפֶסֶק. גָּמֵר אֵת הַמִּתְנֻת שְׂבָפִינִים, וְנִשְׁפָּךְ הָדָם –
5 יָבִיא דָּם אַחֶר, וְיִתְחִיל בְּתַחֲלִילָה מִתְנֻת שְׂבָפִינִים. נִתֵּן מִקְצֵת מִתְנֻת שְׂבָפִינִים וְנִשְׁפָּךְ
6 הָדָם – יָבִיא דָּם אַחֶר וְיִתְחִיל בְּתַחֲלִילָה בְּהִיבֵל. רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמְרִים: אֵינוֹ
7 מִתְחִיל אֶלָּא מִמְּקוֹם שֶׁפֶסֶק. גָּמֵר מִתְנֻת שְׂבָפִינִים וְנִשְׁפָּךְ הָדָם – יָבִיא דָּם אַחֶר וְיִתְחִיל
8 בְּתַחֲלִילָה מִתְנֻת הַמִּזְבֵּחַ. נִתֵּן מִקְצֵת מִתְנֻת שְׂבָפִינִים וְנִשְׁפָּךְ הָדָם – יָבִיא דָּם אַחֶר, וְיִתְחִיל
9 בְּתַחֲלִילָה מִתְנֻת הַמִּזְבֵּחַ. רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמְרִים: מִמְּקוֹם שֶׁפֶסֶק הוּא מִתְחִיל.
10 גָּמֵר מִתְנֻת שְׂבָפִינִים וְנִשְׁפָּךְ הָדָם – דְּבִרִי הֵכָל לֹא מִעֲכָבִי. אָמֵר רַבִּי יוֹחָנָן: וְשְׂנֵי־הֵם
11 מִקְרָא אֶחָד דְּרִישׁוֹ "מִדָּם חֲסֵאת הַכִּפְּרִיִּים אֵחָת בִּשְׁנֵה". רַבִּי מֵאִיר סָבֵר: חֲסֵאת אֵחָת
12 אֲמִירִי לֵךְ, וְלֹא שְׁנֵי חֲסֵאתֵי, רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שְׁמַעוֹן סָבֵר: חֲטוּי אֶחָד אֲמִירִי לֵךְ, וְלֹא
13 שְׁנֵי חֲטוּיִין. תִּנְיָא, אָמֵר רַבִּי: לִי חִילָק ר' יַעֲקֹב בְּלוֹגִין. וְלֹא? וְהִתְנַיֵּא: נִתֵּן מִקְצֵת מִתְנֻת
14 שְׂבָפִינִים וְנִשְׁפָּךְ הָלֹג – יָבִיא לֹג אַחֶר, וְיִתְחִיל בְּתַחֲלִילָה מִתְנֻת שְׂבָפִינִים. רַבִּי אֶלְעָזָר
15 וְרַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמְרִים: מִמְּקוֹם שֶׁפֶסֶק הוּא מִתְחִיל. גָּמֵר מִתְנֻת שְׂבָפִינִים וְנִשְׁפָּךְ הָלֹג –
16 יָבִיא לֹג אַחֶר וְיִתְחִיל בְּתַחֲלִילָה מִתְנֻת שְׂבָפִינִים, נִתֵּן מִקְצֵת מִתְנֻת בְּבִהּוֹנוֹת וְנִשְׁפָּךְ
17 הָלֹג – יָבִיא לֹג [אַחֶר], וְיִתְחִיל בְּתַחֲלִילָה מִתְנֻת שְׂבָפִינִים. רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שְׁמַעוֹן
18 אוֹמְרִים: מִמְּקוֹם שֶׁפֶסֶק הוּא מִתְחִיל. גָּמֵר מִתְנֻת שְׂבָפִינִים וְנִשְׁפָּךְ הָלֹג – דְּבִרִי הֵכָל
19 מִתְנֻת הָרֹאשׁ לֹא מִעֲכָבִית. אֵימָא: לִי שֵׁנָה רַבִּי יַעֲקֹב בְּלוֹגִין. אָמֵר מִר: מִתְנֻת הָרֹאשׁ אֵין
20 מִעֲכָבִית. מֵאִי מִעֲכָבִית? אֵילִימָא מִשֶּׁם דְּכֹתִיב "וְהוֹתֵר מִן הַשֶּׁמֶן" – אֶלָּא מִעֲתָה "וְהוֹתֵר־תָּה
21 מִן הַמִּנְחָה" הֵבִי נָמִי דֹּלָא מִעֲכָבִי? שְׂאֵנִי הֵתָּם דְּכֹתִיב "וּמִיָּהוּ" "וְהוֹתֵר". אָמֵר רַבִּי יוֹחָנָן:
22 אֲשֶׁם

1 **דְּקִרִי לְהוֹ שִׁירִיִּים**. הֵבִי נָמִי דֹּלָא מִעֲכָבִי – וְהֵאמֵר מִר (מִנְחוֹת ט.א.), שִׁירִיִּים שְׁחִסְרוּ בֵּין קְמִיצָה לְהַקְטִירָה – אֵין מִקְטִירִין אֵת הַקּוֹמֵץ עֲלֵיהֶּה. שְׂאֵנִי חֵכָא דְּכֹתִיב וּמִיָּהוּ הַשֶּׁמֶן וְהוֹתֵר
2 – מִתְנֻת בְּהוֹנוֹת קְרוּיִין שִׁירִיִּים, דְּכֹתִיב בְּהוֹ "וְהוֹתֵר" בְּשִׁירִיִּים הָרֹאשׁוֹנִים, יִתֵּן עַל רֹאשׁ הַמִּשְׁתֵּר.

אשם

אשם

אשם מצורע ששחטו שלא לשמו — כגון לשם עולה או לשם שלמים, ואמר מר (ובזהם
בא): כל הובחים שנשחטו שלא לשמן — כשרין, אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה.
באנו — דבר זה לתוך מחלוקתן של רבי מאיר ורבי אלעזר, יש לנו ללמוד שכשם
שחולקין בזה כך חולקין בזה. לר' מאיר — דאמר עבודה שלא נגמרה הרי היא כמי
שאנה — אף זו, הואיל ולא נגמרה שיהי לא
עלתה לשם חובה, אף על פי שנתן ממנו
לבהונות — הרי היא כמי שאנה, ויביא אשם
אחר. ולר' אלעזר ור' שמעון דאמרי מפקים
שפסק משם הוא מתחיל — אלמא: לא אמר
כמאן דליתא דמיא, הכא נמי חשיבא היא, ואי
אפשר לגמרה באחר דהא כתיב (ויקרא יד)
"כבש אחד אשם" — אשם אחד אמרתי לך ולא
שתי אשמות. והכא ליכא לדחויי כדאמרין
לעיל חטוי אחד אמרתי לך כו' — הלכך אין לו
תקנה. והא אותו כתיב — "והקריב אותו
לאשם" — אותו שהונע עם הלז ולא אחר,
ואפילו לרבי מאיר נמי אין לו תקנה. תניא
בזוהר דר' יוחנן — דאיכא למאן דאמר יביא
אחר. להכשירו — למצורע זה, לטהרו לאכול
בקדשים. ותני תנא וכו' — בתמיה; ובי יש
תנאים שונים צריך בדבר שאין לו תקנה? צריך
העקבת תער — ביום מלאת ימי נזרו, בדכתיב
(במדבר ו) "תער לא יעבור על ראשו עד מלאת"
אבל ביום מלאת יגלה בתער. וזה אין לו שיער,
וקתני צריך. ואמר ר' אביןא וכו' ופליגא — דהא
דרבי אביןא אדרבי פרת. דאלו רבי פרת —
צריך ויש לו תקנה קאמר, שיעברנו על מקום
השיער. דאף על גב דכתיב "וגלה הנזיר" — לא
בעינו קרא בדכתיב איכא דלא אפשר.

אין לו מדרה עולמית — דבעינו קרא בדכתיב.
ופליגי בסנהדרין בפרק "נגמר הדין". ולקח —
באשם מצורע כתיב "ולקח הכהן מדם האשם"
וכל לקיחה האמורה בדם תכף לשחיטה — לשון
קבלה הוא. יבול אף למיזבח כן — דקיימא לן:
אשם מצורע טעון מתן דמים לגבי מזבח כשאר
אשמות. וזה דבר שהיה בכלל ויצא לידון בדבר
החדש, והחזירו לך הכתוב לכללו בפירוש בפרק
קמא דיבמות (זא, ב) לך נאמר בו "כי כחטאת
האשם הוא לכהן" מה חטאת טעונה מתן דמים
ואימורים — אף זה טעון מתן דמים ואימורים.
יכול אף דם הניתן על המזבח לא יתקבל בכלי
— תלמוד לומר "כי כחטאת האשם הוא לכהן".
מה חטאת מעונה כלי — לקבלת דמה, דכל
הקרבנות נפקין לן בהיקשא (ובזהם צז, ב) ד"זאת
התורה לעולה ולמנחה לחטאת ולאשם",
ובעולה ובשלמים כתיב "וישם באנגות" (שמות
כד), ואשם נמי, מהיכא דגמר חטאת — גמר איהו, אלא אשם מצורע, משום דיצא לידון
בדבר החדש בבזון יד ובהן רגל ואזן ימנית, הוצרך להחזירו לכללו בהיקשא ד"כחטאת
האשם". וכולן מפקמין בגדים — כל הפרים והשעירים השננים במשנתנו גבי נשפר חדם
לאחר כפרה זו והביא פר שני לפרכת. וגמר מתנות הפרכת ונשפר חדם והביא שלישי
למתנות המזבח — כולן ושרפין חוץ לשלש מחנות אבית הדשן, ומטמאין בגדים העוסקין
בשריפתן. בדכתיב (ויקרא טז) "זאת פר החטאת ואת שעיר החטאת אשר הובא את דמם
וגו' והשורף אותם יכבס בגדיו במים". כמה [שעירים] משלח — אם נשפר דם השעיר
לאחר שגמר מתנות פנים, והוצרך להביא שנים ולהגדיל עליו, וחשט את של שם נתן
מתנות הפרכות ונשפר חדם, והוצרך עוד להביא שנים ולהגדיל עליון וחשט את של שם
למתנות המזבח — הרי כאן שלשה שעירי עזאול משלשה זוגות. ובי עררו משלח — לא
הוקיע הכתוב לשלח אלא אחד.

וכי
כד), ואשם נמי, מהיכא דגמר חטאת — גמר איהו, אלא אשם מצורע, משום דיצא לידון
בדבר החדש בבזון יד ובהן רגל ואזן ימנית, הוצרך להחזירו לכללו בהיקשא ד"כחטאת
האשם". וכולן מפקמין בגדים — כל הפרים והשעירים השננים במשנתנו גבי נשפר חדם
לאחר כפרה זו והביא פר שני לפרכת. וגמר מתנות הפרכת ונשפר חדם והביא שלישי
למתנות המזבח — כולן ושרפין חוץ לשלש מחנות אבית הדשן, ומטמאין בגדים העוסקין
בשריפתן. בדכתיב (ויקרא טז) "זאת פר החטאת ואת שעיר החטאת אשר הובא את דמם
וגו' והשורף אותם יכבס בגדיו במים". כמה [שעירים] משלח — אם נשפר דם השעיר
לאחר שגמר מתנות פנים, והוצרך להביא שנים ולהגדיל עליון, וחשט את של שם נתן
מתנות הפרכות ונשפר חדם, והוצרך עוד להביא שנים ולהגדיל עליון וחשט את של שם
למתנות המזבח — הרי כאן שלשה שעירי עזאול משלשה זוגות. ובי עררו משלח — לא
הוקיע הכתוב לשלח אלא אחד.

וכי

אשם מצורע ששחטו שלא לשמו — תמה רבינו יצחק בן אשר: מאי קא מדמי? דכיון דלא
נשחט לשמו, ולא עלה לבעלים כלל לשם חובה, מאי שייך הכא אשם אחד אמר
רחמנא, כמו לעיל חטאת אחד אמר רחמנא? והא כל מה שנתן ממנו — כמאן דליתיה דמי? על
כן נראה לו בגירסת רבינו הגנאל: אשם מצורע שנשפר דמו קודם מתן הבהונות, באנו למחלוקת
רבי מאיר ורבי אלעזר ורבי שמעון. דהא דמי לפר

שנשפר דמו קודם גמר מתנותיו, וקא משמע לן כי
הכי דפליגי במתנות השמן דלא כתיב "אותר",
הכא נמי פליגי במתן דם אשם אף על גב דכתיב
"אותר" דמשמע אחד ותו לא — אפילו הכי מביא
אחר. וטעמא הוי כמו שאפרש בסמוך. ופרקי: והא
"אותר" כתיב, ובין לרבי מאיר ובין לרבי אלעזר
ורבי שמעון לא הוה ליה לאתויי אחרים. והא
דמייתי תניא כוותיה — לאו מדיקתני אשם ששחטו
שלא לשמו — דבהא כולי' עלמא מודו, אלא מהאי
שלא נתן דמיון על הבהונות צריך אשם אחר
להכשירו — אלמא: אף על גב דכתיב "אותר" איכא
מאן דאמר מביא אשם אחר. ותימה: והא רבי יוחנן
גופיה קאמר לעיל דטעמא דרבי אלעזר ורבי
שמעון גבי פר יום הכפרים משום דחזירו אחד
אמר רחמנא, והכא דלא מצינו למידרש הכי, מאי
טעמיהו? ושמא מהתם גמרי, כי הדיק דהתם איכא
כמה מיני מותנות — גלי לן קרא מפקים שפסק
מתחיל, הכי נמי — בין בלז שמן בין באשם.

נזיר ממורט בית שמאי אומרים צריך העברת
תער — בפרק "שלשה מינין" (נזיר מו, ב)
גרס איפכא בכל הספרים. בית שמאי אומרים: אין
צריך, ובית הלל אומרים: צריך. ומחלכות הפוכות
הוא. כי היא דידים שאין מוכיחות, דאיפליגו
אביי ורבא מותנות — קמא דנדרים (הב), ובפרק
בתרא דנזיר (סב, א) הפכו דבריהם. וכן בפרק קמא
דבכורות (ג, א) בפלוגתא דרב הונא (ורבה) ורב
חסדא בדבר שעושה אותה נבילה וטריפה, דפליגי
בטריפה חיה ואינה חיה, ובפרק קמא דתמורה
(יא, א) איפכא. וכהנה רבות בהתלמוד, והם כמו
איכא דאמר.

מה נתינה בעצמו של כהן — בריש פרק "איוזו
מקומן" (זבחים מו, ב) פירש רש"י: דכתיב
"אצבע" גבי שמן וילף דם מיניה. ואין זה אלא
כמו ילמד סתום מן המפורש. דאי בנין אב — הא
בעיא היא הוה אי דבר הלמד בבנין אב חזר
ומלמד בהדיק.

אף לקיחה בעצמו של כהן — ואף על גב דגבי
חטאת נמי כתיב "ולקח ונתן" ולא דרשין הכי —
יש לומר דהתם נמי הוה לן למימר הכי, אלא
משום ד"ולקח" טובא כתיב בשעיר נשיא וכשבה
ושעירה, וכיון דלא מצינו למידרש כולוה — לא

דרשין להו. מה חטאת טעונה כלי — פירש רש"י: דילפא מעולת סיני בגזירה שוה דקחה
קחה. ותימה: דבעיא היא בפרק "איוזו מקומן" (זבחים גא, א) אי דבר הלמד בגזירה שוה חזר
ומלמד בהדיק או לא. למאן דאמר בתר מלמד אולין, ותיפשוט מהכא. דחטאת הלמודה
בגזירה שוה דחזרת ומלמדת בהדיק על אשם מצורע ואומר רבינו יצחק בן אברהם: כיון
דבלאו גזירה שוה הוה נפקא לן חטאת מהדיקשא ד"זאת התורה", כדאייתא בסוף פרק "דם
חטאת" (זבחים צז, ב) מה עולה טעונה כלי — מאי היא? אילמא מזרק — בובדי שלמי ציבור
נמי כתיב וכו'. וכיון דמהדיקשא יליף — אם כן היא לה גזירה שוה כמאן דכתיב בגופה,
ויפליגין שפיר אשם מחטאת. ולמאן דאמר דבר הלמד בגזירה שוה חזר ומלמד בהדיק —
מכל מקום איצטרך היקש לשאר קרבנות. ובלאו גזירה שוה לא סגי, דאם כן — הויה היקש
מהדיקש, ולא הוי מצי למילף אשם מחטאת. הקשה רבינו יצחק בן אברהם: לרבי שמעון,
דסבר ורק בשמאל כשר, בפרק שני דזבחים (כד, ב), דסבירא ליה כהונה בעיא אצבע
ואמאי?

יומא דף סא עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) קעג

(ויקרא יד ט) וְגִלְתָּ אֶת כָּל שְׁעָרוֹ, במקום שאי אפשר אין צריך לקיים
את הפסוק ככתבו אלא די בהעברת תער, דְּאָמַר רַבִּי פְּדָת, בֵּית
שְׁמַאי וְרַבִּי אֱלֶעָזָר אָמְרוּ דְּבַר אֶחָד, שבמקום שאי אפשר לא צריך
לקיים את הפסוק ככתבו, בֵּית שְׁמַאי, הָא דְּאִמְרֵן שְׁנִזִּיר מְמוּרֵט
צָרִיךְ הֵעֲבֵרַת תֵּעַר אֲפִילוּ שְׁאִין לוֹ שְׁעֵרוֹת, וְרַבִּי אֱלֶעָזָר, (דְּתַנִּיא)
[דְּתַנִּין], מְצוּרַע שְׁצָרִיךְ לַהֲוֹת בְּיוֹם טְהוּרָתוֹ עַל בּוֹהֵן יָדוֹ וּרְגָלוֹ
הַיְמָנִית, אִם אֵין לוֹ בּוֹהֵן יָד וּבּוֹהֵן רֵגֶל, אֵין לוֹ טְהוּרָה עוֹלָמִית, מִשּׁוּם
שְׁצָרִיכִים לְקִיּוּם אֶת הַפְּסוּק כְּכַתְּבוֹ דּוּקָא, וְכִין שְׁאִינוּ יִכּוֹל לַתֵּת
מִהֶדֶם הַשְּׂמֵן עַל הַבְּהוֹנוֹת אֵין לוֹ טְהוּרָה לְעוֹלָם. רַבִּי אֱלֶעָזָר אָמַר,
אֵין צָרִיכִים לְקִיּוּם אֶת הַפְּסוּק כְּכַתְּבוֹ אִלָּא נוֹתֵן אֶת הָדָם עַל מְקוֹמוֹ
שֶׁל הַבּוֹהֵן הַחֲסֵרָה וְאֵף שְׁאִינוּ מִמֶּשׁ עַל בּוֹהֵן יָדוֹ וּרְגָלוֹ הַיְמָנִית
וְיִוצֵא יָדִי חוּבָתוֹ וְנִסְתַּר. רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר, אִם נָתַן אֶת הָדָם עַל בּוֹהֵן
שֶׁל שְׁמַאל יָצָא יָדִי חוּבָתוֹ, שְׁבִדִיעֵבד אֵינוּ מַעֲכָב לִיתֵן דּוּקָא עַל
שֶׁל יָמִין, וְסוּבֵר הוּא כְּרַבִּי אֱלֶעָזָר שְׁאִין מַעֲכָב קִיּוּם הַפְּסוּק כְּכַתְּבוֹ,
אִלָּא חוֹלֵק בּוֹזָה שְׁעָדִיף לִיתֵן עַל שֶׁל שְׁמַאל מְלִיתֵן עַל מְקוֹם בּוֹהֵן
שֶׁל יָמִין. וְהוּוּ שְׁאִמַּר רַבִּי פְּדָת, שְׁבִית שְׁמַאי שְׁלֵא הַקְפִּידוּ בְּנִזְוֵר עַל
גִּילּוּחַ דּוּקָא, וְרַבִּי אֱלֶעָזָר שְׁלֵא הַקְפִּיד בְּמִצְוַע שִׁיתֵן דּוּקָא עַל
הַבּוֹהֵן, אֲמַרְו דְּבַר אַחַד שְׁאִין צָרִיכִים לְקִיּוּם אֶת הַפְּסוּק כְּכַתְּבוֹ
מִמֶּשׁ. וּמַכֵּל מְקוֹם מְבֹאֵר שְׁלֵפִי רַבִּי פְּדָת מַה שְׁאִמְרוּ בֵּית שְׁמַאי
'צָרִיךְ' פִּירוּשׁוֹ צָרִיךְ וִישׁ לוֹ תִּקְנָה שִׁיתֵן עַל מְקוֹמוֹ, וְשֵׁלֵא כְּרַבִּי
אֲבִינָא שְׁפִירֵשׁ צָרִיךְ וְאֵין לוֹ תִּקְנָה.
תִּנּוּ רַבְּנָן, כְּתוּב בְּתוֹרָה לִגְבִּי אִשֶּׁם מְצוּרַע (ויקרא יד ט), וְלִקְחָה הַכֹּהֵן
מִדָּם הָאִשֶּׁם וְנָתַן הַכֹּהֵן עַל תַּנּוּךְ אֹזֶן הַמִּשְׁתַּהֵר הַיְמָנִית וְעַל בּוֹהֵן יָדוֹ
הַיְמָנִית וְעַל בּוֹהֵן רֵגֶל הַיְמָנִית, וְכֹל הֵייתִי לֹמֵר שֶׁאֵת דָּם הָאִשֶּׁם
שְׁנוֹתֵן מִדָּמוֹ עַל הַבְּהוֹנוֹת צָרִיךְ לְקַבֵּל בְּכָלִי, כְּמוֹ שְׁמַקְבִּלִים אֶת דָּם
כֹּל הַקְּרִבָּנוֹת, תִּלְמִיד לֹמֵר מִמָּה שְׁנִאֲמַר בְּהַמְשָׁךְ הַפְּסוּק 'וְנָתַן
הַכֹּהֵן עַל תַּנּוּךְ אֹזֶן', יֵשׁ לַהֲקִישׁ וּלְלַמּוֹד מִכֶּכֶּר, מַה נִּתְּיָה בְּעֵצְמוֹ שֶׁל
בְּהֵן – כֶּשֶׁם שֶׁאֵת הַנְּתִינָה הוּא נוֹתֵן בְּאֶצְבְּעוֹ וְלֹא עַל יָדִי כְּלִי, אֵף
לְקִיָּה – קִבֵּלֵת הָדָם תֵּהֵא בְּעֵצְמוֹ שֶׁל בְּהֵן וְלֹא עַל יָדִי כְּלִי, וְכֹל
אֵף לְמוֹבָח בֵּן – שֶׁגַּם אֶת הָדָם שְׁצָרִיךְ לְזוֹרֵק עַל הַמּוֹבָח יִקְבֵּל בִּידוֹ
וְלֹא כְּכִלִּי, תִּלְמִיד לֹמֵר לִגְבִּי אִשֶּׁם מְצוּרַע 'כִּי בְּחִטָּאת הָאִשֶּׁם הוּא',
הַשְׁוֹתָה הַתּוֹרָה אִשֶּׁם לַחֲטָאת שְׁצָרִיךְ לִיתֵן מִדָּמָה עַל הַמּוֹבָח,
וְכִמוֹ כֵּן דּוֹרְשִׁים מַה תִּסָּאת קִבֵּלֵת דְּמַה מְעֻנָּה בְּכִלִּי, וְלֹמְדִים זֹאת
מִמָּה שְׁדוֹקֵשׁ כֹּל הַקְּרִבָּנוֹת זֶה לַזֶּה וְדַעַלְהָ וְשִׁלְמִים כְּתוּב בְּפִירוּשׁ
שְׁצָרִיךְ לְקַבֵּל אֶת הָדָם בְּכִלִּי, אֵף דָּם הָאִשֶּׁם מְעֻנִּין קִבֵּלֵת בְּכָלִי,
נִמְצָאת אִתָּהּ אֹמַר אִשֶּׁם מְצוּרַע שְׁנֵי בְּהֵנִים מְקַבְּלִים אֶת דָּמוֹ, אֶחָד
מְקַבֵּל אֶת דָּמוֹ בְּיָד, וְאֶחָד מְקַבֵּל אֶת דָּמוֹ בְּכָלִי, זֶה שְׁקִיבֵל בְּכָלִי בָּא
לֹא אֵצֶל מִזְבֵּחַ וְזוֹרֵק אֶת דָּמוֹ כְּמוֹ כֹּל הַקְּרִבָּנוֹת, וְזֶה שְׁקִיבֵל בְּיָד בָּא
לֹא אֵצֶל מְצוּרַע וְנוֹתֵן עַל הַבְּהוֹנוֹת.
תִּנּוּ תַּבִּין, שְׁנִינוּ לְעִיל שְׁכֵאשֵׁר נִשְׁפָּךְ הָדָם בְּאֶמְצַע הַהֲזוֹת צָרִיךְ
לְהִבִּיא פֶּר אוֹ שְׁעִיר אַחֵר כְּדִי לְהַשְׁלִים אֶת הַמַּתְנוּת, וּפְעָמִים
שְׁהִיָּה מְבִיא שְׁנֵי שְׁעִירִים (וְכַשְׁנִשְׁפָּךְ הָדָם פֻּעַם אַחַת, וּפְעָמִים
שְׁהִיָּה מְבִיא שְׁלֹשׁ שְׁעִירִים (וְכַשְׁנִשְׁפָּךְ שְׁנֵי פְעָמִים), וְכֹל – כֹּל
הַפְּרִים וְהַשְּׁעִירִים שִׁשְׁחֵט, מְטַמְּאִים בְּגָדִים שֶׁל הַעֲסוּקִים בְּשִׂרְיָתָן,
כְּמוֹ שְׁכְּתוּב 'וְהַשּׁוֹרֵף אֹתָם יִכָּסֵּס בְּגָדָיו וְגו' בְּמִים', וְנִשְׁרָפִין חוּץ
לְשֵׁלֶשׁ מַחֲנוֹת אֲבִית הַדָּשָׁן, דְּבָרֵי רַבִּי אֱלֶעָזָר וְרַבִּי שְׁמַעוֹן, וְחֻקִּים
אוֹמְרִים, אֵין מְטַמְּאִין בְּגָדִים וְאֵין נִשְׂרָפִין אֲבִית הַדָּשָׁן אִלָּא הֶפֶר אוֹ
הַשְּׁעִיר הַחֲדָרִין שִׁשְׁחֵט, וְטַעֲמָם, הוּאִיל וְבִאֲחֵרוֹן הוּא נִזְרָם בּוֹ בְּפִרְיָה
שֶׁל הַהֲזוֹת, מַה שְׁאִין כֵּן בְּרַאשׁוֹנִים שְׁנִשְׁפָּךְ דָּמָם בְּאֶמְצַע
הַהֲזוֹת וְנִדְחָתָה כְּפִרְתָּן, נִדְחִין גַּם כֵּן מִהַלְכוֹת הַפֶּר.
מִסְתַּפַּקֵת הַגְּמָרָא: בְּעָא מִינֵיהּ רַבָּא מִרְבַּח נַחֲמָן, אִם נִשְׁפָּךְ הָדָם אַחֵר
שִׁגְמַר הַמַּתְנוּת שְׁכַפְּנִים, וְהִיָּה צָרִיךְ לְהִבִּיא שְׁנֵי שְׁעִירִים אַחֲרֵים
כְּדִי לַעֲשׂוֹת עֲלֵיהֶם אֶת הַגּוֹרֵלוֹת אַחַד לְעֻזְאוֹל וְאַחַד לֵה, וְנִמְצָא
שְׁהִיָּה שֶׁם שְׁנֵי שְׁעִירִים לְעֻזְאוֹל, וְכִמוֹ כֵּן יִתְכַּן שְׁנִשְׁפָּךְ הָדָם שׁוֹב
אַחֵר שְׁנוֹתֵן אֶת הָדָם עַל הַפְּרוּכֹת וְהִבִּיא עוֹד שְׁנֵי שְׁעִירִים, וְנִמְצָא
שִׁישְׁנָם שְׁלֹשָׁה שְׁעִירִים לְעֻזְאוֹל מִשְׁלֹשָׁה וְזוּגוֹת, מַעֲתָה יֵשׁ
לְהַסְתַּפֵּק, בְּמָה שְׁעִירִים הִיָּה הַכֹּהֵן גְּדוֹל מְשַׁלֵּחַ לְעֻזְאוֹל. אֲמַר לִיָּה
רַב נַחֲמָן לְרַבָּא, וְכִי עָרַדְוּ מְשַׁלֵּחַ, הָרִי לֹא חִיבּוֹ הַכְּתוּב לְשַׁלַּח רַק
שְׁעִיר אַחַד לְעֻזְאוֹל, וְאִם כֵּן וְדֹאֵי שְׁאִינוּ שׁוֹלַח יוֹתֵר מִשְׁעִיר אַחֵר.
אֲמַר לֹא אֲבִינָא לְרַב נַחֲמָן,

אִשֶּׁם מְצוּרַע שְׁשִׁחְטוֹ שְׁלֵא לְשִׁמּוֹ – שְׁלֵא שְׁחָטוּ לְשֵׁם אִשֶּׁם, אִלָּא
לְשֵׁם קְרִבָּן אַחֵר כְּגוֹן עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים, וְשְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה (זְבָחִים ג.) כֹּל
הַזְּבָחִים שְׁנִשְׁחָטוּ שְׁלֵא לְשִׁמּוֹ כְּשִׁרִים, אִלָּא שְׁלֵא עַל לְבַעֲלִים
לְשֵׁם חוּבָה, בְּדִבְרֵי זֶה בְּאִנּוּ לְמַתְּלֻקָתָהּ רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי אֱלֶעָזָר וְרַבִּי
שְׁמַעוֹן לִגְבִי הַזֹּאת הָדָם בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים כְּשִׁנְשַׁפָּךְ הָדָם קוֹדֵם שְׁגִמּוֹר
כְּפִרְתָּו, וּמִתּוֹךְ מַחֲלּוֹקֵת זוֹ יֵשׁ לָנוּ לְלַמּוֹד שְׁחֻלְקִים אֵף בְּעֵינֵינוּ
שִׁשְׁחֵט הָאִשֶּׁם שְׁלֵא לְשִׁמּוֹ אִם יִכּוֹל לְהִבִּיא אִשֶּׁם אַחֵר אוֹ לֹא.
שְׁלִרְבִּי מֵאִיר דְּאִמַּר שְׁכֵאשֵׁר נִשְׁפָּךְ הָדָם כְּגוֹן בְּאֶמְצַע הַמַּתְנוּת
שְׁכַפְּנִים בְּיָבִיא פֶּר אֶחָד וְיִתְחַלֵּל לַהֲוֹת בְּתַתִּילָה אֶת הַהֲזוֹת שְׁכַפְּנִים,
וְמַה שְׁכֵבֵר הִיָּה מִפְּהַר הָרִאשׁוֹן וְעִדְדִין לֹא גִמַר כְּפִרְתָּו, חֲשׁוֹב כְּמוֹ
שְׁלֵא נָתַן כֹּלֵל, וְחִזּוֹר וְנוֹתֵן מַתְּחִילָה, אִם כֵּן הָבָא נִמִּי לִגְבִי אִשֶּׁם
מְצוּרַע כִּיּוֹן שְׁלֵא גִמַר כְּפִרְתָּו שְׁהִרִי לֹא עֵלָה לְבַעֲלִים לְשֵׁם חוּבָה,
אֲפִילוּ שְׁכֵבֵר נָתַן מִדָּמוֹ עַל הַבְּהוֹנוֹת נִחְשָׁב כְּמוֹ שְׁלֵא הַקְּרִיב כֹּלֵל
וְיָבִיא אִשֶּׁם אַחֵר וְיִשְׁחָטוּ, וְלִרְבִּי אֱלֶעָזָר וְרַבִּי שְׁמַעוֹן שְׁאֹמְרִים
שְׁמַקְבִּים שְׁפָסֵק בְּהֲזוֹתָיו מִשֶּׁם הוּא מַתְּחִיל, וְהַנְּתִינָה הָרִאשׁוֹנָה
עַל לֹא כְּדִין, שְׁאֵף עֲבוּדָה שְׁלֵא נִגְמְרָה נַחֲשֶׁבֶת עֲבוּדָה, הָבָא – גַּם
כֵּאֵן הַקְּרִבַת הָאִשֶּׁם הָרִאשׁוֹן חֲשׁוֹב כְּהַקְרַבַת אִשֶּׁם מְצוּרַע, וְאֲפִילוּ
שְׁלֵא עַל לְבַעֲלִים לְשֵׁם חוּבָה, וְכִין שְׁכֵן, אֵין לוֹ תִּקְנָה לְהִיטֵהוּ
וְלֹאכּוֹל בְּקִדְשִׁים עַל יְדֵי שִׁבִּיא אִשֶּׁם אַחֵר, כִּיּוֹן שְׁכְּתוּב בַּפְּסוּק
(ויקרא יד כא) 'וְלָקַח בְּכֶשֶׁל אֶחָד אֶשֶׁם', שִׁיכּוֹל לְהִבִּיא רַק אִשֶּׁם אַחַד
וְלֹא שְׁנֵי אִשִּׁמוֹת, וּמֵאַחֵר שְׁכֵבֵר הִבִּיא אֶת הָאִשֶּׁם הָרִאשׁוֹן אֵינוּ
יִכּוֹל לְהִבִּיא אִשֶּׁם אַחֵר.
מַקְשָׁה הַגְּמָרָא: מִתְּקִיף לִיָּה רַב הַקְּדָא, אֵיךְ אֲפִשֵׁר לֹמֵר שְׁלִרְבִּי
מֵאִיר יֵשׁ לוֹ תִּקְנָה עַל יְדֵי שִׁבִּיא אִשֶּׁם אַחֵר, וְהָא 'וְהַקְרִיב אֹתוֹ
לְאִשֶּׁם וְאֵת לֶג הַשֶּׁמֶן וְהִנִּיף אֹתָם הַנּוֹפֵחַ לִפְנֵי ה'' בְּתִיב (ויקרא יד יב),
שְׁדוּקָא אוֹתוֹ שְׁהוֹנֵף עִם הַלּוֹג יִקְרִיב לְאִשֶּׁם, וְלֹא אַחֵר שְׁלֵא הוֹנֵף
עִם הַלּוֹג, וְאִם כֵּן גַּם לְרַבִּי מֵאִיר צָרִיךְ לַהֲוִית הָדִין שְׁאִין לוֹ תִּקְנָה,
וְלֹא יוֹכְשֵׁר הַשְּׁנִי שְׁלֵא הוֹנֵף עִם הַלּוֹג, מֵאַחֵר וְהָאִשֶּׁם הָרִאשׁוֹן הוּא
זֶה שְׁהוֹנֵף עִם הַלּוֹג. מְסִימָת הַגְּמָרָא: קְשִׁיָּא.
מְבִיאָה הַגְּמָרָא בְּרִייתָא לְסִייעַ לְרַבִּי יוֹחָנָן הַסּוּבֵר שִׁיכּוֹל לְהִבִּיא
אִשֶּׁם אַחֵר: תִּנִּיא בְּוִיתֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, אִשֶּׁם מְצוּרַע שְׁשִׁחְטוֹ שְׁלֵא
לְשִׁמּוֹ, וְלֹא עֵלָה לְבַעֲלִים לְשֵׁם חוּבָה, אוֹ שְׁלֵא נָתַן מִדָּמוֹ לִגְבִי
בְּהוֹנוֹת, הָרִי זֶה הַקְּרִבָּן עוֹלָה לִגְבִי מִזְבֵּחַ, וְשִׁעוֹן נְסִכִּים כֹּכֵל אִשֶּׁם
מְצוּרַע שְׁצָרִיךְ לְהַקְרִיב עִמּוֹ נְסִכִּים, וְצָרִיךְ הַמְצוּרַע לְהִבִּיא אִשֶּׁם
אַחֵר לְהַכְשִׁירוֹ לְאִכּוֹל בְּקִדְשִׁים וְלִכְסֹם לְמַקְדֵּשׁ. הָרִי לָנוּ תִנָּא
שְׁסוּבֵר שְׁאֲפִילוּ שִׁשְׁחֵטוּ וְנָתַן דָּמוֹ כְּדִין הָאִשֶּׁם, כִּיּוֹן שְׁהִיָּה שְׁלֵא
לְשִׁמּוֹ צָרִיךְ לְהִבִּיא אִשֶּׁם אַחֵר כְּרַבִּי מֵאִיר לְשִׁיטַת רַבִּי יוֹחָנָן, וְלֹא
דּוֹרְשִׁים מ'אוֹתוֹ' שְׁאִין יִכּוֹל לְהִבִּיא אִשֶּׁם אַחֵר שְׁלֵא הוֹנֵף עִם הַלּוֹג.
מִבֵּאֵרֵת הַגְּמָרָא שְׁאִין לְהַקְשׁוֹת מְבִרִייתָא זוֹ עַל רַב חֲסָדָא: וְרַב
הַקְּדָא שְׁדוּרֵשׁ מ'אוֹתוֹ' שְׁאִינוּ יִכּוֹל לְהִבִּיא אִשֶּׁם אַחֵר, אֲמַר לָהּ,
מֵאִי כּוֹנֵת הַתִּנָּא שְׁאִמַר שְׁצָרִיךְ אִשֶּׁם אַחֵר, פִּירוּשׁוֹ שְׁאֵכֵן צָרִיךְ
הוּא לְהִבִּיא אִשֶּׁם אַחֵר וּמַכֵּל מְקוֹם אֵינוּ יִכּוֹל לְהִבִּיא וְאֵין לוֹ תִּקְנָה
לְהַשְׁלִים כְּפִרְתָּו, מֵאַחֵר דּוֹרְשִׁים מ'אוֹתוֹ' שְׁדוּקָא אוֹתוֹ שְׁהוֹנֵף
עִם הַלּוֹג וְלֹא אַחֵר, וְכֵבֵר הָרִאשׁוֹן הוּא זֶה שְׁהוֹנֵף עִם הַלּוֹג.
שׁוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא: וְתִנִּי תִנָּא – הָאֵם מִצְאָנוּ שְׁהִתְנִיאִים כּוֹתְבִים לְשׁוֹן
'צָרִיךְ' וְהַכּוֹנֵה שְׁאִין לוֹ תִּקְנָה. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אֵין – אֵכֵן מִצְאָנוּ
כּוֹזָת, וְתִתְנִיא בְּרִייתָא שְׁמַצִּינוּ בַּה כֶּךָ, נִזְוִיר מְמוּרֵט שְׁאִין לוֹ
שְׁעֵרוֹת, וְהִגִּיעַ יוֹם הַשְּׁמִינִי לְטְהוּרָתוֹ שְׁצָרִיךְ לְגַלֵּל אֶת כֹּל שְׁעָרוֹ
וְהוּא אֵין לוֹ מַה לְגַלֵּל, בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים, גַּם הוּא צָרִיךְ הַעֲבֵרַת
תֵּעַר עַל רֹאשׁוֹ אֲפִילוּ שְׁאִין לוֹ מַה לְגַלֵּל, וְבֵית הֵלֵל אוֹמְרִים, אֵין
צָרִיךְ הַעֲבֵרַת תֵּעַר, וּמְבִיא קְרִבְנוּתִי בְּלִי גִלּוּחַ, וְאֲמַר רַבִּי אֲבִינָא,
בְּשְׁאֹמְרִים בֵּית שְׁמַאי צָרִיךְ הֵעֲבֵרַת תֵּעַר, כּוֹוֹנֵת שְׁצָרִיךְ לְגַלֵּל
וְאֵין לוֹ תִּקְנָה, שְׁהִרִי לֹא שִׁיךְ שִׁיגִלָּח כִּיּוֹן שְׁאִין לוֹ שְׁעֵרוֹת. וְהָרִי
לָנוּ תִנָּא שְׁכּוֹתֵב בְּלִשׁוֹן 'צָרִיךְ' וְכוֹוֹנֵתוֹ הוּא שְׁאִין לוֹ תִּקְנָה, וְכִמוֹ כֵּן
בְּמִצְוַע שְׁצָרִיךְ לְהִבִּיא אִשֶּׁם אַחֵר מְבִאֵר רַב חֲסָדָא שְׁצָרִיךְ וְאֵין
לוֹ תִּקְנָה.
וּפְלִיגָא – רַבִּי אֲבִינָא שְׁמַבְאֵר אֶת דְּבָרֵי בֵּית שְׁמַאי שְׁצָרִיךְ וְאֵין לוֹ
תִּקְנָה, חוֹלֵק הוּא בּוֹזָה עַל דְּרַבִּי פְּדָת הַמְבֵאֵר אֶת דְּבָרֵי בֵּית שְׁמַאי
שִׁישׁ לוֹ תִּקְנָה שִׁיעֲבִירוֹ עַל מְקוֹם הַשְּׁעִיר, וְאֵף שְׁכְּתוּב בַּפְּסוּק

ולשיתתך, וכי עדרו הוא שורף – הרי ודאי התורה לא הצריכה
 אותו לשרוף עדר שלם, ואף על פי כן כתוב בברייתא שרבי אלעזר
 ורבי שמעון אומרים שכולן נשרפין בבית הדשן. אמר לו רב נחמן
 לרבא, מי דמי שליחת השעיר לעזאזל לשריפת השעירים, הָתָם
 לגבי שריפת השעירים לא בָּתִּיב 'אותו' למעט שישורף רק אחד,
 לפיכך כיון שנגמרה הכפרה על ידי כמה שעירים צריך לשרוף את
 כולן, אבל הָתָם לגבי שעיר המשתלח בָּתִּיב 'לשלח אותו' לְעֶזְאֵזֶל
 ודורשים מזה שרק אחד ישלח, ועל כן כשיש כמה שעירים ירעו
 האחרים עד שיתאבדו ויפלו דמיהם לנדבה.

אחר שהוכיחה הגמרא מהפסוק שכשיש כמה שעירים שולחים
 לעזאזל רק אחד, דנה הגמרא איזה שעיר שולחים לעזאזל:
 אִתְמַר, רב פפי מְשַׁמֵּיה דְרָבָא אָמַר, שעיר שהביא ראשון הוא
 מְשַׁלֵּחַ לעזאזל, וְרַב שְׁמִי מְשַׁמֵּיה דְרָבָא אָמַר, שעיר שהביא אַחֲרָיוֹן
 הוא מְשַׁלֵּחַ.

שואלת הגמרא: בְּשִׁלְמָא רב שְׁמִי (בר אשי) מְשַׁמֵּיה דְרָבָא דְאָמַר
 אַחֲרָיוֹן מְשַׁלֵּחַ, מובן מהו טעמו של דבר, דְקָסְבַּר הוּאִיל וְנִמְרָ בִּז
 בְּפָרָה – השעיר בן זוגו שבא עמו שעלה עליו הגורל לה' נגמרה
 בו הכפרה לכן ראוי ששעיר המשתלח יגיר אחריו לכל הלכותיו,
 אֵלָּא רב פפי מְשַׁמֵּיה דְרָבָא, מֵאִי קָסְבַּר, מדוע שישלח דווקא את
 הראשון. מיישבת הגמרא: רב פפי משמיה דרבא קָסַר לָהּ בְּרַבִּי
 יוֹסִי, דְאָמַר מִצְוָה בְּרֵאשׁוֹן.

שואלת הגמרא: הִי רַבִּי יוֹסִי – היכן מצינו לרבי יוסי שסובר בכל
 מקום שמצוה בראשון, אִילֵּימָא רַבִּי יוֹסִי דְסוּבֵר כֵּן לִגְבִי קוּפּוֹת
 שמצוה בראשון, דָּתָנ (רבי יוסי אומר), שְׁלֹשׁ קוּפּוֹת הִיוּ בְּבֵית
 מִקְדָּשׁ שֶׁל שְׁלֹשׁ שָׁלֹשׁ פָּאִין – כל קופה היתה מחזקת שלש סאין,
 שִׁבְעָה תוֹרֵמִין כְּהִנִּים אֵת הַלְשָׁכָה שהשליכו לתוכה את השקלים
 שהיו מביאים בחודש אדר, והיו הגזברים ממלאים מהם שלש
 קופות לתרומה ומהם היו קונים קרבנות צבור תמידין ומוספין,
 וְהָיָה כְּתוּב עֲלֵיהֶם – על הקופות אֵלֶּיָּהּ בִּי"ת גִּמְלָה. וְתִנְיָא, אָמַר רַבִּי
 יוֹסִי, לָמָּה כְּתוּב עֲלֵיהֶן אֵלֶּיָּהּ בִּי"ת גִּמְלָה, לִידַע אִיזָה מִהֵן נִתְרַמָּה
 ראשון ויוכלו להביא חִימָה ראשון, כיון שְׁמִצְוָה בְּרֵאשׁוֹן. ומכאן
 נלמד שאף לענייני יסבור רבי יוסי שמצוה בראשון. דוחה
 הגמרא: מנין שרבי יוסי יסבור גם כאן שמצוה בראשון, דִּילְמָא
 דווקא בענין הקופות דְבִעֲדִידָא דִּאיִתְחֵזְאוּ קְפִיִּיתָא – שבזמן שכבר
 נתרמה הקופה הראשונה וראויה היתה להביא ממנה קרבנות
 צבור, עדיין לא אִיתְחֵזְאוּ בְּתִרְיִיתָא – לא היתה ראויה הקופה
 האחרונה להביא ממנה שעדיין לא נתרמה, אבל שעיר של הזוג
 הראשון לא היה ראוי לשולחו עד שגמרו ליתן את כל המתנות
 של דם שעיר הנעשה בפנים, וכשגמרו את מתן הדמים שני
 השעירים כבר היו ראויים ביחד להשתלח לעזאזל, ובזה יתכן
 שמודה רבי יוסי שלא אומרים מצוה בראשון.

משיבה הגמרא: אֵלָּא מצינו ללמוד שמצוה בראשון בכל מקום,
 מִרְבִּי יוֹסִי דְפָסְתָא, (דתנן) [דְתִנְיָא], הַמִּפְרִישׁ פֶּסַח וְאָבִי, וְהַפְרִישׁ
 אַחֵר תִּתְּתִי, וְאַחֵר כֶּךָ נִמְצָא בְּרֵאשׁוֹן, בין אם נמצא קודם חצות בין
 אם נמצא אחר חצות, וְהָיָה שְׁנֵיהֶן עוֹמְדִין, אִי זֶה מִהֵן שִׁירְצָה יִקְרִיב,

המשך ביאור למסכת יומא ליום חמישי עמ' ב

להקרב המוספין. מתרצת הגמרא: קָסְבַּר רַב חֲסִדָּא, אֵין מְחוּסֵר
 זְמַן לְבוֹי פִּיִּים – במקום שהחסרון אינו בגוף השעיר, אלא הוא רק
 חסרון זמן כגון המוספין שעדיין לא הגיע זמנם, אין זה נחשב
 מחוסר זמן, אם באותו יום הוא יהיה ראוי לכשיגיע זמנו, אמנם
 כדי להיות ראוי ל'שעיר לשם' חסר גורל, ואף שאין זה חסרון
 מעשה בגוף השעיר, שהרי אין הנחת הגורל על השעיר מעכבת,
 מכל מקום ההגדרה היא מצוה האמורה בשעיר עצמו, ולכן היא
 מעכבת.

על פי דברי רב חסדא מסיק רבינא דין נוסף לגבי שחוטי חוץ: אָמַר

דְּבַרִּי חֲכָמִים. רַבִּי יוֹסִי אָמַר, מִצְוָה בְּרֵאשׁוֹן, וּמִכָּל מְקוֹם אִם הָיָה
 שְׁנֵי מוֹבָחֵר מִמֶּנּוּ, יִבְיָאָנוּ, שעדיף להביא מן המובחר. ומבואר
 בדברי רבי יוסי שאפילו נמצא הראשון קודם חצות שבהגיע זמן
 חצות שהוא זמן השחיטה שניהם נהיו ראויים להקרבה ביחד,
 שהרי קודם לכן אין נחשב שום קרבן ראוי להקרבה, אף על פי כן
 מצוה בראשון, וכמו כן סובר רב פפי משמיה דרבא כדבריו לגבי
 שעיר שמצוה בראשון. הדרן עֲלֵךְ הוֹצִיאָנוּ לוֹ פֶּרֶק שְׁשִׁי – שני שעירי

משנה

בפרק זה ממשיך התנא בביאור סדר עבודת הכהן הגדול ביום
 הכיפורים. משנתנו מקדימה לבאר כמה דינים בשני שעירי יום
 הכיפורים [לשם ולעזאזל]: שְׁנֵי שְׁעֵירֵי יוֹם הַכִּיפּוּרִים המיועדים אחד
 לשם ואחד לעזאזל על פי הגורל, מִצְוָתָן לְכַתְּחִילָה שְׁתֵּיהֶן שְׁנֵיהֶן
 שְׁוִין בְּמִרְיָא – בצבע, שיהיו שניהם לבנים או שחורים, וּבְקוּמָה –
 בגובה שווה, וּבְדָמִים – שיהיו שניהם שוים במחיר, וּבְלִקְחָתָן בְּאֶחָד
 – שיקנו את שניהם בבת אחת. ומכל מקום אֵת עַל פִּי שְׁאִין שְׁוִין
 במראה, בקומה ובדמים, בְּשִׁרְיוֹן בדיעבד, וכן אם לָקַח אֶחָד הַיּוֹם
 וְאֶחָד לְמָחָר – בזמן אחר, בְּשִׁרְיוֹן בדיעבד.

מֵת אֶחָד מֵהֶם – מהשעירים, אִם עַד שְׁלֹא הִגְרִיל מֵת – אם מת אותו
 השעיר קודם שערך הכהן הגדול את הגורל בין שניהם, יָקַח שעיר
 אחר ויעשנו זוג לשני ועליהם יגריל, וְאִם מִשְׁהִגְרִיל – לאחר
 שהגריל מֵת אחד השעירים, יִבְיָא זוג אֶחָד – שני שעירים אחרים
 וְיִגְרִיל עֲלֵיהֶם בְּתַחֲלִילָה בהטלת גורל מחדש, וְאִמַּר כְּדִלְהֵן, אִם שֶׁל
 שֵׁם מֵת, כלומר, באופן שמת השעיר שהיה מיועד לשם, יאמר
 הכהן הגדול בלשון זו, זֶה – השעיר שְׁעֵלָה עָלָיו הַגּוֹרֵל הַחֲדָשׁ לשם,
 וְתִקְנִים תִּתְּתִי – יעמוד במקום השעיר המת, וְאִם הַשְּׁעִיר שֶׁל עֶזְאֵזֶל
 מֵת, יאמר הכהן הגדול, זֶה שְׁעֵלָה עָלָיו הַגּוֹרֵל הַחֲדָשׁ לְעֶזְאֵזֶל,
 וְתִקְנִים תִּתְּתִי – במקום השעיר המת. וכעת שיש שלושה שעירים,
 ושנים מהם לשם או לעזאזל, האחד מהם יעשה מצותו ויכפר,
 וְהַשְּׁנִי יִרְעָה עַד שִׁסְתַּאב – שיפול בו מום, וְאִזּוּ יִמָּכַר וְיִשְׁלַח דְּמֵיו
 לְבִרְיָה – ישתמשו בדמיו לקנות בהמות לעולה להקריב במזבח
 כשהוא פגוי, ואפילו שהלכה למשה מסיני היא, שכל חטאת
 שנתכפרו בעליה באחרת מתה, זו אינה כן, משום שְׁאִין חֲטָאת
 צָבוּר מִתָּה אף שנתכפרו בעליה בקרבן אחר וושעירי יום הכיפורים
 חטאת ציבור הן, שנאמר (ויקרא טו ז) וְזֹמַת עֶדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָקַח
 שְׁנֵי שְׁעִירֵי עִזִּים לְחִטָּאת. רַבִּי יְהוֹדָה אָמַר, אף חטאת צבור
 שנתכפרו בעליה באחרת, תָּמוּת, ולכן אף השעיר הנותר דינו
 למיתה.

וְעִיד אָמַר רַבִּי יְהוֹדָה, אִם נִשְׁפָּךְ הַדָּם של השעיר המיועד לשם
 קודם שהוחה ממנו כמצוותו, יָמוּת הַשְּׁעִיר הַמְשִׁתֵּלֵּחַ לעזאזל,
 ויביאו שני שעירים אחרים להגריל עליהם לשם ולעזאזל. וכן אם
 מֵת הַשְּׁעִיר הַמְשִׁתֵּלֵּחַ לעזאזל לפני שהוחה דם השעיר לשם
 כמצוותו, יִשְׁפָּךְ הַדָּם של השעיר לשם, ויביאו שנים אחרים
 במקומם להגריל עליהם לשם ולעזאזל.

רַבִּינָא, הִשְׁתָּא – עכשיו דְאָמַר רַב חֲסִדָּא שְׁמוֹחוּסֵר הִתְרַלָּה בְּמַחוּסֵר
 מְעֵשָׂה דְּמִי, שהרי חייב על שחיטת השעירים מפני שהם ראויים
 למוספין, ומשמע שאם לא היו ראויים, לא היה רב חסדא מחזיב
 על שחיטתם, ואף שההגדרה אינה מעשה בגוף השעיר אלא מצוה
 האמורה בו, אִם כֵּן הָא דְאָמַר רַב יְהוֹדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, שְׁלָמִים
 שְׁשִׁחְתוּן קוֹדֵם שְׁנִפְתָּחוּ דְלִתּוֹת הַתִּיבֵּל, פְּסוּלִין, שְׁנִפְתָּחוּ (ויקרא ג א)
 'ושָׁחְטוּ פֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד', ודרשו דווקא בְּזִמְנָא שְׁהוּא [–ההיכל] פֶּתַח
 וְלֹא בְּזִמְנָא שְׁהוּא נְעוּל,

יומא. פרק חמישי - הוציאו לו דף סב עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזולץ) קצה רש"י

ואנאמי תהי זריקת אשם מצורע בימין, דמן הדין הוה לן למימר דבין קבלה ובין זריקה
דאשם מצורע בימין, דמיא דמתן שמן — אי לא דאהדריה קרא מדכתיב "כחטאת כאשם",
והתינח קבלה, אבל נתניה, דבחסות גופיה בימין נימא דבאשם מצורע נמי תיהי בימין!
ותירץ: כיון דאהדריה קרא, דכתיב "כחטאת כאשם הוא" ודרשין: כשאר אשמות יא —
איכא למימר דאהדריה לגמרי. עד הקשה: למאן
דאמר דבר הלמד בגזירה שוה חזר ומלמד
בדיקש — ליהוה כל אשמות בימין, לרבי שמעון,
מהדיקשא ד"כחטאת כאשם" או מהדיקשא
ד"זוהת התורה! ונראה לי: דעל כרחך לרבי
שמעון זריקת אשמות בשמאל, מדכתיב "כחטאת
כאשם" ודרשין בפרק שני דבוכים (כהא) לרבי
שמעון גבי מנחה: בא לעובדה ביד — עובדה בימין
כחטאת, בא לעובדה בכלי — עובדה בשמאל
כאשם. ועל כרחך היינו זריקה, דאי בקבלה —
אפילו כחטאת נמי זריא בשמאל לרבי שמעון,
כדאיא בהדיא פרק שני דבוכים (כדב).

הדרן עלך הוציאו לו

(שייך לעמוד ב) שני שעירי וכו' — חד למראה
וחד לקומה וחד לדמים — נראה לי דהיינו
אליבא דרבי יהודה, דאי אליבא דרבי שמעון —
הא דריש ליה לדרשה אחריתי בפרק קמא
דשבועות (יגב), "ולקח את שני השעירים" —
מקיש שעיר המשתלח לשעיר הפנימי, מה שעיר
הפנימי אינו מכפר על ישראל בשאר עבירות —
אף שעיר המשתלח אינו מכפר על הכהנים בשאר
עבירות. וקאמר התם: ורבי יהודה להכי איתקש
— שיהו שוין במראה ובקומה וברמים, וקשה: רבי
שמעון מנא ליה דבעינן שיהו שוין? וליכא למימר
משום דאין היקש למחצה, ונקיש לזו לכל מילי
— דאם כן מנא ליה לחתלמוד דרבי יהודה לית
ליה היקשא אלא למראה וקומה ודמינא? נימא
דרבי יהודה אית ליה היקשא איפכא: מקיש
פנימי למשלח, מה משלח אינו מכפר על ישראל
בטומאת מקדש וקדשיו — אף פנימי אינו מכפר
על הכהנים בטומאת מקדש וקדשיו. וליכא
לשנוי דלחא לא איצטרך קרא, דמ"אשר לעם"
נפקא התם, דמכל מקום היא גופה תיקשי: "אשר
לעם" למה לזי תיפרק ליה מהדיקשא בדפרישית,
שלא יתכפרו כהנים בשעיר הפנימי. מידו, הא
איכא לשנוי דלרבי יהודה לית ליה היקשא כי
האי גזווא, מה שעיר המשתלח אינו מכפר על
ישראל בטומאת מקדש וקדשיו אף שעיר הפנימי
אינו מכפר על הכהנים בטומאת מקדש וקדשיו —
כיון דלא מצי למילק דומה לדומה, מה משתלח
אינו מכפר על ישראל אף פנימי אינו מכפר על
ישראל, אבל לרבי שמעון, דדריש היקשא

בכהאי גזווא, אף על גב דלא הוה ממש דומה לדומה, ואף על גב דהוי מצי למיידרש היקשא
למילתא אחריתי למראה וקומה ודמים — אפילו הכי דריש נמי הא, משום דאין היקש
למחצה — הכי נמי נדרוש הא, שלא יתכפרו כהנים בשעיר הפנימי בטומאת מקדש וקדשיו
מהדיקש דשעיר המשתלח, דאין היקש למחצה, ואם כן "אשר לעם" לרבי שמעון למה לי —
לאפוקי כהנים, כדאיא התם. והדיא ברייתא מוקמינן לה התם כרבי שמעון. ונראה לי:
דהתלא קרא דאיתקשו בהו שעיר הפנימי ושעיר המשתלח, סבירא ליה לרבי שמעון במחז
מיינייהו גמרינן וקומה דשקולין הם, ודמים מחז קרא נפקא, ואייתר ליה חד לענין כפרה, למיידרש: מה שעיר הפנימי אין מכפר על ישראל בשאר עבירות וכו'. וביון דלאו היקש גמור
הוא, שהרי לא דמינן לזו לגמרי, דלא אמרינן מה זה אינו מכפר על ישראל אף זה אינו מכפר על ישראל, ולא הוה לן לאקשוינהו בבי האי גזווא, אלא משום דמיתר לן קרא להכי — די
לנו אם נקיש אותם דבר אחר, ואם כן, אי לא הוה כתיב "אשר לעם" — לא הוה מקשטין פנימי למשתלח ומשתלח לפנימי, אלא דוקא פנימי למשתלח, אבל משתלח לא הוה מקשטין לפנימי,
לומר שלא יתכפרו בו כהנים, כיון דמשתלח מרובה כפרתו. והשתא נמי ניחא מאי דקשיא לן אמאי מייית התם קרא ד"ולקח את שני השעירים" — הוה ליה לאתויי מקרא קמא ד"ומאת עדת
בני ישראל יקח שני שעירי עזים!" ולמאי דפרישית — ניחא, דקרא קמא איצטרך שיהו שוין בדמים, כיון דהווא קרא איירי בדמים דגמרינן מניה דמדעם ליהוי, ואי לא הוה כתיב אלא תרי
קראי — הוה דרשין חד שיהו שוין בדמים, דביא איירי קרא, ותנינא לדרשה דהתם: מקיש שעיר המשתלח לפנימי. אבל לומר שיהו שוין במראה וקומה — לא הוה דרשין כלל, כיון דלא
אשכחן בשאר זבחים שיהו שוין במראה וקומה. אלא מדמיתר לן קרא בתרא, דרשין שוין במראה וקומה.

וכי עדרו שורף — רבא קא מוהר ליה לרב נחמן; ולטעמיה, וכי עדרו הזקיקו הכתוב
לשורף; ותנן: וכולן נשרפין אבית הדשן, **הבא כתיב אותו** — "לשלח אותו לעזאזל"
(ויקרא טז). **את הלשכה** — שהשליכו לתוכה שקלים שהביאו באדר, וממלאין הגוברין
מהן שלש קופות לתרומה, לקנות מהן קרבנות צבור תמידין ומוספין. **בעידנא דאיתחזאי**
— קופה קמייא להקריב ממנה. **לא איתחזאי**
בתייתא — שהראשונה נראית להקריב
משנתרומה. אבל שעיר של זוג ראשון — לא
נראה לשלוח עד שנגזרו כל מתנות הדמים,
ובשנגזרו — נראה אחרון כראשון. **ואחר כך**
נמצא הראשון — או קודם חצות דארבעה עשר
או אחר חצות. וקא אמר רבי יוסי: מצה
בראשון, ואף על פי שהופרש השני קודם חצות,
וכי מטא חצות תריוהו איחזו כי הדרי, דהא כל
כמה דלא מטא זמן שדיסת הפסח — לא איחזו
קמא.

הדרן עלך הוציאו לו

משנה שני שעירי. במראה — שניהן לבנים
או שחורים או סחופים. **ויאמר אם**
של שם מת וכו' — הכי מפרשא: אם של שם
מת — יאמרו זה שעלה וכו', ואם של עזאזל מת
— יאמרו זה שעלה וכו'. והשני — אם של עזאזל
מת, ועכשיו יש כאן שנים לשם, אחד שנשאר
מזוג ראשון ואחד מזוג שני — באחד יתכפר,
והשני ירעה, וכן אם של שם מת והרי יש כאן
שנים לעזאזל — האחד ישתלח והשני ירעה,
ובגמרא מפרש איהו שני, אם שני שבזוג שנה
אם שני שבזוג ראשון, **שאין חפאת צבור מתה**
— דכי גמירי חמש חטאות — ביחיד גמירי.
וטעמא מפרש בהוריות (ו,א) ובתמורה (טו,א),
מה מצינו ולד חטאת ותמורת חטאת וחטאת
שמתו בעליה שלא תמצאם בצבור — אף
שכפרו בעליה, ואף על פי שאפשר להיות
בצבור — לא נאמרה אלא ביחיד. ועוד אמר ר'
יהודה — בגמרא מפרש מאי אתא לאוסופי.
ימות המשתלח — וביא שנים, וגריל עליהן
בתחילה. **משנה** שני שעירי. במראה — שניהן
לבנים או שחורים או סחופים. **ויאמר אם של**
שם מת וכו' — הכי מפרשא: אם של שם מת
— יאמרו זה שעלה וכו', ואם של עזאזל מת —
יאמרו זה שעלה וכו'. והשני — אם של עזאזל
מת, ועכשיו יש כאן שנים לשם, אחד שנשאר
מזוג ראשון ואחד מזוג שני — באחד יתכפר,
והשני ירעה, וכן אם של שם מת והרי יש כאן
שנים לעזאזל — האחד ישתלח והשני ירעה,
ובגמרא מפרש איהו שני, אם שני שבזוג שנה
אם שני שבזוג ראשון, **שאין חפאת צבור מתה**
— דכי גמירי חמש חטאות — ביחיד גמירי. וטעמא מפרש בהוריות (ו,א) ובתמורה (טו,א).
מה מצינו ולד חטאת ותמורת חטאת וחטאת
שמתו בעליה, ואף על פי שאפשר להיות בצבור — לא נאמרה אלא ביחיד. ועוד אמר
ר' יהודה — בגמרא מפרש מאי אתא לאוסופי. **ימות המשתלח** — וביא שנים, וגריל
עליהן בתחילה.

גמרא

הא מה אני מקיים שנים ליום כנגד היום – תימה לי אכתי שנים למה לי אפילו אי לא כתיב
אלא כבשים בני שנה תמימים ליום עולה תמיד הוה דרשין כבשים דהיינו שנים ליום
כנגד היום ויש לומר: אי לא כתיב שנים הוה דרשין ליום אקרא דבתריה ליום עולה תמיד
את הכבש אחד תעשה בבקר כלומר כבש של בקר יש לשחוט כנגד היום ותו לא מדלא כתיב

עולות תמידין הוה אמינא רק עולת תמיד אחד

ליום כנגד היום להכי איצטרך למיכתב שנים

ליום דתרייהו כנגד היום. על טבעת שניה –

נראה לי דמן הדין היה לו לשחוט על טבעת

ראשונה אלא לא רצו להקריבו כולי האי למזבח

בלי הפסק גזירה שמא יטיל גללים.

מוספין ודאי שנים למצוה – הכי גרס רש"י.

אבל בספרים כתיב: שנים לעיכובא. וחקשה רש"י:

עיכובא מנלן? ונראה לי: משום דבתר דכתיב

"וביום השבת שני כבשים" כר כתיב "עולת שבת

בשבת" – דהיי כמו שנה עליו הכתוב לעכב. ואף

על גב דדרשין ליה בסוף פרק "אלו קשרים"

(שבת קידא) לדרשה אחריתי: לימד על חלבי

שבת שקרבין ביום טוב או ביום הכפורים, למר

בדאית ליה ולמר בדאית ליה דרשין ליה – נמי

לומר שנה עליו הכתוב לעכב, דאין מקרא יוצא

מיד פשוטו. וליכא למימר דכוליה לאה דרשה

אתא – דאם כן לא הוה למיכתב בהאי לישנא

"שבת בשבת" אלא הוה נמי לשחוט עליו בענין

אחר. ואם תאמר: והא פריך לעיל אי הכי גבי

תמידין נמי, פירוש: ואם איתא הוה ליה למתניה

בשום דוכתא, אם כן מוספין נמי אם איתא דבעין

שיהו שוין הוה ליה למיתניה! יש לומר: דלעיל

דוקא פריך, פסיר, משום דכל סדר התמיד תנן ליה

במסכת תמיד (בטא), ודחת הוה לן למיתניה.

אבל כל סדר המוספין לא תנינן ליה בשום דוכתא.

שלמים

גמרא תגו רבנן: "קח שני שעירי עזים" – מיעוט

"שעירי" – שנים, מה תלמוד לומר "שני" – שיהיו

שניהן שוים. מניין אף על פי שאין שניהן שוין פשוטין

– תלמוד לומר: "שעיר" "שעיר" ריבה. טעמא דרבי

רחמנא, הא לא רבי רחמנא – הוה אמינא: פסולין.

עיכובא מנא לן? סלקא דעתך אמינא: "שני" "שני"

"שני" כתיב. והשתא דרבי רחמנא "שעיר" "שעיר",

"שני" "שני" "שני" למה ליה? חד – למראה, וחד

– לקומה, וחד – לרמים. תניא נמי הכי גבי פבשי

מצורע: "קח שני כבשים" מיעוט פבשים שנים, מה

תלמוד לומר "שני" – שיהיו שניהן שוין. ומנין שאף

על פי שאין שניהן שוין פשוטין – תלמוד לומר:

"כבש" "כבש" ריבה. טעמא דרבי רחמנא, הא לא

רבי רחמנא – הוה אמינא: פסולין, עיכובא מנא לן?

סלקא דעתך אמינא: "תהיה" כתיב. והשתא דרבי

רחמנא "כבש" "כבש", "תהיה" למה ליה? לשאר

היותו של מצורע. ותנן נמי גבי מצורע כי האי

גוונא: "צפרים" מיעוט צפרים שנים, מה תלמוד

לומר "שתי" – שיהיו שתייהן שוות. ומנין שאף על

פי שאין שוות פשוטות – תלמוד לומר "צפר" "צפר"

ריבה. טעמא – דרבי רחמנא, הא לא רבי רחמנא –

פסולות. עיכובא מנא לן? סלקא דעתך אמינא: "תהיה" כתיב. והשתא דרבי רחמנא "צפר",

"תהיה" למה ליה? לשאר היותו של מצורע. אי הכי, גבי תמידין נמי נימא: "כבשים" –

מיעוט פבשים שנים, מה תלמוד לומר "שנים" שיהיו שניהן שוין, ומנין שאף על פי שאין

שניהן שוין פשוטין – תלמוד לומר "כבש" "כבש" ריבה, ולמצוה הכי נמי דבעינן! ההוא

מייבגי ליה לכתתניא: "שנים ליום" – פנגד היום. אתה אומר פנגד היום, או אינו אלא

חובת היום? פשהוא אומר "את הכבש אחד תעשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין

הערבים" הרי חובת היום אמור, ומה אני מקיים שנים ליום – פנגד היום. פיצד? תמיד של

שחר היה נשחט על קרן צפונית מערבית על טבעת שניה, ושל בין הערבים היה נשחט

על קרן מזרחית צפונית על טבעת שניה. מוספין של שבת – ודאי צריכין שיהיו שניהן

שוין. תגו רבנן: שני שעירי יום הכיפורים ששחטן בחוץ עד שלא הגריל עליהן – חייב על

שניהם, משעהגריל עליהן – חייב על של שם, ופסור על של עזאול. "עד שלא הגריל עליהם חייב

על שניהם" למאי חזו – אמר רב חסדא: הואיל וראוי לשעיר הנעשה בחוץ. ומאי שגא לשעיר

הנעשה בפנים דלא – דמחוסר הגרלה, לשעיר הנעשה בחוץ נמי לא חזו – דמחוסר עבודת היום!

קסבר רב חסדא: אין מחוסר זמן לכו פיום. אמר רבינא: השתא דאמר רב חסדא מחוסר הגרלה

במחוסר מעשה דמי, הא דאמר רב יהודה אמר שמואל: שלמים ששחטן קודם שגפתחו דלתות

ההיכל – פסולין, שגאמרי "ושחטו פתח אהל מועד" – בזמן שהווא פתוח, ולא בזמן שהווא נעול.

שחטן

זמן המוספין, וזמן הראוי לכו ביום – אין זה חסרון זמן, אבל הגרלה, אף על גב דלאו מעשה בגופן היא, דהא אמרן עליית גרל מתוך קלפי היא מעכבת אבל הנחה אינה מעכבת

– אפילו הכי הואיל ומצוה האמורה בהן היא – כמחוסר מעשה דמי. השתא דאמר רב חסדא מחוסר הגרלה כמחוסר מעשה דמי – ואף על גב דלאו מעשה בגופן הוא דאי

לאו דחזו לשעיר המוסף לא היה מתחייב על שחטתן בחוץ. הא דאמר שמואל וכו' – ומחוסר פתיחה כמחוסר מעשה דמי ואף על גב דלאו מעשה בגופן של שלמים הוא, הואיל

ובזמן נאמר – הוי כמעשה בגופן.

גמרא

1 הגמרא מבארת את מקור הדין ששני השעירים צריכים לכתחילה
2 להיות שוים: תנו רבנן, נאמר (ויקרא טו ה) 'ומאת עדת בני ישראל
3 וקח שני שעירי עזים, והרי מיעוט המילה 'שעיר' שהיא בלשון
4 רבים הוא שנים, ואם כן מה תלמוד לומר 'שני', אלא ללמד שיהיו
5 שניהם שוים. ומניין שאף על פי שאין שניהם שוין, כשירין בדיעבד,
6 תלמוד לומר פעמיים 'שעיר' 'שעיר' [והקריב אהרן את השעיר
7 אשר עלה עליו הגורל לה] ונעשה חטאת, והשעיר אשר עלה עליו
8 הגורל לעזאזל, וגו' (שם טו ט-טז), והרי תיבות 'שעיר' אינן נצרכות
9 אחרי שנאמר (שם טז ח) 'ונתן אהרן על שני השעירים גרלות, אלא
10 ריבה בזה שאף אם השעירים אינם שוים, כשרים בדיעבד.
11 מדייקת הגמרא: מַעְמָא דְרַבִּי רַחֲמָנָא – הטעם שכשרים בדיעבד
12 הוא משום שהתורה ריבתה, הֵא לֹא רַבִּי רַחֲמָנָא – אבל אם התורה
13 לא היתה מרבה הִוָּה אֲמִינָא שפסולין אפילו בדיעבד, וקשה,
14 עִיבּוּבָא מָנָא לָן – מנין היה לנו לומר שאפילו בדיעבד פסולים.
15 משיבה הגמרא: סִלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא – לולא הריבוי היה עולה
16 בדעתך לומר שכיון ש'שני' 'שני' 'שני' כתיב בתורה שלוש פעמים
17 '[קח שני שעירי עזים' (ויקרא טו ה)], וְלִקַּח אֶת שְׁנֵי הַשְּׁעִירִים' (שם טו
18 ז), וְנָתַן אֶהָרֹן עַל שְׁנֵי הַשְּׁעִירִים גְּרָלוֹת' (שם טז ח), נלמד מזה שאם
19 אינם שוים פסולים, לכן צריך ריבוי ללמד שכשרים בדיעבד.
20 שואלת הגמרא: וְהִשְׁתָּא דְרַבִּי רַחֲמָנָא – וכעת שריבתה התורה
21 מ'שעיר' 'שעיר' שבדיעבד כשרים גם כשאינם שוים, 'שני' 'שני'
22 'שני' למה לי. משיבה הגמרא: חד [האחד] לְמַרְאָה וְחד לְקוּמָה וְחד
23 לְדַמִּים, ולכתחילה, אך בדיעבד כשרים אף אם אינם שוים במראה
24 בקומה ובדמים.
25 הגמרא מביאה מקומות נוספים בהם נדרשו הפסוקים באופן דומה:
26 תִּנְיָא נִמְיָ הָי – שנינו כמו כן ברייתא לנבי כבשי מצורע שנאמר
27 בתורה (ויקרא י ט) 'וביום השמיני יקח שני כבשים תמימים, והרי
28 מיעוט המילה 'כבשים' הוא שנים, ואם כן מה תלמוד לומר 'שני',
29 אלא ללמד שיהיו שניהם שוין. ומנין שאף על פי שאין שניהם שוין,
30 כשירין בדיעבד, תלמוד לומר פעמיים 'כבש' 'כבש', וְלִקַּח הַכֹּהֵן
31 אֶת הַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד וְגו' וְשָׁחַט אֶת הַכֶּבֶשׂ' (שם יב א-ב), והיה אפשר
32 לכתוב 'ושחט אותו', אלא ריבה בזה שאף אם אינם שוים, כשרים
33 בדיעבד.
34 מדייקת הגמרא: מַעְמָא דְרַבִּי רַחֲמָנָא – הטעם שכשרים בדיעבד
35 הוא משום שהתורה ריבתה, הֵא לֹא רַבִּי רַחֲמָנָא, הִוָּה אֲמִינָא
36 שפסולין אפילו בדיעבד, וקשה, עִיבּוּבָא מָנָא לָן – מנין לנו שאפילו
37 בדיעבד פסולים. משיבה הגמרא: סִלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא, שכיון
38 ש'תהיה' כתיב 'וזאת תהיה תורת המצורע ביום טהרתו' (שם יב ב),
39 נלמד שבהוייתו תהא פרשה זו, היינו שכל הכתוב בה יעכב, לכן
40 צריך ריבוי שאף כבשים שאינם שוים, כשרים בדיעבד. שואלת
41 הגמרא: וְהִשְׁתָּא דְרַבִּי רַחֲמָנָא – וכעת שריבתה התורה 'כבש' 'כבש'
42 שבדיעבד כשרים גם אם אינם שוים, 'תהיה' למה לי. משיבה
43 הגמרא: לְשַׁאֵר הָיוּתוֹ שֶׁל מְצוּרַע – לעכב בשאר דיני טהרת
44 המצורע.
45 (ותנן) [ותניא] נִמְי – ושנינו ברייתא גם לנבי צפורי מצורע
46 לטהרתו כי הֵא נְוִוָּנָא – כגון זה, נאמר בתורה (ויקרא יד ד) 'ולקח
47 למטהר שתי צפרים, והרי מיעוט המילה 'צפרים' הוא (שנים)
48 [שתיים], ואם כן מה תלמוד לומר 'שתי', אלא ללמד שיהיו שתייהם
49 שוות, ומנין שאף על פי שאין שוות כשרות בדיעבד, תלמוד לומר
50 פעמיים 'צפור' 'צפר' [ושחט את הצפור האחת' (שם יד ה)], 'את
51 הצפר הדיקה' (שם יד ו), ולא היה צריך לכתוב 'צפור' כיון שכבר
52 נאמר 'ולקח למטהר שתי צפרים', אלא ריבה בזה שאף אם אינן
53 שוות, כשרות בדיעבד.
54 מדייקת הגמרא: מַעְמָא דְרַבִּי רַחֲמָנָא – הטעם שכשרות בדיעבד הוא משום
55 דְרַבִּי רַחֲמָנָא, הֵא לֹא רַבִּי רַחֲמָנָא, היינו אמרים שפסולות אפילו
56 בדיעבד, וקשה, עִיבּוּבָא מָנָא לָן – מנין לנו שאפילו בדיעבד
57 פסולות. משיבה הגמרא: סִלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא שכיון ש'תהיה' כתיב,
58 אפשר לדרוש מזה שכל הכתוב בפרשת מצורע מעכב כמבואר

לעיל, לכן צריך ריבוי, שאף צפורים שאינן שוות כשרות בדיעבד.
שואלת הגמרא: וְהִשְׁתָּא דְרַבִּי רַחֲמָנָא – וכעת שריבתה התורה
מ'צפור' שבדיעבד כשרות גם אם אינן שוות, 'תהיה' למה לי.
משיבה הגמרא: לְשַׁאֵר הָיוּתוֹ שֶׁל מְצוּרַע – לעכב בשאר דיני טהרת
מצורע.
מקשה הגמרא: אִי הָי, שבמקום שריבתה התורה וכתבה 'שנים'
באה ללמדנו שלכתחילה יהיו שוים, לנבי תְּמִידִין – קרבנות
התמיד שמקריבים בכל יום נְמִי נִימָא – גם נאמר שלומדים
מהפסוק 'כבשים בני שנה תמימים שנים ליום עלה תמיד' (במדבר כח
א), ומיעוט 'כבשים' בלשון רבים הוא שנים, ואם כן מה תלמוד לומר
'שנים', אלא בא ללמדנו שיהיו שניהם שוין – שני התמידים שוין, ומנין
ש'אף על פי שאין שניהם שוין, כשירין בדיעבד, תלמוד לומר פעמיים
'כבש' 'כבש' [אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד וְגו' וְאֶת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי' (שם כח ד)],
והמילים 'כבש' מיותרות כיון שכבר כתוב 'כבשים', אלא ריבה בזה
שאף אם אינם שוים כשרים בדיעבד. ואם כן יקשה, וְלִמְצוֹה הָי
נִמְי דַּעְיָנָא – וכי לכתחילה אכן צריך שיהיו שני כבשי התמיד
שוים, הרי לא מצינו שנאמר דין כזה. מתרצת הגמרא: הִוָּה מִיַּעְיָ
לִיָּה – המילה 'שנים' נצרכת לְבִדְרֵתָנָא בברייתא, נאמר (שם כח א)
'שנים ליום' ולמדים שיש לשחוט את התמידים כִּנְגָד הַיּוֹם – מול
זריחת אור השמש. אֲתָה אֹמְרָ שדורשים מהפסוק שישחטו כִּנְגָד
הַיּוֹם, או שמא אִינוּ בא אֲלָא ללמד את עצם חובת היום להקריב
בכל יום שני כבשים. אין לומר כן, כיון ששָׁחַטוּ אֹמְרָ (שם כח ד)
'אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בִּכְבֹּד וְאֶת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַעֲשֶׂה בִּין הָעֶרְפִּים'
הַיּוֹם שְׁחִיבָת הַיּוֹם כְּבֵר אֲמִירָ, ואם כן מה אֲנִי מְקַיֵּם – מה מלמד
הפסוק 'שנים ליום', אלא ודאי בא ללמד שישחטו אותם כִּנְגָד הַיּוֹם.
וּבִידְרָא תהיה שחיטתם כנגד זריחת השמש, תְּמִיד שֶׁל שָׁחַר שאו
החמה במזרח, הִיָּה נִשְׁחַט עַל כֶּרֶן [בצד] צְפוֹנִית מְעַרְבִית של
מזבח החיצון, כלומר, היו מרחיקים אותו לצד מערב כדי
שיראה את השמש, והשוחט עומד בצפון המזבח סמוך למערב
המזבח, ופניו וצואר הבהמה באלכסון לצד מזרחית צפונית. ולא
היה נשחט בטבעת הראשונה הסמוכה למזבח אלא על המַפְסַעַת
השנייה המשוכה לצד צפון. ותמיד שֶׁל בִּין הָעֶרְפִּים שאו החמה
במערב היו מרחיקים אותו לצד מזרח וְהִיָּה נִשְׁחַט עַל כֶּרֶן מְעַרְבִית
צְפוֹנִית של מזבח החיצון, והשוחט עומד בצפון המזבח סמוך
למזרח המזבח ופניו וצואר הבהמה באלכסון לצד מערבית
דרומית מול השמש, ולא היה שוחט בטבעת הראשונה הסמוכה
למזבח, אלא על המַפְסַעַת השנייה המשוכה לצד צפון.
מסיימת הגמרא: אמנם מוֹסְפִין שֶׁל שֶׁבֶת שנאמר בהם (במדבר כט
יב) 'וביום השבת שני כבשים בני שנה, ודאי שתיבת 'שני' באה לרבות
שלכתחילה צריכין שיהיו שניהם שוין.
הגמרא דנה בדין השוחט שעירי יום הכיפורים מחוץ לעזרה: תנו
רבנן בברייתא, שְׁנֵי שְׁעִירֵי יוֹם הַכִּיפּוּרִים שנקנו מכספי תרומת
הלשכה ובוזה כבר קדשו בקדושת הגוף, שִׁשְׁחָטָן בַּחוּץ – מחוץ
לעזרה, עַד שֶׁלֹּא – כל עוד לא הגריל עליהן איזה לשם ואיזה
לעזאזל, תִּיבָּה עַל שְׁנֵיהֶם כרת משום איסור שחוט חוץ, ואם שחטן
מִשְׁחָגְרִיל עֲלֵיהֶן וכבר מבוררים כל אחד לשמו, תִּיבָּה כרת עַל
השעיר שֶׁל שֵׁם העומד להקרב בפנים, וּפְטוּר עַל השעיר שֶׁל עֲזָאוּל
שאינו ראוי להקרב בפנים, שואלת הגמרא: מדוע כששחטן עַד
שֶׁלֹּא הִגְרִיל עֲלֵיהֶם תִּיבָּה עַל שְׁנֵיהֶם, והרי לא חיובים אלא על הראוי
להקרב בפנים, שנאמר (ויקרא י ד) 'ואל פתח אוהל מועד לא
הביאו', ואילו שעירים אלו לְמֹאֵי חוּז – לאיזה קרבן היו ראויים
להקרב בפנים. משיבה הגמרא: אֲמָר רַב הִסְרָא, הֲוִיל רַחֲמֵי
לְשַׁעֲרֵי הַנְּעִשָׂה בַּחוּץ – כיון שכל אחד מהשעירים ראוי להקרב
לשם חטאת של מוסף יום הכיפורים המוקרב על מזבח החיצון,
לכן מתחייב עליהם בשחיטתן בחוץ.
מקשה הגמרא: וּמֹאֵי שֶׁבֶת – במה שונה הדין לְשַׁעֲרֵי הַנְּעִשָׂה כַּפְּנִים
דִּלָּא – שאינם ראויים, כיון דְּמַחְסֵיפֵי הִגְרִילָה הוּא, שהרי צריך גורל
כדי לקרוא עליו שם, ואם כן הלא לְשַׁעֲרֵי הַנְּעִשָׂה בַּחוּץ נִמְי לֹא הָיוּ
– גם עדיין אינם ראויים, כיון דְּמַחְסֵיפֵי את סדר עֲבוֹדַת הַיּוֹם הקודם

50 **כִּי אָתָּא** - וּבשְׂבָאן רַבִּין אֲמַר רַבִּי יְרֵמְיָה אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן לְהִיפֹךְ פָּסַח
 51 שֶׁשִּׁחְטוּ בַּחוּץ בְּשָׂרָא יְמוֹת הַשָּׁנָה, בֵּין לְשֹׁמֵן בֵּין שְׂאֵל לְשֹׁמֵן, חֵיב
 52 מִשּׁוֹם שְׁחוֹט חֻץ. הוּאֵל רַואִי לְהַקְרִיבוֹ שְׂאֵל לְשֹׁמֵן בַּבַּיִת.
 53 מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: וְכִי בִשְׂאֵר יְמוֹת הַשָּׁנָה חֵיב אֵפִילוּ כִּשְׁחָטוּ לְשֹׁמֵן,
 54 וְהָתָּן - וְהֵלָא שְׁנֵי מַמְנָה (וּבְדַם קִיבָּה) קָרְבֵּן בַּחוּץ מוֹחֲפִיר - וְזֶה
 55 שְׁעָדִין לְהַלֵּךְ זֶמֶן וְרַמַּי לְהַקְרִיבוֹ. הַשְׁחוֹט בַּחוּץ פְּטוּר, בֵּין אִם

102 הגמרא דנה בדין שחיטת שעירי יום הכיפורים בחוץ לאחר
 103 הגרלה: **אָמַר מֶרֶ בְּרִייתָא** (לעיל סב), שחט את השעירים בחוץ
 104 **מִשְׁהֶבֶרֶל** (א-אחר שהגביל) **עֲלֵיהֶן, חֵיִב עַל הַשְּׁעִיר שֶׁל שָׁם** שראוי
 105 לאהל מועד, **וּפְסוּר עַל הַשְּׁעִיר שֶׁל עֲזָאוֹל** שאינו ראוי להקריבו
 106 בפנים וכדלהלן. **תָּנוּ רַבָּנִן בְּרִייתָא:** נאמר בתורה (ויקרא יז ט) **אִישׁ**
 107 **אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִשְׁחַט שׂוֹר אוֹ כֶּשֶׂב אוֹ עֵז בַּמִּחֲנֶה אוֹ אֲשֶׁר**
 108 **יִשְׁחַט מִחוּץ לַמִּחֲנֶה, וְאֵל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הֵבִיאוּ לַהֲקָרִיב קֶרֶבֶן**
 109 **לָהֶם**

יומא. פרק ששי - שני שעירי דף סג עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) קעט

ומי אית ליה לרב חסדא הואיל - לחייב על קרבן שאינו ראוי לשם מה שהופשר בפנים ושחטו בחוץ, דנימא חייב משום הואיל וראוי לשם קרבן אחר. לשמו פטור - דאינו ראוי לשמו בפנים. שלא לשמו - אלא לשם שלמים - חייב, דראוי הוא לשם שלמים בפנים. הכי גרסינן: טעמא דשלא לשמו הא סתמא לשמו הוא ופטור ואמאי נימא וכו': בעי עקירה - אינו ראוי בפנים לשלמים, אלא אם כן עקר שם פסח ממנו בשחיתו. הלכך, לאו מתקבל בפנים הוא כל כמה דלא עקירה. האי לא בעי עקירה - ואף על פי שלקחו לשם שעיר הנעשה בפנים - זה חטאת וזה חטאת שניהן שוין בשמותיהן. סתני ליה בדבריה - הני תרתי שמעתתא דרב חסדא הא דאמר לעיל הואיל וראוין לשעיר הנעשה בחוץ, והא דאמר רב חסדא פסח ששחטו בחוץ בשאר ימות השנה וכו' - סתני לה בדבריה, דרבה אמרינן. פסח ששחטו בחוץ - גרס בבבלי. עקירת חוץ - עקירת שם בשחטת חוץ לא שמה עקירה, אם הכשיר הכתוב פסח בשאר ימות השנה בשלמים - לא הכשירו אלא בפנים, ובעקירת השם, אבל בחוץ - לעולם שמו עליה. חייב - עליו, משום הואיל וראוי שלא לשמו בפנים. והא תנן - במסכת זבחים. מחוסר זמן - פטור על שחטת חוץ, בין שהוא מחוסר זמן בגופו בין שהוא מחוסר זמן בבעלים. בגופו - כגון בתוך שמונה לליתו. ואיחור מחוסר זמן בבעלים חוב והובא וכו' - שיש זמן להבאת קרבנותיהם לסוף ספירת שבעה, והיולדת לסוף מלאת ימי טהרה. שהקריבו - לפני הזמן חטאתו ואשמן בחוץ - פטורין, שאינן מתקבלים בפנים לא לחובה ולא לנדבה. לחובה - משום דלא מטא זימניהו, ולנדבה - שאין חטאת ואשם בא לנדבה. והאי אשם - במצורע הוא, דאילו בזב וזבה ויולדת ליכא אשם. עולותיהן ושלמיהם חייבין - שעולה ושלמים באים נדבה, ומתקבלין נדבה בפנים. ובמסכת זבחים פרכין: והני בני שלמים ניהו? ומשנינן: תני נזיר בהדיהו. ואף מצורע לא שנינו במשנה. ופרכין חתם: הני בני אשמות ניהו? ומשנינן: תני מצורע בהדיהו. ואמר רב חלקיה לא שנו - דאשם בחוץ מחוסר זמן בבעלים פטור אלא לשמו, דאינו ראוי לשמו בפנים. אבל שלא לשמו, כגון לשם עולה או לשם שלמים - חייב, שכן ראוי לפנים כיצא בו בפנים, דכל הובחים שנובחו שלא לשמן כשרין, אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה, חוץ מן הפסח בזמנו והחטאת בכל זמן. ואמאי - לשמו פטור? לימא הואיל, כדקאמרת. שלמים - הוה סתמיה בלא עקירה. ומקראי ילפינן לה במסכת פסחים ובפרק קמא דזבחים. רב אשי סתני חייב - בהא, דכי אתא רבין. ורב ירמיה סתני פטור - בין לשמו בין שלא לשמו, כרב דימי. ופליגא דרב חלקיה - דאמר עקירת חוץ שמה עקירה.

טעמא דשלא לשמו הא סתמא פטור - תימא לרבינו תם: נידוק מרישא איפכא. טעמא - דלשמו, הא סתמא - חייב. ודוחק הוא לומר דלשמו דרישא היינו סתמא, משום דאמרין ריש פרק קמא דזבחים (ב.ב.) דסתם זבחים לשמן הן עומדין - דהני מילי בזמן, אבל פסח בשאר ימות השנה - סתמיה לאו לשמו קאי. אלא נראה כספרים דלא גרסי טעמא דשלא לשמו. ואיכא למימר דמרישא דייק: לשמו אמאי פטור - דסלקא דעתך דלא בעי עקירה, ואם כן אמאי פטור? והא אי בעי שחט סתמא בפנים, דסתמא שלא לשמו קאי. ומשני: דבעי עקירה. ובי האי גוונא איכא בפרק "תמיד נשחט" (פסחים סד.א.) ובמועד - לשמו פטור, שלא לשמו - חייב, וגרסי רש"י שם כמו בכאן: טעמא דשלא לשמו, הא סתמא - פטור. וקשיא נמי התיב כמו שהקשינו בכאן, אלא יש לפרש שם כדפירשתי הכא. ופליגא דרב חלקיה - דרב חלקיה בר טובי - בלאו הכי נמי הוה מצי למימר ופליגא דרב דימי אדרב חלקיה. ודרבין אדרב חלקיה.

ובל שאין ראיון לפתח אהל מועד אין חייבין עליו — מה שפירש רש"י שיש מפרשים משום דסתם קדשי ברוך הבית בעלי מומין הן, דהמתפסים תמימים לבדק הבית עובר בעשה, וכתב שאי אפשר לו להעמידהו כן במקומה בובחים פרק חטאת, ולא פירש מה היה קשה לו. ובפרק "פרת חטאת" פירש דתנן בפרק "פרת חטאת" (זבחים ק"ב, א) פרת חטאת ששחטה חוץ

מגיתה, וכן שעיר המשתלח ששחט בחוץ — פטור

משום דאין ראיון לכא אל אהל מועד. אלמא:

פרת חטאת, אף על גב דתמימה היא, כיון דאין

סופה לבא אל פתח אהל מועד — פטור, הכי נמי

בקדשי ברוך הבית פטור, ואפילו תמימים.

ולא ארציא פרת חטאת ושעיר המשתלח —

רש"י לא גריס פרת חטאת, דפרת חטאת

לא אתיא כלל לפתח אהל מועד. והדיון עמו, דאי

משום דכתיב בה "וזה אל נבח פני אהל מועד

מדמוה", אם כן כי פריך בובחים ושעיר המשתלח

לאו ראוי אל פתח אהל מועד הוא, ופריך מזאת

הברייתא דקרי ליה ראוי אל פתח אהל מועד,

ומשני ליה: כאן — קודם הגרלה, כאן — לאחר

הגרלה. ואי בעית אימא: כאן — קודם וידיו וכו',

ליפריך מפרת חטאת, ולא הוה מצי לשנוי

דמשני? על כן נראה דלא גריס פרת חטאת

בברייתא. ודוחק הוא, דבברייתא גריסין שהן

ראוים וכו' עד יצאו אלו שאינן מיוחדין, בלשון

רבים, וצריך לגרוס: שהוא ראוי, יצא, בלשון יחיד.

כיון דלא גריסין אלא שעיר המשתלח, ונראה לי

ליישבו, והכי פירושו: ולא ארציא פרת חטאת,

ואפילו אם תמצא לומר שארציא נמי פרת חטאת,

כיון דרצויה לא אתיא פתח אהל מועד — מכל

מקום לא ארציא שעיר המשתלח תלמוד לומר

"לה" השתא נחא, דכי פריך בפרק "פרת חטאת"

(זבחים ק"ב, א) משעיר המשתלח לא פריך מפרת

חטאת — משום דבהאי ברייתא נמי אם תימצא

לומר קאמר, דפרת חטאת אינה ראויה לפתח

אהל מועד לה, לשעיר המשתלח דהווא דראי

ראוי לפתח אהל מועד הוא, ולהכי לא פריך התם

אלא משעיר המשתלח, וזיקת דמים על המזבח

זקשה מורי קרובי דבחקו הרב רבינו יהודה

וצ"ל: בפרק "השוחט המעלה" (זבחים ק"ב,

אמרין דלא הוה צריך למיתב זריקה בחוץ,

דאתיא לה שפיר מבינייהו משחיטה והעלאת

חוץ, אלא לגלויי לך אקבלה דלא תיתי מבינייהו.

ובבעלי מומין אמאי איצטריך למיתב? תיתי

מבינייהו! ולכיא למימר לגלויי אקבלה דלא תיתי

— דמחיקא תיתי? אי משחיטה והעלאת — איכא

למפרך: מה להך שכן חייבין עליהם בחוץ,

תאמר בקבלה. ודנתי לפני: דאיכא למימר

מקדיש בעלי מומין יוכיח, שפטור בחוץ וחיב

בבעלי מומין. עוד הקשה: לרבי יוסי ברבי יהודה,

דמחייב אף בקבלה בבעלי מומין, אמאי איצטריך

קרא להקטרה וזריקה וקבלה? ליתי כולוהו מבינייהו משוחט ומקדיש. גם בזה דנתי לפני

ואיצטריך לגלויי אקביעה דלא תיתי, והא דמביעי פרק "כל הקרבנות" (מנחות פ"ה, א) אי

לוקח משום בעלי מומין בסולת שהתלע — מצינו למימר דהיינו דווקא במקדיש — אבל

קביעה — לא. אי נמי: הוואי לרבנן דרבי יוסי ברבי יהודה. אי נמי, יש לומר: דאי לא כתיב קרא לזריקה — הוה מומקטין חד לא תקריבו לזריקה, ואידך לקבלה. דהא אשחיטה ומקדיש לא

מיתוקם אלא באם אינו ענין, ואוריקה וקבלה משמע שפיר טפי דלשון הקרבה הוי וזריקה וקבלה, כדאשכחן סוף פרק קמא דזבחים (ג, א): "והקריבו זו קבלת הדם, או אינו אלא וזריקה? ואם

כן, מקדיש ושוטח לא הוה נפקא לך, ומבינייהו נמי לא, דמה להך — דעבודה גניחו ולא שייכי בחולין — תאמר בשחיטה דשייכא בחולין, וגבי על החמץ הקשה: בפרק "תמיד נשחט" (פסחים

ט"ב) למה לי קרא לזריקה תיתי מבינייהו, דלגלויי אקבלה, הא בלאו הכי קבלה לא אתיא משחיטה והקטרה, כדפרישית. דמה להך — שכן חייבת בחוץ, ודנתי לפני: מולק יוכיח, שפטור

בחוץ וחיב על החמץ, כדאיתא בפרק "תמיד נשחט" (גם זה שם). וכן הקשה בעבודה זרה: למה לי קרא לזריקה? ניתי מבינייהו, דלגלויי אקבלה לא איצטריך — דאיכא למפרך כדפרישית.

וכן בזה דנתי לפני: דלא איתיר לן שום קרא לזריקה, אלא מדברי קבלה לפינן לה, מדכתיב "כל אסין נסכים מדם". ועוד: אפילו לפי דבריו איצטריך לגלויי אקבלה, דלא תיתי. דאי פרכת

כדפריכין — איכא למימר השתחואה יוכיח, שפטור בחוץ וחיב לעבודה זרה. מיהו, האמת הוא ולא איצטריך קרא לגלויי אקבלה דלא תיתי, דכיון דלא אשכחן קרא שעובדין בקבלה לעבודה

זרה — אין לחייב עליה, כדפירש רש"י בפרק "ארבע מיתות" (ס, ב) אהא דפרך: וליחשוב נמי וזרק ופירש רש"י: בשלמא מקבל ומולק לא קשיא לן — דכיון דלא אשכחן שעובדין לשם עבודה

זרה בכך, אף על גב דהוי כעין פנים — פטור בשלא כדרכה, על כן נראה כחידוש הראשון. עוד הקשה: הכי קאמר התם דקבלה הוה אתיא מבינייהו, משחיטה והעלאת אי לא היה כתיב

וזיקה לגלויי עלה דלא תיתי. והאיכא למפרך: מה להך — שחייבין (בעבודה זרה) ובבעלי מומין, תאמר בקבלה דפטור לרבנן דרבי יוסי ברבי יהודה ורציתי לומר: מנכך יוכיח

ולא

ובל שאין ראיון לפתח אהל מועד אין חייבין עליו — מה שפירש רש"י שיש מפרשים משום דסתם קדשי ברוך הבית בעלי מומין הן, דהמתפסים תמימים לבדק הבית עובר בעשה, וכתב שאי אפשר לו להעמידהו כן במקומה בובחים פרק חטאת, ולא פירש מה היה קשה לו. ובפרק "פרת חטאת" פירש דתנן בפרק "פרת חטאת" (זבחים ק"ב, א) פרת חטאת ששחטה חוץ

מגיתה, וכן שעיר המשתלח ששחט בחוץ — פטור

משום דאין ראיון לכא אל אהל מועד. אלמא:

פרת חטאת, אף על גב דתמימה היא, כיון דאין

סופה לבא אל פתח אהל מועד — פטור, הכי נמי

בקדשי ברוך הבית פטור, ואפילו תמימים.

ולא ארציא פרת חטאת ושעיר המשתלח —

רש"י לא גריס פרת חטאת, דפרת חטאת

לא אתיא כלל לפתח אהל מועד. והדיון עמו, דאי

משום דכתיב בה "וזה אל נבח פני אהל מועד

מדמוה", אם כן כי פריך בובחים ושעיר המשתלח

לאו ראוי אל פתח אהל מועד הוא, ופריך מזאת

הברייתא דקרי ליה ראוי אל פתח אהל מועד,

ומשני ליה: כאן — קודם הגרלה, כאן — לאחר

הגרלה. ואי בעית אימא: כאן — קודם וידיו וכו',

ליפריך מפרת חטאת, ולא הוה מצי לשנוי

דמשני? על כן נראה דלא גריס פרת חטאת

בברייתא. ודוחק הוא, דבברייתא גריסין שהן

ראוים וכו' עד יצאו אלו שאינן מיוחדין, בלשון

רבים, וצריך לגרוס: שהוא ראוי, יצא, בלשון יחיד.

כיון דלא גריסין אלא שעיר המשתלח, ונראה לי

ליישבו, והכי פירושו: ולא ארציא פרת חטאת,

ואפילו אם תמצא לומר שארציא נמי פרת חטאת,

כיון דרצויה לא אתיא פתח אהל מועד — מכל

מקום לא ארציא שעיר המשתלח תלמוד לומר

"לה" השתא נחא, דכי פריך בפרק "פרת חטאת"

(זבחים ק"ב, א) משעיר המשתלח לא פריך מפרת

חטאת — משום דבהאי ברייתא נמי אם תימצא

לומר קאמר, דפרת חטאת אינה ראויה לפתח

אהל מועד לה, לשעיר המשתלח דהווא דראי

ראוי לפתח אהל מועד הוא, ולהכי לא פריך התם

אלא משעיר המשתלח, וזיקת דמים על המזבח

זקשה מורי קרובי דבחקו הרב רבינו יהודה

וצ"ל: בפרק "השוחט המעלה" (זבחים ק"ב,

אמרין דלא הוה צריך למיתב זריקה בחוץ,

דאתיא לה שפיר מבינייהו משחיטה והעלאת

חוץ, אלא לגלויי לך אקבלה דלא תיתי מבינייהו.

ובבעלי מומין אמאי איצטריך למיתב? תיתי

מבינייהו! ולכיא למימר לגלויי אקבלה דלא תיתי

— דמחיקא תיתי? אי משחיטה והעלאת — איכא

למפרך: מה להך שכן חייבין עליהם בחוץ,

תאמר בקבלה. ודנתי לפני: דאיכא למימר

מקדיש בעלי מומין יוכיח, שפטור בחוץ וחיב

בבעלי מומין. עוד הקשה: לרבי יוסי ברבי יהודה,

דמחייב אף בקבלה בבעלי מומין, אמאי איצטריך

קרא להקטרה וזריקה וקבלה? ליתי כולוהו מבינייהו משוחט ומקדיש. גם בזה דנתי לפני

ואיצטריך לגלויי אקביעה דלא תיתי, והא דמביעי פרק "כל הקרבנות" (מנחות פ"ה, א) אי

לוקח משום בעלי מומין בסולת שהתלע — מצינו למימר דהיינו דווקא במקדיש — אבל

קביעה — לא. אי נמי: הוואי לרבנן דרבי יוסי ברבי יהודה. אי נמי, יש לומר: דאי לא כתיב קרא לזריקה — הוה מומקטין חד לא תקריבו לזריקה, ואידך לקבלה. דהא אשחיטה ומקדיש לא

מיתוקם אלא באם אינו ענין, ואוריקה וקבלה משמע שפיר טפי דלשון הקרבה הוי וזריקה וקבלה, כדאשכחן סוף פרק קמא דזבחים (ג, א): "והקריבו זו קבלת הדם, או אינו אלא וזריקה? ואם

כן, מקדיש ושוטח לא הוה נפקא לך, ומבינייהו נמי לא, דמה להך — דעבודה גניחו ולא שייכי בחולין — תאמר בשחיטה דשייכא בחולין, וגבי על החמץ הקשה: בפרק "תמיד נשחט" (פסחים

ט"ב) למה לי קרא לזריקה תיתי מבינייהו, דלגלויי אקבלה, הא בלאו הכי קבלה לא אתיא משחיטה והקטרה, כדפרישית. דמה להך — שכן חייבת בחוץ, ודנתי לפני: מולק יוכיח, שפטור

בחוץ וחיב על החמץ, כדאיתא בפרק "תמיד נשחט" (גם זה שם). וכן הקשה בעבודה זרה: למה לי קרא לזריקה? ניתי מבינייהו, דלגלויי אקבלה לא איצטריך — דאיכא למפרך כדפרישית.

וכן בזה דנתי לפני: דלא איתיר לן שום קרא לזריקה, אלא מדברי קבלה לפינן לה, מדכתיב "כל אסין נסכים מדם". ועוד: אפילו לפי דבריו איצטריך לגלויי אקבלה, דלא תיתי. דאי פרכת

כדפריכין — איכא למימר השתחואה יוכיח, שפטור בחוץ וחיב לעבודה זרה. מיהו, האמת הוא ולא איצטריך קרא לגלויי אקבלה דלא תיתי, דכיון דלא אשכחן קרא שעובדין בקבלה לעבודה

זרה — אין לחייב עליה, כדפירש רש"י בפרק "ארבע מיתות" (ס, ב) אהא דפרך: וליחשוב נמי וזרק ופירש רש"י: בשלמא מקבל ומולק לא קשיא לן — דכיון דלא אשכחן שעובדין לשם עבודה

זרה בכך, אף על גב דהוי כעין פנים — פטור בשלא כדרכה, על כן נראה כחידוש הראשון. עוד הקשה: הכי קאמר התם דקבלה הוה אתיא מבינייהו, משחיטה והעלאת אי לא היה כתיב

וזיקה לגלויי עלה דלא תיתי. והאיכא למפרך: מה להך — שחייבין (בעבודה זרה) ובבעלי מומין, תאמר בקבלה דפטור לרבנן דרבי יוסי ברבי יהודה ורציתי לומר: מנכך יוכיח

ולא

אי קרבן - שומע אני אפילו קדשי ברוך הבית שנקראו

קרבן, כענין שנאמר "ונקרב את קרבן ה'" - תלמוד

לומר "ואל פתח אהל מועד לא הביאו" כל הראוי

לפתח אהל מועד - חייב עליו בחוץ, כל שאינו ראוי

לפתח אהל מועד - אין חייבין עליו בחוץ, ארציא

אלו שאין ראויין לפתח אהל מועד, ולא ארציא פרת

חטאת ושעיר המשתלח שהוא ראוי לבוא אל פתח

אהל מועד! תלמוד לומר "לה" - מי שפיוחדין לה,

יצאו אלו שאין מיוחדין לשם. "לה" להוציא הוא?

ומיניהו: "ירצה לקרבן אשה לה" - אלו אישים,

מנין שלא יקדישנו מחוסר זמן, תלמוד לומר "קרבן..."

"לה" לרבות שעיר המשתלח! - אומר רבא: התם

מענינא דקרא, והכא מענינא דקרא. התם ד"אל

פתח לרבות, "לה" להוציא. הכא ד"אשה להוציא,

"לה" לרבות. טעמא - דרבי רחמנא, הא לא רבי

- הוה אמינא: שעיר המשתלח קדוש במחוסר זמן,

והא אין הגזל קובע אלא בראוי לשם! אומר רב

יוסף: הא מני - חנן המצרי היא. דתניא, חנן המצרי

אומר: אפילו דם בכוס - מביא חבירו ומזווג לו. אימר

דשמועת ליה לחנן המצרי דלית ליה דחיוין, דלית ליה

הגרלה מי שמועת ליה? דילמא מייתי ומגדיל! אלא

אמר רב יוסף: הא מני - רבי שמעון היא, דתניא:

מת אחד מהן - מביא חבירו שלא בהגרלה, דברי רבי

שמעון, רבינא אומר: פגון שהומם וחיללו על אהר.

ומנא תימרא דפסיל ביה מוכא - דתניא: "ואשה

לא תתנו מהם" - אלו החלכים, אין לי אלא פולן,

מקצתן מנין - תלמוד לומר "מהם" "מזבח" - זו זריקת

דמים, "לה" - לרבות שעיר המשתלח. ואיצטריך

למיתב פעל מום, ואיצטריך למיתב מחוסר זמן.

דאי פתב רחמנא מחוסר זמן - משום דלא מטי

זמניה, אכל פעל מום דמטי זמניה - אימא לא.

ואי פתב רחמנא פעל מום - משום דמאים,

אכל מחוסר זמן דלא מאים - אימא לא, צריכא.

רבא

אין צריך להגריל — שהרי מכח הראשון בא. ואשה לא תתנו וגו' — בבעלי מומין כתיב.

מקצתן — כזית מן.

רבא

אין צריך להגריל — שהרי מכח הראשון בא. ואשה לא תתנו וגו' — בבעלי מומין כתיב.

מקצתן — כזית מן.

רבא

אין צריך להגריל — שהרי מכח הראשון בא. ואשה לא תתנו וגו' — בבעלי מומין כתיב.

מקצתן — כזית מן.

רבא

אין צריך להגריל — שהרי מכח הראשון בא. ואשה לא תתנו וגו' — בבעלי מומין כתיב.

מקצתן — כזית מן.

רבא

אין צריך להגריל — שהרי מכח הראשון בא. ואשה לא תתנו וגו' — בבעלי מומין כתיב.

מקצתן — כזית מן.

רבא

אין צריך להגריל — שהרי מכח הראשון בא. ואשה לא תתנו וגו' — בבעלי מומין כתיב.

מקצתן — כזית מן.

רבא

אין צריך להגריל — שהרי מכח הראשון בא. ואשה לא תתנו וגו' — בבעלי מומין כתיב.

מקצתן — כזית מן.

רבא

יומא דף סג עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עזו והדר" (ליום שישי) קפא

עליהם מביא אחר תחתיו ללא הגרלה, והיינו אומרים שאילו מת
שעיר המשתלח יוכל להביא אחר מחוסר זמן להיות במקומו
אפילו שאינו ראוי לשם, שהרי בכזה אופן אין צורך שיקבענו
הגורל, על כן צריך ריבוי מהפסוק ללמדנו שמחוסר זמן פסול
בשעיר המשתלח. דתניא בברייתא, חנן המצרי אומר, אפילו אם
הדם של השעיר לשם כבר ישנו ביום, היינו שכבר נשחט ודמו
עומד להזאה, מכל מקום אילו מת שעיר המשתלח, אין שופכים
את הדם אלא מביא שעיר אחר מן השוק להיות חבירו, כלומר
שיהיה זוג, ומזוג לו לדם שעיר הפנימי את השעיר שהביא מהשוק,
והיה כשר וחבירו משתלח. דוחה הגמרא: אומר דשמיטה ליה –
אמור ששמעת לחנן המצרי רק את הדין דלית ליה – שלא סובר
חנן המצרי דחיוני, דהיינו שאין הדם שבכוס נדחה ונפסל בגלל
שחבירו המשתלח מת, ואין צריך לשופכו, אולם דלית ליה – שחנן
המצרי אינו סובר דין הגרלה באופן שמת שעיר המשתלח, כי
שמיטה ליה – האם שמעת, הלא הוא לא הזכיר בדבריו שלא צריך
הגרלה, ודילמא מיתני – שמה צריך להביא שנים ומגדיל עליהם,
וזה שיעלה לשם ירעה עד שיסתאב וזה שיעלה לעזאזל יזווג לו דם
הפנימי, ואם כן לא יתכן לבאר שלשית חנן המצרי צריך ריבוי
לאסור להפריש מחוסר זמן לשעיר המשתלח, שהרי כיון שצריך
הגרלה, אין הגורל קובע אלא בראוי לשם.
הגמרא מתרצת תירוץ אחר: אלא אומר רב יוסף, הא מני –
הברייתא שהצריכה פסוק לאסור להפריש שעיר המשתלח
כשהוא מחוסר זמן, כשיטת רבי שמעון היא, דתניא בברייתא, מת
אחד מהן – מהשעירים, מביא חבירו שלא בהגרלה, דבר רבי
שמעון. ומבואר שרבי שמעון סובר שאילו מת אחד מהם אין צריך
הגרלה, ועל כן הוצרכה הברייתא ללמוד ריבוי מיוחד לאסור
מחוסר זמן בשעיר המשתלח, שהרי לולא הריבוי היינו אומרים
שבאופן שלא צריך הגרלה כגון שמת אחד מהם, רשאי להביא אף
מחוסר זמן, שהרי אין צורך שיהיה ראוי בגורל לשם.
הגמרא מתרצת תירוץ נוסף: רבינא אומר, הריבוי לאסור מחוסר זמן
בשעיר המשתלח נצרך למקרה כגון שאחר שהגריל עליהם הופם
– נפל מום בשעיר המשתלח ונפסל, וחייללו את השעיר המשתלח
על שעיר אחר שיעמוד במקומו, ואז אין צריך הגרלה, כיון שהשני
בא מכח הראשון שעלה בגורל, ועל כן צריך לרבות במיוחד
לפסלו כשהוא מחוסר זמן.
מבררת הגמרא: ונאמר תימרא – מנין לך לומר דפסיל ביה מומא –
שמום פוסל בשעיר המשתלח אף לאחר הגרלה. משיבה הגמרא:
דתניא בברייתא, נאמר בתורה לגבי בעלי מומין (ויקרא כב כב) ואשה
לא תהנו מהם על המזבח לה', ודורשת הברייתא את תיבת 'אשה',
אלו החלבים – הקטרת האימורין שאסור בבעל מום, אין לי מריבוי
את מקצתן (וכות' של האימורין מנין לנו, תלמוד לומר 'מהם',
שמשמעותו מקצת וחלק מהם. ממשיכה הברייתא ודורשת: 'מזבח',
זו וזרקת דמים, שאסור לזרוק דם בעלי מומין על המזבח, לה'
לרבות ששעיר המשתלח שאף בו מום פוסל, אפילו אם נעשה בו
המום לאחר ההגרלה.
מבארת הגמרא מדוע צריך בשעיר המשתלח גם ריבוי למחוסר
זמן וגם ריבוי לבעל מום: ואיצטרף למיתב – והוצרכה התורה
לכתוב ריבוי שבעל מום פסול בשעיר המשתלח, וכן איצטרף
למיתב מחוסר זמן שאסור בשעיר המשתלח, שמום דא' כתב
רשמנו – שאילו כתבה התורה רק איסור מחוסר זמן, היינו אומרים
שדווקא בזה פסול, שמום דלא מטי ומניה – שעדיין לא הגיע הזמן
שיוכשר לקרבן, אבל בעל מום דמטי ומניה – שכבר הגיע זמן
הכשרו, אימא – נאמר שלא פוסל בו המום. ואי כתב רשמנו –
ואילו היתה התורה כותבת רק פסול בעל מום, היינו אומרים
שדווקא מום פוסל בו שמום דמאס, – שהוא מאוס ואינו ראוי
להביאו בקרבן, אבל מחוסר זמן דלא מאס, מפני שאין זה פגם בגוף
השעיר, אימא – נאמר שלא יפסל אלא יהיה כשר לשעיר
המשתלח, צריכא – לפיכך צריכים ריבוי מיוחד גם בבעל מום וגם
במחוסר זמן, ללמדנו ששעיר המשתלח דינו כשאר קדשים לדינים
אלו.

שואלת הברייתא: שנלמד בקל וחומר שאם קדשים שהיה להם
שעת היתר בחוץ חייבים עליהם משום שחיתת חוץ, חולין שלא
היה להם שעת היתר בפנים ודאי שנחייב עליהם משום שחוט
בפנים. משיבה הברייתא: תלמוד לומר 'קרבן' ללמד שדווקא על
קרבן חייבים ולא על חולין. וממשיכה הברייתא לשאול: אי – אולי
נאמר שמתנית 'קרבן' שומע אני לרבות אפילו כששחט בחוץ קדשי
בדק הבית, דהיינו, בהמות שהוקדשו לצרכי בדק בית המקדש
ואינן עומדות להקרבה על המזבח, שהרי אף הם נקראו קרבן,
כענין שנאמר לגבי השלל שבני ישראל לקחו מאת המדינים (במדבר
ל) ונקרב את קרבן ה' וגו' כלי זהב אצבעה וצמיד טבעת עגיל
וכומצ', שהם ודאי אינם עומדים להקרבה על גבי המזבח, ואף על
פי כן נקראו 'קרבן'. משיבה הברייתא: תלמוד לומר (ויקרא זד) ואל
פתח אהל מועד לא הביאו, ללמד שכל הראוי לפתח אהל מועד
חייב עליו כששחטו בחוץ, אבל כל שאינו ראוי לפתח אהל מועד
אין חייבין עליו אם שוחטים אותו בחוץ, ולפיכך פטור אם שחט
קדשי בדק הבית בחוץ אף שנקראו קרבן, כיון שאינם מיועדים
להיקרב בפנים ונקראים אינם ראויים לבוא, לאהל מועד. שואלת
הברייתא: אם כן אולי אומציא מדיו שחוטו חוץ רק את אלו וקדשי
בדק הביתו שאין ראוי לפתח אהל מועד, ולא אומציא מדיו שחוטו
חוץ (פרת חמאטו) שעיר המשתלח, והשוחטו בחוץ יהיה חייב, כיון
שהוא ראוי לבוא אל פתח אהל מועד בכדי להגריל עם חבירו
ולהתוודות עליו לפני שילוחו לעזאזל. משיבה הברייתא: תלמוד
לומר (שם) לא הביאו להקריב קרבן לה', ללמד שחייב רק על מי
שמיוחדין לה' כמו קדשי מזבח, שכל עבודתם בעזרה, לפיכך יצאו
אלו שאין מיוחדין לשם כמו שעיר המשתלח, מדיו שחוטו חוץ,
שהרי השעיר נשלח לאחר מכן לעזאזל המדברה.
מקשה הגמרא: וכי לה' להוציא הוא בא, ודמיניה – והלא קשה
מברייתא ששנינו לגבי דין מחוסר זמן, שאסור להביא קרבן
שעדיין לא עברו שבעה ימים מלידתו, שנאמר (ויקרא כב כז) שור או
כשב או עז כי יולד וגו' ומיום השמיני והלאה ירצה לקרבן ואשה
לה', ומתנית 'אשה' לומדים אלו אישים – שהתורה אוסרת ליתן
ממנו על אש המערכה כשלא מלאו לו שבעה ימים מהלידה, ומנין
שלא יקרישנו כשהוא מחוסר זמן – כשהוא רק בן שבעה ימים,
תלמוד לומר 'קרבן', ומיד כשמקדישו נקרא קרבן, לפיכך אין
להקדישו עד שימלאו לו שבעה ימים. ומתנית 'לה' לומדים
לרבות שעיר המשתלח שאף בו אסרה התורה מחוסר זמן. ומשמע
מהברייתא שתיבת 'לה' משמעותה לרבות שעיר המשתלח,
ואילו לעיל דרשנו ש'לה' הוא מיעוט. מתרצת הגמרא: אמר רבא,
התם מענינא דקרא – שם דורשים לפי ענין הפסוק, והתם מענינא
דקרא – וכאן דורשים לפי ענין הפסוק, התם – לגבי שחוטו חוץ,
דמתיבות אל פתח אהל מועד' היה ראוי לרבות שעיר המשתלח
לדין שחוטו חוץ, כיון שאף הוא ראוי לבוא לפתח אהל מועד, באה
תיבת 'לה' להוציא ולמעט, שדווקא המיוחדין לה' חייבין עליהם
משום שחוטו חוץ ולא שעיר המשתלח, שאילו באה התורה
לרבותו אין צורך בתיבת 'לה' מאחר שכבר נתרבה מאל פתח/
והתם – לגבי מחוסר זמן דמתיבת 'אשה' היה ראוי להוציא ולמעט
את שעיר המשתלח שאינו בכלל האיסור של מחוסר זמן, שהרי
אינו עולה לאישים למזבח, באה תיבת 'לה' לרבות שעיר
המשתלח שאף עליו חל האיסור של מחוסר זמן.
מקשה הגמרא: טעמא – טעם הפסול בשעיר המשתלח כשהוא
מחוסר זמן הוא רק משום דרבי רחמנא – שריבתה התורה פסוק
מיוחד לפסלו, הא לא רבי – אך אילו לא היתה התורה מרבה, הנה
אמינא ששעיר המשתלח קדוש אפילו במחוסר זמן, וקשה, הא –
הרי למדנו שאין הגורל על השעירים קובע איזה מהשעירים יהיה
לשם, אלא בראוי לשם, אך כשאחד מהם מחוסר זמן ואינו ראוי
לשם, הרי אינו יודע עדיין איזה מבין שניהם יעלה לשם, ואי
אפשר להביאו אפילו לעזאזל, ואם כן קשה מדוע צריך פסוק
לרבות ששעיר המשתלח פסול כשהוא מחוסר זמן.
מתרצת הגמרא: אמר רב יוסף, הא מני – ברייתא זו שהצריכה
פסוק לאסור להפריש שעיר המשתלח כשהוא מחוסר זמן, כשיטת
חנן המצרי היא, הסובר שאילו מת אחד השעירים לאחר שהגרילו

שעתה חוזר להיות ראוי כשמביאים לו בן זוג אחר, כשר.
הגמרא מבררת מנין שבעל מום עובר שעבר מומו כשר. שואלת
הגמרא: וְהָתָם – בבעל מום עובר מָנָא לוֹ – מנין לנו שבשעבר מומו
כשר לקרבן, ואינו נדחה לעולם. משיבה הגמרא: דְּתָיִב (ויקרא כב
כה) 'כִּי מִשְׁחַתֶּם בָּהֶם מוֹם בֶּם לֹא יִרְצוּ, וּמִשְׁמַע שְׁדוּקָא כְּשִׁמּוֹם
בָּם' הוּא דְלֹא יִרְצוּ, הָא – אבל כשעָבַר מוֹמָן יִרְצוּ, וכשר לקרבן.
וְרַבִּי יוֹחָנָן הוֹסוּב שְׁבַעֲלִי חִיִּים שִׁנְדָּחוּ אֵינֶם חֲזוּרִים וְנִרְאִים יֵאמֹר
שְׁמִיעָם רַחֲמֵנָא – מיעטה התורה וכתבה 'בָּהֶם', לדייק שדווקא בָּהֶם
– בעלי מומין הוּא דְכִי עָבַר מוֹמָן יִרְצוּ לקרבן, הָא – אבל כָּל שאר
בעלי חיים הַדְּחוּיִין, הוֹאִיל וְנִדְּחוּ פַּעַם אַחַת, נִדְּחוּ לְעוֹלָם. וְרַבִּי
שְׁלֵמִי מִבְּעַל מוֹם לֹשֶׁאֵר דְּחִינִין יֵאבֵר דְּהֵחָא, הַמִּיעוּט 'בָּהֶם' בֵּא
לְלַמֵּד שְׁדוּקָא כְּשִׁבְעֵלִי הַמוּמִים בְּעִנְיָיִהוּ – ניכרים בפני עצמם
ואינם מעורבים באחרים הוּא דְלֹא מִירְצוּ לקרבן, הָא עַל יְדֵי
תַּעֲרֻבוֹת – אבל כשנתערבו בכשרים מִירְצוּ – יִרְצוּ לקרבן אפילו
כשעדיין המום בהם, וכדעת רבי אליעזר להלן, דְּתַנֵּן בַּמִּשְׁנָה
(ובדף עז)⁷⁰ אֵיכְרִים שֶׁל כְּמָה קֶרְבָּנוֹת עוֹלָה תְּמִימִים שִׁנְתַּעֲרְבוּ
בְּאֵיכְרִים בְּעָלֵי מוֹמִין – שֶׁל בַּהֲמָה בַּעֲלַת מוֹם, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר,
אִם כֶּבֶד קָרֵב הָרָאשׁ שֶׁל אַחֵר מִהֶן לִפְנֵי שֶׁהִרְגִּישׁוּ שִׁנְתַּעֲרְבוּ
בַּפְּסוּלִים, תּוֹלִים לְקוּלָא שֶׁהָרָאשׁ שֶׁקָּרֵב הוּא מִזְבַּחֲבַעֲלַת מוֹם,
וְיִקְרִיבוּ אֶת כָּל הָרָאשִׁין בּוֹלָן, וְכֵן אִם קָרְבו כֶּבֶד בְּרָצִיו שֶׁל אַחֵר
מִהֶן, וְיִקְרִיבוּ אֶת כָּל הַכְּרָעִים בּוֹלָן, מִשּׁוּם שֶׁכִּשְׁנַתַּעֲרְבוּ אִין בָּהֶם
אִיסוּר דְּאוֹרִיתָא שֶׁסְפִיקוּ לְחֻמְרָא, כִּיּוֹן שֶׁהַתּוֹרָה הוֹדִירָה עֲלֵיהֶם
רַק כְּשֶׁהָם בִּפְנֵי עֲצָמָם, כְּנִדְרַשׁ מִתִּיבַת 'בָּהֶם', וְכִשְׁקִיב אֶחָד מֵהֶם
יֵשׁ רַק סֵפֶק דְּרַבְּנָן וְתוֹלִים לְקוּלָא. וְהַכְּמִים אֲמִירִים, אֲפִילוּ שֶׁכֶּבֶר
קָרְבוּ הַאיִבְרִים בּוֹלָן חוּץ מֵאַחֵר מִהֶן, אוֹתוֹ אֶחָד יֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרִיפָה,
שְׁעִדִּין יֵשׁ לּוֹמֵר שְׁמָא הָאֵבֶר הַנּוֹתֵר הוּא מִבְּעַלְת מוֹם, וְאִינוּ יֵיתֵר
בְּתַעֲרֻבוֹת, מִשּׁוּם שֶׁלֹּא תוֹלִים שֶׁהָאֵבֶר הָאֵסוּר כֶּבֶר קָרֵב.
הַגְּמָרָא מִמְּשִׁיבָה לִפְרֹשׁ אֶת טַעְמֵי רַב וְרַבִּי יוֹחָנָן. שוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא:
וְאֵיךְ – רַבִּי יוֹחָנָן שִׁדְרַשׁ מִ'בָּהֶם' לְמַעַט שְׁדוּקָא בְּעָלֵי מוֹם יִרְצוּ
לְקָרְבָן כְּשֶׁעָבַר מוֹמָם אוֹלָם שֶׁאֵר בְּעָלֵי חִיִּים אֵינֶם חֲזוּרִים וְנִרְאִים,
מִנֵּין דּוֹרֵשׁ שְׁבַעֲלִי מוֹמִין כְּשֵׁרִים בְּתַעֲרֻבוֹת. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: נִפְקָא
לָהּ – הוּא לּוֹמֵד דְּרִשָׁה זֹו מִ'בָּם' 'בָּהֶם', כְּלוֹמֵר, שִׁיכְלָה הַתּוֹרָה
לְכַתּוֹב 'מִשְׁחַתֶּם בָּם' וְכַתְּבָה 'בָּהֶם', מִלְשׁוֹן יִתִּירָה נִלְמַד שְׁבַעֲלִי
מוֹמִין כְּשֵׁרִים בְּתַעֲרֻבוֹת. שוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: וְאֵיךְ – רַב שְׁלֵמִי אֵת
הַיִּתֵּיר בְּתַעֲרֻבוֹת מִתִּיבַת 'בָּהֶם', מִה יִדְרֹשׁ מִהִיתוֹר שֶׁל הָאוֹת ה',
מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: רַב 'בָּם' 'בָּהֶם' לֹא דְרִישׁ, שֶׁכֵּן הוּא דֶּרֶךְ הַתּוֹרָה
לְכַתּוֹב.
הַגְּמָרָא חוֹזֶרֶת לְכַבֵּר אֶת דַּעַת רַב. שוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: וְלָרַב, נְהִי נִמִּי
– אִף אִם סוֹבֵר דְּבַעֲלֵי חִיִּים אֵינֶן נִדְּחִין, עִדִּין יֵשׁ לְהַבִּין מִה עִדְיֹתוֹ
שֶׁל הַשְּׁעִיר מִזְהוּג הָרָאשׁוֹן, וּמִדּוּעַ לֹא נִאֲמַר אִי בְּעֵי הָאִי – שֶׁאִם
יִרְצָה לְהַקְרִיב אֶת הַשְּׁעִיר מִזְהוּג הָרָאשׁוֹן, נִקְרִיב – יִקְרִיב אוֹתוֹ,
וְאִי בְּעֵי הָאִי – וְאִם יִרְצָה לְהַקְרִיב אֶת הַשְּׁעִיר מִזְהוּג הַשֵּׁנִי, נִקְרִיב,
שְׁהִי שְׁנֵיהֶם רָאוּיִים כַּעַת. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אֲמַר רַבָּא, רַב כֶּבֶר לָהּ
כְּרִיב יוֹסִי דְּאֲמַר מִצּוֹה בְּרָאשׁוֹן דּוּוּקָא. מְבַרֵּרֶת הַגְּמָרָא: הִי – הִכֵּן
מִצְאֵנוּ שֶׁרַבִּי יוֹסִי סוֹבֵר שֶׁמִּצּוֹה בְּרָאשׁוֹן, אִי נִימָא – אִם נִאֲמַר
שֶׁהַכּוֹנֵה לְרַבִּי יוֹסִי דְּשִׁנְיָנוּ לְגַבִּי קוֹפֹת מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל, דְּתַנֵּן
בַּמִּשְׁנָה (שְׁקָלִים פ"ג מ"ב), שְׁלֹשׁ קוֹפֹת שֶׁל שְׁלֹשׁ סָאִין הִיוּ
בְּמִקְדָּשׁ, שְׁבִיחַ תוֹרֵמִין הַכְּהֵנִים אֶת הַלְּשָׁכָה – מִמְּלֵאִים אוֹתָם
מִהַשְּׁקָלִים שֶׁנֶּאֱסָפוּ בַּלְשָׁכָה בְּקוֹפּוֹת הַגְּדוּלוֹת, שֶׁל פַּעֲמִים בִּשְׁנָה,
בַּפֶּסֶח בַּעֲצֶרֶת וּבִסְכוּת, וְתַנּוּב עֲלִיתָן אֶלֶף בֵּית גִּימָל, עַל כֹּל אֶת
אוֹת אַחַת. וְתַנֵּינָא, אֲמַר רַבִּי יוֹסִי, לָמָּה כְּתוּב עֲלִיתָן אֶלֶף בֵּית גִּימָל
כִּדִּי לִידַע אֵיזָה מִהֶן נִתְרַמָּה רָאשׁוֹן, וְלִהְיֵאבִי הִימָנָה קֶרְבָּנוֹת צָבוּר
רָאשׁוֹן לִפְנֵי הַקּוֹפּוֹת הָאֲחֵרוֹת, מִשּׁוּם שְׁמִצּוֹה בְּרָאשׁוֹן. הִרִי שְׁלֵרְבִי
יוֹסִי יֵשׁ לְקִיִּים אֶת הַמִּצּוֹה בְּרָאשׁוֹן, וְכִדְבְּרִיו סֵבֵר רַב שֶׁאֲמַר
שֶׁמְקִרְיָבִים דּוּוּקָא אֶת הַשְּׁעִיר הָרָאשׁוֹן. דּוּחָה הַגְּמָרָא: דִּילְמָא שְׁאֵי
הָתָם – שְׁמָא שׁוֹנָה הִדִּין בְּקוֹפּוֹת שֶׁמִּצּוֹה בְּרָאשׁוֹן, מִשּׁוּם דְּבַעֲלֵי
דְּאֶתְחָזִי קִמִּיתָא – שְׁבוּמָן שִׁנְתַּמְלָאָה הָרָאשׁוֹנָה וְהִיתָה רָאוּיָה
לְהִבִּיא מִמֶּנָּה קֶרְבָּנוֹת, עִדִּין לֹא אֶתְחָזִי בְּתִרְיָא – לֹא הִיתָה
הַשְּׁנִיָּה רָאוּיָה, שְׁהִרִי עוֹד לֹא נִתְמַלְאָה, וּלְפִיכָךְ יֵשׁ לְהִבִּיא

הַגְּמָרָא מִתְרַצַּת תִּירֻץ נוסף מִדּוּעַ צִרִיךְ פְּסוּק לִפְסוּל מַחוּסֵר זִמָּן
בְּשַׁעֲרֵי הַמִּשְׁתַּלַּח: רַבָּא אָמַר, וְדֹאֵי שְׁאִין צִרִיךְ פְּסוּק לִפְסוּל מַחוּסֵר
זִמָּן בְּשַׁעֲרֵי הַמִּשְׁתַּלַּח, וְהִרְבִּיבִי לֹאסוּר נִצְרָךְ לְמַקְרָה גִּנּוֹן שְׁהִיָּה לוֹ
– לְמוּכָר הַבְּהֵמוֹת שֶׁמִּכָּר לְצִיבוֹר אֶת הַשְּׁעִיר, חוֹלָה מְסוּכָן בְּתוֹךְ
בֵּיתוֹ שִׁמּוֹתֵר לְחַלֵּל עֲבוּרֵי אֶת יוֹם הַכִּיפּוּרִים, וְשִׁחַט עֲבוּרֵי אֶת אֲמִו
שֶׁל הַשְּׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים לְאַחַר שִׁנְעַתָּה הַהִגְרָלָה עַל
הַשְּׁעִירִים, וְנִמְצָא שֶׁעַתָּה הַשְּׁעִיר לְעוֹאזֵל מַחוּסֵר זִמָּן לְמַצּוֹתוֹ
לְהַשְׁתַּלַּח מִחֻמַּת הָאִיסוּר (ויקרא כב כה) 'אֶתוֹ וְאֶת בְּנוֹ לֹא תִשְׁחָטוּ
בְּיוֹם אֶחָד', וְלֹלָא הִרְבִּיבִי הֵינּוּ אֹמְרִים שְׁכִיּוֹן בְּשַׁעַת הַגְּרָלָה לֹא
הִיָּה מַחוּסֵר זִמָּן, אִינוּ נִפְסֵל.
מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְכִי הָאִי גִּנּוּנָא – וּבֹאפוֹן זֶה שְׁמִיתָתוֹ בְּרִיסוּק
אִיבְרִים בְּדַחֲיָה לְצוּק, מִי אָסִיר – הָאִם נִאֲסַר מִחֻמַּת 'אֶתוֹ וְאֶת בְּנוֹ',
הִלָּא 'לֹא תִשְׁחָטוּ' אֲמַר רַחֲמֵנָא, וּמִשְׁמַע שְׁדוּקָא כְּשִׁנְיָה
בְּשַׁחֲטָה אֲסוּר, וְהָא – דַּחֲיָת הַשְּׁעִיר לְצוּק לֹא שְׁחִיטָה הִיא.
מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: הָא אֲמַרִי בְּמַעְרָבָא – הִרִי כֶּבֶר אֲמַרִי בִּארְץ
יִשְׂרָאֵל, שְׁדִּחִיתוֹ שֶׁל הַשְּׁעִיר לְצוּק כִּדִּי לְקִיִּים מַצּוֹת זֹו הִיא
שְׁחִיטָתוֹ – נִחְשַׁב כְּשַׁחֲטָה, וּלְפִיכָךְ כְּשִׁחַטְתָּ אֶת אֲמִו נִאֲסַר
לְדַחֲוֵיהּ בְּצוּק.
שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה: וְאִם מִשְׁהִגְרִיל מֵת יִבִּיא זֹוג אַחֵר וִיגְרִיל עֲלֵיהֶם
בְּתַחֲלִילָה, וְיֵאמֹר אִם שֶׁל שָׁם מֵת וְהַ שְׁעִלָּה עָלָיו הַגּוֹרֵל לְשֵׁם יִתְקִיִּים
תַּחֲתָיו וְכוּ', וְהַשְּׁנִי יִרְעָה עַד שִׁיִּסְתַּאב וְיִמְכֵּר וְיַפְּלוּ דַמּוֹ לְנִדְבָה.
הַגְּמָרָא מְבַאֵרֶת אֵיזָה שְׁעִיר יִרְעָה עַד שִׁיִּסְתַּאב וְאֵיזָה יִעֲשֶׂה בּוֹ
עֲבוּדָתוֹ: אֲמַר רַב, הַשְּׁעִיר הַשְּׁנִי שְׁהִיָּה בְּיוֹג הָרָאשׁוֹן וְיָקֵרֵב לְקָרְבָן,
וְהַשְּׁעִיר הַשְּׁנִי שְׁכִיּוֹג הַשְּׁנִי שְׁהוּבָא אַחֲרֵי שְׁמַת אַחֵר הַשְּׁעִירִים
בְּזוּג הָרָאשׁוֹן, יִרְעָה עַד שִׁיִּסְתַּאב. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, הַשְּׁעִיר הַשְּׁנִי
שְׁכִיּוֹג הָרָאשׁוֹן יִרְעָה עַד שִׁיִּסְתַּאב, וְהַשְּׁעִיר הַשְּׁנִי שְׁכִיּוֹג הַשְּׁנִי
שְׁהוּבָא כִּדִּי לְקַחַת אֶת בֶּן זֹוגוֹ בְּמִקּוֹם זֶה שְׁמַת, וְיָקֵרֵב לְקָרְבָן, וְנִמְצָא
לְפִי רַבִּי יוֹחָנָן שֶׁעֲבוּדַת הַשְּׁעִירִים מִתְקִיִּמַת בְּשֵׁנִי שְׁעִירֵי הַזֹּוג
הַשֵּׁנִי.
הַגְּמָרָא מְבַרֵּרֶת אֶת מַחְלוקְתָם: בְּמָא קָא מִיפְלִגִּי – בְּמָה נַחֲלָקוּ רַב
וְרַבִּי יוֹחָנָן. רַב כֶּבֶר, שְׁבַעֲלֵי חִיִּים שֶׁנִּפְסְלוּ וְנִדְּחוּ מִמִּצְוַתָּם אֵינֶן
נִדְּחִין לְגַמְרִי, וְכִשְׁיִחְזְרוּ לְהִיּוֹת רָאוּיִים מְקַרְבִּים אוֹתָם, וּלְפִיכָךְ
הַשְּׁעִיר מִזְהוּג הָרָאשׁוֹן אִף שִׁנְדָּחָה כְּשִׁמַּת חֲבִירוֹ, לֹא נִדְּחָה לְגַמְרִי,
וְכִשְׁיַעֲמִידוֹ אַחֵר בְּמִקּוֹם הַמֵּת חוֹזֵר לְהִיּוֹת רָאוּי. וְרַבִּי יוֹחָנָן כֶּבֶר,
שְׁבַעֲלֵי חִיִּים שִׁנְדָּחוּ נִדְּחִין לְגַמְרִי, וְאֵינֶם רָאוּיִים עוֹד לְהַקְרִיבָה
אֲפִילוּ אִם יִתּוּקֵן הַפְּסוּל, וּלְפִיכָךְ הַשְּׁעִיר מִזְהוּג הָרָאשׁוֹן דִּינוֹ
שִׁירְעָה עַד שִׁיִּסְתַּאב, כִּיּוֹן שִׁנְדָּחָה כְּשִׁמַּת חֲבִירוֹ. הַגְּמָרָא מְבַאֵרֶת
אֶת טַעְמֵיהֶם: מָא מַעְרָבָא דְרַב הוֹסוּבֵר שְׁבַעֲלֵי חִיִּים אֵינֶן נִדְּחִין, דִּילְיָדִי
[– שְׁלֹמוֹן] מִמַּחוּסֵר זִמָּן – בַּהֲמָה שְׁעִדִּין לֹא מִלֹּא לָהּ שְׁבַעֲהַ יָמִים
לְלִידְתָּהּ שֶׁאִסוּרָה לְהַקְרִיבָה, וְרַק מִהִיּוֹם הַשְּׁמִינִי כְּשֶׁרָה לְהַקְרִיבָה,
וְהִרִי מַחוּסֵר זִמָּן, לֹא אִף עַל גֵּב דְּהַשְׁתָּא – אֲפִילוּ שְׁכַעַת שֶׁלֹּא
מִלֹּא לוֹ שְׁבַעֲהַ יָמִים לֹא חָזִי – אִינוּ רָאוּי לְהַקְרִיבָה, מְכַל מְקוֹם כִּי
הִרִי מִחָזִי – כְּשֶׁעָבְרוּ שְׁבַעֲהַ יָמִים וְרָאוּי לְהַקְרִיבָה שְׁפִיר דְּמִי –
כֶּשֶׁר לְקָרְבָן, אֲפִילוּ שְׁהִיָּה דַחֲוִי, הָכָא נִמִּי – אִף בְּבַעֲלֵי חִיִּים שִׁנְדָּחוּ,
וְכַגּוֹן הַשְּׁעִיר שְׁהִיָּה רָאוּי מִתְחִילָה וְנִדְּחָה בְּמִיתָת חֲבִירוֹ, לֹא שְׁנָא
– אִין דִּינוֹ שׁוֹנָה, וְכִיּוֹן שֶׁחֹזֵר לְהִיּוֹת רָאוּי כְּשִׁמְבִּיאִים לוֹ בֶּן זֹוג
אַחֵר, כְּשֶׁר. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: מִי דְמִי – הָאִם שְׁעִיר הַנִּדְּחָה בְּמִיתָת
חֲבִירוֹ דּוֹמָה לְמַחוּסֵר זִמָּן, הָתָם – בְּמַחוּסֵר זִמָּן לֹא אֶתְחָזִי כָּלֵל –
מַעֲוֵלִם לֹא הִיָּה רָאוּי לְהַקְרִיבָה, וְכֵאִילוּ לֹא הוֹקֵדֶשׁ כָּלֵל עַד שֶׁמִּלֹּא
יָמִיו, אֲבֵל הָכָא הַשְּׁעִיר נִרְאָה הִיָּה מִתְחִילָה לְקָרְבָן, וְנִתְחַה בְּמִיתָת
הַשְּׁעִירֵי הַשֵּׁנִי, וְלִכֵּן יֵשׁ לּוֹמֵר שֶׁאִינוּ חוֹזֵר וְנִרְאָה עוֹד.
הַגְּמָרָא מְבִיאָה טַעַם אַחֵר לְשִׁיתָת רַב: אֵלָּא הֵינּוּ מַעְרָבָא דְרַב שְׁאִין
בְּעָלֵי חִיִּים נִידְּחִין, דִּילְיָדִי [– שְׁלֹמוֹן] מִפְּעֵל מוֹם עוֹבֵר – שְׁעִתִּיד
לְהַתְרַפָּא, וְדִינוֹ שֶׁרַק בְּעוֹד הַמוֹם בּוֹ פְּסוּל לְהַקְרִיבָה, וְכִשְׁיַעֲבּוֹר
הַמוֹם נִיתָן לְהַקְרִיבוֹ, וְהִרִי פְּעֵל מוֹם עוֹבֵר, לֹא אִף עַל גֵּב דְּלֹא חָזִי
הַשְׁתָּא – הָאִם לֹא דִינוֹ שֶׁאֲפִילוּ כְּשֶׁשְׁהִמּוֹם עָלָיו הוּא לֹא רָאוּי,
מְכַל מְקוֹם כִּי הִרִי מִחָזִי – כְּשֶׁעָבְרָה מוֹמוֹ וְשׁוּב הוּא רָאוּי, שְׁפִיר דְּמִי
– כֶּשֶׁר לְקָרְבָן, הָכָא נִמִּי – אִף הַשְּׁעִיר שְׁהִיָּה רָאוּי מִתְחִילָה וְנִדְּחָה
בְּמִיתָת חֲבִירוֹ לֹא שְׁנָא – אִין דִּינוֹ שׁוֹנָה מִבְּעַל מוֹם עוֹבֵר, וְכִיּוֹן

יומא. פרק ששי – שני שעירי דף סד עצמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) קפג

רבא אמר — מחוסר זמן דאיצטריך קרא לשעיר המשתלח, כגון שהיה לו למי שמוכרן לציבור חולה בתוך ביתו, שמוחרר לחלל עליו יום הכפורים, ושחט את אמו של שעיר, שנעשה מחוסר זמן משום אותו ואת בנו לאחר שהגריל עליו. מי אסיר — להוליכו לצוק משום אותו ואת בנו. אין נדחין — אם אירעה להם שעת פסול עדיין יכולין להתקן כשיזדווג לו אחר, ולא אמרין הואיל ונדרה

ידחה אלא בשחטין כגון מת המשתלח ישפר הדם. הא על ידי תעובת ירצו — כרבי אליעזר. איברים — של עולה תמימה, שנתערבו בהן איברי בעלת מום אחת. אם קרב הראש של אחד מהן — קודם שהרגישו בדבר. יקריבו כל הראשין כולן — ותולין האיסור באותו שקרב כבר. ותולין לקלל, והואיל ונתערבו — אין כאן ספק איסור דאורייתא למיול לחומרא, דלא הוזירה תורה עליון אלא כשהן בעצמן, שנאמר בהם: "כי משחתם בהם מום בם", כי איתנהו בעניניהו. מכם כהם — מדמצי למיכתב "בם" וכתב "בהם", כעידא דאיתחזאי קמיתא לא איתחזאי בתרייתא — אבל האי לא איתחזאי קמא עד דאיתחזאי בתרא, שאף על פי שהגריל עליו — אינו ראוי לישחט עד לאחר מותן דם הפר, ובתוך כך מת הכירי והביאו שנים והגרילו עליון, וכשהגיע זמן שחיטת השעיר — כבר זה האחרון עומד. אלא רבי יוסי דפסח — דהא הכא לא איתחזאי קמא עד דאיתחזאי בתרא, שהרי אין זמן שחיטת פסח אלא לאחר חצות, וקודם לכן אבד ראשון והופרש שני ונמצא ראשון, והרי שניהן עומדים כשהגיע זמן שחיטה, ואפילו הכי קאמר רבי יוסי מצוה בראשון.

יחיים — בעניניהו הוא דלא מירצו, הא על ידי תעובות מירצו. גדתנן: איברים תמימים באיברים בעלי מומין, רבי אליעזר אומר: אם קרב הראש של אחד מהן — יקריבו כל הראשין כולן, פרעיו של אחד מהן — יקריבו כל הפרעיים כולן, וחכמים אומרים: אפילו קרבו כולן חוץ מאחד מהן — יצא לבית השרפה, ואידך: נפקא ליה מ"בם" "בהם". ואידך: "בם" "בהם" לא דריש, ולרב, נהי נמי דבעלי חיים אינן נדחין, אי בעי האי נקריב אי בעי האי נקריב! אמר רבא: רב סבר לה פרבי יוסי, דאמר: מצוה בראשון. הי רבי יוסי? אי נימא רבי יוסי דקופות, דתנן: שלש קופות של שלש סאין, שבהן תורמין את הלשבה, וכתוב עליהן אלה, בית, גימל. ותניא, אמר רבי יוסי: למה פתוב עליהן אלה בית גימל — לידע איהו מהן נתרמה ראשון, להביא הימנה ראשון שמוצה בראשון, — דילמא שאני התם, דבעידנא דאיתחזאי קמיתא לא איתחזאי בתרייתא. אלא רבי יוסי דפסח, (דחתן) [דחתנא] המפריש פסחו ואבר, והפריש אחר תחתיו, ואחר כך נמצא הראשון והרי שניהן עומדין — איהו מהן שירצה יקרב, דברי חכמים. רבי יוסי אומר: מצוה בראשון, ואם

(וב) ובפרק קמא דחובים (יב,א), דחיו מעיקרו חיו דחיו, ואפילו בבעלי חיים, גבי בהמה של שני שותפין הקדיש חציה חזר ולקחה והקדיש חציה קרשה ואינה קריבה, ולא דמי למחוסר זמן, והתם משעה שהקדישה היתה דחוויה. ואף על גב דגבי מחוסר זמן נמי אמרין לילה לקדושה יום להרצה — אלמא: אף על גבי דבעידנא דאקדישה לא חזיא להקריבה, אפילו הכי כי חזי למחר — מקריב ליה, ולא אמר דחיו מעיקרו הוא. וכן כל קרבן שהקדישו ביום ועבר עליה לילה אחת שלא הקריבו — תו לא לקריבה, דהוה ליה נראה ונדרה. ואין להרץ: לילה לאו מחוסר זמן, ולא חשיב נדרה, דהא הכא חשיב נדרה, אף על גב דהדר חיו בזימניה ויש לומר: כיון שאינו מחוסר מעשה בגופו — לא חשיב נדרה, ועוד: דלילה לא חזיא להקריבה שום קרבנות. אבל הכא, שצריך להביא שנים אחרים ולהגריל עליהם, והיו כמחוסר מעשה, ועוד: דהוא זמן הקרבה, ואפילו הכי לא מצי לאקריבה — הלכך חשיב דחיו. הא על ידי תעובת מרצו כדתנן ב' — וסבירא ליה כרבי אליעזר. אי נמי, אפילו כרבנן אף על גב דפליגי עליה רבנן התם בברייתא — רבנן דמתניתין שרו מדאורייתא, כדמשמע לישנא דמתניתין דלא אסרו אלא אבר הנשאר. אבל אותם שקרבו ועלו למערכה — לא ירדו, ומורבנן הוא דאסרי לכתחילה, כדמשמע לישנא דמתניתין: אפילו קרבו כולם חוץ מאחד מהם יצא לבית השרפה. ואידך נפקא ליה מכם בהם — והשתא איכא שלשה דרשו: הא עבר מומם ירצו, ואידך כל דחיוין הואיל ונדרה ידחו, ואידך הא על ידי תעובת מירצו. והא דלא מייתי התם בפרק "תעובות" (זבחים עג) דרשא רבי (וחתן) — משום דלא בעי לאתויי אלא הך שתי דרשות דאפילו רב מודה בהו. והא דמשמע התם דדרשא רבי יוחנן מודה אמנא דבהם — אין לחוש בהו, דלא נחת גמרא לדקדק בהו.

ואם היה שני מובחר ממנו יביאנו – ובמתניתין נמי נימא הכי. אי נמי: שמא לא שייך דא מילתא אלא בגבולין או בנעשים בעורה, אבל בשעיר המשתלח ובשעיר הפנימי הגנשף חוץ לשלש מחנות – אפילו אם היה שני מובחר ממנו, מצוה בראשון.

יעמוד דו ולא שחבירו מת – לעיל, כי קאמר דטעמא דרבי יוחנן משום דכתיב "בהם" – לא הוה מצי למימר דטעמא משום

דכתיב "יעמוד חי" ולא שכבר עמד, ואף על גב דלא ידע לברייטא – מכל מקום טעמא דידיה מהאי קרא. ובשאר קרבנות מודה לרב. דילפינן ממום עובר. דהא אפילו בשאר קרבנות פליג עליה דרב דסבירא ליה בעלי חיים נדחין, ואפילו דיחוי מעיקרו הוי דיחוי, כההיא דבהמה של שני שותפין. וצריך לומר דתניא כוותיה דרבי יוחנן ולא מטעמיה דטעמא דרבי יוחנן מ"בהם" כדלעיל דסבירא ליה בעלי חיים נדחין. והאי תנא סבר אין דיחוי אלא בשחוטין, דליף מבעל מום עובר כרב, בשאר קרבנות. לבי דהבא דגלי קרא "יעמוד חי".

בריייתא כוותיה דרבי יוחנן – תימה לי: הא איכא נמי מתניתין דדייקא כרבי יוחנן ועדיפא מיניה, דאפילו דיחוי מעיקרו הוי דיחוי, בפרק "מי שהיה טמא" (פסחים צ"ב). תנן: המפריש נקבה לפסחו – תרעה עד שתסתאב, ותימכר, ויביא בדמיה שלמים. ואמרין עלה בגמרא: שמע מינה תלת: שמע מינה בעלי חיים נדחין, ושמע מינה דיחוי מעיקרו הוי דיחוי וכו'. ויש לומר: דלא דמי, דהתם הוי דיחיה גמורה, דלעולם נקבה לא חויה לקרבן שהופרשה לשמו דהיינו פסח. ובהא נמי מיתרצא מה שמקשים גבי בהמה של שני שותפין, ומאי קא משמע לן רבי יוחנן מתניתין היא היא דהמפריש נקבה לפסחו. ואף על גב דאיכא למימר דתמורה כיוצא בה אתא

לאשמועינן, דלא שמעינן ממתניתין – מכל מקום התלמוד דייק ממילתיה דרבי יוחנן שמע מינה תלת, לידוק ממתניתין ומאי איצטרך למידק ממילתיה דרבי יוחנן? אלא יש לומר: אי ממתניתין – הוה אמינא שאני התם דלא חויה לעולם לפסח שהופרשה לשמו, ולהכי הויה דחויה לעולם, אפילו למותר פסח דהוי שלמים לא תיקרב היא גופה אלא דמיה.

האמר רבא דיקא מתניתין כוותיה דרב – תימה לי: מאי קאמר דיקא כוותיה דרבי? אדרבה: תיקשי מינה לרבי יוחנן, דלא מתוקמא כלל אליביה. ובמאי טעה

מעיקרא דקאמר בשלמא לרבי יוחנן – הא לא מיתוקם כלל "ועוד אמר רבי יהודה" אליביה.

ועוד: דלאיכא דאמרי דבסמוך מסיק לרבי יוחנן בקשיא וללישנא קמא לא מסיק קשיא!

ונראה לי: דמעיקרא דקאמר בשלמא לרבי יוחנן – לא אסיק אדעתיה דתיקשי ליה "ועוד אמר רבי יהודה", דאיכא לפרושי דבתרתי פליגי, מעיקרא פליג דקאמר תנא קמא ירעה אמר אידו ימות, והדר קאמר ועוד אמר רבי יהודה כו', דשמעיה לתנא קמא דקאמר אם של עזאזל מת וכו' והשני ירעה – אלמא דאיירי שמת של עזאזל קודם שנשחט של שם. ואיכא למימר דאיירי

כגון שמת קודם וידיו, וטעמא דמת קודם וידיו, הא מת לאחר וידיו – אין צריך להביא שנים אחרים ולהגדיל, דסבירא ליה בהא כרבי שמעון, דאמר לעיל פרק "טרף בקלפי" (מב, עד מתי זקוק להיות חי – עד כפרת דברים, ואהא אתא רבי יהודה נמי לפלוגי, אם מת המשתלח ישפך הדם ומביא שנים אחרים, ואתא לאשמועינן דבכפרת דמים תלוי הדבר. ורבי יהודה לטעמיה, דאמר לעיל: עד מתי זקוק להיות חי – עד שעת מות דמו של חבירו, ואין הדבר תלוי בידיו כלל, דאפילו אם הקדים וידיו שעיר המשתלח למות דם שעיר הפנימי, ומת המשתלח – ישפך

הדם. והשתא ניחא הא דקתי ועוד. ומכל מקום הדר קאמר דיקא מתניתין כוותיה דרב, דלא ניחא ליה לפרושי ועוד כדפרישית, משום דלישנא דמתניתין לא משמע ליה הכי, דאתא לאשמועינן הא. ומשום דאיכא למימר הכי ואיכא למימר כדמעיקרא, כדקא סלקא דעתך דמקשה – לא מסיק קשיא. אבל לאיכא דאמרי, דלא קאמר מעיקרא בשלמא לרבי יוחנן, אלא

פרץ מיד לרבי יוחנן ולא משמע ליה כלל לפרושי ד"ועוד" כדפרישית ללישנא קמא לרבי המקשה, דקאמר בשלמא לרבי יוחנן – להכי מסיק קשיא.

הכל מודים

ואם היה השני מובחר ממנו - יביאנו, אמר רבא:

דיקא מתניתין פוֹתִיָּה דרב, וברייִתא פוֹתִיָּה דרבי יוחנן. מתניתין פוֹתִיָּה דרב - דקתני: אם של שם מת זה שעלה עליו הגורל לשם יתקיים תחתיו, ואיך

בדקאי קאי. ברייתא פוֹתִיָּה דרבי יוחנן - דקתני: שני, איני יודע אם שני שבזוג ראשון אם שני שבזוג שני, כשהוא אומר "עמוד חי" - ולא שחבירו מת.

מאי משמע? עמוד חי, ולא שִׁבְּר עַמֵּד. תנן: ועוד

אמר רבי יהודה: נשפך הדם - ימות המִשְׁתַּלַּח, מת המִשְׁתַּלַּח - יִשְׁפַּךְ הַדָּם. בְּשִׁלְמָא לְרַבִּי יוֹחָנָן דְּאִמְר

בְּעֵלִי חַיִּים נִדְחִין - מִשּׁוּם הֵכִי יָמוּת הַמִּשְׁתַּלַּח, אֶלָּא לְרַב דְּאִמְר בְּעֵלִי חַיִּים אֵינֶן נִדְחִין - אֲמַאי יָמוּת הַמִּשְׁתַּלַּח? אִמְר לָךְ רַב: אֵלִיבָא דְרַבִּי יְהוּדָה לֹא

קָא אָמִינָא, כִּי אֲמִינָא - אֵלִיבָא דְרַבָּנָן. בְּשִׁלְמָא לְרַב - בְּהָא פְּלִיגִי רַבִּי יְהוּדָה וְרַבָּנָן, אֶלָּא לְרַבִּי יוֹחָנָן

בְּמַאי פְּלִיגִי? אִמְר רַבָּא: הָא אֲמִרִין דִּיִּיקָא מִתְנִיתִין פוֹתִיָּה דרב. תנן: שאין הפֹּתִיָּה צבור מתה. הא

דיחיד כי האי גוֹנָא - מתה. בְּשִׁלְמָא לְרַבִּי יוֹחָנָן - בְּרַבִּי אָבָא אִמְר רַב, דְּאִמְר רַבִּי אָבָא אִמְר רַב:

הכל

הכל

רועה. ואמר ר' אבא עליה: הכל מודים שאם נתכפר בשאינה אבודה, דהיינו שניה

שהופרש אחרון - אבודה מתה. שכך נאמרה הלכה למשה מסיני: חטאת שאבדה ונתכפר בעליה באחרת - הראשונה מתה. לא נחלקו אלא שנתכפר בראשונה והשניה

עומדת. ובהא פליגי, רבי סבר: מפריש לצורך תשלומי אבוד - כאבוד דמי, ורבנן סברי: לאו כאבוד דמי. וגבי מתניתין דהבא, בשלמא לר' יוחנן דאמר שני שבזוג ראשון קתני

מתניתין ירעה - היינו דיהיב טעמא משום דאין חטאת צבור מתה, הא דיחיד - תמות,

דהוה ליה נתכפר בשאינה אבודה. והדחיה קיימת, והכל מודים שמתה.

אלא

הכל מודים

הכל מודים

הכל מודים

הכל מודים

הכל מודים

הכל מודים

הכל מודים

הכל מודים

הכל מודים

הכל מודים

הכל מודים

הכל מודים

הכל מודים

יתקיים תחתיו - אינו נותן תמורה אלא לזה שמת, אבל לזו - אינו נותן תמורה, להפסל

הוא ולבא זה תחתיו. ברכאי קאי - בקדושתיה ולא אמרין ידחה. שני איני יודע וכו' - אמתניתין קאי, שני ששנינו עליו ירעה איני יודע וכו', הכי גרסינן: ולא שחבירו מת -

ולא זה שמת חבירו. יעמוד חי ולא שכבר עמד - ונדהה על ידי מיתת חבירו ועכשיו הוא

בא לחזור ולעמוד. יעמד חי - עמידה אחת ולא

שתי עמידות. ימות המשתלח - אלמא: בעלי

חיים נדחין. כי קאמר אליבא דרבנן - מדקאמר

ר' יהודה "ועוד" לאשמועינן דבעלי חיים נדחין - מכלל דשמעיניהו לרבנן דאמרי שני שבזוג

ראשון קרב דבעלי חיים אין נדחין, ושני שבזוג

שני ירעה, שאין חטאת צבור מתה. ואתא

לאיפלוגי עליהו בתרתין דקא אמריתו אין חטאת צבור מתה - אני אומר תמות, ועוד, לא

בוה שאמרתם עליו ירעה - אני אומר ימות,

אלא הוא יקרב, ושני שבזוג ראשון ימות.

בשלמא לרב בהא פליגי רבי יהודה ורבנן -

בהאי "ועוד" דסיפא. אלא לרבי יוחנן - דאמר

רבנן נמי בשני שבזוג ראשון אמרו ירעה, במאי

פליג ר' יהודה עליהו דהך סיפא, דקתני ועוד.

בשלמא לר' יוחנן - דאמר ירעה דמתניתין

אשני שבזוג ראשון קאמר, משכחת לה דאילו

דיחיד כי האי גוונא תמות, משום חטאת שכפרי

בעליה. כדריבא אבא - דאמר במסכת תמורה

(כגא,) גבי פלוגתא דרבי ורבנן, שנחלקו

במפריש חטאתו ונאבדה והפריש אחרת תחתיה

ונמצאת הראשונה, דהרי שתיהן עומדות.

דקאמר רבי: מתכפר באחת מהן, והשניה תמות.

וחכמים אומרם: אין חטאת שכפרי בעליה

מתה, אלא שנמצאת לאחר שכפרי הבעלים,

אבל נמצא קודם כפרה ולאחר הפרשה -

רועה. ואמר ר' אבא עליה: הכל מודים שאם נתכפר בשאינה אבודה, דהיינו שניה

שהופרש אחרון - אבודה מתה. שכך נאמרה הלכה למשה מסיני: חטאת שאבדה

ונתכפר בעליה באחרת - הראשונה מתה. לא נחלקו אלא שנתכפר בראשונה והשניה

עומדת. ובהא פליגי, רבי סבר: מפריש לצורך תשלומי אבוד - כאבוד דמי, ורבנן סברי: לאו כאבוד דמי. וגבי מתניתין דהבא, בשלמא לר' יוחנן דאמר שני שבזוג ראשון קתני

מתניתין ירעה - היינו דיהיב טעמא משום דאין חטאת צבור מתה, הא דיחיד - תמות,

דהוה ליה נתכפר בשאינה אבודה. והדחיה קיימת, והכל מודים שמתה.

אלא

יומא דף סד עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שבת קודש) קפה

לא נדחה לגמרי שעיר המשתלח כשנשפך דם הפנימי, אם כן
אמאי (מדרע) ימות המשתלח, הרי יוכל לחזור לעמוד לקרבן עם
 שעיר אחר מהזוג השני. מתרצת הגמרא: **אמר לך רב**, ודאי נחלקו
 רבנן ורבי יהודה אף בדין בעלי חיים נדחין, ומוכח כן מלשונו של
 רבי יהודה שנקט 'ועוד', דהיינו שרבי יהודה חולק על רבנן בדבר
 נוסף וסובר שבעלי חיים נדחין, ומוכח שרבנן סוברים שבעלי חיים
 אינן נדחין, ובא רבי יהודה לומר שאף בזה חלוק אני עליכם, ואני
 סובר שבעלי חיים נדחין, ולפיכך השני מהזוג הראשון שהוא דחוי
 דינו שימות, והשני מהזוג השני יקרב, ואכן יאמר רב, **אליבא דרבי**
יהודה לא קא אמרנא – שלא אמרתי את דברי לפי רבי יהודה, אלא
כי אמרנא אליבא דרבנן – אמרתי לפי רבנן הסוברים שבעלי חיים
 אינן נדחין.
 ממשיכה הגמרא להקשות מהמשנה: **בשלמא** – יהיה מובן לרב,
דכחא – שבנידון זה, איזה שני יקרב למזבח, אם מזוג ראשון או
 מזוג שני פליגי (נחלקו) רבי יהודה ורבנן בסיפא של המשנה, ומוכן
 מדרע רבי יהודה נקט בסיפא לשון 'ועוד', כיון שבא להוסיף לחלוק
 על רבנן בדין נוסף. **אלא לרבי יוחנן** הסובר שאף לרבנן בעלי חיים
 נדחין, וכוונתם במשנה שהשני מהזוג הראשון ירעה, אם כן קשה,
במאי פליגי – במה נחלקו רבי יהודה ורבנן בסיפא בנוסף על מה
 שנחלקו ברישא. **אמר רבא**, **הא אמרנן** – הרי כבר אמרנו לעיל
דיקא מתניתין פותיה דרב – שהמשנה מדויקת כמו רב, וגם מכאן
 יש לדייק מהמשנה כדברי רב.
 הגמרא מוסיפה להקשות ממשנתנו על רב: **תנן** במשנה, שלדעת
 חכמים השעיר הנותר ירעה עד שיסתאב, ואינו הולך למיתה
 כשאר חטאת שכיפרו בעליה באחרת. משום **שאין חטאת צבור**
מתה, ומדויק מכך, שדווקא בחטאת צבור הדין כן, **הא דייחיד** –
 אבל בחטאת שהפריש אדם לחטאתו, **בכי האי גוונא** – באופן כזה
 שכפרו בעליה באחרת, הדין הוא שמתה הנותרת ולא צריך
 שתרעה עד שתסתאב. ומקשה הגמרא, **בשלמא לרבי יוחנן** שפירש
 כוונת חכמים ששעיר שני מזוג ראשון ירעה, מובן לשון המשנה
 'שאין חטאת צבור מתה', שאילו היתה חטאת זו של יחיד, דינה
 היה למיתה, שהרי היא נחשבת כחטאת אבודתה, כיון שרבי יוחנן
 סובר **בדרבי אמאי רב**, לגבי מחלוקתם של רבי ורבנן (תמורה
 כב) במפריש בהמה לחטאת ואבדה הבהמה, והפריש בהמה אחרת
 תחתיה לחטאת, ולאחר מכן נמצאה הראשונה, וכעת שתיהן
 עומדות בפנינו והקריב את אחת מהן. נחלקו רבי ורבנן מה דינה
 של הבהמה הנותרת, רבי סבר שהבהמה הנותרת תמות, כיון
 שהיא בכלל חטאת שכפרו בעליה באחרת ודינה למיתה כשאר
 חטאות המתות. אבל חכמים סוברים שאין דינה למיתה אלא
 תרעה עד שתסתאב, משום שהכלל שחטאת שכפרו בעליה
 באחרת למיתה אינו אלא באופן שנמצאה האבודה אחרי
 שנתכפרו הבעלים בחברתה, אך אם נמצאה לפני כפרת הבעלים,
 אף שהבעלים הפריש כבר אחרת במקומה, אין דינה למיתה אלא
 תרעה עד שתסתאב. ועל זה מצינו **דאמר רבי אמאי רב**,
תרעה עד שתסתאב. ועל זה מצינו **דאמר רבי אמאי רב**,

ואם היה השעיר **השני מוכר ממונה** – מן הראשון, **ויאמרו**, שעדיף
 להביא לקרבן את המוכר מלקיים מצוה בראשון. ומבואר שרבי
 יוסי סובר שלכתחילה מצוה בראשון, וכדבריו סבר רב, ולכן אמר
 שיקרב הראשון.
 הגמרא ממשיכה לדון במחלוקת רב ורבי יוחנן, ומביאה ראיה לכל
 אחת מהשיטות: **אמר רבא**, **דיקא מתניתין פותיה דרב** – משנתנו
 מדויקת כרב שפירש כוונת חכמים שהשעיר השני מהזוג הראשון
 יקרב, והשני מהזוג השני ירעה, ואילו **הפיתא פותיה דרבי יוחנן**
 – מדויקת כרבי יוחנן שפירש כוונת חכמים שהשני מהזוג השני
 יקרב, והשני מהזוג הראשון ירעה. מבארת הגמרא: **מתניתין**
מדויקת פותיה דרב, **דקתני** במשנה, שאם מת אחד מהשעירים
 מביא שנים אחרים ומגיל עליהם, **ואם השעיר של שם מת**, יאמר
 הכהן, **זה שעלה עליו הגורל לשם יתקנים תחתיו** – במקום המת.
 מדויקת הגמרא, שדווקא במקום המת צריך להעמיד שעיר אחר,
ואיך – אבל בן זוגו של המת שנשאר חי, **בן קא קא** – כמו שעמד
 בתחילה בקדושתו כך נשאר גם לאחר מיתת השעיר, ואינו נדחה
 לגמרי במיתת חברו שיהיה צריך להעמיד אחר תחתיו, וכדברי
 רב שהשני שבזוג הראשון יקרב, והשני שבזוג השני ירעה עד
 שיסתאב. וה**פיתא** מדויקת **פותיה דרבי יוחנן**, **דקתני** בברייתא,
שני האמור במשנה שירעה, איני יודע אם כוונתו של התנא לשני
שבזוג ראשון דהיינו בן זוגו של המת, **אם** – או שהכוונה לשני
שבזוג שני, **כשהוא** (הפסוק) **אומר** שהשעיר המשתלח לעזאזל
אומר חי לפני ה' (ויקרא טז ט), ממעטים, ולא השעיר מזוג ראשון
שחבירו מת, וממילא יודע אני כדברי רבי יוחנן שהשני שבזוג
 השני יקרב והשני שבזוג הראשון ירעה עד שיסתאב.
 הגמרא מבררת את דברי ברייתא. מקשה הגמרא: **מאי משמע** –
 כיצד משמע מפסוק זה ששעיר שחבירו מת אינו בכלל 'עמוד חי',
 הרי בפשטות הפסוק מדבר על השעיר עצמו ש'יעמוד חי' ולא מת.
 מתרצת הגמרא: הפסוק 'עמוד חי' משמעותו עמידה אחת ולא שתי
 עמידות, והיינו שרק עכשיו בשעת הגרלה זו יעמוד חי, ולא ש**בכך**
עמד בהגרלה אחרת ונדחה במיתת חברו ובא שוב לעמוד חי
 להקרבה, ומבואר בברייתא כדברי רבי יוחנן, ששני מזוג ראשון
 דחוי הוא, ויקרב שני מזוג שני.
 הגמרא מבארת כיצד יבארו רב ורבי יוחנן את מחלוקת רבנן ורבי
 יהודה במשנה: **תנן** במשנה, אחר שהביא התנא את מחלוקתם של
 רבנן ורבי יהודה, **ועוד אמר רבי יהודה**, **נשפך הדם של** שעיר
 הפנימי לפני שהיוזו ממנו כמצותו, **ימות בן זוגו המשתלח**, משום
 שנדחה ואינו ראוי עוד, וצריך להביא שנים אחרים ולערוך עליהם
 גורל חדש, וכן אם מת המשתלח כשעדיין דם השעיר הפנימי בכוס
 ולא נזרק, **נשפך הדם**, משום שאינו ראוי עוד לעבודתו. מקשה
 הגמרא: **בשלמא** – יהיה מובן לשיטת רבי יוחנן **דאמר בעלי חיים**
נדחין אפילו כשחוזרים להיות ראויים, **שמשום כך ימות המשתלח**,
 כיון שנדחה כשנשפך דמו של השעיר הפנימי, ואינו יכול עוד
 להיות ראוי, **אלא לשיטת רב דאמר בעלי חיים אינן נדחין**, ולשיטתו

המשך ביאור למסכת יומא ליום שבת קודש עמ' א

לקרבן פסח, **ואחר כך** קודם חצות נמצא **הראשון**, ו**הרי שניתן**
 והראשון שאבד ונמצא, והשני שהופרש תחתיו) **עומדין** ונראים
 כאחד כשהגיע זמן שחיטת הפסח בחצות, **איזה מהן שירצה קרבן**,
 ואין צריך להעדיף אחד מחבירו, **דבין חכמים**, **רבי יוסי אומר**,
מצינו בשה הראשון שאבד ונמצא,

בתחילה מהראשונה, אך בשעיר הנדחה במיתת חברו כשמביאים
 שעיר חדש במקום המת וחוזר ונראה, באותה שעה אף השני
 נראה למצותו.
אלא צריך לומר שכוונת רבא לרבי יוסי **דפסח**, (דתנן) **דנתניא**,
המפריש שה לפסחו, **ואבד** השעיר קודם חצות של י"ד בניסן, ועדיין
 לא נראה לקרבן בזמן הקרבת הפסח, **והפריש** שה אחר תחתיו

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך - הלכות שבת

- 1 ד אף על פי שטלטול הנר אינו אסור אלא מפני שנעשה בסיס לדבר האסור דהיינו השלכת²³ אין היתר
- 2 שייניח על הנר מבעוד יום מעט לחם או שאר דבר המתיר בטלטול כדי שיהא הנר בבין השמשות בסיס
- 3 לאסור ולהתיר²⁴ לפי שהנר הוא עשוי בשביל השלכת לכן הוא טפל אליה ולא להלחם או שאר דבר
- 4 אף שאותו דבר חשוב מהשלכת וכן הדין במנורה²⁵:

סימן רעט דיני טלטול הנר בשבת טעף ד

הלכתא רבתא

- ו] במנורה - נתינת חלה על גבי הפמוט או המגש עליו ואסור בטלטול גם אם הסירו ממנו הפמוטות²⁵.

ציונים והוספות

- 23 כדלעיל ס"א.
- 24 כדלעיל סימן רעז ס"ו: ואף אם נפל הנר או שאר מוקצה שעל השלחן שנעשה בסיס להנר שהיה מונח עליו בכניסת השבת מכל מקום אם היה מונח על השלחן בכניסת השבת דהיינו בבין השמשות גם לחם שלצורך השבת הרי נעשה בסיס לאסור ולהתיר ... ולפיכך יכול לנערו להפיל מעליו הנר ושאר מוקצה לטלטלו אח"כ כמו שירצה.
- 25 אבל מגש שאינו מיוחד לפמוטות אלא יש לו גם

שולחן ערוך - הלכות שבת

- 1 ג במה דברים אמורים בגרוגרות וצימוקים של ישראל אבל
- 2 גרוגרות וצימוקים של נכרי מותרין אם הם ראויין ואינן
- 3 ראויין שאין דין מוקצה בשל נכרי לפי שהכל מוכן אצלו
- 4 שהנכרי אינו מקצה כלום ודעתו על הכל וכיון שהוא מוכן
- 5 לאיש אחד מוכן לכל.
- 6 במה דברים אמורים בדבר תלוש אבל מחובר שנתלש
- 7 בשבת אפילו הוא של נכרי שתלשו לעצמו ואפילו היה
- 8 בדעת הנכרי מבעוד יום לתלוש פירות אלו בשבת כגון
- 9 ששמע את הנכרי אומר בערב שבת למחר אתלוש פירות
- 10 אלו ואפילו הן פירות שנגמר בישולן שהכנה מועלת בהם
- 11 אפילו בעודם במחובר כמו שיתבאר בסי' שי"ח אעפ"כ הם
- 12 אסורים באכילה ובטלטול משום גזרת פירות הנושרין
- 13 שיתבאר בסי' שכ"ב כמו שיתבאר בסי' שכ"ה.
- 14 ודבר שהיה מחוסר צידה מבעוד יום וצד אותו הנכרי בשבת
- 15 אף אם היה בדעתו לצוד בשבת אין דעתו מועלת כלום
- 16 שאין הדבר תלוי בו והרי הוא אסור בשבת משום מוקצה
- 17 שכיון שלא היה ברשותו של אדם כלל אין זה מן המוכן:
- 18 ד כל דבר שהיה אסור בטלטול בבין השמשות ובשבת

- 19 הלך לו הדבר הגורם לו האיסור כגון דבר שהיה מוקצה
- 20 בבין השמשות מחמת איסור דהיינו שמחמת איזה איסור
- 21 שהיה אסור באכילה ולא היה ראוי לכלום בבין השמשות
- 22 היה מוקצה ואסור בטלטול ובשבת נסתלק ממנו האיסור
- 23 ונעשה ראוי אעפ"כ אסור לטלטלו כל השבת כולה.
- 24 במה דברים אמורים כשדחאו האדם בידים דהיינו שהאדם
- 25 גרם לו האיסור בידים כגון נר שהדליקו מבעוד יום וכבה
- 26 אחר בין השמשות ונשתייר בו שמן ושמן זה נדחה בידי
- 27 אדם מלהיות ראוי בשבת שכשהדליקו נאסר להסתפק ממנו
- 28 בשבת משום איסור כיבוי לכן אסור להסתפק ממנו אף
- 29 לאחר שכבה הנר ונסתלק האיסור שכיון שבבין השמשות
- 30 שהוא תחלת כניסת השבת היה מוקצה מדעת האדם
- 31 שהקצה אותו מדעתו כשגרם לו האיסור הוקצה לכל השבת
- 32 כולה:
- 33 ה וכן דבר שלא היה ראוי בבין השמשות מחמת עצמו
- 34 ולא מחמת איזה איסור ונעשה ראוי משחשיכה שהוא
- 35 אסור בטלטול כל השבת כולה אם נדחה בידי אדם מלהיות
- 36 ראוי בין השמשות כגון גרוגרות וצימוקים שלא היו ראויין

כשהוקצה בתחלת כניסת השבת שהוא בין השמשות שאז
הוקצה ליום שלם אבל כשלא הוקצה עד אח"כ שאין כאן
יום שלם לא הוקצה לשארית היום שאין מוקצה לחצי שבת
בין באיסור אכילה בין באיסור טלטול:
ח גרוגרות וצמוקים שהיו מוקצים מפני שאינן ראויין
וכשהגיע בין השמשות נתייבשו כבר והרי הם ראויים
לאכילה אע"פ שלא ידעו הבעלים כלל באותה שעה
שנתייבשו ואח"כ נודע להם שבבין השמשות כבר היו
יבשים מותרין באכילה שמתחלה כשהקצו אותן והסיחו
דעתם מהם לא הוקצו אלא עד שיתייבשו והרי נתייבשו
והוכנו מבעוד יום:
ט גרוגרות וצמוקים שיבשו קצת בענין שהם ראויים ואינן
ראויין שיש אנשים שאוכלין אותן ויש שאינן אוכלין
אם הזמינם לאכילה מבעוד יום מותר לאכול מהן בשבת
שכיון שגילה דעתו שהן ראויין לו יצאו מתורת מוקצה ואם
לאו אסור שכיון שלא גילה דעתו הרי הן עומדין בהקצאתן
שהיו מוקצין מתחלה כשלא היו ראויין לשום אדם אבל אם
הזמין לאכילה גרוגרות וצמוקים שאינן ראויין כלל אין
הזמנתו מועלת כלום שהרי זה כמזמין את האבן לאכילה:

חלק ב סימן שי דיני מוקצה בשבת סעיפים ג"ט

בבין השמשות ובשבת נתייבשו לגמרי ונעשו ראויין שכיון
שבבין השמשות היו מוקצין מדעת האדם שהקצם מדעתו
כשהכניסן לייבשן הוקצו לכל השבת כולה:
ך אבל דבר שהיה מוקצה בבין השמשות בעל כרחו של
אדם לא הוקצה לכל השבת כולה כגון דבר שהיה
מוקצה מחמת איסור הבא מאליו ולא ע"י גרמת האדם
ומשחשכה נסתלק האיסור שוב אין בו משום מוקצה אף על
פי שכשהגיע בין השמשות הסיח דעתו ממנו לגמרי ולא
היה מצפה כלל שיסתלק האיסור בשבת כגון בעלי חיים
שהם מוקצים בשבת מחמת איסור שחיטה ושחטם בשבת
לצורך חולה שחלה היום מותר לבריא לאכול מהם חי אף
שהסיח דעתו מהם כשהגיעו בין השמשות משום איסור
שחיטה כיון שהוא איסור הבא מאליו ולא ע"י גרמת האדם
וכן כל כיוצא בזה:
ז וכל זה בדבר שהיה מוקצה כל בין השמשות אבל דבר
שהיה ראוי בבין השמשות אפילו במקצתו לבד ואח"כ
נתקלקל בענין שנאסר באכילה או בטלטול בין שנתקלקל
מאליו בין שנדחה בידי אדם ואח"כ חזר וניתקן חזר להתירו
ואין אומרים מתוך שהוקצה ונאסר כבר במקצת השבת
הוקצה לשארית השבת כולה שאין אומרים כן אלא

1 תורה אור

לפניו ברננה, ואיתא בזהר שמחה בצפרא ורננה
ברמשא. וצריך להבין מהו צפרא ומהו רמשא,
מהו שמחה ומהו רננה.
כדי להבין זה יש להקדים ביאור הכתוב עבדו
את ה' בשמחה באו לפניו ברננה, שגם בכתוב זה
נזכרו שני הענינים דרינה ושמחה, ולפי הזהר
ההפרש ביניהם הוא, דשמחה היא בבוקר (צפרא)
ורננה היא בערב (רמשא). וצריך להבין הטעם
שהעבודה דשמחה שייכת ליום דוקא, ורינה
ללילה.
[להבין זה יקדים לבאר התוכן הפנימי דרינה
ושמחה, וכן של יום ולילה, אשר לפי זה יובן מאליו
הקשר בין שמחה ליום ורינה ללילה.
כאן מתחיל בביאור ענין הרינה (ולהלן פרק ד'
יבאר ענין השמחה)].
ויובן בהקדים, כי מודעת זאת שעבודת
המלאכים היא רנה וזמרה בשירות ותשבחות.
גדר הרינה יובן בהקדם המבואר בדברי רז"ל
שעבודת המלאכים היא באמירת שירה שהיא
הרינה, ולפיכך, מהבנת תוכן ומהות עבודת
המלאכים, נוכל להבין גם כן מהות הרינה.

תוכן הפרק: עבודת המלאכים ברינה ותשוקה
מלמטה למעלה
רני ושמחי בת ציון כי הנני בא.
פסוק זה הוא מהפטרת שבת חנוכה, שהקב"ה
מנחם את בני ישראל בזמן הגלות, שירננו וישמחו
לפי שבקרוב תבוא הגאולה ותתגלה השכינה, "כי
הנני בא ושכנתי בתוכך נאום ה'".
להבין ענין רני ושמחי.
להבין מהו ההפרש בין שני הענינים ד"רני"
ו"שמחי", דלכאורה אינו אלא כפל ענין אחד
במילים שונות.
וגם מה ענין זה להפטרת חנוכה, שמתחילין
ברני ושמחי וגו', והי' צריך להתחיל מן ראיתי
והנה מנורת זהב וגו' שבסוף הפרשה.
לכאורה אין כל קשר בין תחילת ההפטרה "רני
ושמחי" לענין חנוכה, וא"כ התחלת ההפטרה
היתה צ"ל בכתוב שבסוף ההפטרה "ראיתי והנה
מנורת זהב" השיך בגלוי לענין חנוכה, שהרי
עיקר הנס במנורה הי'.
והענין הוא, דכתיב עבדו את ה' בשמחה באו

מהקב"ה תנה הודך על השמים, ענה להם משה
 "כלום למצרים ירדתם כו'"), הרי אין למלאכים
 עבודה זו של "המשכה מלמעלה למטה",
 להשכין קדושת השכינה למטה, וכל עבודתם
 אינה אלא "השתוקקות נפשם ממטה למעלה"
 בלבד, תמיד בלי הפסק.

ותשוקה זו היא ברנה וזמרה, כנודע מענין
 הניגון שהוא ענין התפעלות הלב (כי יש ניגון
 של שמחה ויש של מרירות כו').

רגש ההשתוקקות בא לידי ביטוי בניגון, כפי
 שאנו רואים בטבע האדם, דכאשר לב האדם
 מתרגש ומתפעל הוא מתפרץ בניגון, ולפי סוג
 הרגש שבלב כך יהי' סוג הניגון, אם ניגון של
 שמחה או של מרירות. וזהו ענין שירת המלאכים
 ברנה וזמרה, המורה על רגש ההשתוקקות
 והכיסופין שלהם לדבקה בו יתברך.

והנה זו היא בחינת חיצוניות.
 אמנם, למרות גודל העילוי שבעבודת
 המלאכים ברינה וזמרה, יש בה גם חסרון, שאינה
 אלא בחינת "חיצוניות".

כנודע על דרך משל מי שהוא עומד בפנים
 בבית המלך מה לו להגיד ולספר בשבחו, רק
 כשיצא לחוץ [אזי] ידבר ויספר בשבחו [של
 המלך], להפליא ולהגדיל גודל עוצם שבח המלך
 כמה הוא גדול ומתפעל כו'.

עבודה זו של רינה, שהיא הצמאון והכיסופין
 אל הקב"ה, מורה שהאדם עדיין רחוק ממנו
 יתברך, כאדם המספר בשבחו של מלך בהתפעלות
 גדולה, שסיפור שבחו אינו שייך אלא כשעומד
 מחוץ לבית המלך (ואינו "בפנים בבית המלך"),
 ולכן נקרא בשם "חיצוניות", כאדם הנמצא בחוץ
 ולא בפנים.

[אע"פ שהמלאכים נמצאים בעולם רוחני עליון,
 מכל מקום אומר כאן שהם כעומדים בחוץ, לפי שרק
 אור מצומצם מאור השכינה הוא בגילוי אצל
 המלאכים, וזהו שנקרא בחינת "חיצוניות" של האור
 האלקי, לפי שבאור זה לא מתגלית ה"פנימיות" של
 השכינה, היינו אמיתית מהותה ועצמותה, ולפיכך
 מרגישים המלאכים שהם רחוקים עדיין מלהיות
 נמצאים "בפנים בבית המלך", וזה גופא מעורר בהם
 את רגש הכיסופין והצמאון לדבקה בו יתברך].

כנודע מענין פרק שירה, שכל הברואים אומרים
 שירה, וכן המלאכים שבכל עולם עד רום
 המעלות כולם אומרים שירות ותשבחות ברנה
 וזמרה.

באמת אמרו חז"ל שכל הברואים כולם אומרים
 שירה להקב"ה, אלא שמצינו זה אצל מלאכים
 במיוחד, שכל המלאכים שבכל העולמות אומרים
 שירה (כמבואר בכמה מקומות שיש כמה מדריגות
 במלאכים, ולפי מדריגת המלאך תלוי באיזה עולם
 רוחני הוא נמצא, באחד משלושת העולמות
 הרוחניים דבריהם יצירה ועשי').

וענין רנה זו היא גילוי עוצם תשוקתם להיות
 נכספה וגם כלתה נפשם לדבקה בו ית'
 ולהתכלל באור אין סוף ב"ה.

תוכן ענין אמירת שירה של המלאכים הוא
 ביטוי גודל תשוקתם וכיסופם לדבקה בו יתברך.

ותמיד כל ימיהם עומדים בתשוקה זו בלי
 הפסק, מחמת שאין להם אהבה ותשוקה אחרת.
 תשוקת המלאכים להכלל בהשי"ת היא תמיד
 בלי הפסק, לפי שאין להם אהבה ותשוקה אחרת;
 דאדם בשר ודם יש לו יצר הרע המשתוקק
 לתענוגים גשמיים ולכן השתוקקות נשמת האדם
 לאלקות אינה נרגשת אצלו בתמידיות, משא"כ
 המלאכים שאין להם יצה"ר אין להם שום תשוקה
 אחרת מלבד השתוקקותם להבטל באור ה'.

וגם אין להם עבודה אחרת כמו תורה ומצות
 שהם בחינת המשכה מלמעלה למטה, רק
 עבודתם היא השתוקקות נפשם ממטה למעלה.
 ועוד טעם שתשוקת המלאכים לאלקות היא בלי
 הפסק - לפי שאין להם עבודה אחרת כמו האדם
 שיש לו העבודה דקיום התורה ומצוותי, שהן
 בחינת "המשכה מלמעלה למטה", כלומר, מלבד
 העבודה דהשתוקקות וכיסופי הנברא להתעלות אל
 ה', יש גם עבודה להשכין קדושת השכינה למטה,
 שזה נפעל על ידי קיום התורה ומצוותי, ונמצא שגם
 בני אדם העובדים את ה' בתמידיות אינם במצב של
 "תשוקה" תמידית אל ה' (שהיא השתוקקות הנפש
 "מלמעלה למעלה"), כי יש זמנים שהם עסוקים
 בהעבודה של המשכת אלקות "מלמעלה למטה"
 (על ידי לימוד התורה וקיום המצוות).

משא"כ המלאכים, היות שלא ניתנה להם
 תורה (כמחז"ל במס' שבת דכשביקשו המלאכים

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

- 1 (מו) ואמנם הנה יש להבין באור ענין זה למעלה בע"ס
2 שאם אינן בבחינת מציאות יש כלל ונק'
3 ע"ס בלי מה כנ"ל א"כ איך נקרא בשם מציאות דבר מה
4 כמו מהות חכמה ובינה וחסד וכה"ג. ואע"פ שאמר
5 חכים ולא בחכמה ידיעא כו' מ"מ הרי עכ"פ חכים
6 אתקרי כו' אך הענין הוא דמה שנקרא הע"ס בשם
7 מציאות דבר מה כמו חכים ומבין כו' זהו ענין ובחי'
8 הכלים המגבילים את האור דהיינו שמגבילים ועושים
9 את האור להיות בבחי' מציאות יש ודבר מה דוקא כמו
10 אור החכמה הרי מצד האור גם שם חכים לא נקרא
11 מאחר שבחי' אור זה כלול ונכלל באור עצמות המאציל
12 כמו שלהבת הקשורה כו' וכה"ג וא"כ איך עולה בשם
13 דבר מה להיות נק' חכים כנ"ל אך מצד בחי' הכלי הוא
- 14 שמוגבל להיות בתואר מציאת יש ודבר מה והוא מה
15 שנתפס ונק' בשם חכים ומבין וכה"ג שיש מציאות שנק'
16 חכמה וכן אור החסד כשנתפס בבחי' יש ודבר להקרות
17 בשם חסד היינו בחי' הכלים שמגבילים ומתארים תואר
18 מציאות יש ודבר מה וכמו כלי אור החכמה היינו
19 כשהחכמה נתפסת בבחי' יש ודבר מה במציאות להיות
20 נק' חכמה הוא בחי' הכלי של אור ההיולי דחכמה כמו
21 שנאצל מן המאציל כנ"ל אבל אור החכמה אינו עולה
22 בשם ותואר מציאות חכמה עדיין כנ"ל וכן כלי החסד
23 היינו בחי' המגביל ומתאר תואר ומציאת שם חסד. אבל
24 אור החסד הכלול באור המאציל בלתי נתפס בתואר
25 ומציאות שם חסד עדיין וכן הוא בכל בחי' הכלים של
26 האורות כמו כלי הנצח וכלי ההוד וכה"ג וד"ל:

שער הפורים

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו – [הנחת כ"ק אדמו"ר מהר"ש]

- 1 והענין הוא דהנה ע"פ קבלה [קרי"ס] נק' בשם לידה,
2 והנה מתחלה כדי שיהי' בחי' לידה צריך
3 שיהי' בחי' עיבור וזיווג כו', ולזה א' שגם הזיווג שהוא
4 בחי' לידה קשה ג"כ כקרי"ס שהיא הלידה, והענין הוא
5 דהנה כתי' כי על כל כבוד חופה, שיש ב' בחי' כבוד
6 עילאה וכבוד תתאה שהוא בחי' כבוד חתן וכבוד כלה,
7 וענין ב' בחי' כבוד זהו ענין ד"ע וד"ת, ד"ע הוא
8 שכולא קמי' כ"ח הגם שהתהוות העולמות הוא מבחי'
9 דיבור ודיבור נעשה נפרד, אך באמת למעלה אין לך
10 דבר שחוץ מעצמותו וע"כ כולא קמי' כ"ח, וד"ת הוא
11 שנראה העולם ליש ודבר נפרד כו', וזהו ב' בחי' כבוד.
12 וזהו מ"ש מכה"כ וכת' אי' מקום כבודו, והיינו שכבוד
13 תתאה הוא מכה"א כבודו, וכבוד עילאה הוא בבחי'
14 אי' מקום כבודו שאינו מושג כלל כו', וזהו בחי' סוכ"ע
- 15 וממכ"ע, וכדי שיהי' הגילוי מבחי' כ"ע בכ"ת, זהו ע"י
16 חופה וכמ"ש כי על כל כבוד חופה שהוא בחי' מקיף
17 הכללי שלמעלה מב' הבחי' כבוד ועי"ז יכול להיות
18 הגילוי מבחי' כ"ע בכ"ת, וזהו מ"ש למען יזמר כבוד
19 ולא ידום נהו"ת קארי תדיר לנהו"ע, והנה כדי שיהי'
20 המשכה מבחי' כ"ע בכ"ת בחי' ד"ע בד"ת זהו ג"כ
21 קשה לפי שהוא למעלה מהשתלשלות שהוא ע"י חופה
22 מקיף הכללי וזהו קשה לזווגם כקרי"ס, ואעפ"כ קרי"ס
23 יותר קשה (שהוא רק כקרי"ס בכף הדמיון לבד), והיינו
24 לפי שענין הזיווגים הוא רק המשכה למעלה כ"ע בכ"ת
25 (דהיינו מבחי' ח"ע במל'), אבל ענין קרי"ס הוא
26 המשכה למטה בעוה"ז הגשמי וכמ"ש זה אלי וע"כ
27 הוא יותר קשה, לפי שכל שצריך לירד למטה יותר
28 מוכרח שהשפעה נמשך מלמעלה יותר כו'.

ראו כי ה'

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

- 1 ועדיין צ"ל לפי מ"ש בזהר פקודי דרך"ט ע"א יש
2 בבגדי קדש דאהרן מבחי' אספקלריא המאירה
3 ומבחי' אספקלריא שאינה מאירה, ומשמע דד' בגדי
4 לבן שהם נגד ד' אותיות דש' הוי' הם אסה"מ, וד' בגדי
5 זהב שהם כנגד ד' אותיות דש' אד' הם בחי' אששא"מ,
6 וא"כ איך הד' בגדי' דכהן הדיוט הם מבחי' אסה"מ.
7 והד' בגדי' שמוסיף עליו הכה"ג שזהו ליתרון המעלה
8 יהיו מבחי' אששא"מ, ומהו מעלתן שמוסיף הכה"ג
9 לראות דרך אששא"מ.
10 והענין הוא דהנה יש בחי' שיכולי' לראות דרך
11 אסה"מ, ויש בחי' שאינו יכול להתגלות כלל
12 ע"י אסה"מ כ"א בבחי' אששא"מ דוקא, כי ענין
13 אסה"מ היינו זכוכי' בהירה אשר ע"י יכולי' לראות
14 מרחוק אור ישר. וזהו ההפרש בין משרע"ה לכל
15 הנביאים שבמשה נא' ומראה ולא בחידות ונכתב
16 ומראה בסגול' שהוא לשון דכר והוא אספקלריא
17 המאירה אשר על ידה אף דבר הרחוק מהאדם רואין
18 אותו דרך אור ישר, כמו כן מעשה המצוה אשר
- 19 נתלבשה הנשמה בג"ע בלבוש המצות ע"י לבוש הנ"ל
20 שע"י מעשה מצות הנ"ל יכולה הנשמה ליהנות מזיו
21 השכינה בג"ע, וליהנות מאורו ית' כמו באספקלריא
22 המאירה אור ישר, אשר נמשך ונתגלה אוא"ס ממעלה
23 למטה בג"ע, ומשה רבינו ג"כ לא הי' רואה בלי
24 אספקלריא הנ"ל, וכמ"ש ומראה ולא בחידות, והיינו
25 באספקלריא המאירה אשר בלא אספקלרי' לא הי' יכול
26 להשיג בחי' אא"ס. אכן שאר הנביאי' ראו במראה
27 בקמ"ץ אספקלריא דלא נהרא וביד הנביאים אדמה,
28 וענין אספקלריא שאינה מאירה הוא הנק' שפיג"ל
29 דהיינו שיש מסך וכסוי על הזכוכית, אבל המסך אינו
30 דבר עב שהוא מסתיר לגמרי ומכסה האור, רק דבר דק
31 וקלוש היינו צפוי כסף הידוע, ואז כשרואין בו
32 באספקלריא הנ"ל נמשך ממנו אור"ח, אבל אין יכולי'
33 לראות דרך הזכוכית באור"י, ולכן אין רואין מהות
34 הדבר הנראה ועצמותו כמו ע"י אספקלריא המאירה,
35 כי אם רק דמות לבד נראה ע"י אספקלריא שאינה
36 מאירה.

ולבני אהרן תעשה כותנות

בס"ד. (ש"פ תצוה, ל"ב). תצוה פ"ח מ"מ מ"ב.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

- 1 ויש לומר שזהו - ההשערה על העולמות, בחינת עשר
2 הספירות הגנוזות, נחשב בחינה האחרונה שבאור אין
3 סוף, וכמו שכתב בעץ חיים שער מ"א בענין דרגת עתיק
- 4 - שהיא פנימיות הכתר שזהו בחינת היותר תחתונה
5 ושפלה שבאין סוף¹⁹ - ולכאורה מה השייכות בין בחינת
6 עתיק שהיא לאחר הצמצום, למה שמבאר כאן על

העליונה מכל מה שבכל הנאצלים ויש בה שרש כל הנאצלים והיא משפעת לכולם באופן שהיותר קטן מכל המאציל האציל היותר מובחר שבכל הנאצלים ואין ביניהן מדרגה אחרת כלל כי אחר המאציל הזה אין נאצל יותר קרוב אליו ודומה לו כזה וכללות שתיים אלה הבחינות היא בחינת א' הנקרא כתר שבערך בחינת הא' אשר בה קראוה קצת מקובלים אין סוף ובערך בחינת ב' שבה קראוה קצת המקובלים כתר שהוא במנין ה"ס אבל אנחנו סברתינו לא כדברי זה ולא כדברי זה אלא היא בחינה אמצעית בין אין סוף לנאצלים ויש בה בחינת אין סוף ובחינת נאצלים וב' בחי' אלו הם הנקראות עתיק וא"א ושניהן נקראות כתר כנודע אצלינו והבן זה מאד.

19. וזה לשון העץ חיים שם: אמנם תכלית מה שאנו יכולים לדבר בו הוא כי הכתר הוא בחינת ממוצע ממאציל ונאצל והטעם הוא כי הבחינה היותר האחרונה מכל האפשר באין סוף הוא אשר האציל בחינת א' אשר בה שורש כל ה"ס בהעלם ודקות גדול שא"א להיות לנאצל יותר דקות ממנו כי תהו אשר למעלה ממנו אין עוד זולת האפס המוחלט כנזכר לעיל ונמצא כי יש בבחינה זו ב' מדרגות א' הוא הבחינה היותר תחתונה ושפלה מכל בחינת אין סוף וכאלו נאמר דרך משל שהוא בחינת מלכות שבמלכות ואף על פי שאינו כך כי אין שם דמות וספירה חס ושלום כלל רק לשכך האון נדבר כך. והנה בזו המדרגה התחתונה שבאין סוף יש בה כללות כל שלמעלה ממנו ומקבלת מכולם כנודע שהמלכות מקבלת מכולם מדרגה זו התחתונה היא האצילה את בחינה השנית שריא המדרגה

12 שחי' ממלא מקום החלל לא היה בו ראש וסוף ומעלה
13 ומטה בו²⁰, ואם כן מה שייך בזה בחינה אחרונה בו.
14 ומבואר בלקוטי תורה בהביאור דשחורה אני ודחינו
15 בחינת אור האין סוף דלהיותו בחינת אור וזיו כלבד הרי
16 זה בחינה אחרונה בו, - כלומר בתוך האין סוף, יש
17 הארה שנמשכת ממנו, וההארה ביחס לאור אין סוף
18 עצמו, הרי הוא בחינה אחרונה.
19 ושם - בלקוטי תורה מבואר, דמה שכתוב בעין חיים
20 בחינה היותר אחרונה אין הכוונה על כללות האור -
21 העצמיות ממשי, כי אם שמבחינה האחרונה שבהאור
22 נמשך להיות עתיק בו²¹,

1 הספירות הגנוזות לפני הצמצום? על זה אומר
2 בסוגריים: (ובכר נתבאר לעיל פרק ט"ז דהעשר ספירות
3 הגנוזות הן בחינת עתיק דאדם קדמון בו), כלומר, לגבי
4 עולם א"ק, הרי נחשבות הספירות הגנוזות לדרגת
5 "עתיק", וממילא אם בחינה של עתיק נחשבת לבחינה
6 האחרונה של האין סוף, הרי כאן הוא הכוונה על
7 הספירות הגנוזות.
8 דלכאורה אינו מובן מה שייך לומר בחינה אחרונה דבר
9 שאין בו ראש וסוף, - הרי אין סוף פירושו שאין לו
10 גבול, תחילה וסוף, ומה שייך לומר בחינה אחרונה באין
11 סוף? וכמו שכתוב בעין חיים בתחלתו דבאור אין סוף

שראי חיי החיים של כל העולמות. וכלא ממשי חשיבי קמי' ית' ולכן נקראת הארה זו בחינה היותר אחרונה מכל האפשר באין סוף המאציל ב"ה דהנה גם בחינת זיו ואור המתפשט מן השמש הנה זה פשוט שאור חזי הוה ישנו ג"כ בגוף כדור השמש עצמו כ' ונחשב חזי הוה לאין ואפס ממש לגבי גוף כדור השמש שהוא מקור האור והזיו הוה כ' וכמ"ש באריכות בספר של בינונים (שער היחוד והאמונה פ"ג) שבהיותו כלול בשמש אין טפל עליו שם יש כלל רק שם אין ואפס כי באמת הוא שם לאין ואפס ממש כ' ע"ש והנה זיו השמש מאיר מהשמש שלא ברצון ובחירה מהשמש. וכ"ש וק"ו באלף אלפי הבדלות לאין קץ למעלה שלהיות גילוי האור הוא כשעלה ברצונו וחפצו. ואם כן כח זה הכלול בעצמותו הוא אין ואפס ממש לגבי מהותו ועצמותו. כמו שם האדם ממש לגבי עצמותו. וזו ענין עד שלא נברא העולם היה הוא ושמו בלבד וז"ש האר"ל בחינה היותר אחרונה מכל האפשר כ'.

והנה מדברי האר"ל אלו הוא הכרח וראיה גמורה למ"ש בכמה דוכתי דפירוש אור אין סוף היינו האור והגילוי אבל מהותו ועצמותו הוא על דרך משל בחינת המאור שהוא מקור האור כ'. דאל"כ מהו פ' בחינה תחתונה ושפלה מכל בחינתו אין סוף דקאמר האר"ל. אלא ודאי דר"ל על דרך משל האור והזיו כ'. וכ"כ הרמ"ז בהג"ה בתחלת האוצ"ח וז"ל דוקא הארה מן האין סוף אבל לא מעצמותו ב"ה. וזו המשיך ר"ל מאורו בלבד האיר למטה עכ"ל. גם הרמ"ע בהקדמת ספרו יונת אלם כתב דאין סוף הוא שייך לומר על שמו ית' ולא על מהותו ועצמותו כ'. אך אמנם עם היות שאמת נכון הדבר דעל האור לבד יתכן לומר מ"ש בע"ח בחינה היותר אחרונה כ' מ"מ באמת פ' בחינה היותר אחרונה שבאין סוף דקאמר בע"ח אין הכוונה על כללות האור והזיו ממש. כ"א עוד זאת ר"ל שבחינה היותר אחרונה שבהאור והזיו מזה נמשך להיות עתיק לאצילות וכנדע שמתחלה ה' צמצום בהאור ואח"כ נמשך רק קו וחוט לבד מהאור אין סוף כ'. והקו הוא נקרא בחינה אחרונה לגבי האור כ'. ועמ"ש מענין זה בביאור ע"פ ראיתי והנה מנורת זהב. ובביאור ע"פ יביאר לבוש מלכות כ' ומקורו הוא שנמשך להיות בחי' עתיק דאצילות והנה בחי' עתיק נמשך ומתלבש בא"י שהוא שרש ומקור הנאצלים. חוה ענין שהכתה נקרא ממוצע בין המאציל לנאצלים כ' דהיינו שכדי להיות הארת אור א"ס נמשך ומתלבש בכלים דע"ס דאצי' הוא על ידי שמתחלה נמשך ומתלבש בחי' תחתונה שבהאור והזיו בשרש הע"ס דהיינו בבחי' שבכתה הנקראת שרש הנאצלים שגברה מעלתו לאין קץ מבחי' פרטי הע"ס וגם כוללן יחד. ועי"ז אח"כ נמשך הארה מבחי' זו להתלבש בכל פרטי הכלים דע"ס לכל כלי כפי ערכו כ'. ועיין בספ"ב פנ"א. שהמשל ונמשל המזכר שם יובן כאן בדרך נפלאה יותר לאין קץ. (ועיין בע"ח שער שמיני פרק חמישי ולעילא מגולגלתא דיליה כ' עתיק דאצילות ומ"ש מזה בביאור ע"פ מוצאיהם למסעיהם).

20. וזה לשונו שם, שער א' ענף א': והוא כי הנה נדע כי

האור העליון למעלה למעלה עד אין קץ הנקרא אין סוף שמו מוכיח עליו שאין בו שום תפיסה לא במחשבה ולא בהרהור כלל ועיקר. והוא מופשט ומובדל מכל מחשבות והוא קודם אל כל הנאצלים והנבראים והיצורים והנעשים ולא היה בו זמן התחלה וראשית כי תמיד הוא נמצא וקיים לעד ואין בו ראש וסוף כלל.

21. וזה הלשון בהביאור שם (דף ח'): אך גם זאת כדי שיהיה האור אין סוף יכול לבוא לידי גילוי שיתורה מזה כל הספירות צריך להיות מקודם בחינת ממוצע בין המאציל לנאצלים ואז יוכל האור אין סוף להיות ולהיות הספירות והממוצע זהו כתו. שיש בו מבחינה אחרונה שבמאציל ויש בו בחינה שנקרא שרש הנאצלים. לכן לפעמים נקרא הכתר אור אין סוף (דהיינו מצד בחינה האחרונה שבמאציל שיש בו שבחינה זו אינה במנין עשר ספירות כלל ומצד בחינת שרש הנאצלים נמנה בעשר ספירות ע"כ הוא בחינת ממוצע) כי עצמותו ומהותו של המאציל עצם אין סוף אינו בגדר כל עלמין שיוכל לבוא בגילוי האור וההשפעה ממנו אף בעולם אצילות אם לא ע"י בחינת ממוצע הנ"ל (ומה שיש להבין איך שייך לומר באין סוף בחינה אחרונה. כי לא שייך בחינה אחרונה או ראשונה רק במקום ששייך לומר ראש וסוף והיינו בעשר ספירות שהחכמה נקרא ראשית ההשתלשלות כ' והמל' נקראת סופא דכל דרגין. מה שאין כן באין סוף ב"ה שאין לו קץ וראש והוא פשוט בתכלית הפשיטות מהו ענין בחינה אחרונה.

והיה נראה לומר ע"פ משנ"ת בכמה דוכתי בפירוש מרבתינו זכרונם לברכה עד שלא נברא העולם היה הוא ושמו בלבד. דידוע הקושיא איך שייך קודם בריאת העולמות להיות בחינת שם להקב"ה ומי קרא בשמו. אך הענין כי התפשטות החיות הנמשך ממנו ית' להחיות כל העולמות והעשר ספירות אין התפשטות והמשכה זו רק בחינת שם שהוא רק זיו והארה בעלמא ונקרא אור אין סוף אבל מהותו ועצמותו ית' הוא רם ונשא כי אני ה' לא שניתי כתיב כ'. והנה גם קודם שנברא העולם. מה שיוכל להיות מתגלה ושיומשך ממנו ההארה והזיו ברצונו הפשוט זהו הנקרא בחינה שמו שהיה עד שלא נברא העולם. שכח ויכולת זה נקרא בחינת שמו הכלול בעצמותו. חוה ענין בחינת אחרונה שבמאציל וכמו שם האדם על דרך משל שהוא אין ואפס ממש לגבי עצמותו כ'. ומבחינה זו לבד הוא שנמשך להיות עתיק וכתר האצילות כ' ויצדק מאד לקרוא זה בחינה אחרונה לפי הלשון המבואר במקום אחר כי לא זה הוא עיקר האלקות מה שהעולמות מתוהים ממנו ומקבלים חיותם והתוהוים מאלקותו ית' שחרי אתה הוא עד שלא נברא העולם ולאחר שנברא בשוה ממש. וגם אילו לא היה בורא העולמות ה' הכל שוה לפניו ית' כמו עכשיו שברא כ'. אלא מה שמחיה ומהוה העולמות זהו רק ע"י הארה לבד ממנו ית' והיא חיי החיים של כל השתלשלות העולמות אבל מהותו ועצמותו ית' הוא למעלה אין קץ מבחינת הארה זו

9 היא הבחינה האחרונה של האור אין סוף.
 10 (עיין מה שנתבאר לעיל פרק מ"ז²² המשל לזה מאבן
 11 צור החלמיש שבו שרשי ההוויות בו), דהשערה זו היא
 12 בחינה היותר אחרונה שבאור אין סוף בו' (והיינו בחינת
 13 עלות הרצון על העולמות שזהו ענין השערה הנ"ל
 14 שבאור אין סוף הכללי-גבול הרי זה – ההשערה - בחינה
 15 האחרונה שבאור אין סוף בו').

שבת פרשת קרח תער"ב

1 דיש לומר שזהו בחינת עשר ספירות הגנוזות שהוא ענין
 2 התכללות בחינת ממלא כל עלמין שבאור אין סוף
 3 הסובב כל עלמין הרי זה בחינה היותר אחרונה שבאור
 4 אין סוף בו', - הבחינה האחרונה של האור אין סוף
 5 הכוונה לאופן ששרש אור הממלא כלול באור הסובב,
 6 דענין התכללות הזאת הוא מה שהאור אין סוף הכלי
 7 גבול שיער בעצמו ההמשכה שבבחינת גבול בו' - כלומר
 8 בתוך האין-סוף יש השערה על העולמות, והשערה זו

כו', וזהו בחי' ש' הוי' הב' היינו בחי' שרש ומקור האור דממכ"ע
 הכלול בעצם הרצון כו'. ולפ"ז בחי' ע"ס הגנוזות שבשרש ומקור הקו
 הו"ע ש' הוי' כו', ואין זה כמו השמות דרשימו, דש' הוי' הוא שם
 העצם שמיוחד כו' (וגם לפמ"ש במ"א דענין שם העצם הוא שהוא
 בחי' בלי גבול ניחא ג"כ שה"ה בלי מה לגבי ע"ס דכלים כו'), והוא
 בחי' ש' הוי' השייך לסדר השתל' כו', והאור"ס הבל"ג ממש זהו ש'
 הוי' הא' בחי' רעדכ"ד כו'.

22). וזה לשונו שם: אמנם באמת הכל א' הוא דבכלל שרשי
 ההוויות הכלולים כו' הוא גם בחי' הרצון מה שעלה ברצונו להאציל
 כו', דבד"כ זהו בחי' שרש דממכ"ע כו', והוי' הא' שהוא השרש להיות
 עולה כך כו' הו"ע רעדכ"ר שזהו עצם הרצון הכולל הכל כו', והוא
 בעצם שרש ומקור בחי' הסוכ"ע כו', וה"ז כמ"ש בד"ה ביום הזה יכפר
 דרוה"ר פ"ד דצור הוא שרש ומקור לכל שרשי ההויה (וזה"ע ש' הוי'
 הא' בחי' רעדכ"ד כו') ושרש ההויה הוא בו בהעלם בכח ולא בפועל

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים ה'תש"ט

17 אמר⁷ "עד דלא אכילנא בשרא דתורא לא צלינא
 18 דעתאי", הרי זה הפך הנ"ל, דכאן אמר דבשר וזין
 19 פקחין ומישבין דעתו של אדם. והענין הוא, מפני שכל
 20 דבר הוא מערב טוב ורע. וכשאוכל לשם שמים, הינו
 21 שבכח האכילה ההיא ילמד ויתפלל, אז אין הרע שבו
 22 מגשם אותו, אדרבה מוסיף כח בעבודת הוי'. ואם
 23 אוכל בכדי למלאת תאות נפשו, אז הרע מגשמו
 24 ומורידו יותר חס-ושלום. וזהו שאמרו בגמרא דיומא
 25 שם "זכה נעשה ראש, לא זכה נעשה רש". והפונה,
 26 דכאשר זכה מברך את הרע שבחייו, דהינו שאוכלו
 27 לשם שמים, אז נעשה ראש, דמוסיף לו כח בעבודתו.
 28 וזהו שאמרו במדרש הנ"ל דכל מה שנגבא בעולם צריך
 29 תקון וברור לברר את הרע שבו כו', ואפלו האדם צריך
 30 תקון, הפונה דהאדם גופו הוא גם כן גשמי מארבע
 31 יסודות גשמיים ומערב גם כן טוב ורע, ועוד יש בו
 32 נפש הבהמית הנקרא יצר הרע שממנה באות לאדם

1 (ט) ויבזה יוכן מה שמצינו בדברי רבותינו ו"ל
 2 דהדברים הגשמיים מגשימים את האדם
 3 ומרחיקים אותו מאלקות. וכמו שאמרו (ברכות דף לב
 4 עמוד א) "אין ארי נוהם מתוך קפה של תבן אלא מתוך
 5 קפה של בשר" כו'. "מלי כריסיה זיני בישוי" (שבת
 6 דף קמו עמוד ב), "חמרא דפרגותא ומיא דיומסט" קפחו
 7 עשרת השבטים. רבי אלעזר בן ערף איקלע להתם
 8 אימשף אבתריהו כו', בעי למקרי בספרא החדש הזה
 9 לכם וקרא החרש היה לפם"י, ופרש במהרש"א
 10 בחדושי אגדות שם, דלבו נעשה כחרש, שפאשר היה
 11 בין חכמים היה לבו פתוח פפתחו של אוכל פידוע
 12 מעלת רבי אלעזר בן ערף בפרקי אבות, ועל ידי זה
 13 שנגמשף אבתריהו נשמטם לבו ונעשה כחרש, ובעי
 14 רחמי עליו וחרו תלמודו. הלא שהדברים הגשמיים
 15 מטמטמים לבו של אדם. ופעמים אמרו (יומא דף עו
 16 עמוד ב) "אמר רבא חמרא וריחא פקחין"ט, ורב נחמן

(7 בבא קמא עב, א.

יא. במלכות הרקיע (שלמעלה). יב. מילוי הכרס הוא ממיני חטאים הרעים. רש"י. יג. יין של פרגותא (שם מדינה שיינה
 משובח. רש"י) ומי הנהר דיומסט. יד. נקלע לשם, נמשך אחריהם (אחרי היין והרחיצה. רש"י) כו' רצה לקרוא בספר (את
 הפסוק) החודש הזה לכם, וקרא: החרש היה לכם. טו. וביקש רחמים עליו. טז. יין וריח עשאוני פקח. יז. עד שלא אכלתי
 בשר שור לא היתה דעתי צלולה.

חלקו בעולם. והנה אמרו רבותינו ז"ל (קדושין דף לט
 עמוד ב) "שכר מצוה בהאי עלמא ליכא יי". והענין,
 דשכר מצוות לגדל מעלתן אי אפשר שכן להמשיך
 למטה בעולם הזה, מפני שהעולם הזה מערב טוב ורע,
 ושרשם מבחינת מים התחתונים, דעל זה נאמר "ויהי
 רקיע... ויהי מבדיל בין מים למים", דמים עליונים הם
 למעלה מהיות מקור לעולם, ושרש העולמות הוא ממים
 שמתחת הרקיע. והנה התורה נקראת "מים", וכמו
 שכתוב (ישעיה נה) "הוי כל צמא לכו למים", (ופרש
 רש"י, לתורה), אמנם זהו המים שמעל לרקיע, וכמו
 שכתוב (תזקאל א) "ויהי קול מעל לרקיע", ומבאר
 במקום אחר דקאייט על קול התורה שהוא מעל לרקיע,
 ולכן שכר התורה ומצוות אי אפשר שימשך למטה
 מתחת לרקיע, ולכן שכר מצוה בהאי עלמא ליכא.
 קצור. גם האדם מערב טוב ורע, ועל ידי ברורו מברר
 גם חלקו בעולם. שכר מצוות בהאי עלמא
 ליכא, כי שרשו ממים התחתונים ומערב טוב ורע.

יצא לאור לקראת י"ט כסלו תש"ט

המדות רעות שבו, כמו התאוה והכעס והגאון כו'. ועל
 זה נאמר (קהלת ג) "מי יודע רוח בגי האדם העולה היא
 למעלה ורוח הבהמה הירדת היא למטה לארץ". פרוש,
 רוח האדם, הינו נפש האלקית שבאדם הנקרא "יצר
 טוב", היא העולה למעלה, דכל רצונו ורצונו הוא
 לאלקות, הינו ללמד ולהתפלל ולעשות מצוות כו'. ורוח
 הבהמה, הוא היצר הרע, היא הירדת למטה, שכל
 חפצה ורצונה הוא בתאוות גופניות וגשמיות מתענוגות
 העולם הזה. וזהו שהאדם צריך תקין לתקן נפשו
 הבהמית לזככה ולבררה שלא להמשיך אחרי התאוות
 הגשמיות ותענוגות העולם, כי אם כל חפצו יהיה גם כן
 לאלקות, הינו התורה והמצוות כו', ומה שמכרח לדברים
 הגשמיים כמו האכילה והשתיה ושארי דברים יהיה
 הכל רק לשם שמים, ועל ידי זה מברר גם הדברים
 הגשמיים. ולפי צרך ברור נפשו כן מברר חלקו בעולם,⁸
 ועל זה נאמר⁹ (קהלת ג) "גם את העולם נתן בלבם",
 שהעולם נתון בלבם של אדם, וכשמברר נפשו מברר

(8) ראה תניא פרק לו.

(9) ראה זוהר חלק א קצה, ב.

יח. בעולם הזה - אין. יט. שהכוונה.

לקוטי דיבורים

בסגנון חד, אמנם לא חפצתי לשלחו ולפרסמו עד
 אשר אבוא בדברים עם הרב קאצענעלינג'וין, פן
 ואולי יחזור הוא משיטתו בענין זה (...והאיש זקן
 במד יאריך השי"ת ימיו ושנותיו) ושלחתי אליו ג'
 רבנים להתדבר עמו בזה.
 הרבנים שי' שלוחי נסעו אליו ביום ב' בקר (כי
 ישב בנאות דשא) והוא הושב פניהם ריקם, גם אמר
 להם כי קהלת ליענינג' בכעס ורוגז עלי על אשר אינני
 מתחשב עמהם לקרוא גם אותם, אשר גם הם
 יודעים מכל הנעשה לטובת החזקת תורה, כמו
 שיודעים הרבנים מחארקוב מאסקווא, מינסק, ובקש
 אשר אחד הרבנים יבוא אליו ביום המחרת הוא ביום
 ג'.

ביום ג' בא הרב אליו שנית ודיבר עמו הרבה בזה,
 והושיב לו כי הועידה צריכה להיות ומאד מצטער על
 אשר הנני מנגד אל האסיפה הכללית, ואשר מצוה
 למנוע אותי מן ההתנגדות כי ישנם בין בני הקהילה

חברי קהלת ליענינג' ובראשם היו"ר מר הורעוויץ
 (ציוני נלהב כמובן אשר כעת ברוסיה היא מטבע
 פסולה, וצריכים זהירות יתירה, כי כמה נשלחו אל
 סיביר בעד זה, אמנם הוא נשאר במעמדו, ואומרים
 עליו כי הוא חבר הגאפ"ו כו') לא הריחה במאד מה
 שהנהלת הדזונט, מתחשבת עם דעתי בענינים שונים.
 ובאחד הימים בוועידה גלוי' התחילו להמטיר
 גפרית ואש, והגידו דברים אשר ישמעו גם לסופרי
 מכה"ע להצית אש כנגדי, מצד היעווסעקצאי, עד כי
 נראו קראספאדענצאי גדולה אודות הר' שי' מל¹⁴
 (באותיות גדולים ובכינוי מפורש) ובסוף הדברים
 אומרים כי בלי ספק אשר זה ה' ש' מל' הוא בוגד
 הממשלה ובא כח אדירי ההון בחו"ל לכוונה
 מיוחדת...

כאמור הנני מנגד אל הועידה אשר קהלת
 ליענינג'אד חשבה לקרוא, ובימים ההם ערכתי מכתב
 גלוי אל יושבי מדינתנו²⁵ (כפי ההעתק המוסגר בזה),

- 1 שהם שקצים גדולים, ויש סכנה גדולה בדבר.
 2 הציר בא חזרה בשעה 9 לעת ערב, ובו ביום
 3 גמרתי לפרסם את המכתב הנ"ל, אמנם בהיותי
 4 באמצע עבודתי לקבל אנשים, אשר הייתי מקבלם
 5 ביום א', ג', וה', ע"כ הנחתי המכתב על השלחן, טרם
 6 מסרתיו אל המעתיק להעתיקו, בהעתקות רבות כפי
 7 הדרוש, והיו רק מועתק איזה אכסימפליארין, וכתב
- 8 ידי הי' מונח על השולחן, ומשכתי עבודתי בקבלת
 9 אנשים הלאה עד חצי שעה השתים עשרה לילה, ואז
 10 התפללנו תפילת ערבית, ובשעה רבע הראשונה
 11 יצאתי אל חדר האוכל לאכול סעודת הלילה, ועוד
 12 טרם כליתי לאכול בג' רביעי שעה הראשונה אחר
 13 חצות לילה באו - לא עתה - חברי הגפא"ו לעשות
 14 חיפוש בביתי.

מכתב כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע, ט"ז חשוון תרפ"ח

רשימת כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

לט

- 1 אחרי הסתלקות הוד כ"ק רבינו הזקן, עזב הוד כ"ק בנו אדמו"ר את בני ביתו
 2 בקרעמענטש⁷², בהאדיטש ובראָמען, ובעצמו נסע לרוסיא הלבנה לתור מקום לקבוע את
 3 דירתם⁷³.
 4 במסעו זה נתעכב מאד ראשון עד אלול ויבחר בעיר ליובאָוויטש, וביום השני לפרשת נצבים
 5 וילך י"ח אלול תקע"ג באו לליובאָוויטש⁷⁴.
 6 קביעות דירתו של הוד כ"ק אדמו"ר בליובאָוויטש הרעיש את כל חבל ארץ רוסיא הלבנה
 7 ואלפי אנשים נוסעים והולכים רגלי לליובאָוויטש.
 8 בחדש תמוז תקפ"ז נסע לבקר את היכל קדש ציון הוד כ"ק אביו אדמו"ר בעיר האדיטש,
 9 ויתעכב שמה חדשי אלול [תקפ"ז] ותשרי תקפ"ח, ובאמצע חדש מר חשון חזר לביתו, ובהיותו
 10 בעיר נייעזין פלך טשערניגוב נחלה, ובאור ליום חמישי פרשת ויצא תשיעי בחדש כסלו תקפ"ח
 11 נסתלק, ומ"כ בניעזשין⁷⁵.

(74) ראה ברשימת הדפוסים שבסוף ספר התניא (אות יג ואילך) על ההדפסות בקאניגסבערג ובאלטונא.
 (75) קאפוסט, תקע"ו.

(72) ראה רשימת היומן שם. ספר השיחות שם. תש"ט ע'
 322.
 (73) ראה בית רבי ח"ב פ"ו (יא, ב ואילך).

אגרות קודש

[תחילת טבת תרפ"ב]

ב"ה

מו"ה פנחס שי' שו"ב

1 שלום וברכה.

- 4 לפה יוכלו למסור לר"ש שי' ע"ח, ולהודיעני ואשלם פה
 5 לאיזה מטרה שתהיי (וכמדומה אשר כבר כתבתי כן מפני
 6 איבוד הוצאת המשלוח ופרסומא), וכעת רשמתי לזכותו
 7 בסי' ר' מאיר שש מאות תשעה ושלשה, ובסי' רבינו - מאה
 8 שלשים ארבעה וחמש מאות שלו תשעה אלפים מאנ"ש.

- 9 בדבר הרחבת תמיכת רבי מאיר יעשה הוצאה ככל
 10 הנדרש ולא יקמץ בזה כלל, והשי"ת בודאי יעזור ויהי

- 2 במענה על מכ' מבי' דרח"ז דבר ההלואה לתמימים טוב
 3 הוא במאד, וגם בעתיד כל מיני כספים שבדעתם לשלוח

- 1 לתועלת. הכספים ורק יודיע במכ' בטוח שמות האנשי ויורשם הכל 7
- 2 דבר שופרות עבור רבינו, כבד לי עוד להסכים בזה, אי"ה בסדר ויושלח קבלה. 8
- 3 ביראתי שלא לנגוע בהשאר, ורק צריכי הי' להשתדל והשי"ת יקבל תפלתו וישלח רפוי"ש לזוגתו תי' ותהי' 9
- 4 באופן אחר והשי"ת יהי' בעזרו ויצליחו בכל. לבבה בטוחה בהשי"ת כי יעזור לה ויהי' הכל כשורה 10
- 5 כן חשבתי הסך חיי אלפים של הפ"נ ע"ח תמימי בעזרתו ית'. 11
- 6 ויוכל להכניסם לר"ש שי' על חשבון שלי בצירוף שאר והי' ברכה כאו"נ והדו"ש. 12
- אג"ק מוהרי"צ כר"ך יד

אגרות קודש

ב"ה, כ"ו שבט, תשי"ב

ברוקלין.

שלום וברכה!

לאחרי הפסק הכי ארוך נתקבל מכתבו מכ"א שבט, בו כותב ר"פ מהפעולות בעניני חב"ד, ההתועדויות וכו' ובעיקר מההתחזקות בלימוד תורה חיים והוספה בזה כהציווי להעלות בקדש.

ותקוטי אשר מתאים לדברי רז"ל אשר הלימוד הוא שמביא לידי מעשה, הוספה בפועל עד לחיי היום יומים.

ויהי רצון, אשר רושם ההתועדויות וההחלטות שהיו אז בעת רצון והתעוררות, יפעלו בכל הימים שבועות וחדשים שלאחרי זה בהליכה מחיל אל חיל באופן דופרצת וגם על חבריו יפעלו בכל האמור ע"י דבוריו עמהם ובעיקר על ידי היותו דוגמא חי' בזה.

בברכה לבשו"ט בכל האמור,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

נ.ב. לשאלתו בהנוגע לופרצת, הרי בהיותו בן ישיבה, מובן שעיקרו הוא בלימוד התורה בנגלה וחסידות, אבל הודיעונו רז"ל כל האומר אין לי אלא תורה וכו', שלכן מוכרחת עכ"פ מזמן לזמן עבודה האמורה גם בעניני מעשה, ואין לך דבר העומד בפני הרצון.

[נוסח המברק לקראת יו"ד שבט ה'תשכ"ז]

שבת שלום והתועדויות פעילות וכפרשתנו ביד רמה ובשירה ובשיר להשם.

בברכה,

מנחם שניאורסאהן

היה חלק, אלא היו בו חורים בךמות עינים, כך שרבונו לא היה משלם.

פרשת בשלח

יג וַיְהִי בַשְּׁלַח פָּרְעָה אֶת־הָעַם וְלֹא־נָחַם אֱלֹהִים דֶּרֶךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרוֹב הוּא כִּי |
אָמַר אֱלֹהִים בְּיָנָחם הָעַם בְּרֹאתָם מִלַּחְמָה וְשָׁבוּ מִצְרֵימָה: ^ה וַיִּסָּב אֱלֹהִים | אֶת־הָעַם דֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר יַם־סוּף וַחֲמִשִּׁים עָלוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: ^ו וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־עֲצָמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ כִּי הִשְׁפַּע הִשְׁפִּיעַ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פֶּקֶד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהַעֲלִיתָם אֶת־עֲצָמֹתַי מִזֶּה אִתְּכֶם: ^ז וַיִּסְעוּ מִסֹּפֶת וַיַּחֲנוּ בְּאֶתָם בְּקֶצֶה הַמִּדְבָּר: ^ח וַיְהִי הַלַּיְלָה לַפְּנִימָה יוֹמָם בַּעֲמֹד עֲנָן לִנְחֹתָם הַדֶּרֶךְ וַלֵּילָה בַּעֲמֹד אִשׁ לְהַאֲרִי לָהֶם לָלֶכֶת יוֹמָם וַלֵּילָה: ^ט לֹא־יָמִישׁ עַמּוּד הָעֲנָן יוֹמָם וְעַמּוּד הָאֵשׁ לַיְלָה לִפְנֵי הָעַם: ^י פ (ל"ה)
יד וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ^א דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁבוּ וַיַּחֲנוּ לִפְנֵי הַיָּם הַחִירָת בֵּין מִגְדַּל וּבֵין הַיָּם לִפְנֵי בָעַל צַפֵּן נִכְחוּ תַחֲנוּ עֲלֵיהֶם: ^ב וְאָמַר פָּרְעָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל נִבְכִּים הֵם בָּאֶרֶץ סָגַר עֲלֵיהֶם הַמִּדְבָּר: ^ג וַחֲזַקְתִּי אֶת־לִבִּי פָּרְעָה וַדֶּרֶךְ אַחֲרֵיהֶם וְאִפְכַּדָּה בַּפָּרְעָה וּבְכָל־חֵילוֹ וַיִּדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה וַיַּעֲשׂוּ־כֵן: (ישראל)
ה וַיַּגֵּד לְמֹלֶךְ מִצְרַיִם כִּי בָרַח הָעַם וַיִּהְיֶה לִבָּב פָּרְעָה וַעֲבָדֵיו אֶל־הָעַם וַיֹּאמְרוּ מִה־זֹּאת עָשִׂינוּ כִּי־שַׁלַּחְנוּ אֶת־יִשְׂרָאֵל מִעֲבָדֵנוּ: ^ו וַיֹּאמֶר אֶת־רַכְּבוֹ וְאֶת־עַמּוֹ לָקַח עִמּוֹ: ^ז וַיִּקַּח שֵׁשׁ־מֵאוֹת רֶכֶב בָּחוּר וְכָל רֶכֶב מִצְרַיִם וְשָׁלֹשׁ עַל־כֵּלָו: ^ח וַיַּחֲזֵק יְהוָה אֶת־לֵב פָּרְעָה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיִּרְדֹּף אַחֲרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יָצְאוּ בְּיַד רַמָּה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוטי שיחות טו עמ' 513)

פי החירות (יד, ב)

חירות הללו . . מרבעות . . מעשה שמים, ועינים להם פתוחות (מכילתא)

יש לשאל, איך יתכן שהחירות נבראו מרבעות, והרי "אין מרבע ממעשה בראשית" (ירושלמי סוף מעשרות). ויש לומר, שלכן מסים "ועינים להם פתוחות", כלומר: שטח הפלע לא

שני ^א וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם אַחֲרֵיהֶם וַיִּשְׁיֻנוּ אוֹתָם חֲנִים עַל־הֵימָּה כָּל־סוּם רֶכֶב פָּרְעָה וּפָרָשָׁיו וַחֲילוֹ עַל־פִּי הַחִירָת לִפְנֵי בָעַל צַפֵּן: ^ב וּפָרְעָה הִקְרִיב וַיִּשְׁאוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־עֵינֵיהֶם וַהֲנֶה מִצְרַיִם | נִסַּע אַחֲרֵיהֶם וַיִּירָאוּ מְאֹד וַיִּצַּעְקוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוָה: ^ג וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה הַמִּכְלִי אֵין־קָבָרִים בְּמִצְרַיִם לְקַחְתָּנוּ לָמוֹת בַּמִּדְבָּר מִה־זֹּאת עָשִׂיתָ לָנוּ לְהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם: ^ד הֲלֹא־יְהִי הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֵלֶיךָ בְּמִצְרַיִם לֵאמֹר חֲדַל מִמֶּנּוּ וְנַעֲבֹדָה אֶת־מִצְרַיִם כִּי טוֹב לָנוּ עֲבַד אֶת־מִצְרַיִם מִמָּתְנוּ בַּמִּדְבָּר: ^ה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעַם אֶל־תִּירָאוּ הַתִּיַּצְבוּ וּרְאוּ אֶת־יְשׁוּעַת יְהוָה אֲשֶׁר־עָשָׂה לָכֶם הַיּוֹם כִּי אֲשֶׁר רִאִיתֶם אֶת־מִצְרַיִם הַיּוֹם לֹא תִסָּפוּ לְרֹאתָם עוֹד עַד־עוֹלָם: ^ו יְהוָה יִלָּחֶם לָכֶם וְאַתֶּם תַּחֲרֹשׁוּ: ^ז פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוטי שיחות ג עמ' 872)

בִּיד רַמָּה (יד, ח)

בריש גלי (אונקלוס)

איתא ב'דגל מחנה אפרים', ש"בריש" היא ראשי תבות רבי ישראל בעל שם, רבי שמעון בן יוחאי, ורבי יצחק בן שלמה (הארי"ל): רמז לכך שהציציה מן הגלות תהיה בזכות תורתם של הצדיקים הללו. ורמז זה מופיע בתרגום ירוקא: התרגום מביא את קדשת התורה אל לשונות החלין של אמות העולם, ואף הגאולה תביא את הקדשה אל העולם והקדש גם את עניני החלין שבו.

שלישי ^א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מִה־תַּצַּעַק אֵלַי דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיִּסְעוּ: ^ב וְאַתָּה הָרַם אֶת־מִסְפָּךְ וּנְטָה אֶת־יָדְךָ עֲלֵיהֶם וּבִקְעָהוּ וַיִּבָּאוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבֵּשָׁה: ^ג וְאֲנִי הִנְנִי מִחֲזֵק אֶת־לֵב מִצְרַיִם וַיִּבָּאוּ אַחֲרֵיהֶם וְאִפְכַּדָּה בַּפָּרְעָה וּבְכָל־חֵילוֹ בְּרַכְּבוֹ וּבַפָּרָשָׁיו: ^ד וַיִּדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה בְּהַכְּבִידִי בַּפָּרְעָה בְּרַכְּבוֹ וּבַפָּרָשָׁיו: ^ה וַיִּסַּע מֶלֶךְ הָאֱלֹהִים הַהֲלִיךְ לִפְנֵי

מִחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיֵּלֶךְ מֵאַחֲרֵיהֶם וַיִּסַּע עַמּוּד הָעֲנָן מִפְּנֵיהֶם וַיַּעֲמֹד מֵאַחֲרֵיהֶם: ^א וַיֵּבֹא בֵּין אֶל מִחֲנֵה מִצְרַיִם וּבֵין מִחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הָעֲנָן וַחֲחֹשֶׁךְ וַיֹּאֲרֶה אֶת־הַלֵּילָה וְלֹא־קָרַב זֶה אֶל־זֶה כָּל־הַלַּיְלָה: ^ב וַיֹּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הֵימָּה וַיֵּלֶךְ יְהוָה אֶת־הֵימָּה בְּרוּחַ קָדִים עֹזָה כָּל־הַלַּיְלָה וַיִּשָּׂם אֶת־הֵימָּה לַחֲרֹבָה וַיִּפְקְעוּ הַמַּיִם: ^ג וַיֵּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבֵּשָׁה וְהַמַּיִם לָהֶם חֹמָה מִיְּמִינָם וּמִשְׁמָאלָם: ^ד וַיִּרְדּוּ מִצְרַיִם וַיֵּבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם כָּל סוּם פְּרָעָה רֹכְבּוֹ וּפָרָשָׁיו אֶל־תּוֹךְ הַיָּם: ^ה וַיְהִי בְּאַשְׁמֹרֶת הַבֹּקֶר וַיִּשְׁקֹף יְהוָה אֶל־מִחֲנֵה מִצְרַיִם בַּעֲמֹד אֵשׁ וְעָנָן וַיֹּהֶם אֶת מִחֲנֵה מִצְרַיִם: ^ו וַיִּסַּר אֶת אַפִּן מִרְכַּבְתָּיו וַיִּנְחֲנְהוּ בַּכִּבְדָּת וַיֹּאמֶר מִצְרַיִם אֲנוֹסָה מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי יְהוָה נִלְחַם לָהֶם בַּמִּצְרַיִם: ^ז פ

מִיְּמִינָם וּמִשְׁמָאלָם (יד, כב)

כָּאֲשֶׁר אָדָם עוֹבֵד אֶת עֲבוֹדָתוֹ בְּקוֹ אֶחָד בְּלִבּוֹ, בְּקוֹ הַיָּמִין אוֹ בְּקוֹ הַשְּׂמָאל - אֲפִלּוּ עוֹשֶׂה אֶת הָעֲבוֹדָה בְּקוֹ זֶה בְּכָל כַּחוֹתֵיר, עַד לְמִסִּירוֹת נֶפֶשׁ, וְתֵכֶן שְׁעוֹשָׂה זֹאת מִצַּד הַשָּׂבַע (טָבַע נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית אוֹ אֲפִלּוּ טָבַע נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית, שְׁנִמְשָׁכָה בְּטַבָּעָה לְסוּג עֲבוֹדָה כְּזֶה). מִתִּי בָּאָה לִידֵי בְטוּי הַתְּבַשְׁלוֹת וְהַתְּמַסְרוֹת אֲמִיתִית לַחֲקִיָּה, בְּאִפֻּן שְׁמִתְעֵלָה מִן הָאֲנִי - כָּאֲשֶׁר הָעֲבוֹדָה הִיא בְּשָׁנֵי קוֹיִם הַפְּכִיִּים.

רְבִיעִי ^א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נִטָּה אֶת־יָדְךָ עַל־הֵימָּה וַיִּשְׁבּוּ הַמַּיִם עַל־מִצְרַיִם עַל־רֹכְבּוֹ וְעַל־פָּרָשָׁיו: ^ב וַיֹּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הֵימָּה וַיִּשָּׁב הַיָּם לַפְּנוֹת בְּקָרְל לְאִיתָנוּ וּמִצְרַיִם נָסִים לְקִרְאָתוֹ וַיִּנְעַר יְהוָה אֶת־מִצְרַיִם בְּתוֹךְ הַיָּם: ^ג וַיִּשְׁבּוּ הַמַּיִם וַיִּכְסּוּ אֶת־הָרֹכֶב וְאֶת־הַפָּרָשִׁים לְכָל חֵיל פְּרָעָה הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם בַּיָּם לֹא־נִשְׂאָר בָּהֶם עַד־אַחַד: ^ד וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בַיַּבֵּשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם וְהַמַּיִם לָהֶם חֹמָה מִיְּמִינָם וּמִשְׁמָאלָם: ^ה וַיֹּשַׁע יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־

יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרַיִם וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת־מִצְרַיִם מֵת עַל־שִׁפְתַּת הַיָּם: ^א וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת־הַיָּד הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה בַּמִּצְרַיִם וַיִּירָאוּ הָעָם אֶת־יְהוָה וַיֹּאמְנוּ בִּיהוָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ: ^ב פ

זו ^א אִזּוּ יִשְׁרַם־מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַיהוָה וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר אֲשִׁירָה לַיהוָה כִּי־גָאָה גָּאָה סוּם וְרֹכְבּוֹ רַמָּה בַיָּם: ^ב עֲזִי וּמֹרֶת יְהוָה וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה זֶה אֱלֹהֵי וַיִּהְיֶה אֲבִי וְאַרְמָנִי: ^ג יְהוָה אִישׁ מִלְחָמָה יְהוָה שְׁמוֹ: ^ד מִרְכַּבַּת פְּרָעָה וַחֵילוֹ יִרָה בַיָּם וּמִבְחָר שְׁלֹשִׁי טַבָּעוֹ בַּיָּם־סוּף: ^ה תַּהֲמֹת יִכְסִּימוּ יָרְדוּ בַּמִּצּוֹלָת כְּמוֹ־אֶבֶן: ^ו יְמִינְךָ יְהוָה נֶאֱדָרִי בַּכָּח יְמִינְךָ יְהוָה תִּרְעֵץ אוֹיֵב: ^ז וּבִרְכַּב גְּאוֹנְךָ תַּהֲרֹם קִמִּיךָ תִּשְׁלַח חֲרֹנְךָ וַיִּכְלְמוּ בַּקֶּשׁ: ^ח וּבְרוּחַ אַפִּיךָ נִעְרְמוּ מַיִם נִצְּבוּ כְּמוֹ־גֵד גְּזֵלִים קָפְאוּ תַּהֲמֹת כָּל־בָּיִם: ^ט אָמַר אוֹיֵב אֲרֹדְךָ אֲשִׁיג וְאַחֲלַק שָׁלַל תִּמְלָאמוּ נֶפֶשִׁי אֲרִיק חֲרָבִי תִּזְרִישְׁמוּ יָדַי: ^י נִשְׁפָּת בְּרוּחְךָ בַּסָּמוֹ יִם צִלְלוּ כַּעֲזוּפֶרֶת בַּמַּיִם אֲדִירִים: ^{יא} מִי־כְמֹכָה בָּאֵלִם יְהוָה מִי כְּמֹכָה נֶאֱדָר בַּקֶּדֶשׁ נִירָא תַּהֲלֹת עָשָׂה כָּל־אֵל: ^{יב} נִטִּיתָ יְמִינְךָ תִּבְלַעְמוּ אֲרָץ: ^{יג} נִחִיתָ בְּחִסְדְּךָ עַם־זוֹ גְּאֻלָּתָה נִהְלֹת כַּעֲזוּךָ אֶל־גְּנוּה קִדְשְׁךָ: ^{יד} שְׁמָעוּ עַמִּים יִרְגְּזוּן חֵיל אֲחִיז וְשִׁבְי פִּלְשֹׁת: ^{טו} אִזּוּ נִבְחָלוּ אֱלֹפֵי אֲדוֹם אֵילֵי מוֹאָב וַאֲחֻזּוֹ רָעַד נִמְגּוֹ כָּל יִשְׁבֵי כְנָעַן: ^{טז} תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וּפָחַד בְּגִדְלָה זִרְעֶךָ יִדְמוּ כְּאֶבֶן עַד־יַעֲבֹר עַמּוּד יְהוָה עַד־יַעֲבֹר עַם־זוֹ קִנִּיתָ: ^{יז} תִּבְאֲמוּ וְתִשְׁלַעְמוּ בַּהֲרָ נִחֲלַתְךָ מִכּוֹן לְשִׁבְתְּךָ פַּעֲלָתָה יְהוָה מִקֶּדֶשׁ אֲדָנִי כּוֹנֵנִי יָדִיךָ: ^{יח} יְהוָה אֵל יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד: ^{יט} כִּי בָא סוּם פְּרָעָה בְּרֹכְבּוֹ וּבַפָּרָשָׁיו בַּיָּם וַיִּשָּׁב יְהוָה עֲלֵיהֶם אֶת־מִי הַיָּם וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ

לֶחֶם לְשֹׁבַע בִּיהוּצֵאתֶם אֹתָנוּ אֶל־הַמִּדְבָּר
הַזֶּה לַחֲמִית אֶת־כָּל־הַקָּהָל הַזֶּה בָּרָעַב: ם
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הֲנִי מִמְטִיר לָכֶם לֶחֶם
מִן־הַשָּׁמַיִם וַיָּצֵא הָעָם וּלְקַטּוֹ דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ
לִמְעַן אֲנַפְּנוּ הִילָךְ בְּתוֹרָתִי אִם־לֹא: ך וְהָיָה
בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וְהִכִּינוּ אֶת אֲשֵׁר־יִבְיֹאוּ וְהָיָה
מִשְׁנֵה עַל אֲשֶׁר־יִלְקְטוּ יוֹם ׀ יוֹם: ו וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲרֹב וַיִּדְעֻתָם כִּי
יְהוָה הוֹצִיא אֹתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: ז וּבִקֶּר
וּרְאִיתֶם אֶת־כְּבוֹד יְהוָה בְּשִׁמְעוֹ אֶת־תְּלִנֹתֵיכֶם
עַל־יְהוָה וְנָחֲנוּ מָה כִּי כְתִיב תִּלְוֹנוּ קִרִי תִלְוִנוּ
עֲלִינוּ: ח וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּתַת יְהוָה לָכֶם בְּעֶרֶב
בָּשָׂר לֶאֱכֹל וּלְחֶם בִּבְקָר לְשֹׁבַע בְּשִׁמְעַת יְהוָה
אֶת־תְּלִנֹתֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם מְלִינִם עָלָיו וְנָחֲנוּ
מָה לֹא־עֲלִינוּ תְּלִנֹתֵיכֶם כִּי עַל־יְהוָה: ט וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן אָמֹר אֶל־כָּל־עֵדֻת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
קִרְבוּ לִפְנֵי יְהוָה כִּי שָׁמַע אֶת תְּלִנֹתֵיכֶם: י וַיְהִי
כַּדְּבָר אֲהֲרֹן אֶל־כָּל־עֵדֻת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיָּפְנוּ
אֶל־הַמִּדְבָּר וְהִנֵּה כְבוֹד יְהוָה נֹרָאָה בָּעֵנָן: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות טז עמ' 179)

לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם (טז, ד)

את הברכה הראשונה של ברכת המזון תקן משה רבנו
בשעה שירד המן. ותמויה: כיצד מבקשים על לחם מן הארץ
בנסח שנתקן על לחם מן השמים? ויש לומר, דהנה לחם
מן הארץ אינו אלא לבוש לשירש והמקור של המזון – לחם
מן השמים; לחם מן הארץ הוא בפנימיותו לחם מן השמים.
וכמבאר בחסידות, ש"בְּעֶסְקוּ בְּמִשָּׁא וּמִתֵּן יִכּוֹן שְׂמָאִין
שֶׁהַשֶּׁפַע . . . הוא כשארי הנסים הגלויים, כמו שהוריד המן".
וידועים דברי הרבי מהר"ש, שפְּרָנְסָה בְּזִמְנָה הַזֶּה הִיא כְּמוֹ
הַשֶּׁפַעַת הַמֶּן.

ששי יי וידבר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: יי שְׁמַעְתִּי
אֶת־תְּלִנֹתָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דְּבַר אֱלֹהִים לֵאמֹר בֵּין
הָעַרְבִים תֹּאכְלוּ בָשָׂר וּבִבְקָר תִּשְׁבְּעוּ לֶחֶם
וַיִּדְעֻתָם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: יג וַיְהִי בְּעֶרֶב
וַתֵּעַל הַשָּׁלֹ וַתָּכֶם אֶת־הַמַּחֲנֶה וּבִבְקָר הִיתָה

בִּיבֹשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם: פ כ וַתִּקַּח מְרִים הַנְּבִיאָה
אֲחֻת אֶהֱרֹן אֶת־הַתֹּף בְּיָדָהּ וַתִּצָּאֵן כָּל־הַנָּשִׁים
אֲחֵרֶיהָ בְּתָפִים וּבְמַחֲלֹת: כא וַתַּעַן לָהֶם מְרִים
שִׁירָיו לִיהוָה כִּי־נָאָה נָאָה סוֹם וְרָכְבוּ רָמָה
בָּיָם: ם כ וַיִּפֹּעַ מֹשֶׁה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּם־סוּף
וַיִּצָּאוּ אֶל־מִדְבַּר־שׁוּר וַיִּלְכּוּ שְׁלֹשֶׁת־יָמִים
בַּמִּדְבָּר וְלֹא־מָצְאוּ מַיִם: כג וַיָּבֹאוּ מִרְתָּה וְלֹא
יָכְלוּ לִשְׁתּוֹת מַיִם מִמִּרְתָּה כִּי מְרִים הָם עַל־כֵּן
קָרְאִישְׁמָה מִרְתָּה: כד וַיִּלְוּ הָעָם עַל־מֹשֶׁה
לֵאמֹר מַה־נִּשְׁתָּה: כה וַיִּצָּעַק אֶל־יְהוָה וַיֹּרְחוּ
יְהוָה עֵץ וַיִּשְׁלַךְ אֶל־הַפִּיּוֹם וַיִּמְתְּקוּ הַמַּיִם שָׁם
שָׁם לֹא חָק וּמִשְׁפָּט וְשָׁם נִסָּחוּ: כו וַיֹּאמֶר
אִם־שָׁמוּעַ תִּשְׁמַע לְקוֹל ׀ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהִישָׁר
בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה וְהִאֲזִנָּה לְמִצְוֹתָיו וְשִׁמְרָתָ כָּל־
חֻקָּיו כָּל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר־שָׁמַעְתִּי בְּמִצְרַיִם לֹא־
אָשִׁים עָלֶיךָ כִּי אֲנִי יְהוָה רַפָּאֵךְ: ם

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות 2 עמ' 123)

כוננו גידך (טז, יז)

אמרנו ב"ל (כתובות ה, א) "גדולים מעשה צדיקים", כי
במעשה ידיהם כתיב "מכון לשבתך פעלת ה', מקדש אדני
כוננו גידך" (שמי גדים), ופרש רש"י: "מקדש, מעשה ידי
צדיקים הוא". ומה שכתוב "כוננו גידך" - מתרגם ה'שטיה
מקבצת: "מעשה צדיקים, קרי מעשיו של הקב"ה". ויש
לבאר: צדיק אינו מחשיב את עצמו למציאות, ולכן מעשה
ידיהם הם הם מעשה ידיהם של הקב"ה.

חמישי כ וַיָּבֹאוּ אֵילָמָה וְשָׁם שְׁתִּים עֶשְׂרֵה עֵינֹת
מַיִם וְשֹׁבְעִים תַּמָּרִים וַיַּחֲנוּ־שָׁם עַל־הַמַּיִם:
מז ׀ וַיִּסְעוּ מֵאֵילָם וַיָּבֹאוּ כָל־עֵדֻת בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל אֶל־מִדְבַּר־סִין אֲשֶׁר בֵּין־אֵילָם וּבֵין סִינִי
בְּחַמְשָׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי לְצֵאתֶם מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם: כ כְּתִיב וַיִּלְוּנוּ קִרִי וַיִּלְוֵנוּ כָּל־עֵדֻת בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן בַּמִּדְבָּר: כג וַיֹּאמְרוּ
אֱלֹהִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִי־יִתֵּן מוֹתָנוּ בְּיַד־יְהוָה
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשִׁבְתָּנוּ עַל־סִיר הַבָּשָׂר בְּאֲכָלְנוּ

גַּל לָבָן וּמַעֲמֹו בְּצַפִּיחַת בְּדִבְשׁ: ^כ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
זֶה הַדִּבָּר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה מִלֹּא הָעֵמֶל מִמֶּנּוּ
לְמִשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם לְמַעַן | יֵרְאוּ אֶת־הַלֹּחֶם
אֲשֶׁר הֵאכְלֵתִי אֶתְכֶם בַּמִּדְבָּר בְּהוֹצִיאִי אֶתְכֶם
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: ^{כא} וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן קַח
צִנְצָנָה אֶחָת וְתִן־שָׁמָּה מִלֹּא־הָעֵמֶל מִן וְהֵנֵחַ
אֹתוֹ לִפְנֵי יְהוָה לְמִשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם: ^{כב} כַּאֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וַיַּנִּיחֵהוּ אַהֲרֹן לִפְנֵי הָעֵדֻת
לְמִשְׁמֶרֶת: ^{כג} וּבָנֵי יִשְׂרָאֵל אָכְלוּ אֶת־הַפֶּן
אַרְבָּעִים שָׁנָה עַד־בָּאָם אֶל־אֶרֶץ נוֹשָׁבֵת אֶת־
הַפֶּן אָכְלוּ עַד־בָּאָם אֶל־קֶצֶה אֶרֶץ כְּנָעַן:
^{כד} וְהָעֵמֶל עֲשִׂרִית הָאִיפָה הוּא: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לב עמ' 270)

ראו כי ה' נתן לכם השבת (טז, כט)

ה'שבת' שבתורה - הוא פנימיות התורה, שלבן קרי רבי
יהודה לרשב"י, מארי דזהר, בשם 'שבת' (זח"ג קמד, ב).
ולמוד פנימיות התורה הוא בדרך ראיה, וכמבאר בתסידות
שמשית ולמד סודות התורה לכל העם בדרך ראיה (ולשון
הרגיל בזהר הוא תא-תזי, לא תא-שמע). והנה, המאמר
הראשון ב'לקוטי תורה' הוא "ראו כי ה' נתן לכם השבת".
רמז לש פאן, שבפנימיות התורה כפי שנתגלתה בתסידות
מדגש ביותר הלמוד בדרך ראיה, תכלית ההתאמתות.

שביעי יז * וַיֵּסְעוּ כָּל־עֵדֻת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּדְבַּר־
סִין לְמַסְעֵיהֶם עַל־פִּי יְהוָה וַיַּחֲנוּ בְּרִפְדִּים וְאִין
מִים לִשְׁתֹּת הָעָם: ^א וַיִּרֶב הָעָם עִם־מֹשֶׁה
וַיֹּאמְרוּ תִּנּוּ־לָנוּ מִים וְנִשְׁתֶּה וַיֹּאמֶר לָהֶם מֹשֶׁה
מִה־תִּרְבוּן עַמְּדֵי מִה־תִּנְסֹן אֶת־יְהוָה: ^ב וַיִּצְמָא
שֵׁם הָעָם לַפִּיִם וַיֵּלֶן הָעָם עַל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לָמָּה
זֶה הָעֲלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם לְהָמִית אֹתִי וְאֶת־בָּנֵי
וְאֶת־מִקְנִי בַצִּמָּא: ^ג וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה
לֵאמֹר מָה אֶעֱשֶׂה לָּעָם הַזֶּה עוֹד מַעַט וּסְקִלְנִי:
^ד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֹבֵד לִפְנֵי הָעָם וְקַח
אֶתְּךָ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִטֹּף אֲשֶׁר הִכִּיתָ בּוֹ
אֶת־הַיָּאֵר קַח בִּידְךָ וְהִלַּכְתָּ: ^ה הִנְנִי עֹמֵד לִפְנֶיךָ
שֵׁם | עַל־הַצּוֹר בְּחֶרֶב וְהַכִּיתָ בַּצּוֹר וַיִּצְאוּ מִמֶּנּוּ

שְׂכֶבֶת הַפֶּל סָבִיב לַמַּחֲנֶה: ^ו וַתַּעַל שְׂכֶבֶת הַפֶּל
וְהָיָה עַל־פְּנֵי הַמִּדְבָּר דֶּק מַחֲסָפָם דֶּק בַּפָּר
עַל־הָאֶרֶץ: ^ז וַיֵּרְאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אִישׁ
אֶל־אָחִיו מִן הוּא כִּי לֹא יָדְעוּ מִה־הוּא וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה אֲלֵהֶם הוּא הַלֹּחֶם אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה לָכֶם
לְאֹכְלָה: ^ח זֶה הַדִּבָּר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לָקֵטוּ מִמֶּנּוּ
אִישׁ לִפִּי אָכְלוּ עֹמֵר לְגִלְגָּלֹת מִסֹּפֶר נַפְשֹׁתֵיכֶם
אִישׁ לְאִשֶּׁר בָּאָהֶלוּ תִקְחוּ: ^ט וַיַּעֲשׂוּ־כֵן בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וַיִּלְקְטוּ הַמִּרְבָּה וְהַמְּמַעִט: ^י וַיִּמְדּוּ
בְּעֹמֶר וְלֹא הָעֵדִיף הַמִּרְבָּה וְהַמְּמַעִט לֹא
הִחֲסִיר אִישׁ לִפְנֵי־אָכְלוֹ לָקֵטוּ: ^{יא} וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
אֲלֵהֶם אִישׁ אֶל־יוֹתֵר מִמֶּנּוּ עַד־בֶּקֶר: ^{יב} וְלֹא־
שָׁמְעוּ אֶל־מֹשֶׁה וַיִּזְתְּרוּ אֲנָשִׁים מִמֶּנּוּ עַד־בֶּקֶר
וַיִּרְם תּוֹלָעִים וַיִּבְאֵשׁ וַיִּקְצַף עֲלֵהֶם מֹשֶׁה:
^{יג} וַיִּלְקְטוּ אֹתוֹ בַּבֶּקֶר בַּבֶּקֶר אִישׁ כַּפִּי אָכְלוּ וְחֵם
הַשֶּׁמֶשׁ וְנִמְם: ^{יד} וַיְהִי | בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי לָקֵטוּ לָחֶם
מִשְׁנֶה שְׁנֵי הָעֹמֶר לְאֶחָד וַיִּבְאוּ כָּל־נִשְׂאֵי הָעֵדֻה
וַיִּגִּדּוּ לְמֹשֶׁה: ^{טו} וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר
יְהוָה שְׁבִתוֹן שְׁבֵת־קֹדֶשׁ לַיהוָה מָחָר אֶת אֲשֶׁר־
תֹּאפּוּ אַפּוֹ וְאֶת אֲשֶׁר־תִּבְשְׁלוּ בִשְׁלוּ וְאֶת כָּל־
הָעֵדֻף הַנִּיחוּ לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד־הַבֶּקֶר:
^{טז} וַיַּנִּיחוּ אֹתוֹ עַד־הַבֶּקֶר כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה וְלֹא
הִבְאִישׁ וְרָמָה לֹא־הִיָּתָה בּוֹ: ^{יז} וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
אֲכָלְהוּ הַיּוֹם כִּי־שִׁבֹּת הַיּוֹם לַיהוָה הַיּוֹם לֹא
תִמְצָאֵהוּ בַשָּׂדֶה: ^{יח} שֵׁשֶׁת יָמִים תִּלְקְטֵהוּ וּבַיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי שִׁבֹּת לֹא יִהְיֶה־בּוֹ: ^{יט} וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
יִצְאוּ מִן־הָעָם לָלֶקֶט וְלֹא מִצְאוּ: ^כ וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עַד־אֵנָּה מֵאַנְתֶּם לְשֹׁמֵר מִצְוֹתַי
וְתוֹרָתִי: ^{כא} רְאוּ כִּי־יְהוָה נָתַן לָכֶם הַשְּׁבֵת עַל־כֵּן
הוּא נָתַן לָכֶם בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי לָחֶם יוֹמִים שְׁבוּ |
אִישׁ תַּחְתּוֹ אֶל־יָצָא אִישׁ מִמֶּקְמוֹ בַּיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי: ^{כב} וַיִּשְׁבְּתוּ הָעָם בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי:
^{כג} וַיִּקְרָאוּ בֵּית־יִשְׂרָאֵל אֶת־שְׁמוֹ מִן וְהוּא כְּזֶרַע

רפיון בלמוד התורה – בא עמלק ונלחם עם ישראל (ראשי תבות יש ששים רבוא אותיות לתורה) ומקרה את קדשת התורה. העצה לכך היא – בחר לנו אנשים, אנשי משה, ואתפשטותא של משה, ראשי אלפי ישראל, שבכל דור ודור. וצא הלחם בעמלק – לשון יחיד, כי התורה היא נצחית בכל זמן ובכל מקום בשנה.

חצי קדיש

יתגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די ברא ברעותה וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב משיחה. אמן בתיכון וביומיוכו ובחני דכל בית ישראל, בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך: יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרום, ויתנשא, ויתתיר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא בריך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושירתא, תשבתתא ונחתתא, דאמירן בעלמא, ואמרו אמן: אמן

מפטיר י' ויאמר יהוה אל־משה בלִבְּךָ זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע כִּי־מַחָה אֶמְחֶה אֶת־ (זכר)* זכר עמלק מתחת השמים: י' ויבן משה מזבח ויקרא שמו יהוה י' נפי: י' ויאמר בִּיָּדִי עַל־כֶּם יִהְיֶה מַלְחָמָה לַיהוָה בַּעֲמָלֶק מִדֶּרֶךְ־דָּר: פפפ

ק"ו פסוקים, י"ד אמונ"ה סימן. סנא"ה סימן.

מים ושתה העם ויעש בן משה לעיני זקני ישראל: ויקרא שם המקום מסה ומריבה על־ריב | בני ישראל ועל נפתם את־יהוה לאמר הִישׁ יְהוָה בְּקִרְבָּנוּ אִם־אֵין: פ' ויבא עמלק וילחם עם־ישראל ברפידים: ט' ויאמר משה אל־יהושע בחר־לנו אנשים וצא הלחם בעמלק מחר אנכי נצב על־ראש הגבעה ומטה האלהים בידי: ויעש יהושע כאשר אמר־לו משה להלחם בעמלק ומשה אהרן וחור עלו ראש הגבעה: י' והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וכאשר יניח ידו וגבר עמלק: י' וידי משה כבדים ויחזקו־אבן וישימו תחתיו וישב עליה ואהרן וחור תמכו בידיו מזה אחד ומזה אחד ויהי ידיו אמונה עד־בא השמש: י' ויחלש יהושע את־עמלק ואת־עמו לפי־חֲרֹב: פ' י' ויאמר יהוה אל־משה בלִבְּךָ זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע כִּי־מַחָה אֶמְחֶה אֶת־ (זכר)* זכר עמלק מתחת השמים: ט' ויבן משה מזבח ויקרא שמו יהוה י' נפי: י' ויאמר בִּיָּדִי עַל־כֶּם יִהְיֶה מַלְחָמָה לַיהוָה בַּעֲמָלֶק מִדֶּרֶךְ־

דָּר: פפפ

~ נקודות משיחות קודש ~ ('היום יום' יג אדר שני)

ויבא עמלק ונלחם עם ישראל ברפידים (י, ח)

שרפו ישראל ידיהם מדברי תורה (מקילתא)

למוד התורה הוא על מנת לעשות ולקיים. וכאשר יש

(*) מנהגינו שאומרים פעמים מילת זכר. הראשון זכר (בסגול) ובשני זכר (בצירה).

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר־שם משה לפני בני ישראל:

עז־חיים היא למחזיקים בה, ותימכיה מאשר. דרכיה דרכי־נעם, וכל־נתיבותיה שלום. אךד ימים בימינה, בשמאלה עשר ובבור. יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

מדויקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחויץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בְּאוֹתָהּ בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשְׁנָה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֱמֶת וְצִדִּק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת בשלח לקריאה בציבור ולשמו"ת

בשופטים פרק ד ה

ד וידבורה אשה נביאה אשת לפידות היא שפטה את־ישראל בעת ההיא: הִיא יושבת תחת־תמר דבורה בין הרמה ובין בית־אל בְּהַר אֶפְרַיִם וַיַּעַלּוּ אֵלֶיהָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפָּט: וַתִּשְׁלַח וּתְקַרְא לְבָרֶק בֶּן־אֲבִינֵעַם מִקְדָּשׁ נִפְתָּלִי וּתֹאמַר אֵלָיו הֲלֹא־צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל לֵךְ וּמִשְׁכַּת בְּהַר תְּבוֹר וּלְקַחֲתָ עִמָּךְ עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אִישׁ מִבְּנֵי נִפְתָּלִי וּמִבְּנֵי זַבְלוֹן: וּמִשְׁכַּתִּי אֵלֶיךָ אֶל־נַחַל קִישׁוֹן אֶת־סִיסְרָא שַׂר־צָבָא יָבִין וְאֶת־רַכְבּוֹ וְאֶת־הַמּוֹנֵוֹ וְנִתְּתִיהוּ בְיָדְךָ: ה וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ בָּרֶק אִם־תִּלְכִּי עִמִּי לֹא אֵלֶיךָ: ט וַתֹּאמֶר הֲלֹךְ אֵלֶיךָ עִמָּךְ אֶפְסָם כִּי לֹא תִהְיֶה תַּפְאֲרֹתְךָ עַל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אַתָּה הוֹלֵךְ כִּי בִיד־אִשָּׁה יִמָּכַר יְהוָה אֶת־סִיסְרָא וְתִקַּם דְּבוֹרָה וְתִלָּךְ עִם־בָּרֶק קֹדֶשָׁה: י וַיַּעַק בָּרֶק אֶת־זִבּוּלָן וְאֶת־נִפְתָּלִי קֹדֶשָׁה וַיַּעַל בְּרַגְלָיו עֲשֶׂרֶת אֲלָפֵי אִישׁ וַתַּעַל עִמּוֹ

ביאור על ההפטרה מתוך החומשים

ע"פ שי למורא

(ד) אִשָּׁה לַפִּידוֹת, שְׁהִיתָה עוֹשֶׂה פְתִילוֹת לְמִקְדָּשׁ. פְּרוּשׁ אַחֵר, שְׁהִיתָה אִשָּׁה חֵיל וְהִרְיָה בְּמַעֲשֶׂיהָ כְּלִפִּיד אִשׁ. פְּרוּשׁ אַחֵר, שֶׁשֶּׁם בַּעֲלָהּ הָיָה בָּרֶק בֶּן אֲבִינֵעַם, וְנִקְרָא "לִפִּידוֹת" שֶׁהוּא עֵינָן קְרוֹב ל"בָּרֶק". שְׁפָטָה, הָיְתָה רִגִּילָה לְשָׁפֵט. (ח) תִּמָּר, אֵילָן תִּמָּר. וּבִשְׂכִיל שְׁלֹא תִתְיַחַד עִם הָאֲנָשִׁים הַבָּאִים אֵלֶיהָ לְמִשְׁפָּט, קָבָעָה וַיִּשְׁכַּתָּה שָׁם. (ו) מִקְדָּשׁ נִפְתָּלִי, מִקְדָּשׁ אֲשֶׁר בְּנַחֲלַת שִׁכְמָה נִפְתָּלִי. וּמִשְׁכַּת בְּהַר תְּבוֹר, מִשְׁךְ לְבוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְפָתוּחָם לְבוֹא עִמָּךְ בְּהַר תְּבוֹר לְהִלָּחֵם בְּסִיסְרָא, כִּי מֵאִד פָּחְרוּ מַחִילוֹ תִּרְבִּי. (ז) וּמִשְׁכַּתִּי אֵלֶיךָ אֵל נַחַל קִישׁוֹן, אֲתָן בְּלָבוֹ לְלָכֵת אֵל נַחַל קִישׁוֹן. (ח) אִם תִּלְכִּי עִמִּי, אֵל הַמִּלְחָמָה. (ט) אֶפְסָם, רַק. (י) וַיַּעַק, עֵינָן אִסְפָּה עַל יְדֵי וַיַּעַק. וַיַּעַל בְּרַגְלָיו, הִעֲלָה לְהַר תְּבוֹר, עִם הַלִּיכּוֹ. (יא) הַקִּישׁוֹן, מִמִּשְׁפַּחַת

הקניני, הם צאצאי יתרו שנקרא "קניני". וגם נקרא "חכב". נפרד מקנין, נפרד ממדבר יהודה ששם ישבו משפחת הקניני, כמו שכתוב בתחלת ספר שופטים. מכני חכב, יש מפרשים, שרצה לומר שקנין היה מכני חכב. יד) קום, אל תתעבב כאן בחר תבור. טו) וינים ברגליו, כדי שלא יכירוהו. טז) עד אחד, אפלו אחד. יז) את נאד החלב, השקתה אותו חלב כי זה מביא תרומה. כא) המקבת, מין פטיש שבו נועצים את יתדות האהל בפרקע. בלאט, בהסתר ובחשאי. ברכתו, בצדע, הוא צד המצח בברכת האזן. ויעת, והיה ענף מניסתו ברגליו. בד) וקשה, וחזקה. ב) בפרע פרעות בישראל, בנקם נקמות בגוים על ידי ישראל. בהתנדב עם, ובשביל מה שנתן ה' בלב העם להתנדב ללכת למלחמה. ג) שמעו מלכים, מלכי הגוים, שמעו את אשר אני דובר, ותפחדו מלהלחם עוד בישראל. פרוש אחר, "מלכים", הם ישראל, בענין שאמרו ר"ל "כל ישראל בני מלכים הם". האזינו, הטו און לשמע. רזנים, שרים, ארונים. אנכי לה' אנכי אשירה, על אשר אנכי לה' ולחלקו להאמין בו, לכן אנכי אשירה על התשועה שעשה לי ה'. ד) בצאתך משעיר,

דבורה: י' וחבר הקניני נפרד מקנין מכני חכב חתן משה ויט אהליו עד-אלון בצעננים אשר את- קדש: י' ויגדו לסיסרא כי עלה ברק בין-אבינעם הר-תבור: י' ויזעק סיסרא את-פל-רכבו תשע מאות רכב ברזל ואת-פל-העם אשר אתו מחרשת הגוים אל-נחל קישון: י' ותאמר דבורה אל-ברק קום כי זה היום אשר נתן יהוה את-סיסרא בידך הלא יהוה יצא לפניך וירד ברק מהר תבור ועשרת אלפים איש אחריו: טו ויהם יהוה את-סיסרא ואת-פל-הרכב ואת-פל-המחנה לפי-חרב לפני ברק וירד סיסרא מעל המרכבה וינס ברגליו: טז וברק רדף אחרי הרכב ואחרי המחנה עד חרשת הגוים ויפל כל-מחנה סיסרא לפי-חרב לא נשאר עד-אחד: י' וסיסרא נס

ברגליו אל-אהל יעל אשת חבר הקניני כי שלום בין יבין מלך-חצור ויבין בית חבר הקניני: י' ותצא יעל לקראת סיסרא ותאמר אליו סורה אדני סורה אלי אל-תירא ויסר אליה האהלה ותכסהו בשמיכה: י' ויאמר אליה השקיני-נא מעט-מים כי צמתי ותפתח את-נאוד החלב ותשקהו ותכסהו: כ' ויאמר אליה עמד פתח האהל והיה אם-איש יבא ושאלך ואמר היש-פה איש ואמרת אין: כא ותקח יעל אשת-חבר את-יתד האהל ותשם את-המקבת בידה ותבוא אליו בלאט ותתקע את-היתד ברקתו ותצנח בארץ והוא-נרדם ויעף וימות: כב והנה ברק רדף את-סיסרא ותצא יעל לקראתו ותאמר לו לך ואראך את-האיש אשר-אתה מבקש ויבא אליה והנה סיסרא נפל מת והיתד ברקתו: כג ויכנע אלהים ביום ההוא את יבין מלך-פנען לפני בני ישראל: כד ותלך יד בני-ישראל הלוד וקשה על יבין מלך-פנען עד אשר הכריתו את יבין מלך-פנען: ה' א ותשר דבורה וברק בין-אבינעם ביום ההוא לאמר: כ בפרע פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו יהוה: ג שמעו מלכים האזינו רזנים אנכי ליהוה אנכי אשירה אומר ליהוה אלהי ישראל: ד יהוה בצאתך משעיר בצעדיך משדה אדום ארץ רעשה גם-שמים נטפו גם-עבים

נִטְפוּ מַיִם: הַהָרִים נָזְלוּ מִפְּנֵי יְהוָה זֶה סִינֵי מִפְּנֵי
 יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: וּבִימֵי שְׁמֹנֶה בִּן־עֶנְתַּי בִּימֵי
 יַעֲלֹ חֲדָלוּ אֲרָחוֹת וְהַלְכֵי נְתִיבוֹת יִלְכוּ אֲרָחוֹת
 עַקְלָקְלוֹת: וְחֲדָלוּ פְרוּזוֹן בְּיִשְׂרָאֵל חֲדָלוּ עַד
 שְׁקֻמָּתִי דְבוּרָה שְׁקֻמָּתִי אִם בְּיִשְׂרָאֵל: הַיְבַחֵר
 אֱלֹהִים חֲדָשִׁים אִזּוֹ לָחֶם שְׁעָרִים מִגֵּן אִם־יִרְאֶה
 וְרִמַּח בְּאַרְבָּעִים אֶלֶף בְּיִשְׂרָאֵל: ט לִבִּי לְחוֹקְקֵי
 יִשְׂרָאֵל הַמִּתְנַדְּבִים בָּעַם בָּרְכוּ יְהוָה: י רִכְבִּי
 אֶתְנֹת צַהֲרוֹת יִשְׁבִּי עַל־מִדֵּין וְהַלְכֵי עַל־דֶּרֶךְ
 שִׁיחוֹ: יא מִקּוֹל מְחַצִּים בֵּין מִשְׁאֲפִים שָׁם יִתְנוּ
 צִדְקוֹת יְהוָה צִדְקַת פְּרוּזוֹן בְּיִשְׂרָאֵל אִזּוֹ יִרְדּוּ
 לְשְׁעָרִים עִם־יְהוָה: יב עוֹרֵי עוֹרֵי דְבוּרָה עוֹרֵי עוֹרֵי
 דְבַר־יִשִּׁיר קוֹם בָּרֶק וְשִׁבְהָ שְׁבִיךְ בִּן־אֲבִינָעִם: יג אִזּוֹ
 יִרְדַּ שְׂרִיד לְאֲדִירִים עִם יְהוָה יִרְדְּלִי בַּגְּבוּרִים:
 יד מִנִּי אֶפְרַיִם שְׂרָשֻׁם בַּעֲמָלֶק אַחֲרִיד בְּנִימִין
 בַּעֲמָמִיד מִנִּי מְכִיר יִרְדּוּ מְחַקְקִים וּמִזְבוֹלָן מִשְׁכִּים
 בְּשִׁבְט סֹפֶר: טו וְשָׂרִי בְּיִשְׁשָׁכָר עִם־דְּבֹרָה וְיִשְׁשָׁכָר
 בֶּן בָּרֶק בַּעֲמֶק שֶׁלַח בְּרַגְלָיו בְּפִלְגֹת רְאוּבֵן גְּדָלִים

בְּשִׁינְיָאָת לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּשִׁעְבְּרוּ אֶת הָר שְׁעִיר,
 שָׂאוּ הַתְחִילוּ לְהִלָּחֵם בְּסִיחוֹן וְעוֹג. בַּעֲצֶדֶךְ מִשְׁדָּח
 אֲדוֹם, הוּא כָּפַל עֵינָן שֶׁל "בְּצִאתְךָ מִשְׁעֵר" בְּמִלִּים
 אַחֲרוֹת. אֶרֶץ רַעֲשָׁה, כָּל מַלְכֵי הָאֲדָמָה נִרְעָשׁוּ
 וּנִפְחָדוּ. גַּם שְׂמִים נִטְפוּ, גַּם הַפּוֹלָאכִים שָׂרֵי
 הָאֻמּוֹת שֶׁל הַגּוֹיִם חֲרָדוּ, וְכָאֵלוּ וְעָה נִטְפָּה מִקֵּהם מִרְבַּ
 פֶּחֶד. גַּם עֲבִים וְגו', גַּם הַעֲנָנִים נִטְפוּ מִיָּם בְּקוֹל
 הַמּוֹן הַגָּשֶׁם בְּשִׁבִּיל לְהַחֲרִיד וּלְכַלֵּל אֶת הַגּוֹיִם.
 (ה) הָרִים נָזְלוּ, גַּם הַהָרִים כָּאֵלוּ נִטְפוּ וְעָה מִגְדֵּל
 הָרָעֵדָה. זֶה סִינֵי, זֶה הָר סִינֵי, שְׁנֹאמֶר בּו "וַיַּחֲרִד
 כָּל הָהָר" (שְׁמוֹת יט. יח.) בִּימֵי שְׁמֹנֶה, בִּימֵי
 הַשּׁוּפֹט שְׁמֹנֶה. בִּימֵי יַעֲלֹ, גַּם יַעֲלֹ הִיָּתָה שׁוֹפֹטָת.
 חֲדָלוּ אֲרָחוֹת, בִּימֵיהֶם לֹא הִיָּתָה תְּשׁוּעָה שְׁלָמָה,
 וְלֹא חֲרָדוּ הַגּוֹיִם מִפֶּחֶד ה', וְלָכֵן חֲדָלוּ הוֹלְכֵי אֲרָח,
 כִּי פָּחַדוּ מֵהַגּוֹיִם. יִלְכוּ אֲרָחוֹת עַקְלָקְלוֹת, הָיוּ
 הוֹלְכִים בְּדַרְכִּים מְעַקְלוֹת, כִּדִּי שְׂלֹא יִרְגִּישׁוּ בָהֶם
 הָאֻיּוֹבִים. (ז) חֲדָלוּ פְרוּזוֹן, מִפֶּחֶד הָאֻיּוֹבִים, הַפְּסִיקוּ
 לְשִׁבְתָּ בְּעָרֵי הַפְּרוּזוֹת שְׂאִין לָהֶן חוּמָה. בְּיִשְׂרָאֵל
 חֲדָלוּ, רַק בְּיִשְׂרָאֵל חֲדָלוּ. אֲבָל הַגּוֹיִם לֹא פָּחַדוּ
 מִיִּשְׂרָאֵל לְשִׁבְתָּ בְּעָרֵי הַפְּרוּזוֹת, כִּי יָדָם הִיָּתָה תְּקִיפָה.
 עַד שְׁקֻמָּתִי, כְּמוֹ עַד שְׁקֻמָּתִי. כִּי עֲכָשׂוּ הִיָּתָה
 תְּשׁוּעָה שְׁלָמָה, וַיִּשְׁכְּבוּ יִשְׂרָאֵל בְּעָרֵי הַפְּרוּזוֹת, וַיִּלְכוּ
 בְּנְתִיבוֹת וְדַרְכֵי יִשְׂרָאֵל, לֹא פָּחַד מֵהַגּוֹיִם. אִם
 בְּיִשְׂרָאֵל, כָּאִם הַמִּסְפֶּרֶת אֶת בְּנֵיהָ לְיִשְׂרָאֵל דְּרָפָם, כֵּן
 אִנִּי לְיִשְׂרָאֵל. (ח) יְבַחֵר אֱלֹהִים חֲדָשִׁים, בְּשִׁעְבְּרָה
 לוֹ יִשְׂרָאֵל אֱלֹהִים חֲדָשִׁים. אִזּוֹ לָחֶם שְׁעָרִים, אִזּוֹ
 הַזִּקְקוֹ לְמַלְחָמָה בְּשִׁעְרֵי עָרֵיהֶם. מִגֵּן אִם יִרְאֶה
 וְרִמַּח בְּאַרְבָּעִים אֶלֶף בְּיִשְׂרָאֵל, רְאוּ עֵתָה
 כְּהַתְנַדְּכֶם, אִם יִרְאֶה בְּיִשְׂרָאֵל מִגֵּן וְרִמַּח בְּשִׁבִּיל
 לְהִלָּחֵם בְּאַרְבָּעִים אֶלֶף רָאשֵׁי גְדוּדֵי צְבָאוֹת שֶׁהִבִּיא
 סִיסְרָא עֲלֵיכֶם. וְכֵלֶם הַמָּמָם הַקֶּבֶ"ה בְּמַלְחָמָה
 הַפּוֹכְבִּים, וְנָחַל קִישוֹן גֶּרָפָם. (ט) לִבִּי, מַעֲמֶק לִבִּי

וְרִצּוֹנִי אוֹמֶרֶת אֲנִי. לְחוֹקְקֵי יִשְׂרָאֵל, לְחַכְמֵי יִשְׂרָאֵל וְסוֹפְרֵיהֶם שְׁפוֹתִיבִים אֶת הַחֲקִים. הַמִּתְנַדְּבִים בָּעַם, שֶׁהַתְנַדְּבוּ בָּעַם לְצֵאת לְמַלְחָמָה.
 בָּרְכוּ ה', בְּרַחֲמוֹ וְשׁוּבוּ אֵלָיו. (י) רִכְבִּי אֶתְנֹת צַהֲרוֹת, הַסּוֹפְרִים וְהַשְּׂרִים שֶׁיִּרְכְּבוּ מַעֲכָשׂוּ עַל אֶתְנֹת לְבָנוֹת הַחַשׁוּבוֹת, מִבְּלִי פָּחַד
 וְרִמָּה מֵאוֹיֵב. יוֹשְׁבֵי עַל מִדֵּין, וְאוֹתָם הַדִּינִים שִׁוִּישְׁבִים עַל הַדִּין לְעִשׂוֹת מִשְׁפָּט, מַעֲכָשׂוּ וְיִכְלוּ לְעִשׂוֹת בְּפֶרֶהֶסֶא מִבְּלִי פָּחַד מוֹשְׁלִים וְרִים.
 וְהוֹלְכֵי עַל דֶּרֶךְ, הַהוֹלְכִים רְגִלִּי. שִׁיחוֹ, דִּבְרוּ וְסִפְרוּ אֶת הַתְּשׁוּעָה הַזֹּאת. (יא) מִקּוֹל מְחַצִּים בֵּין מִשְׁאֲפִים, מִקּוֹל יוֹרֵי הַחֲצִים לֹא
 הָיוּ יוֹכִלִים לְשָׂאֵב מַיִם. יִתְנוּ, יִלְמְדוּ וַיִּשְׁנֶנוּ. צִדְקוֹת פְּרוּזוֹן בְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁהַשְׂקִיט אֶת יִשְׂרָאֵל לִשְׁכֹּן בְּפְרוּזוֹת. אִזּוֹ יִרְדּוּ לְשְׁעָרִים, חוֹרֵי לְעָרֵי
 מוֹשְׁבוֹתֵיהֶם שֶׁבָּרְחוּ מִקֵּהם. (יב) עוֹרֵי עוֹרֵי דְבוּרָה, הַתְּנַפְרִי בְּשִׁירְתָּהּ. וְרַבְחִינוּ אִמְרוּ, מִפְּנֵי שֶׁהַתְּהַלֵּלָה וְאִמְרָה "עַד שְׁקֻמָּתִי דְבוּרָה", הַסְתַּלְקָה
 מִמִּנְהָ רוּחַ הַקִּדְשׁ. וְשִׁבְהָ שְׁבִיךְ, תַּחַח אֶת הָאֻיּוֹבִים בְּשִׁבִּי. (יג) אִזּוֹ יִרְדַּ שְׂרִיד, אִזּוֹ יִמְשְׁלוּ הַשְּׂרִידִים שֶׁנִּשְׁאָרוּ מִיִּשְׂרָאֵל. לְאֲדִירִים עִם,
 בְּחֻקִּים שְׂבָאוֹת הָעוֹלָם. ה' יִרְדַּ לִּי בַּגְּבוּרִים, ה' יִתֵּן לִי מִמְּשָׁלָה בְּגִבּוֹרֵי הַגּוֹיִם. (יד) מִנִּי אֶפְרַיִם, מִשְׁבֶּט אֶפְרַיִם. שְׂרָשֻׁם בַּעֲמָלֶק,
 נִשְׂרָשׁוּ שֶׁל שְׁבֶט אֶפְרַיִם לָחֶם רֹאשׁוֹן בַּעֲמָלֶק, וְהוּא יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוֹן. אַחֲרִיד בְּנִימִין בַּעֲמָמִיד, אַחֵר כִּד יָקוֹם מִשְׁבֶּט בְּנִימִין שְׂאוֹל בֶּן קִישׁ
 וְלָחֶם בַּעֲמָלֶק כִּרְבַּע עַם. מִנִּי מְכִיר יִרְדּוּ מְחַקְקִים, מִפְּנֵי מְכִיר בֶּן מִנְשֶׁה, יִרְדּוּ הַמְּחַקְקִים, הֵם הַגְּדוֹלִים וְהַחֲכָמִים, לְהִלָּחֵם נֶגֶד סִיסְרָא.
 וּמִזְבוֹלָן מוֹשְׁכִים בְּשִׁבְט סוֹפֶר, וְכֵן מִשְׁכֵּם זְבוּלָן יִרְדּוּ לְמַלְחָמָה נֶגֶד סִיסְרָא אֶפְלוּ הַסּוֹפְרִים וְהַחֲכָמִים, וְכָל שֶׁכֵּן שְׂאֵר הָעָם. מוֹשְׁכִים,
 פּוֹתֵבִים בְּמִשְׁכֵּת הָעֵמֶת. בְּשִׁבְט סוֹפֶר, הָעֵמֶת (הַקִּנָּה) שְׁבוּ פּוֹתֵב הַסּוֹפֶר. (טו) וְשָׂרִי בְּיִשְׁשָׁכָר, וְהַשְּׂרִים שֶׁבְּשִׁבְט יִשְׁשָׁכָר, הֵם הַסְּתֵהֲדָרִין
 שְׁעוֹסְקִים בְּתוֹרָה וְהָיוּ עִם דְּבוּרָה לְלַמֵּד תּוֹרָה לְכָל הָעָם. וְיִשְׁשָׁכָר בֶּן בָּרֶק וְגו', וְכָל הָעָם שֶׁל שְׁבֶט יִשְׁשָׁכָר, כֵּן הָיוּ עִם בָּרֶק לְרִדָּת
 לְמַלְחָמָה נֶגֶד סִיסְרָא. בַּעֲמֶק שֶׁלַח בְּרַגְלָיו, בְּשִׁאמְרָה דְבוּרָה לְבָרֶק לְרִדָּת מִן הָהָר אֶל הָעֵמֶק לְקִרְאָת הַמַּלְחָמָה, יִרְדַּ שְׁבֶט יִשְׁשָׁכָר כְּמוֹ
 שְׂצוּחַ בָּרֶק וְהִלָּךְ אַחֲרָיו עִם הַלּוֹכֵי שֶׁל בָּרֶק. (טז) בְּפִלְגֹת רְאוּבֵן, אֲבָל בְּחִלּוּקֵי לִבּוֹ שֶׁל רְאוּבֵן. גְּדוֹלִים חֲקִמֵי לֵב, כְּלוֹמֵר, רְאוּי לְחֻשָּׁב

חֲקִיקֵי־לֵב: טו לָמָּה יִשְׁבֶּת בֵּין הַמִּשְׁפָּתִים לְשִׁמְעַ
שְׂרָקוֹת עֲדָרִים לִפְלָנוֹת רְאוּבֵן גְּדוּלִים חֲקִירֵי־לֵב:
י גִּלְעָד בַּעֲבַר הִירְדֵן שָׁכֵן וְדָן לָמָּה יִגּוֹר אֲנִיּוֹת
אֲשֶׁר יֵשֵׁב לַחֹף יַמִּים וְעַל מִפְרָצָיו יִשְׁפּוֹן: יח זְבֻלוֹן
עַם חֲרָף נִפְשׁוֹ לָמוֹת וְנִפְתָּלִי עַל מְרוֹמֵי שָׂדֶה:
יט בָּאוּ מַלְכִּים נִלְחָמוּ אוֹז נִלְחָמוּ מַלְכֵי כְנָעַן בְּתַעֲנֹד
עַל־מֵי מִגְדוֹ בָּצַע בָּסָף לֹא לָקָחוּ: כ מִן־שָׁמַיִם
נִלְחָמוּ הַכּוֹכָבִים מִמַּסְלוֹתֵם נִלְחָמוּ עִם סִיסְרָא:
כא נָחַל קִישׁוֹן גִּרְפָּם נָחַל קְדוּמִים נָחַל קִישׁוֹן
תְּדַרְכֵי נִפְשֵׁי עוֹז: כב אֵז הִלְמוּ עֲקִיב־סוּם מַדְהָרוֹת
דְּהָרוֹת אֲבִירָיו: כג אֲזָרוּ מִרוֹז אָמַל מִלֶּאֲדָה יִהְיֶה
אֲרוֹ אֲרוֹר יִשְׁבִּיחַ בִּי לֹא־בָאוּ לְעֹזֶרֶת יִהְיֶה לְעֹזֶרֶת
יִהְיֶה בְּגִבּוֹרִים: כד תִּבְרַךְ מִנְּשִׁים יַעֲלֶה אֵשֶׁת חֲבֵר
הַקִּינִי מִנְּשִׁים בָּאֵהֶל תִּבְרַךְ: כה מִים שָׂאֵל חֶלֶב
נִתְּנָה בְּסִפָּל אֲדִירִים הַקְרִיבָה חֲמָאָה: כו יָדָה לִיתֵּד
תִּשְׁלַחְנָה וַיִּמְנֶנָה לַהֲלָמוֹת עַמְלִים וְהִלְמָה סִיסְרָא
מַחֲקָה רֹאשׁוֹ וּמַחֲצָה וַחֲלָפָה רָקֶתוֹ: כז בֵּין רִגְלֶיהָ
פָּרַע נָפַל שָׁכָב בֵּין רִגְלֶיהָ פָּרַע נָפַל בְּאֲשֶׁר פָּרַע
שָׁם נָפַל שָׂדוּד: כח בַּעַד הַחֲלוֹן נִשְׁקַפָּה וַתִּיבֹב אִם
סִיסְרָא בַּעַד הָאֲשָׁנָב מְדוּעַ בִּשְׁשׁ רִכְבּוֹ לָבֹא
מְדוּעַ אַחֲרוֹ פַעַמִּי מִרְכַּבוֹתָיו: כט חֲכָמוֹת שָׂרוּתֶיהָ
תַעֲנִינָה אֶפֶי־הָיָא תָשִׁיב אֲמַרְיָה לָהּ: ל הֲלֹא יִמְצָאוּ

בְּלֵב מִחֲשָׁבוֹת רַבּוֹת לְהַכִּין הַדָּבָר, מִה זֶה הָיָה לוֹ
שֶׁנִּחְלַק מִן הַמִּלְחָמָה. (טו) לָמָּה יִשְׁבֶּת בֵּין
הַמִּשְׁפָּתִים, אֵתָּה שָׁכֵן רְאוּבֵן, לָמָּה יִשְׁבֶּת בֵּין
הַמִּשְׁפָּתִים, בֵּין מַעֲרֻכּוֹת וְגִדְרוֹת הַצֹּאן. לְשִׁמְעַ
שְׂרִיקוֹת עֲדָרִים, בְּלוֹמַר יוֹשֵׁב אֵצֶל עֲדָרֵי צֹאנָךְ,
וְלֹא בָאתָ לָעוֹר אֶת יִשְׂרָאֵל בַּמִּלְחָמָה הַזֹּאת. (יז)
גִּלְעָד בַּעֲבַר הַיַּרְדֵּן שָׁכֵן, וְלֹא בָא לָעוֹר בַּמִּלְחָמָה.
(יח) עַל פִּי שֶׁנֶּאֱמַר לְעִיל שְׁמִיכֵי מְכִיר בֶּן מִנְשֵׁה יִרְדּוּ
מִחוֹקְקִים, יֵשׁ לוֹמַר שֶׁבָּאוּ מְדַבֵּר בִּינָאִיר בֶּן מִנְשֵׁה).
וְדָן לָמָּה יִגּוֹר אֲנִיּוֹת, שָׁכֵן דָּן הַכְּנִים אֶת רְכוּשׁוֹ
בְּסִפִּינוֹת לְעַמּוֹד וְלִכְרָת. וּבְתַרְגוּם קֹתֵב שֶׁהִפְנוּהָ לוֹמַר
שֶׁעָבַר אֶת הַיַּרְדֵּן, וְשֶׁם נִכְסָיו בְּסִפִּינוֹת. אֲשֶׁר יֵשֵׁב
לַחֹף יַמִּים, שֶׁשֵּׁם הָיָה חֶלְקוֹ. וְעַל מִפְרָצָיו
יִשְׁפּוֹן, וְלֹא הִשְׁתַּתַּף בַּמִּלְחָמָה מִשּׁוּם שֶׁהָיָה לוֹ
לְשׁוֹר עַל הַמְקוֹמוֹת הַפְּרוֹצִים בְּאֶרְצוֹ שֶׁלֹּא יִבּוֹאוּ שָׁם
הָאוֹיְבִים. (יח) זְבֻלוֹן עִם חֲרָף נִפְשׁוֹ לָמוֹת, אָבֵל
שָׁכֵן זְבֻלוֹן עֲשֵׂה הַטּוֹב, וּבָזָה אֶת נִפְשׁוֹ וְלֹא חִשַּׁשׁ
פֶּן יָמוּת בַּמִּלְחָמָה. וְנִפְתָּלִי, וְגַם נִפְתָּלִי כִּמּוֹ זְבֻלוֹן.
עַל מְרוֹמֵי שָׂדֶה, עַל הַר תְּבוֹר. (יט) בָּאוּ מַלְכִּים
נִלְחָמוּ, מַלְכֵי אֲרָצוֹת בָּאוּ לְעֹזֶרֶת סִיסְרָא וְנִלְחָמוּ
בִּשְׂבִילוֹ. אוֹז נִלְחָמוּ מַלְכֵי כְנָעַן, אוֹ בַעַת מִלְחָמַת
סִיסְרָא, נִלְחָמוּ לְעֹזֶרֶתוֹ מַלְכֵי כְנָעַן בָּעַם רַב אֲשֶׁר
עִמָּהֶם. בְּתַעֲנֹד עַל מִי מִגְדוֹ, רֹאשׁ הַמַּחֲנֶה שֶׁלָּהֶם
הָיָה בְּתַעֲנֹד, וְהָיָה מְנִיעַ עַד מִי מִגְדוֹ. בָּצַע בָּסָף
לֹא לָקָחוּ, חָנַם בָּאוּ לְעֹזֶרֶת סִיסְרָא וְלֹא בִקְשׁוּ מִמֶּנּוּ
שָׂכָר. (כ) מִן שָׁמַיִם נִלְחָמוּ וְגו', וְאֵת הַקֶּבֶ"ה שֶׁלַח
בָּהֶם צְבָאָיו שְׂאִינֵם רֹצִים שׁוֹם שָׂכָר. וְאָמַר ר"ל,
שֶׁהַכּוֹכָבִים הִרְתִּיחוּ אֶת הַשְּׂרִיזוֹת שֶׁל צְבָא סִיסְרָא,
וְנִכְסוּ בְּנַחַל קִישׁוֹן לְהַחֲקֹר, וּשְׁמִפָּם הִנְחִל. (כא)
נָחַל קִישׁוֹן גִּרְפָּם, נָחַל קִישׁוֹן גִּרַּף אוֹתָם וְהִטְבִּיעָם.
נָחַל קְדוּמִים נָחַל קִישׁוֹן, הִנְחִל שֶׁנִּבְרָא מִקֶּדֶם
לְהִנָּקֵם בְּאוֹיְבֵי ה', הוּא נָחַל קִישׁוֹן. תְּדַרְכֵי נִפְשֵׁי
עוֹז, תְּדַרְכֵי נִפְשֵׁי בְּרִגְלִים אֶת עוֹז גִּבּוֹרֵי כְנָעַן. (כב)
אוֹז הִלְמוּ עֲקִבֵי סוּם וְגו', בְּרֹאוֹת צְבָא סִיסְרָא
שֶׁהִנְחִל שׁוֹטָף, נָסוּ לְנַפְשָׁם רֹכְבֵי הַסּוּסִים, וְאוֹ הַכּוֹ
עֲקִבֵי הַסּוּסִים מִן הַדְּהָרוֹת וְהַדְּלוּגִים שֶׁלָּהֶם. (כג)
אֲזָרוּ מִרוֹז, קָלְלוּ אֶת הַמְּקוֹם "מִרוֹז". בִּי לֹא בָאוּ,
כִּי הָיוּ סְמוּכִים לְמָקוֹם הַמִּלְחָמָה וְעַם כָּל זֶה לֹא בָאוּ
לָעוֹר לְאַחֲהֶם בַּמִּלְחָמָה. בְּגִבּוֹרִים, לְהַלָּחֵם
בְּגִבּוֹרִים, הֵם אֲנִשֵּׁי סִיסְרָא. (כד) תִּבְרַךְ מִנְּשִׁים, תִּבְרַךְ מִפִּי הַנְּשִׁים. מִנְּשִׁים בָּאֵהֶל תִּבְרַךְ, מִפִּי נְשִׁים צִדְקִינוֹת צְנוּעוֹת הַיּוֹשְׁבוֹת בָּאֵהֶל
תִּבְרַךְ וְתִקֵּם הַדָּבָר. (כה) בְּסִפָּל אֲדִירִים הַקְרִיבָה חֲמָאָה, בְּרִי שֶׁהָיָה סִיסְרָא בְּטוֹחַ בָּהּ, הַקְרִיבָה לְקִנְיֹן שְׁמֵן הַחֶלֶב בְּסִפָּל חֲשׁוֹב הָרָאוּי
לְהֵאָכֵל בּוֹ אֲדִירִים וְחֲשׁוּבִים. (כו) יָדָה לִיתֵּד תִּשְׁלַחְנָה, אֵת יָד שֶׁמֵּאלָהּ הוֹשִׁיטָה לְקַחַת אֶת הַיֵּתֶר. וַיִּמְנֶנָה לַחֲלָמוֹת עַמְלִים, וְאֵת יָד
יִמְנֶנָה הוֹשִׁיטָה לְקַחַת אֶת הַמַּקְבָּת, שֶׁבּוֹ הַעַמְלִים בַּעֲלֵי הַמִּלְאָכָה, הוֹלְמִים (מַכִּים). וְהִלְמָה סִיסְרָא, וְהִתְהַר אֶת סִיסְרָא. מַחֲקָה רֹאשׁוֹ,
הַסִּדָּה אֶת רֹאשׁוֹ. וּמַחֲצָה וַחֲלָפָה רָקֶתוֹ, וְעַם הַיֵּתֶד פָּצְעָה אֶת רָקֶתוֹ וַחֲלָפָה מִצַּד אֶל צַד. (כז) בְּאֲשֶׁר פָּרַע, בְּמָקוֹם שֶׁפָּרַע לִפְלֵ. שָׁם
נָפַל שָׂדוּד, שָׁם שָׂדָה אוֹתוֹ וְהִמִּיתָה אוֹתוֹ יַעֲלֶה. (כח) וַתִּיבֹב, הִרְעָה בְּקוֹל בְּרָמְיוֹן קוֹל תְּרוּעָה. פְּרוּשׁ אַחֵר, הַבִּשְׁתָּה. הָאֲשָׁנָב, בְּעֵין חֲלוֹן.
בִּשְׁשׁ, עֵינָן אַחֲרוֹ. אַחֲרוֹ, הַתֹּאחֲרוֹ. פַּעַמִּי מִרְכַּבוֹתָיו, צַעֲדִי [סוּסִין] מִרְכַּבוֹתָיו. (כט) חֲכָמוֹת שָׂרוּתֶיהָ, הַחֲכָמוֹת שֶׁבְּשָׂרוֹתֶיהָ. תַעֲנִינָה,
כָּל אַחַת מֵהֶן תִּשְׁיֹב לָנֶחֶם אוֹתָהּ. תָשִׁיב אֲמַרְיָה לָהּ, תַעֲנָה אֲמַרְיָה לְעֲצָמָה. (ל) הֲלֹא יִמְצָאוּ, כִּכָּהֵם הֵם דְּבָרֵי הַנְּחָמָה. יִחְלְקוּ שָׁלָל, וְזֶה

יחלקו שלל רחם רחמתי' לראש גבר שלל
צבעים לסיסרא שלל צבעים רקמה צבע רקמתי
לצוארי שלל: לא פן יאבדו כל-אויביו יהיה
ואהביו בצאת השמש בגברתו ותשקט הארץ
ארבעים שנה:

המעבב אותם שם. רחם רחמתי' לראש גבר,
כל גבר מצבא סיסרא אולי השיג לקחת בשבי נערה
אחת או שתיים. שלל צבעים לסיסרא, שלל
בגדים צבעוניים חשוכים ביותר והיו נתונים לסיסרא.
רקמה, בגדים צבעונים מרקמים במעשה רוקם.
צבע רקמתי, צבע של רקמה העשויה מעשה
רוקם פפול, דהינו שכל צד מצדו הכד רקמה בו
רקמה של דגמא אחרת. לצוארי שלל, נתנו לשים
בצואר של הגבורים ששללו ובזו. לא) בן יאבדו

כל אויביו ה', אמרה דבורה, הנה תנחומים של הכל היו, וחלואי בן יאבדו כל אויביו, אתה ה', כפי שנאמר סיסרא. ואהביו, אבל אוהבי
ה' יהיו. בצאת השמש בגברתו, כמו צאת השמש בבקר, שהולך ומאיר בכל פעם יותר עד שהוא בגברתו שהוא חצי היום, בן יהיו
אוהבי ה' הולכים וחזקים עד אשר יהיו בגברתו המעלה. ותשקט הארץ, אין זה מדברי השירה, אלא דברי פותב הספר. ארבעים שנה,
עד בלות ארבעים שנה מזמן התחלת השעבוד.

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות,
האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקיים, שכל דבריו אמת וצדק:
נאמן, אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דבריו, ודבר אחד מדבריו אחר לא
ישוב ריקם, כי אל מלך נאמן ורחמן אתה. ברוך אתה יי, האל הנאמן בכל
דבריו:

רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלוכת נפש תושיע ותשמח במהרה
בימינו. ברוך אתה יי. משמח ציון בבניה:
שמחנו, יי אלהינו, באלהיו הנביא עבדך, ובמלכות בית דוד משיחך,
במהרה יבוא ויגל לבנו, על כסאו לא ישב זר, ולא ינחלו עוד
אחרים את כבודו. כי בשם קדשך נשבעת לו, שלא יכפה גרו לעולם ועד:
ברוך אתה יי, מגן דוד:

על התורה, ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום השבת הזה, שנתת לנו יי
אלהינו לקדשה ולמנוחה, לכבוד ולתפארת. על הכל, יי אלהינו אנחנו
מודים לך, ומברכים אותך. יתברך שמך בפי כל חי תמיד לעולם ועד: ברוך
אתה יי, מקדש השבת:

תחילת זמן קידוש לבנה באה"ק:
ליל רביעי, ז' שבט

לוח זמנים לשבוע פרשת בשלח - שירה - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			אדמו"ר		מג"א									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ח)	6:40	6:41	8:35	8:37	9:11	9:13	10:04	10:06	16:52	16:57	17:21	17:25	16:36	17:36
חיפה (ח)	6:43	6:43	8:35	8:37	9:12	9:14	10:05	10:06	16:48	16:53	17:17	17:21	16:22	17:32
ירושלים (ח)	6:40	6:40	8:34	8:35	9:10	9:12	10:03	10:05	16:54	16:59	17:18	17:22	16:19	17:33
תל אביב (ח)	6:42	6:42	8:36	8:37	9:12	9:14	10:05	10:07	16:50	16:55	17:19	17:24	16:34	17:35
אוסטריה, וינה (ח)	7:45	7:43	9:02	9:03	9:50	9:51	10:35	10:36	16:15	16:22	16:54	17:00	16:03	17:15
אוסטרליה, מלבורן (ק)	6:05	6:10	8:56	9:01	9:43	9:47	10:58	11:02	20:46	20:45	21:19	21:18	20:27	21:31
אוקראינה, אודסה (ח)	7:41	7:39	9:03	9:04	9:50	9:50	10:35	10:36	16:24	16:31	17:01	17:08	16:12	17:21
אוקראינה, דונייצק (ח)	7:18	7:16	8:36	8:37	9:24	9:25	10:09	10:10	15:50	15:57	16:28	16:35	15:38	16:49
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	7:31	7:29	8:47	8:48	9:36	9:36	10:21	10:22	15:59	16:07	16:38	16:45	15:47	16:59
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	8:04	8:02	9:15	9:15	10:06	10:06	10:49	10:50	16:17	16:25	16:58	17:05	16:06	17:20
אוקראינה, קייב (ח)	7:58	7:55	9:07	9:08	9:59	9:59	10:42	10:42	16:09	16:17	16:50	16:57	15:57	17:12
איטליה, מילאנו (ח)	8:03	8:01	9:28	9:29	10:14	10:14	11:00	11:01	16:54	17:01	17:30	17:37	16:42	17:50
אקוואדור, קיטו (ח)	6:15	6:18	8:45	8:47	9:15	9:18	10:18	10:21	18:24	18:26	18:47	18:50	18:08	18:59
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	5:48	5:53	8:38	8:43	9:21	9:25	10:35	10:39	20:10	20:10	20:42	20:41	19:52	20:53
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	6:20	6:26	9:12	9:17	10:03	10:08	11:20	11:24	21:21	21:20	21:56	21:55	21:02	22:09
ארה"ב, בולטימור (ח)	7:27	7:26	9:07	9:08	9:47	9:48	10:37	10:38	16:58	17:03	17:29	17:35	16:44	17:47
ארה"ב, ברוקלין (ח)	7:20	7:19	8:57	8:58	9:39	9:39	10:27	10:29	16:43	16:49	17:15	17:21	16:30	17:33
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	7:20	7:20	8:58	8:59	9:39	9:40	10:28	10:29	16:43	16:49	17:16	17:22	16:30	17:34
ארה"ב, דטרויט (ח)	8:01	8:00	9:35	9:36	10:18	10:18	11:06	11:07	17:14	17:20	17:48	17:54	17:01	18:06
ארה"ב, האוסטון (ח)	7:18	7:18	9:15	9:16	9:50	9:52	10:44	10:46	17:36	17:41	18:04	18:09	17:22	18:19
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	6:58	6:58	8:48	8:50	9:26	9:27	10:18	10:19	16:58	17:03	17:27	17:32	16:44	17:43
ארה"ב, מיאמי (ח)	7:09	7:09	9:11	9:13	9:45	9:47	10:40	10:42	17:44	17:49	18:11	18:15	17:30	18:25
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	7:18	7:17	8:53	8:55	9:35	9:36	10:24	10:25	16:37	16:43	17:10	17:16	16:24	17:28
ארה"ב, שיקגו (ח)	7:18	7:17	8:53	8:54	9:35	9:36	10:24	10:25	16:34	16:40	17:07	17:13	16:21	17:26
בוליביה, לה-פס (ח)	6:06	6:09	8:46	8:50	9:20	9:23	10:27	10:30	19:10	19:12	19:36	19:37	18:53	19:47
בלגיה, אנטוורפן (ח)	8:46	8:43	9:52	9:53	10:45	10:45	11:27	11:28	16:50	16:58	17:32	17:39	16:38	17:54
בלגיה, בריסל (ח)	8:44	8:42	9:52	9:53	10:44	10:44	11:27	11:28	16:52	17:00	17:33	17:40	16:40	17:56
ברזיל, סאן פאולו (ח)	5:26	5:30	8:11	8:15	8:47	8:50	9:57	10:00	18:58	18:59	19:25	19:25	18:41	19:36
ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)	5:16	5:20	8:00	8:04	8:36	8:39	9:45	9:48	18:45	18:45	19:11	19:12	18:27	19:22
בריטניה, לונדון (ח)	8:05	8:02	9:11	9:11	10:04	10:03	10:46	10:46	16:07	16:15	16:49	16:56	15:58	17:12
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	8:24	8:20	9:21	9:22	10:17	10:17	10:58	10:58	16:05	16:14	16:50	16:58	15:57	17:14
גרמניה, ברלין (ח)	8:16	8:13	9:18	9:18	10:12	10:12	10:53	10:54	16:08	16:16	16:51	16:59	15:57	17:15
גרמניה, פרנקפורט (ח)	8:24	8:21	9:34	9:35	10:25	10:25	11:09	11:09	16:38	16:46	17:18	17:26	16:26	17:40
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:21	5:25	8:07	8:11	8:45	8:48	9:55	9:58	19:04	19:05	19:32	19:32	18:47	19:43
הודו, מומבאי (ח)	7:13	7:14	9:24	9:26	9:56	9:58	10:54	10:56	18:15	18:19	18:40	18:44	18:00	18:53
הודו, פונה (ח)	7:08	7:09	9:20	9:22	9:52	9:54	10:49	10:51	18:12	18:16	18:37	18:41	17:57	18:50
הונגריה, בודפשט (ח)	7:31	7:29	8:50	8:51	9:38	9:38	10:23	10:24	16:07	16:14	16:45	16:52	15:55	17:06
טורקיה, איסטנבול (ח)	7:25	7:25	9:02	9:03	9:44	9:44	10:32	10:34	16:46	16:52	17:19	17:25	16:33	17:37
יוון, אתונה (ח)	7:41	7:41	9:24	9:26	10:04	10:05	10:54	10:56	17:20	17:25	17:51	17:56	17:06	18:08
מולדובה, קישינב (ח)	7:50	7:48	9:11	9:12	9:58	9:59	10:44	10:45	16:30	16:37	17:07	17:14	16:18	17:28

לוח זמנים לשבוע פרשת בשלח - שירה - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	7:11	7:12	9:22	9:24	9:54	9:56	10:51	10:53	18:12	18:15	18:37	18:41	17:57	18:50
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	4:48	4:55	7:38	7:44	8:39	8:44	9:59	10:03	20:21	20:19	21:01	20:58	20:02	21:15
נפאל, קטמנדו (ח)	6:55	6:56	8:55	8:57	9:30	9:32	10:24	10:26	17:23	17:27	17:50	17:54	17:09	18:05
סינגפור, סינגפור (ח)	7:08	7:11	9:36	9:39	10:07	10:10	11:09	11:12	19:11	19:14	19:35	19:38	18:56	19:47
פולין, ורשא (ח)	7:45	7:41	8:47	8:47	9:41	9:41	10:23	10:23	15:38	15:47	16:22	16:29	15:27	16:45
פרו, לימה (ח)	5:50	5:53	8:27	8:30	9:00	9:03	10:06	10:08	18:38	18:40	19:03	19:04	18:21	19:14
צרפת, ליאון (ח)	8:22	8:20	9:46	9:47	10:32	10:32	11:18	11:19	17:11	17:18	17:47	17:53	16:58	18:07
צרפת, פריז (ח)	8:44	8:41	9:59	9:59	10:48	10:48	11:32	11:33	17:09	17:16	17:48	17:55	16:57	18:09
קולומביה, בוגוטה (ח)	6:06	6:08	8:31	8:34	9:02	9:04	10:03	10:06	17:58	18:00	18:22	18:24	17:42	18:34
קנדה, טורונטו (ח)	7:51	7:50	9:21	9:22	10:05	10:06	10:52	10:54	16:55	17:02	17:30	17:36	16:43	17:49
קנדה, מונטריאול (ח)	7:34	7:33	8:59	9:00	9:45	9:45	10:31	10:32	16:25	16:32	17:01	17:08	16:13	17:21
קפריסין, לרנקה (ח)	6:54	6:54	8:42	8:44	9:20	9:22	10:12	10:14	16:48	16:53	17:18	17:23	16:34	17:34
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	9:19	9:15	10:10	10:10	11:08	11:08	11:47	11:48	16:45	16:54	17:32	17:40	16:34	17:57
רוסיה, מוסקבה (ח)	8:58	8:54	9:44	9:44	10:44	10:44	11:23	11:23	16:12	16:22	17:01	17:09	16:02	17:27
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	8:08	8:06	9:28	9:28	10:15	10:15	11:00	11:01	16:46	16:53	17:23	17:30	16:33	17:44
שווייץ, ציריך (ח)	8:13	8:11	9:32	9:33	10:20	10:20	11:05	11:06	16:50	16:57	17:27	17:34	16:38	17:48
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:43	6:45	9:00	9:02	9:31	9:33	10:30	10:32	18:04	18:07	18:29	18:32	17:49	18:41

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק
נֵר שֶׁל שַׁבַּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצדיקנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף כל-אויב ואויב ולקמים וחיזות רעות בדרך ומפל-פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל-מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל-רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל-פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840

Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להורדת קבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00407
05/01/2014

P.P.

שולם

1949

תל אביב

2 3 0 4 - 3 3 7 7